



Теодор

райзер

Титан



Теодор

райзер

Титан

Харків  
«ФОЛЮ»  
2017

УДК 821.111(73)  
ББК 84(7Спо)  
Д72

Переклад з англійської  
*Євгена Тарнавського*

Художник-оформлювач  
*О. А. Гугалова*

ISBN 978-966-03-7862-9

© Є. М. Тарнавський,  
переклад українською,  
2017

© О. А. Гугалова, художнє  
оформлення, 2017

## 1. НОВЕ МІСТО

Коли Френк Алджернон Ковпервуд вийшов із філадельфійської виправної колонії, то збагнув, що з колишнім життям у рідному місті доведеться розпрощатися. Молодість минула, а разом із нею зійшли на пси і його перші зухвалі фінансові задуми. Доведеться все починати спочатку.

Не варто повторювати розповідь про те, як нова паніка, що послідувала за грандіозним банкрутством фірми «Джей Кук і Ко», принесла Ковпервудові нові статки. Після цього успіху його жорстокість дещо вляглася. Сама доля, здавалося, опікувалася чоловіком. Однак кар'єра біржового спекулянта вселяла в нього тепер непереборну огиду, і підприємець вирішив забути про неї раз і назавжди. Краще зайнятися чимось іншим: міськими залізницями, купівлею земельних ділянок — словом, вміло використати всі безмежні можливості, які обіцяє Захід. Філадельфія йому обридла. Нехай Френк вільний і знову заможний, але ж лихослів'я лицемірів не уникнути, так само, як не проникнути в фінансові та світські кола місцевої громади. Він має піти своїм шляхом сам-один, ні на кого не розраховуючи, бо якщо хтось із старих друзів і захоче допомогти йому, то краще зробить це таємно і буде стежити за його діями віддалік. Усі ці міркування спонукали Ковпервуда виїхати. Його чарівна коханка — їй заледве виповнилося

двадцять шість років — проводжала його на пероні. Ковпервуд із задоволенням дивився на дівчину. Вона була уособленням тієї краси, що завжди хвилювала його в жінках.

— Ну, бувай, люба, — сказав він їй із бадьорою по-смішкою, коли пролунав сигнал про відправлення. — Скоро всі наші негаразди скінчаться. Не журися. Через два-три тижні я повернуся, або ти приїдеш до мене. Я б і зараз узяв тебе з собою, але ще не знаю, як він виглядає, той захід. Ми вирішимо, де нам оселитися, і тоді ти побачиш, чи вмію я заробляти гроші. Не вічно ж нам жити як плебей. Я доб'юся розлучення, ми одружимося, й усе буде гаразд. Із грішми не пропадеш.

Він поглянув у вічі коханої спокійним, допитливим поглядом, а вона, стиснувши долонями його обличчя, запевнила:

— Як я буду сумувати без тебе, Френку! Адже ти для мене — все!

— Через два тижні повернуся або пришлю телеграму, — посміхаючись, повторив Ковпервуд, коли потяг рушив. — Будь розумницею, дитинко.

Вона відповіла йому поглядом, сповненим обоження. Розпечене дитя, загальна улюблениця в родині, особа пристрасна, палка та віддана, Ейлін належала до такого типу жінок, який не міг не подобатися настільки сильній особистості, як Ковпервуд. Потім вона похитала копицею рудувато-золотистого волосся, послала йому навздогін повітряний поцілунок і, круто розвернувшись, пішла широким, упевненим кроком, легко похитуючи стегнами. Всі зустрічні чоловіки задивлялися на цю кралю.

— Бачив? — кивнув один станційний службовець іншому. — Та сама, донька старого Батлера. Нам би з тобою таку, еге ж?

То була мимовільна данина захопленню, яку заздрість і бажання незмінно платять здоров'ю та красі. А пристрасні ці правлять світом.

До цієї поїздки Ковпервуд ніколи не бував на заході далі Пітсбурга. Фінансові операції, якими він займався, не зважаючи на розмах, переважно протікали у відсталому й обмеженому світі філадельфійських функціонерів, відомому своєю кастовістю, домаганнями першого місця в соціальній ієрархії та на керівну роль у комерційному житті країни, своїми традиціями, успадкованим багатством, нудотною респектабельністю і тими смаками та звичками, які з усього цього випливають. Він майже завоював цей манірний світ, майже проник у його святая святих, уже був усюди прийнятий, аж вибухнула катастрофа. Тепер же він — колишній каторжанин, усіма зацькований, хоча і мільйонер. «Але начувайтесь! У перегонах перемагає той, хто найспритніший, — твердив він собі. — У боротьбі найкращий — найспритніший і найсильніший. Ще подивимося, хто кого здолає. Не так просто мене розтоптати».

Чикаго відкрився його погляду раптово — наступної доби. Ковпервуд провів дві ночі серед строкатої розкоші пульманівського вагона тих часів, в якому незручності компенсовувалися плюшевими оббивками та надлишком дзеркал. Нарешті під ранок стали з'являтися перші виокремлені форпости столиці прерій. Шляхів ставало все більше і більше, а павутина дротів, що мерехтіла в вікні на телеграфних стовпах, робилася все густішою та щільнішою. На підступах до міста там і тут стирчали самотні будиночки робітників — житло якогось підприємливого сміливця, котрий поставив свою халупу на голому місці в надії нехай на маленький, але певний прибуток, що принесе йому цей клапчик землі, коли місто розростеться.

Навколо стелилася гладенька, як скатертину, рівнина з мізерною поростою поруділої торішньої трави, що слабо ворушилася на ранковому вітрі. Але місцями пробивалася і молода зелень — ознака наступаючого оновлення та провісник весни. Повітря цього дня було надзвичайно прозоре, і крізь його чистий кришталь химерні кон-

тури далекого міста проступали вигадливими обрисами, хвилюючи мандрівника тонкою вишуканістю рисунка. Колекція картин, зібрана Ковпервудом і потім пущена з молотка у Філадельфії, принесла йому стільки радощів і прикросців, що він пристрастився до живопису, вирішив стати справжнім знавцем і навчився розуміти красу, коли зустрів її в житті.

Залізничні колії розгалужувалися все ширше. На шляхах стояли тисячі товарних вагонів — жовтих, червоних, синіх, зелених, білих, пригнаних сюди з усіх закутків країни. У Чикаго, згадалося Френкові, немов меридіани до полюса, сходяться тридцять залізничних ліній. Низенькі дерев'яні одноповерхові та двоповерхові халупи, так виглядає, недавно відбудовані та часто навіть ще нештукатурені, були вже покриті густим шаром кіптяви, а часом і бруду. Біля переїздів, де скупчувалися вагони конки, фургони та фіакри з налиплою на колеса глиною, увагу Ковпервуда привернули прямі, немощені вулиці, нерівні, в ямах і вибоїнах тротуари. Тут — сходинки й акуратно утрамбований майданчик перед будиночком, там — довгий настил із дощок, кинутих прямо в багнюку незайманої прерії. Ну й місто! Раптово з'явився рукав брудної, зарозумілої та самовпевненої річечки Чикаго. Її чорною маслянистою водою, форкаючи, бадьоро снували буксири, уздовж берегів височіли червоні, брунатні та зелені елеватори, величезні жовто-руді штабелі лісу та чорні гори антрацити.

Життя тут вирувало — прибулець це відчув одразу. Будується місто, вирує та кипить. Навіть повітря тут, здавалося, було насичене енергією, і Ковпервудові це припало до душі. Як тут усе не схоже на Філадельфію! Те місто також по-своєму гарне, і колись Френк вважав його величезним чарівним світом, але цей незграбний молодий велетень за всієї своєї незграбності був незрівнянно кращим. У ньому відчувалися сила та зухвалість юні. Потяг

зупинився, поки розводили міст, аби пропустити в обидва кінці з десяток завантажених лісом і зерном важких барж, і в яскравому блиску вранішнього сонця, що лилося в просвіт між двома купами кам'яного вугілля, Ковпервуд побачив під стіною складу дерева купку ірландських вантажників, котрі відпочивали на березі. Бронзові від за смаги, могутні здоровані в червоних і синіх камізельках, підперезані широкими ременями, з короткими люьками в зубах — вони були прекрасні. «Чим це вони мені так сподобалися?» — дивувався Ковпервуд. Кожен куточок цього необлаштованого, брудного міста був мальовничим. Усе тут, здавалося, співало. Світ був молодим. Життя створювало щось нове. То чи варто було взагалі їхати далі на північний захід? Утім, це він вирішить пізніше.

А поки що йому треба навідати кількох впливових чиказьких функціонерів, до котрих у нього були рекомендаційні листи. Потрібно зустрітися і погомоніти з тутешніми банкірами, гендльярами хлібом та комісіонерами. Френка цікавила чиказька фондова біржа. Всі тонкощі біржових махінацій він знав досконало, а в Чикаго укладалися найбільші угоди на хліб.

Погримівши закапелками непоказних будиночків, потяг нарешті зупинився біля одного з численних дощатих перонів. Під гуркіт вивантаження скринь і валіз, сопіння паротягів, гомін пасажирів, котрі метушилися туди й сюди, Ковпервуд вибрався на Канал-стрит і гукнув кеб. Вони стояли тут цілою шеренгою як свідчення того, що Чикаго — місто аж ніяк не провінційне. Ковпервуд наказав візнику завезти його в «Гранд-Пасифік». Це був найдорожчий готель, де зупинялися лише заможні люди, і тому він уже заздалегідь вирішив обрати саме його. Дорогою він уважно розглядав вулиці, немов картини, які хотів би придбати. Назустріч траплялися жовті, блакитні, зелені, білі та брунатні вагончики конки. Їх тягли, побрязкуючи дзвіночками, заморені, худі, як скелети, шкапи, і це вдивище втішило Ковпервуда.



Вагончики були геть погані. Просто яскраво розмальовані великі фанерні скрині з вставленими в них скельцями та прилаштованими подекуди блискучими мідними дрібничками. Але чоловік розумів, що, коли місто розростеться, на кінці можна буде нажити мільйони. Міські залізниці були його покликанням. Ні маклерські операції, ні банкірська справа, ні навіть велика гра на біржі не вабили його так, як міські залізниці, що відкривали широкі можливості для хитрих маніпуляцій.

## 2. РОЗВІДКА

Чикаго — місто, з розвитком якого так нерозривно надалі буде пов'язана доля Френка Алджернона Ковпервуда. Кому дістануться лаври завойовника цієї Флоренції західних штатів? Місто, подібне на розпалене багаття, місто — символ Америки, місто-поет у штанях із оленьчої шкіри, суворий, неотесаний Титан серед міст! На березі мерехтливого озера лежить цей гранд-король у лахмітті та латках, місто-мрійник, ледачий халамидник, з якого складаються легенди, бурлака з дерзанням Цезаря, з творчою силою Еврипіда. Місто-бард — про великі сподівання та великі досягнення співає воно, загрузнувши грубими черевиками в трясовині буднів. Пишайся своїми Афінами, о Греціє! Італіє, вихваляй свій Рим! Перед нами — Вавилон, Троя та Ніневія нового століття! Сюди, дивуючись усьому, сповнені надій, йшли переселенці зі західних і східних штатів. Тут голодні та холодні трудівники полів і фабрик, носячись із мрією про незвичайне та нездійсненне, створили собі столицю, що виблискує зарозумілою розкішшю серед бруду.

Із Нью-Йорка, Вермонта, Нью-Гемпшира, Мена стікався сюди дивний і різношерстий люд. Рішучі, терплячі, наполегливі, ледь торкнуті цивілізацією, всі ці прибуди

жадали чогось, але не вміли досягнути справжньої цінності того, що їм давалося, прагнули слави та величі, не знаючи, як їх досягти. Сюди йшов фантазер-мрійник, котрий утратив свій родовий маєток на півдні, сповнений надій вихованець Єльського, Гарвардського або Принстонського університетів, волелюбний рудокоп Каліфорнії та Скелястих гір, з мішечком срібла або золота в руках.

Уже стали з'являтися й розгублені іноземці — угорці, поляки, шведи, німці та росіяни. Збентежені незнайомою мовою, боязко зиркаючи на свого сусіда чужої національності, вони селилися колоніями, щоб жити серед своїх.

Тут водилися повії, шахраї, шулери, шукачі пригод *par excellence*\*. Це місто заселяли покидьки з усіх міст світу, серед котрих тонула жалюгідна купка місцевих уродженців. Сліпучо спалахували вогні будинків розпусти, дзвеніли банджо, гітари та мандоліни в барах. Сюди, як на бенкет, стікалися найсміливіші мрії та найнищіші жадання століття і бенкетували всмак у цьому диво-місті — центрі західних штатів.

У Чикаго Ковпервуд насамперед вирушив до одного з найудатних функціонерів — голови правління найбільшого в місті банку, «Лейк-сіті Нейшнл», вклади якого перевищували чотирнадцять мільйонів доларів. Банк розташувався на Дірборн-стрит, в Мунро, всього за два-три квартали від готелю, де зупинився Френк.

— Дізнайтеся, хто цей чоловік, — наказав Джуд Едісон, голова правління, своєму секретареві, побачивши Ковпервуда, котрий входив до приймальні.

Кабінет був облаштований так, що пан Едісон, не встаючи з-за свого письмового столу, міг бачити крізь внутрішнє вікно кожного, хто входив до нього в приймальню, перш ніж той бачив його самого, і вольова, енергійна

---

\* Насамперед (франц.).

постать Ковпервуда відразу привернула до себе увагу банкіра. Френк у будь-яких обставинах умів триматися впевнено та невимушено, чому немало сприяло його тривале та тісне спілкування зі світом банківських та інших фінансових махлярів. Для своїх тридцяти шести років він був на диво проникливий і навчений життєвим досвідом. Люб'язний, ввічливий, він разом із тим завжди вмів наполягти на своєму. Особливо звертали на себе увагу його очі — гарні, як очі ньюфаундленда або шотландського вівчура, такі ж ясні та привабливі. Погляд їх був то м'який і навіть ласкавий, сповнений співчуття та розуміння, то раптом твердів і, здавалося, сипав блискавками. Оманливі очі, непроникні, в той же час вони чимось вабили до себе найрізноманітніших людей.

Секретар, виконавши розпорядження боса, повернувся з рекомендаційним листом, а слідом за ним увійшов і сам Ковпервуд. Пан Едісон мимоволі підвівся — він робив це далеко не завжди.

— Радий познайомитися з вами, пане Ковпервуд, — чемно сказав він. — Я звернув на вас увагу, як тільки ви увійшли до приймальні. У мене тут, бачите, вікна влаштовані так, щоб я міг усе бачити. Сідайте, будь ласка, не відмовитеся від смачного яблучка? — він висунув ліву шухляду столу, вийняв звідти кілька блискучих червоних плодів і простягнув один із них Френкові. — Я щоранку з'їдаю по яблуку.

— Ні, дякую, — чемно відмовився Ковпервуд, уважно придивляючись до співрозмовника, намагаючись розпізнати характер цього чоловіка та глибину його розуму. — Ніколи не їм між сніданком та обідом, але щиро вдячний. У Чикаго я проїздом, однак вирішив, не гаючи часу, з'явитися до вас із цим листом. Вважаю, що ви не відмовите мені розповісти коротко про ваше місто. Я шукаю, куди б зі зиском помістити свій капітал.

Поки Френк промовляв, Едісон, огрядний, кремезний, червонопикий, із посивілими каштановими бакенбардами, що пишно розрослися аж до самих вух, і колючими сірими блискучими очима, добропорядний, самовдоволенний і солідний, жував яблуко та задумливо розглядав відвідувача. Едісон, як це часто буває, звик із першого погляду складати собі думку про ту чи іншу людину та пишався своїм знанням людей. Як не дивно, але цей розважливий махляр із дивною для нього легковажністю відразу зачарувався Ковпервудом, особистістю куди складнішою, ніж він сам. І не тому, що Дрексел писав про нього як про «безперечно талановитого фінансиста», котрий, влаштувавшись у Чикаго, зможе принести користь місту. Ні, Едісона загіпнотизували незвичайні очі Френка. Незважаючи на його зовнішню сухість, у Ковпервуда було щось привабливе, і банкір не залишився до цього нечутливим. Обидва вони, по суті, були, що називається, собі на умі.

Тільки філадельфієць був наділений розумом, далекоглядністю та підступністю в незрівнянно більших розмірах. Едісон, сумлінний парафіянин своєї церкви та зразковий громадянин, на думку місцевих обивателів, був, просто кажучи, лицеміром. Ковпервуд же завжди гидував носити таку маску. Кожен із них прагнув узяти від життя все, що міг, і кожен на свій лад був жорстоким і нещадним. Але Едісон не міг змагатися з Френком, бо ним завжди володів страх: він боявся, аби життя не викинуло з ним якоїсь каверзи. Його співрозмовнику цей страх був невідомий. Едісон помірно займався благодійністю, зовні в усьому дотримувався буденної, загальноприйнятої рутини, удавав, що кохає свою дружину, котра йому давно остогидла, і потай віддавався незаконним утіхам. А чоловік, котрий сидів зараз перед ним, не дотримувався жодних усталених правил, не ділився своїми думками ні з ким, крім близьких йому осіб, котрі цілковито перебували під його впливом, і діяв тільки так, як йому заманеться.

— Бачите, пане Ковпервуд, — сказав Едісон, — ми тут, у Чикаго, такої високої думки про наші можливості, що часом боїшся сказати те, що думаєш, остерегаєшся, як би тебе не вважали занадто самовпевненим. Наше місто — ніби як молодший син у сім'ї, упевнений, що він усіх зможе заткнути за пояс, та не хоче пробувати свої сили завчасу. Його не можна назвати красенем — він незграбний, як усі підлітки, але ми знаємо, що він ще вирівняється. Кожні півроку цей молодик виростає зі своїх штанців і черевиків, зі свого картуза та курточки і тому не може виглядати чепуруном, але під непоказною одежею у нього є міцні кістки та пружні м'язи, і ви незабаром переконаєтесь у цьому, пане Ковпервуд, як тільки придивитесь до нього уважніше. І зрозумієте, що зовнішність суттєвої ролі тут не відіграє.

Круглі очі пана Едісона звузилися, погляд його на мить став ще колючішим. У голосі зазвучали металеві нотки. Френк зрозумів, що Едісон справді закоханий у своє місто. Чикаго було йому дорожчим за будь-яку коханку. Навколо очей банкіра пробігли променисті зморшки, рот обм'як, а обличчя розпливлося в усмішці.

— Буду радий поділитися з вами всім, що знаю, — продовжував він. — У мене є що розповісти.

Ковпервуд захоплювально посміхнувся у відповідь. Він став розпитувати про розвиток різних галузей промисловості, про стан торгівлі та ремесел. Ситуація тут була інша, ніж у Філадельфії. У Чикаго відчувалося більше розмаху, більше простору. Прагнення до зростання, до використання всіх місцевих можливостей було типовим для західних штатів, що вже само по собі подобалося Френкові, хоча він ще не вирішив, чи варто взяти участь у цьому житті. Але так чи інак, події сприяли його планам. Ковпервудові ще належало позбутися тавра колишнього арештанта, а також позбутися дружини і двох діточок. Себто юридично, звісно, у нього не було наміру кидати їх напризволяще.

Діяльний, молодий і сміливий Середній Захід швидше міг пробачити йому ту зухвалість, із якою він ігнорував сучасний кодекс моралі та відмовлявся йому коритися. «Мої бажання — насамперед» — було девізом Ковпервуда, але щоб жити згідно з цим девізом, необхідно було долати забобони інших і вміти їм протистояти. Френк відчув, що банкір, котрий сидить перед ним, якщо і не став ще воском у його руках, то все ж схильний вступити з ним в дружні та дуже корисні для нього взаємини.

— Ваше місто справило на мене дуже приємне враження, пане Едісон, — помовчавши, сказав Ковпервуд, чудово усвідомлюючи, втім, що його слова не надто відповідають істині. Він не був упевнений, що у нього колись вистачить духу влаштуватися серед цих будівельних риштувань і котлованів. — Я бачив його лише з вікна вагона, але мені сподобалося, що життя тут б'є ключем. Гадаю, що у Чикаго — велике майбутнє.

— Ви, наскільки я розумію, прибули через форт Вейн, отже, бачили гіршу частину міста, — сказав пан Едісон гордовито. — Дозвольте мені показати вам упорядкованіші квартали. До речі, де ви зупинилися?

— У «Гранд-Пасифік».

— І довго розраховуєте пробути в Чикаго?

— Два дні, не більше.

— Даруйте, — пан Едісон вийняв із кишені годинник. — Ви не відмовитеся, сподіваюсь, познайомитися з деким із найвпливовіших людей нашого міста? Ми всі зазвичай снідаємо в клубі «Юніон-ліг». У нас там є свій кабінет. Якщо не маєте нічого проти, то гайда зі мною. Я збираюся туди на першу годину дня, і ми, без сумніву, застанемо там когось із наших комерсантів, впливових підприємців, суддів чи адвокатів.

— От і добре, — одразу погодився філадельфієць. — Ви дуже люб'язні. Я неодмінно буду сьогодні в клубі «Юні-

он-ліг». Але до цього мені хотілося б побачитися ще з деким... — Ковпервуд підвівся і зиркнув на свій годинник.

— Між іншим, не могли б ви пояснити мені, де розташована контора «Арніл і Ко»?

Почувши ім'я цього багатія, гуртового гендлера м'ясом і одного з найбільших вкладників його банку, Едісон схвально закивав. У цьому молодикові — Френк був щонайменше років на вісім молодший за нього самого — банкір одразу ж відчув майбутнього фінансового магната.

Після побачення з паном Арнілом — поважним, величним, насторожено-неприятним, і бесіди зі спритним і хитрим директором біржі Ковпервуд вирушив у клуб «Юніон-ліг». Там він застав доволі строкате товариство: люди різного віку — від тридцяти п'яти до шістдесяти п'яти років — снідали за великим столом в окремому кабінеті, обставленому масивними різьбленими меблями з чорного горіха. Зі стін за ними спостерігали портрети знаменитих чиказьких городян, а вікна рясніли кольоровими вітражами — своєрідний замах на художній смак. Серед тих, хто сиділи за столом, були люди огрядні та худі, високі та приземкуваті, чорняві та біляві. Обрисом вилиць і розрізом очей декотрі нагадували тигра або рись, інші — ведмедя, а ще інші — лисицю. Траплялися й похмурі фізії бульдогів й обличчя поблажливо-зверхні, що нагадували морди англійських догів. Тільки слабких і лагідних у цій компанії обраних не було.

Пан Арніл і пан Едісон — проникливі, спритні та цілеспрямовані підприємці — сподобалися Ковпервудові. Крім них, його зацікавив Енсон Меррил — маленький, сухорлявий, вишукано ввічливий чоловічок, витончений вигляд котрого, здавалося, свідчив про розгульне життя кількох поколінь і мимоволі наводив на думку про маєтки та лакеїв у лівреях. Едісон шепнув Ковпервудові, що це — знаменитий мануфактурний король і найбільший гуртово-роздрібний гендлер у Чикаго.

Інша знаменитість, котра привернула увагу Френка, був пан Рембо, залізничний магнат і зачинатель цієї справи в Чикаго. Звертаючись до нього, Едісон сказав із веселою посмішкою:

— Пан Ковпервуд прибув сюди з Філадельфії, палаючи бажанням залишити у нас частину свого капіталу. Ось вам добра нагода збути з рук ту нікчемну землю, яку ви скупили на Північному Заході.

Рембо, блідий, худорлявий, із чорною борідкою та швидкими точними рухами, одягнений, як устиг помітити Ковпервуд, вишуканіше за інших, уважно глянув на нього і чемно усміхнувся стриманою та непроникною посмішкою. У відповідь він зустрів погляд, що надовго закарбувався у його пам'яті. Очі Ковпервуда промовляли красномовніше за його слова. І пан Рембо, замість того, щоб відбутися буденним жартом, вирішив розповісти йому щось про Північний Захід. Може, це зацікавить філадельфійця.

Для людини, котра щойно вибралася з важкої сутички з життям, зазнала на собі всі прояви добрих намірів і нещирості, співчуття та віроломства з боку тих, хто в кожному американському місті вершить всі справи, — для такого чоловіка ставлення до нього верховодів іншого міста означає і дуже багато, і майже нічого. Ковпервуд уже давно дійшов думки, що людська природа, незалежно від клімату й усіх інших умов, скрізь однакова. Найвизначнішою рисою роду людського було, на його думку, те, що одні й ті ж люди, залежно від часу й обставин, могли бути і величними, і нікчемами. У рідкісні хвилини дозвілля Френк — якщо тільки він і тут не занурювався у практичні розрахунки — любив поміркувати над тим, чим, по суті, є життя. Якби він не був фінансистом за покликанням і до того ж спритним підприємцем, то міг би стати філософом у край суб'єктивістського напрямку, хоча заняття філософією неминуче мали здаватися людині його штибу доволі



нікчемними. Покликання Ковпервуда, як він його розумів, було в тому, щоб маніпулювати матеріальними цінностями, або, точніше, їхніми фінансовими еквівалентами, і таким шляхом наживати собі гроші. Він прийшов сюди з метою вивчити основні потреби Середнього Заходу. Іншими словами, з метою прибрати до рук, якщо вдасться, джерела багатства та могутності і тим самим зміцнити власне становище. Від функціонерів, із котрими він зустрівся вранці, Френк устиг почерпнути потрібні йому відомості про чиказькі скотобійні, про прибутки залізничних і пароплавних компаній, про надзвичайне здорожчання земельних ділянок і всілякої іншої нерухомості, про величезні масштаби спекуляції зерном, про зростаючі зиски власників готелів і крамниць, що продають реманент. Він почув про діяльність різних промислових компаній: одна з них будувала елеватори, інша — вітряки, третя випускала вагони, четверта — сільськогосподарські машини, п'ята — паротяги. Будь-яка нова галузь промисловості знаходила для себе родючий ґрунт у Чикаго. З бесіди з одним із членів правління Торгової палати, до якого у нього також був рекомендаційний лист, Ковпервуд дізнався, що на біржі Чикаго майже не ведуть операції з місцевими акціями. Угоди укладалися головним чином на пшеницю, кукурудзу й інші зернові. Акціями ж підприємств східних штатів місцеві махлярі оперували тільки на нью-йоркській біржі, використовуючи для цієї мети орендовані телеграфні лінії.

Придивляючись до цих людей — всі вони були надзвичайно чемні та люб'язні, і кожен, приховуючи свої великі задуми та плани, обмежувався лише загальними, ні до чого не зобов'язуючими зауваженнями, — Френк думав про те, як його приймуть у цій компанії. На шляху чоловіка стояло чимало перешкод. Ніхто з цих панів, котрі були з ним такі уважні, не знав, що він недавно вийшов із в'язниці. Якою мірою могла ця обставина вплинути на

їхнє ставлення до нього? Ніхто з них не знав також, що він залишив дружину і двох дітей і домагався розлучення, щоб одружитися з привабливою молодою особою, котра вже привласнила собі фактично роль його дружини.

— То ви серйозно маєте намір побувати на Північному Заході? — з неприхованим зацікавленням запитав наприкінці сніданку пан Рембо.

— Так, маю намір з'їздити туди, як тільки облаштую тут справи.

— У такому разі, дозвольте познайомити вас із людьми, котрі можуть стати вашими супутниками. Більшість із них — тутешні жителі, але є й кілька прибульців із східних штатів. Ми їдемо в четвер спеціальним вагоном, одні — до Фарґо, інші — до Дулута. Буду дуже радий, якщо приєднаєтеся до нас. Сам я їду в Міннеаполіс.

Ковпервуд прийняв пропозицію та подякував. Потім відбулася ґрунтовна бесіда про пшеницю, худобу, будівельний ліс, вартість земельних ділянок, про необмежені можливості для відкриття нових підприємств — словом, про все, чим вабив до себе махлярів Північний Захід. Розмова вертілася головним чином навколо Фарґо, Міннеаполіса та Дулута, обговорювалися перспективи промислового зростання цих міст і подальше розміщення капіталів. Пан Рембо, котрому належала залізниця, що вже змережила вздовж і впоперек цей край, твердо вірив у його майбутнє. Френк, із півслова вловлюючи та затямлюючи все, що могло стати йому в нагоді, отримував дуже цінну інформацію. Міські залізниці, газ, банки та спекуляція земельними ділянками — ось що завжди й усюди особливо привертало до себе його увагу.

Нарешті гість пішов, позаяк ще мав кілька ділових зустрічей, але враження, яке справила його особистість, не стерлося з відходом чоловіка. Наприклад, пан Едісон і пан Рембо були щиро переконані в тому, що такого цікавого підприємця їм давно не доводилося зустрічати. А він майже нічого не казав — лише слухав.

### 3. ВЕЧІР У ЧИКАГО

Відвідавши Едісона в банку та пообідавши потім по-простому в нього вдома, Ковпервуд дійшов висновку, що з цим фінансистом не варто кривити душею. Едісон був людиною впливовою, з великими зв'язками. До того ж він справді подобався Ковпервудові. Й ось, побувавши, за порадою пана Рембо в Фарго, Френк на шляху до Філадельфії знову заїхав у Чикаго і наступного ж дня вранці вирушив до Едісона, щоб розповісти йому, пом'якшивши, певна річ, фарби, про свої філадельфійські пригоди. Від Ковпервуда не приховалося враження, справлене ним на банкіра, і він сподівався, що пан Едісон дивитиметься на його минуле крізь пальці. Гість розповів, як філадельфійський суд визнав його винним у розтраті й як він відбув термін у Східній виправній колонії. Згадав також про майбутнє своє розлучення та про власний намір вступити в новий шлюб.

Едісон, людина не настільки сильної волі, хоча по-своєму також доволі наполеглива, здивувався сміливості Ковпервуда та його вмінню володіти собою. Сам він ніколи не наважився б на таку відчайдушну авантюру. Ця драматична оповідь схвилювала його уяву. Він бачив перед собою чоловіка, котрий, мабуть, ще так недавно був принижений і втоптаний у багно. Й ось він уже знову на ногах — сильний, рішучий і впевнений у собі. Банкір знав у Чикаго багатьох дуже поважних і шанованих городян, чие минуле не витримало б занадто пильного вивчення. Однак нікого таке не турбувало. Деякі з цих людей належали до найдобрішого світу, інші не мали до нього доступу, але все ж мали певну вагу та вплив. Чому ж не дати Ковпервудові можливості почати все знову? Банкір знову уважно поглянув на відвідувача — міцний торс, вродливе, випечене обличчя з маленькими вусиками, холодний погляд... Пан Едісон простягнув гостеві руку.

— Пане Ковпервуд, — сказав він, ретельно добираючи слова, — не можу висловити, наскільки я задоволений довірою, яку ви щодо мене виявили. Я все зрозумів і радий, що ви звернулися до мене. Не варто більше тлумачити про це. Коли я вперше побачив вас у себе, то відчув, що ви — особистість непересічна. Тепер я в цьому переконався. Вам не потрібно виправдовуватися переді мною. Я, як-не-як, недарма п'ятий десяток живу на світі — життя мене дечому навчило. Ви завжди будете бажаним гостем у моєму будинку та почесним клієнтом у моєму банку. Подивимось, як складуться обставини, майбутнє само підкаже нам, що слід зробити. Був би радий, якби ви оселилися в Чикаго, хоча б через те, що відразу припали мені до душі. Якщо вирішите влаштуватися тут, я впевнений, що ми будемо корисні один одному. А тепер — не думайте більше про минуле, я ж, зі свого боку, ніколи і за жодних обставин не буду про нього згадувати. Вам ще належить поборотися, тож бажаю вам успіху і готовий надати всіляку підтримку, скільки це в моїх силах. Отже, забудьте про те, що мені розповіли, й як тільки ваші сімейні справи улагодяться, приїжджайте в гості та познайомте з вашою дружиною.

Залагодивши справи, Френк сів у потяг, що йшов до Філадельфії.

— Ейлін, — сказав він своїй коханій, котра зустрічала його на вокзалі, — по-моєму, Захід — це те, що нам із тобою потрібно. Я проїхав аж до Фарго і побував навіть у його околицях, але нам, мабуть, не варто залазити аж так далеко. Крім пустельних прерій та індіанців, мені нічого не вдалося там знайти. Що б ти сказала, Ейлін, — додав він жартома, — якби я поселив тебе в дощаній халупі і годував гримучими зміями на сніданок і ховрашками на обід? Припало б тобі це до смаку?

— Безперечно! — весело відповідала вона, міцно стискаючи руку коханого. — Якби ти це витримав, то ви-

тримала б і я. З тобою поїду хоч на край світу, Френку. Я замовлю собі гарний індіанський стрій, весь завітчаний намистом і шматочками шкіри, і головний убір із пір'я. Ну, знаєш, такий, як вони носять, і...

— Так я і знав! Ти — себе не зраджуєш! Головне — шмаття, навіть у дощаній хижі. Нічого з тобою не вдієш.

— Ти б дуже скоро розлюбив мене, якби я не турбувалася, у що вдягтися, — сміялася Ейлін. — Ох, яка я рада, що ти повернувся!

— Біда в тому, — посміхаючись, продовжив Ковпервуд, — що місця оці не видаються мені настільки ж багатообіцяючими, як Чикаго. Доведеться нам, мабуть, оселитися в цьому місті. Правда, частину капіталу я розмістив у Фарго. Отже, час від часу доведеться навідуватися і туди, але базуватимемося будемо все ж таки в Чикаго. Не хочу нікуди більше їздити сам. Мені це набридло, — він стиснув руку дівчини. — Якщо нам не вдасться незабаром домогтися розлучення, я просто представлю тебе в світі як свою дружину, і край.

— А від Стеджера досі немає звісток? — спитала Ейлін.

Стеджер, адвокат Френка, домагався у пані Ковпервуд згоди на розлучення.

— Ні, жодного слова.

— Погана ознака, чи не так? — зітхнула Ейлін.

— Нічого, не засмучуйся. Могло бути й гірше.

Френкові згадалися дні, проведені у філадельфійській в'язниці, й Ейлін подумала про те ж. Потім він почав розповідати їй про Чикаго, і вони вирішили за першої ж нагоди переселитися туди, у це західне місто.

Про подальші події в житті Ковпервуда розповімо коротко. Минуло близько трьох років, перш ніж він, залагодивши, нарешті, всі свої справи у Філадельфії, остаточно переселився в Чикаго. Ці роки були заповнені поїздками зі східних штатів у західні і назад. Спочатку Ковпервуд бував головним чином у Чикаго, але потім став усе частіше

навідуватися у Фарго, де Волтер Велплі, його секретар, керував розбудовою торгового кварталу, прокладанням лінії міської залізниці й організацією ярмарку. Всі ці розмаїті справи об'єднувалися в одному підприємстві, названому «Будівельною та транспортною компанією», на чолі якої стояв Френк Алджернон Ковпервуд. На пана Гарпера Стеджера, філадельфійського представник Ковпервуда, було покладено складання контрактів.

Оселившись на якийсь час у Чикаго, Френк зняв номер у готелі «Тремонт», обмежуючись поки що, з огляду на невизначене становище Ейлін, лише короткими діловими зустрічами з тими впливовими особами, з котрими він познайомився, коли приїжджав уперше. Він уважно придивлявся до біржових маклерів Чикаго, підшукуючи впливового партнера, котрий уже має свою контору, людину не надто вибагливу та честолюбну, котра погодиться посвятити його в справи чиказької біржі й її очільників, і ввів би в курс місцевого ділового життя. Якось прямуючи у Фарго, Ковпервуд узяв із собою Ейлін, і вона зверхньо, з безтурботною та змудженою міною дивилася на молоде місто, що стрімко робуєється.

— Ні, ти тільки поглянь, Френку! — вигукнула Ейлін, побачивши просту дерев'яну будівлю чотириповерхового готелю.

Довга, непоказна вулиця в торговому кварталі, де склади цегли понуро перемежувалися зі складами лісоматеріалів, справила на неї гнітюче враження. Не кращими були й інші частини міста. Уздовж небруканих вулиць зяяли порожнечю каркаси недобудованих будинків.

— Невже ти всерйоз думав оселитися тут? — Ейлін, виряджена, як завжди, напоказ, пихата, самовпевнена, в модному барвистому костюмі, дивно контрастувала зі стурбованими, сурорими, байдужими до своєї зовнішності жителями цього міста.

Ейлін дивувалася, де ж вона покаже весь свій блиск, коли нарешті проб'є її година? Припустімо навіть, що Френк страшенно розбагатіє, стане куди заможнішим, ніж був колись. Яка їй від цього користь тут? У Філадельфії до свого банкрутства, коли ніхто ще не підозрював про її зв'язки з ним, її коханий почав було влаштовувати блискучі прийоми. Якби вона була в той час його дружиною, її б з відкритими обіймами прийняв філадельфійський вищий світ. Але тут, в цьому містечку... Боже милий! Ейлін із огидою зморщила свій гарненький носик.

— Яка огидна діра! — більше у неї не знайшлося що сказати про наймолодше, найкипучіше місто Заходу.

Зате Чикаго, з його гучним і з кожним днем усе метушливішим життям, припало їй до душі. Ковпервуд, хоча і був цілком поглинутий своїми фінансовими махінаціями, все ж не забував і про Ейлін. Він дбав про те, щоб його кохана не нудьгувала на самоті. Просив її їздити по крамницях і купувати все, що заманеться, а потім розповідати, що вона бачила. Й Ейлін робила це з превеликим задоволенням — роз'їжджала містом у відкритому екіпажі, чепурна, вродлива, в крилатому коричневому капелюсі, що вигідно відтіняв її біло-рожеву шкіру та руде золото волосся. Іноді вечорами Ковпервуд возив її на шпацер головними вулицями міста. Коли Ейлін уперше побачила простори та багатство Прері-авеню, Норс-Шор-драйв, Мічиган-авеню і нові, оточені зеленими газонами особняки на бульварі Ешленд, вона точно так само, як і її коханий, відчула, що по жилах у неї пробіг вогонь, — мрії, надії, дерзання цього міста запалили її кров. Усі ці розкішні палаци були відбудовані зовсім нещодавно. Там усі верховоди Чикаго, котрі, як і її Френк, лише нещодавно стали багатіями. Ейлін начебто навіть забула про те, що вона — ще не дружина Ковпервуда, і почувалася його законною половиною. Вулиці облямовані гарними тротуарами з жовтувато-коричневих плит, обсажені молодими деревцями. Зелені, гладенько

підстрижені газони. Сірі, посипані скрипучою галькою дороги. Мереживні фіранки у вікнах ледь хитав червневий вітерець, вони були захищені від сонця строкатими полотняними маркізами. Все це хвилювало уяву Ейлін. Якось вони їздили берегом озера, і вона, задивившись на молочно-блакитну із зеленуватим відливом воду, на чайок, вітрила, що біліють віддалік, і нові ошатні будинки вздовж берега, мріяла про те, що колись стане господинею одного з таких чудових особняків. О, як поважно буде вона триматися тоді, як розкішно одягатися! Вони побудують собі шикарний будинок, в сто разів кращий за той, що був у Френка у Філадельфії. Будинок-палац, із розкішною бальною залою та величезною їдальнею. І вони з Френком будуть давати в ньому бали й обіди і як рівні серед рівних приймати у себе всіх чиказьких багатіїв!

— Як гадаєш, Френку, буде у нас колись такий же гарний будинок? — спитала вона, знемагаючи від заздрощів.

— Ось послухай, що я надумав, — розповідав Ковпервуд. — Якщо тобі подобається цей район, то купимо ділянку на Мічиган-авеню, але будуватися ще не будемо. Однак щойно в Чикаго у мене з'являться міцні зв'язки й я зважу, чим мені тут зайнятися, ми побудуємо собі прекрасний будинок, не турбуйся. Насамперед потрібно залагодити цю справу з розлученням і тоді вже починати нове життя. А до того часу, якщо хочемо влаштуватися тут, краще не привертати до себе уваги. Погоджуєшся зі мною?

Час наближався до шостої години, сліпучий літній день ще не почав згасати, але спека спала, тінь від будинків на західній стороні вулиці лягла на бруківку, і повітря було тепле й ароматне, як підігріте вино. Дорогою довгою вервечкою котилися чепурні екіпажі — їзда була улюбленою втіхою чиказького «світу», а для багатьох — чи не єдиною можливістю похизуватися своїми статками (соціальні прошарки міста визначилися ще не достатньо чітко).



У побрязкуванні упряжі — металевої, срібної і навіть із накладним золотом — чувся голос успіху або сподівання на успіх. З цієї вулиці, однієї з головних артерій міста, — Віа Аппія, його південної частини, поспішали додому з ділових кварталів, фабрик і контор завзяті мисливці за наживою. Багаті городяни лише зрідка зустрічалися один із одним на діловому ґрунті, обмінювалися люб'язними поклонами. Пишно одягнені дами та молоді фертики, доньки та сини чиказьких багатіїв, або їхні красуні-дружини в кабриолетах, візках і новомодних ландо прямували з ділової частини міста, щоб відвезти додому чоловіків чи батьків, друзів чи родичів, котрі потомилися за копіткий день. Тут панувала атмосфера успіху, надій, безпечності та того самозаспокоєння, що породжується матеріальними благами, володінням ними. Слухняні випечені чистокровні рисаки проносилися, обганяючи один одного, довгою, широкою, облямованою газонами вулицею, повз розкішні особняки, самовдоволених чваньків, котрі виставляють напоказ своє багатство.

— О-о! — вигукнула Ейлін, побачивши всіх цих сильних, впевнених у собі чоловіків, вродливих жінок, елегантних паничів і привабливих панночок, усміхнених, веселих, котрі обмінюються поклонами, — всього цього дивного і, як їй здавалося, такого романтичного світу. — Я б хотіла жити в Чикаго. Мені здається, що тут навіть краще, ніж у Філадельфії.

При згадці про місто, де він, незважаючи на всю свою спритність, зазнав краху, Ковпервуд міцно стиснув зуби, і його випечені вусики, здавалося, набули ще зухвалішого вигляду. Пара коней, якою він правив, була таки незрівнянна — тонконогі, нервові тварини, розпечені та примхливі. Френк терпіти не міг жалюгідних непородистих шкапин. Коли він правив, тримаючись дуже прямо, в ньому можна було впізнати знавця та любителя коней, а його зосереджена енергія наче передавалася тваринам.

Ейлін сиділа поруч із чоловіком, також горда, пихата та самовдоволена.

— Правда, гарна? — зауважила одна з дам, коли фіакр Ковпервуда порівнявся з її екіпажем.

«Що за красуня!» — думали чоловіки, а декотрі навіть висловлювали цю думку вголос.

— Бачила цю жінку? — захоплено спитав один підліток у своєї сестри.

— Будь спокійна, Ейлін, — сказав Ковпервуд із такою залізною рішучістю, що не допускає і думки про поразку, — ми також знайдемо своє місце тут. Вір мені, у тебе в Чикаго буде все, що забажаєш, і навіть більше.

Усе його єство в цю мить, здавалося, випромінювало енергію, і вона, немов електричний струм, передавалася від кінчиків його пальців через віжки коням, змушуючи їх бігти щораз швидше. Коні хвилювалися і пирхали, закидаючи голови.

В Ейлін аж груди розпирало від бажань, надій і марносластва, що охоплювали її. О, хутчіше б стати пані Френк Алджернон Ковпервуд, господинею розкішного особняка тут, у Чикаго! Розсилати запрошення, якими ніхто не посміє знехтувати, запрошеннями, рівносильними наказам! «Ех, якби... — зітхнула вона про себе. — Якби все це вже збулося... Скоріше б!»

Так життя, звівши людину на вершину благополуччя, і там продовжує дразнити й мучити її. Попереду завжди залишається щось недосяжне, велика спокуса та вічна невдоволеність. О, життя, надії, юні роки! Мрії крилаті! Все згине без сліду.

#### 4. «ПІТЕР ЛАФЛІН І КО»

Компаньйон, котрого нарешті підшукав собі Ковпервуд в особі досвідченого старого маклера Торгової палати Пітера Лафліна, не залишав бажати нічого кращого.

Лафлін, довгий, мов жердина, сухорлявий старий, більшу частину життя провів у Чикаго, де він з'явився ще зовсім хлопчиськом зі штату Міссурі. Це був типовий чиказький маклер старої школи, дуже нагадував обличчям покійного президента Ендрю Джексона, і такий же довготелесий, як Генрі Клей, Деві Крокет і «Довгий Джон» Вентворт.

Ковпервуда з юності чомусь захоплювали диваки, та й вони горнулися до нього. За бажання він міг пристосуватися до будь-якої людини, навіть якщо вона вирізнялася надмірною дивакуватістю. В часи своїх перших паломництв на Ла-Саль-стрит Френк рознюхував на біржі про кращих агентів і, бажаючи до них придивитися, давав їм різні дрібні доручення. Таким чином він натрапив якось на Пітера Лафліна, комісіонера з продажу пшениці та кукурудзи. У старигана була власна невелика контора неподалік від біржі. Він спекулював зерном і акціями східних залізниць і виконував подібні операції за дорученнями своїх клієнтів. Лафлін, кмітливий, скупуватий американець, предки якого, ймовірно, були вихідцями з Шотландії, володів усіма типово американськими недоліками: він був неотесаний, брутальний, любив лихословити і жував тютюн. Ковпервуд із першого ж погляду зрозумів, що Лафлін має бути в курсі справ усіх хоча б трохи відомих чиказьких комерсантів і що вже тільки через це старий для нього — знахідка. Крім того, по всьому було видно, що людина він прямодушна, скромна, невибаглива, — а ці якості Ковпервуд цінував у компаньйонах понад усе.

За останні три роки Лафліну двічі дуже не пощастило, коли він намагався особисто організувати «корнери». Тому на біржі склалася думка, що маклер боїться, простіше кажучи, став боягузом. «Ось такий мені і потрібен!» — вирішив Френк і одного ранку вирушив до Лафліна, щоб відкрити у нього невеликий рахунок.

Входячи в його простору, але запущену і пропилену контору, Ковпервуд почув, як старий пояснював зовсім

ще юному і надзвичайно зосередженому та похмурому на вигляд клерку — на рідкість невідповідному помічнику для Пітера Лафліна:

— Сьогодні, Генрі, візьмеш мені акціів Пітсбург-Ірі.

Помітивши Ковпервуда, котрий стояв у дверях, Лафлін повернувся до відвідувача:

— Чим можу служити?

«Він каже “акціів”. Непогано! — подумав Ковпервуд і посміхнувся. — Стариган починає мені подобатися».

Френк представився як приїжджий із Філадельфії і сказав, що цікавиться чиказькими підприємствами, охоче купить якісь надійні папери, що мають шанси на підвищення, але особливо хотів би придбати контрольний пакет якоїсь компанії — переважно підприємств громадського ужитку, розмах діяльності яких із ростом міста буде, безсумнівно, розширюватися.

Літній Лафлін, йому вже стукнуло шістдесят, член Торгової палати та власник капіталу в тисяч двісті щонайменше, з цікавістю поглянув на Ковпервуда.

— Якби ви, пане, заявили сюди так років із десять чи п'ятнадцять тому, вам легко було б вступити в будь-яку справу. Тут і газові спілки засновували — їх прибрали до рук ті спритники Отвей і Аперсон, — тут і конку тоді проводили. Я сам напоумив Еді Паркінсона взятися за будівництво лінії на Північній Стейт-стріт, довів йому, що на ній можна купу грошей заробити. Він мені пообіцяв тоді пачку акціів, якщо справа вигорить, та так нічого і не дав. Я, втім, на це й не сподівався, — розсудливо додав він і покосився на Ковпервуда. — Я — стріляний горобець, мене на полові не проведеш. А тепер і його самого звідти витіснили. Зграя Майкла та Кеннеді обдерла його, як липку. Так, рочків десять-п'ятнадцять тому можна було хутко конку до рук прибрати. А зараз і думати годі. Зараз акції продаються по сто шістдесят доларів кожна. Ось так, паничу!

Френк люб'язно посміхнувся.

— Оразу видно, пане Лафлін, що ви вже давно на біржі Чикаго. Ви добре обізнані навіть про те, що тут відбувалося десятки років тому.

— Зі самого тисяча вісімсот п'ятдесят другого року, пане, — відказав старий.

Густе жорстке волосся стирчало у нього над чолом на зразок півнячого гребеня. Довге та гостре підборіддя сильно видавалося вперед назустріч великому з горбинкою носу. Вилиці різко виступали над запалими та жовтими, як пергамент, щоками. А очі були пильні та пронизливі, як у рисі.

— Чесно кажучи, пане Лафлін, — вів далі Ковпервуд, — головна мета мого приїзду в Чикаго — підшукати собі компаньйона. Я сам займаюся банківськими та маклерським операціями на Сході. У мене є власна фірма в Філадельфії, я — член нью-йоркської та філадельфійської фондових бірж. Є у мене певні справи і в Фарго. Будь-яка банкірська контора дасть вам вичерпну інформацію про мене. Ви — член тутешньої Торгової палати і, цілком імовірно, ведете операції на нью-йоркській і філадельфійській біржах. Нова фірма, якщо тільки забажаєте увійти зі мною в спілку, могла б займатися всім цим тут, безпосередньо на місці. У Чикаго я — людина нова, але маю певний капітал і взагалі думаю тут облаштуватися. Не погодитеся ви стати моїм партнером? Ми, мабуть, уживеємся в одній конторі, як гадаєте?

Коли Ковпервуд хотів комусь сподобатися, він мав звичку поєднувати долоні та постукувати кінчиками пальців один об інший. При цьому чоловік усміхався, точніше сказати, сявав усмішкою — стільки тепла й напускної приязні світилося в його очах.

А Пітер Лафлін на старість почав перейматися своєю самотністю і дуже бажав, аби хтось прийшов до нього з такою пропозицією. Так і не зважившись довірити жод-

ній жінці турботу про свою настільки своєрідну персону, він залишився неодруженим. Жінок він не розумів, усі його взаємини з ними обмежувалися ницою та жалюгідною розпустою, що купується за гроші. А на такі витрати Лафлін ніколи не був особливо щедрим. Жив він у західній частині міста на Гаррісон-стрит, займав три крихітні кімнатки і, траплялося, сам варив собі їсти. Єдиним його другом і товаришем був маленький спаніель, невибаглива та віддана тваринка, сучка на прізвисько Дженні, що завжди спала у нього в ногах. Дженні була дуже тямучою, лагідною та слухняною. Весь день вона терпляче просиджувала в конторі, чекаючи старого, а ввечері вони разом вирушали додому. Лафлін розмовляв зі своїм спаніелем зовсім як із людиною — часом навіть дуже відверто, вважаючи за відповіді відданий погляд собачих очей і виляння хвостом. Він не любив довго ніжитися в ліжку і зазвичай вставав годині о п'ятій, а то і четверій ранку, натягував на себе штани (ванну він уже давно відвик приймати, приурочивши миття до стрижки в перукарні) і починав розмову з Дженні.

— Уставай, Дженні, — закликав він. — Час підійматися. Зараз ми з тобою зваримо кави і сядемо снідати. Гадаєш, я не бачу, що ти давно прокинулася і тільки прикидаєшся, наче спиш? Вставай, годі валятися. Не пізніше за мене вчора лягла.

А Дженні розчулено косувала на нього, постукувала хвостиком по ліжку і трохи ворушила вухом. Коли ж Лафлін був зовсім готовий — вмитий, одягнений, його стара скручена в мотузок краватка пов'язана вільним і зручним вузлом, а волосся ретельно зачесане догори, Дженні стрімко зіскакувала з ліжка і заходилася бурхливо стрибати по кімнаті, немов кажучи: «Дивись, як я швидко».

— Ну, звісно, — удавано бурчав Лафлін. — Завжди остання. Хоч би раз ти, Дженні, піднялася першою. Так ні, нехай, мовляв, дідуган спочатку встане.

У сильні холоди, коли залякали вуха та пальці, а колеса конки пронизливо вищали на поворотах, Лафлін, одягнувши заношене драпове пальто старовинного крою та насунувши на брови шапку, садовив Дженні в темно-зелений мішок, де вже лежала пачка акцій, які становили на цей день предмет його роздумів і турбот, і їхав у місто. Інакше Дженні не впустили б у вагон. Але зазвичай стариган ішов пішки зі своїм песиком: прогулянка давала йому задоволення. В контору він приходив рано, о пів на восьму чи о восьмій, хоча робота починалися тільки з дев'ятої, і просиджував там до п'ятої години вечора. Якщо відвідувачів не було, він читав газети або щось собі обчислював і підраховував, а інколи, свиснувши Дженні, йшов шпацирувати або заходив до когось зі знайомих підприємців. Біржа, контора, вулиця, відпочинок удома та вечірня газета — ось усе, чим він жив. Театр, книги, картини, музика його не цікавили взагалі, а жінки цікавили тільки дуже однобічно. Обмеженість кругозору цього чоловіка була настільки очевидною, що для такого шанувальника диваків, як Ковпервуд, він справді був знахідкою. Але Френк тільки користувався слабкостями таких людей, — вникати в їхнє душевне життя йому було ніколи.

Як Ковпервуд і припускав, Лафлін був чудово обізнаний у всьому, що стосувалося фінансового життя Чикаго, махлярів та угод, вигідних комбінацій, можливостей вкладення капіталу, а те, чого стариган не знав, як завжди потім виявлялося, і знати не було варто. Природжений комерсант, він, однак, був цілковито позбавлений організаторських та адміністративних здібностей і тому не міг витягти для себе жодної користі з власних знань і досвіду. До зисків і збитків Лафлін ставився з холодним серцем. Утративши гроші, він тільки клацав пальцями і повторював: «Ет, дідько, не треба було мені вплутуватися!» А залишившись у виграві або твердо розраховуючи на такий, блаженно посміхався, жував тютюн і в розпалі

торгу раптом зауважував: «Поспішайте, хлопці! Користайтеся з нагоди!» Його важко було втягнути у якусь дрібну біржову спекуляцію. Він вигравав і втрачав, тільки коли гра була крупною і йшла у відкриття, або коли він проводив якусь хитруючу комбінацію власного винаходу.

Ковпервуд і Лафлін згоди дійшли не відразу, хоча загалом доволі швидко. Дідуган хотів гарненько подумати, незважаючи на те, що молодик сподобався йому з першого погляду. Власне кажучи, вже з самого початку було ясно, що він стане жертвою і слухняним знаряддям Френка. Вони зустрічалися день у день і обмізковували подробиці угоди, поки, нарешті, Лафлін, вірний своїй природі, не зажадав собі рівної частки в справі.

— Ну, годі! Я ж знаю, що ви це говорите несерйозно, Лафліне, — м'яко зауважив Ковпервуд.

Розмова відбувалася в кабінеті Лафліна наприкінці ділового дня, і старий із захватом жував тютюн, відчуваючи, що йому сьогодні треба буде розв'язати вельми цікаве завдання.

— У мене місце на нью-йоркській біржі, — продовжував Френк, — воно одне вже коштує сорок тисяч доларів. Потім є ще місце на філадельфійській, яке цінується вище, ніж ваше тут. Це, як ви самі розумієте, основний актив фірми. Вона буде оформлена на ваше ім'я. Але я не стану скупитися. Замість третини, яка вам по совісті належить, я дам вам сорок дев'ять відсотків, і фірму назвемо «Пітер Лафлін і Ко». Ви мені подобається, я впевнений, що ви будете мені дуже корисні. Не турбуйтеся, зі мною ви заробите більше, ніж заробляли без мене. Я міг би, природно, знайти собі компаньйона серед цих молодих шалапутів на біржі, але не хочу. Словом, вирішуйте, і ми негайно беремося до праці.

Лафлін був надзвичайно задоволений тим, що Ковпервуд захотів взяти його в компаньйони. Стариган останнім часом усе частіше помічав, що молоде покоління



маклерів — ці вичепурені самовдоволені вітрогони — дивляться на нього, як на старого дивака, котрий з'їхав із глузду. А тут — сміливий, енергійний, молодий функціонер зі східних штатів, років на двадцять молодший за нього і не менше, а більш спритний, ніж він, як боязко подумав Лафлін, пропонує йому ділову співпрацю. Крім цього, Ковпервуд був настільки наповнений енергією, настільки впевнений у собі і такий наполегливий, що на дідугана немов війнуло весною.

— Та я за ім'ям не дуже й женуся, — відказав Лафлін. — Це як собі хочете. Але якщо вам віддати п'ятдесят один відсоток, то господарем справи будете ви. Ну гаразд, я людина поступлива, сперечатися не стану. Я свого також не втрачу.

— Отже, вирішено! Тільки приміщення доведеться змінити, пане Лафлін. Тут у вас аж надто похмуро.

— А це вже залежить лише від вас, пане Ковпервуд. Мені байдуже. Змінити — то й змінити.

Через тиждень усі формальності були залагоджені, а ще через два тижні над дверима розкішного приміщення на нижньому поверсі будинку на розі вулиць Ла-Саль і Медісон, у самому центрі ділової частини міста, з'явилася вивіска: «Пітер Лафлін і Ко, хліботоргівельна та комісійна контора».

— Ось і збагни того старого Лафліна! — зауважив один маклер іншому, прочитавши назву фірми на важких бронзових дощечках, прибитих по обидва боки дверей, що виходили на ріг, та обводячи поглядом величезні дзеркальні вікна. — Я думав, старий зовсім на пси зійшов, а він дивися як розвернувся. Хто ж цей його партнер?

— Не знаю. Кажуть, якийсь зайда зі східних штатів.

— У гору пішов, нічого не скажеш. Які вікна поставив!

Так почалася фінансова кар'єра Френка Алджернона Ковпервуда в Чикаго.

## 5. ПРО СПРАВИ РОДИННІ

Той, хто вважає, що Ковпервуд діяв поспішно чи необачно, вступаючи в компанію з Лафліном, погано розуміє тверезу та розважливу природу цього чоловіка. За тринадцять місяців, проведених у філадельфійській в'язниці, Френк мав час як годиться про все зважити, перевірити свої погляди на життя, на те, кому належиться панувати в суспільстві, і раз назавжди обрати собі лінію поведінки. Він може, має і буде панувати сам-один. Нікому і за жодних обставин він не дозволить розпоряджатися собою й якщо іноді і опуститься до прохання, то прохачем не стане ніколи! Доволі того, що він уже раз жорстоко поплатився, зв'язавшись у Філадельфії зі Стінером. Він на голову вищий за всіх цих бездарних і боягузливих фінансистів і махлярів, і зуміє це довести. Люди мають обертатися навколо нього, як планети навколо Сонця.

Коли в Філадельфії перед ним зачинилися усі двері, чоловік зрозумів, що, з точки зору так званого добірного товариства, репутація його забруднена, і невідомо, чи вдасться йому хоч колись її поновити. Міркуючи про це мимохідь, він дійшов висновку, що треба шукати собі союзників не серед багатой та впливової верхівки, просякнутої духом кастовості та снобізму, а серед початківців, талановитих фінансистів, котрі тільки-но вибилися або ще вибиваються в люди і не мають надії потрапити у вищий світ. Таких було чимало. А якщо йому пощастить і він доб'ється фінансової могутності, тоді вже можна буде диктувати свою волю суспільству. Індивідуаліст до мозку кісток, котрий не хоче рахуватися ні з ким і ні з чим, Ковпервуд був далеким від справжнього демократизму, а разом із цим люди з народу були ближчі його серцю, ніж представники привілейованого класу, і він краще розумів їх. Цим, можливо, і пояснювалося почасти те, що Френк узяв собі в компаньйони такого самобутнього та диваку-

вато́го чоловіка, як Пітер Лафлін. Він ви́брав його, як ви́бирає хірург, приступаючи до операції, потрі́бний йому інструмент. І тепер старому Лафліну при всій його прозорливості належало бути всього лише знаряддям у спритних і сильних руках Ковпервуда, простим виконавцем задумів іншого, на рідкість спритного та гнучкого розуму. До пори до часу Ковпервуда цілком влаштовувало працювати під маркою фірми «Пітер Лафлін і Ко». Це дозволяло, не привертаючи до себе уваги, в тиші обмірковувати та розробити два-три майстерних ходи, за допомогою яких він сподівався утвердитися в діловому світі Чикаго.

Однак для успіху фінансової кар'єри Ковпервуда та світської кар'єри його і Ейлін у новому місті необхідно було перш за все домогтися розлучення. Гарпер Стеджер, адвокат Френка, зі шкіри пнувся, намагаючись здобути прихильність пані Ковпервуд, котра так само мало довіряла адвокатам, як і своєму верткому чоловікові. Тепер це була суха, строга, доволі безбарвна дама, котра зберегла, проте, сліди колишньої, дещо збляклої краси і свого часу полонила Френка. Тонкі зморшки залягли у неї навколо очей, носа та рота. На обличчі її завжди були написані осуд, покірність долі, усвідомлення своєї приреченості й образу.

Вкрадливо-люб'язний Стеджер, котрий ледачою своєю грацією нагадував манери ситого kota, що неквапливо підстерігає мишу, якнайкраще підходив для призначеної йому ролі. Навряд чи деінде знайшовся б інший підступніший і безпринципніший чолов'яга. Здавалося, його заповіддю було: промовляй м'яко, іди нечутно.

— Моя люба пані Ковпервуд, — переконував він свою жертву, сидючи котрогось весняного вечора в скромній вітальні її помешкання в західній частині Філадельфії. — Мені нема потреби вам казати, що чоловік ваш — неабияка особистість і що боротися з ним — марна справа. Він багато в чому перед вами винен, не заперечую, дуже багато

в чому, — при цих словах пані Ковпервуд нетерпляче стелула плечима, — але мені здається, ви занадто вимогливі до нього. Ви ж знаєте, що за людина ваш чоловік, — Стеджер безпорадно розвів своїми тонкими, пещеними руками, — силою його ні до чого не змушиш. Це — особистість виняткова, пані Ковпервуд. Людина посередня, переживши стільки, скільки пережив він, ніколи не змогла б так стрімко піднятися. Послухайте дружню пораду: відпустіть його на всі чотири сторони! Дайте йому розлучення. Він готовий забезпечити вас і дітей, він щиро цього прагне. Я впевнений, що він подбає про їхнє майбутнє. Але його дратує ваше небажання юридично оформити розрив. І якщо ви станете наполягати, то боюся, що справа може бути передана до суду. Так ось, поки до цього не дійшло, мені б щиро хотілося досягти прийнятної для вас угоди. Ви знаєте, як засмутила мене вся ця історія, й я не перестаю шкодувати про те, що трапилося.

Тут пан Стеджер із скорботним виглядом закотив очі, немов жалкуючи про те, що все настільки мінливе і нестійне в цьому світі.

Пані Ковпервуд терпляче — в'ятнадцяте чи навіть удвадцяте — вислухала його. Френка все одно не повернеш. Стеджер ставиться до неї не гірше і не краще за будь-якого іншого адвоката. До того ж він такий ввічливий та уважний. Незважаючи на його макіавеллівський фах, пані Ковпервуд готова була повірити цьому правнику. А Стеджер м'яко, обережно продовжував викладати все нові і нові аргументи. Нарешті — а це були двадцять перші його відвідини — він зі засмученим виглядом повідомив їй, що Ковпервуд вирішив припинити оплату її рахунків і зняти із себе всі матеріальні зобов'язання, поки суд не визначить, скільки він має їй виплатити. Сам же Стеджер відмовляється від подальшого ведення цієї справи. Пані Ковпервуд зрозуміла, що настав час поступитися, і виставила свої умови. Якщо чоловік виділить їй і дітям двісті

тисяч доларів (такою була пропозиція самого Ковпервуда), а в майбутньому, коли підросте їхній єдиний син Френк, прилаштує його до якоїсь справи, — вона згодна.

Пані Ковпервуд йшла на розлучення дуже неохоче. Що не кажи, але це означало перемогу Ейлін Батлер. Утім, ця огидна жінка навіки згасьблена. Після скандалу в Філадельфії її ніхто і на поріг не пустить. Ліліан підписала складений Стеджером документ, і завдяки старанням цього медоточивого джентльмена місцевий суд швидко та без зайвого розголосу розглянув справу. А через півтора місяця три філадельфійські газети коротко повідомили про розірвання шлюбу. Прочитавши ці кілька рядків, пані Ковпервуд навіть здивувалася, що преса приділила так мало уваги цій події. Вона побоювалася, що їхнє розлучення наробить багато галасу. Ліліан і не підозрювала, скільки спиритності проявив меткий адвокат її чоловіка, щоб задобрити пресу та правосуддя. Коли Френк в один зі своїх приїздів у Чикаго, переглядаючи філадельфійські газети, прочитав ті самі кілька рядків, у нього вирвалося зітхання полегшення. Нарешті! Тепер він одружується з Ейлін. Він тут же послав їй вітальну телеграму, зміст якої могла зрозуміти тільки вона. Коли жінка прочитала послання, то аж затремтіла від радощів. Отже, скоро вона стане законною дружиною Френка Алджернона Ковпервуда, новоявленого чиказького фінансиста, і тоді...

— Невже це правда? Нарешті я буду пані Ковпервуд! Яке щастя! — твердила вона, читаючи та перечитуючи телеграму.

А пані Френк Алджернон Ковпервуд номер перший, згадуючи все — зраду чоловіка, його банкрутство, тюремне ув'язнення, карколомну операцію, яку він провів у момент краху «Джея Кука і Ко», та його теперішні фінансові успіхи, дивувалася, чому так дивно влаштоване життя. Адже є ж Бог на світі! У Біблії про це написано чорним по білому. І чоловік її, при всіх своїх вадах, не такий уже й

поганий, він добре забезпечив сім'ю, і діти його люблять. І вже, певна річ, коли його запроторили у в'язницю, він був не гіршим за багатьох інших, котрі розгулювали на волі. Але його засудили. Жінка жаліла свого чоловіка і завжди буде жаліти. Він — розумний, хоча й безсердечний. Чому ж усе так вийшло? Ні, в усьому винна ця бридка, порожня, пихата Ейлін Батлер! Вона його спокусила, а тепер, звісно, одружує на собі. Але Ісус її покарає. Неодмінно покарає. І пані Ковпервуд по неділях стала ходити до церкви, намагаючись вірити, що, як би там не було, а все в цьому світі виходить на краще.

## 6. ЕЙЛІН СХОДИТЬ НА ПРЕСТОЛ

Того дня, коли Ковпервуд та Ейлін одружилися, для здійснення церемонії вони зійшли з потяга в глухому містечку Дальтон, не доїжджаючи до Пітсбурґа, він сказав їй:

— Зрозумій, кохана, ми з тобою починаємо тепер зовсім нове життя. А як воно обернеться — залежить тільки від нас самих. Гадаю, що на перших порах у Чикаґо нам краще триматися скромніше. Де з ким ми, безперечно, будемо зустрічатися. Це — неминуче. Едісони, наприклад, давно хочуть познайомитися з тобою, я і так занадто довго відкладав цю зустріч. Але вважаю, що дуже розширювати коло знайомств наразі не варто. Почнуться розпитування, розмови. Краще трохи потерпіти, а тим часом побудувати собі хороший будинок, який не доведеться потім перебудовувати. Навесні, якщо все складеться добре, поїдемо в Європу, подивимося, як там будуються, і, може, запозичимо якусь ідею. Хочу, щоб у нашому будинку була велика картинна галерея. До слова, будемо підшукувати під час мандрівки цікаві полотна й антикварні речі.

Ейлін одразу ж загорілася цією ідеєю.

— Ти просто дивовижний, Френку! — захоплено вивалося в неї. — Ти завжди прагнеш отримати все, чого бажаєш!

— Ну, припустімо, не завжди, — заперечив він, — іноді одного бажання замало. Багато що, Ейлін, залежить і від удачі.

Вона стояла перед ним, поклавши, як часто це робила, свої пещені, оздоблені перснями руки йому на плечі, і дивилася не відриваючись у його холодні світлі очі. Інший чоловік, настільки ж верткий, як Ковпервуд, але менш сильний і владний, не витримав би цього допитливого погляду. Але Френк на цікавість і недовіру оточуючих відповідав такою позірною щирістю та дитячою простодушністю, що відразу ж усіх обеззброював. Пояснювалося це тим, що він вірив у себе, тільки в себе, і тому мав сміливість не зважати на думки інших. Ейлін дивувалася йому, але розгадати не могла.

— Знаєш, Френку, ти схожий на тигра, — зауважила вона, — або на величезного страшного лева. У-у-у, боюся тебе!

Він жартівливо ущипнув її за щоку й усміхнувся. «Бідолаха Ейлін, — подумав він. — Де їй розгадати його, якщо він сам для себе — загадка».

Одразу ж після шлюбної церемонії Ковпервуд та Ейлін поїхали в Чикаго, де на перших порах зайняли один із найкращих номерів у готелі «Тремонт». Небавом вони почули, що на розі Двадцять третьої вулиці та Мічиган-авеню здається на один-два сезони невеликий особняк із повною обстановкою і навіть із власним виїздом. Вони негайно підписали контракт, найняли дворецького, прислугу й обзавелися всім, що потрібно для «гарного будинку». Та не для того, щоб повести наступ на чиказьке вище товариство, це Ковпервуд вважав передчасним і наразі нерозумним, а просто з обов'язку ввічливості.

Він запросив Едісона і ще двох-трьох, хто, на його глибоке переконання, не відмовляться прийти: голову правління «Чиказької північно-західної залізниці» Александра Рембо з дружиною й архітектора Тейлора Лорда. До останнього Френк незадовго перед тим звертався за порадою і визнав, що той — людина доволі світська. Лорд, як і Едісон, був прийнятий у товаристві, але великої ваги там не мав.

Чи варто казати, що Ковпервуд усе передбачив і влаштував якнайкраще. Сірий кам'яний особнячок, який він зняв, був чарівним. Гранітні сходи з фігурними поручнями вели до широких парадних дверей, розташованих в арці. Завдяки вдалому поєднанню кольорового скла у вестибюль проникало приємне м'яке світло. Будинок, на щастя, був обставлений із великим смаком. Турботу про меню обіду та сервірування столу Ковпервуд поклав на одного з найкращих рестораторів, тож Ейлін залишалася лише одягтися і чекати гостей.

— Ти сама розумієш, — сказав їй Ковпервуд уранці, збираючись їхати до себе в контору, — як мені хочеться, дитинко, щоб ти сьогодні була особливо гарна. Тобі необхідно сподобатися Едісонові та Рембо.

Цього натяку для Ейлін було більш ніж достатньо, а втім, і його, мабуть, потрібно не було. Після приїзду в Чикаго вона підшукала собі камеристку-француженку. І хоча Ейлін привезла із собою з Філадельфії цілу купу одягу, вона все ж таки замовила у найкращої та найдорожчої чиказької кравчині, Терези Донован, ще кілька вечірніх суконь. Тільки напередодні їй принесли зелене мереживне плаття зі золотисто-жовтою шовковою накидкою, що дивовижно гармоніювала з її волоссям кольору червоного золота і молочно-білими плечима та шиєю. У день обіду будуар Ейлін був буквально завалений шовками, мереживом, білизною, гребенями, косметикою, коштовностями — словом, усім, до чого вдається жінка, щоб здаватися чарівною. Для Ей-



лін підбір гарнітуру завжди був пов'язаний зі справжніми творчими муками. Нею опановувала бурхлива енергія, занепокоєння, вона гарячково метушилася, так що її камеристка Фадетта ледве встигала за господинею. Приймаючи ванну, Ейлін — струнка, білошкіра Венера — хутко одягла шовкову білизну, панчохи та черевички і приступила до зачіски. Фадетта зробила свою пропозицію:

— Не могли б ви, мадам, випробувати нову зачіску, яку я нещодавно бачила?

Мадам не заперечувала. Вони обидві почали укладати важкі пасма, що віддівали золотом, то одним, то іншим способом, але чомусь усе виходило не так, як хотіла Ейлін. Спробували було заплести коси, але й від цієї думки довелося відмовитися. Нарешті на чоло були спущені два пишних валики, підхоплені перехресними темно-зеленими стрічками, які посередині скріплювала діамантова зірка. Ейлін у прозорому, облямованому мереживами пеньюарі з рожевого шовку підійшла до дзеркала і довго уважно себе розглядала.

— Добре, — сказала вона нарешті, повертаючи голову то в один, то в інший бік.

Тепер настала черга сукні від Терези Донован. Вона ковзала і шаруділа в руках. Одягаючи плаття, Ейлін сумнівалася, чи воно буде їй личити. Фадетта метушилася, пораючись із незлічними застібками та припасовуючи сукню до корсажу та вирівнюючи на плечах.

— О, мадам, *charmant*\*! — вигукнула вона, коли все було готово. — Це так пасує до вашого волосся. І так пишно, багато тут, — і вона вказала на мереживну баску, що оповила стегна. — О, це дуже, дуже мило!

Ейлін зашарілася від задоволення, але обличчя її залишалося серйозним. Вона була стурбована. За своє вбрання вона не особливо турбувалася, але Френк сказав, що його кохана має неодмінно сподобатися гостям. А пан Едісон —

---

\* Чудово (франц.).

такий заможний чоловік, прийнятий у вищому товаристві, та й пан Рембо також займає високе становище. Як би не вляпатися в грязюку обличчям — ось чого вона боялася. Недостатньо справити враження на цих чоловіків своєю зовнішністю, їх треба ще зайняти розмовою, та до того ж дотримуватися правил хорошого тону, а це — зовсім не легко. Хоча в Філадельфії Ейлін і була оточена багатством і розкішшю, їй не доводилося ні бувати в світі, ні приймати у себе якихось поважних гостей. З усіх людей, із котрих вона досі зустрічалася, Френк був найвизначнішим. У пана Рембо дружина, ймовірно, сувора, має старозавітні погляди. Про що з нею розмовляти? А пані Едісон? Від тієї, природно, ніщо не сховається, вона все помітить і все засудить. Ейлін настільки заглибилася в свої думки, що мало не почала втішати себе вголос, не перестаючи, втім, чепуритися перед дзеркалом.

Коли Ейлін, наказавши Фадетті поприбирати розкидані речі гарнітуру, нарешті зійшла вниз, поглянути, чи все готово в їдальні та залі, вона була сліпуче гарною. Не можна було не замилуватися її досконалою фігурою, зодягненою в зеленувато-жовтий шовк, її розкішним волоссям, шовковистою гладкістю її плечей і рук, округлістю стегон, витонченою шиєю. Вона знала, насільки вона вродлива, але все одно хвилювалася. Що скаже Френк? Ейлін зазирнула в їдальню: квіти, срібло, золото, кришталь, розставлені вмілою рукою метрдотеля на білосніжній скатертині, надавали столу схожість із купою коштовного каміння на білому атласі дорогого футляра. «Немов опали, що м'яко переливаються всіма барвами веселки», — подумалося Ейлін.

Звідти вона пройшла у залу. На рожевому з позолотою роаялі лежав задалегідь приготований стосик нот. Ейлін вирішила блиснути своїм єдиним талантом і з цією метою відібрала романси та п'єси, які їй найкраще вдавалися. По суті, вона була доволі посередньою піаністкою. Сьогодні ж

уперше в житті Ейлін почувалася не дівчинкою, а заміжною жінкою, господинею дому і розуміла, яку це накладає на неї відповідальність і як важко їй буде впоратися зі своєю новою роллю. Чесно кажучи, Ейлін завжди помічала в житті тільки суто зовнішній, показний, псевдоромантичний бік, і всі її здогади були настільки туманні та розпливчасті, що вона ні в чому не була впевнена, ні на чому не вміла зосередитися. А вміла тільки мріяти — палко та нестримно. Було вже близько шостої години вечора, ключ клацнув у замку, й увійшов усміхнений, спокійний Френк, вносячи з собою атмосферу впевненості.

— Добре! Дуже добре! — вигукнув він, розглядаючи Ейлін, освітлену теплим сяйвом сотень свічок, що горіли в золочених бра. — Та це ж лісова фея завітала до нас сюди! Я просто не смію до тебе торкнутися. Це що, плечі у тебе так сильно напудрені?

Він пригорнув її до себе, а вона з відчуттям полегшення підставила губи для поцілунку. З усього було видно, що чоловік вважає її чарівною.

— Обережно, милий, ти зараз і сам весь будеш у пудрі. Втім, тобі все одно треба перевдягнутися, — і Ейлін обвила його ший повними сильними руками.

Ковпервуд був задоволений і гордий: ось таку і треба мати дружину — красуню! Намисто з бірюзи відтіняло матову білизну її шиї, а красу її рук не псували персні, одягнені по два і по три на кожен палець. Ці руки все ж таки були прекрасні. Від її шкіри виходив тонкий аромат чи то гіацинта, чи лаванди. Френкові сподобалася її зачіска, але ще більше — пишність вбрання, блиск зеленуватого шовку, що світився крізь густу сіточку зелених мережив.

— Чарівно, дитинко. Ти перевершила саму себе. Але цієї сукні я ще не бачив. Де ти її придбала?

— Тут, у Чикаго.

Ковпервуд стиснув теплі пальці Ейлін і змусив дружину повернутися, щоб роздивитися шлейф.

— Так, тебе вчити не треба. Ти, бачу, могла б бути законодавицею мод.

— Отже, все гаразд? — кокетливо спитала Ейлін, але в глибині душі вона ще сумнівалася: чи зуміє догодити чоловікові.

— Чудово! Краще й вигадати годі. Чудово!

Ейлін зміцнилася духом.

— Добре, якби й твої друзі були тої ж думки. Ну, а тепер піди перевдягнися.

Ковпервуд піднявся до себе нагору. Ейлін послідувала за ним, мимохідь ще раз зазирнувши в їдальню. Тут принаймні все гаразд. Френк вміє приймати гостей.

О сьомій годині почувся стукіт коліс під'їжджаючого екіпажу, і дворецький Луїс поспішив відчинити двері. Спускаючись униз, Ейлін трохи хвилювалася: а раптом вона не зможе розважити гостей? І напружено вигадувала, що б таке їм сказати приємне. За нею слідував Ковпервуд, котрий навпаки, був упевнений у собі і напрочуд бадьорий. У своєму майбутньому він ніколи не сумнівався, не сумнівався і в тому, що влаштує майбутнє Ейлін, варто йому лиш захотіти. Важке сходження крутими сходами суспільної драбини, яке так лякало Ейлін, нітрохи не турбувало його.

Із точки зору кулінарії та сервірування обід вдався на славу. Френк завдяки різнобічності своїх інтересів вміло підтримував жваву бесіду з паном Рембо про залізницю, а з Тейлором Лордом — про архітектуру. Правда, це було на такому рівні, на який здатен студент, котрий розмовляє з професором. Розмова з дамами також не була важкою для нього. Однак Ейлін, на жаль, почувалася скуто, але не тому, що була дурнішою або поверховішою за присутніх, а тому, що мала лише дуже туманне розуміння життя. Багато що залишалось для неї закритою книгою, багато було лише неясним відгомонам, що нагадував про щось, що їй довелося почути мимохідь. Про літературу вона не

знала майже нічого і за все своє життя прочитала лише кілька романів, які людям із хорошим смаком здалися б вульгарними. У живописі все її пізнання обмежувалися десятком імен знаменитих художників, почутих колись від Ковпервуда. Але всі ці недоліки компенсувалися її бездоганною вродою, тим, що сама вона була наче витвір мистецтва, що випромінює світло та радість. Навіть холодний, розважливий і стриманий Рембо зрозумів, яке місце має займати Ейлін у житті такого чоловіка, як Ковпервуд. Такою жінкою він і сам не проти був би заволодіти.

У сильних особистостей потяг до жінки зазвичай не згасає, а часом лише притлумлюється стоїчною помірністю. «Захоплюватися, як відомо, можна без кінця, але навіщо? Не варте це клопотів», — вирішує дехто. Однак Ейлін була настільки блискучою, що в Рембо озвалося чоловіче честолюбство. Він дивився на неї майже з сумом. Колись і він був молодим. Але, на жаль, йому ніколи не траплялося схвилювати уяву настільки прекрасної жінки. Тепер, милуючись Ейлін, Рембо шкодував, що така удача не випала на його долю.

Поруч із яскравим і пишним вбранням Ейлін скромне сіре шовкове плаття пані Рембо з високим, трохи не до вух, коміром, виглядало строго, навіть якимось докірливо, але пані Рембо трималася з такою гідністю, настільки люб'язно та привітно, що це враження трохи згладжувалося. Уродженка Нової Англії, вихована на філософії Емерсона, Торо, Чаннінга, Філліпса, вона вирізнялася великою терпимістю. До того ж їй подобалася господиня будинку й уся її дещо екзотична пишність.

— У вас чарівний будиночок, — сказала вона Ейлін із лагідною усмішкою. — Я давно звернула на нього увагу. Адже ми живемо неподалік і, можна сказати, майже сусіди з вами.

Очі Ейлін засяяли вдячністю. Хоча вона й не могла цілковито оцінити пані Рембо, однак та їй подобалася: в

ній було щось привабливе, й Ейлін розуміла її швидше чуттям, ніж розумом. Такою, імовірно, була б її мати, якби отримала освіту. Коли всі рушили до зали, дворецький доповів про Тейлора Лорда. Ковпервуд, узявши архітектора під руку, підвів його до дружини і гостей.

Лорд, кремезний, високий чоловік із розумним і серйозним обличчям, підійшов до господині дому.

— Пані Ковпервуд, — сказав він, із захопленням дивлячись на Ейлін, — дозвольте мені з-поміж інших вітати вас у Чикаго. Після Філадельфії вам на перших порах багато чого буде бракувати тут, але я впевнений, що з часом ви полюбите наше місто.

— О, я не сумніваюся, — посміхнулася Ейлін.

— Колись і я жив у Філадельфії, правда, дуже недовго, — додав Лорд. — І ось також перебрався сюди.

Ейлін на мить зам'ялася, проте швидко опанувала себе. До таких випадковостей треба бути завжди готовою, їй можуть зустрітися й гірші несподіванки.

— Чим же поганий Чикаго? — поспішила вона продовжити розмову. — Мені подобається це місто. Життя тут вирує, не те що в Філадельфії.

— Радий це чути. Я сам закоханий у Чикаго. Може, тому, що мені тут відкрилося широке поле діяльності.

«Для чого такий красуні освіта», — міркував Лорд, милуючись розкішним волоссям і плечима Ейлін. Він одразу ж визначив, що вона не належить до розвинутих і розумних жінок.

Дворецький доповів про нових гостей, і подружжя Едісон увійшло в залу. Едісон, не замислюючись, прийняв запрошення Ковпервуда: становище його в Чикаго було достатньо міцним, і тому вони з дружиною могли приходити, коли їм заманеться.

— Як справи, Френку? — спитав він по-дружньому, кладучи руку на плече господаря будинку. — Дуже мило, що запросили нас. Чи вірите, пані Ковпервуд, ось вже ско-

ро рік, як я кажу вашому чоловікові, щоб він привіз вас сюди. Він не казав вам?

Едісон ще не посвятив свою дружину в історію Ковпервуда й Ейлін.

— Ну, певна річ, казав, — весело відповідала Ейлін, бачачи, що її врода справила враження на Едісона. — А як я рвалася сюди! Це його провина, що я так довго не приїжджала.

«Дивовижно гарна, — думав тим часом Едісон, розглядаючи Ейлін. — Так ось що стало причиною розлучення Ковпервуда з першою дружиною. Нічого дивного. Чудове створіння». Він мимоволі порівнював її зі своєю дружиною і, звісно, не на користь останньої. Пані Едісон ніколи не була така гарна, так ефектна, зате здорового глузду у неї набагато більше. Ах, дідько забирай, якби і йому обзавестися такою кралею! Життя знову заграло б яскравими барвами. В Едісона бували любовні пригоди, але він ретельно їх приховував.

— Дуже рада познайомитися з вами, — провадила тим часом пані Едісон, гладка леді, обвішана коштовностями, звертаючись до Ейлін. — Наші чоловіки вже встигли стати друзями, нам також треба буде частіше зустрічатися.

Пані Едісон продовжувала невимушено базікати про різні дрібниці, й Ейлін здавалося, що вона непогано справляється зі своєю роллю господині. Безшумно увійшов дворецький і поставив на столик у кутку тацю з винами та закусками. За обідом розмова стала ще жвавішою, заговорили про зростання міста, про нову церкву, яку будував Лорд на тій же вулиці, де жили Ковпервуди. Потім Рембо розповів кілька кумедних історій про шахрайство із земельними ділянками. Товариство розвеселилося. Ейлін докладала всіх зусиль, аби зблизитися з обома жінками. Пані Едісон здавалася їй приємнішою, ймовірно, тому, що з нею було легше підтримувати розмову. Ейлін не могла не розуміти, що пані Рембо і розумніша, і сердечніша, але

якось побоювалася її. Втім, дуже скоро Ейлін видихлася і мала вдатися до допомоги Лорда. Архітектор із лицарською галантністю прийшов їй на допомогу і став базікати про все, що йому спадало на гадку. Всі чоловіки, крім Ковпервуда, думали про те, яку досконалу фігуру має Ейлін, яка у неї сліпуча шкіра, які округлі плечі, яке розкішне волосся!

## 7. ГАЗОВІ ПІДПРИЄМСТВА ЧИКАГО

Старий Лафлін, помолоділий і натхнений сміливими задумами Ковпервуда, посилено сприяв процвітанню фірми. Він повідомляв своєму компаньйонові біржові чутки та плітки, а також власні, часом дуже тонкі, здогади про те, що затіває та чи інша група або той чи інший біржовик. І Френк обертав на свою користь цю інформацію.

На ранок після майже безсонної ночі в своєму самотньому ліжку стариган нерідко казав Ковпервудові:

— Я, здається, здогадався, куди ці молодики гнуть. Це все та ж банда зі скотобоень орудує. (Під бандою він мав на увазі впливових біржових спекулянтів на кшталт Арніла, Генда, Шрайхарта й інших.) Знову всю кукурудзу скупити хочуть. Або я більше вже нічого не тямлю, або нам також потрібно негайно купувати про запас. Як ви на це дивитеся, Френку?

Ковпервуд уже осягнув багато невідомих йому раніше вивертів місцевих підприємців і з кожним днем набував усе більшого досвіду, зазвичай тут же приймав рішення.

— Ну що ж, ризикнемо на сотню тисяч бушелів. Мені здається, що залізничні «Нью-Йорк сентрал» впадуть пунктів на два найближчими днями. Давайте продавати їх на пункт нижче курсу.

Лафлін дивувався, як це Ковпервуд ухитряється так швидко орієнтуватися в місцевих справах і не менш хутко,



ніж він сам, приймати рішення. Коли справа стосується акцій та інших цінностей, що котируються на східних біржах, — це зрозуміло, але як він примудрився так стрімко осягнути всі тонкощі біржі чиказької?

— Звідки ви це знаєте? — спитав він якимось у Френка, дуже заінтригований.

— Та дуже просто: вчора, коли ви були на біржі, сюди заходив Антон Відер (один із директорів хліботоргового банку), він усе й розповів мені, — відверто пояснював Ковпервуд, і зі слів Відера змалював Лафліну біржову кон'юнктуру.

Лафлін знав Відера, багатого, підприємливого поляка, котрий за останні роки помітно пішов угору. Просто вражає, як Ковпервуд легко сходиться з багатіями, як швидко здобуває їхню довіру. Лафлін розумів, що з ним Відер ніколи не був би таким відвертим.

— Гм! Ну, якщо Відер сказав — то це справді так. Треба діяти.

І Лафлін діяв, а фірма «Пітер Лафлін і Ко» виявлялася у вигаші.

Та хоча хліботоргова і комісійна справи й обіцяли кожному компаньйону тисяч двадцять річного доходу, Ковпервуд дивився на це лише як на джерело інформації. Боячись розпорозувати кошти, щоб не опинитися в такому ж скрутному становищі, як у часи чиказької пожежі, Френк підшукував собі справу, яка з часом могла б приносити відчутний і постійний прибуток. Йому вдалося зацікавити своїми планами невелику групу чиказьких функціонерів — Джуда Едісона, Александра Рембо, Міларда Бейлі й Антона Відера. Хоча це були не бозна-які магнати, але всі вони мали вільні кошти. Ковпервуд знав, що вони охоче відгукнуться на будь-яку серйозну пропозицію.

Найбільше цікавили Френка газові підприємства Чикаго. Тут була можливість захопити нишком невичерпне джерело наживи — заволодіти ніким ще не зайняту галузь

і встановити там своє безроздільне панування. Отримавши концесію (яким шляхом, читач здогадається сам), він міг так само, як Гамількар Барка, котрий проник у саме серце Іспанії, або Ганнібал, котрий підступив до воріт Риму, постати перед місцевими газопромисловцями та зажадати капітуляції й розділу награваного.

У той час освітлення міста перебувало в руках трьох газових компаній. Кожна з них обслуговувала свій район або, як казали в Чикаго, «сторону» — Південну, Західну та Північну. Найбільшою та процвітаючою була «Чиказька газова, освітлювальна та коксова компанія», заснована 1848 року в південній частині міста. «Загальна газова, освітлювальна та коксова», що забезпечувала газом Західну сторону, виникла на кілька років пізніше і зобов'язана була своєю появою на світ дурнуватій самовпевненості засновників і директорів «Південної компанії», котрі вважали, що вони повсякчас зуміють отримати дозвіл муніципалітету на прокладання газогону в інших частинах міста. Та вони ніяк не очікували, що західний і північний райони почнуть так хутко заселятися. Третя компанія — «Північно-чиказька газова» — була заснована майже одночасно із «Західною» і в силу таких же причин, бо ті виявилися настільки ж завбачливими, як і «Південна». Втім, при отриманні концесій всі засновники заявляли, що припускають обмеження своєї діяльності лише тією частиною міста, де вони проживають.

Спочатку Ковпервуд мав намір скупити акції всіх трьох компаній і злити їх в одну. З цією метою він став з'ясовувати фінансове та суспільне становище акціонерів. Підприємець вважав, що, запропонувавши за акції втричі або навіть вчетверо більше, ніж вони коштували за курсом, він зуміє заволодіти контрольними пакетами. А потім, після об'єднання компаній, можна буде випустити нові акції на величезну суму, розплатитися з кредиторами і, знявши багатий урожай, залишитися на чолі справи

самому. Передусім Френк звернувся до Джуда Едісона, вважаючи його найбільш підходящим партнером для здійснення свого задуму. Втім, Едісон був потрібен йому не стільки як компаньйон, скільки як вкладник.

— Ось що я вам скажу, — уважно вислухавши його, заявив Едісон. — Ви напали на блискучу ідею. Навіть дивно, як це досі нікому таке не спало на гадку. Але якщо не хочете, щоб вас хтось випередив, то тримайте язика на припоні. У нас у Чикаго не бракує спритників. Мені ви імponуєте, ви це знаєте, на мене можете розраховувати. Правда, відкрито брати участь у цій справі мені не годиться, але я подбаю, щоб вам відкрили кредит. Дуже непогана думка — заснувати компанію-тримача або трест під вашим головуванням. Впевнений, що ви з цим впораєтесь. Але повторюю: буду брати участь у справі винятково як вкладник, а вам доведеться підшукати ще двох-трьох достойників, котрі б разом зі мною гарантували потрібну суму. Є у вас хтось на прикметі?

— Так, безумовно. Просто я насаперед звернувся до вас, — відповідав Ковпервуд і назвав Рембо, Відера, Бейлі й інших.

— Ну що ж, буде дуже добре, якщо зумієте їх залучити, — закивав головою Едісон. — Але я навіть і в цьому випадку ще не впевнений, що вам удасться вмовити акціонерів і директорів старих компаній розлучитися зі своїми акціями. Це — не звичайні акціонери. Вони дивляться на своє газове підприємство, як на родинну справу. Вони його створили, звиклися з ним. Вони будували газгольдери та прокладали труби. Все це не так просто, як вам здається.

Едісон мав рацію. Ковпервуд скоро переконався, що не так легко змусити директорів і акціонерів старих компаній піти на якусь реорганізацію. Більш підозрілих і незговірливих людей йому ще не доводилося зустрічати. Вони навідріз відмовилися відступити йому свої акції, навіть

за ціною, що втричі і навіть вчетверо перевищувала їхній біржовий курс. Акції газових компаній котирувалися від ста сімдесяти до двохсот десяти доларів, і в міру того, як місто росло і потреба в газі збільшувалася, зростала і вартість акцій. До того ж пропозиція об'єднати компанії виходила від нікому невідомої особи, і вже це здавалося всім підозрілим. Хто він такий? Чиї інтереси представляє? А Френк хоча і міг довести, що має в своєму розпорядженні значний капітал, але розкрити імена тих, хто діяв із ним заодно, не хотів. Директори та члени правління однієї фірми підозрювали в цих порухах підступи інших директорів і членів правління, а також вважали, що все це підлаштовано з єдиною метою: домогтися контролю, а потім витіснити всіх конкурентів. З якого дива продавати свої акції? Навіщо гнатися за великими прибутками, коли їм і так не бракує? Ковпервуд був новачком у Чикаго, зв'язків із тутешніми великими підприємцями ще не встиг зав'язати, отож йому не залишалось нічого іншого, як вигадати новий план наступу на газові товариства. Він вирішив створити для початку кілька компаній у передмістях. Такі передмістя, як Лейк-В'ю і Гайд-парк, мали власні муніципалітети, які користувалися правом надавати акціонерним компаніям, зареєстрованим відповідно до законів штату, концесії на прокладку водогону, газових труб і ліній міських залізниць. Френк розраховував, що, заснувавши окремі, нібито незалежні одна від одної компанії в кожному з таких передмість, він зуміє роздобути концесію і в самому місті, а тоді вже старі акціонерні товариства впадуть на коліна і він почне диктувати їм свої умови. Все зводилося до того, щоб отримати дозвіл та концесії до того, як схаменуться конкуренти.

Складність полягала ще й у тому, що Ковпервуд був абсолютно незнайомий із газовими підприємствами, не мав ні найменшого поняття про те, як виробляється газ, як забезпечується ним місто, і ніколи раніше цими питан-

нями не цікавився. Інша річ — конка, цю галузь міського господарства він знав, як свої п'ять пальців, і до того ж вважав найприбутковішою. Однак тут, у Чикаго, поки що, мабуть, не було ніякої okazji прибрати до рук це найспокусливіше для нього джерело прибутків. Усе це Ковпервуд ретельно обміркував, зважив, почитав певну літературу про виробництво газу, а потім йому, як зазвичай, пощастило — підвернулася потрібна людина.

З'ясувалося, що поряд із «Чиказькою газовою освітлювальною та газовою компанією» на Південній стороні колись, дуже недовго, існувала інша, не така велика компанія, заснована таким собі Генрі де Сото Сіппензом. Цей Сіппенз за допомогою якихось складних махінацій роздобув концесію на виробництво газу та постачання ним ділової частини міста, але його так допікали всілякими позовами, що, врешті-решт, він був змушений покинути цю справу. Тепер у нього була контора з продажу нерухомості — в Лейк-В'ю. Пітер Лафлін його знав.

— Ну, це акула! — відгукнувся про нього дідуган. — Був час, коли я думав, що він на газі статок зробить, та ось схопили його за горло, і довелося йому таки випустити цей ласий шматочок. Тут у нього на річці газгольдер підірвали. Гадаю, він хутко втямив, чиїх це рук справа. Та хоч би там як було, але від своєї затії він відмовився. Щось давненько я про нього не чув.

Ковпервуд послав старого до Сіппенза дізнатися, що той зараз робить, і спитати, чи не хоче він знову зайнятися газом. І ось через кілька днів у контору «Пітер Лафлін і Ко» з'явився Генрі де Сото Сіппенз власною персоною. Він виявився маленьким чоловічком років п'ятдесяти, у височенному жорсткому фетровому капелюсі, куцій коричневій маринарці (яку він улітку змінював на полотняну) і в черевиках із тупими носками. Він був схожий чи то на сільського аптекаря, чи на букініста, але було в ньому щось і від провінційного лікаря чи нотаріуса. Ман-

жети пана Сіппенза вилазили з рукавів дещо більше, ніж слід, краватка була, мабуть, занадто довгою, а капелюх занадто зсунутий на потилицю. В іншому ж він мав вигляд хоча і своєрідний, але цілком пристойний і навіть не позбавлений шарму. Обличчя Сіппенза прикрашали рудувато-каштанові бачки, що войовничо стовбурчилися, і кущисті брови.

— Ви начебто займалися свого часу газом, пане Сіппенз? — вічливо звернувся до нього Ковпервуд.

— Так, і вже принаймні я не менше за інших тямлю в цій справі, — дещо зухвало відповідав Сіппенз. — Я з ним вжився не рік і не два.

— Так ось, пане Сіппенз, я надумав відкрити невелике газове підприємство в одному з тутешніх передмість. Вони так швидко ростуть, тож мені здається, що ця справа може стати доволі прибутковою. Сам я мало петраю у техніці газового виробництва і хотів би запросити хорошого фахівця, — при цих словах Ковпервуд багатозначно та дружельюбно поглянув на Сіппенза. — Я чув про вас як про досвіденого експерта, котрий добре знає тутешні умови. У разі, якщо мені вдасться створити компанію з достатнім капіталом, може, ви погодитесь зайняти в ній посаду керівника?

«Тутешні умови мені навіть занадто добре відомі. І нічого з цього не вийде», — хотів було відповісти Сіппенз, але передумав.

— Що ж, якщо мені запропонують пристойну винагороду, — сказав він обережно. — Ви ж, мабуть, уявляєте, з якими труднощами вам доведеться зіткнутися?

— Приблизно уявляю, — з посмішкою відповів Ковпервуд. — Але що ви називаєте «пристойною винагородою»?

— Тисяч шість на рік і певна частка в прибутках компанії. Скажімо, половина або близько до того — тоді ще можна було б подумати, — відповідав Сіппенз, маючи

намір, мабуть, відлякати Ковпервуда своїми непомірними вимогами. Контора з продажу нерухомості приносила йому близько шести тисяч на рік.

— А якщо я вам запропоную по чотири тисячі в кількох компаніях — це складе загалом тисяч п'ятнадцять — і, скажімо, десяту частку від прибутків?

Сіппенз подумки зважував зроблену йому пропозицію. Цілком очевидно, що сидить перед ним не якийсь там легковажний гультай. Він кинув допитливий погляд на Ковпервуда і по всьому його вигляду зрозумів, що цей махляр готується до серйозної сутички. Ще десять років тому Сіппенз розгадав, які величезні можливості ховають у собі газові підприємства. Він уже пробував свої сили на цій ниві, але його затягали по судах, замучили штрафами, позбавили кредиту й урешті-решт підірвали газгольдер. Він не міг цього забути і завжди гірко шкодував, що не в силах помститися своїм супротивникам. Сіппенз уже звик вважати, що час боротьби для нього минув, а тут перед ним сиділа людина, котра замислила план грандіозної битви. Слова Френка прозвучали для нього, як заклик мисливського рогу для старого гончака.

— Що ж, пане Ковпервуд, — вже з меншим запалом і дружельбніше відповів він, — непогано було б познайомитися з вашою пропозицією ближче, бо у газових справах я — третій калач. Усе, що стосується машинного обладнання, прокладки труб, отримання концесій, я знаю назубок. Я будував газовий завод у Дайтоні, штат Огайо, і в Рочестері, штат Нью-Йорк. Приїхати б мені сюди трохи раніше, і я був би тепер заможною людиною, — в його голосі прозвучала нотка жалю.

— Ось вам, пане Сіппенз, і чудова нагода надолужити згаяне, — спокушав Ковпервуд. — Між нами кажучи, в Чикаго створюється нове та дуже велике газове підприємство. Старим компаніям скоро доведеться поступитися своїми інтересами. Ну як? Це вас не вабить? У грошах у нас

нестачі не буде. Та й не в них зараз справа: нам потрібнен організатор, підприємець, фахівець, котрий міг би будувати заводи, прокладати труби й усе інше.

Френк раптом піднявся на повний зріст — звичайний його виверт, коли хотів справити на когось враження. Тепер він стояв перед Сіппензом, як уособлення сили, боротьби та перемоги.

— Тож вирішуйте!

— Я згоден, пане Ковпервуд! — здався Сіппенз. Він теж схопився й одягнув капелюх, сильно зсунувши його набакир. У цю мить він був дуже схожий на задержаного когута.

Ковпервуд потиснув простягнуту йому руку.

— Приводьте до ладу справи у себе в конторі. Ваше першочергове завдання — виклопотати мені концесію в Лейк-В'ю і приступити до будівництва заводу. Необхідна допомога та підтримка вам будуть надані. Через тиждень, щонайбільше за десять днів, я все для вас підготую. Нам, очевидно, буде потрібен хороший адвокат, а може, навіть і двійко.

Виходячи з контори, Сіппенз усередині радів, і на обличчі його сяяла торжествуюча посмішка. Хто б міг подумати, що зараз, через десять років... Тепер він покаже цим шахраям! Тепер він не сам: із ним поруч справжній боєць, такий же загартований, як і він сам. Ну, а бійка буде — тільки тримайся. Але хто ж цей чоловік? Давно він таких не зустрічав. Треба якось дізнатися про нього. Проте Сіппенз уже зараз готовий був за Ковпервуда йти і у вогонь, і в воду.

## 8. ВІЙСЬКОВІ ДІЇ РОЗПОЧАЛИСЯ

Коли Френк, зазнавши невдачі в своїх перемовинах із газовими компаніями, виклав Едісону новий план — організувати конкуруючі компанії в передмістях, — банкір глянув на нього з неприхованим захопленням.



— Добре придумано! — вигукнув він. — О, та у вас добра хватка! Ви їх здолаєте.

Едісон порадив Ковпервудові заручитися підтримкою найвпливовіших посадовців у приміських муніципалітетах.

— Щодо чесності — всі вони там один одного варті, — сказав він. — Але є два-три запеклих шахраї, на котрих можна розраховувати більше, ніж на інших. Вони і роблять погоду. Адвоката вже запросили?

— Ні. Я ще не знайшов відповідну людину.

— Це, як ви самі розумієте, дуже важливо. Є тут один старий, генерал Ван-Сайкл. Він добре набив руку на таких справах. На нього, мабуть, можна покластися.

Поява на сцені генерала Дждсона Ван-Сайкла кинула тінь на все підприємство. Старий вояка, — тепер йому було за п'ятдесят, — Ван-Сайкл у Громадянську війну командував дивізією. Як правник він набув слави тим, що фабрикував фіктивні документи на право володіння на землю в Південному Іллінойсі, а потім, щоб узаконити шахрайство, подавав до суду, в якому засідали його друзі та спільники, і виграв справу. Тепер він був більш-менш успішним адвокатом, котрий стягував із своїх клієнтів достатньо вагомий гонорар, але до процвітання генералу все ж було далеко, бо до нього зверталися тільки у сумнівних справах. Своїми звичками він нагадував барана-провокатора на скотобійні, який вів перелякане стадо своїх побратимів, що вперто впиралися, під ніж, і доволі тямущого, щоб завжди вчасно відстати й урятувати власну шкуру. Старий крутий і пройдисвіт, на чий совісті лежало багато підроблених заповітів, порушених зобов'язань, двозначних контрактів та угод, котрий підкупив на своєму віку стільки суддів, присяжних, членів муніципалітету та законодавчих зборів, що й не злічити. Він постійно вигадував щоразу нові юридичні виверти та каверзи. Вважалося, що у генерала є міцні зв'язки серед політиків, суддів,

адвокатів, котрим він надавав добрі послуги в минулому. Брався він за будь-яку справу — головним чином тому, що це було якесь заняття, що позбавляє його від нудьги. Взимку, якщо хтось із клієнтів наполягав на зустрічі з ним, генерал натягував на себе стару пошарпану шинель сірого сукна, знімав із вішалки засмальцований, що втратив будь-яку форму, фетровий капелюх і, низько насунувши його на тьмяні сірі очі, пускався в дорогу. Влітку його костюм завжди мав такий вигляд, ніби він тижнями спав у ньому не роздягаючись. До того ж генерал майже безперестану курив. Ван-Сайкл обличчям трохи нагадував генерала Гранта: така ж скуйовджена сива борідка та вуса, таке ж розхристане сиве волосся, що звисає пасмами на чоло. Бідолашний вояка! Він не був ні дуже щасливий, ні дуже нещаний. Фома Невірний, він байдуже ставився до долі людства, не покладав на нього жодних надій і ні до кого не був прив'язаний.

— Ви й не уявляєте, що таке муніципальні ради в передмістях, пане Ковпервуд, — багатозначно зауважив Ван-Сайкл, коли з попередніми перемовинами було покінчено. — Міський муніципалітет — поганий, а ці і того гірші. Без грошей до таких дрібних шахраїв і ходити нічого. Не суджу людей строго, але ця братія... — і він скрушно похитав головою.

— Розумію, — відгукнувся Ковпервуд. — Вони не вміють бути вдячними за надану їм послугу.

— Так, на них покластися не можна, — продовжував генерал. — Здається, про все домовилися, все вирішили, а у них на гадці одне: як би подорожче тебе продати. Їм нічого не варто перемертнути на бік тієї ж «Північної компанії» і відкрити їм усі ваші карти. Тоді знову плати, а конкурент ще накине, і пішло-поїхало... — тут генерал зобразив на своїй фізії крайній смуток. — Втім, і серед цих панів є один-два таких, із котрими можна домовитися, — додав він. — Певна річ, якщо їх зацікавити. Маю на увазі пана Дьюнівея і пана Герехта.

— Бачите, генерале, мені зовсім не важливо, як це буде зроблено, — приємно посміхаючись, зауважив Ковпервуд. — Головне — щоб усе було зроблено хутко і без зайвого галасу. У мене немає ні часу, ні бажання вникати в усі подробиці. Скажіть, чи можна отримати концесії, не привертаючи до себе особливої уваги, і у що це обійдеться?

— Треба розкинути мізками, бо так одразу сказати важко, — задумливо відповів генерал. — Може обійтись і в чотири тисячі, може і в усі сорок чотири, а то й більше. Бог його знає. Треба гарненько роздивитися, дещо розвідати, — старому хотілося випитати у Ковпервуда, скільки той має намір витратити на цю справу.

— Гаразд, не будемо наразі цього торкатися. Я не жадібний. Я запросив сюди Сіппенза, голову «Газово-паливної компанії Лейк-В'ю», він скоро має прийти. Вам із ним разом доведеться працювати.

За кілька хвилин з'явився Сіппенз. Отримавши розпорядження всіляко підтримувати один одного і в ділових перемовинах у жодному разі не згадувати імені Ковпервуда, вони разом покинули кабінет свого нового боса. Дивна це була пара: досвідчений старий флегматик-генерал, до всього байдужий, опустився і ні в що не вірить, і чепурний, бадьорий Сіппенз, котрий мріяв помститися своєму давньому ворогові — могутній «Південній газовій компанії» — і використати як знаряддя помсти скромну на перший погляд компанію, що створювалася на північній околиці міста. Хвилин через десять вони вже були заодно: генерал посвятив Сіппенза в те, який скнара та нечупара у своїй громадській діяльності радник Дьюнівей і, навпаки, який обов'язковий є Джейкоб Герехт, звісно, аж ніяк не задарма. Але що вдієш — таке життя!

Узявши собі за правило не ставити все на одну карту, Ковпервуд вирішив запросити для «Газової компанії Гайд-парку» ще одного юриста, а як її голову залучити ще

одну підставну особу. Це зовсім не означало, що він має намір відмовитися від послуг де Сото Сіппенза, котрого передбачалося залишити технічним консультантом всіх трьох або навіть і чотирьох компаній. Френк якраз підшукував потрібних людей, коли такий собі Кент Берроуз Мак-Кібен, молодий правник, єдиний син колишнього члена верховного суду штату Іллінойс Маршалла Скемона Мак-Кібена, привернув до себе його увагу.

Мак-Кібену виповнилося тридцять три роки. Він був високий на зріст, атлетичної тілобудови і загалом дуже статечний. Він напрочуд вправно вів свої справи, але при цьому був людиною цілком світською і часом тримався навіть дещо гордовито. У нього була власна контора в одному з кращих будинків на Дірборн-стрит, куди він, замкнутий і холодний, більше схожий на багатого денді, ніж на підприємця, приходив щоранку о дев'ятій годині, якщо тільки якась важлива справа не вимагала його присутності в діловій частині міста ще раніше. Сталося так, що компанія з продажу нерухомості, в якій Ковпервуд придбав земельні ділянки на Тридцять сьомій вулиці і на Мічиган-авеню, доручила Мак-Кібену скласти угоду про купівлю-продаж. Приготовувавши документи, він вирушив у контору Френка дізнатися, чи не забажає той внести у них якісь доповнення. Секретарка запровадила Мак-Кібена в кабінет. Ковпервуд окинув гостя гострим допитливим поглядом, і адвокат одразу йому сподобався: він був у міру стриманий і в міру вишуканий. Френкові сподобалося, як він одягнений, сподобався його скептично-непроникний вигляд і світська невимушеність. Мак-Кібен, своєю чергою, відзначив костюм Ковпервуда, дорогу обстановку кабінету та зрозумів, що має справу з фінансистом великого польоту. На Ковпервудові був світло-коричневий із іскрою костюм і витримана в таких же тонах краватка. В манжети замість запонок були протягнуті дві маленькі камеї. Покритий склом письмовий стіл

виглядав суворо та переконливо. Панелі та меблі були з полірованого вишневого дерева, на стінах у строгих рамах висіли гарні гравюри, що зображували сцени з історії Америки. На чільному місці стояла друкарська машинка — тоді вони ще були новинкою, а біржовий телеграф, також новинка, невгамовно відстукував останні біржові курси. Секретаркою у Ковпервуда слугувала молоденька полька, Антуанетта Новак, симпатична брюнетка, стримана і, мабуть, дуже метка.

— До речі, які справи ви зазвичай ведете, пане Мак-Кібен? — ніби між іншим, запитав Ковпервуд. І, вислухавши відповідь, недбало зауважив: — Зазирніть до мене наступного тижня. Може, у мене знайдеться щось, що вам сподобається.

Пропозиція, зроблена таким недбалим тоном, ймовірно, зачепила б самолюбство Мак-Кібена, якби вона виходила від іншої людини, але тут він був навіть задоволений. Цей махляр так вразив уяву молодого юриста, що його зрадила звичайна безпристрасність. Коли він наступного разу прийшов до Ковпервуда і той розповів йому, якого штибу послуг він чекає від нього, Мак-Кібен миттєво клюнув на приманку.

— Доручіть це мені, пане Ковпервуд, — бадьоро сказав він, — я хоч ніколи і не займався подібними справами, але впевнений, що впораюся. Я живу в Гайд-парку і знаю майже всіх членів муніципальної ради. Гадаю, що мені вдасться на них вплинути.

Ковпервуд у відповідь схвально посміхнувся.

Так була заснована друга компанія, на чолі якої Мак-Кібен поставив своїх людей. До неї, без відома старого генерала Ван-Сайкла, залучили де Сото Сіппенза як технічного консультанта. Потім було написано клопотання про надання концесії, і Кент Берроуз Мак-Кібен поволі повів тонку підготовчу роботу на Південній стороні, поступово завойовуючи довіру одного члена муніципалітету за іншим.

Пізніше з'явився й третій адвокат — Бертон Стімсон, наймолодший і, можливо, найспритніший з усіх трьох. Це був блідий темноволосий юнак із запальним поглядом, справжнісінький тобі шекспірівський Ромео. Він іноді виконував певні дрібні доручення Лафліна. Френк запропонував йому працювати на Західній стороні, де загальне керівництво було покладено на старого Лафліна, а технічними питаннями відав також де Сото Сіппенз. Стімсон, однак, був аж ніяк не мрійливим Ромео, а вельми енергійним і заповзятливим молодиком із дуже незаможною сім'єю, котрий пристрасно прагнув вибитися в люди. Йому була властива та гнучкість розуму, що могла відлякати кого завгодно, та тільки не Ковпервуда, бо останньому були потрібні розумні слуги. Він давав їм роботу, вишукано та чемно поводився з ними і щедро винагороджував, але у відповідь вимагав рабської відданості. І Стімсон, правда, зберігаючи незалежний і самовпевнений вигляд, всіляко запобігав перед Ковпервудом. Так уже складаються людські стосунки.

І ось на північній, південній і західній околицях Чикаго почалося якесь дивне пожвавлення, зустрічі, таємні перемовини. У Лейк-В'ю старий генерал Ван-Сайкл і де Сото Сіппенз радилися зі спритним членом муніципалітету, аптекарем Дьюнївеєм і районним босом — гуртовим гендлярем м'яса Джейкобом Герехтом, — люб'язними, але доволі вимогливими джентльменами. Ці панове приймали відвідувачів у задніх кімнатах своїх крамниць, де розмовляли з ними відверто, оцінюючи мало не за преїскурантом власні послуги і послуги своїх поплічників.

У Гайд-парку Кент Берроуз Мак-Кібен, напомаджений і вишукано одягнений, майже лорд Честерфілд серед адвокатів, а також Дж. Дж. Бергдол, довговолосий, неохайний наймит «із благородних», підставний голова «Газово-паливної компанії Гайд-парку», засідали разом із членом му-

ніципалітету Альфредом Девісом, фабрикантом плетених виробів, і Патриком Джілгеном, шинкарем, задалегідь розподіляючи акції, зиски, привілеї й інші блага. У селищах Дуглас і Вест-парк на Західній стороні, біля самої межі міста, довготелесий дивакуватий Лафлін і Бертон Стімсон укладали такі ж угоди.

Супротивник (три роз'єднані міські газові компанії) був захоплений зненацька. Коли до них дійшли чутки, що в приміській муніципалітети надійшли клопотання про надання концесій, компанії негайно запідозрили одна одну в загарбницьких намірах, зраді та грабунку. Вони спорядили в найближчі муніципалітети своїх чіпких правників, але директори компаній усе ще не здогадувалися, хто стоїть за маленькими приміськими компаніями і чим це їм загрожує. Однак, перш ніж вони встигли заявити протест і надумали сунути кому треба пристойний хабар, аби зберегти за собою прилеглі до їхніх територій передмістя, перш ніж встигли почати юридичну боротьбу, пропозиції про роздавання концесій уже були внесені на розгляд муніципалітетів. І після першого ж читання й одного відкритого, як того вимагає закон, обговорення, прийняті майже одногосно. Деякі дрібні приміські часописи, яких обділили при поділі нагород, спробували було зчинити гармидер. Але впливові чиказькі газети поставилися до звістки прохолодно, позаяк мова йшла про далекі передмістя. Вони відзначили лише, що передмістя, мабуть, успішно йдуть слідами міського муніципалітету, який загруз у корупції.

Прочитавши в ранкових газетах, що муніципалітети затвердили концесії, Ковпервуд усміхнувся. А найближчими днями він уже із задоволенням вислуховував повідомлення Лафліна, Сіппенза, Мак-Кібена і Ван-Сайкла про те, що старі компанії підсилають до них своїх агентів, пропонуючи купити у них контрольні пакети акцій або дати їм відступного за концесії. Разом із Сіппензом він

розглядав проекти майбутніх газових заводів. Треба було приступати до випуску та розміщення облігацій, до продажу акцій на біржі, укладання угод на всілякі поставки, будівництва резервуарів, газгольдерів, прокладання труб. Не менш важливо було заспокоїти розбурхану громадську думку. В усіх цих справах де Сото Сіппенз виявився незамінним. Користуючись порадами Ван-Сайкла, Мак-Кібена та Стімсона, котрі діяли кожен у своєму районі, він коротко доповідав Ковпервудові про свої плани й, отримавши у відповідь схвальний кивок, купував ділянки, рив котловани і будував. Френк був настільки ним задоволений, що вирішив залишити його при собі і на майбутнє. Де Сото, своєю чергою, був задоволений тим, що йому випала нагода звести старі порахунки і почати обладки великими справами, і тому був від душі вдячний Ковпервудові.

— Із цими шахряями матимемо ще чимало метушні, — не без зловтіхи заявив він якомсь своєму босу. — Ось побачите, вони почнуть нам дошкуляти всілякими кляузами. Хто їх знає, вони можуть і об'єднатися. Того й дивись, завод у нас підірвуть, як свого часу підірвали у мене газгольдер.

— Нехай підривають, підривати і ми вміємо і судитися також. Я — не проти. Ми їх так прикрутимо, що вони у нас вовком завиють, — в очах Ковпервуда заграли веселі вогники.

## 9. У ГОНИТВІ ЗА УСПІХОМ

Тим часом і Ейлін у новій для себе ролі господині будинку також де в чому досягла успіху. Бо хоча й усім було ясно, що Ковпервуда в світі не відразу приймуть, але статки цих людей не дозволяли нехтувати знайомством із ними. Прихильність Френка до дружини змушувала багатьох поблажливо ставитися до Ейлін. Її вважали простакуватою та не досить вихованою, але погоджувалися, що



з таким чоловіком і наставником, як Ковпервуд, можна всього досягти. Такою була, наприклад, думка пані Едісон і пані Рембо. Мак-Кібен і Лорд міркували приблизно так само. Якщо Френк кохає Ейлін, а це, мабуть, так і є, то він, природно, зуміє «просунути» її в світ. Ковпервуд справді по-своєму любив дружину. Він не міг забути, що вона зовсім ще дівчинкою знайшла в собі сили знехтувати умовностями й усім для нього пожертвувала, хоча знала, що він — одружений, що у нього є діти, знала, який це буде удар для її рідних. Як палко, як віддано вона його покохала! Вона не манірилася, не хитрувала і не вагалася. Він із самого початку був «її Френком», та й тепер вона любила його не менше, ніж у ті давні незабутні дні їхньої першої близькості. Ковпервуд завжди це відчував. Ейлін могла з ним сваритися, вередувати, гніватися, сперечатися, підозрювати, докоряти його в тому, що він заглядається на інших вродливиць, але якесь швидкоплинне захоплення не стривожило б її. Так, у всілякому разі, вона переконувала. Правда, у неї не було підстав сумніватися в ньому. Жінка готова пробачити йому все, абсолютно все, запевняла вона, і сама в це щиро вірила, якщо тільки він буде, як і раніше, кохати її.

— Ах ти, халамиднику, — казала вона жартівливо. — Я тебе наскрізь бачу. Гадаєш, я не помічаю, як ти заглядався на жінок? Ця стенографісточка у тебе в конторі — дуже непогана. Мабуть, ти вже до неї залицяєшся.

— Чи я дурний, Ейлін? — відмахувався Ковпервуд. — Ну, навіщо говорити вульгарності? Ти чудово знаєш, що я ніколи не пов'яжу своє життя з якоюсь стенографісткою. Контора — невідповідне місце для флірту.

— Невідповідне? Не замилюй мені очі. Ніби я тебе не знаю. Для тебе будь-яке місце підходяще.

Ковпервуд сміявся, а за ним реготала й Ейлін. Вона нічого не могла з собою вдіяти. Надто вже його кохала. У нападках її не було реальної гіркоти. Часто, заколисуючи

її на колінах, як дитину, і ніжно цілуючи, він шепотів їй: «Моя крихітко! Моя руда лялько! Ти все ще мене любиш? Тоді поцілуй мене». Вони обидва палали якоюсь первісною пристрасстю. І поки життя не віддалило їх одне від одного, Френк навіть уявити собі не міг кращого союзу. Вони не відали того холоду пересиченості, що нерідко переходить у взаємну огиду. Ейлін завжди була бажаною для нього. Чоловік кепкував над дружиною, пустував, лащився, знаючи наперед, що вона не відштовхне його від себе манірністю або пісною міною ханжі та лицемірки. Незважаючи на її гарячий і химерний характер, Ейлін завжди можна було зупинити та напоумити, якщо вона не мала рації. Дружина ж, зі свого боку, не раз давала Ковпервудові слушні поради, підказані їй жіночим чуттям. Усі їхні помисли займало тепер чиказьке товариство і новий будинок, який вони вирішили побудувати в сподіванні зміцнити таким чином своє становище й увійти в коло обраних. Майбутнє являлося Ейлін тільки в рожевому світлі. Чи є в світі жінка, щасливіша за неї? Френк такий гарний, такий великодушний і такий ніжний! У ньому немає нічого дріб'язкового. Нехай він навіть іноді задивляється на інших жінок, то й що з того? В душі він їй вірний, і не було ще випадку, щоб він її зрадив. Хоча Ейлін знала Ковпервуда доволі добре, вона все ж навіть не уявляла, як спритно він вміє викручуватися та брехати. Але поки що він справді кохав її і справді був їй вірним.

Френк вклав уже близько ста тисяч доларів у газові компанії і вважав своє майбутнє забезпеченим. Концесії були видані на двадцять років, до кінця цього терміну йому не виповниться й шістдесяти, а за цей час він або придбає контрольні пакети старих компаній, або об'єднається з ними, або з великою вигодою перепродасть їм свою справу. Зростання Чикаґо віщувало йому успіх. Тому він вирішив вкласти до тридцяти тисяч доларів у картини, якщо знайде щось путнє, і замовити портрет Ейлін, поки

вона ще така гарна. Ковпервуд знову став цікавитися живописом. У Едісона було чотири чи п'ять хороших полотен — Руссо, Грез, Вуверман і Лоуренс, які той невідомо де розкопав. Ковпервуд чув, що у такого собі Колларда, власника готелю та гендьяра нерухомістю та мануфактурою, є чудова колекція. Едісон розповів йому, що Девіс Траск, король залізниччя, також колекціонує картини. І багато заможних родин у Чикаго вже почали збирати твори мистецтва. Отже, час почати і йому.

Як тільки концесії були затверджені, Ковпервуд посадив Сіппенза у себе в кабінеті і тимчасово передав йому всі справи. У передмістях, поблизу від заводів, що будувалися, були відкриті маленькі контори з незначним штатом. Тепер старі компанії дошкуляли новим компаніям усілякими позовами, вимагаючи, щоб суд «заборонив», «скасував», «присік» тощо. Але Мак-Кібен, Стімсон і генерал Ван-Сайкл відбивали всі атаки ворога зі спокоем і хоробрістю захисників Трої. Це було веселе видовище. Однак про Ковпервуда майже ніхто нічого не знав. Він усе ще залишався в тіні. У зв'язку з цими справами його ім'я навіть і не згадувалося. Газети щодня прославляли інших людей, і в Ковпервуда це будило досаду і заздрість. Коли ж настане його черга? Тепер вже, мабуть, скоро.

У червні Френк та Ейлін, веселі та життєрадісні, вирушили до Європи, маючи намір насолодитися вповні своєю першою великою мандрівкою. Це була чудова поїздка! Едісон, зі звичною для нього люб'язністю, телеграфував у Нью-Йорк, аби для пані Ковпервуд на пароплав були доставлені квіти. Мак-Кібен надіслав путівники. Френк, не знаючи напевно, чи згадає хтось про квіти, замовив два чудових кошики, тож коли Ейлін піднялася на горішню палубу, на неї чекали там аж три кошики квітів, кожен із приколотою до них карткою.

Дехто з присутніх за капітановим столом намагався зав'язати знайомство з Ковпервудами. Їх запрошували

на аматорські концерти або просили скласти партію за картярським столиком. Але море було весь час бурхливе, й Ейлін почувалася не надто добре. Гарно виглядати, коли страждаєш від морської хвороби, — нелегке завдання, і тому вона воліла здебільшого залишатися в каюті. Трималася Ейлін із усіма гордовито, навіть холодно, а в розмові з тими, для кого вона робила виняток, зважувала кожне слово. Пані Ковпервуд раптом відчула себе поважною леді.

Перед від'їздом із Чикаго Ейлін майже спустошила ательє Терези Донован. Білизна, пеньюари, костюми для прогулянок, амазонки, вечірні сукні — все це вона везла з собою у величезній кількості. На грудях у неї був захований мішечок, в якому вона зберігала на тридцять тисяч доларів різних коштовностей. А вже черевичкам, капелюшкам, панчішкам та іншому причандаллю дамського гарнітуру просто не було міри. І це змушувало Френка пишатися Ейлін. Скільки в ній енергії, скільки в ній життя! Ліліан, його перша дружина, була блідою анемічною жінкою, а в Ейлін життя вирувало. Вона постійно щось наспівувала, жартувала, одягалася, кокетувала. Є такі особистості, котрі живуть сьогоднішнім днем, не впадаючи у зайві роздуми і не заглиблюючись у себе. Наша планета з її багатовіковою історією якщо й існувала для Ейлін, то як щось дуже туманне й абстрактне. Можливо, вона і чула, що колись на землі жили динозаври та крилаті потвори, але особливого враження на неї це не справило. Хтось там сказав, ніби ми походимо від мавп, — яка дурня! А втім, може, так воно й є. Зеленуваті гори хвиль, що ревіли у просторах океану, вселяли в Ейлін повагу та страх, але не той побожний трепет, який вони будять у душі поета. Пароплав — цілком надійний. Капітан, у синьому мундирі з золотими гудзиками, такий люб'язний і шанобливий, сам повідомив про це за столом. Ейлін покладалася на капітана. Крім цього, біля неї завжди був Ковпервуд, насторо-

жений, але без страху, дивився він на величне видовище стихії і жодним словом не обмовився про те, які думки вона йому накидала.

У Лондоні завдяки листам, якими їх наділив Едісон, Ковпервуди отримали кілька запрошень в оперу, на звані обіди, в Гудвуді — провести кінець тижня і побувати на кінних перегонах. Вони їздили у фіакрах, фаєтонах і кабріюлетах. На неділю нові знайомі запросили Ковпервудів у свій плавучий будиночок на Темзі. Господарі-англійці, котрі дивилися на це знайомство як на спосіб встановити зв'язок із фінансовими колами Америки, були з ними чемні, але й тільки. Ейлін цікавило все: придивившись до манер людей, до порядків у домах, до слуг, вона відразу ж розчарувалася в Америці. Там усе не так, все потребує докорінних змін.

— Нам доведеться прожити з тобою в Чикаго ще багато років, Ейлін, тож не захоплюйся, — застерігав її Ковпервуд. — Невже ти не бачиш, що ці люди терпіти не можуть американців? Повір, якби ми жили тут постійно, вони б нас до себе і на поріг не пустили. В усілякому разі, зараз. Ми тут проїздом, тільки тому вони з нами такі люб'язні.

Френкові це було абсолютно ясно. А у Ейлін зовсім замкітрилося в голові. Вона тільки й знала, що перевдягатися. У Гайд-парку, де вона їздила верхи та кермувала кабріюлетом, у «Кларіджі», де Ковпервуди зупинилися, на Бонд-стрит, де вона ходила по крамницях, чоловіки дивилися на неї пильно, а манірні, консервативні, скромні в своїх смаках англійки тільки здіймали очі до неба. Френк усе це бачив, але мовчав. Він кохав Ейлін і поки що не бажав для себе кращої дружини. Як не глянь, вона дуже приваблива. Якщо йому вдасться зміцнити її становище в чиказькому світі, цього на перших порах буде достить.

Провівши три тижні в Лондоні, де Ейлін віддала данину всьому, чим здавна славиться і пишається стара Англія,

Ковпервуди вирушили в Париж. Тут Ейлін опанував уже майже дитячий захват.

— Ти знаєш, — серйозно заявила вона Френкові наступного ж ранку, — я тепер переконалася, що англіїці зовсім не вміють одягатися. Навіть найелегантніші з них тільки наслідують французів. Візьми хоча б тих чоловіків, котрих ми бачили вчора в «Кафе дез Англе». Жоден англієць не зрівняється з ними.

— У тебе, любя, екзотичний смак, — відказував Ковпервуд, пов'язуючи краватку. Він покосував на дружину з поблажливою усмішкою. — Французька елегантність — це вже майже фіглярство. Підозрюю, що дехто з цих жевжиків був у корсетах.

— Ну і що ж такого? Мені це подобається. Якщо вже хизуватися, то без міри.

— Знаю, що це — твоя теорія, дитинко, але в усьому міру треба знати. Іноді корисно виглядати і скромнішим. Не годиться дуже вже відрізнятись від тих, хто тебе оточують, навіть у вигідний бік.

— Знаєш що, — сказала вона раптом, глянувши на чоловіка, — ти колись станеш страшенним консерватором, не гіршим за моїх братів.

Вона підійшла до Ковпервуда, поправила йому краватку та пригладила волосся.

— Комусь із нас треба бути консерватором для блага сім'ї, — жартівливо зауважив він.

— А втім, я ще не впевнена, що це будеш ти, а не я.

— Який сьогодні чудовий день. Поглянь, які гарні ці білі мармурові скульптури. Куди ми поїдемо — в Клюні, Версаль чи Фонтенбло? Увечері треба було б сходити у Французьку комедію, подивитися Сару Бернар.

Ейлін була щаслива та весела. Яке блаженство мандрувати з Френком як його законна дружина!

У цю поїздку жага задоволень, інтерес до мистецтва та тверда рішучість заволодіти всім, що може дати йому

життя, прокинулася в Ковпервуда з новою силою. У Лондоні, Парижі та Брюсселі він познайомився з відомими антикварами. Його розуміння старої школи живопису і великих майстрів минулого значно розширилося. Один лондонський гендляр, відразу розпізнавши у Френкові майбутнього клієнта, запросив його й Ейлін переглянути певні приватні збірки та репрезентував «іноземця, котрий цікавиться живописом», декому з художників — лорду Лейтону, Данте Габріелю Россетті, Віслеру. Для них Ковпервуд був лише самовпевненим, стриманим, чемним паном із дещо старомодними смаками. Він же, своєю чергою, відзначив, що ці люди — неврівноважені та самозакохані, з ними йому близько ніколи не зійтися, й єдине, що може їх пов'язувати, — це купівля-продаж. Вони шукають захоплених шанувальників, а він міг бути тільки щедрим меценатом. Отже, Френк відвідував галереї, майстерні, розглядав картини та міркував — чи скоро вже збудуться його мрії про велич.

У Лондоні він придбав портрет пензля Реберна, в Парижі «Орача» Мілле, маленьку дрібничку Яна Стена, батальне полотно Мейссоньє та романтичну сцену в палацовому саду Ізабе. Так відродилося колишнє захоплення Ковпервуда живописом, і було покладено початок колекції, що зайняла в подальшому настільки значне місце в його житті.

Після повернення в Чикаго Френк та Ейлін із захопленням віддалися розбудові нового будинку. Надивившись старовинних замків у Франції, вони вирішили взяти їх собі за зразок. І Тейлор Лорд не забарився представити їм архітектурний проект, що відтворював щось на кшталт такого замку. Лорд вважав, що знадобиться рік або навіть і півтора, щоб завершити всі роботи, але Ковпервуди особливо і не поспішали. Поки все це буде будуватися, вони зміцнять свої світські зв'язки та до дня його закінчення зможуть увійти в коло обраних.

У ті часи чиказьке вище товариство було дуже строка-тим. Були тут люди, котрі раптово розбагатіли після довгих років негараздів і ще не забули ні свою сільську церкву, ні свої провінційні звички та погляди. Були й інші, котрі отримали капітал у спадок або перебралися сюди зі східних штатів, де великі статки існують здавна. Ці вже вміли жити на широку ногу. І, нарешті, підростали доньки та синочки новоявлених багатіїв. Вони відчували потяг до розкоші, що вже міцніла в Америці, і сподівалися згодом до неї долучитися. Молодь ця наразі тільки мріяла про танці у Кінслі, де влаштовувалися благодійні базари та вечори, про літні розваги на європейський лад. Але до цього їм було ще далеко. Перша група, найбагатша, користувалася, незважаючи на своє невігластво і тупість, найбільшим впливом, бо вищим мірилом тут були гроші. Їхні розваги вражали своєю дурістю: все зводилося до того, щоб на людей подивитися і себе показати. Ці скоробагатьки боялися, як вогню, якоїсь свіжої думки чи якого нововведення. Тільки шаблонні думки й учинки, тільки рабська покора умовностям і допускалися в їхньому середовищі. Запросити в будинок акторку, як це часто робилося в східних штатах чи в Лондоні, боронь Боже! Навіть на співаків і художників вони дивилися косо. Аби чогось не трапилося. Але якби з Європи в Чикаго випадково заїхав якийсь князь чи граф — чого, зазвичай, ніколи не бувало — місцеві магнати зі шкіри пнулися б, що, до слова кажучи, вони і робили щоразу, коли в їхньому місті проїздом зупинявся якийсь махляр зі східних штатів.

Ковпервуд затамив це відразу, як тільки приїхав, але йому здавалося, що коли він стане заможним і впливовим, збудує розкішний особняк, то йому з Ейлін, можливо, вдасться розворушити це стояче болото. На жаль, Ейлін занадто гарячкувала, надто вже явно шукала нагоди утвердитися в світі та домогтися визнання. Як дикун, не пристосований до самозахисту, котрий повністю пере-



буває під владою стихійних сил, вона тремтіла навіть від думки про можливу невдачу. Дуже скоро жінка збагнула, що існує категорія світських жінок, зовсім чужих їй за складом, зблизитися з котрими буде дуже нелегко. Якось вона побачила в крамниці дружину мануфактурного короля Енсона Меррила, і та здалася їй занадто манірною та холодною. Пані Меррил вважала себе жінкою розумною та високоосвіченою, і не сумнівалася, що в Чикаго для неї немає відповідного товариства. Вона виховувалася в східних штатах, у Бостоні, не раз їздила в Лондон і навіть була прийнята в тамтешньому вищому світі. Чикаго видавався їй просто брудною дірою, містом гендлярів. Вона вважала за краще Нью-Йорк чи Вашингтон, але була змушена жити тут. З тими, кого пані Меррил ушановувала своєю увагою, вона трималася поблажливо-пихато і мала звичку закидати голову назад, втомлено опустивши вії та болісно піднявши брови, даючи цим зрозуміти, яке нестерпне їй усе це оточення.

На пані Меррил Ейлін вказала така собі пані Гадлстоун, чоловік котрої був власником миловарні. Гадлстоуни жили по сусідству з Ковпервудами і також не належали до числа обраних. Але пані Гадлстоун почула, що Ковпервуди — люди заможні, що вони товаришують із Едісонами і наміряються будувати особняк, який обійдеться їм в двісті тисяч (чутки завжди все перебільшують). Цього виявилося досить. Як сусідка вона визнала можливим провідати Ковпервудів і залишити свою візитівку, а Ейлін, котра раділа кожному новому знайомству, поспішила з візитом у відповідь. Пані Гадлстоун була маленькою, доволі непоказною, але надзвичайно меткою та практичною особою.

— Ви, безперечно, чули про пані Меррил. Он вона стоїть біля прилавка з шовками, — зауважила пані Гадлстоун, вказуючи очима на високу худорляву брюнетку, дуже зарозумілу та манірну. — Гляньте, як вона тримає лорнет.

Ейлін озирнулася та критично оглянула з голови до ніг цю великосвітських даму, від котрої так і віяло холодом.

— Ви з нею знайомі? — запитала вона з цікавістю, продовжуючи розглядати пані біля прилавка.

— Ні, вони живуть на Північній стороні, а у нас кожен обертається в своєму колі, — з гідністю заявила пані Гадлстоун.

Насправді ж найпомітніші родини вважали своєю заслугою саме те, що вони вищі за будь-який поділ на касти й обирають собі друзів із усіх трьох сторін.

— Ти диви! — зауважила Ейлін із удаваною байдужістю. Потай вона була розчарована тим, що пані Гадлстоун вважала за потрібне показати їй пані Меррил, ніби та була якоюсь знаменитістю.

— Мені здається, вона підфарбовує брови, — шепнула пані Гадлстоун, заздрісно розглядаючи дружину мануфактурника. — Я чула, що її чоловік — не найвірніший у подружжі. У нього, кажуть, є дама серця, якась пані Гледенс, вона живе по сусідству з ними.

— Он воно як! — обережно відповіла Ейлін. Після своїх філадельфійських пригод вона вирішила бути напоготові й остерігатися будь-яких пліток. Стріли лихослів'я легко могли потрапити і в неї.

— Але пані Меррил, безумовно, належить до вищого світу, — не могла не визнати супутниця Ейлін.

З того часу мрією Ейлін стало познайомитися з цією дамою та потрапити в число її друзів. Вона не знала, що її честолюбній мрії ніколи не судилося збутися, хоча, може, в глибині душі пані Ковпервуд і боялася цього.

Але серед жителів Чикаго знайшлися і такі, котрі приходили до Ковпервудів із візитами, ледь ті влаштувалися в місті, а з деким Ковпервуди і самі зуміли зав'язати знайомство. У них стали бувати різні люди. Як-от Сандерленд След, директор служби руху однієї з південно-західних залізниць, що проходили через місто, чоловік освічений, не позбавлений смаку та доволі заможний, зі своєю дружиною — честолюбною нікчемою. Волтер Райз Коттон,

комісіонер із гуртового продажу кави, відомий більше як автор дописів на теми світського життя, та його дружина, котра закінчила жіночий коледж Вассарра. Норі Сімс, секретар і скарбник кредитної й ощадної спілки «Дуглас», особа вельми впливова, але не в тих фінансових колах, які представляли Едісон і Рембо. Ковпервуди познайомилися сім'ями і з багатим хутовиком Станіславом Гоксемом, і з гуртовим продавцем борошна Двейном Кінгслендом, з гендлярем м'ясом, експортером Вебстером Ізраельсом, і ювеліром Бредфордом Кендою. Всі ці родини мали певну вагу в світі. Всі вони мали непогані особняки та непогані прибутки, з ними доводилося рахуватися. Різниця між Ейлін і більшістю цих дам була приблизно така ж, як між реальністю й ілюзією. Але це вимагає певного пояснення.

Щоб зрозуміти умонастрої жінок того часу, слід подумки повернутися до періоду середньовіччя, коли чільна роль належала Церкві і талановиті, але далекі від життя поети оточували жінку містичним ореолом. З того часу панночки та дами вдають, що вони створені з іншого, благороднішого матеріалу, ніж чоловіки, що їхнє покликання — надихати й облагороджувати другу половину роду людського і що їхня прихильність — безцінний дар світу. Цей рожевий романтичний серпанок, що не має нічого спільного з поняттям особистої чесноти, призвів до самовозвеличення певних жінок, котрі уявили себе мало не святими і згори вниз споглядали на чоловіків, а часом і на інших жінок.

В атмосферу, наскрізь просочену такою безглуздою ілюзією, і потрапила Ейлін у Чикаго. Леді, з котрими вона познайомилася, витали у вигаданому ними світі. Вони вважали себе неземними істотами, на зразок тих, котрих увічніли релігійний живопис і поезія. У своїх чоловіках вони прагнули бачити зразок моральності, втілення ідеалу, від інших жінок вимагали незаплямованої чистоти.

Ейлін, палка та безпосередня, взяла б їх на кпини, якби їй дано було це зрозуміти. Але вона зовсім нічого не тямила та почувалася в присутності цих жінок ніяково та невпевнено.

Візьмемо, наприклад, пані Сімс, гарячу шанувальницю пані Меррил. Отримати запрошення до Меррилів на обід, чай чи сніданок, проїхатися містом із пані Меррил було вершиною блаженства для пані Сімс. Вона любила повторювати *bon mots*\* свого кумира, міркувати про її дивовижну освіченість, подекувати, як люди начебто відмовлялися вірити, що вона — дружина такої посередності, як Енсон Меррил. Словом, всі ті прийняті в світі вульгарності, початок яким, імовірно, було покладено ще жінками Стародавнього Єгипту та Халдеї. Сама пані Сімс була пересічною, нічим не примітною кар'єристкою — достатньо спритною, достатньо миловидною й елегантною. Дві маленькі доньки Сімс, відповідно до вимог того часу, були вже навчені всім тонкощам світських манер. Вони тішили батьків умінням набувати витончених поз, мило всміхатися, граційно присідати. Приставлена до них няня ходила в однострої, а гувернантка була надзвичайно поважною. Сама пані Сімс вела себе дуже зухвало, рахувалася тільки з тими, хто стояв вище за неї на соціальній драбині, і від щирого серця зневажала той пересічний світ, в якому змушена була жити.

Запросивши Ковпервудів на обід, пані Сімс тут же спробувала вивідати в Ейлін щось про її минуле: чи не знала вона в Філадельфії Артура Лі та його дружину, подружжя Дрейків, Роберту Вілінг і родину Вокерів? Пані Сімс сама з ними знайома не була, але чула про них від пані Меррил. Це була цілком достатня причина, щоб пустити ці імена в хід. Ейлін одразу ж насторожилася і, заради порятунку, стала брехати, що знайома з усіма цими

---

\* Гострі слівця (франц.).

людьми. Втім, якоюсь мірою це було правдою: до того, як поширилася чутка про зв'язок Ейлін із Ковпервудом, вони з нею розкланювалися. Таке повідомлення трохи заспокоїло пані Сімс.

— Я неодмінно розповім про це Неллі, — запевнила вона, називаючи пані Меррил зменшувальним ім'ям, аби показати, як близько вони знайомі.

Ейлін дуже боялася, що коли так піде далі, то скоро все місто дізнається, що Ковпервуд сидів у в'язниці, що, перш ніж стати його дружиною, вона була його коханкою та фігурувала в його шлюботорозлучному процесі як відповідач, хоча її ім'я й не згадувалося. Врятувати Ейлін могли тільки її врода та гроші Френка, більше їй не було на що сподіватися.

Якось на обіді у Кінгслендів пані Кенда спитала Ейлін — як тій здалося, вельми багатозначно, — чи не була вона знайома в Філадельфії з її приятелькою, пані Шюлер Еванс? Ейлін не на жарт перелякалася.

— Тобі не здається, що пані Кенда, а може, і не вона одна, забагато знає про нас? — поцікавилася вона в Ковпервуда дорогою додому.

— Цілком можливо, а втім, не знаю, — відповідав він, подумавши. — На твоєму місці я не став би особливо тривожитися. Якщо будеш постійно про це думати та хвилюватися, вони швидше запідозрять, що у нас щось негаразд. Я, в услякому разі, не приховував і приховувати не буду, що сидів у Філадельфії у в'язниці. Це все було підлаштовано. Ніхто не мав права запроторювати мене туди.

— Ну, звісно, любий! — погодилася Ейлін. — Навіть якщо тут щось і пронюхали — біда невелика. Що тут такого особливого, врешті-решт? Хіба мало у кого що було до шлюбу?

— Все зводиться до того, чи приймуть вони нас у своє коло, чи відкинуть. Ну що ж, нічого не вдієш. Нам треба добудувати будинок і дати їм можливість проявити

свою доброзичливість. А не захочуть — є й інші міста. У Нью-Йорку з грішми ми доб'ємося чого завгодно, вір мені. Ми можемо і там збудувати собі палац і всіх змусити з собою рахуватися. Для цього потрібні тільки гроші. А гроші у нас будуть, про це турбуватися нема чого, — додав він після недовгого мовчання. — Я наживу тут мільйони, подобається їм це чи ні, а потім... Потім побачимо. Тож не турбуйся. Немає такої біди у світі, якій не можна зарадити грошима, в цьому я давно переконався.

І Френк міцно стиснув зуби, як робив це завжди, приймаючи безповоротне рішення. Втім, це не завадило йому взяти руку Ейлін та ласкаво її потиснути.

— Не турбуйся, — повторив він. — Хіба немає інших міст, крім Чикаго? А років через десять ми з тобою будемо аж ніяк не злидарями. Не сумуй! Усе влаштується, інакше і бути не може.

Ейлін дивилася на освітлену вогнями Мічиган-авеню, кінець якої ховався вдалині, і на безмовні особняки, повз які вони проїжджали. Білі кулі ліхтарів мерехтіли в темряві, перетворюючись удалині на ледь помітні цятки. Було темно, приємно віяло прохолодою. О, якби на гроші Френка можна було купити доступ у цей звабливий світ і доброзичливе ставлення до себе! Ейлін не усвідомлювала, як багато залежало від неї самої в цій майбутній боротьбі.

## 10. ВИПРОБУВАННЯ

Новосілля в особняку на Мічиган-авеню Ковпервуди справляли наприкінці листопада 1878 року. Минуло близько двох років, як вони переселилися в Чикаго, і ці два роки не пропали даремно. На перегонах, званих обідах, на прийомах у клубах «Юніон-ліг» і «Келюмет», куди Едісон ввів Ковпервуда, вони зустрічалися з новими людьми, зав'язували знайомства і тепер могли вже розіслати

більше трьохсот запрошень на своє свято. Правда, в числі цих трьохсот гостей мали бути і люди їм незнайомі — друзі Мак-Кібена та Лорда. На запрошення відгукнулосядесь двісті п'ятдесят осіб. Френк вів свої справи в Чикаго настільки вправно, примудряючись весь час залишатися в тіні, що ніхто не зацікавився його минулим. Він був заможний, добре вихований, не позбавлений чарівності. Функціонери, котрі зустрічалися з ним у товаристві, вважали його приємним і недурним. Ейлін була гарна, з урядністю відгукувалася на найменшу увагу, й їй охоче віддавали належне. Проте вищий світ Ковпервуда не визнавав.

Відомо, що за належного такту та спритності можна, не посідаючи жодного становища в товаристві, створити собі цілком надійну репутацію. У ті часи в Чикаго існував тижневик, в якому друкувалася світська хроніка, і Френк за посередництва Мак-Кібена змусив його служити своїм інтересам. Представити сумнівне бездоганим — не легке завдання в будь-яких умовах, але якщо зовні у вас все йде добродично, якщо ви тримаєтеся впевнено, володієте достатнім шармом, а головне — маєте капітал, то це все набагато спрощує справу. Мак-Кібен знав редактора Гортон Бігерза. Це був жалюгідний цинік років сорока п'яти, котрий опустився, із сивим волоссям і сумною фізією — не людина, а якийсь губчастий наріст чи поліп, що виявляв показне пожвавлення та зацікавленість тільки там, де цього вимагала вигода. У ті дні редактори світської хроніки ще були вхожі в привілейовані дома — у ролі гостей, а не репортерів. Утім, і тоді вже їх приймали не дуже охоче. Мак-Кібен, бажаючи прислужитися Ковпервудові, котрий давав йому роботу і до котрого він був дуже прихильний, якось сказав Бігерзу:

— Ви ж знаєте Ковпервудів?

— Ні, — відповів редактор. — А хто вони такі?

Як і кожен дармоїд, він прислуговував тільки представникам вищих кіл.

— Ну як же? Ковпервуд — банкір. У нього є контора на Ля-Саль-стрит. Вони — з Філадельфії. Пані Ковпервуд — красуня, молода й таке інше. Вони будують собі особняк на Мічиган-авеню. Вам би годилося з ними познайомитися. Гадаю, що вони будуть прийняті в кращих домах. Едісони з ними дружні. Якщо ви тепер присятите цим людям увагу, вони вас не забудуть. Ковпервуд — людина щедра й узагалі хороший чоловік.

Бігерз нагострив вуха. Світська хроніка — небагата пожива, а нагода заробити також випадає не часто. Тим, хто хотів отримати схвальний відгук преси, щоб зміцнити власне становище в світі або проникнути туди, доводилося передплачувати його видання і грошей не шкодувати. Незабаром після цієї розмови Френк отримав підписаний бланк із контори «Сетердей ревью» і негайно послав чек на сто доларів пану Гортону Бігерзу особисто. Слідом за цим родини, що не мали особливої ваги в чиказькому світі, стали помічати, що коли вони запрошують на званий обід Ковпервудів, «Сетердей ревью» поміщає звіт, а в тих випадках, коли Ковпервудів не буває, немає і звітів. Мабуть, із цими Ковпервудами краще підтримувати знайомство. Але все ж, хто вони такі?

Будь-яка увага преси, будь-який, навіть найскромніший успіх у товаристві, легко може перетворити людину на мішень для лихослів'я. Той, хто хоч трохи виділився з навколишнього середовища, миттєво привертає до себе увагу світських кіл: хто він, звідки взявся, ким є? Ейлін вклала в свій перший прийом у новому будинку всю душу, Френк — весь свій смак і винахідливість, тому не дивно, що новосілля стало чимось незвичайним, а цього, з огляду на відомі обставини, Ковпервудові і не слід було робити. Чиказьке товариство, як ми вже розповідали вище, вирізнялося безнадійною відсталістю, на всілякі нововведення дивилося несхвально та мирилося з ними дуже неохоче. Вторгтися в це вузьке коло і приголомшити всіх пишні-



стю та небаченим блиском було щонайменше необачно. Найобережніші, навіть якщо і не придуть зовсім, то про все дізнаються і також винесуть свій вирок.

Урочистості розпочалися о четвертій годині. Гості продовжували з'їжджатися до пів на сьому. О дев'ятій відкрився бал, для якого був запрошений знаменитий чиказький струнний оркестр. Танці перемежовувалися виступами більш-менш відомих артистів, а об одинадцятій годині подали розкішну вечерю. Гості сиділи за маленькими столиками в трьох залах першого поверху, ефектно освітлених гірляндами китайських ліхтариків. На довершення всього Френк вивісив у картинній галереї не тільки найкращі полотна, привезені з-за кордону, а й останнє придбання — чудового Жерома, котрий тоді перебував у zenіті своєї дещо екзотичної слави. Картина зображала голих одалісок біля басейну, викладеного різнобарвною мозаїкою. Для Чикаго таке мистецтво було занадто фривольним. Люди, котрі мало тямлять у живописі, визнали цю роботу непристойною, тоді як освіченіші не могли побачити в ній нічого поганого. Але так чи інак, цей твір безперечно оживляв галерею.

Тут же висів і нещодавно присланий із Європи портрет Ейлін роботи голландського художника Яна Ван-Беєрса, з котрим Ковпервуди познайомилися минулого літа в Брюсселі. Він написав портрет за дев'ять сеансів і створив доволі ефектну річ, в яскравій кольоровій гамі. Ейлін була зображена на тлі літнього ландшафту, в глибині виднівся ставок, оточений низьким кам'яним парапетом, крило голландського замиського будинку червоної цегли, куртини з тюльпанами та блакитне небо в пухнастих хмарках. Ейлін сиділа на увігнутому підлокітнику кам'яної лавки, тримаючи над головою рожеву, оздоблену мереживом парасольку. Біля її ніг зеленіла трава, шовковий костюм у білу та блакитну смужки — за останньою паризькою модою — облягав її сильне, квітуче тіло, солом'я-

ний брилик із м'якими широкими крисами, зав'язаний блакитною стрічкою, кидав тінь на очі, що іскрили життям і веселощами. Художнику вдалося передати характер Ейлін — сміливість, самовпевненість, зухвалість, властиві особам неглибоким, котрі ще не зазнали поразок. Соковитий фарбами, хоча і дещо викличний, як і все, пов'язане з Ейлін, портрет здатен був викликати заздрість у тих, кого природа нагородила не настільки щедро. Якби це була жанрова річ, портрет міг би вважатися чудовим. У м'якому світлі газових ріжків Ейлін на цьому полотні здавалася особливо блискучою — доступна, безтурботна, розбалувана красуня, котру завжди пестили та берегли. Багато відвідувачів затримувалися біля портрета, чимало лунало на його адресу зауважень — дехто промовляв голосно, а дехто — пошепки.

Із самого ранку Ейлін мучили неспокій і невпевненість. За наполяганнями Френка вона завантажила секретарку, юне і старанне дівчисько, котра розсилала запрошення, сортувала відповіді, виконувала усілякі доручення і часом могла навіть дати слушну пораду. Фадетта, камеристка-француженка, зовсім збилася з ніг, поспішаючи все вчасно підготувати для своєї пані, котра мала сьогодні одягнути два гарнітури — один вдень, а інший — між шостою і восьмою годинами вечора. Розшукуючи стрічку, що кудись поділася, або старанно начищаючи брошки та пряжки, вона так і сипала своїми *mon dieu i parbleu*\*. Ейлін, як зазвичай, чимало помучилася, перш ніж погодилася, що все гаразд. Особливо важким був вибір сукні. Портрет, що висів у картинній галереї, немов кидав їй виклик. Ейлін здавалося, що сьогодні ввечері їй призначено з'явитися на суд усього суспільства. Врешті-решт, вона все ж таки не послухалася поради кращої чиказької кравчині Терези Донован і зупинила свій вибір на паризькому платті від Борта з важкого брунат-

---

\* Боже мій, звісно (*франц.*).

ного оксамиту із золотистим відливом. Воно дуже пасувало до її волосся та кольору обличчя і вигідно облягало струнку фігуру жінки. У тон сукні були і коричневі шовкові панчохи та бронзові черевички з червоними емалевими гудзиками. Кульчики Ейлін спершу одягла аметистові, але потім замінила їх топазовими.

Біда Ейлін полягала в тому, що вона не вмiла все це проробляти зі спокійною впевненістю світської левиці. Вона не стільки керувала обставинами, скільки обставини — нею. В інших випадках її виручали тільки спокій, витримка та такт Ковпервуда. Якщо чоловік був біля неї, вона почувалася шляхетною леді, котра вмiє триматися невимушено в будь-якому товаристві. Але варто було їй залишитися одній, і жінка негайно втрачала мужність, хоча боязкість аж ніяк не була їй властива. Ейлін ніяк не могла забути про своє минуле.

О четвертій годині Кент Мак-Кібен, елегантний і саркастичний, окинувши швидким, не дуже схвальним поглядом всю цю пишність, зупинився у великій вітальні з Тейлором Лордом, котрий, востаннє оглянувши весь будинок, вже зібрався було йти, щоб повернутися ввечері, та затримався, помітивши адвоката. Якби Лорд і Мак-Кібен були знайомі ближче, вони, ймовірно, узялися б обговорювати майбутній прийом і шанси Ковпервуда на успіх, але зараз, не наважуючись розмовляти відверто, тільки обмінювалися загальними фразами, що нічого не означали. В цю мить в усій своїй красі у вітальні з'явилася Ейлін. Кент Мак-Кібен подумав, що вона ніколи ще не була така гарна, як сьогодні. Що не кажи, а порівняно з цими пишними кокетками, яких так багато зустрічаєш в світі, з цими хитрими, злими, розважливими кар'єристками, котрі вмiло спекулюють своїм суспільним становищем, Ейлін була просто чудова. Шкода тільки, що їй бракує впевненості в собі, їй би слід бути трохи стриманішою, трохи холодні-

шою, дуже вже вона простодушна та привітна. І все ж за підтримки Френка вона може досягти багато чого.

— Чарівно! Все тут абсолютно чарівно! — запевнив він Ейлін. — Я якраз казав пану Лорду, що в захваті від вашого особняка.

Почувши таку похвалу від Мак-Кібена, людини світської, так ще й у присутності Тейлора Лорда, також прийнятого вищим товариством, Ейлін була надзвичайно задоволена. Вона аж сяяла від задоволення.

Одним із перших прибули пані Вебстер Ізраельс, пані Бредфорд Кенда і пані Волтер Райз Коттон. Вони обіцяли допомогти Ейлін приймати гостей. Дами ці пишалися своєю проникливістю й умінням розбиратися в людях, але навіть не підозрювали про те, якому ризику піддають свою репутацію. Їх спантеличила розкіш, якою оточила себе Ейлін, зростаюча популярність Ковпервуда в фінансових колах і пишність нового будинку. У пані Вебстер Ізраельс був такий дивний рот, що Ейлін, зустрічаючись з нею, щоразу дивувалася: «До чого ж вона схожа на рибу!» Однак пані Ізраельс не можна було назвати потворною, а цього дня пожвавлення надавало їй навіть певної миловидності. Пані Бредфорд Кенда в блідо-рожевій сукні зі сріблясто-сірими вставками, що частково скрадала її худорлявість, була ще доволі приваблива, незважаючи на свою сухоребрість. Вона брала у всьому найгарячішу участь, вважаючи, що присутня на знаменній події. Пані Волтер Райз Коттон, помітно молодша, ніж дві інші дами, за роки свого перебування в коледжі набралася модної вченості та вважала себе «вищою від забобонів». Вона інстинктивно вгадувала, що Ковпервуди, мабуть, не належать до вершків товариства, але вони стрімко просувалися вгору суспільною драбиною і, чого доброго, можуть обігнати решту. А тому з ними треба бути люб'язною.

У житті буває іноді так, як на картинах Монтічеллі: окремі предмети, фігури, особи втрачають свою відособ-

леність, зливаються в барвисту єдність, і окремішність зникає в загальному блиску. Новий особняк Ковпервудів із величезними, до підлоги, вікнами першого поверху, з висіченими з каменю важкими гірляндами квітів по фасаді, з різьбленими дубовими дверима під'їзду, прихованими у глибокій ніші, незабаром заповнився строкатим рухливим потоком гостей. Багатьох Френк та Ейлін бачили вперше. Це були гості, запрошені Мак-Кібеном і Лордом, котрих вони тут же представляли господарям. Майданчик біля під'їзду та сусідні провулки були вщерть забиті сучасними екіпажами та кіньми, що нетерпляче гризли вудила. Всі, з ким Ковпервуди були більш-менш знайомі, приїхали раніше та залишалися довше за інших, бачачи, що тут є на що подивитися і чим помилуватися. Ресторатор Кінслі надіслав цілу маленьку армію вишколених офіціантів, котрих дворецький Френка розставив навколо столу. Їдальня, витримана в червонувато-брунатних тонах, що були улюбленими в стародавній Помпеї, виблискувала кришталем, вражаючи погляд пишністю сервірування. Сукні жінок — тут були представлені всі відтінки сірого, бузкового, коричневого та зеленого кольорів, модних тієї осені, — ефектно поєднувалися з коричневими тонами вестибюля, темно-сірими з позолотою стінами вітальні, суриком їдальні, білого з позолотою забарвлення музичної кімнати і нейтральної сепії картинної галереї.

Ейлін не втрачала сили духу завдяки присутності Френка, котрий переходив із їдальні в бібліотеку, з бібліотеки в картинну галерею, розмовляючи то з однією, то з іншою групою чоловіків. Вона стояла біля входу в залу, виблискуючи своєю марнославною вродою, чудова, але гідна жалю, — втілення марноти всього показного та жорстокого: «мати і не мати». Цей розцяцькований натовп, в якому було більше цікавості, ніж дружньої уваги, більше задрощів, ніж доброзичливості, більше прискіпливості, ніж поблажливості, з'явився сюди тільки задля того, щоб усе вивідати і все розкритикувати.

— Навіть не розумію, чому, але ваш будинок, пані Ковпервуд, нагадує мені вернісаж, — наче між іншим, зауважила пані Сімс.

Ейлін вловила шпильку, але не знайшлася, що відповісти, а тільки спалахнула від образи й уїдливо спитала:

— Ви так гадаєте?

Задоволена досягнутим ефектом, пані Сімс гордовито рушила далі в супроводі закоханого в неї молодого художника, котрий завжди йшов за нею по п'ятах.

Це зауваження, як, втім, і багато іншого, показало Ейлін, що вона ще далеко не «своя» людина у вищому світі. Поки що ні її, ні Ковпервуда в світ приймати не бажали. Вона майже зненавиділа недалеко пані Израельс, котра стояла біля неї в цю мить і чула зауваження пані Сімс. І все ж таки пані Израельс була хоч кимось: пані Сімс відзначила її легким кивком і доволі поблажливим: «Як ся маєте?».

Поява Едісонів, Следів, Кінгслендів, Гоксемів та інших уже нічого не могла виправити: Ейлін втратила душевну рівновагу. Але коли після обіду молодь на чолі з Мак-Кібеном — він був розпорядником на балу — почала танцювати, Ейлін знову, незважаючи на свою невпевненість, опинилася на висоті. Вона була веселою, сміливою, чарівною. Кент Мак-Кібен, котрий мав славу великого мастака і знавця всіх таємниць і тонкощів полонезу, вів її в першій парі цієї граціозної, святкової ходи, а за ними другою парою слідував Ковпервуд із пані Сімс. Ейлін, у білій атласній сукні, шитій сріблом, у діамантових сережках, діадемі, намисті та браслетах, засліплювала майже екзотичною розкішшю. Вона виблискувала в буквальному сенсі слова. Мак-Кібен був абсолютно скорений і розсипався в компліментах.

— Яка насолода танцювати з вами, — шепотів він, нахилившись до жінки. — Ви гарні, як сама мрія!

— Але мрія аж ніяк не безтілесна, в цьому, знаєте, легко переконатися, — відказувала Ейлін.

— О, якби мені випало таке щастя! — жартівливо бідкався він.

Ейлін зрозуміла натяк і у відповідь глянула на нього з дражливою посмішкою. Пані Сімс, котру посилено розважав Френк, скільки не намагалася, так і не змогла розчутити їхньої бесіди.

Після полонезу Ейлін, оточена гучним, легковажним натовпом розв'язної «золотої молоді», повела всіх дивитися на свій портрет. Люди старшого покоління засуджували надмірну кількість вина, оголених жінок на картині Жерома, що висіла в одному кінці галереї, зухвало яскравий портрет Ейлін в іншому її кінці, і саму господиню будинку, за котрою дуже старанно упадали декотрі вітрогони. Пані Рембо, дама добра та доброзичлива, сказала своєму чоловікові, що Ейлін, як їй здається, «занадто поспішає жити». Пані Едісон, вражена кричущою розкішшю та розмахом святкування, влаштованого Ковпервудом і захмарністю, якщо не багатолюдністю та респектабельністю, то блиском усіх вечорів у іншому будинку, зауважила чоловікові:

— А Ковпервуд, мабуть, наживає скажені гроші.

— Так, адже він — природжений фінансист, Елло, — повчально пояснив Едісон. — Він спекулює на біржі і, певна річ, наживає і буде наживати великі гроші. А ось чи приймуть їх у світі — не знаю. Будь він один, без дружини, було б простіше. Вона — дуже вродлива, але Френкові вона — не пара, не така йому потрібна дружина. Вона якось аж занадто гарна.

— Маєш рацію. Мені вона подобається, але боюся, що вона сама може собі нашкодити. А жаль.

Якраз у цю мить Ейлін, з розпашілим від лестощів і компліментів щасливим обличчям, проходила повз них у супроводі двох усміхнених шалапутів. Ковпервуди відвели під танці музичну кімнату та вітальню, і тепер усі кинулися в цю імпровізовану бальну залу. Назустріч Ейлін

мчали звуки музики, запах квітів, багатоголосий гомін. Схвильована, вона зупинилася на порозі, окидаючи поглядом рухомий, блискучий, галасливий натовп.

— Давно я не бачив таких краль, як пані Ковпервуд, — зауважив Бредфорд Кенда редактору світської хроніки Гортону Бігерзу. — Вона, мабуть, навіть занадто гарна.

— А яке вона, по-вашому, справила враження? — допитувався обережний Бігерз.

— Чарівна жінка, тільки боюся, що вона недостатньо стримана і недостатньо розумна. Їй би треба триматися поважніше. Вона надто захоплюється. Наші зрілі красуні не захочуть у них бувати, поруч із нею вони всі будуть здаватися старими бабегами. Якби пані Ковпервуд була не настільки молода і не настільки вродлива, до неї поставилися б краще.

— Я також так гадаю, — сказав Бігерз. Насправді ж він зовсім так не думав і взагалі нездатний був до подібних узагальнень. Але тепер він був твердо в цьому переконаний, бо так сказав Бредфорд Кенда.

## 11. ПЛОДИ СМІЛИВИХ ПОЧИНАНЬ

Наступного дня за ранковою кавою в Сімсів і в багатьох інших чиказьких оселях тільки і було розмов, що про новосілля у Ковпервудів і про те, будуть вони прийняті в товаристві чи ні.

— Як хочеш, але пані Ковпервуд зовсім не вміє себе тримати, — зауважила пані Сімс своєму чоловікові. — І взагалі вони влаштували не новосілля, а якийсь балаган. Треба ж додуматися: в одному кінці галереї повісити її портрет, а в іншому — цього Жерома! А сьогоднішня замітка в «Прес»! Немов вони і справді якесь цабе.

Пані Сімс підозрювала тепер, і небезпідставно, що дала себе одурити своїм приятелям Тейлору Лорду та Кенту



Мак-Кібену, котрі познайомили її з Ковпервудами, і це дратувало.

— А що ти скажеш про гостей? — спитав пан Сімс, намазуючи маслом булочку.

— Всі ці люди — без респекту. Крім нас, по суті, і назвати нікого. Дуже шкодую тепер, що ми поїхали. Хто такі ці Ізраельси та Гоксеми? А та нестерпна жінка (вона мала на увазі пані Гоксем)! Замучила мене своєю пришелепкуватою балаканиною.

— Я вчора розмовляв з видавцем «Прес» Гейгеніном, — зауважив пан Сімс. — Він стверджує, що Ковпервуд приїхав сюди після того, як збанкрутував у Філадельфії, і що проти нього там буцімто висували кілька позовів. Ти щось про це чула?

— Ні. Але пані Ковпервуд каже, що була там знайома з Дрейками та Вокерами. Я все збиралася спитати у Неллі. Мені завжди здавалося дивним, що вони виїхали з Філадельфії, коли справи у нього йшли там добре. Щось тут не те.

Сімса дратувало, що Френк уже встиг завоювати вагоме становище в фінансових колах Чикаґо, і він заздрило йому. До того ж Ковпервуд, без сумніву, був вельми не дурний і дуже енергійний, а це зазвичай викликає в людях заздрощі, якщо тільки вони не розраховують на твою добродичність або самі не досягли успіху в якійсь іншій галузі. Тепер Сімсам захотілося з'ясувати, хто такий Ковпервуд, і дізнатися всю його таємницю.

Але не встигло ще чиказьке товариство виголосити свій вирок Ковпервудам, як відбулися події, якоюсь мірою навіть важливіші для їхнього майбутнього в Чикаґо, хоча Ейлін і не усвідомлювала цього. Стосунки між новими та старими газовими компаніями все більше загострювалися. Стурбовані акціонери старих компаній стали дошукуватися, хто ж це стоїть за цими новими компаніями, що так

нахабно зазіхають на їхні права та привілеї. Такому собі Парсонсу, адвокату «Північно-чиказької газової», було доручено протидіяти махінаціям де Сото Сіппенза та старого генерала Ван-Сайкла. Дізнавшись, що муніципальна рада Лейк-В'ю ухвалила дозволити концесію і що апеляційний суд має намір цю постанову затвердити, Парсонс напав на вдалу думку: він запропонував висунути проти нової компанії звинувачення в таємній змові та поголовному підкупі членів муніципалітету. Вдалося розкопати чимало доказів, що підтверджували, що Дьонівей, Джейкоб Герехт та інші члени муніципалітету Лейк-В'ю отримали хабарі, і, порушивши справу, можна було відтягнути остаточне вирішення питання про видачу концесії з тим, аби виграти час і дати можливість старій компанії ще щось вигадати та зробити. Уважно стежачи за кожним кроком Сіппенза і генерала Ван-Сайкла, Парсонс встановив, що один і другий — усього лиш підставні особи, а справжній натхненник усієї цієї афери — Ковпервуд або ще якісь підприємці, котрих він, своєю чергою, представляє. Парсонс якось зайшов навіть у контору до Ковпервуда в сподіванні погомоніти з ним і щось у нього вивідати, але хитрість не вдалася. Тоді він почав ще старанніше вивідувати про минуле Френка та його ділові зв'язки. Завершилися всі ці розшуки і розслідування тим, що в окружному суді наприкінці листопада було порушено справу за звинуваченням Френка Алджернона Ковпервуда, Генрі де Сото Сіппенза, Дžadсона Ван-Сайкла й інших у таємній змові. Майже одночасно «Західна» та «Південна» компанії зі свого боку також звернулися до суду. І ті, й інші вказували, що за новими підприємствами стоїть Ковпервуд, котрий має намір примусити старі компанії відкупитися від нього. Газети не забарилися опублікувати історію, що сталася з Френком у Філадельфії, правда, не в усіх подробицях, а лише те, що він сам незадовго до того вважав за потрібне їм повідомити.

«Таємна змова» і «підкуп» — слова неблагозвучні, проте звинувачення, сфабриковані адвокатом конкурента, ще зовсім нічого не доводять. Але в'язниця, банкрутство, розлучення, скандал, нехай навіть газети згадували про все це лише побіжно та дуже обережно, збурили загальний інтерес і привернули увагу до Ковпервуда та його дружини.

Френка попросили дати інтерв'ю, і він заявив, що не є пайовиком нових компаній, а всього лише їхнім фінансовим агентом, і що висунуті проти нього звинувачення — чистісінької води вигадка, звичайний юридичний виверт, з метою якомога більше заплутати справи. Він навіть погрожував подати в суд за наклеп. Судові позови ні до чого не призвели (Ковпервуд умів ховати кінці у воду), проте звинувачення все ж були йому пред'явлені, і Френк став відомим, як спритний, верткий махляр із доволі сумнівним минулим.

— Про Ковпервуда починають писати в газетах, — сказав якимось Енсон Меррил дружині за сніданком. На столі перед ним лежав номер «Таймс», і він зиркнув на заголовок, розміщений за тодішньою модою пірамідою, що проголошував: «Чиказькі громадяни звинувачуються в таємній змові. В окружний суд подали скаргу на Френка Алджернона Ковпервуда, Джадсона Ван-Сайкла, Генрі де Сото Сіппенза й інших». Далі йшли подробиці. — А я думав, що він — звичайний маклер.

— Я знаю про них лише те, що мені розповідала Белла Сімс, — підтримала розмову дружина. — А що про нього пишуть?

Енсон Меррил простягнув їй часопис.

— Мені завжди здавалося, що вони — вискокки, — проголосила пані Меррил. — Ніколи її не бачила, але кажуть, що вона — зовсім нестерпна.

— Цей філадельфієць непогано починає, — посміхнувся Меррил. — Я бачив його в клубі. Він справляє враження людини дуже розумної. Йому пальця в рот не клади.

Точно так само і пан Норман Шрайхарт, котрий неодноразово помічав Ковпервуда в залах клубів «Келюмет» та «Юніон-ліг», але дотепер ніскільки ним не цікавився, раптом почав рознюхувати, що це за цабе. Височенного зросту, сильний, здоровий, як бик, і надзвичайно енергійний, він був прямою протилежністю зніженому Меррилові. Коли часописи стали згадувати Ковпервуда, Шрайхарт, зустрівши якось у клубі Едісона, підсів до нього на велику шкіряну канапу.

— Хто такий цей Ковпервуд, про котрого зараз стільки пишуть у газетах? — запитав він банкіра. — Ви ж усіх знаєте, Едісоне, і, пригадую, навіть якось знайомили мене з ним.

— Авжеж, як же, — весело відповідав Едісон, котрий, незважаючи на нападки, що сипалися на Френка, був загалом задоволений формою, якої набула його справа.

Пристрасті розгорілися, а це свідчило про те, що Ковпервуд діє доволі спритно, і головне — що він зумів відвернути підозру від махлярів, котрі стояли за його спиною.

— Він — уродженець Філадельфії. Кілька років тому перебрався сюди і відкрив хліботоргову та комісійну контору. Тепер він — банкір. Розумний чоловік, як мені здається. І достатньо багатий.

— Газети пишуть, що тисяча вісімсот сімдесят першого року він збанкрутував у Філадельфії, заборгувавши мільйон доларів. Це правда?

— Наскільки я знаю, це так.

— І він справді сидів у в'язниці?

— Так, наче сидів. Але, наскільки я розумію, жодних злочинів він не вчиняв, а просто чогось не поділив із місцевими фінансистами та політиками.

— І йому всього лиш сорок років?

— Щось близько цього. А чому це вас цікавить?

— Та так. Достатньо сміливий у нього план — обдурти старі газові компанії. Гадаєте, йому це вдасться?

— Ну, цього я не знаю. Адже мені відомо тільки те, що я прочитав у газетах, — обережно відповів Едісон. Йому взагалі не хотілося продовжувати цю розмову. Ковпервуд через підставних осіб намагався якраз ціною певних поступок дійти згоди й об'єднати всі компанії. Але справа поки не дуже клеїлася.

— Гм! — вимовив Шрайхарт, сам дивуючись із того, що ні він, ні Меррил, ні Арніл, ні інші функціонери не подумалися досі зайнятися виробництвом газу або скупити акції у старих компаній.

Із цієї думкою він і пішов із клубу, а наступного ранку у нього вже виник власний план. Як і Ковпервуд, Шрайхарт був хитрий, холодний і розважливий підприємець. Він твердо вірив у майбутнє Чикаго й усі починання, пов'язані з ростом міста. Коли діяльність Френка привернула його увагу до газових підприємств, Шрайхарт хутко зметукував, які можливості в них закладені. Мабуть, і зараз ще не пізно вступити в боротьбу. Якщо діяти достатньо спритно, то не виключено, що вдасться вихопити з-під носа супротивників цей ласий шматок. А якщо ні, то можна спробувати перетягти на свій бік Ковпервуда.

Людина владна, Шрайхарт не любив брати участь у справах як молодший компаньйон або дрібний вкладник. Якщо вже він за щось брався, то бажав розпоряджатися та керувати. Він вирішив запросити до себе Френка і побесідувати з ним. Секретар написав за його вказівкою лист, в якому Ковпервуда достатньо зрозумілими виразами просили зайти «у важливій справі».

Френк нині вважав своє становище у фінансовому світі Чикаго достатньо міцним, однак він ще не забув, як зовсім нещодавно його чорнили всі кому не ліньки. Усе це разом узяте змушувало чоловіка ставитися з неприхованим презирством до всього людства — як до бідних, так і багатих. До того ж він добре пам'ятав, що Шрайхарт, котрому він був представлений, ніколи раніше не відзначав його навіть найменшою увагою.

«Пан Ковпервуд просить повідомити, — писала під його диктовку секретарка Антуанетта Новак, — що він зараз дуже зайнятий, але буде щасливий бачити пана Шрайхарта в будь-який час у себе в конторі».

Самовпевнений і владолюбний Шрайхарт лютував, отримавши цей лист, але потім розсудив, що від побачення з Ковпервудом шкоди не буде, а користь воно принести може, й якимось під вечір пішов до нього в контору, де був прийнятий дуже люб'язно.

— А, пан Шрайхарт, як ся маєте? — привітав його Ковпервуд, простягаючи руку. — Дуже радий вас бачити. Ми, наскільки я пам'ятаю, зустрічалися з вами лише раз, кілька років тому.

— Так, так, пригадую, — відповідав Шрайхарт, широкоплечий, з квадратним обличчям, коротко підстриженими вусиками над упертою верхньою губою та жорсткими, пронизливими чорними очима. — Судячи з газет, якщо тільки їм можна вірити, — приступив він безпосередньо до справи, — вас цікавлять місцеві газові підприємства, так?

— На газети ніколи не слід особливо покладатися, — чемно заперечив Ковпервуд. — Але, можливо, ви будете ласкаві спершу пояснити мені, що змушує цим цікавитися вас?

— Бачите, правду кажучи, — відповідав Шрайхарт, дивлячись упритул на Френка, — я сам цікавлюся газом. Це достатньо вигідна сфера для вкладання капіталу, а крім цього, до мене нещодавно звернулися дехто з членів правління старих компаній і просили допомогти їм об'єднатися (Шрайхарт брехав). Загалом мені хотілося б знати, невже ви справді розраховували домогтися таким шляхом якогось успіху?

Ковпервуд посміхнувся.

— Перш ніж обговорювати це питання, я хотів би отримати вичерпнішу інформацію про ваші наміри та

зв'язки. Ви кажете, що до вас звернулися акціонери старих компаній і просили допомогти їм дійти якоїсь згоди. Я правильно вас зрозумів?

— Так.

— І ви думаєте, що вам вдасться їх об'єднати? А на яких умовах?

— Мені здається, що найпростіше було б заснувати компанію тримачів, і за кожную стару акцію видати акціонерам по дві або три нових. Тоді можна було б обрати одне правління, мати одну контору та припинити всі ці позови, від чого всі тільки виграли б.

Він промовляв недбалим, поблажливим тоном, немов і не підозрюючи, що все це було давно обдумано самим Ковпервудом, і той не міг не надивуватися спокійному нахабству, з яким цей вправний чиказький махляр, котрий ще недавно навіть не вважав за потрібне з ним вітатися, тепер підносить йому його ж власний план.

— А на яких умовах думаєте ви залучити до цієї справи нові компанії? — обережно поцікавився Ковпервуд.

— Та на таких же, як і всі інші, якщо тільки капітал у них — не дуже розпорошений. Про подробиці я ще не думав. Гадаю, що дві або три акції за одну, залежно від того, який реально вкладений капітал. Треба ж узяти до уваги і претензії старих компаній.

Ковпервуд міркував. Варто чи не варто обговорювати цю пропозицію? Випадала okazія швидко і без особливого клопоту заробити купу грошей, продавши свої акції старим компаніям. Але тоді лєвова частка зиску від всієї цієї комбінації дістанеться вже не йому, а Шрайхарту. А вичекавши, може, й удасться домогтися від старих компаній вигідніших умов, навіть якщо Шрайхарт і зуміє їх об'єднати. Важко сказати. Нарешті він спитав:

— А який пакет акцій залишиться у вас на руках чи на руках засновників — після того, як ви розрахуєтеся зі старими та новими компаніями?

— Відсотків тридцять п'ять, може, сорок від усіх акцій. Треба ж щось отримати за свою працю, — з люб'язною посмішкою пояснив Шрайхарт.

— Цілком справедливо, — підтвердив Ковпервуд і посміхнувся, — але оскільки я зрізав палицю, якою ви тепер збираєтеся збити це соковите яблучко, лєвова частка має дістатися і мені, як вважаєте?

— Що ви хочете цим сказати?

— Нічого, крім того, що сказав. Нові підприємства, без яких ні про яке об'єднання не могло бути й мови, заснував я. Ваш план нічим не відрізняється від того, що вже давно був запропонований мною. Правління та директори старих компаній злі на мене, вони вважають, що я зазіхаю на якісь їхні особливі права та привілеї. Якщо лише з цієї причини вони вважають за краще мати справу з вами, а не зі мною, це зовсім не означає, що мені не належить значна частка засновницького прибутку. Мої особисті капіталовкладення в нові компанії не такі вже й великі. Я швидше виступаю тут у ролі фінансового агента.

Це не відповідало істині, але Ковпервуд волів, аби Шрайхарт думав саме так. Гість усміхнувся.

— Але ви забуваєте, шановний, — пояснив він, — що я забезпечу майже весь необхідний капітал.

— А ви забуваєте, — перебив його Ковпервуд, — що я — не новачок в діловому світі. Якщо хочете, то я сам гарантую весь капітал і дам вам додатково хорошу премію за послуги. Заводи та концесії старих і нових компаній чогось та й варті. Ви випускаєте з поля зору, що Чикаго росте.

— Усе це мені відомо, — ухильно відповів Шрайхарт, — але знаю також, що вас чекає ще тривала боротьба, на яку ви змарнуєте силу-силенну грошей. Обставини склалися так, що у вас немає жодних шансів домовитися зі старими компаніями. Наскільки я розумію, вони не бажають вести з вами справи. Об'єднання ж може провести тільки котрась незацікавлена особа на зразок мене, і неодмінно



людина впливова або, вірніше, та, котра давно живе в Чикаго й особисто знайома з усіма цими людьми. А у вас же немає нікого, хто б міг це зробити краще, ніж я.

— Чому ж, дуже можливо, що мені й удасться когось знайти, — чемно заперечив Ковпервуд.

— Навряд чи. Принаймні не за таких обставин, що склалися зараз. Старі компанії не підуть вам назустріч, а зі мною вони готові мати справу. Чи не краще вам погодитися на мою пропозицію і скоріше з усім цим покінчити?

— На таких умовах — ні, — відрубав Ковпервуд. — Ми занадто глибоко проникли на територію противника та забагато вже зробили. Три або чотири акції за одну — хоч скільки б там отримали акціонери старих компаній, — це найменше, на що я можу погодитися щодо нових акцій. А потім половина того, що залишиться, має піти мені. Адже мені доведеться ділитися з іншими (це також не було правдою).

— Ні, — Шрайхарт вперто захитав великою головою, — неможливо. Ризик — дуже великий. Я б міг ще, мабуть, дати вам четверту частину. Та й то треба все зважити.

— Половина або нічого, — рішуче наполог Ковпервуд. Шрайхарт піднявся.

— Це ваше останнє слово?

— Останнє.

— Боюся, що ми з вами не домовимося. Шкода. Боротьба може виявитися тривалою й обійдеться вам дуже дорого.

— Я це передбачив, — відказав фінансист.

## 12. НОВИЙ СОЮЗНИК

Незабаром після того, як Ковпервуд так рішуче відмовив Шрайхарту, йому довелося переконатися, що той, хто з мечем прийшов, від меча і загине. Справді, не минуло й кількох днів, як його всюдисущий адвокат, старий генерал

Ван-Сайкл, котрий пильно стежив за всім, що діялося в законодавчих зборах штату, де реєструвалися нові акціонерні компанії, в міському та приміських муніципалітетах, у судах та інших людних місцях, провідав про серйозний контрудар, який готував супротивник. Він перший і повідомив Ковпервудові, що компанія на Північній стороні щось затіває. Якось надвечір Ван-Сайкл з'явився до Френка у своїй засмальцованій розхристаній шинелі та м'якому капелюсі, настовбурченому на кущисті брови, і, не відповідаючи на привітання останнього: «Доброго дня, генерале, чим можу служити?», з похмурим виглядом опустився в крісло.

— Готуйтеся до шторму, капітане! (Так він завжди називав Ковпервуда.)

— А що сталося? — запитав той.

— Поки що нічого, але може трапитися. Хтось, не знаю ще хто, хоче об'єднати всі три старі компанії. Засновується нова компанія «Чиказька об'єднана газова та паливна». У законодавчі збори вже надійшла заява про реєстрацію, а в кредитній спілці «Дуглас» директори радяться мало не щодня. Мені про це розп'якав Дьюнівей, а він дізнався про це від своїх приятелів.

Френк за своєю старою звичкою розмірено постукував кінчиками пальців один об інший.

— Кредитна та позикова спілка «Дуглас», кажете? Головує там пан Сімс. Ну, він недостатньо хитрий, аби вигадати таку штуkenцію. А хто ж засновники?

Генерал простягнув йому записку з чотирма іменами. Жоден із цих людей не мав ні найменшого стосунку до правлінь старих компаній.

— Всі — підставні особи, — коротко сказав Ковпервуд і, помовчавши, додав: — Але ж я, здається, знаю, хто там орудує. Але ви не турбуйтеся, генерале, хай об'єднуються, нічого вони з нами вдіяти не можуть. Рано чи пізно їм усе

одно доведеться або продати нам свої акції, або купити наші.

Проте він був дуже роздратований, що Шрайхарт зумів переконати газові компанії об'єднатися. Він сам якраз збирався підіслати до них Едісона з аналогічною пропозицією. Мабуть, Шрайхарт почав діяти відразу ж після розмови з ним. Френк негайно вирушив у «Лейк-сіті Нейшнл», аби здібатися з Едісоном.

— Чули новину? — озвався банкір, ледь Ковпервуд переступив поріг його кабінету. — Вони об'єднуються. Це все Шрайхарт. Якраз те, чого я боявся. Сімс із кредитної спілки «Дуглас» буде у них фінансовим агентом. Я дізнався про це десять хвилин тому.

— Й я також, — з холодним серцем відповів Ковпервуд. — Нам слід було діяти рішучіше, але що про це тепер балакати. А на яких умовах вони об'єднуються?

— Вони отримують три нових акції за одну стару. Близько тридцяти відсотків акцій компанії тримачів залишається Шрайхарту, котрий має право продати їх або залишити собі на власний розсуд. Він гарантує їм певний відсоток на вкладений капітал. І це ми для нього все підготували — загнали йому дичину прямо в пастку.

— Так чи інак, йому все одно доведеться мати справу з нами, — міркував Френк. — Я ось що думаю: треба зараз же звернутися в міський муніципалітет і просити концесію на все місто. Цього можна домогтися. А якщо ми таку концесію отримаємо, то поставимо їх на коліна. Ми будемо в кращому становищі, ніж вони, оскільки у нас є компанії в передмістях. А самі з собою ми вже зуміємо об'єднатися.

— Це нам обійдеться недешево.

— Але не так уже й дорого. Швидше за все, нам зовсім не треба буде ні прокладати труби, ні будувати заводи. Ці джентльмени відразу ж прибіжать з пропозицією скупити наші акції, продати свої або об'єднатися. Тоді й будемо

диктувати їм свої умови. Дозвольте мені діяти. До речі, ви часом не знайомі з цим Мак-Кенті, від котрого тут у вас у Чикаго так багато залежить, Джоном Дж. Мак-Кенті?

Гравець, власник широкої мережі будинків розпусти, таємний пайовик численних підрядних контор і співвласник пивних закладів, без участі котрого не обирався жоден мер і жоден депутат, Мак-Кенті був янголом-охоронцем і захисником різномастого кримінального наброду Чикаго, негласним ватажком політичних лаштунків, і природно, що у всіх справах і починаннях, де була потрібна санкція муніципалітету та законодавчих зборів штату, з ним хочеш не хочеш — доводилося рахуватися.

— Ні, я з ним не знайомий, але можу дістати вам листа до нього, — відповів Едісон. — А що ви надумали?

— Поки що не питайте. Дістаньте тільки солідну рекомендацію.

— Я це зроблю сьогодні ж і пришлю вам, — пообіцяв Едісон.

Ковпервуд розпрощався і пішов, а банкір став зважувати цей новий маневр. На Ковпервуда можна покластися. Він уже зуміє викопати яму конкуренту. Едісон часто дивувався винахідливості цього спритника і не сперечався, коли той робив щось дуже сміливе та зухвале.

Чоловік, про котрого в цю важку хвилину згадав Френк, був вельми барвистою та цікавою фігурою, типовою для Чикаго та західних штатів того часу. Завжди усміхнений, люб'язний, ввічливий і вкрадливий, Мак-Кенті чарівністю та підступністю нагадував Ковпервуда, але відрізнявся від нього відомою брутальністю та примітивізмом, що не позначалося, правда, на його зовнішності. Відрізнявся грубістю, невластивою і навіть чужою Ковпервудові. Щось у натурі Мак-Кенті вабило до нього людський гомін великого міста, весь цей темний злочинний світ, що був схожий на його душу. Є такі люди, без художніх нахилів і духовних інтересів, котрі не мають потягу до чутливості і

ще менше — до філософії. Та все ж завдяки своїй життєвій силі вони володіють якоюсь дивною привабливістю. Вони самі є наче згустком життя, не світлого, не дуже темного і багатшарового, як агат. Мак-Кенті потрапив в Америку трирічною дитиною — батьки його емігрували з Ірландії під час голоду. Дитинство хлопчика минуло на південній околиці Чикаго, в жалюгідній халупі з глиняною долівкою, яка стояла біля перехрестя залізничних колій, що спліталися тут у густу мережу. Батько Мак-Кенті працював на залізниці чорноробом-поденником і лише під старість був призначений десятником. Дітей у сім'ї було восьмеро, і Джону з ранніх років довелося самому здобувати собі кусень хліба. Спочатку його помістили хлопчиком у крамницю, потім він служив розсильним на телеграфі, підміняв офіціанта в корчмі і, нарешті, влаштувався барменом. З цього, власне, і почалася справжня кар'єра Джона Мак-Кенті. На нього звернув увагу один прозорливий політичний діяч, порадив йому вивчити закони і з часом висунути свою кандидатуру в законодавчі збори штату. Ще зовсім хлопчиськом Мак-Кенті багато чого дізнався — він був свідком і фальшування виборчих бюлетенів, і купівлі голосів, і розкрадання бюджету, і всевладдя політичних лідерів, котрі розподіляли теплі містечка, а також хабарництва, кумівства, використання людських слабкостей — словом, усього, з чого в Америці складається (або складалося) політичне та фінансове життя.

У горішніх шарах суспільства існує якась упереджена думка, ніби на соціальному дні не можна чогось навчитися. Якби можна було зазирнути в душу Мак-Кенті, що так багато в себе вмістила і навіть організувала в певну гармонію, нас передусім вразили б своєрідна мудрість і ще своєрідніші нашарування його природи — жорстокість і ніжність, помилки та вади, що служили йому не тільки джерелом страждань, але і насолод. Ми побачили б жадібне, суворе життя первісної істоти, що керується тільки

своїми інстинктами та потребами. І при всьому цьому у нього були манери та зовнішність джентльмена.

Тепер, у сорок вісім років, Джон Дж. Мак-Кенті був вельми впливовою особою. У його великому особняку на розі Гаррісон-стрит та Ешленд-авеню можна було в будь-який час зустріти фінансистів, підприємців, чиновників, священників, шинкарів — словом, всю ту різношерсту публіку, з якою неминуче буває пов'язаний кожен діяльний і хитрий політикан. У скрутних випадках всі вони йшли до Мак-Кенті, знаючи, що той порадить, вкаже, влаштує, виручить, і платили йому за це хто чим міг — іноді навіть тільки вдячністю та визнанням. Поліцейські чиновники й агенти, котрих він частенько рятував від заслуженого звільнення. Матері, котрим він повертав синів і доньок, визволяючи їх із в'язниці. Власники будинків розпусти, котрих він захищав від надмірних апетитів хабарників із місцевої поліції. Політикани та шинкарі, котрі боялися розправи розгніваних городян. Усі вони з надією дивилися на його гладке, майже натхненне обличчя, що сяяло відкритістю. В скрутну хвилину він здавався їм якимсь променистим посланцем небес, таким собі чиказьким напівбогом, всемогутнім, всемилостивим і всеблагим. Але були, звісно, і невдячні, були непримиренні або моралісти та реформатори, котрі бажали здобути собі популярність, були суперники, котрі копали під нього і замислювали підступи. Для таких він ставав жорстоким і нещадним супротивником.

До послуг Мак-Кенті була ціла зграя підлабузників, котрі товпилися навколо трону свого володаря і за першим же словом кидалися виконувати його накази. Мак-Кенті одягався просто, смаки мав дуже невибагливі, був одружений і, мабуть, щасливий у сімейному житті, вважався зразковим католиком, хоча ніколи особливої побожності не виявляв. Коротко кажучи, це був якийсь Будда, зовні спокійний і навіть м'який, могутній і загадковий.

Ковпервуд уперше зустрівся з Мак-Кенті весняного вечора у нього вдома. Затягнуті сітками вікна великого особняка були прочинені навстіж, і завіси ледь-ледь похитувалися від легкого вітерця. Разом із ароматом паростків, що розпускаються, у кімнату часом вривалося смердюче дихання чиказьких скотобоень.

Френк попередньо відправив Мак-Кенті два рекомендаційних листи — той, що дістав Едісон, та інший, видобутий Ван-Сайклом в одного відомого судді, — і отримав відповідь із запрошенням приїхати. Коли той з'явився, Ковпервудові запропонували вина, сигару, представили пані Мак-Кенті, котра ніде не показувалася і рада була хоча б хвилинній зустрічі зі знаменитістю з вищого, недоступного для неї світу, а потім провели в бібліотеку. Дружина Мак-Кенті, огрядна білявка років п'ятдесяти, чимось дуже нагадувала Ейлін, але тільки Ейлін вже в роках і дуже перезрілу, що, ймовірно, не забув би зауважити Ковпервуд, якби думки його не були зайняті іншим. Вона зберегла, проте, сліди давньої викличної краси і для колишньої повії трималася доволі тактовно. Сталося так, що Мак-Кенті цього вечора був у чудовому настрої. Жодні політичні турботи не хвилювали його. Стояли перші дні травня. На вулиці вже зазеленіли дерева, горобці та зорьки цвірінькали та заливалися на всі лади. Фіолетовий серпанок огортав місто, і кілька ранніх комариків билися об сітки, що захищали вікна та балконні двері.

Френк, незважаючи на його турботи, що переймали його, також був налаштований доволі позитивно. Він любив життя з усіма його труднощами та складнощами, можливо, навіть більше за все любив саме ці перепони та проблеми. Природа, певна річ, гарна, часом прихильна до людини, але перешкоди, які треба подолати, інтриги та підступи, які треба передбачити, розгадати, зруйнувати, — ось заради чого справді варто було жити!

— Отже, пане Ковпервуд, — почав Мак-Кенті, коли вони увійшли в прохолодну, затишну бібліотеку, — чим можу бути корисним?

— Бачите, пане Мак-Кенті, — сказав Френк, зважуючи кожне слово і пускаючи в справу всю свою спритність і ввічливість, — моє прохання не таке вже й суттєве, але для мене те, про що буду вас просити, має велике значення. Мені потрібна концесія від чиказького муніципалітету, й я хочу, щоб ви допомогли мені отримати її. Ви питаєте, чому я не звертаюся безпосередньо в муніципалітет. Я б так і вчинив, але боюся, що знайдуться люди, котрі будуть намагатися використувати ваш вплив проти мене. А я впевнений, що ви не заперечуватимете, якщо я скажу, що вважаю вас свого роду арбітром у всіх скрутних справах, пов'язаних із політикою чиказького муніципалітету.

Мак-Кенті посміхнувся.

— Дуже слухна думка, — сухо зауважив він.

— Я людина нова в Чикаго, — чемно продовжував Ковпервуд, — і живу тут тільки другий рік. Я — з Філадельфії. Як фінансовий агент і як пайовик пов'язаний із кількома газовими компаніями, що були засновані в Лейк-В'ю, Гайд-парку й інших місцях за межами міста, про що ви, ймовірно, знаєте з газет. Чесно кажучи, я — не власник цих компаній. Значна частина вкладеного в них капіталу належить не мені. Я навіть не керівник, бо здійснюю лише загальне керівництво. Швидше мене можна назвати ініціатором цієї справи й її поборником. Так на це дивляться мої компаньйони й я сам.

Мак-Кенті розуміюче кивнув головою.

— Так ось, пане Мак-Кенті, незабаром після того як я зробив кроки, щоб отримати концесії в Лейк-В'ю та Гайд-парку, мені довелося відчувати спротив з боку осіб, котрі очолюють старі компанії. Їм, як ви самі розумієте, було дуже небажано, щоб ми отримали дозвіл на прокладку газогонів будь-де в межах округу Кук, хоча, по суті, ми не



зазіхаємо на їхню територію. З того часу вони дошкуляють мені судовими переслідуваннями, приписами, звинуваченнями в підкупі та таємній змові.

— Так, я дещо чув про це, — вставив Мак-Кенті.

— Не сумніваюся, — вів далі Ковпервуд. — Зустрівши таку протидію, я запропонував їм злити старі та нові компанії в одну, отримати нове свідоцтво й об'єднати все газопостачання міста в одних руках. Вони на це не пішли — мені здається, головним чином тому, що я в Чикаго — людина прийшла. Через якийсь час інша особа, а саме пан Шрайхарт (Мак-Кенті знову кивнув), чоловік, котрий газовими підприємствами міста ніколи не цікавився, звернувся до них із такою ж пропозицією. Його план нічим не відрізняється від мого, якщо не брати до уваги те, що в подальшому, об'єднавши старі компанії, він явно має намір проникнути на нашу територію й очистити наші кишені або ж, отримавши нарівні з нами концесії в передмістях, змусити нас продати свої акції. Як ви знаєте, ведуться розмови про те, щоб злити ці передмістя з містом Чикаго, а тоді міські концесії будуть дійсні там поряд із нашими. Що ж нам залишається робити? Або маємо негайно продати їм наші акції, спробувавши вигадати якнайбільше, або продовжувати боротьбу з достатньо значними для себе витратами, або, врешті, звернутися в міський муніципалітет і просити концесію в самому місті — загальну концесію на постачання газом Чикаго поряд із старими компаніями — виключно з метою самозахисту, як каже один із моїх службовців, — з посмішкою додав Френк.

Мак-Кенті також усміхнувся.

— Розумію, — сказав він. — Але ж це — нелегка справа, пане Ковпервуд, клопотати про нові концесії. Невідомо, як подивляться на це наші виборці. Багато хто може і не втямити, навіщо місту потрібна ще одна газова компанія. Правда, старі компанії не дуже балували споживачів. Я б не сказав, наприклад, щоб у мене в будинку газ був особливо хорошої якості.

І він невизначено посміхнувся, приготувавшись слухати далі.

— Так ось, пане Мак-Кенті, я знаю, що ви — людина ділова, — продовжував Френк, не звертаючи уваги на зауваження співрозмовника, — й я також людина ділова. І прийшов до вас сюди не за тим, аби просто поділитися своїми бідами у сподіванні, що ви зі співчуття захочете мені допомогти. Я чудово розумію, що звернутися до муніципальної ради Чикаго з цілком законною пропозицією — це одне, а домогтися, щоб вона була прийнята і затверджена міською владою, — зовсім інше. Мені потрібні порада та підтримка, але я не прошу благодійності. Загальноміська концесія, якщо я її отримаю, дасть мені дуже хороші гроші. Адже з таким козирем на руках я можу вигідно продати акції нових компаній, в життєздатності яких ніхто не сумнівається, та й старим компаніям мене тоді вже не проковтнути. Словом, концесія мені необхідна, щоб мати можливість боротися та захищати свої інтереси. Я чудово знаю, що ніхто з нас не займається політикою або фінансами заради розваги. Концесія на мій погляд варта того, щоб заплатити за неї тисяч триста, може, чотириста, тобто чверть або навіть половину тієї суми, яку я сподіваюся на ній заробити (тут Ковпервуд знову дещо кривив душею), безумовно, в разі, якщо план із об'єднанням старих і нових компаній здійсниться. Мені нема чого вам пояснювати, що в моєму розпорядженні буде достатній капітал. Це забезпечується вже самим фактом отримання концесії. Коротко кажучи, мені хотілося б знати, чи згодні ви надати мені підтримку, пустити в хід свій вплив і брати участь зі мною в цьому підприємстві на тих умовах, які я тільки-но вам виклав. Я повідомлю вам заздалегідь, хто мої компаньйони. Розкрию перед вами всі карти, викладу всі дані, щоб ви самі могли судити, як ідуть справи. І якщо вам видасться, що я ввів вас в оману, то, звісно, ви будете вільні в будь-який момент розірвати нашу угоду.

Повторюю, — сказав на закінчення Ковпервуд, — не прошу благодійності. Мені нема чого приховувати або про щось замовчувати, применшуючи значення, яке має для нас ця концесія. Навпаки, хочу, щоб ви знали все. Хочу, щоб ви погодилися допомогти мені на таких умовах, які вважаєте прийнятними для себе та справедливими. Адже я потрапив в таке становище тільки тому, що до тутешніх, так би мовити, вершків товариства я не належу. Будь я напوماдженням фертиком, усе давно було б залагоджено. Ці джентльмени охоче погоджуються на реорганізацію, якщо проводити її буде Шрайхарт, а мене вони і знати не бажають, тому що я — людина порівняно нова в Чикаго і не прийнята в їхнє коло. Якби я був з їхнього кола, — тут Ковпервуд розвів руками, — не думаю, щоб мені довелося сидіти тут сьогодні і просити вашого сприяння, хоча я дуже радий нашому знайомству й узагалі щасливий був би з вами працювати. Просто обставини склалися так, що нам дотепер не довелося зустрітись.

Усю цю розлогу промову Ковпервуд виклав, дивлячись на Мак-Кенті уважно з найпростодушнішим виглядом. А господар, слухаючи відвідувача, думав, який же це непересічний, спритний і сильний чоловік. Він не виляв, не лицемірив, як інші, і разом із тим у кожному його слові відчувався тонкий розрахунок, і це найбільше подобалося Мак-Кенті. Кинуте Френком ніби мимохіть зауваження про «вершки товариства», які не бажали з ним знатися, і потішило Мак-Кенті, і лестило йому. Він чудово зрозумів, що хотів сказати Ковпервуд і з якою метою це було сказано, Ковпервуд уособлював собою новий і ближчий йому за духом тип фінансиста. Очевидно, його підтримують впливові люди, якщо вірити тим, хто так палко його рекомендував. Френк знав, що Мак-Кенті особисто не зацікавлений у старих компаніях, і підозрював, що він ніякої особливої симпатії до них не має, хоча Мак-Кенті і не обмовився про це жодним словом. В його очах вони

були звичайними фінансовими корпораціями, що приносили данину політичній машині й очікували замість цього відомих послуг. Мало не щотижня їхні представники були в муніципалітеті, випрошували концесії на прокладку то однієї, то іншої лінії (наполягаючи на особливих привілеях при прокладці труб певними вулицями), домагалися прибутковіших контрактів на вуличне освітлення, всіляких пільг на річкових пристанях, зниження податків тощо. Такого роду «дрібницями» Мак-Кенті, здебільшого, сам не займався. Для цього у нього в муніципалітеті сидів вельми впливовий помічник, такий собі Патрик Даулінг, здоровенний і вельми енергійний ірландець, справжній сторожовий пес партійної машини, котрий наглядав за діями мера, міського скарбника, податкового інспектора, та й узагалі всіх чиновників муніципалітету, пильно стежачи за тим, щоб і справи вирішувалися, і хабарі розподілялися як належить. За винятком двох директорів «Південної компанії», з котрими Мак-Кенті доводилося іноді зустрічатися, він нікого з правління газових компаній не знав. А ці двоє не викликали в нього жодних симпатій. На чолі старих компаній стояли махлярі, котрі вважали політиків такого типу, як Мак-Кенті та Даулінг, мало не породженням пекла, що не заважало їм, однак, користуватися послугами цих людей і платити їм відступні — іншого виходу у них не було.

— Що ж, — відповідав Мак-Кенті, задумливо перебираючи тонкий золотий ланцюжок від годинника, — це ви непогано вигадали. Безперечно, старим компаніям ваше прохання про паралельну концесію навряд чи сподобається, але після того, як ви її отримаєте, заперечувати вже буде важко.

Він усміхнувся. Мак-Кенті промовляв дуже чисто, ніщо в його говірці не видавало ірландця.

— В одному тільки ця справа може виявитися не дуже приємною. Вони неодмінно здіймуть галас, хоча самі про

інтереси населення турбуватися ніколи не вважали за потрібне. Втім, якщо ви пропонували їм об'єднатися, які ж можуть бути тепер образи? Згодом вони на цьому зароблять не менше за вас. А вам це дасть можливість із ними поторгуватися.

— Цілком справедливо, — погодився гість.

— І ви кажете, що у вас є достатньо коштів, щоб прокласти труби по всьому місту та боротися з компаніями за клієнтуру, якщо вони не підуть на поступки?

— Так, достатньо, а якщо забракне — я знайду ще, — заявив Ковпервуд.

Пан Мак-Кенті схвально поглянув на Френка. Обидва вони вже розуміли один одного і відчували взаємну приязнь, але егоїстичні інтереси змушували кожного до пори до часу приховувати власні почуття. Ковпервуд зумів зацікавити Мак-Кенті: не часто зустрінеш підприємця, котрий, пропонуючи хабар, не прикривається пишномовними фразами, не фарисействує та не викручується.

— Ось що я вам скажу, пане Ковпервуд, — сказав він нарешті. — Я про це подумаю. Заждіть хоча б до понеділка. Розумію, що зараз є підстави просити про загальноміські концесії, бо пізніше це буде вже важче зробити. Ви наразі складіть проект і надішліть його мені. Подивимося, як поставляться до нього інші джентльмени з муніципальної ради.

При слові «джентльмени» Френк насилу стримав посмішку.

— Проект концесії у мене з собою, — сказав він.

Така діловитість здивувала Мак-Кенті та сподобалася йому. Рішучість і наполегливість цього махляра припали йому до душі, тим більше, що сам Мак-Кенті трудився не в фінансах, а в політиці, і більшість діячів, із котрими йому доводилося стикатися, були боязкі та зарозумілі.

— Залиште мені це, — сказав він, беручи у Ковпервуда папку. — А наступного понеділка, якщо вас влаштує, ласкаво прошу.

Френк устав.

— Я вирішив, що найкраще зустрітися та перебалакати з вами особисто, пане Мак-Кенті. І тепер дуже радий, що зробив це. Якщо ви візьмете на себе обов'язок розглянути мій проект, то переконаєтеся, що все відбувається саме так, як я вам виклав. Справа ця, загалом кажучи, дуже прибуткова, але для її реалізації потрібен час, і відразу вона, звісно, грошей не дасть.

Мак-Кенті чудово зрозумів, для чого це було сказано.

— Так, певна річ, — з готовністю погодився він.

Обмінюючись ручканням, вони зазирали в вічі один одному.

— Мені здається, що вам спала на гадку хороша думка, — заохочувально сказав на закінчення Мак-Кенті. — Дуже навіть хороша. Приходьте в понеділок, і я дам остаточну відповідь. І взагалі приходьте будь-коли, якщо я вам знадоблюся. Завжди буду радий вас бачити. Дивовижний вечір, — додав він, провівши гостя до вхідних дверей. — А місяць який! — на небі сяяв тонкий серпик місяця. — На добраніч!

### 13. ЖЕРЕБ КИНУТО

Результати цього побачення не забарилися. У вищих сферах ділового світу так чи інак усі один із одним пов'язані. Тепер, коли увага Мак-Кенті була привернута до газових підприємств, він почав старанно розвідувати ситуацію, намагаючись з'ясувати — чи не вигідніше буде домовитися з Шрайхартом, або вигадати якусь іншу комбінацію. Врешті-решт, він дійшов висновку, що план Ковпервуда з політичних міркувань легше здійснити. Ці політичні міркування полягали головним чином у тому, що група Шрайхарта, не потребуючи поки що послуг депутатів, проявила недалекоглядність і не зрозуміла потре-

би підмазати про всяк випадок зграю бандитів, що засіла в ратуші.

Коли Ковпервуд знову прийшов до Мак-Кенті, його зустріли дуже радо.

— Ну що ж, — сказав господар після звичайних привітань, — я поцікавився деталями. Ваша пропозиція достатньо обґрунтована. Створюйте свою компанію і дійте, як задумали. Потім подавайте в муніципалітет прохання, і подивимося, що можна буде зробити.

Вони довго та докладно обговорювали, як мають бути поділені нові акції, які вирішено було депонувати в банку, якому особливо довіряв Мак-Кенті, до того часу, поки не відбудеться злиття зі старими газовими компаніями або з новою об'єднаною, після чого Ковпервудові доведеться виконати свої зобов'язання перед Мак-Кенті. Все це було далеко не просто, і Френк не цілком вдовольнився угодою. Але все ж вона його влаштувала, бо дозволяла взяти гору над своїми супротивниками. Генерал Ван-Сайкл, Генрі де Сото Сіппенз, Кент Берроуз Мак-Кібен і права рука Мак-Кенті — депутат Даулінґ чимало попітніли, перш ніж усе було, нарешті, приведено в готовність для рішучого удару.

Й ось у четвер, коли чиказький муніципалітет, як зазвичай, займався такого роду питаннями, проект був внесений на його розгляд, а в понеділок вже був схвалений і затверджений. Така поспішність не залишала часу для публічного обговорення, а цього якраз і домагалися Мак-Кенті з Ковпервудом. Наступного дня, після того як проект був оприлюднений і по всьому було видно, що його затвердять, Шрайхарт відправив своїх представників і директорів старих компаній у редакції чиказьких газет, де вони в один голос заявили, що це — грабунок серед білого дня. Але вже нічого не можна було вдіяти. Щоб налаштувати проти Ковпервуда громадську думку, часу майже не залишалось. Правда, газети, корячись впливовішій

фінансовій групі, яку представляв Шрайхарт, слухняно заговорили про те, що «зі старими компаніями поводяться безчесно», що дві конкуруючі фірми — зайві та непотрібні і що одна компанія цілком забезпечить усі потреби міста в газі. Однак населення, яке всіляко обробляла агентура Мак-Кенті, не дуже вірило часописам. Старі компанії не так уже й дбали про своїх споживачів, тому споживачі не вважали за потрібне надто завзято їх відстоювати.

У понеділок ввечері, коли муніципалітет прийняв постанову про концесії, пан Семюел Блекмен, голова газової компанії Південної сторони, маленький миршавий чоловічок із бакенбардами, схожими на щітки шевця, стоячи біля дверей зали засідань, репетував:

— Це — підла махінація! Якщо мер підпише постанову, його треба віддати під суд! Усі вони там — підкуплені, всі до одного! Ну і порядки завелися у нас у Чикаго: розбишакують серед білого дня. На що це схоже? Роками будуєш справу, працюєш не склепивши повік, а завтра тебе витіснить якийсь пройдисвіт.

— Ви маєте рацію, ви абсолютно праві, — жалібно повторював його слова пан Джордан Джулс, голова компанії Північної сторони, коротконогий товстун із жорсткими блакитними очима та голомозою головою, прикрашеною вузькими френзлями волосся та схожою на яйце, звернене гострим кінцем угору. — Все підлаштував цей мерзотник із Філадельфії. Він у всьому винен! Чиказьким функціонерам, котрі себе поважають, давно час зрозуміти, що це за птаха, і прогнати його звідсіля. Згадайте тільки, що він накоїв у Філадельфії. Там, правда, здогадалися засадити його в каземат, не завадило б і у нас зробити те ж саме.

Біля Джордана Джулса стояв високий сухорлявий чоловік — пан Гадсон Бейкер, голова «Західної чиказької компанії». Всі вони прибули сюди, щоб заявити свій протест. Бейкер — гарячий прихильник Шрайхарта — прийшов прямо від нього і також бурхливо обурювався.



— Це — справжній пройдисвіт, — запевняв він Блекмена. — Він веде нечесну гру. Йому не місце серед порядних людей.

Однак, незважаючи на всі ці протести й обурені вигуки, рішення про надання концесії було прийнято. Пан Норман Шрайхарт, пан Норі Сімс і всі ті, хто, на своє нещастя, вплутався в цю гру, отримали жорстокий урок. Делегація від трьох старих компаній відвідала мера, але той — слухняне знаряддя в руках Мак-Кенті — спалив мости і підписав рішення. Френк отримав концесію, і його зніченим супротивникам залишалося тепер тільки йти до нього на уклін. Шрайхарт, проте, розумів, що його порахунки з Ковпервудом ще не зведені і що зіткнення з ним на будь-якому іншому ґрунті неминуче. Але надалі він буде розумніший і в боротьбі з ворогом використає його ж зброю. А поки Шрайхарт, як людина далекоглядна, вирішив піти на певні поступки.

Намагаючись за можливості приховати свою досаду, він шукав нагоди зустрітися з Ковпервудом в одному з клубів, але той, вичікуючи, поки вляжеться шум, навмисно там не з'являвся. Тому позаяк гора не йшла до Магомета, то Магометові довелося йти до гори. Тож задушливого червневого дня пан Шрайхарт вирушив до контори Френка, натягнувши для цього випадку новий, бездоганно зшитий костюм сталевого кольору і солон'яний бриль. Із нагрудної кишені у нього, за тамтешньою модою, визирала акуратно складена шовкова хустинка з блакитною облямівкою, на ногах блищали новесенькі черевики.

— Я через кілька днів відбуваю в Європу, пане Ковпервуд, — наче нічого не сталося, сказав він, — і ось вирішив до від'їзду зазирнути до вас. Може, нам вдасться все ж таки домовитися. Директорам старих компаній, звісно, небажано мати конкурента, а вам, гадаю, зовсім нецікаво вести виснажливу тарифну війну, від якої всім лиш збитки. Пригадую, ви тоді пропонували поділити контрольний пакет навпіл. Ви ще не відмовилися від цієї ідеї?

— Сідайте, пане Шрайхарт, сідайте, будь ласка, — привітно запропонував Ковпервуд, широким жестом вказуючи відвідувачеві на крісло біля столу. — Радий вас бачити. Природно, тарифна війна мені абсолютно ні до чого. Навпаки, я дуже хочу уникнути її, але, як ви самі розумієте, з часу нашої з вами розмови багато що змінилося. Засновники «Нової загальноміської газової компанії» вклали свої гроші в справу і прагнуть — я б сказав навіть палають бажанням — розвинути її до солідного підприємства. Вони не сумніваються в успіху, й я цілком поділяю їхню точку зору. Угода між старими та новими компаніями може бути досягнута, але вже не на тих умовах, які я тоді готовий був прийняти. За цей час було засновано нову компанію, випущені акції та витрачені великі гроші (Ковпервуд брехав). За будь-яких обставин ці акції мають обмінюватися на рівних засадах із іншими. Вважаю злиття компаній вельми бажаним, але за неодмінної умови, щоб всі акції — незалежно від того, скільки нових акцій ми будемо давати за одну стару — дві, три або чотири — розцінювалися за їхньою номінальною вартістю, а не за курсом.

У Шрайхарта витягнулося обличчя.

— А вам не здається, що це забагато? — сказав він похмуро.

— Ну що ви, що ви! — заперечив Ковпервуд. — Ви ж знаєте, що ми пішли на такі витрати не з власної волі.

Пан Шрайхарт вловив приховану в цих словах іронію, однак змовчав.

— Згоден, але оскільки ваші акції тепер узагалі нічого не варті, ви маєте бути задоволені, якщо їх приймуть за номіналом, а для інших же треба виходити з реального курсу.

— Чому ж? Плани на майбутнє у нас — фантастичні, — розповідав Френк. — Ні, тут має бути дотриманий принцип рівності, або ми з вами так ні до чого і не домовимося. Але мене цікавить інше: яку частину акцій нового

товариства ви плануєте зберегти в портфелі після того, як задовольните претензії старих акціонерів?

— Як думав і раніше: тридцять-сорок відсотків від усього випуску, — відповів Шрайхарт, усе ще сподіваючись щось виторгувати. — Мені здається, що таке вдалося б повернути!

— А кому ці акції дістануться?

— Засновникам, безумовно, — ухильно відповів Шрайхарт. — Вам, мені...

— А як ви маєте намір їх поділити? Порівну, як передбачалося раніше?

— Гадаю, що це було б справедливо.

— Ні, мене це вже не влаштовує, — різко заперечив Ковпервуд. — Після нашої розмови мені довелося взяти на себе певні зобов'язання й укласти угоди, яких я тоді не передбачав. Найменше, на що я можу погодитися тепер, — це на три чверті акцій, що залишаються.

Шрайхарт гнівно випростався. Він був обурений. Яке нахабство! Яке нечуване зухвальство!

— Це неможливо, пане Ковпервуд, — зарозуміло зауважив він. — Ви і так хочете нам нав'язати занадто багато макулатури. Акції старих компаній, як вам добре відомо, котируються зараз по сто п'ятдесят — двісті десять доларів. Ваші ж нічого не варті. А ви хочете за кожну з них отримати по дві, по три акції, та ще понад те три чверті залишку. Я на таку угоду ніколи не піду. Це означить розпорощення капіталу і поставить вас на чолі всієї справи. Всьому, знаєте, є межі. Єдине, що я можу ще запропонувати акціонерам старих компаній, — це розполовинити залишок акцій. Усе одно вони не погодяться на жодну комбінацію, що дасть вам контроль над газовими підприємствами, це я вам заздалегідь кажу, хочете — вірте, хочете — ні. Всі дуже обурені та занадто лихі на вас. Вони не поступляться, а ви будете змушені вести тривалу боротьбу, яка вам дуже дорого коштуватиме. Якщо у вас

є якась розумна пропозиція, я охоче її вислухаю. Інакше боюся, що наші перемовини ні до чого не приведуть.

— Усі акції за номіналом і три чверті залишку, — твердо повторив Ковпервуд. — Я зовсім не женуся за тим, щоб прибрати до своїх рук ці газові компанії. Якщо акціонерам хочеться мене позбутися, нехай приймають мої умови та готують гроші, я продам їм свої акції. Єдине, що мені потрібно, — це отримати певний прибуток на вкладений у справу капітал, й я його отримаю. Не беруся говорити за своїх компаньйонів, але поки я є їхнім представником, від цих умов не відступлюся і не обдурюватиму їхні очікування.

Шрайхарт пішов, грюкнувши дверима. Він був розлючений. Ковпервуд хоче обдерти їх як липку. Шрайхарт вирішив, що якщо запахне смаленим, він порве зі старими компаніями, продасть свої акції та залишить їх боротися з Ковпервудом, як самі знають. Але поки він має хоч якийсь стосунок до газу, Ковпервудові на чолі цієї справи не бути. Краще вже спіймати його на слові, роздобути грошенят і скупити у нього всі акції, нехай навіть утриморога. Тоді старі газові компанії знову зможуть тихо та мирно продовжувати своє здирицтво. От вискочка! Оце бандюга! Й який він зробив хитрий і блискавичний крок! Шрайхарт не тямив себе від злості.

Врешті обидві сторони пішли на компроміс і домовилися, що Френк отримує половину засновницьких акцій із нового загального випуску і по дві акції за одну випущену його компаніями, продає все старим компаніям і сам виходить з гри. Операція була надзвичайно вигідною, і Ковпервуд щедро розплатився не тільки з Мак-Кенті й Едісоном, а й з усіма, хто діяв з ним заодно. «Блискуча операція», — погоджувалися Мак-Кенті й Едісон. Покінчивши з газом, Френк став думати, за яку прибуткову справу йому б тепер узятися, що б таке ще прибрати до рук.

Але перемога на цьому терені спричинила за собою невдачі на іншому: тепер під загрозу було поставлено становище Ковпервуда й Ейлін у чиказькому світі. Шрайхарт став непримиренним ворогом Френка, а з його думкою в світі рахувалися. Норі Сімс також, природно, був на боці своїх давніх приятелів. Однак найжорстокіший удар завдала Ковпервудам пані Енсон Меррил. Незабаром після новосілля у Ковпервудів, коли «газова» війна була в самому розпалі і проти Френка висувалися звинувачення в таємній змові, пані Меррил поїхала в Нью-Йорк і там випадково зустрілася зі своєю старою знайомою пані Мартін Вокер, що належала до того вищого філадельфійського товариства, в яке Ковпервуд колись марно намагався проникнути. Знаючи, що Ковпервудами цікавляться і пані Сімс, і багато інших, пані Меррил не забарилася скористатися нагодою та рознюхати про їхнє минуле.

— До слова, вам ніколи не доводилося чути в Філадельфії про такого собі Френка Алджернона Ковпервуда або про його дружину? — запитала вона пані Вокер.

— Бог із вами, любя Неллі! — вигукнула її приятелька, не розуміючи, як така витончена жінка може навіть згадувати про них. — Чому ви питаєте? Невже ці люди оселилися в Чикаго? Його кар'єра в Філадельфії була щонайменше скандальною. У нього там зав'язалися якісь справи з міським скарбником, той украв півмільйона доларів, і обидвох посадили у в'язницю. Але це, любонько, ще не все. Він зійшовся з однією дівулею, якоюсь панною Батлер. Між іншим, її брат, Овен Батлер, у нас тепер — впливова шишка... І, можете собі уявити, — тут вона закотила очі догори. — Поки він сидів у в'язниці, помер її батько, й уся сім'я розпалася. Ширилися навіть чутки, ніби старий наклак на себе руки (під «старим» вона мала на увазі батька Ейлін — Едварда Мелія Батлера). А коли цей суб'єкт вийшов із в'язниці, то незабаром кудись зник. Подейкували, що він розлучився з дружиною, виїхав на Захід і знову

одружився. Його перша дружина з двома дітьми і досі живе в Філадельфії.

Пані Меррил була вражена, але зробила вигляд, що все це її дуже мало зачіпає.

— Цікава історійка, — стримано зронила вона, думаючи про те, як легко буде тепер поставити цих вискочок на місце й яке щастя, що вона ніколи не приділяла їм своєї уваги.

— А ви колись бачили її, цю його нову дружину?

— Так, начебто, тільки не пам'ятаю, де. Ймовірно, на вулиці, вона вічно ганяла то верхи, то в кабріолеті.

— Вона руда?

— Так. Така яскрава білявка.

— Мабуть, це вона й є. Про них нещодавно писали щось у газетах. Мені просто хотілося переконатися.

Пані Меррил уже заздалегідь обмірковувала всілякі отруйні натяки на адресу Ковпервудів.

— Вони, ймовірно, намагаються тепер проникнути в чиказький світ? — зневажливо усміхнулася пані Вокер. Ця посмішка однаково стосувалася і Ковпервудів, і чиказького вищого світу.

— Цілком можливо, що в східних штатах такі спроби і могли б увінчатися успіхом, — уїдливо, своєю чергою, зауважила пані Меррил, — але у нас у Чикаго вони ні до чого не приведуть.

Стріла потрапила в яблучко, і розмова на цьому припинилася. А коли пані Сімс, приїхавши до пані Меррил із візитом після її повернення з Нью-Йорка, мала необережність заговорити про Ковпервуда, або, вірніше, про гармидер, здійснений пресою навколо його імені, їй кортіло раз і назавжди виявити точку зору на цю пару.

— Якщо бажаєте знати мою думку, то я порадила б вам триматися подалі від цих ваших друзів, — тоном, що не допускає заперечення, проронила пані Меррил. — Я все про них знаю. Й як це ви відразу не збагнули, з ким маєте справу? Вони ніколи не будуть прийняті в товаристві.

Пані Меррил не визнала навіть за потрібне щось пояснювати. Але пані Сімс скоро дізналася все від свого чоловіка, обурилася до глибини душі і навіть неабияк злякалася. Неприємна історія! «Але хто ж тут винен? — перебирала вона подумки. — Хто перший ввів їх у світ? Едісон, звісно!» Але Едісони, хоч і не займали чільного місця в світі, були невразливими. Залишалося одне — виключити Ковпервуда з числа своїх знайомих, що пані Сімс і не забарилася зробити. Престиж Френка похитнувся, але сталося це не відразу і не відразу стало зрозумілим навіть для них самих.

Спочатку Ейлін звернула увагу на те, що число запрошень і візитівок, що ще нещодавно сипалися, як із рогу достатку, різко скоротилося. А по «середах», які вона поквapiлася призначити як свої прийомні дні, в її вітальні ледь назбирувалася незначна купка гостей. Спершу Ейлін дивувалася — адже ще зовсім недавно у них у будинку збиралося блискуче товариство. Невже ж тепер ці люди не бажають її більше знати? Всього три тижні минуло після новосілля, і замість сімдесяти п'яти або хоча б п'ятдесяти осіб, котрі зазвичай заходили до них або залишали візитівки, у них стали бувати не більше двадцяти. Ще через тиждень — тільки десятеро, а місяць потому до них вже рідко-рідко хтось зазірав. Правда, кілька людей залишилися вірні Ковпервудам, але це все була дрібнота — одним вона сама надавала заступництво, інші були залежні від її чоловіка, як, наприклад, Кент Мак-Кібен і Тейлор Лорд. Їхня увага тільки підкреслювала порожнечу, що утворилася навколо Ковпервудів. Ейлін себе не тямилася від гніву, сорому, образи та розчарування.

Є, певна річ, товстошкірі люди зі сталевими нервами, котрі, домагаючись своєї мети, згодні йти на будь-яке припониження, але Ейлін не належала до їхнього числа. І хоча вона сама кинула виклик громадській думці та знехтувала правами першої дружини Ковпервуда, тепер тремтіла

від страху вже за власне майбутнє та соромилася свого минулого. Адже тільки молодість, пристрасть, шарм і чоловіча чарівність Френка змусили її свого часу вчинити так сміливо та нерозважливо. Якби не було цього, Ейлін добродійно вийшла б заміж, не подавши жодного приводу до лихослів'я. Тепер же їй здавалося, що вона скомпрометувала себе безповоротно і тільки міцне становище в чиказькому світі може виправдати її у власних очах і, як вона гадала, в очах чоловіка.

— Канапки треба прибрати на лід, Луїсе, — сказала вона дворецькому в одну з перших невдалих «серед», обводячи поглядом майже незаймані страви, розкладені на старовинній севрській порцеляні. — Квіти відішліть у лікарню, а крешон і лимонад віддайте на кухню. Тістечка подасте нам до обіду.

— Слухаюсь, мадам, — погодився, нахиливши голову, дворецький і, мабуть, аби потішити господиню, додав: — Жахлива погода. Може, це завадило?

Ейлін спалахнула і вже хотіла обуритися: «Займайтеся своїми справами!», але стрималася.

— Можливо, — сказала вона коротко і пішла до себе.

Якщо слуги починають гомоніти про це, отже, справа зовсім кепська. Ейлін вирішила почекати до наступного тижня, щоб точно переконатися, винна в її невдачі погода чи ні, чи справді ставлення суспільства до них так змінилось. Але наступної середі гостей приїхало ще менше. Співаків, котрих вона запросила, довелося відпустити додому. Кент Мак-Кібен і Тейлор Лорд, чудово обізнані про плітки, що ширилися містом, прийшли, як зазвичай, але трималися натягнуто і здавалися чимось стурбованими. Це також не пройшло повз увагу Ейлін. Крім них, були ще тільки дві дами — пані Вебстер Израельс і пані Генрі Гадлстоун. Ні, щось негаразд. Ейлін довелося послатися на нездужання і піти до себе, вибачившись перед гостями. Третього тижня, побоюючись ще більшої ганьби, вона



заздалегідь оголосила себе хворою. Цікаво, скільки ж буде залишено візитівок? Їх виявилось три. Це був крах. Ейлін зрозуміла, що її «серед» з тріском провалилися.

Тим часом і Ковпервудові довелося випробувати на собі все зростаючу недовіру і навіть ворожість чиказького світу. Вперше він почав здогадуватися про реальний стан речей на одному званому обіді. Запрошення на цей захід було отримано вже давно, і вони мали необережність прийняти його, позаяк Ейлін у ті часи ще не була впевнена в остаточному провалі своїх «серед». Обід давали Следи, котрі не мали особливої ваги в товаристві. Міське лихослів'я або ще не встигло до них дійти, або вони не знали, що викликало таку різку зміну в ставленні до Ковпервуда, тоді як майже всі інші знайомі філадельфійця — і Сімси, і Кенди, і Коттони, і Кінгсленди — вже були переконані, що припустилися фатальної помилки і що Френка приймати не годиться.

Усі вони також отримали запрошення на обід, і всі, дізнавшись, що в числі гостей будуть Ковпервуди, в останню мить, немов змовившись, надіслали свої вибачення господарям: «Ми дуже засмучені», «На превеликий жаль» тощо. За стіл сіли вшістьох — самі господарі, Ковпервуди та подружжя Гоксемів, котрих, до речі, і Ейлін, і Ковпервуд не дуже й шанували. Всі почувалися не в своїй тарілці. Ейлін послалася на головний біль, і незабаром вони поїхали.

Через кілька днів Ковпервуди були на прийомі у своїх колишніх сусідів Гатштадтів, куди також отримали запрошення вже давно. Господарі зустріли їх привітно, але решта товариства трималися з ними дуже стримано, якщо не сказати холодно. До того особи впливові, котрим не траплялося раніше зустрічатися з Ковпервудами, завжди охоче з ними знайомилися, — яскрава краса Ейлін виділяла цю пару з натовпу гостей. Але цього разу чомусь (Ейлін і Ковпервуд уже почали здогадуватися, чому) жодна людина не забажала бути їм представленою. Серед гостей було

чимало знайомих, дехто з ними розмовляв, але більшість явно опинилася по інший бік. Френк це відразу помітив.

— Поїдемо раніше, — незабаром сказав він Ейлін. — Тут щось нецікаво.

Ковпервуд відвіз Ейлін додому і, щоб уникнути зайвих розмов, тут же поїхав. Дочасно йому не хотілося казати Ейлін, як він усе це оцінює.

Незадовго до святкування, яке влаштував клуб «Юніон-ліг», уже самому Френкові завдали, правда, обхідним шляхом, важку образу. Якось уранці Едісон, до банку котрого Ковпервуд прийшов у справі, по-дружньому зауважив:

— Мені треба погомоніти з вами про дещо, Френку. Чиказьке товариство ви тепер знаєте. Знаєте також, як я дивлюся на певні обставини вашого минулого, в які ви самі мене посвятили. Ну, так ось: зараз у місті тільки й розмов, що про вас. У клубах, де ми з вами перебуваємо членами, достатньо лицемірів і святенників, котрі підхопили газетну брехню і раді нагоді розіграти щире обурення. П'ять найбільших акціонерів газових компаній — найстаріші члени цих клубів, і всі вони зі шкіри геть пнуться, змагаючись за ваше виключення. Вони розкопали якісь подробиці про цю вашу історію та погрожують подати скаргу в правління клубів. Безперечно, нічого у них не вийде, вони з цього приводу радилися навіть зі мною. Але ось що стосується майбутнього вечора, тут вже самі вирішуйте, як вам краще вчинити. Не послати вам запрошення вони не можуть, але це буде зроблено тільки для проформи (Ковпервуд зрозумів, що хотів цим сказати Едісон). Згодом усе вляжеться, у будь-якому разі, я зроблю все від мене залежне, але поки що...

Він дружелюбно глянув на Френка. Той усміхнувся.

— Чесно кажучи, Джуде, я весь час чекав чогось подібного. Жодної несподіванки тут для мене немає, — анітрохи не бентежачись, вимовив Ковпервуд. — Даремно ви про

мене турбуєтесь. Все це для мене — не нове, я знаю, звідки вітер віє, і знаю, як треба ставити вітрила.

Едісон торкнувся руки гостя.

— Але хоч би що ви вирішили, навіть не пробуйте подати заяву про вихід із клубу, — застеріг він фінансиста. — Це означало б зізнатися у власній слабкості. Та вони на це і не розраховують. Я вам раджу не здаватися. Все обійдеться. Мені здається, що вони вам просто заздять.

— Я і не думав цього робити, — відповідав відвідувач. — Жодних підстав мене виключати у них немає. Я впевнений, що з часом все обійдеться.

Однак самолюбство Френка дуже зачепило те, що йому довелося вести подібну розмову, хоча б навіть із Едісоном. Утім, йому довелося ще не раз переконатися в тому, що світ вміє диктувати свою волю.

Найбільше Ковпервуд обурювався через витівку, яку дозволили собі Сімси щодо його дружини, хоча він дізнався про це лише набагато пізніше. Ейлін приїхала з візитом і почула, що «пані Сімс немає вдома», в той час як біля під'їзду стояла низка екіпажів. Жінка під враженням навіть злягла, і Ковпервуд, котрий тоді ще нічого не знав, не міг зрозуміти, що з нею, і дуже хвилювався.

Якби Френк не здобув блискучої перемоги на діловому терені, наголову розбивши супротивника в останній і вирішальній сутичці за контроль над газовими підприємствами, — становище стало б і зовсім безрадісним. Проте Ейлін була дуже пригнічена: вона відчувала, що товариство спрямовує своє презирство швидше проти неї, ніж проти її чоловіка, і що вирок свій воно не скасує. Врешті Ейлін і Ковпервуд змушені були зізнатися одне одному в тому, що яким би розкішним і значним на вигляд не здавався їхній картковий будиночок, тепер він розсипався, і то остаточно. Такі визнання між близькими людьми — особливо болісні. Чужа душа — темний ліс, і хоч як намаємося ми зрозуміти одне одного, нам це рідко вдається.

Якось, повернувшись несподівано додому і заставши Ейлін у ліжку, засмучену, із заплаканими очима і зовсім саму — вона на весь день відпустила камеристку, — Френк підсів до дружини та ласкаво зауважив:

— Я ж чудово розумію, Ейлін, що відбувається. Правду кажучи, я давно цього чекав. Ми з тобою занадто гарячкували, дуже поспішали. Але не треба так занепадати духом, кохана. Я думав, що у тебе більше витримки. Нічого ж ще не втрачено. Згадай, що я тобі завжди казав? В остаточному підсумку все вирішать гроші. А в цій битві я переміг і буду перемагати далі. Вони прийшли до мене на уклін. То чи варто так впадати у відчай, дівчинко моя? Адже я не сумую. Ти — молода і своє візьмеш. Ми ще себе покажемо цим чиказьким пройдисвітам, а заодно і поквитаємося з деким. Ми — багаті, а будемо ще багатшими. Гроші всім заткнуть рота. Ну, годі киснути, посміхнися. Розумію, сяяти в товаристві приємно, але і без цього на світі є багато цікавого, заради чого варто жити. Ось що, вставай, одягайся і гайда на прогулянку, а потім кудись обідати. Адже я з тобою. Хіба це не найголовніше?

— Так, милий, — глибоко зітхнувши, мовила Ейлін.

Вона хотіла було піднятися, але знову безсило опустилася на подушки. Сльози бризнули з її очей. Сховавши обличчя в плечі чоловіка, вона плакала — від радощів, що він її втішає, і від горя, що її заповітна мрія не збулася.

— Та це ж я не для себе однієї, я і для тебе цього хотіла, — говорила вона схлипуючи.

— Знаю, люба, знаю, — заспокоював він жінку. — Але зараз про це не думай. Усе обійдеться. Все буде добре. А тепер вставай і їдьмо.

І все ж у душі він розгнівався на малодушність Ейлін. Слабкість завжди дратувала його. Колись він змусить чиказьке товариство жорстоко заплатити за все. Ейлін між тим трохи підбадьорилася. Вона вже соромилася своєї слабкості, бачачи, як мужньо тримається Ковпервуд.

— Який ти молодець, Френку! Ти — просто незвичайний! — вигукнула вона.

— А чого сумувати? — сказав він весело. — Якщо не доб'ємося свого в Чикаго, доб'ємося деінде!

Він подумав про те, як спритно обійшов старі газові компанії та Шрайхарта, і про те, що буде і далі, звісно, не менш вправно вести свої справи!

## 14. ПІДВОДНІ ТЕЧІЇ

Уже першого ж року цього вимушеного самотництва — і особливо в наступні — Ковпервуд відчув, що означало прожити залишок своїх днів поза суспільством або в середовищі, що постійно нагадувало б йому про те, що він не належить до кращого, або, точніше, привілейованого кола, яким би обмеженим і нудним воно не було. Коли Френк намагався вперше вивести Ейлін у світ, йому здавалося, що, завоювавши становище, вони зуміють влити новий, живий струмінь у цей затхлий світик, навіть додати йому трохи блиску. Але всі двері зачинилися перед ними одні за одними, і врешті-решт, вони змушені були або зовсім відмовитися від спілкування з людьми, або шукати знайомства серед дуже різношерстої публіки — кликати до себе в будинок після першої ж зустрічі художників і співаків або заїжджих акторів, на честь котрих можна було дати обід. У них продовжували бувати тільки Гаксеми, Відери, Бейлі — родини, які не дуже важили в місцевій громаді. Іноді Ковпервуд приводив до себе обідати або вечеряти котрогось друга з махлярів, або пошановувача картин, або перспективного художника, і тоді Ейлін виходила до гостей. Зрідка їх навідували або запрошували до себе Едісони. Але це мало прикрашало їхнє життя, вони тільки гостріше відчували, якої зазнали поразки.

Чим більше Ковпервуд міркував над цією поразкою, тим ясніше ставало йому, що він тут ні до чого. До нього ставилися цілком прихильно. А от якби Ейлін була іншою... Проте він ні в чому не дорікав їй і не думав про те, щоб покинути дружину. У важкі дні його тюремного ув'язнення Ейлін була йому вірною. Вона підбадьорювала його, коли він цього потребував. Ні, він її не залишить, треба почекати та подивитися, що тут можна зробити. Правда, цей остракізм добряче вже йому набрид. Тим більше що його ніби й не цуралися зовсім, навіть наче й не проти були зустрічатися з ним. Своїх приятелів-чоловіків він усіх зберіг — і Едісона, і Бейлі, і Відера, і Мак-Кібена, і Рембо, і багатьох інших. А декотрі світські дами, нітрохи не засмучені зникненням Ейлін, висловлювали жаль із приводу того, що Френк ніде більше не з'являється. Час від часу робилися навіть спроби запросити його без дружини. Спочатку він незмінно відповідав на такі запрошення відмовою, потім став іноді ходити на обіди та вечори сам-один, не повідомляючи про це Ейлін.

Саме в ці часи Ковпервуд уперше відчув, наскільки далека від нього Ейлін як розумом, так і складом характеру. Емоційно, фізично вони були близькі одне одному, але Френк жив своїм життям, відокремленим від Ейлін, і велике коло його інтересів було недоступне їй. На думку чиказького товариства він особливо не зважав, але тепер міг порівнювати Ейлін із дамами з аристократичних кіл Європи, бо після своєї поразки в світі та фінансової перемоги він вирішив знову побувати за кордоном. У Римі — на прийомах в японському та бразильському посольствах, куди завдяки своїм статкам Ковпервуд отримав доступ, і при новому італійському дворі — він зустрічав чарівних світських левиць: італійських графинь, знатних англійок, американок із вищих кіл, наділених смаком і тактом. Здебільшого, вони бачили в ньому чоловіка з чарівними манерами, гострим і проникливим розумом, і взагалі вважали

його непересічною особистістю. До Ейлін же — він не міг цього не помітити — ставилися набагато холодніше. Вона була занадто зухвалою, вродливою, занадто розкішно одягалася. Її квітуче здоров'я й яскрава краса кидали виклик жінкам, наділеним скромнішою і блідішою зовнішністю, хоча по-своєму і не позбавленим привабливості.

Під час одного великого прийому при дворі, на який Френк, поступаючись наполяганням Ейлін, без особливих зусиль роздобув запрошення, він почув, як хтось позаду нього сказав:

— Ось вам типова американка.

Ковпервуд стояв осторонь, розмовляючи з грецьким банкіром — своїм сусідою по готелю, а Ейлін прогулювалася залом з дружиною цього банкіра.

— Дивіться, який викличний гарнітур, скільки самопевненості й яка смішна наївність!

Френк озирнувся, щоб з'ясувати, до кого відносяться ці слова, і побачив Ейлін. Її жорстоко розкритикувала витончена леді, мабуть, англійка, котра мала гарну зовнішність та безперечно належала до вищого світу. Він мусів визнати, що вона багато в чому має слушність, але хіба можна підходити до Ейлін зі звичайною міркою? Хіба можна звинувачувати її в тому, що вона здорова, сильна істота та що кожна жилка аж тремтить у неї від повноти життя. Для нього вона була привабливою. Дуже шкода, що люди з консервативнішими поглядами ставляться до неї з такою недоброзичливістю. Чому не бачать вони того, що бачить він, — наївну пристрасть до розкоші, бажання неодмінно бути на виду, викликані, ймовірно, тим, що Ейлін замолоду була позбавлена можливості виїжджати в світ, хоча тільки про це й мріяла? Ковпервуд жалів Ейлін. І разом із тим уже починав розуміти, що для світської кар'єри йому, мабуть, потрібна зовсім інша дружина — стриманіша, з великим смаком, чуттям і тим природженим тактом, без якого не можна досягти успіху в суспільстві.

Із цієї поїздки Ковпервуд привіз у Чикаго чудового Перуджино, кілька прекрасних полотен Луїні та Превіталі, портрет Цезаря Борджіа роботи Пінтуріккйо, дві величезні африканські червоні вази, куплені в Каїрі, позолочений різьблений консоль часів Людовика XV, придбаний у одного антиквара в Римі, два химерних венеціанських бра і пару старовинних італійських світильників, які він розшукав у Неаполі і мав намір поставити у себе в бібліотеці — по кутах. Так поступово поповнювалася і росла його художня колекція.

Приблизно в той же час стало змінюватися і ставлення Ковпервуда до жінок. І раніше, коли він уперше зустрівся з Ейлін, у нього вже був вироблений свій, доволі сміливий погляд на життя і взаємини статей, а головне, він був твердо впевнений у тому, що вільний чинити, як йому заманеться. З того часу, як він вийшов із в'язниці і знову пішов угору, йому не раз доводилося ловити кинутий на нього крадькома погляд, і він не міг не бачити, що подобається жінкам. Ейлін лише нещодавно стала його дружиною, але вже багато років була його коханкою, і період першого палкого потягу минув. Френк кохав Ейлін не тільки за її вроду, а й за незмінно гарячу прихильність. Проте й інші жінки починали тепер цікавити його, іноді навіть будити в ньому пристрасть, і він не намагався підшукати цьому якісь пояснення чи моральні виправдання. Таке життя і така людина. Від Ейлін він приховував, що його тягне до інших жінок, розуміючи, як їй це буде гірко, проте це було так.

Незабаром після свого повернення з Європи Ковпервуд якось зайшов у галантерейну крамницю на Стейт-стріт купити краватку. Ще в дверях він зауважив даму — вона прямувала до іншого прилавка та пройшла зовсім близько від нього. З першого погляду він зрозумів, що перед ним — одна з тих світських левиць, до котрих його тягнуло останнім часом, хоча милуватися ними йому доводилося



тільки здалеку. Витончена, елегантно, але строго одягнена, мініатюрна, струнка, з темним волоссям та очима, смаглявою шкірою, крихітним ротом і пікантним кирпатим носиком. Загалом це була шикарна леді за шаблонами чиказьців того часу. Вираз її очей свідчив про життєвий досвід, а завзято-зухвале обличчя пробудило у Френкові усвідомлення своєї чоловічої переваги і бажання будь-що підкорити її собі. На зухвало-зневажливий погляд, який вона метнула в його бік, Ковпервуд відповів пильним і владним поглядом, що змусив дівчину негайно опустити очі. Він дивився на неї не нахабно, а лише наполегливо та багатозначно. Незнайомка була легковажною дружиною одного успішного адвоката, поглинутого своїми справами і самим собою. Після цієї мовчазної розмови вона з удаваною байдужістю зупинилася неподалік, роблячи вигляд, що уважно розглядає мережива. Ковпервуд не зводив з неї очей, сподіваючись, що та знову подивиться на нього. Але він поспішав у справах, не хотів спізнюватися і тому, виврававши аркуш із записника, написав назву готелю, а внизу зробив приписку: «Другий поверх, вітальня, вівторок, перша година дня». Дама стояла впівоберта до нього, й її ліва, затягнута в рукавичку рука була опущена. Проходячи повз, непомітно сунути їй записку труднощів не склало. Ковпервуд так і вчинив, і побачив, як незнайомка затиснула папірець у своїй руці. Ймовірно, вона крадькома весь час спостерігала за ним. Призначеного дня і години леді чекала його в готелі, хоча він навіть не підписав свого імені. Цей зв'язок, що здавався йому спочатку дивовижним, тривав, однак, недовго. Його кохана була цікава, але аж надто химерна та вибаглива.

Потім у Гадлстоунів — своїх колишніх сусідів — він якось зустрів на обіді панночку двадцяти трьох років, котра на короткий час дуже захопила його. У неї було смішне і не дуже милозвучне прізвище — Хаббі (Елла Ф. Хаббі, як він з'ясував згодом), але дівчина була дуже мила. Го-

ловна її зваба ховалася в пустотливому лукавому личку і хитрих очицях. Батько Елли був заможним комісіонером із південної Вотер-стрит. Варто було Френкові звернути на неї увагу, як дівуля не забарилася закохатися в нього, що, втім, було доволі природно. Вона була молода, недосвідчена, вразлива, блиск слави затуманював їй голову, а пані Гадлстоун уже давно на всі лади вихваляла Ковпервуда та пророкувала йому велике майбутнє. Коли Елла з ним зустрілася, то побачила, що той дуже жвавий, відверто нею милується, нітрохи не страшний і не суворий, в усілякому разі, з нею. Панночка була цілковито зачарована, і варто було Ейлін відвернутися, як усміхнені очі дівчини негайно з захопленням поглядали на Френка. Після обіду всі перейшли до вітальні, і тут Ковпервуд найприроднішим і невимушеним чином запросив Еллу відвідати його в конторі, якщо їй доведеться бути неподалік. Але очі його виказували інше, викликавши у відповідь жаркий і збентежений погляд. Панночка прийшла, і вони стали зустрічатися. Але зв'язок цей також був нетривким і не захопив його. Дівчина була не з тих, котра могла б утримати Ковпервуда після того, як було вдоволено його цікавість.

За цим зв'язком послідувала ще одна коротка інтрижка з такою собі пані Джозефайн Ледуел, гарненькою удовицею, котра, здумавши спекулювати на хлібній біржі, звернулася за порадою до Ковпервуда і з першої ж зустрічі вирішила, що з ним варто затіяти флірт. Зовні вона була трохи схожа на Ейлін, але старша, не така гарна і мала тверезий, практичний склад розуму. Її елегантність, незалежна манера триматися та холодна розважливість заінтригували Френка. Вона, зі свого боку, всіляко намагалася його заманити й урешті-решт досягла успіху. Місцем зустрічей служила їй квартира на Північній стороні. Зв'язок тривав півтора місяця, але нова коханка не дуже сподобалася Ковпервудові. Будь-якій жінці, котра з ним зближувалася, доводилося змагатися з привабливістю Ейлін і колишньою

чарівністю його першої дружини. А це виявлялося не так вже й легко.

Саме в ті часи, що чимось нагадували перші роки шлюбу з Ліліан, коли вони також майже нікуди не виїжджали, Ковпервуд зустрів нарешті жінку, котрій судилося залишити глибокий слід у його житті. Він довго не міг її забути. Це була дружина молодого скрипаля, Гарольда Солберга, данця, котрий оселився в Чикаго. Сама вона не була данкою. Чоловіка її видатним скрипалем ніяк не можна було назвати, хоча музичний темперамент він, без сумніву, мав.

Усім нам доводилося стикатися, і в найрозмаїтіших галузях, із такими майбутніми світилами, без п'яти хвилин знаменитостями, невизнаними геніями. Це — цікавий типаж, що завзято віддається тій справі, до якої всупереч усьому вважає себе покликаним. У цих людей є і відповідна зовнішність, і всі традиційні манери професіонала, проте це тільки «мідь дзвону та бубон, що брязкає». Досить було навіть короткого знайомства з Гарольдом Солбергом, аби зарахувати його саме до цієї категорії людей мистецтва. У нього був похмурий блукаючий погляд, довгі, до плечей, темно-каштанові кучері, які він зачісував назад, залишаючи одне пасмо по-наполеонівськи спущеним на чоло, по-дитячому ніжний рум'янець, надто пухкі, червоні чуттєві губи, гарний ніс із невеликою горбинкою, густі брови та вуса, що стричали так само неспокійно, як і його болісно самолюбна та низька душа. Родина вислала його з Данії, бо в двадцять п'ять років він усе ще ніяк не проявив себе і тільки те й робив, що докучав заміжнім жінкам, у котрих постійно закохувався. У Чикаго Солбергові довелося жити на сорок доларів на місяць, які висилала йому мати, і на мізерний заробіток від уроків музики. Грошей було обмаль, але, витрачаючи їх на свій лад «економно», тобто одягаючись шикарно і харчуючись чим доведеться, — він якось викручувався і навіть зумів оточити свою персону якимось романтичним ореолом. Йому було всього двад-

цять вісім років, коли він зустрів Риту Грінаф із Вічіто, штат Канзас.

На той час, коли Солберги познайомилися з Ковпервудами, Гарольду було тридцять чотири роки, а його дружині — двадцять сім. Вона вчилася в Чиказькій школі живопису та скульптури і зустрічалася з Солбергом на студентських вечірках. Тоді їй здавалося, що він грає божественно і що життя — це тільки мистецтво та кохання. Весна, озеро, що вилискує на сонці, білі вітрила яхт, кілька шпацерів і бесід у тихі, задумливі вечори, коли місто потопає в золотистому серпанку, завершили справу. Потім було раптове вінчання суботнього вечора, весільна подорож у Мілвокі на один день, повернення в студію, яку потрібно було тепер переобладнати для двох, і цілунки, цілунки без ліку, поки не був вгамований любовний голод.

Але одними поцілунками ситий не будеш, і незабаром почалися сімейні негаразди. Щастя ще, що молодим не довелося зіткнутися зі справжньою нуждою. Рита була порівняно забезпеченою. У батька її був у Вічіті свій невеликий елеватор, що приносив йому непоганий прибуток, і, коли вона раптово вийшла заміж, старий вирішив, як раніше, висилати їй гроші, хоча служіння мистецтву, якому присвятили себе донька і зять, було для нього чимось абсолютно чужим і незрозумілим. Немічний, боязкий, м'який чоловічок, котрий надавав перевагу краще наживати менше, аби нічим не ризикувати, немов створений для життя в провінційній глушині, він дивився на Гарольда приблизно так, як ми стали б дивитися на пекельну машину, — з цікавістю, проте тримаючись на безпечній відстані. Але з часом — бо навіть людям простодушним не чужі людські слабкості — він став пишатися своїм зятем, хвалився по всій окрузі Ритою й її чоловіком-музикантом, запросив їх на все літо до себе в гості, бажаючи вразити сусідів, а восени привіз дружину в Чикаго навідати молодих.

І мати Рити, котра мало чим відрізнялася від будь-якої іншої селючки, їздила з ними на прогулянку, брала участь у пікніках, була на артистичних вечірках у студіях. Це було кумедно, наївно, безглуздо і типово для Америки того часу.

Рита Солберг була за природою жінкою доволі флегматичною. Її округлі, м'які форми свідчили про те, що до сорока років їй доведеться погладшати, і все ж вона була на рідкість приваблива. Шовковисте попелясте волосся, вологі сіро-блакитні очі, ніжна шкіра і рівні білі зуби давали їй право пишатися своєю зовнішністю, і вона чудово усвідомлювала силу своїх чарів. Розігруючи дитячу наївність і безпечність, вона прикидалася, ніби не помічає, який трепет викликає її врода в інших велелюбних чоловіків, а тим часом завжди чудово усвідомлювала, що робить і навіщо. Їй подобалося відчувати свою владу. Вона знала, що у неї гарні плечі та шия, пишні спокусливі форми, що одягається вона вишукано, і хоча багато витратити на гарнітури не може, принаймні кожна її річ залишає на собі відбиток її індивідуальності. Будь-яка кравчиня позаздрила б мистецтву, з яким вона зі старого солom'яного бриля, стрічок і якоїсь пір'їнки робила собі капелюшок, що дивовижно пасував їй. Вона любила вбиратися в біле з блакитним або рожевим, в коричневе з палевим — наївні дівочі поєднання, в яких наче відбивалася її душа. Навколо талії красуня зазвичай пов'язувала широку брунатну або червону стрічку, а капелюшки носила великі, з м'якими крисами, що гарно обрамляли її обличчя. Рита граційно танцювала, непогано співала, з почуттям, а іноді і з блиском грала на роялі, малювала. Але все це не мало нічого спільного зі справжнім мистецтвом. Рита не була істинним художником, і якщо й виділялася зі свого середовища, то швидше власними настроями та думками — мінливими, навіженними та свавільними. З точки зору загальноприйнятої

моралі Рита Солберг у ті часи була особою небезпечною, хоча сама вона вважала себе просто милою фантазеркою.

Мінливість настроїв жінки пояснювалася частково тим, що вона стала розчаровуватися в Солбергу. Він страждав однією з найвідразливіших хвороб — невпевненістю в собі та нездатністю знайти своє покликання. Часом музикант ніяк не міг вирішити, народжений він бути видатним скрипалем чи видатним композитором, або хоча б відомим педагогом. Утім, з останньою можливістю йому ніяк не хотілося миритися. «Я — артист, — любив він казати. — О, як я страждаю від свого темпераменту!» І докидав: «Покидьки! Бездушна сволота! Свині!» — це вже стосувалося оточення. Грав він дуже нерівно, хоча інколи в його виконанні було чимало витонченості, ліричності та м'якості, що здобули йому належну увагу публіки. Але, зазвичай, виконання Солберга відображало хаос, що панував у його думках. Він грав так гарячково, настільки нервово, водив смичком із такою самовідданою пристрасстю, що не міг уже встежити за технікою гри і багато від цього втрачав.

— Фантастично, Гарольде! — захоплено волила Рита в перші роки їхнього шлюбу. Потім вона вже не була в цьому впевнена.

Аби стати предметом захоплення, треба чогось досягти в житті. А Гарольд нічого не досяг — мимоволі мала визнати Рита — і навряд чи колись досягне. Він давав уроки, гарячкував, мріяв, лив сльози, що, однак, не заважало йому з апетитом їсти тричі на день і час від часу задивлятися на жінок. Бути для свого обранця всім, бути єдиною та неповторною, заповнити собою всі його помисли та почуття — на менше Рита не хотіла погодитися, вона занадто високо себе цінувала. Тому, коли з роками Гарольд почав зраджувати її, спочатку в мріях, а потім і в реальності, терпіння Рити вичерпалося. Вона вела рахунок його захопленням: дурненька юнка, котрій він давав уроки музики,

студентка зі школи живопису, дружина банкіра, в будинку котрого Гарольд іноді виступав. Дізнавшись про чергову зраду, Рита замикалася в собі і похмуро мовчала або їхала до родичів. Гарольд принижено кааявся, плакав, бурхливі сцени закінчувалися палким примиренням, а потім усе починалося знову. Таке життя...

Утративши віру в талант Гарольда, Рита перестала його ревнувати, але їй було прикро, що її чари вже не владні над ним і що він сміє звертати свою увагу на інших жінок. Під сумнів ставилася її краса, а вона все ще була вродлива. Нижча за зростом, ніж Ейлін, і не така помітна, Рита була пишнішою, округлішою і здавалася ніжнішою та жіночнішою. Повнота їй прикрашала, але, по суті, вона й не мала такої вже гарної постави, зате в мінливому виразі очей, в лінії рота, в її несподіваних фантазіях і мрійливості зачайлася якась чарівна краса. Вона стояла вище за Ейлін у розвитку, краще розуміла живопис, музику, літературу, краще розбиралася в подіях дня, а в коханні була куди загадковішою та спокусливішою. Вона знала багато цікавого про квіти, коштовне каміння, комах, птахів, пам'ятала імена героїв художніх творів, читала напам'ять прозу та вірші.

Коли Ковпервуди познайомилися із Солбергами, ті все ще знімали студію в Палаці нового мистецтва і, мабуть, насолоджувалися безхмарним сімейним щастям. Правда, справи у Гарольда йшли не найкраще, він уже на все махнув рукою і плив за течією. Перша зустріч відбулася за чаєм у Гатштадтів, із котрими Ковпервуди зберегли дружні стосунки. Гарольд грав, а Ейлін — Френка цього дня з нею не було, — вирішивши, що Солберги — люди цікаві, а їй необхідно розважитися, запросила їх до себе на музичний вечір. Ті скористалися запрошенням.

Ковпервуд із першого погляду розгадав Солберга. «Нестійка, емоційна особа, — подумав він, — і, ймовірно, занадто слабкий і ледачий, аби з нього колись щось ви-

йшло». Проте сам скрипаль йому сподобався. Так само як у фігурок на японських гравюрах, у Солберга був цікавий і характер, і тип. Френк зустрів музиканта дуже люб'язно.

— Пані Солберг, як я розумію, — сказав він, шанобливо схилиючись перед Ритою, спокійну грацію і смак котрої він оцінив одразу ж.

Вона була в скромній білій сукні з блакитною обляміркою — по верхньому краю мереживних оборок була пропущена вузька блакитна стрічечка. Її оголені руки та плечі здавалися дивовижно ніжними. А жваві сірі очі дивилися лагідно та пустотливо, як у розпеченої дитини.

— Знаєте, — щebetала вона, примхливо випинаючи гарненькі губки, як завжди це робила, коли щось розповідала, — я вже думала, ми ніколи сюди не потрапимо. На Дванадцятій вулиці — пожежа (вона мовила поспіхом), і ніяк не проїдеш, стільки там машин. А дим який! Іскри! І полум'я з вікон. Величезні червоні язики, такі, знаєте, майже помаранчеві з чорним. Це гарно, еге ж?

Ковпервуд був зачарований.

— Дуже навіть, — весело погодився він із тим безтурботним і поблажливим виглядом, з яким дорослі розмовляють із дітьми.

Він і справді відчув якусь батьківську ніжність до пані Солберг, вона здавалася такою наївною, юною і в той же час безперечно мала як характер, так і індивідуальність. «Обличчя та плечі — надзвичайно гарні», — думав він, ковзаючи по гості поглядом. А пані Солберг бачила перед собою тільки елегантного, холодного та стриманого чоловіка, судячи з усього, дуже енергійного, з блискучими проникливими очима. «Так, це не Гарольд! — думала вона. — Той ніколи нічого не доб'ється в житті, навіть популярності».

— Як добре, що ви взяли із собою скрипку, — казала тим часом Ейлін Гарольду в іншому кутку вітальні. — Мені б дуже хотілося послухати вас.



— Ви занадто ласкаві, — відповідав Солберг, солодково розтягуючи слова. — Як у вас тут гарно, які чудові книги, нефрит і кришталь...

Ейлін подобалася його м'яка піддатливість. Він був схожий на вразливого, розбещеного хлопчиська, подумала вона. Ним мала б опікуватися якась сильна та заможна жінка.

Після вечері Солберг грав. Висока постать, очі, спрямовані в далечінь, волосся, що спадає на чоло, — вся сутність музиканта зацікавила Ковпервуда, але пані Солберг цікавила його більше, і погляд його раз по раз звертався до неї. Він кидав погляд на її руки, що пурхали по клавішах, на ямочки біля ліктя. Який привабливий рот, яке світле пухнасте волосся! Але головне — за всім цим відчувалася індивідуальність, впевнена душевна настроєність, що викликала у Ковпервуда співчутливий відгук, більше того — жагучий потяг. Таку жінку він міг би покохати. Вона чимось нагадувала Ейлін, коли та була на шість років молодшою (Ейлін тепер виповнилося тридцять три, а пані Солберг — двадцять сім), тільки Ейлін була дебелишою, міцнішою, здоровішою та пересічнішою. «Пані Солберг — як раковина тропічних морів, — з'явилося в голові порівняння, — ніжна, тепла, переливчаста. Але в ній є і твердість». Він ще не зустрічав у товаристві такої жінки, як вона. Такої привабливої, палкої та чарівної. Френк дивився на неї, аж поки Рита, відчувши на собі його погляд, не обернулася і лукаво, одними очима, не посміхнулася, строго підібгавши вуста. Ковпервуд був підкорений. Чи може він на щось сподіватися, — було тепер єдиною його думкою. «Чи означає ця невловима посмішка щось, крім світської ввічливості? Сподіваюся, ні. Але хіба в такій особистості, багатій і палкій, не можна розбудити почуття?»

Френк скористався тим, що Рита встала з-за роялю, щоб спитати:

— Ви любите живопис? Не хочете подивитися на картинну галерею? — і запропонував їй руку.

— Колись я думала, що буду знаменитою художницею, — з кокетливим кривлянням і, як здалося Ковпервудові, дивно мило сказала пані Солберг. — Кумедно, чи не так? Я навіть послала батькові малюнок зі зворушливим написом: «Тому, кому я всім зобов'язана». Треба було бачити цей малюнок, щоб зрозуміти, як це смішно.

І вона тихо засміялася. Ковпервуд весело підтримував її, відчуваючи, як життя раптом заграло новими барвами. Сміх Рити освіжав, немов літній вітерець.

— Це — Луїні, — сказав він, неусвідомлено стишуючи голос, коли вони увійшли в галерею, освітлену м'яким саявом газових рижків. — Я купив його минулої зими в Італії.

Перед ними була робота «Заручини св. Катерини». Френк мовчав, поки його супутниця розглядала тонкі риси святої, яким художник зумів надати вираз неземного блаженства.

— А ось, — продовжував він, — моє найцінніше надбання — Пінтуріккйо.

Вони зупинилися перед портретом відомого своєю підступністю Цезаря Борджіа.

— Яка незвичайна особистість! — простодушно зауважила пані Солберг. — Я не знала, що існує його портрет. Він сам схожий на художника, не вважаєте? — Рита, певна річ, чула про підступи та злочини Цезаря Борджіа, але ніколи не читала його життєпису.

— Він був і митцем певного трибу, — відповідав із іронічною посмішкою Ковпервуд, котрому свого часу, коли він купував портрет, розповіли в усіх подробицях і про Цезаря Борджіа, і про його батька, папу Олександра VI. З того часу його і зацікавила історія родини Борджіа. Втім, пані Солберг навряд чи вловила приховану в його словах іронію.

— А ось і пані Ковпервуд, — зауважила Рита, переходячи до портрета, написаного Ван-Беєром. — Ефектна річ! — додала вона тоном знавця, і ця наївна самовпевне-

ність здалася Френкові дуже милою. Він вважав, що жінка має бути самовпевненою і трохи пихатою. — Які соковиті фарби! І цей сад і хмари — дуже вдалий фон.

Вона відступила на крок, і Ковпервуд, зайнятий тільки нею, замилувався вигином спини і профілем жінки. Яка гармонія ліній і фарб! «Рух кожен сплітається у візерунок», — хотілося йому процитувати, але замість цього він сказав:

— Портрет писався в Брюсселі. А хмари і вазу в ніші художник дописав потім.

— Чудовий портрет, — повторила пані Солберг і рушила далі.

— А як вам подобається Ізраельс?

Картина називалася «Скромна трапеза».

— Дуже подобається, — відповідала вона. — І ваш Бастьєн-Лепаж також (вона мала на увазі «Кузню»). Але мені здається, що старі майстри у вас — цікавіші. Якщо вам пощастить відшукати ще кілька речей, їх неодмінно треба перемістити в окрему залу. Вам так не здається? А ось до Жерома я чомусь байдужа, — вона промовляла, розтягуючи слова, і це здавалося Френкові чарівним.

— Чому ж? — здивувався він.

— У ньому є щось штучне, не вважаєте? Мені подобається колорит, але тіла одалісок аж надто досконалі. Хоча, звісно, це гарно.

Ковпервуд був не дуже високої думки про розумові здібності жінок і розцінював представниць прекрасної статі більше як витвори мистецтва, хоча і помічав, що інколи вони інтуїтивно осягали те, до чого він сам ніколи б не додумався. «Ейлін, безумовно, не могла б цього помітити, — міркував Френк. — До того ж вона тепер не така вже й приваблива. Немає в ній цієї чудової свіжості, наївності, чарівності та тонкощів розуму. А чоловік у пані Солберг — якийсь блазень. Може, йому вдасться зацікавити її? Але чи поступиться така жінка? Чи не поставить умовою розлучення та шлюб?»

А пані Солберг, зі свого боку, думала, що Ковпервуд, мабуть, людина непересічна і що він занадто близько стояв біля неї, коли вони прегелядали картини. Крутити голови чоловікам їй було не новою, і вона відразу ж збагнула, що подобається йому. Рита знала силу своїх чарів, але, кокетуючи, щоб насолодитися своєю могутністю, дотримувалася міри та трималася неприступно. Досі вона не зустрічала чоловіка, заради котрого варто було б пожертвувати душевним спокоєм. «Безперечно, Ейлін невідповідна дружина для нього, — думала вона. — Йому потрібна жінка більш змістовна та глибока».

## 15. НОВЕ КОХАННЯ

Зближенню Ковпервуда і Рити Солберг мимоволі сприяла сама Ейлін. Вона зацікавилася Гарольдом, котрий побудив у ній не те щоб справжнє почуття, а скоріше якусь безглузду сентиментальну ніжність. У присутності жінок, особливо вродливих, Солберг миттєво шарівся, ставав надзвичайно чемним, уважним і зумів цим сподобатися Ейлін. Вона вирішила неодмінно знайти йому учнів, а крім цього, їй було приємно бувати в студії Солбергів. Ейлін нудьгувала без товариства. А Френк заради пані Солберг охоче супроводжував її. Переслідуючи свої власні цілі, він підступно заохочував це знайомство і часом пропонував Ейлін запросити Солбергів на обід або радив їй влаштувати у себе музичний вечір, аби дати можливість Гарольду виступити та трохи отримати грошенят. Ковпервуди запрошували Солбергів у свою ложу, надсилали їм квитки на концерти, по неділях і навіть у будні возили їх на прогулянку.

Саме життя з його фізіологічними законами часто бере на себе роль звідника. Позаяк Ковпервуд невпинно та схвильовано думав про Риту, вона також стала думати про

нього. І з кожним днем він здавався їй все більш привабливим, владним і незвичайним. Відчуваючи його потяг, вона болісно боролася зі своєю совістю. Правда, нічого ще не було сказано, але Френк майстерно вів облогу, поступово заступаючи Риті всі шляхи до відступу — один за одним. Яюсь, коли ні Ейлін, ні Ковпервуд не могли приїхати до чаю, який по четвергах влаштовували у себе Солбергі, Рита отримала величезний букет чудових темно-червоних троянд. «Для затишних закутків вашої студії» — було написано на картці. Рита чудово знала, від кого ці троянди й скільки грошей вони коштують. Квітів було не менше, ніж на п'ятдесят доларів, і від букета віяло тією незвичною для неї розкішшю, яку могли дозволити собі тільки дуже заможні люди, фінансові функціонери та впливові біржовики. Риті щодня траплялися на очі газетні оголошення банкірської контори Ковпервуда. Яюсь вона зіткнулася з ним віч-на-віч у крамниці Меррила. Час був близько полудня, і Френк запропонував їй піти кудись поспідати, але Рита вважала своїм обов'язком відмовитися. Він завжди дивився на неї вперто, наполегливо та жадібно. Риті було приємно, що її врода дає їй над ним таку владу. Проти волі в голову їй закрадалася думка, що цей енергійний, чарівний чоловік може з часом оточити її розкішшю, яка їй не снилася Солбергу. Однак зовні життя її текло по-старому, вона, як і раніше, трохи грала на роялі, ходила по крамницях, їздила в гості, читала, нарікала на лінь і непрактичність Гарольда, і лише іноді нею раптом опановувала дивна задума, і перед нею виникав образ Ковпервуда. Які у нього сильні та гарні руки, а погляд — ласкавий і водночас твердий, котрий усе бачить. Пуританству Вічіті (що вже дещо похитнулося перебуванням у колі чиказької богеми) доводилося туго в боротьбі зі спритністю і підступами нового часу, втіленими в цьому чоловікові.

— Ви якась невловима, — сказав їй Ковпервуд одного вечора в театрі, коли Ейлін із Гарольдом вийшла в фойє і

вони залишилися вдвох у ложі. У залі стояв гомін голосів, і можна було говорити без побоювання. Пані Солберг була чарівна у вечірній мереживній сукні.

— Ви так вважаєте? — сміялася Рита, задоволена зауваженням Ковпервуда та схвильована його близькістю. Вона все більше піддавалася його настрою, будь-яке його слово викликало в ній тремтіння. — А по-моєму, я істота доволі матеріальна, — додала вона і глянула на свої складені на колінах повні гарні руки.

Ковпервуд, котрий всім своїм єством відчував її матеріальність, так само, як і своєрідність цієї особи, куди багатшої за природу Ейлін, був глибоко схвильований. Почуття, настрої, фантазії, що володіли її душею, передавалися йому без слів, як подих вітру, захоплюючи та викликаючи у відповідь хвилювання в крові. У Риті було не менше життєвої енергії, ніж в Ейлін, але вона була витонченішою, ніжнішою та багатшою духовно. «Чи Ейлін мені вже наскучила?» — запитував він себе інколи. «Ні, такого не може бути», — вирішував він тут же. Але Рита Солберг, без сумніву, — найпривабливіша жінка, яку він будь-коли зустрічав.

— І все ж таки ви — невловима, — продовжував він, нахилиючись до співбесідниці. — Ви нагадуєте мені щось, чого навіть не висловити словами: переливи барв, аромат, обривок мелодії... спалах світла. Я тепер тільки про вас і думаю. Ви дуже тонко розповідаєте про картини. Мені подобається ваша гра на роялі, ви вкладаєте в неї частинку себе. Ведете мене в інший світ, відмінний від того, в якому живу я. Розумієте, про що я?

— Я рада, якщо це так. — Рита глибоко і дещо театральнo зітхнула. — Але ви малюєте аж надто привабливий портрет, я ще бозна-що про себе подумаю, — і вона зробила чарівну міну, округливши та випнувши губки. Розпалена, розпашіла, вона задихалася від почуттів, що її захоплювали.

— Авжеж, ви така, — наполягав Ковпервуд, — такою я завжди вас відчуваю. Ви знаєте, — він ще нижче схилився до її крісла, — часом мені здається, що ви ще зовсім не жили, нічого не бачили, але ж це багато додало б до вашої досконалості. Мені б хотілося, щоб ви побували за кордоном — зі мною або без мене. Я захоплююся вами, Рито. А я для вас хоч щось означаю?

— Так, але... — Вона зам'ялася. — Боюся цього всього і вас боюся. — Її губки знову примхливо випнулися — мила звичка, що полонила його ще з першого дня знайомства. — Краще побалакаємо про інше. Гарольд жахливо ревнивий. І що подумає пані Ковпервуд?

— Я знаю, але чи варто зараз тривожитися про це? Й яка Ейлін шкода від того, що я розмовляю з вами? Життя — в спілкуванні індивідуальностей, Рито. А у нас із вами є дуже багато спільного. Хіба ви цього не відчуваєте? Ви — найцікавіша жінка, яку я будь-коли зустрічав. Ви відкриваєте мені щось нове, про що я ніколи навіть не здогадувався раніше. Ви маєте це зрозуміти. Скажіть мені правду, подивіться мені в очі! Ви ж не задоволені своїм життям? Не такі щасливі, як могли б, як хотіли б бути?

— Ні. — Вона задумливо розгладжувала пальцями віяло.

— Ви — нещасні!

— Колись мені здавалося, що я щаслива. Але це було давно.

— Воно й не дивно! — гаряче підхопив захоханий чоловік. — Ви не можете вдовольнитися роллю, яку виконуєте тепер, вона занадто для вас незначна. У вас є власна індивідуальність, а ви жертвуєте нею, щоб підтримувати багаття іншої людини. Не хочу цим сказати, що пан Солберґ не талановитий, але з ним ви ніколи не будете щасливі. Мене вражає, як ви цього самі не усвідомлюєте.

— Та звідки вам знати! — в її голосі чулася втома.

Він пильно поглянув на жінку, і вона затремтіла.

— Давайте припиняти цю балачку, — сказала вона поспішно, — краще...

Ковпервуд поклав руку на спинку її крісла, він мало не торкався плеча красуні.

— Рито, — сказав він, знову називаючи її по імені, — ви — дивовижна жінка!

— О! — промовила вона ледь чутно.

Минуло днів десять, як Ковпервуд знову побачив Риту. Якось під вечір Ейлін заїхала за ним у контору в новому екіпажі, захопивши дорогою Солбергів, аби їхати разом прогулятися. Ейлін правила, Гарольд сидів поруч із нею попереду, а Ковпервудові з Ритою залишили місця на задньому сидінні. Їй навіть на гадку не спало, що Ковпервудові подобається пані Солберг, — так обережно він поводився. До того ж Ейлін не сумнівалася в своїй перевазі над Ритою. Як же, вона ж і вродливіша, й одягається краще. Рита їй не рівня. Дружина Френка й не підозрювала, якою магнетичною силою володіла пані Солберг в очах Ковпервуда. При всій його діловитості та гіпотетичній прозаїчності, під зовнішністю врівноваженого, позитивно налаштованого чоловіка у нього палав жар внутрішнього вогню і навіть романтики.

— Чудово, — сказав Ковпервуд, опускаючись на м'яке сидіння поруч із Ритою. — Який неймовірний вечір! І що за чарівний солом'яний брилик із трояндою, що так пасує до вашої сукні!

Троянди були червоні, плаття білі, з пропущеною кризь мережку вузенькою зеленою стрічкою. Рита чудово розуміла, чому Френк перебуває в такому піднесеному настрої. Наскільки він не схожий на Гарольда, який він сильний, життєрадісний і спритний! Гарольд — той цілий день сьогодні проклинав долю, життя та невдачі, що його переслідують.



— Я б на твоєму місці не скаржилася, — зауважила вона уїдливо. — Треба лише більше працювати і менше шаленіти.

У відповідь той кричав, влаштовував сцену, а вона пішла шпацерувати. Коли Рита повернулася, за ними заїхала Ейлін. Це було дуже до речі. Рита відразу ж повеселішала й побігла одягатися. Солберг наслідував її приклад. Щасливі та задоволені задля годиться, наче нічого й не сталося, друзі вирушили в путь. Тепер, слухаючи Ковпервуда, Рита гордо роззиралася навсібіч. «Так, я гарна, — думала вона, — й він від мене шаленіє. Як це було б чарівно, якщо б тільки ми посмілішали». Але вголос казала:

— Нічого доброго в мені немає! Просто день видався привітний. Сукня звичайнісінька, а я навіть трохи засмучена сьогодні.

— Щось трапилося? — співчутливо питав Френк під стукіт коліс екіпажів, що заглушав їхні голоси. — Може, я зможу допомогти? — чоловік радів би нагоді витягнути Риту зі скрутного становища, надати їй послугу та підкорити її своєю добротою. — Зараз ми проїдемо в Джексон-парк, пообідаємо там у павільйоні та повернемося в місто при світлі місяця. Гаразд? Та посміхніться ж, будьте веселі, як завжди. Про що вам сумувати? Я готовий зробити для вас усе, що забажаєте, — все, що в моїх силах! У вас може бути все, чого запрагнете. Що вас турбує? Ви ж знаєте, наскільки ви мені дорогі. Розкажіть про свої труднощі, дозвольте позбавити вас будь-яких турбот.

— Ні, ви для мене нічого не можете вдіяти, принаймні зараз. Труднощі? Ну та які там труднощі! Все — марнота марнот!

Вона навіть про себе розповідала з недбалою відчуженістю, в якій домінувала якась особлива привабливість. Ковпервуд був вражений.

— Але ви для мене — не дрібниця, Рито, — м'яко сказав він, — як і все, що вас стосується. Я вам казав, як бага-

то ви для мене означаєте. Невже ви самі цього не бачите? Для мене ви — найскладніша з усіх загадок і найцікавіша. Я втрачаю глузд через вас. Із часу нашої останньої зустрічі я все думав і думав. Якщо у вас є якісь турботи чи тривоги — поділіться зі мною. Бо в мене зараз тільки одна турбота — ви. Поєднайте своє життя з моїм, і я влаштую так, що ви будете щасливі. Ви потрібні мені, а я — вам.

— Так, — сказала вона, — я знаю... — І затнулася. — Нічого особливого не сталося, ми з Гарольдом трошки посварилися.

— Через що?

— Через мене. — Вона знову примхливо випнула уста. — Не можу ж я вічно палити фіміам, як ви тоді сказали. — Слова Френка міцно засіли у неї в голові. — Але це все — позаду. Погляньте, який дивовижний день, просто пре-чу-до-вий!

Ковпервуд поглянув на неї та похитав головою. Яка вона чарівна в своїй непослідовності! Правлячи кінями та балакаючи з Солбергом, Ейлін нічого не чула і не бачила. Вона була поглинута своїм супутником, а крім цього, її відволікав потік екіпажів, що прагнули на Південь по Мічиган-авеню і миготіли повз дерева з ніжним молодим листям, зелені газони, скопані клумби, відчинені вікна будинків. Уся чарівна принадність весни викликала в Ковпервуда радісне відчуття життя, що наче знову відкривалося для нього. Якби все те захоплення, що він зараз відчував, можна було б побачити, воно оточило б його осяйним ореолом. Пані Солберг відчувала, що її чекає фантастичний вечір.

Обідали в парку, просто неба, курчатами, смаженими в сухарях, пили шампанське й їли вафлі. Словом, усе було як годитися. Ейлін, задоволена тим, що Солберг в її товаристві був дуже бадьорим, пустувала, проголошувала тости, сміялася, бігала по галявині та весело щебетала. Гарольд відверто залицявся до неї, як робили це всі чолові-

ки, намагався навіть освідчитися в коханні. Ейлін жартома його зупиняла, називала «нестерпним хлопчиськом» і вимагала, щоб той «перестав негайно». Вона була настільки впевнена в собі, що, повернувшись додому, не побоялася розповісти Ковпервудові, як легко заводиться Солберг і як вона весь час із ним жартувала. Френк, котрий не сумнівався в її вірності, поставився до цієї розповіді дуже спокійно. Солберг — бовдур, нехай собі упадає за Ейлін. Це дуже навіть до речі.

— Гарольд — непоганий хлопець, — зауважив він. — Нічого проти нього не маю, але скрипаль із нього, здається, досить посередній.

Після обіду вся компанія поїхала на берег озера за місто, де починалася прерія з розкиданими то тут, то там темними купками дерев. Небо було чистим, яскраво світив місяць, заливаючи сріблястим сяйвом безмовні поля та непорушну поверхню озера. Спокуса, що її продукував Ковпервуд, яку Рита останнім часом поглинала у величезних дозах, справляла на неї свою руйнівну дію. Палка та смілива за всієї своєї уявної апатичності, Рита була з тих жінок, у котрих почуття пробуджує рішучість. Френкові вдалося вразити її уяву. Його жертва розуміла, що він набагато значніший за всіх, хто її оточував. Хіба не щастя бути коханою такого чоловіка! Яке у них могло б бути яскраве та цікаве життя! Думка про зв'язок із Ковпервудом і вабила, і лякала Риту, немов яскравий вогник у темряві. Щоб здолати своє хвилювання, вона заговорила про мистецтво, про спільних знайомих, про Париж, Італію. Френк підтримував цю розмову і весь час тихенько гладив руку жінки, а раз, коли екіпаж в'їхав у тінь дерев, прихилив до себе її голову та торкнувся губами її щоки. Рита спаленіла, затремтіла, зблідла, піддавшись зненацька бурі нових відчуттів, але все ж упоралася з собою. Ось воно, щастя! Вона розуміла, що колишньому життю настав край.

— Будьте завтра о третій за мостом на Рош-стрит, — шепнув Ковпервуд. — Я приїду за вами. Вам не доведеться чекати ні хвилини.

Вона зволікала з відповіддю, міркуючи, марячи наяву, заворожена сліпучим майбутнім, яке чоловік відкривав перед жінкою, готова скоритися чужій, непохитній волі.

— То ви прийдете? — наполягав він.

— Стривайте, — промовила вона ледь чутно. — Дайте зважити... Чи можу я?

Вона все ще вагалася.

— Так, — сказала вона згодом і глибоко, на повні груди вдихнула повітря. — Так! — повторила вона, немов щось нарешті вирішивши про себе.

— Кохана, — прошепотів він, стискаючи лікоть Рити та задивляючись в її освітлений місяцем профіль.

— Що я роблю? — прошепотіла вона, бліднучи та задихаючись від хвилювання.

## 16. ФАТАЛЬНА ІНТЕРМЕДІЯ

Ковпервуд радів неймовірно. Він заледве дочекався часу побачення, і дійсність перевершила всі його найсміливіші сподівання. Рита була миліша, своєрідніша, звабливіша за всіх жінок, котрих йому доводилося раніше зустрічати. Підприємець поспішно винайняв чарівну квартиру на Північній стороні і гаяв там із Ритою чимало годин уранці, вдень і ввечері — залежно від обставин. Тут, на волі, Френк міг не кваплячись вивчити свою нову коханку, але хоч би який прискіпливий він був, чоловікові не вдалося виявити в ній жодних або майже жодних недоліків. Молодість і безтурботність — безцінні дари, а у неї в надлишку і того, й іншого. Натура, чужа до будь-якої меланхолії, що мала щасливу здатність насолоджуватися миттю, Рита не намагалася зазирати в майбутнє, не вишу-

кувала причин для тривог і хвилювань, не згадувала про минулі невдачі та неприємності. Вона любила гарні речі, але не була марнотраткою. Як не намагався Ковпервуд умовити її більше витратити на себе, як не хитрував, все було намарно, і це не могло не викликати його поваги. Жінка завжди знала, чого прагне, витратила гроші економно, купувала розважливо та скромністю своїх суконь нагадувала йому польову квітку. Часом почуття до Рити захоплювало Френка з такою силою, що ставало болісним для нього і він радий був би позбутися тієї мани, але не міг із собою нічого вдіяти. Чар не минав. Коли після найнесамовитіших ласк Рита поправляла своє розпатлане волосся, чарівно кривляючись перед дзеркалом і міркуючи відразу про купу приємних речей, вона здавалася йому тільки ще більше свіжою, вродливою та чарівною.

— Ти пам'ятаєш, Алджерноне, ту картину, що ми з тобою бачили в антиквара три дні тому? — нагадувала вона, розтягуючи слова та називаючи його цим другим іменем, яке вважала милозвучнішим і відповіднішим для їхніх романтичних зустрічей. Ковпервуд спочатку заперечував проти цього, але вона наполягла на своєму. — Пам'ятаєш плащ старого, який досконалий синій тон (картина називалася «Поклоніння волхвів»)? Ну, просто ча-рів-ний!

Вона так мило розтягувала слова і так кумедно при цьому випинала губки, що немислимо було не поцілувати її.

— Маргаритко моя, — казав він, пригортаючи її до себе. — Саксонська статуетко!

— Ну ось, я тільки-но причесалася, а ти знову розпатлав мені волосся.

Голос її й очі були невинні та простодушні.

— Неодмінно розколошкаю, моя кокетко.

— Ти мене зовсім задушиш. Мені завжди боляче від твоїх поцілунків. Невже тобі мене не шкода?

— Шкода, крихітко! Хоча мені подобається заподіювати тобі біль.

— Ну що з тобою вдієш!

Але і після цих бурхливих поривів його так само тягнуло до неї. «Вона — як метелик, — думав він, — кремова з білим або блакитна із золотим — пурхає над шипшиною, з квітки на квітку».

Дуже скоро Ковпервуд переконався, що Рита чудово тямить у вимогах світу, хоча сама й не належала до цього кола. Рита відразу ж збагнула і його бажання відігравати роль у товаристві, і честолюбне прагнення колекціонувати картини, і мрії про блискуче майбутнє. Мабуть, їй було зрозуміло, що він ще не повністю проявив себе, що Ейлін як дружина для нього не зовсім годиться і що їй, Риті, ця роль була б більше до снаги. Незабаром вона стала розмовляти з ним і про свого чоловіка, дуже поблажливо відгукуючись про його слабкості та недоліки. Вона не тримала на нього зла, просто їй, як з'ясувалося, набридли взаємини, які не виправдовувалися ні коханням, ні схилянням перед талантом, ні взаєморозумінням. Френк запропонував Риті перебраться в просторішу оселю, покласти край дріб'язковій економії, яка дратувала її та Солберґа, і пояснити все тим, що родина висилає їй зараз більше грошей. Спочатку Рита і слухати нічого не хотіла, але Ковпервуд м'яко, хоча і наполегливо наполягав і таки домогся свого. Ще через якийсь час він порадив їй умовити Гарольда поїхати в Європу. Нехай думає, що її рідня і цього разу розщедрилася. Прохання, ласки, переконання та лестощі зробили свою справу. Пані Солберґ врешті скорилася та прийняла допомогу коханця.

Позбувшись матеріальних турбот, вона зовсім заспокоїлася та розцвіла. Втім, щедротами Ковпервуда Рита користувалася помірно і гроші його витрачала розважливо. Більше року ні Солберґ, ні Ейлін не підозрювали про цей зв'язок. Гарольд, обвести котрого навколо пальця

було заввиґрашки, поїхав погостювати до матері в Данію, а звідти — до Німеччини, удосконалюватися в музиці. Наступного року Рита Солберг вирушила слідом за Френком у Європу. В Екс-ле-Бені, Біарріці, Парижі і навіть у Лондоні Ейлін перебувала в блаженному невіданні щодо цієї другої супутниці свого чоловіка. Рита намагалася розвинути смак Ковпервуда, знайомила його з серйозною музикою та літературою. Завдяки їй змінилися його погляди на багато речей. Рита схвалювала його намір скласти велику збірку картин старих майстрів і радила бути обачнішим у виборі полотен сучасних художників. Френк був цілком задоволений таким станом справ і нічого кращого для себе не бажав.

Але, як і будь-яке піратське плавання хвилями пристрасті, таке становище загрожувало небезпекою. Чого доброго, міг піднятися й шторм — один з тих лютих шквалів, причиною яких буває обманута довіра та створені суспільством моральні норми, згідно з якими жінка є власністю чоловіка. Правда, Ковпервуда, котрий жодних законів, крім своїх власних, не визнавав, а якщо і корився чужим правилам, то лише тоді, коли не міг їх обійти, гіпотетичні скандали, сцени ревнощів, крики, сльози, докори, звинувачення особливо не бентежили. До того ж, можливо, вдасться цього уникнути. І там, де звичайна людина остерігалася б наслідків навіть одного такого зв'язку, Френк, як ми бачимо, незворушно і майже одночасно зав'язував стосунки з кількома жінками. Новий зв'язок не міг його налякати, тим більше, що цього разу він захопився по-справжньому. Колишні його любовні пригоди в кращому випадку були сурогатом справжніх почуттів, порожніми інтрижками, в яких не брали участь ні розум, ні серце. З пані Солберг усе було інакше. Невідомо, чи надовго, але тепер Рита була для нього всім. Однак жінки мали над Ковпервудом таку привабливу владу, так потужно — якщо не чуттєво, то естетично — діяла на нього їхня

врода і зваблива таємниця їхньої індивідуальності, що він незабаром втягнувся в нову авантюру, результат якої був не настільки щасливий.

Антуанетта Новак почала свою працю на Ковпервуда як особистий секретар і стенографістка мало не зі шкільної лави: середню освіту вона отримала в училищі на Західній стороні, після чого закінчила ще й комерційну школу. Ще дівчинкою вона приїхала в Америку разом із батьками, виросла та розцвіла, як троянда. Важко було повірити, що ця струнка та гнучка красуня, завжди зі смаком одягнена, досконало знає стенографію, бухгалтерію й усю конторську роботу, — донька бідного поляка, котрий працював спочатку у південно-західній частині Чикаго на сталеливарному заводі, а потім відкрив у польському кварталі третьосортну крамничку і став торгувати тютюном, газетами та канцелярським приладдям. Продаж гральних карт і кімнатка в глибині, де відвідувачі могли посидіти та за нагоди перекинутися в карти, по суті, були єдиними джерелами прибутків цього підприємства. Антуанетту (до речі, її звали Мінка, а ім'я Антуанетта вона просто вичитала в чиказькій недільній газеті), тоненька брюнетка, мрійлива, честолюбна та сповнена надій на майбутнє, не прослуживши й тижня на новому місці, стала захоплюватися своїм босом і, тамуючи подих, стежила за кожним його сміливим ходом у війні з газовими компаніями. Бути дружиною такого чоловіка, міркувала вона, завоювати його кохання або хоча б привернути його увагу — яке це має бути щастя! Після сіренького маленького світу її дитинства й юності — він здавався їй сіреньким порівняно з тими вищими та недоступними сферами, про існування яких вона почала здогадуватися, дивлячись на свого шефа, — і після нічим не примітних людей у конторі з продажу нерухомості, де вона працювала якийсь час до того, як вступити сюди, Ковпервуд, завжди бездоганно одягнений, стриманий, спокійно-самовпевнений, не міг



залишити поза увагою найчутливіші струни її честолюбної душі. Якось вона побачила, як із фіакра вийшла Ейлін у брунатному костюмі, хутрі, елегантних лакованих черевичках і капелюшку з довжелезним темно-червоним пером, що стирчало над головою, немов шпиль чи лезо кинджала. З першого ж погляду Антуанетта її зненавиділа. Чим вона гірша за цю роззяцьковану особу? Чому так несправедливо влаштований світ? І що за людина Ковпервуд?

Якось, невдовзі після відкриття комісійної контори в Чикаго, Френк продиктував їй свою біографію, дещо пом'якшивши факти, і велів розіслати по одному примірнику в редакції чиказьких часописів. Антуанетта засиділася за листуванням, пізно повернулася додому, і вночі їй наснився сон, в якому викривлено, як завжди буває в снах, вона побачила те, що трапилося з нею за дня.

Їй снилося, ніби вона сидить за своїм столом у розкішному кабінеті Ковпервуда на Ла-Саль-стрит, а він стоїть біля неї і питає:

— Що ви про мене думаєте, Антуанетто?

Вона збентежена, але відповідає хоробро. Уві сні дівчина була пристрасно в нього закохана.

— Даруйте, я й сама не знаю...

Тоді він узяв її за руку і погладив по щоці, і тут панночка прокинулася. А потім довго лежала і міркувала, як обурливо та прикро, що такий чоловік сидів у в'язниці. Який він гарний! Одружений вдруге. Може, його перша дружина була негарна чи дурна? Ці думки не полишали Антуанетту, і навіть уже вранці, на роботі, вона ніяк не могла їх позбутися. Зайнятий своїми справами, Ковпервуд тоді не звертав на неї уваги. Він із захопленням розробляв черговий хід, який дав би йому перевагу у війні зі старими газовими компаніями. А для Ейлін, хоча вона лиш раз бачила Антуанетту у Френка в кабінеті, секретарка й зовсім не існувала. Жінка-конторниця була в ті дні такою рідкістю, що на неї дивилися, як на опудало. Ейлін просто не помічала її.

Десь приблизно через рік після того, як Ковпервуд зі-йшовся з Ритою Солберг, його взаємини з Антуанеттою Новак, суто ділові й офіційні спочатку, раптово набули дещо іншого, особистісного характеру. Чим це пояснити? Тим, що йому набридла Рита? Анітрохи! Френк, як і раніше, захоплювався нею. Чи тим, що йому набридла Ейлін, котру він нахабно дурив? Зовсім ні. Часом вона приваблювала його нітрохи не менше, може, навіть і більше, ніж раніше. І саме тому, що її законні права так грубо він зневажав. Він жалів Ейлін, але виправдовував себе тим, що всі його романи — за винятком, мабуть, зв'язку з пані Солберг — дуже нетривкі. Якби у нього була можливість одружитися з Ритою, він, імовірно, так і вчинив би, навіть іноді думав, чи може щось змусити Ейлін дати йому волю. Але все це врешті-решт були тільки порожні думки. В глибині душі він вважав, що вони проживуть разом до самої смерті, тим більше, що Ейлін так легко дурити.

Ну, а Антуанетта Новак була для нього лише частиною тієї симфонії тілесного кохання, за допомогою якого, як відомо, краса править світом. Антуанетта була чарівною брюнеткою, особливо гарно виглядали її великі чорні очі, що горіли вогнем невоситимої жаги, і Ковпервуд, на котрого стенографістка спочатку не справила відчутного враження, поступово зацікавився нею. Дивлячись на неї, він дивувався, як Америка змінює людей.

— Ваші батьки — американці, Антуанетто? — запитав він її якось уранці з тією поблажливою фамільярністю, з якою зазвичай поводився зі своїми підлеглими або людьми, котрі стоять нижче за нього за розумовим розвитком, що, втім, нікого не ображало, а багатьом навіть здавалося вельми втішним.

Антуанетта, свіженька й охайна, в білій блузці та чорній спідниці, з чорною оксамиткою на ніжній шії і з важкими чорними косами, що обвивали її голову і були скріплені білим целулоїдним гребінцем, глянула на нього

повними щастя й удачності очима. Вона звикла до чоловіків зовсім іншого штибу: в дитинстві її оточували люди суворі, запальні, гарячі, часом вони напивалися і тоді починали запекло сваритися. Вони раз по раз страйкували, брали участь у демонстраціях, ходили молитися в католицьку церкву. А потім вона бачила навколо себе тільки махлярів, схиблених на грошах, неосвічених, котрі нічим не цікавилися, крім можливостей наживи, що відкривалися їм у Чикаго. У конторі Ковпервуда, стенографуючи його листи, чуючи його короткі, але завжди бадьорі розмови зі старим Лафліном, Сіппензом та іншими, вона дізналася про життя багато нового, про що раніше ніколи і не підозрювала. Немов він відчинив перед нею вікно, за яким відкривалася неозора далечинь.

— Ні, не американці, сер, — відповідала Антуанетта, опускаючи на блокнот тонку, але сильну білу руку, в якій вона тримала олівець. Задоволена його увагою, вона мимоволі посміхнулася.

— Так я і думав, — сказав він, — хоча вас можна прийняти за справжню американку.

— Не знаю навіть, чому це так, — продовжувала Антуанетта дуже серйозно. — І брат у мене — також справжній американець. Ми з ним зовсім не схожі на батька і матір.

— А що робить ваш брат? — спитав Френк, аби щось сказати.

— Він працює зважувальником у «Арніла і Ко». Сподівається колись стати менеджером. — Вона посміхнулася.

Ковпервуд допитливо зиркнув на підлеглу, і вона, не витримавши його погляду, опустила очі. Мимоволі зрадницький рум'янець спалахнув на смаглявих щоках дівчини. Вона завжди болісно шарілася, коли її бос дивився на неї.

— Отже, що ж ми писали генералу Ван-Сайклу? — прийшов їй на допомогу Френк, і через кілька хвилин панночка вже опанувала себою.

Щоразу, коли їй траплялося залишатися наодинці з Ковпервудом, вона відчувала дивне хвилювання, з яким не могла впоратися. Серце її починало відчайдушно битися, і вся вона пашіла, як у вогні. Часом Антуанетта задавала питанням, чи може такий блискучий чоловік звернути увагу на просту стенографістку.

Природно, що, постійно думаючи про Френка, Антуанетта зрештою без пам'яті в нього закохалася. Можна було б, звісно, розповісти, як вона день за днем писала під його диктовку, вислуховувала накази, спокійно та діловито, як і годиться зразковій секретарці, виконувала свої обов'язки. Але думки дівчини, хоча це і не відбивалося на точності й акуратності її роботи, були цілком захоплені незвичайним чоловіком, котрий сидів поруч у кабінеті, — її господарем, до котрого безперервно приходили важливі та впливові функціонери. Вони тицяли їй свою картку й іноді годинами затримувалися у Ковпервуда. Правда, вона помітила, що шеф рідко вдавався до тривалої бесіди аби з ким, і це дуже інтригувало її. Розпорядження, які він видавав, завжди вирізнялися стислістю. Френк покладався на її природну кмітливість, що вона миттєво доповнить те, на що він тільки натякав.

— Ви второпали? — зазвичай питав він.

— Так, — відказувала Антуанетта.

Ніколи ще не почувалася вона настільки значною особою, як тепер, з того часу, як стала працювати у Ковпервуда. У просторій конторі з натертою до блиску підлогою все було світлим, холодним і жорстким, як і сам Френк. Вранішнє сонце зазірало у велике вікно з товстим дзеркальним склом, що виходило на схід, і, проникаючи крізь приспущені штори салатого кольору, створювало в кімнаті зеленкувату, романтичну, як здавалося Антуанетті, напівтемряву. Кабінет Ковпервуда, оздоблений, як і в Філадельфії, вишневим деревом, був облаштований так, аби не можна було ні підглянути, ні підслухати, що там ро-

биться. Коли двері були зачинені, ніхто не смів туди входити, наче за кіот. Правда, Френк здебільшого розсудливо залишав двері відчиненими, навіть коли диктував ділові листи. Під час таких процедур, що відбувалися зазвичай при відчинених дверях, Ковпервуд не вважав зручним залишатися з секретаркою занадто довго наодинці. Так виникли стосунки, що сприяли їхньому зближенню.

Минали місяці, Френк був захоплений іншою жінкою, про існування котрої Антуанетта навіть не підозрювала, а вона, входячи до нього в кабінет, то насилу переводила дух від хвилювання, то паленіла від дівочого сорому. Вона навіть сама собі не наважувалася зізнатися, що мріє про свого боса. Дівчині було страшно навіть подумати, наскільки легко вона може йому поступитися. А тим часом не було такої риси у Ковпервуда, яка б не врзалася їй у серце. Його густе каштанове волосся, завжди акуратно розділене проділом, його великі, ясні, незворушні очі, пещені руки, такі сильні та мужні, навіть його костюм завжди витонченого та простого крою, — все захоплювало її. Френк зазвичай здавався дуже замкнутим і далеким, і тільки коли вони працювали разом, ставав дещо ближчим і доступнішим.

Якось, коли він диктував Антуанетті ділового листа й її погляди кілька разів зустрілися — при цьому вона незмінно опускала очі на папір, — він, продовжуючи диктувати, підійшов до напіввідчинених дверей і прикрив їх. Антуанетта не звернула б на це уваги — йому траплялося і раніше зачиняти двері, — але сьогодні у нього був якийсь особливий погляд, пильний, без усмішки, і вона відчула, що зараз, цієї миті щось станеться. Вона застигла, потім кров прилинула до її обличчя, і по спині пробігли мурашки. Антуанетта і сама не знала, наскільки вона гарна. Руки та ноги у неї були немов виточені, а тіло — струнке та гнучке. Тонкий профіль чеканністю рисунка нагадував зображення на старовинних грецьких монетах, а туго заплетені коси, що обвивали голову, здавалися ви-

різьбленими з каменю. Все це раптово впало Ковпервуду в очі. Повернувшись до столу, він не сів на своє місце, а схилився до дівчини, взяв її за руку і ніжно, але наполегливо потягнув до себе.

— Антуанетто, — сказав він.

Вона глянула на нього знизу вгору, потім підвелася, бліда, задихаючись від хвилювання. Від звичайної діловитості не залишилося й сліду. Панночку охопила якась слабкість і безсилля. Вона спробувала було вивільнити руку, але, піднявши очі, побачила спрямований на неї жорсткий і жадібний погляд. В голові секретарці запаморочилося, в очах відбилосся зрадницьке сум'яття.

— Антуанетто!

— Так, — прошепотіла вона.

— Ви кохаєте мене, зізнавайтесь!

Вона спробувала опанувати себе, проявити твердість духу, яка, як їй здавалося, ніколи її не покине, але, на жаль, цієї твердості вже не було і в помині. На мить Антуанетті згадалася далека чиказька околиця, Блу-Айленд-авеню, з двома рядами низеньких глиняних будиночків, де вона провела своє дитинство... А тут цей елегантний світлий кабінет і сильний, владний чоловік, котрий вимагає її відповіді. Який чудовий має бути світ, в якому він живе! Кров билася у неї в скронях, і панночка застигла в якомусь блаженному заціпенінні.

— Антуанетто!

— Ах! Я й сама не знаю... — пробелькотіла вона. — О, так, так! Кохаю!

— Мені подобається ваше ім'я, — сказав він. — Антуанетто! — і пригорнув її до себе.

Перелякана, щаслива, вона не пручалася, але раптом, швидше від несподіванки, ніж від сорому, сльози бризнули з її очей. Вона відвернулася, сперлася рукою об стіл і, опустивши голову, заплакала.

— Про що ви, Антуанетто? — ласкаво запитав він, нахилиючись до неї. — Ви так погано знаєте життя? Адже ви

сказали, що кохаєте мене. Може, ви хочете, щоб я забув про те, що сьогодні відбулося, і щоб все між нами було, як і раніше? Я можу піти на це, якщо тільки, певна річ, і ви можете.

Ковпервуд чудово знав, що секретарка кохає його і всім єством прагне до нього. Антуанетта чула, що казав її бос, але ридання душили її.

— Хочете, щоб усе було, як і раніше? — знову повторив він, помовчавши, щоб дівчина могла оговтатися.

— Ах, дайте мені поплакати! — в сум'ятті пробурмотіла вона нарешті. — Я й сама не знаю, чому ридаю. Просто розхвилювалася трошки. Будь ласка, не звертайте на мене уваги.

— Антуанетто, перестаньте плакати і погляньте на мене.

— Ні, ні, тільки не тепер. У мене очі зовсім розпухли.

— Ну, погляньте на мене, Антуанетто, — і він узяв її за підборіддя, — подивіться, хіба я такий уже страшний?

— О! — схлипнула вона, коли їхні погляди зустрілися. — Я... — І, поклавши руки на груди Френка, припала до нього головою, а той обійняв дівчину та погладив по плечу.

— Я не такий уже поганий, Антуанетто, ви тут стільки ж винні, скільки й я. То ви мене кохаєте?

— Так, о, так!

— І не будете сердита на мене?

— Ні. Як це все дивно, — вона сховала обличчя у нього на грудях.

— То поцілуйте мене.

Вона закинула голову й обвила його шию руками. Ковпервуд міцно притиснув дівчину до себе. Він злегка кепкував над секретаркою, допитуючись, чому вона плакала, а сам думав: що б сказали Ейлін і Рита, якби дізналися? Спочатку Антуанетта не хотіла говорити, а потім зізналася, що у неї було таке відчуття, ніби вона чинить погано. Цікаво, що панночка також думала про Ейлін, про те, з

якою пихою та завжди пропливає повз неї. Тепер вона ділить із цією зарозумілою пані Ковпервуд його любов. І як не дивно, Антуанетта вважала це честю для себе.

Вона виросла у власних очах, відчула в собі приплив бадьорості та сил. Тепер дівчина більше дізналася про життя, бо пізнала кохання та пристрасть. Майбутнє малювалося їй сповненим радощів. Трохи згодом Антуанетта сіла за свою друкарську машинку. «До чого все це призведе?» — думала вона, гарячково хвилючись. По обличчю дівчини не було помітно, що вона плакала, тільки смагляві щоки пашіли палким рум'янцем, і це робило її ще вродливішою. Жодне почуття провини перед Ейлін не турбувало Антуанетту. Вона належала до нового покоління, яке починало в душі піддавати переоцінці колишні етику та мораль. Хіба не має вона права розпоряджатися собою, як заманеться, й яке кому діло, куди це може її завести. Поцілунки Ковпервуда все ще горіли на її губах. Що тепер обіцяє їй майбутнє?

## 17. ЩОСЬ НЕ КЛЕЇТЬСЯ

Наслідки цього зближення не були такими значними для Френка, як для Антуанетти. Поступаючись раптовій примсі, він пробудив до життя пристрасну, неприборкану особу. Дівчина сліпо обожнювала його. Скільки б він не заподіяв їй горя, Антуанетта — і майбутнє це показало — ніколи не стала б йому мстити. Однак, сама того не відаючи, вона першою викликала підозри у Ейлін і відкрила їй очі на зради Ковпервуда.

Приводом до цього послужили два доволі незначних випадки. Якось, заїхавши за Френком, Ейлін застала його в кабінеті наодинці зі стенографісткою, хоча було вже пізно й інші службовці давно розійшлися. Вони дуже жваво розмовляли про щось, і панночка, коли Ейлін увійшла, ніби



зняковіла. Іншим разом, коли Ковпервуд був у від'їзді, Ейлін здалося, що вона бачила його разом із Антуанеттою в кареті на Стейт-стрит. Стояла гидка листопадова погода. Ейлін виходила з крамниці Меррила і випадково зиркнула на екіпаж, що проїжджав біля хідника. Повної впевненості у неї не було, але їй все одно це вразило. Невже Френк у місті і нікуди не виїжджав? Ейлін негайно ж вирушила до нього в контору, під приводом, що знайшла гарненький нашійник для Дженні, песика старого Лафліна, а насправді, щоб перевірити, чи Антуанетта там. «Невже Ковпервуд міг захопитися цією стенографісточкою?» — питала вона себе дорогою. У конторі всі вважали, що шефа немає в місті, але й Антуанетти на місці не виявилось. Лафлін сказав Ейлін, що панна Новак, здається, пішла в бібліотеку підібрати якісь матеріали. Так Ейлін і не вдалося розвіяти свої сумніви.

Як вона мала до цього поставитися? І щастя її, й усі надії були настільки тісно пов'язані з коханням та успіхом Френка, що при одній думці втратити його вона готова була ошаліти. Часом Ковпервуд, продираючись звивистими стежками пристрасті, замислювався над тим, як вчинить Ейлін, якщо дізнається про його вибрики. Уже й раніше — коли він завів інтрижку з дружиною адвоката, пані Катридж, а потім із Еллою та пані Ледуел — у нього траплялися невеликі сутички з Ейлін, і хоча до справжніх сварок справа не дійшла, Френкові стало ясно, що навіть тій підозри виводить дружину із себе. Іноді він десь пропадав, і Ейлін чекала його даремно, але у чоловіка завжди знаходилися виправдання. Іноді її дивувала його незрозуміла байдужість до неї — в цьому виправдатися було вже важче. Проте дотепер Ковпервудові завжди вдавалося розвіювати ревнів підозри дружини, тому що жодною з цих жінок він не був серйозно захоплений.

— Ну, навіщо ти таке кажеш? — спокійно заперечував він, коли Ейлін, сердячись на нього за якусь чергову тим-

часову відсутність, стверджувала, що він, мабуть, непогано згаяв час із іншою. — Ти ж чудово знаєш, що у мене нікого немає. Повір, якби я і завів шури-мури з якоюсь жінкою, ти б дуже хутко про це дізналася. І все одно, навіть якщо станеться зі мною такий гріх, в душі я ніколи б тебе не зрадив.

— Он як? — уїдливо кричала Ейлін, хробак сумнівів точив її. — Ну, знаєш, «духовну вірність» можеш залишити собі! Мені одних піднесених почуттів замало.

Френк реготав, а за ним сміялася й Ейлін. Він жалів дружину і розумів, що вона має рацію. Подобався йому і сарказм, що звучав у її словах. Крім цього, він знав, що в глибині душі вона не вірить у його зраду, — адже він і зараз поводився з нею, як закоханий. Але Ейлін добре знала, що він подобається жінкам, а хіба мало бездушних кокеток, котрі будуть раді заманити його та спалюжити їй життя? Та Френк і сам, може, не проти стати жертвою цих спокусниць.

Взаємний потяг і фізична близькість становлять настільки невід'ємний бік шлюбу і взагалі будь-якого любовного зв'язку, що майже кожна жінка стежить за проявами почуття у свого коханого приблизно так, як, скажімо, моряк, плавання котрого залежить від погоди, стежить за барометром. Ейлін у цьому сенсі не була винятком. Вона була такою гарною, настільки сильно завжди вабила до себе Ковпервуда, що будь-яка зміна в його ставленні не могла б від неї схватися. Чергові спалахи пристрасті доводили жінці, що вона не втратила ще для нього своєї привабливості. Але тишком-нишком, задовго до його захоплення пані Солберг чи кимось іншим, запал Френка став згасати. Правда, зміна була не настільки суттєвою, щоб викликати тривогу. Ейлін дивувалася, але не дошукувалася причин. Після невдачі, яку вона зазнала в чиказькому світі, становище її було занадто хитким, й у неї просто забракло на це духу.

Із появою пані Солберг та Анутанетти Новак усе ускладнилося ще більше. По-своєму прив'язаний до Ейлін, Ковпервуд і хотів би бути ніжним із дружиною — він знав, наскільки сильно вона його кохає, і почувався винним перед нею, — але в той же час чоловік усе більше віддалявся від своєї дружини. Він віддалявся від Ейлін або, навпаки, знову зближувався з нею залежно від пожвавлення чи затишшя, що по черзі наступали в його любовних справах, що, втім, ніяк не позначалося на його справах банкірських, яким він віддавався з незмінною енергією та завзяттям. Ейлін усе це помічала і дуже турбувалася. Однак при її безмірній самовпевненості жінці не вірилося, щоб Ковпервуд міг довго залишатися нечутливим до її вроди. Крім цього, сентиментальна участь, яку вона брала в долі Гарольда Солберга і в його душевних терзаннях, не дозволяли їй тверезо оцінити реальний стан речей. І все ж таки урешті-решт вона почала розуміти, що кохання Френка йде на спад. Найстрашніше те, що колишні стосунки дуже швидко псуються, перетворюючись на порожню видимість колишніх почуттів. Ейлін відразу відчула фальш. Вона намагалася протестувати.

— Чому ти не цілуєш мене так, як раніше? — дорікала вона чоловікові.

Або іншим разом ображено питала:

— Що з тобою трапилося? Ось уже чотири дні, як ти не звертаєш на мене жодної уваги.

— Нічого не сталося, — невимушено відповідав Ковпервуд. — Я анітрохи не змінився і ставлюся до тебе, як і раніше.

Він пригортав її до себе, пестив, але Ейлін залишалася недовірливою та настороженою. У душевному стані, що настає у людини, котра зіткнулася з такими болісними та незрозумілими припливами і відпливами кохання, дуже малу роль відіграють так звані розум чи логіка. Не можна не дивуватися, як під напором пристрасті і під впливом

мінливих умов руйнуються ті погляди та теорії, якими ми раніше керувалися в житті. Раніше Ейлін знехтувала правами першої дружини Ковпервуда, як сміливо тлумачила вона про те, що «її Френку» потрібна жінка, котра б пасувала йому розвитком, нахилам і смакам. Тепер же, коли її долав страх, що Френк знайде собі кохану, яка більше відповідає його запитам, — хоча Ейлін й увявити не могла, хто б це міг бути, — вона міркувала зовсім інакше. Невже її час скінчився? І його тягне до якоїсь іншої жінки більше, ніж до неї? «Це було б жахливо! Що ж тоді робити?» — питала вона себе в повній розгубленості.

Якось увечері Ейлін зовсім занепала духом і навіть трошки поплакала, сама навіть не знаючи, чому. Часом їй доставляло мстиву насолоду вигадувати, як і чим дошкунлятиме вона тій, котра зазіхне на її чоловіка. А потім мучилася сумнівами. Чи треба відкрито оголошувати війну, якщо вона переконається, що у Френка є коханка? Ейлін знала, що швидше за все саме так і буде, але разом із тим розуміла, що якщо Ковпервуд до неї охолов і кимось захоплений усерйоз, то нічого вона цим не доб'ється. Як усе це жахливо! Але що робити? Як повернути Френка? Адже це зараз — найголовніше.

Ревниві розпитування Ейлін змусили Ковпервуда насторожитися і подвоїти свою увагу до неї, — правда, суто формально. Він у міру сил приховував почуття, що хвилювали його тепер, — захоплення Ритою Солберг, інтерес до Антуанетти Новак, — і на якийсь час досяг успіху в цьому.

Але врешті-решт зміна стала занадто очевидною. Ейлін це помітила через рік після їхнього повернення з Європи. У той час вона ще цікавилася Солбергом, хоча її взаємини з ним ніколи не заходили далі за легкий флірт. Їй, правда, спадало на гадку, що Гарольд — доволі привабливий, але хіба можна його порівняти з Френком? Ніколи! Й тільки Ейлін відчула, що Ковпервуд змінився, вона відразу схаменулася. А випадку з каретою було досить, аби Сол-

берг і зовсім перестав для неї існувати. З жахом думала вона про те, що втратити тепер чоловіка — це втратити все: його любов — єдине, що у неї залишилося, після того, як розвіялися її надії потрапити у вищий світ. Може, саме через цю невдачу Френк і збайдужів до неї? Так, звісно. І все ж, згадуючи, як він клявся їй у коханні, згадуючи свою відданість йому в найважчий час, коли той сидів у в'язниці в Філадельфії й усі його покинули. Ейлін не вірила, що він здатен відплатити їй такою зрадою. Френк може захопитися, але якщо гарненько його присоромити, влаштувати, врешті, сцену, невже у нього вистачить совісті так мучити її? Ні, ні, він схаменеться і знову стане так само ласкавим і ніжним, як раніше.

Коли Ейлін бачила його або їй здавалося, що бачила в кареті з Антуанеттою Новак, їй дуже кортіло вчинити йому допит, але вона пересилила себе і вирішила спочатку простежити за чоловіком. Може, він волочиться відразу за кількома жінками? Тоді це не так уже й страшно. Ейлін була ображена, одурена в своїх найкращих почуттях, але не зломлена.

## 18. ЗІТКНЕННЯ

Рита Солберг була з тих жінок, уся поведінка котрих і сама манера триматися не дозволяють запідозрити їх у чомусь поганому. Хоча багато в її теперішньому житті було для неї новою, вона не хвилювалася, не боялася, незмінно зберігала душевну рівновагу і тому в найскрутніших обставинах примудрялася не втрачати самовладання. Навіть заскочена на гарячому, не відчула б збентеження та незручності, бо не бачила в своїх стосунках із Ковпервудом нічого аморального і не мучилася думкою про те, куди заведе її цей зв'язок. Такі поняття, як «душа», «гріх», для неї не існували, а думка суспільства мало її турбувала.

Спокусниця любила мистецтво, любила життя, словом, це була справжня язичниця. Є такий тип особистості, наче захищений непроникним панцером. Зазвичай це — люди стійкі, але не обов'язково видатні чи особливо успішні. Рита в своїй егоїстичній наївності була нездатна зрозуміти душевні муки жінки, котра втратила коханого. Сама вона байдуже поставилася б до такої втрати, погорювала б, мабуть, трошки й утішилася. Впевнена у своїй вроді та чарі, вона чекала б для себе в майбутньому чогось кращого, або у всякому разі, не гіршого.

Рита часто навідувала Ейлін — і з Гарольдом, і без нього, їздила з Ковпервудами на прогулянку, бувала з ними в театрі, на виставках. Після зближення з Френком вона знову вирішила вчитися живопису. Вечірні та денні заняття, які можна було за бажання пропускати, служили їй чудовим приводом для частих поїздок із дому. Крім цього, Гарольд, з того часу, як у нього з'явилися гроші, помітно повеселів, став вести легковажніший спосіб життя, захоплюватися жінками. Ковпервуд навіть радив Риті надати чоловікові повну свободу, щоб у разі, якщо їхні взаємини викриються, той був пов'язаний по руках і ногах.

— Нехай заведе якийсь серйозний роман. Ми наймемо нишпорок і зберемо проти нього докази. Він тоді і пельку не посміє розкрити, — пояснив Френк Риті.

— Ну навіщо ж? У нього і так було хоч греблю гати таких історій, — з милою простодушністю зауважила Рита. — Він навіть віддав мені дещо зі свого листування (вона вимовила «лис-вання») — любовні послання, які він отримував від різних жінок.

— Листів недостатньо. Якщо вже потрібно буде його налякати, нам будуть потрібні свідки. Коли він знову закохається в когось, дай мені знати, а про решту я подбаю сам.

— Мені здається, що він навіть зараз закоханий, — мрійливо зронила Рита. — На днях я бачила його на вулиці з однією з його учениць. Гарненька панночка, до речі.

Ця звістка втішила Ковпервуда. Часом йому здавалося, що якби Ейлін поступилася домаганням Солберга, він був би тільки радий. Спіймавши дружину на місці злочину, він відчув би себе в безпеці. Втім, ні, в глибині душі він не хотів цього і, мабуть, хоч і не надовго, але засмутився б її зрадою. До Солберга, однак, були приставлені нишпорки, зв'язок його з розпутною ученицею встановлений і підтверджений під присягою свідками, чого разом із наявним у Рити «лис-ванням» було цілком достатньо, щоб «заткнути писок» музиканту, якщо той зважиться вчинити рейвах. Тож Ковпервудові та Риті нічого було надто тривожитися.

Інша річ — Ейлін. Думка про Антуанетту Новак не давала їй спокою і на мить: підозри, цікавість і тривога невідступно терзали її. Після всього, що Френк пережив у Філадельфії, Ейлін не хотіла нічим шкодити йому тут, але разом із цим при думці, що він її дурить, жінка впадала в шал. Не тільки її коханню, але і марнославству було завдано жорстокого удару. Як дізнатися, нарешті, правду? Самою стежити за ним? Гордість не дозволяла Ейлін чекати Ковпервуда на вулиці, біля контори, в готелях, підглядати з-за рогу. Ні, на таке вона не піде! Вимагати у нього пояснення? Не маючи достатньо вагомих доказів, це було б нерозумно. Він — занадто хитрий, і якщо його сполохати, замете сліди, і вона так нічого і не дізнається: Френк просто буде все заперечувати. Ейлін зовсім втомилася, не знаючи, на що зважитися, поки якимось із боєм у серці не згадала, як десять років тому її власний батько вдався до послуг нишпорок і легко встановив її зв'язок із Ковпервудом і місце їхніх таємних зустрічей. Як не гірко, як не болісно було це згадувати, але тепер такий же спосіб дізнатися істину не викликав у ній такого обурення, як колись. «Що ж, тоді це викриття не завдало Френкові шкоди, — міркувала Ейлін, — принаймні помітної шкоди (це було не так). Ну і тепер нічого особливого не станеться (що також

було хибно). Але хто ж поставить у провину пристрасній, люблячій і глибоко ображеній жінці таке відхилення від істини? Ейлін насамперед хотіла дізнатися, чи винен він перед нею, а там уже вона сама вирішить, що робити. І тим не менше жінка розуміла, що ступає на небезпечну стежку, і здригалася від самої згадки про можливі наслідки. Якщо розізлити Френка, він може її кинути, вчинити з нею так само, як із першою дружиною, Ліліаною.

Усі ці дні, придивляючись до свого пана та повелителя, вона думала: «Невже він мене розлюбив і дурить, як робив це тринадцять років тому зі своєю першою дружиною? Невже він справді міг зійтися з такою дівулею, як Антуанетта Новак?» Думала, думала, думала з підсвідомим страхом і разом із тим із рішучістю захиститися. Але як впливати на нього? Якщо він ще кохає її, то все обійдеться... А якщо ні?

Детективна контора, куди Ейлін після довгих тижнів болісних вагань врешті-решт звернулася, була однією з тих огидних установ, до послуг яких багато хто все ж не гребує звертатися, коли немає іншого способу спростувати свої сумніви в особистих або грошових питаннях. З Ейлін, як із багатой клієнтки, не забули здерти втридорога, але доручення виконали справно. На її здивування, досаду та жах, після кількох тижнів стеження їй доповіли, що Ковпервуд близький не тільки з Антуанеттою Новак, про що вона підозрювала, але і з пані Солберг. І підтримує стосунки як із однією, так і з іншою — два зв'язки одночасно! Ця звістка так приголомшила Ейлін, що вона довго не могла оговтатися.

Жодна жінка ні до, ні після цієї історії не здавалася Ейлін настільки небезпечною, як Рита Солберг. З усіх живих істот жінки найбільше бояться жінок, і перш за все — розумних і вродливих. Рита Солберг за останній рік дуже виросла в очах Ейлін. Її матеріальне становище помітно покращилося, і щаслива Рита гарнішала з кожним днем. Якось, побачивши її в дуже елегантному новому кабрію-



леті на Мічиган-авеню, Ейлін розповіла про свою зустріч Ковпервудові.

— У її батька, ймовірно, справи йдуть добре, — зауважив він. — Від Солберга їй кабріолета ніколи не дочекається.

Як Ейлін не симпатизувала Гарольду — цьому музикантові з вразливою душею — вона розуміла, що Френк має рацію. Іншим разом, на прем'єрі, сидячи поруч із Ритою в ложі, вона звернула увагу, яке витончене і дороге на ній плаття: світлий шовк — весь у дрібну складочку, ажурний стібок, незліченні крихітні розетки зі стрічечок — над усім цим комусь довелося добряче попідніти.

— Яка краса! — зауважила Ейлін.

— Ви так вважаєте? — безтурботно відгукнулася Рита. — Моя кравчиня стільки поралася з ним, я думала, вона ніколи не закінчить.

Сукня обійшлася в двісті двадцять доларів, і Ковпервуд охоче оплатив рахунок. Повертаючись тоді з театру додому, Ейлін думала, як витончено одягається Рита й як вона вміє завжди вибрати саме те, що їй пасує. Все ж таки вона — чарівна!

Тепер же, коли виявилось, що ті самі чари, що полонили її, спіймали в свої тенета й Френка, Ейлін відчула шалену, люту ненависть. Рита Солберг! Якою приємною буде для неї несподіванка, коли вона почує, що Ковпервуд ділив свої почуття між нею і якоюсь незначною стенографісткою, Антуанеттою Новак! І для цієї паскудної вискочки Антуанетти також хороший буде сюрприз, коли вона дізнається, як мало означає вона для Френка, якщо Риті Солберг він винайняв ціле помешкання, а з нею зустрічається в будинках побачення та недорогих номерах.

Але як не зловтішалася Ейлін, думка про власну біду невідступно мучила і нищила її. Який брехун, який лицемір, який негідник! Її поперемінно охоплювала то огида до цього чоловіка, котрий колись присягався їй у любові

до смерті, то нестримний, скажений гнів, то свідомість непоправної втрати і жалість до себе. Що не кажи, а позбавити таку жінку, як Ейлін, кохання Ковпервуда означало відібрати в неї все. Без нього вона була, як риба, викинута на берег, як корабель із опущеними вітрилами, як тіло без душі. Завалилася надія за його допомогою потрапити в коло обраних, потьмяніли радість і гордість називатися пані Френк Алджернон Ковпервуд. Отримавши звіт нишпорок, жінка сиділа у себе в покої, спрямувавши втомлений погляд удалечінь. Уперше в житті гіркі складки позначилися в куточках її гарного рота. Перед нею, як у тумані, безладно проносилися картини минулого, страшні думки про майбутнє. Раптом нещасна схопилася — в очі їй кинулася світлина на туалетному столику, з якої, немов на глум, спокійно і допитливо дивився на неї чоловік. Ейлін схопила фото, жбурнула на підлогу і в приступі шаленства розтоптала своєю витонченою ніжною гарне та нахабне обличчя. Мерзотник! Негідник! Вона уявила, як білі руки Рити обвивають його шию, як їхні уста зливаються в довгому поцілунку. Легкі пеньюари, відкриті вечірні сукні Рити стояли у неї перед очима. Але ні, він не дістанеться ні їй, ні тій паскудній вертихвістці, Антуанетті Новак! Цього не буде! Дійти до того, щоб злігатися з якоюсь стенографісткою у своїй же конторі! У майбутньому вона вже не дозволить йому взяти собі в секретарі дівулю. Після всього, чим вона для нього пожертвувала, він не сміє не любити її, не має права навіть дивитися на інших жінок!

Найневідповідніші думки вихором проносилися в її голові. Жінна була близька до божевілля. Страх втратити свого чоловіка довів її до такої нестями, що вона здатна була на будь-який необачний крок, на яку завгодно безглузду та дику витівку. Ейлін гарячково одяглася, послала за найманою каретою і веліла водієві їхати до Палацу нового мистецтва. Вона покаже цій красуні з цукеркового пуделка, цій вкрадливій погані, цій чортиці, як відбивати чужих

чоловіків! Дорогою жінка обмірковувала план дій. Вона не стане сидіти склавши руки і чекати, поки у неї заберуть Френка, як вона відняла його у першої дружини. Ні, в жодному випадку ні! Він не може так вчинити з нею. Поки вона жива, цього не буде! Вона вб'є Риту, вб'є цю прокляту стенографістку, вб'є Ковпервуда, вб'є себе, але цього не допустить! Краще помститися та накласти на себе руки, ніж утратити його кохання. У тисячу разів краще!

На щастя, ні Рити, ні Гарольда вдома не було. Вони поїхали в гості. У квартирі на Північній стороні, де, як повідомила Ейлін детективна агенція, пані Солберг і Френк зустрічалися під прізвищем Джекобс, Рити також не виявилось. Розуміючи, що чекати марно, Ейлін після недовгих вагань веліла кучерові їхати в контору чоловіка. Було близько п'ятої години вечора. Антуанетта та Ковпервуд уже пішли, але Ейлін не могла цього знати. Однак дорогою туди вона передумала та наказала повернути назад, до Палацу нового мистецтва — спершу треба розправитися з Ритою, а потім уже з тим дівчиськом. Але Солберги досі не повернулися. Зневірившись знайти Риту, Ейлін у безсилій люті поїхала додому. Де ж і як зустрітись їй із Ритою наодинці? Але на ловця і звір біжить: до злісної радості Ейлін, Рита несподівано приперлася до неї сама. Годині о шостій вечора Солберги поверталися з гостей по Мічиган-авеню, і Гарольд, коли екіпаж порівнявся з особняком Ковпервудів, запропонував завітати до них на хвилинку. Рита була чарівна в блідо-блакитній сукні, обробленій срібною тасьмою. Її черевики та рукавички були дивом витонченості, а капелюшок — просто мрія. Побачивши Риту, Ейлін — вона була ще у вестибюлі і сама відчинила Солбергам, — відчула непереборне бажання вчепитися їй у горлянку, вдарити суперницю, але стрималася і промовила: «Ласкаво прошу». У неї вистачило клепки і самовладання приховати своє обурення та замкнути за ними двері. Поруч із Ритою стояв Гарольд, у модному костюмі та

шовковому циліндрі, нікчемний щиглик. Але його присутність таки стримувала Ейлін. Він кланявся та посміхався.

— О, — власне, звук цей не був подібний у Солберґа ні на «о», ні на «а», а був чимось на зразок модульованого по-данськи «оу», що навіть подобалося Ейлін. — Як ся маєте, пані Ковпервуд? Оу! Я такий щасливий вас бачити.

— Чи не пройшли б ви у вітальню, — хрипко сказала Ейлін. — Я тільки зайду до себе і зараз же повернуся!

Потім, коли Солберґи були вже в дверях, Ейлін, ніби щось згадавши, ніжним голосом закликала Риту:

— Пані Солберґ! Можете піднятися на хвилинку до мене? Хочу показати вам одну річ.

Рита не зволікаючи погодилася. Вона вважала своїм обов'язком завжди бути особливо уважною з Ейлін.

— Ми до вас завітали всього на кілька хвилин, але я із задоволенням підіймуся з вами, — відповідала вона, повертаючись із привітною посмішкою у вестибюль.

Ейлін пропустила Риту вперед, легко й упевнено ступаючи, піднялася сходами, увійшла слідом за гостею в спальню та зачинила двері. Потім із рішучістю і злістю, породженою відчаєм, вона замкнула двері на ключ і круто розвернулася до суперниці. Очі Ейлін палали ненавистю, щоки зблідли, потім стали багряними, пальці конвульсивно стискалися та розтискалися.

— Так он ви як! — промовила вона, впритул дивлячись на Риту і підступаючи до неї з перекошеним від гніву обличчям. — Мого чоловіка відбити надумали, еге ж? Апартаменти завели для зустрічей, чи не так? А до мене в будинок приходили насміхатися та брехати? Ах ти ж гадина! Брехлива тварюка! Шльондра! Я тобі покажу, знатимеш, як прикидатися овечкою! Тепер я тебе розкусила! Тепер навчу тебе, раз і назавжди провчу! Ось тобі, ось тобі! Ось тобі!

Від слів Ейлін негайно перейшла до дій. Налетівши на Риту, як вихор, вона люто біла її, дряпала та щипала.

Фурія зірвала з суперниці капелюшок, роздерла мереживо біля коміра, біла її по обличчю, тягала за волосся і, вчепившись Риті в горлянку, намагалася задушити її та спотворити. В цю мить вона справді була неосудною.

Напад було настільки стрімким і раптовим, що Рита мимоволі розгубилася. Все сталося так стрімко, було занадто жاخливо, вона й отямитися не встигла, як буря накрила її. У Рити не було часу ні переконувати, ні виправдовуватися. Страх, сором, несподіванка змусили її всю стиснутися при цьому блискавичному натиску. Коли Ейлін накинулася на неї, Рита стала безпорадно захищатися, оглушаючи криком весь будинок. Це був дикий, пронизливий рик пораненого на смерть звіра. Весь наліт цивілізації миттєво злетів із неї. Від світської вишуканості та грації, ніжного муркотіння, поз, гримас, що складали головну красу та чарівність Рити, не залишилося і сліду. Страх миттю повернув її до первісного стану. В очах жінки був жах зацькованої тварини, її губи тряслися. Рита задкувала від Ейлін, незграбно спотикаючись, з криками корчилася та звивалася в її чіпких і сильних руках.

Ковпервуд увійшов у будинок за кілька секунд до того, як пролунав цей галас. Він приїхав із контори майже слідом за Солберґами і, випадково зазирнувши у вітальню, побачив там Гарольда. На обличчі музиканта сяяла само-вдоволена посмішка лакузи, та ж догідливість відчувалася в усій його постаті, одягненій у застебнуту на всі гудзики довгу чорну маринарку, і навіть у шовковому циліндрі, який він усе ще тримав у руках.

— О, пане Ковпервуд, як ваше здоров'я? — привітав він власника будинку, дружньо киваючи кучерявою головою. — Я такий радий вас бачити...

Аж тут... Чи можна описати лемент жаху? У нас немає слів, немає навіть позначень, щоб передати ці тваринні, невимовні звуки, якими виражаються страждання та страх. Вони заповнювали вестибюль, бібліотеку, віталь-

ню, долетіли навіть до кухні та комори, наповнивши весь будинок трепетом відчаю.

Ковпервуд, людина дії, котра не відчуває вагань і нерішучості вразливих осіб, весь напружився, як пружина. Що це? Що за страшний крик? Солберг — артист, він як хамелеон, що реагує на будь-яку несподівану подію та хвилювання, зблід, важко дихав і розгубився.

— Господи! — вигукнув він, ламаючи руки. — Та це ж Рита. Вона нагорі у вашої дружини! Там щось сталося. Боже мій! Ісусе! — переляканий, тремтячий, він відразу розм'як і знесилів.

Френк же, без єдиної секунди вагань, скинув на підлогу своє пальто та кинувся нагору. Солберг побіг за ним. «Що трапилося? Де Ейлін?» — питав себе Ковпервуд, перескакуючи через три сходинки й усвідомлюючи, що сталася якась непоправна та жахлива біда. Ці крики вивертали всю його душу, від них мороз продирав по шкірі. Знову крик, ще і ще. Потім нестямний гамір.

— Всевишній! Убивають! Допоможіть! Рягуйте! — І знову крик, вірніше, якесь дике, протяжне, зловісне виття.

Солберг був близький до втрати притомності, так він перелякався. Обличчя його стало землисто-сірим. Френк штовхнув двері і, переконавшись, що вони замкнені, став їх смикати, стукати, грюкати ногами.

— Ейлін! Що там таке? — владно питав він. — Зараз же відчини!

— Допоможіть! Допоможіть! Згляньтесь... О-о-о-о-о! — Це був голос Рити, що вже слабшав.

— Я тобі покажу, бісова тварюко! — почувся голос Ейлін. — Я тебе, гадино, провчу! Брехлива, продажна сука! Ось тобі! Ось тобі! Ось тобі!

— Ейлін! — хрипко покликав Ковпервуд. — Ейлін!

Але та не відповідала, і крики не припинялися.

— Відійдіть! Що стоїте, як стовп? — зловісно крикнув він Солбергу, котрий безпорадно йойкав. — Дайте мені

крісло, стіл, хоч щось! — Дворецький кинувся виконувати наказ, але перш ніж він повернувся, Френк знайшов підходяще знаряддя. На клітці сходів стояв дубовий різьблений стілець із високою вузькою спинкою. — Ось! — вигукнув він, схопив його і замахнувся.

Раз! Удар у двері на мить заглушив гвалт, що доносився зсередини. Раз! Стілець затріщав і мало не розсипався, але двері не піддавалися. Рраз! Стілець розлетівся на друзки, але двері відчинилися. Ковпервудові вдалося вибити замок. Одним стрибком він опинився біля Ейлін, котра, придавивши коліном Риту, розпростерту посеред кімнати, душила суперницю та била головою об підлогу. Як звір, кинувся чоловік на дружину.

— Ейлін! Дурепо! Ідіотко! Відпусти! — прогарчав він хрипким, дивно зміненим голосом. — Що з тобою, хай тобі грець? Що ти робиш? Ти що, з глузду з'їхала? Безмозка кретинка!

Ковпервуд, немов обценьками, схопив Ейлін за руки і, відірвавши від Рити, силоміць відтягнув її. Перегнув через коліно, повалив дружину на підлогу, але та, не тямлячи себе від люті, продовжувала вириватися і репетувати:

— Відпусти мене! Прибери руки! Я її навчу! Не смій тримати, негіднику! Я і тобі покажу, собако... О!

— Підійміть цю жінку, — вказуючи на розпростерту Риту, наказав господар дворецькому, котрий стояв у дверях, і Солбергу. — Заберіть її звідси хутчій! У пані Ковпервуд напад. Віднесіть її, кажу я вам. Дружина зараз сама не тямить, що робить. Віднесіть скоріше і негайно пошліть по лікаря. Щоб так битися...

— О! — застогнала Рита. Вона була вся понівечена і від страху мало не втратила свідомість.

— Я в'ю її! — зойкнула Ейлін. — Скалічу! І тебе в'ю, собако! О!

Вона поривалася вдарити чоловіка.

— Я тобі покажу, як плутатися з усіякою поганню. Негідник! Гультай!

Але Френк ще міцніше стиснув руки Ейлін і кілька разів сильно її струснув.

— Що це на тебе найшло, трясця твоєї матері, безмозка вар'ятко! — грубо сказав він, коли Риту забрали. — Чого добиваєшся? Що тобі треба? Вбити її? Ти що, хочеш, аби сюди завітала поліція? Годі кричати і веди себе пристойно, або я заткну тобі рот хустиною! Припини, кажу! Перестань, чуєш? Годі, кретинко! — Він затулив жінці рота долонею, а іншою рукою, перехопивши зручніше, різко та зі злістю струснув. Ковпервуд був дуже сильний. — Замовкнеш уже, нарешті, чи хочеш, аби я тебе придушив? І задушу, якщо не зупиниш цю ганьбу, — погрожував він. — Зовсім з глузду з'їхала! Стули пельку зараз же! Так он ти як, коли щось не так, як ти хочеш?

Але Ейлін у нестямі ридала, виривалася, стогнала, намагаючись усе ж викрикувати погрози та лаятися.

— Дурепа пришелепкувата! — Френк перекинув дружину на спину, насилу витягнув хустку з кишені та запов'язав їй у рота. — Ну ось, — сказав він із полегшенням, — тепер будеш у мене мовчати!

Жінка продовжувала вириватися, біла ногами об підлогу, але чоловік тримав її залізною хваткою. У цю мить йому нічого не вартувало її придушити. Мало-помалу Ейлін затихла. Ковпервуд, стоячи біля неї на одному коліні, міцно тримав руки дружини, прислухався до того, що робиться в будинку, і міркував. Яка все ж скажена ідіотка! Безумовно, її особливо і звинувачувати не можна. Вона занадто його кохає, занадто глибоко ображена. Він доволі добре знав характер Ейлін і мав би передбачити такий вибух. Але дика сцена, яку він застав, була настільки потворна, загрожувала такими неприємностями, ганьбою та скандалом, що йому важко було зберігати звичне холодне серце. Як можна дійти до такого шаленства? Так, Ейлін показала себе! А Рита? Страшно подумати, як Ейлін біла її. Може, вона важко поранена, понівечена або й узагалі



померла? Який жах! Це спровокує хвилю обурення! Буде скандальний процес! Ревнощі Ейлін зруйнують усю його кар'єру. Господи, усе його майбутнє може розвалитися через цей шалений спалах відчаю та люті!

Коли повернувся дворецький, Френк кивком голови покликав його до себе.

— Як пані Солберг? — спитав він, потай побоюючись найгіршого. — Щось серйозне?

— Ні, сер, не думаю. По-моєму, вона лиш неприємна. І, мабуть, сер, скоро оговтається. Не накажете вам допомогти, сер?

Побачивши таку сцену збоку, Ковпервуд не втримався б від реготу, але зараз він залишився холодний і суворий.

— Ні, поки що не треба, — відповів він із полегшенням, продовжуючи міцно тримати Ейлін. — Ідіть і зачиніть двері щільніше. Пошліть за лікарем і чекайте його у вестибюлі. Як тільки він прибуде, поκληчте мене.

Коли Ейлін зрозуміла, що Риті будуть надавати допомогу, що про неї піклуються, роблять щось для неї, вона спробувала піднятися, хотіла закричати, але її пан і повелитель тримав свою дружину міцно.

— Може, тепер ти заспокоїшся, Ейлін? — сказав він, коли двері зачинилися, — і ми будемо розмовляти по-людськи, чи мені тримати тебе так до ранку? Ти, мабуть, хочеш, щоб я назавжди розлучився з тобою, і то негайно. Я все чудово розумію, але тобі зі мною не впоратися, так і знай. Або ти вгамуєшся, або, даю тобі слово, завтра ж піду від тебе, — голос його звучав загрозливо. — То що? Будемо розмовляти серйозно, чи ти і далі збираєшся викаблучуватися, ганьбити мене, ганьбити наш будинок, виставляти нас на посміховисько прислузі, сусідам і всьому місту? Гарну виставу ти влаштувала сьогодні. Господи Боже мій! Ось уже справді показала себе у всій красі. Скандал, бійка! І де — у нас вдома! Я думав, у тебе більше здорового глузду, більше поваги до себе. Ти знаєш, як ти мені на-

шкодила? Всьому моему майбутньому в Чикаго! Ти важко поранила, а може, навіть убила цю жінку. Тебе можуть повісити. Чуєш мене?

— То нехай вішають. Я хочу померти, — простогнала Ейлін.

Він витягнув хустку у неї з рота і відпустив руки, щоб вона могла піднятися. Все в ній ще кипіло і клекотіло від люті, але, звівшись на ноги, жінка побачила перед собою обличчя Ковпервуда, його пильний, холодний і владний погляд. Щось жорстоке, крижане, нещадне відчувалося в його рисах. Ейлін не бачила в нього такого виразу, таким Френка бачили тільки його конкуренти, та й то в рідкісних випадках.

— Годі! — крикнув він. — Ні слова більше! Чуєш, ні слова!

Вона змішалася, здригнулася і скорилася. Гнів, що бушував у її душі, стих, як стихає море, коли вгамовується вітер. «Негідник! Мерзотник!» і сотні інших не менш страшних і непотрібних слів рвалися з грудей Ейлін, але під крижаним поглядом чоловіка вони завмерли на губах жінки. Мить вона дивилася на нього в нерішучості, потім кинулася на ліжку і заридала. Затуливши обличчя руками та розгойдуючись туди і сюди від нестерпної душевної муки, Ейлін схлипувала і бурмотіла:

— Боже мій! Ісусе рідний! Серце розривається. Для чого жити? Хоч би померти швидше! Хоч би здохнути!

Бачачи, що з нею коїться, Ковпервуд раптом зрозумів, який вона мала відчувати серцевий і душевний біль, і пожалів дружину. Трохи згодом він підійшов до неї і тихенько торкнувся її плеча.

— Ейлін! Не треба! Годі плакати, — умовляв він. — Я ж іще не кинув тебе. Не все ще втрачено. Не плач. Усе це, звісно, дуже погано, але, може, і вдасться виправити. Ну, перестань, Ейлін. Візьми себе в руки.

Але Ейлін тільки гойдалася та стогнала, невтішна в своєму горі, вона не бажала нічого слухати.

А в Ковпервуда, крім Ейлін, були й інші турботи: треба було вигадати якийсь пояснення для лікаря та слуг, дізнатися, що з Ритою, за можливості заспокоїти Солберга. Вийшовши у коридор, він підкликав до себе лакея.

— Стійте біля цих дверей і нікуди не відходьте. Якщо пані Ковпервуд вийде, негайно покличете мене.

## 19. НЕМАЄ В ПЕКЛІ ФУРІЇ, НАСТІЛЬКИ ЗЛОЇ...

Рита, природно, не померла, але вона була побита, з купою синців, подряпана, ледь жива. На потилиці у неї виявилось широке садно. Ейлін біла її головою об підлогу, і це могло б погано скінчитися, якби Френк не прибіг вчасно. У Солберга спочатку склалося враження, що Ейлін і справді була неосудною, що вона несподівано втратила розум і що її дикі крики на адресу Рити та Ковпервуда — не більше ніж плід хворої уяви. На якийсь час він у це повірив. І все ж слова Ейлін не йшли йому з голови. До самого Солберга годилося б викликати лікаря — після пережитого потрясіння він ледве тримався на ногах, губи у нього були сині, а обличчя — мертвотно-бліде.

Риту перенесли в сусідню спальню та поклали на ліжку. В хід пішли примочки, холодна вода, компреси з арніки, і коли Френк зайшов до коханки, та вже оговталася та почувалася краще. Все ж вона була ще дуже слабка та жорстоко страждала як фізично, так і морально. Лікареві сказали, що гостя оступилася і впала зі сходів. Коли Ковпервуд увійшов до Рити, їй робили перев'язку.

Як тільки медик розпрощався, Френк наказав покоївці, котра доглядала за Ритою:

— Принесіть перевареної води.

Ледве вона зникла за дверима, він нахилився і поцілував Риту в спотворені розпухлі губи, потім застережливо приклав палець до власних уст.

— Ну, як, Рито? Тобі краще тепер? — тихо спитав він. Жінка відповіла ледве помітним кивком.

— Тоді слухай уважно, — сказав Ковпервуд, нахилившись до неї та намагаючись промовляти чітко та виразно. — Спробуй усе збагнути і зятямити і роби так, як я тобі скажу. Ніяких серйозних каліцтв у тебе немає. Ти скоро одужаєш. Усе це минеться безслідно. Сьогодні ж тебе вдома відвідає інший лікар, я за ним уже послав. Гарольд поїхав за сукнею для тебе. Він скоро повернеться. Як тільки почуватимешся трохи краще, тебе відвезуть у моїй кареті додому. Не турбуйся. Все буде гаразд, тільки ти маєш усе заперечувати, чуєш! Рішуче все! Стій на тому, що пані Ковпервуд збожеволіла. Завтра я побалакаю з твоїм чоловіком. Пришлю до тебе досвідчену доглядальницю. Тільки, будь ласка, будь обережна, думай про те, що й як будеш казати. Головне — не хвилюйся і нічого не бійся. Ти і тут, і вдома — в цілковитій безпеці. Пані Ковпервуд більше тебе не потривожить. Про це я подбаю. Мені так шкода тебе, Рито, я так тебе кохаю. Знай, що я завжди з тобою. Те, що сталося, не повинно відбитися на наших стосунках. Більше ти її ніколи не побачиш.

Проте Френк знав, що колишнього не повернути. Переконавшись, що про стан Рити причин хвилюватися немає, чоловік пішов до Ейлін, аби ще раз побалакати з нею і за можливості заспокоїти. Він застав її вже на ногах, дружина одягалася і, так виглядало, прийняла якесь нове рішення. Поки вона лежала на ліжку, обливаючись слізьми, в ній стався перелом. Якщо вона не має більше жодної влади над Ковпервудом, якщо вона не може змусити його щиро покаятися, то краще буде піти від нього. Френк її розлюбив, це зрозуміло, інакше він не став би так палко захищати Риту і з нею ніколи б не обійшовся так грубо. І все ж вона не хотіла в це вірити. Чоловік був такий уважний до неї, такий ніжний колись! Ейлін ще не втратила надії здобути перемогу над Ковпервудом і своїми

суперницями — вона занадто кохала його, щоб так відразу здатися, але вважала тепер, що допомогти їй може тільки розлука. Лише страх назавжди втратити її поверне розум Френкові. Вона встане, одягнеться і поїде в якийсь готель. І більше він її не побачить, хіба сам прийде по неї. Хоч як би там було, його зв'язку з Ритою Солберг вона таки поклала край, хоча б на якийсь час, зі зловтіхою думала Ейлін, а з Антуанеттою Новак можна буде розправитися пізніше. Серце у неї хололо, голова тріщала, в грудях тіснилися такі злість і біль, що жінка вже не могла більше плакати. Коли Ковпервуд увійшов, Ейлін, стоячи перед дзеркалом, тремтячими пальцями застібала гудзики на костюмі та поправляла зачіску. Цього Френк ніяк не очікував і тому навіть дещо сторопів.

— Ейлін, — сказав він, підходячи до дружини, — чому б нам спокійно і мирно не обміркувати тепер усе? Ти зопалу наробиш дурниць і потім будеш жаліти. Тобі це треба? Даруй мені. Невже ти справді могла подумати, що я тебе розлюбив? Я кохаю тебе, як і раніше, Ейлін. Усе це не так страшно, як тобі видається. Мені здавалося, що я маю право очікувати від тебе більшої чуйності та розуміння після всього, що ми пережили разом. І потім, у тебе немає жодних підстав звинувачувати мене та влаштовувати таку сцену.

— Немає підстав? — обурилася Ейлін, відриваючи погляд від дзеркала, перед яким вона щойно, в сумі та задумі, пригладжувала своє рудувато-золотисте волосся.

Щоки їй пашіли, очі почервоніли від сліз. Жінка раптом, як наяву, нагадала йому ту шістнадцятирічну дівчинку в червоному каптурі, котра стрімко збігла на ганок батьківського дому і з першого погляду так вразила його уяву багато років тому. Яка вона була гарненька тоді! Цей спогад викликав у ньому приплив ніжності до Ейлін.

— І ти смієш таке казати, ах ти ж брехун! — продовжувала вона лютуючи. — Даремно вважаєш, що я нічого

не знаю. Думаєш, дарма за тобою цілий місяць по п'ятах ходили нишпорки? Негідник ти і більше ніхто! Ти просто намагаєшся вивідати, що мені відомо про тебе, а що ні. Достатньо відомо, під саму зав'язку, не турбуйся! Більше ти мене не надуриш своїми ритами, антуанеттами, парубоцькими квартирами й апартаментами для побачень. Я тебе наскрізь бачу, вітрогоне! І це після всіх твоїх клятв і запевнень у коханні! Тьху, гидота!

Вона знову люто почала заколювати волосся шпильками, а Ковпервуд, вражений силою її пристрасті, мимоволі милувався дружиною. Оце темперамент, вона така, як він!

— Ейлін, — м'яко сказав він, не втрачаючи надії все ж таки умилостивити її, — не будь настільки сувора зі мною. Невже не можеш второпати, що життя бере своє й опиратися йому важко? Невже в тебе немає ні краплі співчуття до мене? Я вважав тебе великодушнішою, очікував від тебе більшої чуйності. Не така вже я погана людина.

Він дивився на неї задумливим, ніжним поглядом, сподіваючись, як завжди, зіграти на її коханні до нього.

— Співчуття! Співчуття! — скипіла Ейлін озираячись. — Не тобі про це бовкати! Хіба я не співчувала тобі, коли ти сидів у в'язниці? Ні? Й ось що я за це отримала. Так, поспівчувала... Щоб ти потім у Чикаго плутався з різними повіями — всілякими стенографістками та дружинами музикантів! Ти мені також, мабуть, співчував, коли дурив мене з тією особою, що лежить у сусідньому покої!

Ейлін провела руками по талії та стегнах, пригладжуючи жакет, поправила його на плечах, одягла капелюшок і накинула шалик. Вона вирішила нічого із собою не брати і завтра послати Фадетту за речами. Але Ковпервуд не відходив, домагаючись свого.

— Ейлін, — знову озвався він, — зрозумій, що ти робиш дурницю, страшну дурість. У тебе немає для цього зовсім ніякої причини. Ти кричиш на весь будинок, соромиш нас перед сусідами, влаштовуєш тут бійку, а тепер ще

й маєш намір зі скандалом піти. Це ж жахливо. Не хоч, щоб ти губила і себе, і мене. Адже ти мене ще кохаєш. Сама знаєш, що це так. Багато що ти напатякала зопалу і сама в це не віриш. Не можеш вірити. Адже не думаєш же ти справді, що я розлюбив тебе?

— Любив! Розлюбив! — знову розлютилася Ейлін. — Що ти тямиш у коханні! Хіба ти хоч колись любив, низька ти людино? Я знаю, як ти любиш. Колись, правда, я думала, що дорога тобі. Дурня! Тепер бачу, як ти мене кохав! Не більше, ніж усіх інших, ніяк не більше, ніж цю діжечку Риту Солберг — гадину, брехливу, підлу тварюку! Або цю миршаву стенографістку, Антуанетту Новак! Кохання! Тобі навіть і слова такого не збагнути!

Але тут спазм перехопив їй горло, жінка схлипнула, й очі її від злості й образи наповнилися слізьми. Ковпервуд помітив це і, сподіваючись використати її хвилину слабкості, наблизився до дружини. Він і справді був засмучений і хотів пом'якшити її серце.

— Ейлін, — благально сказав він, — навіщо ти все це кажеш із такою злістю? Не треба бути жорстокою. Я не такий уже поганий. Будь же розсудлива. Заспокойся.

Френк простягнув до неї руку, але Ейлін відскочила від чоловіка.

— Не чіпай! — крикнула вона, тремтячи від шаленства. — Не торкайся мене! Не підходь! Все одно піду від тебе! Ні хвилини більше не залишуся в одному будинку з тобою і твоєю коханкою. Іди до своєї прекрасної Рити, живи з нею, якщо тобі так забаглося. Адже у вас є навіть квартира на Північній стороні. Мені тепер це байдуже. Ти вже, звісно, бігав до неї в сусідню кімнату, втішав цю мерзотницю! Господи! Чому тільки я не вбила її! — й Ейлін раптом рвонула комір жакета, який безуспішно намагалася застебнути.

Ковпервуд був вражений. Такого вибуху він від неї не очікував, не вважав її на таке здатною. Чоловік не міг не

захоплюватися нею. Однак її образливі нападки на Риту, її закиди в непостійності та нерозбірливості на його адресу зачепили Френка за живе, і роздратування чоловіка вилилося в слова, про які він тут же пошкодував.

— На твоєму місці, Ейлін, я не став би особливо засуджувати моїх коханок. Власний досвід мав би... — але тут Ковпервуд затнувся, втямивши, що припустився непростимої хиби. Згадка про минуле Ейлін зіпсувала всю справу. Вона здригнулася, випросталася, в очах її відбився душевний біль.

— Так ось як ти розмовляєш тепер зі мною! — сказала вона глухо. — Я знала, що так буде. З самого початку знала! — і, відвернувшись до високої скрині, заставленої срібним туалетним приладдям, пляшечками, щітками, футлярами з коштовностями, лягла на неї грудьми, опустила голову на руки й заридала. Ця крапля переповнила чашу. Він ставить їй у докір її безрозсудне дівоче кохання до нього!

— О-о! — схлипувала вона, здригаючись від судомних, невітшних ридань.

Френк підійшов до дружини. Він був щиро засмучений.

— Ти мене не так зрозуміла, Ейлін, — намагався він пояснити. — Я зовсім не те хотів сказати, зовсім не в цьому сенсі. Ти сама мене на це спровокувала, я ж і не думав дорікати тобі. Так, ти була моєю коханкою, але хіба я через це менше любив тебе? Навпаки! Ти сама знаєш. Вір мені, Ейлін. Я не брешу. А ті історії... Яке ж може бути порівняння з тобою... Це так все несуттєво, запевняю тебе...

Ейлін із огидою від нього відсторонилася, і Ковпервуд, помітивши це, змішався та замовк. Глибоко шкодуючи про допущену помилку, він відійшов на середину кімнати. А в Ейлін між тим гнів, що вже було почав згасати, спалахнув із новою силою. Як він сміє!

— Так ось як ти розмовляєш зі мною! — повторила вона. — Після того, як я всім заради тебе пожертвувала!



Після того як я два роки плакала і чекала тебе, коли ти сидів у казематі? Коханка! Ось нагорода за все!

Погляд її впав на скриньку з коштовностями, і, згадавши про дарунки, які Френк робив їй у Філадельфії, Парижі, Римі, тут, у Чикаго, вона відкинула кришку і, захопивши жменю коштовностей, жбурнула їх йому в обличчя. Намисто та браслет із зеленого нефриту в тонкій золотій оправі з фермуаром зі слонової кістки. Матово блиснула у вечірньому освітленні низка перлів, усі зернини намиста були одного кольору й однієї величини. Купи перснів і брошок із діамантами, рубінами, опалами й аметистами. Смарагдове намисто, діамантова діадема — всі прикраси, які він колись із любов'ю вибирав для неї у ювелірів і з радістю дарував. Вона кидала їх із гарячковим шаленством, персні, брошки, браслети потрапляли Ковпервудові в голову, в обличчя, в руки і розсипалися по підлозі.

— Отримуй свої дарунки! На тобі! На! Тримай! Нічого мені твого не треба! Не хочу тебе більше знати! Нічого не хочу твого! Слава Богу, у мене є свої гроші, якимось проживу! Ненавиджу... зневажаю... не хочу тебе більше бачити... О! — вона зупинилася, не знаючи, що б іще такого сказати йому, але, так нічого і не вигадавши, стрімко вибігла з кімнати.

Ейлін уже пробігла коридор і спустилася зі сходів, коли Френк, отямившись, кинувся за нею.

— Ейлін! — крикнув він. — Ейлін, повернися! Не йди, Ейлін!

Але вона побігла ще швидше. Парадні двері розчахнулися і з грюкотом зачинилися. Жінка опинилася на темній вулиці, її очі застинали сльози, серце готове було вискочити назовні. Так ось який кінець її юного кохання, початок якого був таким чудовим. Він її і в гріш не ставить, вона всього лиш одна з його коханок. Кинути їй в обличчя її минуле, щоб захистити іншу жінку! Сказати їй, що та нічим не гірша за неї. Цього Ейлін була не в змозі винести. Жінка поспішала, трусячись від ридань, і присягалася

ніколи більше не повертатися, ніколи більше не бачити Френка. Але той уже біг за нею. Хоч мало рахувався він із поняттями моралі й обов'язку, та все ж не міг допустити, щоб так обірвалися його стосунки з Ейлін. «Вона кохала мене, — казав собі Ковпервуд, — і всі дари своєї відданості та пристрасі поклала на вівтар цієї любові. Надто вже це було б несправедливо. Треба її втримати». Френк нарешті наздогнав Ейлін і зупинив під темним склепінням похмурих осінніх дерев.

— Ейлін, — ніжно сказав він, обіймаючи її за плечі, — Ейлін, люба, це ж найчистіше божевілля. Ти не при своєму розумі! Що ж це таке? Не йди! Не залишай мене! Я тебе кохаю! Невже ти цього не бачиш, не хочеш второпати? Не біжи від мене і не плач. Адже я тебе кохаю, ти це знаєш, і завжди буду любити. Повернись, Ейлін. Ну, поцілуй мене. Я виправлюся. Чесне слово, виправлюся. Ти тільки випробуй мене і побачиш. А тепер повернімося, гаразд? Повернімося, моя дівчинко, моя Ейлін. Прошу тебе!

Вона поривалася піти, але він стримав її, гладив плечі жінки, волосся й обличчя.

— Ейлін! — благав він.

Вона виривалася, але чоловік обійняв дружину і міцно притис до грудей. Тоді вона відразу затихла і тільки зрідка слабо схлипувала, відчуваючи одночасно і горе, й якусь болісну радість.

— Не хочу! — твердила вона. — Ти не любиш мене більше. Пустити!

Але Ковпервуд не відпускав, вмовляв, і, нарешті, уткнувшись головою йому в плече, як це бувало раніше, вона сказала:

— Тільки не сьогодні. Не змушуй мене. Не хочу. Не можу. Я переночую в місті, а завтра, може, й приїду.

— Тоді підемо разом, — з ніжністю сказав Ковпервуд. — Це, мабуть, нерозумно. Мені слід було б подбати про те, щоб запобігти скандалу. Але я піду з тобою.

І вони попрямували до станції конки.

## 20. ЛЮДИНА ТА НАДЛЮДИНА

Хоч як це прикро, але треба зізнатися, що більшість лубовних союзів не витримує натиску життєвих штормів, і тільки справжнє кохання — це повне органічне злиття двох істот — здатне протистояти всьому, але саме воно зазвичай закінчується трагічною розв'язкою. Рита Солберг, так палко, здавалося б, закохана в Ковпервуда, все-таки була не настільки зачарована ним, аби жакхливий удар, завданий їй самолюбству, не витверезив жінку. Яке ганебне викриття, який смішний і жалюгідний крах усіх її даремних розрахунків і планів, яке невміння передбачити наслідки! Все це було абсолютно нестерпно! Думка про те, як легковажно та безтурботно потрапила вона в пастку, розставлену їй дружиною Френка, про те, що вона дозволила цій жінці зробити з себе посміховисько, змушувала Риту лютувати. Ця Ейлін — просто груба тварюка! Відьма! Та обставина, що кулаки пані Ковпервуд виявилися куди міцнішими за її власні, не дуже засмучувала пані Солберг, — скоріше вона побачила в цьому доказ своєї моральної переваги. Але хоч як би там було, а обличчя у неї — в синцях і саднах, наче у п'яного бешкетника, і від цього точно можна було зійти з розуму! Того вечора в лікарні на Лейк-Шор, куди її помістили, у неї було тільки одне бажання: поїхати, податися кудись подалі та забути про все. Вона не бажала більше бачити Солберга, не бажала більше бачити Ковпервуда. До того ж Гарольд Солберг, караючись ревливими підозрами, вирішив будь-що докопатися до істини і вже чіплявся до Рити з запитаннями: з якого це дива пані Ковпервуд заманулося раптом накинутися на неї з п'ястуками, яка могла бути цьому причина? Втім, коли доповіли про Френка, він відразу низив тон. Підозри підозрами, а сваритися з цим чоловіком йому аж ніяк не хотілося.

— Я безмірно засмучений усім, що відбувалося, це так сумно, — стрімко входячи в приміщення, промовив Ков-

первуд. Самовладання і тут не покинуло його. — Я ніяк не припускав, що моя дружина схильна до таких дивних нападів. Добре ще, що я встиг вчасно. Прошу вас обох прийняти мої найщиріші співчуття. Сподіваюся, пані Солберг, що ви не дуже постраждали? Якщо я можу бути чимось корисний вам або вам, — із виглядом повної готовності він зиркнув на Гарольда, — повірте, охоче зроблю все, що в моїх силах. Мені здається, що пані Солберг варто було б зараз поїхати кудись відпочити. Я з радістю візьму на себе всі витрати.

Солберг мовчав, похмуро насупившись і міркуючи, його душа злість. Рита, котра з появою Ковпервуда дещо збадьорилася, але аж ніяк не повернула собі звичної душевної рівноваги, з тривогою чекала, що буде далі. Боячись, як би між чоловіком і Френком не розігралася якась потворна сцена, вона поспішила заявити, що почувається вже значно краще і скоро зовсім одужає. Вона нікуди не хоче їхати, але зараз вважає за краще залишитися на самоті.

— Усе це дуже дивно, — похмуро зауважив Солберг, порушивши, нарешті, свою мовчанку. — Не розумію, я нічогосінько не збагну. Чому ваша дружина дозволила собі таку витівку? Чому дозволила собі кидати такі слова? Ми були кращими друзями, і раптом вона накидається на мою дружину та кричить казна-що!

— Запевняю вас, любий пане Солбергу, що моя дружина просто була неосудною в ту мить. У неї і раніше траплялися подібні напади, правда, не в такій різкій формі. Зараз вона вже оговталася й абсолютно нічого не пам'ятає. Але, може, перейдімо до приймальні, якщо у вас є бажання продовжити цю розмову? Вашій дружині потрібен зараз повний спокій.

Причинивши за собою двері, Ковпервуд продовжував із вражаючим спокоєм:

— Так ось, любий мій Солбергу, що, власне, можу я вам ще сказати? Моя дружина, без усіляких на те підстав,

дозволила собі образити вашу дружину і навіть, соромно зізнатися, завдала їй серйозні каліцтва. Повторюю: я глибоко про це шкодую і запевняю вас, що пані Ковпервуд — жертва якоїсь жакливої мани. Що ж тут можна вдіяти? Мені здається, нам тепер нічого іншого не залишається, як відправити все це у забуття. Погоджуйтеся зі мною?

Ну і становише! Гарольд ціпенів, не знаючи, на що зважитися. Він і сам був не без гріха. Рита не раз дорікала йому в невірності. Від злості він напнувся, як індик, і, нарешті, його прорвало.

— Вам легко так казати, пане Ковпервуд! — зухвало почав він. — А як мені? Яке моє становище? Я дотепер не знаю, що мені про все це думати. Все це надзвичайно дивно. А припустімо, що ваша дружина сказала правду? Припустімо, що моя дружина і справді плуталася з кимось? Ось що я хочу з'ясувати насамперед. А якщо це так? Якщо вона справді... тоді... тоді я... Я навіть не знаю, що тоді зроблю. Я — людина відчайдушна...

Ковпервуд ледь стримав посмішку, хоча йому й було не до сміху. Солберг був йому не страшний, але Френк боявся розголосу.

— Ось що, любий мій, — сказав він, кидаючи пронизливий погляд на музиканта. Ковпервуд вирішив хapati бика за роги. — Мені здається, що ви самі перебуваєте в доволі делікатному становищі, й, якщо тільки вся ця історія вийде назовні, ваше особисте життя стане предметом розмов і пліток нітрохи не менше, ніж моє чи життя пані Ковпервуд. Але ж, наскільки мені відомо, воно — далеко не бездоганне. Ви не можете очорнити вашу дружину, не очорнивши разом із цим і самого себе. Одне неминуче потягне за собою інше. Всі ми — не безгрішні. Я в такому випадку, безперечно, буду змушений довести неосудність пані Ковпервуд. А мені зовсім не важко таке зробити. А ось якщо у вас у минулому не все гаразд, це миттєво стане надбанням громадськості, майте на увазі. Якщо ви погодитеся забути про все, я не

залишуся в боргу перед вами та вашою дружиною. Якщо ж, навпаки, ви вважатимете за потрібне здійняти гармидер і ця злочасна історія набуде розголосу, я не зупинюся ні перед чим, щоб захистити своє ім'я.

— Як! — заляк Солберг. — То ви мені ще й погрожуєте? Хочете мене залякати, коли ваша власна дружина каже, що ви плутаєтеся з моєю? І ви смієте базікати про моє минуле! Ось це мені подобається! Ну, ми ще подивимося! Що ж таке вам про мене відомо?

— А ось що, пане Солбергу, — спокійно відповідав Ковпервуд. — Я знаю, наприклад, що ваша дружина вже давно не кохає вас, що ви жили за її гроші, що у вас було шість чи сім коханок за останні шість чи сім років. Пані Солберг довірила мені як банкіру вести її грошові справи, і я за допомогою нишпорок уже давно отримав відомості про ваші зв'язки — про Енн Стелмак, Джессі Ласку, Берті Різ, Джорджі дю Койн... Чи варто продовжувати? Крім того, у мене є деякі ваші листи.

— Так он воно що! — вдарив об поли Солберг, уникаючи спрямованого на нього пильного погляду Ковпервуда. — То ви таки плуталися з моєю дружиною? Отже, це правда? І тепер погрожуєте мені, зводите наклеп на мене! Хочете мене залякати? Ось це спритно! Ну, ні! Ви ще побачите, на що я здатен. Стривайте, я проконсультуюся з моїм адвокатом. Тоді подивимося, що з того вийде!

Френк дивився на нього з холодною злістю. «Який віслюк!» — думав він.

— Прошу мене вислухати, — і, підштовхнувши Солберга до сходів, Ковпервуд змусив його спуститися у вестибюль, а потім вийти на вулицю, тьмяно освітлену мерехтливим світлом двох газових ліхтарів, що гойдалися на вітрі перед будівлею лікарні. Тут розмова могла відбуватися без свідків. — Бачу, що ви все ж таки хочете влаштувати скандал. Хоч я і запевнив вас чесним словом, що вся ця історія — суцільна нісенітниця, вам цього не досить.

Вам неодмінно хочеться її роздмухати. Ну що ж, чудово. Припустімо на хвильку, що пані Ковпервуд жодним чином не втрачала розуму. Припустімо, що все, сказане нею, — правда, що я справді мав стосунки з вашою дружиною. Що далі? Що ви можете зробити?

І він із холодною насмішкою втупився в Солберґа. Той знову скипів.

— Як! — мелодраматично вигукнув він. — Та я вб'ю вас, ось що я зроблю! І її вб'ю. Влаштую страшний скандал. Якщо тільки дізнаюся, що це правда, ви побачите, що буде!

— Так, так, — похмуро буркнув Френк. — Я це припускав. Що ж, я вам вірю. Я навіть запас дещо, коли йшов сюди, щоб у будь-який момент бути до ваших послуг, — і він витяг із кишені два невеликих револьвери, які завбачливо прихопив із дому. Стволи їхні блиснули в темряві.

— Ось, бачите? Я врятую вас від необхідності ламати собі голову, докопуючись до істини, пане Солберґ. Все, що сказала сьогодні пані Ковпервуд, — правда, від першого до останнього слова, й я чудово усвідомлюю, які наслідки матиме і для вас, і для мене це визнання. Пані Ковпервуд не божевільніша за мене чи вас. Ось уже більше року я зустрічаюся з вашою дружиною в одній квартирі на Північній стороні, але тільки ви ніколи не зможете цього довести. Ваша дружина не любить вас, вона кохає мене. Тепер, якщо маєте намір мене вбити, — ось револьвер, — він простягнув зброю Солберґу. — Я до ваших послуг. Якщо вже мені судилося померти, то я спробую і вас спровадити на той світ.

Френк вимовив ці слова таким рішучим, таким крижаним тоном, що Солберґ, хвалько, але боягуз у душі, побілів від страху. Як і кожній здоровій тварині, йому зовсім не хотілося вмирати. Вигляд холодної блискучої сталі вселив у нього жах. Рука, яка вклала револьвер у його руку, була тверда та нещадна. Солберґ боязко, тремтячими пальцями

стиснув було зброю, але суворий металевий голос, що звучав у його вухах, відняв у нього останню мужність. Ковпервуд із кожною миттю ставав усе грізнішим, Солбергу він здавався вже не людиною, а демоном. Не тямлячи себе від страху, скрипаль опустив руку, що тримала револьвер.

— Ісусе милий! — пробелькотів він і затремтів, як осиковий лист на вітрі. — Бачу, ви хочете мене вбити! Облиште мене! Я не бажаю з вами розмовляти. Хочу поговорити зі своїм адвокатом! З моєю дружиною!

— Ну ні, це вам не вдасться, — заперечив Ковпервуд. Він заступив Солбергу дорогу і, бачачи, що той усе ще прагне втекти, схопив суперника за руку. — Я вам не дозволю. Не маю наміру вбивати вас, якщо ви не прагнете вбити мене. Але хочу, щоб ви почули, нарешті, голос розуму. Вислухайте те, що я хочу вам сказати, і покінчимо з цим. Я не відчуваю до вас ворожнечі. Хочу навіть надати вам послугу, незважаючи на те, що, по суті, до вас мені ніякого діла немає. Перш за все, те, що казала моя дружина, природно, нісенітниця та неправда. Я зараз навмисне одурив вас, аби перевірити, наскільки серйозні ваші погрози. Ви не любите більше вашу дружину. Вона не любить вас. Ви їй зовсім не потрібні. Так ось, я хочу по-дружньому запропонувати вам: покиньте Чикаго, не повертайтеся сюди років три або й більше, й я подбаю про те, щоб ви щороку 1 січня, день у день отримували на руки п'ять тисяч доларів! Чуєте: п'ять тисяч доларів! Або ви можете залишитися в Чикаго, але тримати язик на припоні. Тоді будете отримувати три тисячі — раз на рік або помісячно, як вам заманеться. Але якщо ви — і прошу вас гарненько це з'явити, — якщо ви не заберетеся з цього міста, або будете плескати язиком, або дозволите собі якийсь випад проти мене, тоді я вб'ю вас, розчавлю, як муху. А тепер геть звідси і поведьтеся розсудливо. Залиште вашу дружину в спокої. Десь через два дні навідайтеся до мене. Гроші будуть для вас приготовлені.



Френк замовк, і Солберґ втупився в нього скляними очима. Ніколи в житті він ще не відчував нічого подібного. Це — не людина, а диявол! «Матінко Божа! — думав Солберґ. — Адже він це зробить! Він і справді вб'є мене!» Потім вражаюча пропозиція Ковпервуда дійшла до його свідомості: п'ять тисяч доларів! Ну що ж, а чому б ні? Мовчання Солберґа було вже рівносільне згоді.

— На вашому місці я б сьогодні не заходив більше в лікарню, — продовжував Френк суворо. — Не турбуйте дружину. Їй потрібен спокій. Поїдьте зараз додому, а завтра зайдіть до мене. Якщо ж ви неодмінно хочете бачити пані Солберґ, то я піду з вами. Хочу сказати їй те, що вже сказав вам. Сподіваюся, ви зняли мої слова?

— Так, так, гаразд, — відповів Солберґ слабким голосом. — Я поїду додому. На добраніч.

І він поспішно пішов геть. «Ну що вдієш? — наче виправдовуючись, сказав самому собі Ковпервуд. — Погана, звісно, вийшла історія, але іншого виходу не було».

## 21. АФЕРА З ТУНЕЛЕМ

Впоравшись із Солберґом таким простим і грубим способом, Френк переніс свою увагу на його дружину. Але тут йому довелося важче. Ковпервуд насамперед повідомив пані Солберґ, що вже приборкав Ейлін і Гарольда — призначив йому щорічне утримання, і той не посміє тепер здійснювати рейвах, а Ейлін також принишкла і буде поводитися тихо. Френк намагався висловити Риті щонайгарячіше співчуття, але вона вже шкодувала про свій зв'язок із ним. Вона кохала його раніше — принаймні так їй здавалося. Але після запеклих скандалів і погроз Ейлін він раптом постав перед нею в новому світлі, й жінці захотілося його позбутися. Гроші Ковпервуда — а він був щедрий — не становили для неї такої спокуси, як для багатьох інших

жінок. Правда, Рита завдяки Френкові жила в розкоші, але вона легко могла без неї обійтись. Алжернон підкорив її головним чином тим, що його, як їй здавалося, оточувала якась дивовижна атмосфера спокою й упевненості. Це надавало йому нашарування романтики в її очах. Але ось пронісся шквал, і цей романтичний серпанок розвіявся. Ковпервуд виявився таким же, як усі, — звичайною людиною, не застрахованою від життєвих штормів і корабельних аварій. Може, він і був майстернішим мореплавцем, ніж багато інших, але це й усе.

І Рита, оговтавшись трохи, поїхала до себе на батьківщину, а потім — в Європу. Описувати подробиці їхнього розриву було б занадто втомлююче. Гарольд Солберг, після безплідних вагань і вибухів безсилої люті, прийняв врешті-решт пропозицію Ковпервуда і повернувся до себе на батьківщину, в Данію. Ейлін повпиралася ще трохи і влаштувала ще кілька сцен, у результаті яких Френк пообіцяв звільнити з роботи Антуанетту Новак, і повернулася додому.

Ковпервуд аж ніяк не був задоволений такою розв'язкою. Все це ніяк не сприяло посиленню його прихильності до Ейлін, проте, як не дивно, він якоюсь мірою співчував їй. У той час у нього ще не зміцнів намір покинути дружину, хоча іноді і спадало на гадку, що така жінка, як Рита Солберг, більше йому пасує, ніж Ейлін.

Але ні, то й ні. І Френк із подвоєною енергією взявся за справу. Однак спогад про дні, проведені з Ритою, про ті миті, коли він тримав її в обіймах і весь світ, здавалося, забарвлювався в якісь райдужні, поетичні тони, не покидав його. Ця жінка була така чарівна в своїй наївній безпосередності... Але втраченого не повернеш.

У наступні після цього роки Ковпервуд із усе наростаючим інтересом придивлявся до стану міського транспорту в Чикаго. Тужити за Ритою Солберг було заняттям

порожнім і марним. Френк знав, що вона не повернеться до нього, й усе ж інколи спогади про неї переслідували чоловіка. Але він умів заглибитись у справи з головою, і це допомагало. Проблема міського транспорту завжди непереможно вабила його до себе, і зараз вона знову не давала йому спокою. Дзвінки міської конки та цокіт копит по бруківці, можна сказати, з дитинства хвилювали його уяву. Роз'їжджаючи містом, він жадібним поглядом оглядав блискучі рейки, що втікають удалечінь, якими, подзвонюючи, котилися вагони конки. Чикаго ріс мало не щодня, щогодини. Крихітні вагончики, зваблива упряж коней, транспорт був переповнений ущерть як рано-вранці, так і пізно ввечері, а вдень іноді в них просто не було де яблуку впасти. О, якщо можна було б, подібно до восьминога, охопити все місто своїми мацаками! Якби можна було об'єднати всі міські залізниці й узяти їх під свій контроль! Яке багатство вони обіцяли! Бо тільки величезне, нечуване багатство — і ніщо інше — могло винагородити Френка Ковпервуда за все, чого він зазнав! Він із захватом малював собі картину свого збагачення, мріяв про лінії конки, як поет мріє про мальовничі струмочки, що дзюркочуть серед скель. «Заволодіти міським транспортом! Заволодіти міським транспортом!» — дзвеніло в його мозку.

Чиказька конка абсолютно так само, як і газопостачання, перебувала в руках трьох різних компаній, кожна з яких обслуговувала свою сторону або свій район. Заснована 1859 року «Чиказька міська залізнична компанія» обслуговувала південну сторону аж до 39-ї вулиці і була справжнім джерелом збагачення для своїх власників. Ця компанія проклала вже понад сімдесят миль рейкових шляхів і щорічно тягнула свої лінії щораз далі і далі — по Індіана-авеню, Вобеш-авеню, Стейт-стрит, Арчар-авеню... Їй належало понад сто п'ятдесят старомодних вагончиків, які не опалюються взимку і застелених задля тепла соломкою, і понад тисячу коней. Конку обслуговувало сто

сімдесят кондукторів, сто шістдесят візників, сто конюхів і дуже поважне число ковалів, шорників і ремонтників. Узимку вулицями рухалися снігоочисники, що належали компанії, влітку — машини для поливання водою. Полічивши подумки вартість рухомого складу, акцій, облігацій та іншого майна компанії, Ковпервуд дійшов висновку, що її капітал, імовірно, вже перевалив за два мільйони. Погано було те, що контрольний пакет акцій компанії перебував у руках у двох осіб — Шрайхарта й Енсона Меррила. Перший був тепер заклятим ворогом Френка і намагався зашкодити будь-яким його діям, та й другий також був роз'ятрений вельми неприязно. Ковпервуд ще й сам не знав, як підібратися до цієї прибуткової справи. Курс акцій сягнув двохсот п'ятдесяти доларів.

«Північно-чиказька залізнична компанія» була заснована того ж року, що і компанія Південної сторони, але тільки іншою групою осіб. Тут справа велася зовсім уже по-старому, не надто тямущими і не дуже заповзятливими людьми. Обладнання також було старе та зношене. «Залізнична компанія Західної сторони» спочатку входила в «Чиказьку міську залізничну», інакше кажучи, Південну компанію, але тепер стала вже самостійним підприємством. Лінії, що належали цій компанії, були поки що найменш прибутковими, але Західна сторона Чикаго росла і розвивалася не менше бурхливо, ніж усі інші. Веселий передзвін дзвіночків, що сповіщає про наближення коней, які тягли вагони, чути було в усіх кінцях міста.

Спостерігаючи все це збоку і переносючи думками в майбутнє, Френк, можливо, краще, ніж навіть самі акціонери, бачив гігантські можливості, що відкривалися перед ними, — особливо якщо Чикаго і далі буде так само бурхливо рости. Все, що могло сприяти або перешкоджати розвитку міських залізниць, було предметом його постійних і наполегливих міркувань.

Доволі скоро він дійшов висновку, що руху конки на Північній і Західній сторонах міста найбільше заважають

постійні скупчення всіх видів транспорту біля в'їздів на мости через річку Чикаго. Цією річечкою, брудною, смердючою та дивовижно мальовничою, що ділила місто на дві частини, рухалися нескінченні та величні каравани всіляких кораблів і човників. Мости раз по раз слухняно розступалися перед ними, перегороджуючи шлях фургонам і екіпажам, що скупчилися на обох берегах. І тоді здавалося, що єдиноборству водного та сухопутного транспортів так і не буде кінця. Картина ця, сповнена своєрідною, патріархальною, чисто діккенсівською принадою, була гідна пензля Домьє, Тернера чи Віслера. Ледачі розвідники мостів мали вирішувати на власний розсуд, коли слід заблокувати рух екіпажів, а коли — кораблів, і скільки часу змусити їх усіх чекати. Біля мостів, поряд із діловим, стурбованим людом, завжди штовхалися роззяви, котрі витріщалися на високий ліс щогл, на скупчення людей і фіакрів на березі та строкату низку буксирів і барж, що ковзали по річці. Ковпервуд, сидючи в своєму легкому кабриолеті й обурюючись затримці або що є сил поганяючи коня, щоб проскочити на той бік, поки міст ще не розвели, не раз думав про те, якою величезною перешкодою є ці мости для розвитку міського транспорту в північній і західній частинах міста. На Південній стороні, що не перетиналася рікою, транспорт розвивався швидко і без перешкод.

Тому не дивно, що Френк дуже зацікавився відкриттям, яке він зробив одного разу під час своїх блукань містом. Виявилось, що в двох місцях під річкою прокладені тунелі. Один служив наче продовженням Ла-Саль-стрит і перетинав річку з півдня на північ, інший починався біля Вашингтон-стрит і йшов зі сходу на захід. Це були сирі, похмурі, завалені сміттям оселі пацюків. Стінами, тьмяно освітленими гасовими ліхтарями, сочилася вода. І, за чутками, жодна з цих артерій начебто ніколи не була в експлуатації. Ковпервуд зацікавився ними. Виявилось, що тунелі були збудовані кілька років тому, бо і тоді вже від-

чувалася потреба розвантажити ті самі мости, біля яких зараз відбувалося таке стовпотворіння. У той час усім, а особливо акціонерам нового підприємства, здавалося, що кожен вважатиме за краще заплатити кілька центів за користування тунелем, ніж витратити надаремно коштовні хвилини. І тому, щоб уникнути затримок, було вирішено прокласти там конку.

Однак, як це часто буває з різними перепективними комерційними проектами, що настільки заманливо виглядають у мріях чи на папері, на ділі все обернулося зовсім інакше. Тунелі могли б, імовірно, приносити прибутки, якби їх правильно спорудили, але спуск і підйом у них були занадто круті, проїзд — недостатньо широкий, а вентиляція й освітлення і зовсім були нікудишні. Словом, тунелі виявилися дуже мало пристосованими для користування.

Батько Нормана Шрайхарта був одним із акціонерів цього підприємства, так само, як і Енсон Меррил. Коли справа виявилася збитковою, тунелі — після всіляких доволі безглузких махінацій, що коштували рівно мільйон доларів, — були продані місту, кожен за цю суму. Мабуть, дехто не надто розумний вважав, що швидко зростаючому місту легше розлучитися з такою значною сумою, ніж тому чи іншому з його поважних, скромних, але честолюбних громадян. На цій угоді непогано нажилися в ті роки декотрі члени муніципальної ради. Втім, зараз це справи не стосується.

Виявивши тунелі, Ковпервуд вирішив їх оглянути. В'їзд туди був забитий дошками, але для пішоходів залишався невеликий прохід. Побувавши там кілька разів, Френк з'ясував, що тунелі, мабуть, можна використати. «Місто росте, росте вуличний рух, і конки з року в рік приносять все більше і більше грошей, — думав він. — Якби без особливих затрат ці тунелі можна було перебудувати і дещо зменшити ухил, — головну перешкоду

для розвитку міського транспорту на Північній і Західній сторонах було б усунуто. Але як це зробити?» Тунелі йому не належали. Не належала йому і міська конка. Оренда та перебудова тунелів зажадали б величезних витрат. Крім цього, на кожному ухилі, хоч який би він був незначний, знадобляться додаткові упряжки коней, додаткові візники та підсобні робітники, а отже, і нові витрати. Словом, Ковпервуд не був упевнений, що за відсутності іншої тягової сили, крім коней, задумане ним підприємство виправдає себе, навіть якщо будуть перебудовані ухили.

Однак восени 1880 року, коли Френк ще був поглинений дрібними любовними інтрижками, що завершилися у результаті романом із Ритою Солберг, йому стало відомо про одне нововведення в галузі міського транспорту, яке поряд із дуговим ліхтарем, телефоном та іншими винаходами мало докорінно змінити весь уклад міського життя.

У Сан-Франциско, де переповнені пасажирами вагони міської конки з великим трудом просувалися горбистою місцевістю, був застосований новий вид тяги — канатний. Сталевий трос, укладений у трубогін, просувається по колесах із жолобками і приводиться в рух величезними двигунами, встановленими у розташованій неподалік силовій станції. Вагони були забезпечені легко керованим пристроєм — «захопним важелем», який, проходячи на зразок сталеві лапи крізь проріз у трубогоні, «хапав» трос, що рухається. Цей винахід вирішував завдання підйому та спуску важко навантажених вагонів крутими ухилами вулиць. А незабаром Ковпервуд випадково почув про те, що «Чиказька міська залізнична», основними пайовиками якої були Шрайхарт і Меррил, планує ввести й у себе такий новий вид тяги — прокласти канатну дорогу по Стейт-стрит. Вагони малопробуктових ліній околиці передбачалося використовувати на цьому прогоні як причепи, а далі вони мали знову переходити на кінну тягу і рухатися своїм маршрутом. І тут Френка осяяла думка:

ось воно, вирішення транспортної проблеми Північної та Західної сторін — канатна дорога!

Але не тільки тиснява біля мостів і занедбані тунелі привертали до себе увагу Ковпервуда. У «Північно-чиказької залізничної компанії» справи йшли все млявіше. Відсталість і короткозорість членів правління цієї компанії перешкождали їм зазирати далеко вперед, і тому, стикаючись із різними труднощами, вони не вміли їх вирішувати. Фінансовий стан підприємства був далеко не блискучим: одним влучним ударом можна було б заволодіти цими дорогами. Із самого початку, коли підприємство тільки створювалося, ніхто не чекав від нього суттєвого зиску, позаяк конки, що належать цій компанії, обслуговували район малонаселений і розташований достатньо близько до торговельних і комерційних кварталів міста, але не самі ці квартали. Пізніше, коли населення району зросло і дороги стали приносити більше прибутків, виникли нескінченні затримки біля мостів. Правління компанії, не надто сподіваючись на успіх свого підприємства, проклало дешеві, нікчемні рейки і пустило по них поганенькі, на швидку руку збиті вагони, в яких улітку можна було задихнутися від спеки, а взимку зуб на зуб не потрапляв від холоду. І хоч би одна лінія була доведена до ділових кварталів міста! Всі вони обривалися біля річки, що перегороджує їм шлях із півдня. На Південній стороні пан Шрайхарт проявив більшу турботу про своїх пасажирів. Він підвів свою лінію прямо до крамниці Меррила. На Північній стороні, як і на Західній, задовольнялися тим, що взимку підлогу у вагонах встеляли соломною, щоб у пасажирів не дуже мерзли ноги, а влітку на лінію пускали якусь, доволі незначну, кількість відкритих вагонів. Правління рішуче впиралося всіляким додатковим витратам. Так воно і йшло: час від часу додавалася нова лінія — якщо правління було впевнене, що вона почне давати прибуток із першого ж дня. При цьому знову вкладалися дешеві, німецькі рейки та пускалися допотопні вагончики, які так



тряслися та грюкали, що пасажери мало свідомість не втрачали. Останнім часом скарги та судові позови сипалися на компанію з усіх боків, неймовірно дошкуляючи правлінню, яке зовсім не знало, як бути. Безперечно, в правлінні було й кілька тямущих, розсудливих людей. До їхнього числа належали: Теренс Малгенон — головний директор, Едвін Кафрат — директор, Вільям Джонсон — головний інженер. Однак інші функціонери, такі як Оніас Скіннер, голова правління, або Волтер Паркер, заступник голови, були консервативні, жадібні тугодуми, котрі як вогню боялися якихось нововведень. Як не сумно таке визнати, але з віком люди майже неминуче втрачають смак до новаторства, і тоді улюбленим їхнім девізом стає: «І так годиться».

Урахувавши всі ці обставини та ретельно розробивши план дій, Ковпервуд під якимось пристойним приводом запросив якомсь Джона Мак-Кенті до себе на обід. Коли той прибув у супроводі своєї дружини й Ейлін, сяючи усмішкою, стала розважати пані Мак-Кенті бесідою, Френк, наче між іншим, спитав:

— Скажіть, пане Мак-Кенті, ви знаєте щось про ті тунелі під річкою біля Ла-Саль-стріт і Вашингтон-стріт? Вони, здається, належать місту?

— Я знаю, що місто їх придбало, не маючи в цьому нагальної потреби, і що тунелі ці абсолютно ні до чого не придатні. Втім, — обережно додав Мак-Кенті, — я тоді ще не мав до цих справ жодного стосунку. Наскільки можу пригадати, місто виклало за кожен із них по мільйону доларів. А чому ви питаєте?

— Так просто, — ухильно відповів Ковпервуд. — Невже вони і справді ні на що не годяться? В газетах раз по раз вказують на їхню повну непридатність.

— Так, вони, здається, в препоганому стані, — зауважив гість. — Я, відверто кажучи, не зазірав туди вже багато років. Ці тунелі були прокладені для вуличного

транспорту, щоб розвантажити мости. Та з цього нічого не вийшло. Спуск і підйом там — занадто круті, а плату за проїзд призначили зависоку, ну, всі й вважали за краще чекати своєї черги біля мостів. Коні виходили звідти змилені. В цьому я сам переконався. Мені не раз доводилося проїжджати там із важкою поклажею. Місту, природно, не було потреби купувати ці тунелі. Тут щось нечисто, я тільки не знаю достеменно, чиїх це рук справа. Мером тоді був Кармоді, а Олдрич керував громадськими роботами.

Мак-Кенті замовк, і Френк більше не поновлював розмови про тунелі аж до кінця обіду. Але потім, перейшовши з гостем у бібліотеку, він дружньо взяв його за лікоть — інтимно-фамільярний жест, який припав до смаку цьому махляреві та політику.

— Мені здається, пане Мак-Кенті, — сказав господар, — що ви були задоволені нашою операцією з газовими компаніями торік? Чи не так?

— Саме так. Дуже задоволений, — підтвердив Мак-Кенті з запалом. — Я вам це тоді ж і сказав.

Ірландець симпатизував Ковпервудові і був вдячний йому за те, що той у короткий термін збільшив його статки на кілька сотень тисяч доларів.

— Ось що, друже мій, — раптом сказав Френк, здавалося б, без будь-якого зв'язку з попереднім. — Вам ніколи не спадало на гадку, що в міському залізничному транспорті у нас назрівають великі зміни? Це вже по всьому видно. На Південній стороні через рік-два буде введена механічна тяга. Ви, мабуть, чули про це?

— Так, щось таке промайнуло в газетах, — відповів Мак-Кенті, здивований і зацікавлений. Він закурив сигару і приготувався слухати. Ковпервуд, котрий ніколи не курив, присунув своє крісло ближче.

— Поясню, що це означає, — сказав він. — Усі наші міські залізниці, не кажучи вже про ті нові лінії, які будуть прокладені згодом, перейдуть врешті-решт на нову

тягу. Маю на увазі канатну. Старим компаніям, які ведуть справу неохайно, продовжуючи користуватися застарілим обладнанням, доведеться перебудовуватися на новий лад. Вони будуть змушені замінити своє обладнання на нове, що відповідає сучасним вимогам, а для цього потрібні будуть мільйони і мільйони. Якщо ви цікавилися цим питанням, то знаєте, ймовірно, в якому стані перебувають конки Північної та Західної сторін.

— Знаю, в огидному, — підтвердив Мак-Кенті.

— Саме так, — виразно наголосив Френк. — І мушу вам сказати, що за таких застарілих методів їм доведеться попідніти, коли вони почнуть перебудовуватися, ой як доведеться, повірте мені. Я не дарма цікавився цим питанням. Два-три мільйони доларів — гроші чималі, а віднайти таку суму їм буде нелегко... Значно важче, мабуть, ніж декому з нас, якщо припустити, звісно, що нам захочеться зайнятися цією справою.

— Так, зрозуміло, якщо припустити... — розмова явно зацікавила Мак-Кенті. — Але яким чином ви думаєте долучитися до цієї справи? Власники міських залізниць, наскільки я знаю, не бажають розлучатися зі своїми акціями.

— Не важливо, — сказав Ковпервуд. — Ми можемо це зробити, якщо захочемо, потім я поясню вам — як. А наразі попрошу вас про одну послугу. Як гадаєте, можна було б якимось чином передати в моє розпорядження один із цих тунелів, про які ми з вами сьогодні згадували? А ще краще — обидва. Як вважаєте, можна таке влаштувати?

— Так, імовірно, можна, — відповідав Мак-Кенті, дивуючись. — Але до чого тут тунелі? Вони ж ні на що не годяться. Нещодавно йшла навіть мова про те, щоб їх підірвати. Поліція стверджує, що вони стали прихистком для безхатків.

— Тим не менше, дивіться, щоб хтось іший не заволодів цими тунелями. Не здумайте здавати їх в оренду, —

наполегливо і рішуче промовив Ковпервуд. — Я зараз викладу свій план. Треба прибрати до рук, і якнайшвидше, всі міські залізниці на Північній і Західній сторонах, — шляхом продовження старих концесій чи з отриманням нових — байдуже. Тоді ви побачите, до чого тут тунелі.

Френк замовк і запитально подивився на Мак-Кенті — чи розгадав той, куди він хилить, але цього разу проникливість Мак-Кенті зрадила його.

— Та-ак... У вас дуже скромні апетити, нічого не скажеш, — відгукнувся він весело. — Однак я все не можу втямити, до чого тут тунелі. Це не означає, звісно, що я не спробую роздобути їх для вас, якщо вони вам так уже потрібні.

— Ось що, пане Мак-Кенті, — задумливо зауважив Ковпервуд. — Ви будете постійним партнером у всіх моїх підприємствах, якщо допоможете мені. Всі наші конки в тому вигляді, в якому вони зараз існують, через вісім, найпізніше через дев'ять років, можна буде здати на брухт. Ви бачите, що робить уже зараз «Південна компанія»? Коли ж справа дійде до «Західної» та «Північної», їм це, мабуть, буде не під силу. Вони не отримують таких прибутків, як «Південна», а крім цього, на їхньому шляху ще й стоять ці мости, що створюють значні перешкоди для канатної дороги. Для переходу на нову тягу насамперед доведеться перебудувати мости, позаяк старі не витримають додаткового навантаження, і тоді відразу виникне питання — а чиїм коштом? Міста?

— Може, й так. Залежно від того, хто буде про це просити, — люб'язно посміхаючись, відповів Мак-Кенті.

— Нехай і так, — погодився Френк. — Однак і річковий транспорт із кожним днем стає все більшою і більшою перешкодою для вуличного руху. Доводиться чекати по десять, а то й по п'ятнадцять хвилин, поки не пройдуть усі ці пароплави та баржі. Зараз у Чикаго п'ятсот тисяч жителів. А скільки буде 1890 року? А 1900-го? А що ви

скажете, коли населення міста зросте до восьмисот тисяч або навіть до мільйона?

— Ви, безумовно, маєте слухнісь, — відгукнувся Мак-Кенті. — З транспортом нам буде непереливки.

— Безперечно. Врахуйте також, що канатна дорога, крім основної лінії, буде обслуговувати ще й гілки, і біля мостів будуть накопичуватися не окремі вагони, а цілі потяги з причепами, переповнені людьми. Навряд чи це правильно — змушувати канатний потяг чекати від десяти до п'ятнадцяти хвилин, поки річкою пройдуть кораблі. Мабуть, пасажери не захочуть з цим довго миритися, га? Як гадаєте?

— Та вже без скандалів не обійдеться, — погодився Мак-Кенті.

— Так. І що ж з цього випливає? — спитав Ковпервуд. — Можливо, ви розраховуєте на те, що вуличний рух раптово зменшиться? Або річка висохне?

Мак-Кенті мовчки дивився на співбесідника. За мить обличчя його збадьорилося.

— Так, так, розумію, — сказав він примружившись. — Ось навіщо знадобилися вам тунелі. Але ж вони в жахливому стані, чи можна їх використовувати?

— Реконструкція їх буде коштувати менше, ніж прокладка нових.

— Імовірно, ви маєте рацію, — відповів Мак-Кенті. — А якщо їх перебудувати, це буде саме те, що треба, — в його голосі зазвучало торжество, майже радість. — Але ви ж знаєте — тунелі належать місту. І кожен із них обійшовся йому в мільйон доларів.

— Так, я знаю, — сказав господар. — Тепер ви розумієте, чому я веду цю розмову?

— Як не збагнути! — посміхнувся Мак-Кенті. — Чудова думка, пане Ковпервуд, чудова! Захоплений і схилиюся перед вами. Отже, кажете, що я можу бути вам корисний?

— Понад усе, — сказав Френк, посміхнувшись на похвалу Мак-Кенті, — будемо вважати вирішеним, що місто в жодному разі і ні за жодних умов не віддасть нікому цих тунелів, поки ми не владнаємо справу з конкою.

— Це вирішено.

— Потім ми з вами домовимося, що в подальшому ви не будете особливо допомагати «Північній» і «Західній компаніям», якщо вони захочуть отримати дозвіл муніципалітету на прокладку нових ліній. Я сам хочу взяти концесію на продовження ліній і прокладку гілок.

— Оформлюйте ваші проекти, — сказав Мак-Кенті, — й усе буде зроблено. Я вже працював із вами і знаю, що ви вмієте тримати слово.

— Дякую вам, — сказав Ковпервуд чуттєво. — Знаю, як важливо тримати своє слово. Отже, я займуся конкою і подивлюся, що тут можна зробити. Мені ще незрозуміло, скільки людей треба буде залучити до цієї справи й яка форма організації виявиться найзручнішою. Але в будь-якому разі, ваші інтереси будуть враховані, й я нічого не робитиму без вашого відома та згоди.

— Чудово, — Мак-Кенті вже подумки осягав, яке нове поле діяльності розготалося перед ним.

Угода з Ковпервудом обіцяла неабиякий зиск обидвом. А досвід попередньої співпраці переконував Мак-Кенті в тому, що його вигода буде забезпечена.

— Чи не приєднатися нам тепер до дам? — безтурботним тоном запитав Френк, беручи Мак-Кенті під лікоть.

— Так, так, певна річ, — весело погодився той. — У вас чудовий будинок, пане Ковпервуд, просто чудовий. І вибачте за відвертість, але такої гарної жінки, як ваша дружина, я ще зроду не бачив.

— Так, мені самому вона здається доволі привабливою, — відповідав Френк із найпростодушнішим виглядом.

## 22. МІСЬКІ ЗАЛІЗНИЦІ

Серед членів правління «Північно-чиказької залізничної компанії» був молодик на ім'я Едвін Кафрат — людина на рідкість далекоглядна. Батько Едвіна, поважний акціонер цього підприємства, залишив своєму єдиному синові у спадок об'ємний пакет акцій, а відтак і місце в правлінні компанії. Молодий Кафрат, не маючи великого досвіду в галузі міського залізничного транспорту, вважав, проте, що міг би на широку ногу розгорнути справу, якби йому не заважали. З п'яти тисяч акцій, випущених компанією, йому належали близько восьмисот. Але решта акцій розподілялися між акціонерами таким чином, що Кафрат не мав у правлінні впливу. Незважаючи на це, з першого ж дня своєї діяльності на новому терені і ще довго до того, як Ковпервуд почав проявляти інтерес до цих підприємств, молодик вельми енергійно ратував за всілякі удосконалення. Його вимоги нових концесій, подовження існуючих ліній, хороших коней, облаштування опалювання у вагонах сприймалися старшими колегами лише як прояв юнацького завзяття та легковажності і незмінно отримували одностайну відсіч.

— То чим погані наші вагони? — обурювався Альберт Торсен, один із найстаріших директорів, у відповідь на звичайні протести Кафрата. — Не розумію, чим вони вам не подобаються. Я сам у них їжджу.

Торсен, огрядний, неохайного вигляду стариган років шістдесяти п'яти, тупуватий і нетямущий, але добродушний, був власником фарбувальної фабрики. І літо і зиму він ходив в одному і тому ж легкому вовняному костюмі сірого кольору, дуже пом'ятому, особливо на спині та на рукавах, постійно обсипаних тютюном.

— Може, саме тому вони і опинилися в такому стані, Альберте? — грайливо припустив Солон Кемпферт, один із його нерозлучних друзів, а тепер — член правління.

Жарт викликав схвальний регіт.

— Ну, вже не знаю. Я досить часто бачу там і всіх вас, джентльмени.

— Гаразд, якщо ви самі не тямите, то я вам поясню, що в них негаразд, — терпляче зауважив Кафрат. — Бруд — по-перше, холод — по-друге, вікна деренчать так, що не тільки розмовляти — думати неможливо. Рейки давно час міняти, а взимку від цієї смердючої соломи, яку там стелять на підлогу, просто з душі верне. Шляхи мостяться геть кепсько. Не дивно, що пасажери скаржаться. Я б на їхньому місці також скаржився.

— А мені здається, що справа зовсім не така ганебна, як ви це зображуєте, — заявив Оніас Скіннер, голова правління, шестидесятивосьмилітній дідуган із широким, пласким, як у китайського божка, обличчям, обрамленим кучерявими сивими бакенбардами. — Може, це і не найкращі вагони у світі, але це — хороші вагони. Деякі з них, безперечно, давно треба почистити та підфарбувати, але загалом вони ще можуть послужити, і не один рік. Природно, було б непогано оновити наш рухомий склад, але це ж потребуватиме значних витрат. А нові лінії, які ми все прокладаємо та прокладаємо, і довгі перегони за п'ять центів з'їдають всі наші прибутки.

Жоден зі згаданих перегонів не перевищував трьох миль, але пану Скіннеру всі вони здавалися непомірно довгими.

— Гаразд, тоді погляньте на «Південну компанію», — не вгамовувався Кафрат. — Не розумію, про що, власне, ви думаєте! У Філадельфії вже провели канатну дорогу. У Сан-Франциско — також. Кажуть навіть, що вже винайшли вагон, який приводиться в рух електрикою, а ми все ще продовжуємо ганяти туди-сюди цей мотлох, ці собачі буди, встелені соломою. Час, дідько забирай, уже взятися за розум!



— Ну, не знаю, — процідив крізь зуби пан Скіннер. — Мені здається, що справи «Північної компанії» йдуть не так уже й погано. Хіба ми мало зробили для розвитку до-ріг?

Члени правління — Солон Кемпферт, Альберт Торсен, Айзек Вайт, Ентоні Івер, Арнольд Бенджамін та Отто Метджес, дуже впливові, поважні джентльмени — сиділи мовчки, несхвально зиркаючи на Кафрата. Але останнього не так уже й легко було вгамувати. За кожної нагоди він знову брався за своє. В часописах також час від часу з'являлися цілком обґрунтовані нарікання на «Північну компанію», і це якоюсь мірою навіть тішило бунтівника. Може, хоч преса піділлє оливи у вогонь і змусить директорів взятися за розум.

Тим часом у результаті змови між Ковпервудом і Мак-Кенті «Північна компанія» вже втратила можливість отримувати нові концесії, подовжувати лінії та користуватися тунелем наприкінці Ла-Саль-стрит, але Кафрат цього ще не знав. Не знали про це й інші члени правління, проте справа була саме така. Мало того, Джон Мак-Кенті, прагнучи остаточно зганьбити керівництво «Північної компанії», вимагав від членів муніципальної ради, котрих він тримав на короткому повідку, за кожної зручної нагоди обурюватися станом конки в північній частині міста. На черговому засіданні муніципалітету хтось запропонував вимагати від «Північної компанії», щоб вона викинула на смітник всі свої старі вагони та замінила зношені рейки новими, що наробило чимало гармидеру. Як не дивно, конки на Південній і Західній сторонах мало чим відрізнялися від тієї, що існувала на Північній, але вони аж ніяк не викликали таких нарікань. Пересічні міщухи, не посвячені в хитрі махінації, до яких так часто вдаються з корисливою метою окремі особи, надзвичайно зраділи б настільки гарячій увазі до своїх інтересів. Будучи всього лише пішаками в цій грі, вони й не підозрювали, якою є справжня підоснова всіх цих турбот про їхній добробут.

Едісон між тим шукав серед акціонерів «Північної компанії» людей, котрі могли б бути корисними Ковпервудові, і врешті-решт зупинив свій вибір на Кафраті, визнавши, що цей молодик краще за інших може служити його таємним планам. І ось одного разу, наче зовсім випадково, він зіткнувся з ним віч-на-віч у клубі «Юніон-ліг».

— Схоже, що вашу компанію, та й «Західну» також, чекають доволі помітні витрати, — недбало промовив Едісон, після того, як вони з Кафратом обмінялися кількома фразами.

— Чому ви так вирішили? — з жвавістю запитав молодик, котрий цікавився всілякими новаціями в їхній справі.

— Якщо не помиляюся, всім вашим акціонерам доведеться тепер бути вельми щедрими. Я чув, що ви будете змушені вже незабаром повністю переобладнати лінії. Ввести нову канатну тягу, як на Південній стороні. — Едісон хотів створити у Кафрата враження, що на вимогу муніципалітету, або під тиском громадської думки, або ще з якихось причин «Північна компанія» буде змушена провести ряд великих і затратних удосконалень.

Молодик нагострив вуха. Що це муніципалітет задумав? Варто дізнатися про все! Вони ще потеревенили трохи — обговорили особливості канатної системи, вартість силових станцій, необхідність укладання нових рейок і зміцнення мостів або вишукування інших засобів переправи через річку. Едісон особливо наголошував на тому, що «Південна компанія» перебуває в значно кращій ситуації, позаяк шлях її лініям не перегороджує річка. Потім він знову поспівчував акціонерам «Північної компанії» — що не кажи, у скрутне становище вони потрапили.

— Так, у вашій компанії буде тепер чимало клопотів, — ще раз повторив він на прощання.

Кафрат був належним чином схвильований і наляканий. Якщо компанії треба буде викласти купу грошей на перебудову тунелів та інші удосконалень, то його акції

можуть дуже впасти в ціні. Однак він заспокоював себе тим, що в результаті всіх цих заходів конка стане все ж приносити хороший прибуток. А поки що доведеться пережити важкі часи. «Так, доведеться нашим стареньким поворушити мізками, — думав чоловік. — Коли «Південна компанія» переобладнає свої дороги, ми будемо змушені наслідувати її приклад. А раптом ці старі тюхтії не захочуть? Як розтлумачити їм, що заради майбутніх прибутків варто навіть закласти на кілька років усе майно компанії. Згодом це окупиться з лишком». Кафрата дратували їхне боягузтво й їхня бездарна та відстала манера урядувати.

А ще через два-три тижні у Едісона, котрий і раніше діяв в інтересах Ковпервуда, знову відбулася бесіда з Кафратом. Взявши з нього слово зберігати поки що все в таємниці, чиновник повідомив молодика, що незабаром після їхньої зустрічі відбулися певні цікаві події. Пана Едісона, за його словами, відвідали якісь прибульці, котрі володіють лініями залізниць в інших містах. Вони побували уже в різних місцях, шукаючи підходящий об'єкт для розміщення своїх капіталів, і їхній вибір у результаті впав на Чикаго. Ознайомившись тут із різними підприємствами, вони вирішили, що «Північно-чиказька компанія» відповідає їхнім цілям не гірше за будь-яку іншу. Тут Едісон дуже докладно виклав Кафратові план Ковпервуда. Той, трохи повагавшись, таки здався. Застарілі методи ведення справ уже давно стояли йому поперек горла. Він не знав, хто ці особи, котрих згадував Едісон, але їхні погляди збігалися з його власними. На переобладнання конки буде потрібно кілька мільйонів доларів, доводив Едісон, і Кафрат, відверто кажучи, не знав, як роздобути ці гроші без сторонньої допомоги, не вдаючись до закладу та перезакладу доріг. Якщо ці особи готові добре заплатити за передачу їм п'ятдесяти одного відсотка всіх акцій на дев'яносто дев'ять років і гарантують задовільний відсоток прибутків на всі інші акції за їхнім теперішнім курсом, та до того ж

ще й беруться перебудувати бізнес, — чому ж не піти їм назустріч? Усе ж краще, ніж закладати і перезакладати цей старий мотлох, а теперішнє керівництво все одно ні на що не здатне. Кафрат, звісно, поняття не мав про те, що нові акціонери будуть наживати статки на всіляких дочірніх підприємствах, що займаються будівельними роботами та постачанням обладнання, і що одним із найбільших акціонерів у них знову ж таки буде Ковпервуд. Не знав він і про те, що шляхом випуску розмиваючих акцій під старі та нові лінії міської залізниці Френк позбудеться необхідності вкласти в цю справу якісь значні кошти, якщо вже йому буде забезпечений початковий капітал або, як він висловлювався, «капітал для подальших розмов». Ковпервуд і Едісон уже домовилися тим часом — якщо їхня затія вдасться — заснувати «Чиказьку кредитну спілку» з акціонерним капіталом у кілька мільйонів доларів, якими вони будуть оперувати на власний розсуд. Кафрат же зрозумів лиш одне: він отримає хороший прибуток на свої акції і, може опинитися в числі засновників нової компанії.

— Три роки поспіль я бився, намагаючись витлумачити все це нашим директорам, — заявив він урешті-решт Едісону, задоволений увагою, яку надавала йому ця вельми впливова персона. — Куди там — і слухати не бажають! А по-моєму, вести справу так, як вони ведуть, — злочин. Дитина б організувала все краще. Вони жадібно економлять на рейках, на рухомому складі та втрачають пасажирів. А без пасажирів ми вилетимо в трубу! І, наскільки розумію, існує тільки один спосіб зберегти їх: потрібно запропонувати пристойний транспорт. А ми, чесно кажучи, зовсім про це не думаємо.

Незабаром після цього у Ковпервуда відбулася коротка бесіда з Кафратом, і Френк пообіцяв йому по шістсот доларів за кожну акцію, з якою той побажає розлучитися, а крім цього, ще й пакет акцій нової компанії у вигляді премії за підтримку його інтересів у теперішньому правлінні.

Молодик повернувся до себе на Північну сторону дуже веселим, він радів і за себе, і за компанію. Поміркувавши трохи, він дійшов висновку, що пропозицію Ковпервуда слід довести до відомих акціонерів якимось обхідним шляхом — скажімо, через незацікавлених осіб. У результаті Вільям Джонсон, головний інженер компанії, діючи за намовою Кафрата, повідомив Альберту Торсену, найпохливішому та найпіддатливішому з членів правління, що за наявними у нього даними трьом найбільшим акціонерам — членам правління Айзеку Вайту, Арнольду Бенджаміну й Отто Метджесу — було запропоновано продати їхні акції за нечувано високу ціну, і вони, мабуть, зроблять це, залишивши всіх інших на слизькому.

Торсен відчайдушно захвилювався.

— Коли це ви чули? — спитав він.

Джонсон сказав, що не так давно, але джерело своєї інформації волів до часу зберегти в таємниці. Торсен поспішив поділитися новиною зі своїм другом Солоном Кемпфертом, а той кинувся до Кафрата.

— Так, я чув щось подібне, — недбало зронив той, — але, чесно кажучи, більше нічого не знаю.

Отримавши таку ухильну відповідь, Торсен і Кемпферт вирішили, що Кафрат також серед змовників, і також вирішив вигідно продати свої акції, залишивши іншим задовольнятися недоїдками. Справа була кепською.

Тим часом Ковпервуд, за порадою Кафрата, сам звернувся до Айзека Вайта, Арнольда Бенджаміна й Отто Метджеса, вдаючи, що бажає увійти в спілку тільки з ними. А трохи згодом із цією ж метою відбулися візити до Торсена та Кемпферта, і ті з переляку погодилися поступитися своїми акціями Френкові, котрий пропонував їм дуже вигідні умови та брався схилити до такої ж угоди й інших впливових власників. Таким чином, Френк отримав сильну підтримку в правлінні. Нарешті Айзек Вайт на одному із засідань заявив, що йому зробили дуже цікаву пропози-

цію, яку тут же в загальних рисах виклав присутнім. Він ще й сам не знає, як до цього поставитися, сказав Вайт, і вирішив підняти питання перед правлінням. Почувши таку заяву, Торсен і Кемпферт негайно дійшли висновку, що Джонсон казав щиру правду. Тоді було вирішено запросити Ковпервуда та попросити його особисто викласти свій проект правлінню компанії в повному складі, що він і зробив у доволі розлогій, чемній і дотепній доповіді. Френк дав зрозуміти, що дороги «Північної компанії» в найближчому майбутньому неминуче доведеться переобладнати, а його пропозиція позбавляє панів акціонерів всіляких турбот, хвилювань і робіт, із цим пов'язаних. Більше того, він одразу ж гарантував такий прибуток, який у найближчі двадцять-тридцять років ніхто з них навіть не мріяв отримати. Після цього всі погодилися з тим, що варто спробувати. Припустимо, що Ковпервуд не виплачуватиме вчасно обіцяні відсотки — тоді їхня власність знову повернеться до них, міркували акціонери. А якщо врахувати, що той махляр брав до того ж на себе всі зобов'язання компанії — податки, плату за водопостачання, старі борги та нечисленні пенсії колишнім службовцям, то пропозиція його набувала мало не ідилічного характеру.

— Ну, друзі, мені здається, що ми сьогодні непогано попрацювали, — заявив Ентоні Івер, дружньо плескаючи по плечу Альберта Торсена. — Вважаю, що ми можемо одноставно побажати пану Ковпервудові удачі.

Щодо семиста п'ятнадцяти акцій загальною вартістю сімдесят одна тисяча п'ятсот доларів, що належать пану Іверу, то вони раптово піднялися в ціні до чотирьохсот двадцяти дев'яти тисяч доларів. І це, природно, дуже підняло йому настрої.

— Так, маєте рацію, — відповідав Торсен, котрий із семисот дев'яноста належних йому акцій розлучався з чотирма сотнями вісімдесятьма і був дуже втішений тим, що вони підскочили в ціні з двохсот до шестисот доларів

кожна. — Пан Ковпервуд — ділова людина. Сподіваюся, він доб'ється успіху.

Після наради з Мак-Кенті, Едісоном, Відером та іншими своїми помічниками та компаньйонами, що тривала до глибокої ночі, Френк, прокинувшись уранці, потрусив за плече Ейлін, котра ще дрімала, і сказав:

— Ну, дитинко, вчора я залагодив справу з «Північно-чиказькою залізничною». Не сьогодні, то завтра мене оберуть головою нової компанії, треба тільки підібрати собі членів правління. Років за два ми з тобою, мабуть, будемо вже мати неабияку вагу в цьому великому селі, яке чомусь зветься містом.

Він сподівався, що досягнуті ним успіхи, поряд із іншими його зусиллями, умилюють нарешті Ейлін. З того злочасного дня, коли вона так рішуче розправилася з Ритою Солберг, жінка завжди була похмурою, замкнутою та відчуженою.

— Он як? Отже, ти задоволений? — сказала вона, розплющивши заспані очі і невесело посміхаючись. На ній була прозора блідо-рожева нічна сорочка.

Підвівшись на лікті, Ковпервуд уважно подивився на дружину та легенько погладив її округлі руки, які незмінно захоплювали його. Пухнасте золото її волосся також не втратило ще для нього своєї привабливості.

— Приблизно через рік можна буде зробити те ж саме із «Західною компанією», — продовжував чоловік. — Але боюся, галасу буде багато, а мені це зараз ні до чого. Втім, шила в мішку не сховаєш. Я вже бачу, як Шрайхарт і Меррил і ще дехто хапаються за голову, переконавшись, що дозволили двом найбільшим і найприбутковішим статтям чиказького міського господарства — конці та газу — вислизнути у них з-під носа.

— Так, так, я рада за тебе, Френку, — сонно сказала Ейлін. Глибоко вражена невірністю чоловіка, вона все ж

таки не могла не радіти його успіхам. — Ти завжди вмієш влаштовувати свої справи.

— Не треба більше сумувати, Ейлін, — благав Ковпервуд. — Хіба ти не можеш бути знову щаслива зі мною? Адже я намагаюся не тільки задля себе, але і заради тебе. Ти також скоро розквітаєшся за старі образи.

Він із посмішкою зазирнув їй у вічі.

— Та чи багато мені користі від твоїх грошей, — ніжно, але з сумом і м'яким докором відповіла Ейлін. — Не вони мені потрібні, а лиш твоя любов.

— І вона належить тобі, — запевнив її чоловік. — Хіба я не кажу тобі це кожнісінького дня? Я ніколи не переставав тебе кохати. Ти й сама це знаєш.

— Знаю, аякже! — заперечила жінка, коли він пригорнув її до себе. — Знаю, яка твоя любов! — Але, кажучи так, Ейлін мимоволі тісніше горнулася до Френка, бо під її гіркими докорами ховалася глибока скорбота та пристрасне бажання повернути собі його колишне кохання, відновити те, що було між ними колись, воскресити почуття, яке — як їй здавалося раніше — ніколи не помре.

## 23. СИЛА ПРЕСИ

Незважаючи на всі зусилля Ковпервуда та його друзів зберегти цю угоду в таємниці, часописи незабаром уже були наповнені натяками на майбутні зміни в «Північно-чиказькій залізничній». Френка Алджернона Ковпервуда, ім'я котрого раніше ніколи не пов'язували з міським залізничним транспортом, називали можливим наступником Оніаса Скіннера, а Едвіна Кафрата пророкували в заступники голови. Висувалися гіпотези, що за спиною Ковпервуда стоять інші особи — «цілком імовірно, крупні капіталісти зі східних штатів». Переглядаючи



ранкові часописи в кімнаті Ейлін, Френк припустив, що його вже сьогодні візьмуть в облогу репортери — зажадають, щоб він розповів про свої плани, і спробують витягти з нього все, що тільки можна. Чоловік вирішив, що буде просити їх почекати, а сам скористається цим відтермінуванням для перемовин із власниками часописів, котрих йому необхідно перетягнути на свій бік. Після цього вже можна буде оголосити привселюдно про свої наміри. Потрібно тільки винайти щось таке, що сподобається публіці, а особливо жителям Північної сторони. Однак махляр аж ніяк не мав наміру брати на себе якісь зобов'язання на шкоду особистій вигоді. Він хотів створити собі гучне ім'я, прагнув слави, але ще дужче жадав грошей і твердо мав намір домогтися і того, й іншого.

На людину, котра достатньо довго займалася всілякими дрібницями, — а Ковпервуд саме так розцінював свою колишню діяльність, — потрібен стрибок угору, в сферу «великих фінансів» і контролю грошових потоків, і це надихало. Френкові настільки довго доводилося обмежуватися справами не дуже великого розмаху, розробляючи та виношуючи в тиші свої задуми, що тепер, коли мета була досягнута, він насилу в це вірив. Чудове було місто Чикаго. Воно росло не щоднини, а щогодини. Можливості його — воістину безмежні. Ці люди, котрі так нерозумно передали йому на необмежений, по суті, термін свої акції, мабуть, і самі не тямлять, що роблять. Адаже міські залізниці в Чикаго, як тільки він остаточно заволодіє ними, почнуть приносити величезні прибутки! Він може об'єднати їх і випустити додаткові акції. Мак-Кенті за безцінь організує йому дозвіл на будівництво нових ліній, що вже найближчим часом будуть оцінюватися мільйонами і належати тільки йому, Ковпервудові. Тут уже не доведеться виплачувати ніяких відсотків членам правління «Північно-чиказької залізничної». Місто, безперечно, буде все рости, і мало-помалу дороги, що номінально ще перебувають у

віданні компанії, а фактично вже належать йому, стануть всього лиш центральним вузлом величезної розгалуженої мережі міських залізниць, які він сам побудує навколо. А потім настане черга Західної і навіть Південної сторін... Але навіщо марити наяву? Так, скоро, дуже скоро, можливо, він стане одноосібним власником всієї мережі міських залізниць Чикаго! Або навіть фінансовим королем міста й одним із найбільших фінансових магнатів країни!

Френк чудово знав, що, беручись за справу, для здійснення якої потрібні голоси виборців та їхня добра воля дарувати ті чи інші привілеї, треба перш за все заручитися підтримкою преси. З пожадливістю думаючи про міські тунелі, один із яких був потрібен для реорганізованої ним «Північної компанії», а інший міг знадобитися в майбутньому, якщо вдасться прибрати до рук «Західну компанію», він міркував також і про те, що тепер потрібно втертися в довіру до власників газет. Але як це зробити?

Останнім часом, унаслідок припливу переселенців із інших штатів і Старого Світу (тисячі і десятки тисяч людей стікалися в пошуках заробітків у це бурхливо зростаюче та багатообіцяюче місто) і поширення анархістських, соціалістичних і комуністичних ідей завдяки найпередовішим іноземцям, котрі осіли тут, — проблема цивільних прав і свобод набула в Чикаго вкрай гострого характеру. Ще в травні, коли Ковпервуд докладав усіх зусиль, щоб обернути справу з міськими залізницями на власну користь, відбулася достатньо знаменна подія. На Західній стороні, в Геймаркеті, який здавна служив місцем народних зібрань, на одних робочих зборах, що набули за характером деяких виступів ярлика анархістських, котрийсь божевільний фанатик кинув бомбу. Кілька полісменів були скалічені, один убитий, інші відбулися легкими ушкодженнями. Ця подія моментально вийшла на передній план і, немов спалах блискавки, освітила проблему класової боротьби, до якої американці, зазвичай надто безпечні, легковажні

та непослідовні, тепер поставилися достатньо серйозно. Тепер ця проблема постала на повний зріст, привертаючи до себе загальну увагу. Все звичне ділове життя міста моментально змінилося — як знайомий ландшафт після виверження вулкану. Люди почали глибше вдумуватися в політичні та суспільні проблеми. Що таке анархізм? Що таке соціалізм? Які, зрештою, права пересічної людини, яка її роль в економічному та політичному розвитку країни? Ось які хвилюючі питання виникали тепер у головах, що перебували в повному сум'ятті від тієї бомби, що, як камінь, кинутий у воду, розворушив застояне болото міщанської спільноти. А породжені нею думки, мов кола по воді, поширювалися все далі і далі, поки не досягли таких, здавалося б, неприступних фортець, як редакції часописів, банки й узагалі всі фінансові установи, а також кабінети політичних функціонерів та їхні приймальні.

Ковпервуд, однак, на фоні цих подій зберігав цілковитий спокій. Не вірячи в силу народних мас, не визнаючи за ними жодних прав, він, втім, співчутливо ставився до важкого становища окремих осіб і був твердо переконаний, що люди, такі як він, покликані в світ, щоб навести в ньому лад і зробити життя стерпнішим. У ці дні йому доводилося спостерігати великі групи робітників, що гуртувалися разом із своїми кіньми біля стаєнь і вагонних ангарів міських залізничних компаній. І він іноді замислювався над їхньою долею. У більшості людей був потомлений вигляд. Френкові вони здавалися схожими на тварин — терплячих, замучених і здичавілих. Він думав про їхні убогі оселі, довгі години виснажливої праці, нікчемну заробітну платню та дійшов висновку, що якщо і можна для них щось зробити, то це дати їм порівняно пристойний прожитковий мінімум. І не більше. Його мрії та задуми — недоступні цим людям, хіба можуть вони хоч якоюсь мірою долучитися до його блискучої долі, розділити з ним багатство, славу та владу?

Нарешті Ковпервуд вирішив відвідати видавців різних газет і поспілкуватися з ними. Коли він поділився цією думкою з Едісоном, той висловив певні сумніви. Банкір не вірив видавцям. Він знав про їхнє дрібне інтриганство, бачив, як вони зводять особисті порахунки і продають свої думки за жалюгідні копійки.

— Я вам скажу, в чому справа, Френку, — зауважив якимось Едісон. — Розраховуючи на них, ви будете будинок на піску. Ви ж знаєте, що вся ця зграя зі старих газових компаній, як і раніше, налаштована проти вас, хоч ви й є одним із найбільших акціонерів. Шрайхарт вам аж ніяк не друг, а йому фактично належить «Кронікл». Рікетс ходить у нього на припоні, Гіссоп — видавець «Мейл» і «Тренскрипт» — чоловік хоч і незалежних поглядів, але він — пресвітеріанець, холодний, переконаний у своїй безгрішності мораліст. Брекстен — непоганий хлопець, але його «Глоб» видається на гроші Меррила. Старий генерал Мак-Дональд, видавець «Інкваєрера», — ну, це... старий генерал Мак-Дональд. У нього все залежить від того, з якої ноги встав. Якщо ви чимось йому сподобається, він буде підтримувати вас завжди у всьому — поки не почнете йому перечити. Але загалом він — непоганий стариган. Він мені подобається. Ні Шрайхарт, ні Меррил ніколи нічого від нього не доб'ються, він під чужу мелодію танцювати не звик. Але він — старий, довго не протягне, а його син не вселяє мені довіри. З Гейґеніном із «Прес» можна порозумітися, і він до вас прихильний, наскільки мені відомо. Ймовірно, він підтримає вас у всьому, що вважатиме правильним і справедливим. Ну ось, здається, й усе. Спробуйте, звісно, залучити їх на свій бік, якщо вдасться. Але не починайте завчасу розмови про тунелі. Ця думка має наче раптово з'явитися потім, як і турбота про насущні потреби населення. Найголовніше — випередити інші компанії, поки вони ще не встигли всіх намовити проти вас. Будьте певні, Шрайхарт уже зараз ламає собі голову —

що все це означає? А що стосується Меррила — той, гадаю, хутко перекинеться на ваш бік, якщо тільки пообіцяєте прокласти лінію ближче до його крамниці.

Є, можливо, своєрідна, хоча і жіноча чарівність у тому, що нікому і ніколи не вдається передбачити всі підводні течії та рифи, що відхиляють від наміченого шляху наш човен, передбачити, куди поверне примхливий вітер удачі — наповнить наші вітрила чи залишить їх мляво тріпотіти на щоглах. Ми будуємо щораз нові плани, але скільки не міркуй, хіба можемо додати хоч півдюйма до свого зросту? Хто в змозі протистояти або, навпаки, сприяти провидінню, що виконує наші долі, хоча ми брутально і на свій лад намагаємося їх змінити? Ковпервуд виступав тепер на широку арену, і багато видавців часописів та інші видатні городяни з цікавістю спостерігали за ним. Особливо Френк привертав до себе увагу Огастоса Гейгеніна, незалежного — якби йому не доводилося піклуватися про те, щоб газета приносила прибутки, — видавця «Прес». Не володіючи ні авторитетом, ні чарівністю старого Мак-Дональда, Гейгенін був людиною безумовно чесною, доброзичливою й обережною. Він із цікавістю стежив за кар'єрою Ковпервуда ще з того часу, коли той проводив свою першу операцію з газовими компаніями. Газетярєві здавалося, що Френк посяде чільне становище в місті. Нахабна, самовпевнена сила в поєднанні з вродженим макіавеллізмом — якщо це тільки макіавеллізм і нічого більше — має особливу привабливість в очах людей пересічних та обмежених. Боязкі міщани середнього достатку, дивлячись на світ крізь тьмяну завісу навколишніх буднів, нерідко першими готові пробачити тваринні методи боротьби, за допомогою яких сильні досягають своєї мети. Спостерігаючи за Ковпервудом, Гейгенін витворив для себе образ непересічного чоловіка, не стільки грішного, скільки такого, котрий натерпівся від чужих гріхів.

Чоловіка, котрий уміє зберігати вірність друзям і на ко- того можна покластися в скрутну хвилину. Випадково Гейгеніни виявилися сусідами Ковпервудів. Після невдалої спроби Френка проникнути до вищого чиказького світу Гейгеніни опинилися серед тих, хто продовжував підтри- мувати з Ковпервудами дружні стосунки, і були, на їхній погляд, не гіршими за інших.

Й ось одного разу, в Святвечір, у холоднечу та заме- тіль, Ковпервуд з'явився до Гейгеніна в редакцію часопису «Прес» і був прийнятий дуже радо.

— А зима нині дає про себе чути! — весело привітав його Гейгенін. — Ну, як ідуть справи в «Північно-чиказь- кої транспортної»?

Гейгенін, як і інші видавці, вже давно чув про майбутнє переобладнання усіх ліній конки на Північній стороні — нова канатна система, силові станції, комфортабельні ва- гони. Подейкували також, що вживаються якісь заходи, щоб поліпшити сполучення цієї частини міста з центром.

— Пане Гейгенін, — посміхаючись, почав Френк, ски- даючи з плечей важку хутряну шубу з бобровим коміром і знімаючи шкіряні рукавиці, — наша робота з переоблад- нання міських залізниць Північної сторони досягла зараз такої стадії, коли нам необхідна допомога або хоча б друж- ня підтримка преси. Головна складність полягає в тому, що всі наші лінії, що йдуть від передмістя до центру, обрива- ються на Лейк-стріт біля мостів. Аби потрапити звідти на Південну сторону, доводиться здійснювати довгий шлях пішки, і ви чули, ймовірно, що це викликає цілу купу скарг з боку населення. Разом із тим дозволю собі зауважити, що річковий транспорт, який завжди дещо загрожував вуличному рухові, стає з кожним днем все нестерпнішою завадою. Всі ми страждаємо від цього. І жодного разу не робилося спроб хоч якось впорядкувати рух через річку. Ймовірно, тому, що це завдання — надзвичайно важке, а за теперішніх умов, мабуть, навіть нездійсненне. Бажаніше

було б із часом прокласти тунель під річкою, але це зажадає величезних капіталовкладень, а можливості наші поки що обмежені. Прибутки від наших ліній не виправдають таких витрат. Вони не можуть виправдати навіть реконструкції трьох мостів — біля Стейт-стрит, Дірборн-стрит і Кларк-стрит. Однак, якщо ми переведемо наші міські залізниці на канатну тягу, мости так чи інакше доведеться реконструювати. Вважаю, що населення не менше за нас зацікавлене в цьому проекті, і тому буде тільки справедливо, якщо місто допоможе нам покрити витрати з реконструкції мостів. Там, де проходять наші лінії, ділянки та будинки дуже здорожчають. Отже, суттєво зростуть і прибутки міста від податків. Я розмовляв із декотрими чиказькими фінансистами, і вони поділяють мою думку. Але, як зазвичай буває в таких випадках, дехто з наших політичних діячів роз'ятрений проти мене. З того часу, як я прийняв на себе керівництво «Північно-чиказькою компанією», деякі видання зайняли стосовно мене явно недружню позицію. «Кронікл», газета, що фінансується Шрайхартом, уже кілька разів писала, що в «Північно-чиказькій транспортній» орудує Ковпервуд зі своїми лакузами, отже, потрібно тримати ніс за вітром, передбачаючи можливість розбишацьких атак, на зразок тих, які вже випробували на собі старі газові компанії. Брекстонівський «Глоб», що фактично належить Меррилу і намагається догодити і тій, і іншій стороні, висловив сподівання, що такі методи не будуть більше практикуватися. Маю вам сказати, — продовжував гість, — що ми намітили дуже широку програму переобладнання й удосконалень, але хочемо насамперед заручитися співчуттям і підтримкою громадськості.

Тут Френк засунув руку в кишеню і витягнув звідти майстерно накреслені плани, які він приготував спеціально для такої okazji. На одному з планів були зазначені три головні лінії канатної дороги, що пролягають по Північній

Кларк-стрит, Ла-Саль-стрит і Велс-стрит. Ці лінії йшли до центру міста, сходячись в одну точку біля перехрестя вулиць Іллінойс і Ла-Саль та — хоча Ковпервуд ще жодним словом не обмовився про тунелі — були далі позначені на плані червоною рисою, що перетинає річку в такому місці, де не було ніяких мостів. Вони йшли над річкою або під річкою, потім описували петлю вулицями Ла-Саль, Мунро, Дірборн і Рендолф і поверталися знову в тунель. Френк помовчав, даючи Гейгеніну можливість належним чином оцінити певні цікаві особливості цього плану, і потім оголосив:

— Ви бачите перед собою, пане Гейгенін, проект, який, у разі схвалення його містом, дозволить вирішити всі непорозуміння з приводу суттєвих витрат, неминучих при реконструкції мостів. Крім цього, він дасть можливість використовувати об'єкт, який зараз не має для міста ніякої вартості, але може послужити велику службу людям. Маю на увазі, як ви розумієте, — тут Ковпервуд торкнувся вказівним пальцем плану, який розглядав Гейгенін, — старий тунель біля Ла-Саль-стрит, забитий дошками, що ніким не використовується. При його будівництві не врахували, як видно, крутизну ухилу, допустиму при підйомі та спуску звичайних вагонів із середнім вантажем. Коли з'ясувалося, що тунель у такому вигляді не може приносити ніяких прибутків, його продали місту, і на тому все й скінчилося. Якщо ви колись заглядали туди, то побачили б, в якому жалюгідному стані цей тунель. Мої інженери оглянули його і кажуть, що там усюди просочується вода й, якщо не вжити термінових заходів, стеля не сьогодні, то завтра точно обвалиться. Відновлення тунелю за їхніми підрахунками обійдеться в чотириста тисяч доларів, ніяк не менше. Ось я і вважаю, що якщо вже «Північно-чиказька транспортна» готова прийняти на себе такі витрати, щоб покінчити, нарешті, з пробками на мостах і дати населенню Північної сторони можливість стрімко та зі зручностями добиратися до центру, то і місто має піти назустріч



компанії і віддати нам безоплатно цей тунель або, що гірше, здати його в довготермінову оренду за номінальною ціною.

Френк замовк, чекаючи, що скаже Гейгенін. А той задумливо дивився на креслення, намагаючись второпати, чи має підстави Ковпервуд ставити такі вимоги? Чи мусить місто безоплатно віддати йому цей тунель, чи настільки вже нерозв'язна проблема переправи через річку, як намагається зобразити це його гість, і чи не є весь проект лише хитромудрим прийомом для того, щоб за мінімуму витрат отримати максимум вигод?

— А це що таке? — спитав, нарешті, Гейгенін, вказуючи на вже згадану вище петлю.

— Це, — пояснив Ковпервуд, — як ми розуміємо, єдина можливість сполучити ділові квартали з Північною стороною і заодно вирішити питання переправи через річку. Якщо ми, як я сподіваюся, отримаємо в своє розпорядження тунель, всі потяги з Північної сторони виходитимуть із тунелю тут, — він вказав на креслення, — і робитимуть петлю. Знову ж таки в тому випадку, якщо місто дасть нам право прокласти тут рейковий шлях. Я вважаю, природно, що проти цього не може бути висунуто ніяких вагомих заперечень. Не бачу причин, чому населення Північної сторони не повинно мати таких же зручних засобів сполучення з діловими кварталами міста, як ті, що має населення Західної та Південної сторін.

— Ніяких причин, безумовно, жодних, — змушений був погодитися пан Гейгенін. — І ви вважаєте, що місто та міське самоврядування мають абсолютно безоплатно надати вам право прокласти цю петлю?

— А чому б ні? — на показ обурився Френк. — Хіба ставилося колись питання про компенсацію, якщо мова йшла про благоустрій міста? «Південна компанія» отримала дозвіл на прокладку петлі по Стейт-стрит і Вобеш-авеню. А «Чиказька міська пасажирська» проклала такий же шлях по Едамс-стрит і Вашингтон-стрит.

— Так, мабуть, що так, — невизначено зауважив пан Гейгенін. — Все це правильно. Але ось тунель... Чи впевнені ви, що його також можна зарахувати до категорії безоплатно наданих привілеїв?

Однак Гейгенін зиркав при цьому скося на проєктовану петлю та мимоволі думав, що нова канатна дорога — гарні, зручні вагони з причепами — додасть діловим кварталах Чикаго цілком столичного вигляду і буде максимально сприяти розвитку Північної сторони. Проєктовані лінії мали пройти по найжвавіших торгових вулицях, забудованих уже зараз високими п'яти-, шести-, семи і навіть восьмиповерховими будинками. Життя буяло тут — молоде, бурхливе, сповнене надій. Уся комерційна діяльність міста, здавалося, прагнула зосередитися на цій невеликій ділянці, і тому земля та будівлі цінувалися тут надзвичайно дорого і були, мабуть, найприбутковішими в Чикаго. І, нарешті, видавець Гейгенін не міг не помітити, що потяги нової дороги на своєму зворотному шляху через Дірборн-стрит будуть проходити повз будівлю редакції «Прес», що мало значно підвищити цінність будинку, який був його власністю.

— Певно, що так, пане Гейгенін, — вагомо чеканив Ковпервуд, відповідаючи на запитання. — Я вважаю навіть, що муніципалітет має виплатити премію тому, хто візьметься налагодити тут міський залізничний транспорт, особливо якщо це буде серйозна організація, яка виступає з добре обміркованою і, я б навіть сказав, великодушною пропозицією. Здійснення мого проєкту підвищить вартість землі і будівель на Північній стороні на мільйони доларів. Спорудження петлі забезпечить приплив нових і нових мільйонів доларів до ділової частини міста.

Френк знову вказав на свої креслення, і Гейгенін погодився, що проєкт, без сумніву, є цілком солідною діловою пропозицією.

— Я, зі свого боку, звісно, не буду заперечувати проти вашого проекту, — сказав газетяр, — тим більше, що нова лінія пройде повз мою редакцію. Однак цей тунель, як я розумію, обійшовся місту не менше ніж у вісімсот тисяч, а то і в мільйон. Це — дуже делікатна справа. Мені хотілося б з'ясувати, як дивляться на це інші видавці й як поставиться до вашої пропозиції муніципалітет.

Ковпервуд кивнув.

— Певна річ, що так, — сказав він. — Нічого проти не маю. Я б не прийшов сюди, якби не був упевнений у законності своєї ідеї. Мені здається, що вона має отримати одностайну підтримку всієї чиказької преси. Але перед обличчям таких великих витрат, які чекають на нашу компанію, ми, природно, хочемо заздалегідь захиститися від будь-яких безглузвих і необґрунтованих нападок. Тим більше, що нам доведеться робити великі позики на стороні. Сподіваюся, ми можемо розраховувати на вашу підтримку?

— Спробую не обдурити ваших сподівань, — посміхнувся пан Гейгенін, і вони розійшлися добрими друзями.

Однак інші видавці, котрі стоять на сторожі міських привілеїв, зустріли проект Ковпервуда далеко не так прихильно. Вони охоче погоджувалися з тим, що для здійснення наміченого Френком плану йому необхідно отримати в своє розпорядження тунель і заручитися дозволом провести канатну дорогу головними вулицями ділового центру. Але чому все це має дістатися йому задарма? Шрайхарт, Меррил і ще дехто з недругів Ковпервуда вже проводили розвідку в редакціях часописів, намагаючись дізнатися, чи буде схвалена місцевою пресою ця нова його авантюра. Отримає він підтримку чи ні? Шрайхарт, у котрого ще не стерлися з пам'яті втрати, завдані йому у війні газових компаній, з тривогою та заздрістю стежив за бурхливою діяльністю Френка. Для нього, більше, ніж

для інших, Ковпервуд був новим і дуже небезпечним суперником у боротьбі за чиказькі міські залізниці. Втім, й інші впливові підприємці з цікавістю спостерігали за тим, що відбувається.

— Здається мені, — сказав Шрайхарт високоповажному Волтеру Мелвіллу Гіссопу, редактору та видавцеві «Тренскрипта» й «Івнінг мейл», зустрівшись із ним у клубі «Юніон-ліг», — що цей проїдисвіт Ковпервуд уже готує якусь нову аферу з міськими залізницями. Від нього нічого доброго чекати не доводиться. Не завадило б нашим газетам поцікавитися його зв'язками з політичними колами.

У той час уже поширилися чутки про те, що Мак-Кенті має якийсь стосунок до новоствореної компанії.

Однак видавець Гіссоп — низенький і кремезний гладун — був людиною вельми обачною і не поспішав із висновками.

— Не сумніваюся, що ми скоро дізнаємося про наміри пана Ковпервуда, — зауважив він. — Мені здається, що це — дуже енергійний і здібний підприємець.

Гіссоп і Шрайхарта, так само як Шрайхарта та Меррила, пов'язувала багаторічна ділова дружба.

Після візиту до видавця «Прес» Гейґеніна шосте чуття, що завжди допомагало Френкові вибирати потрібних людей та отримувати необхідну підтримку, підказало йому вирушити в редакцію «Інкваєрера» — часописа, що належав генералу Мак-Дональду, де йому повідомили, що гострий приступ ревматизму в поєднанні з суворою чиказькою негодою змусив старого генерала відплисти тиждень тому на пароплаві до Італії. Син генерала, достатньо самовпевнений молодик і головний редактор, такий собі пан Дюбуа, керував виданням за його відсутності. В особі Трумена Леслі Мак-Дональда — холонокровного, наполегливого та хитрого махляра — Ковпервуд зіткнувся з чоловіком, котрий, як і він сам, усе на світі розглядав з суто егоїстичної точки зору. Яку вигоду він, Трумен Лес-

лі Мак-Дональд, може отримати для себе з обставин, що склалися, і як, користуючись ними, змусити часопис приносити більше прибутків, ніж примудрявся витягувати досі його батечко? Молодий Мак-Дональд не відчував жодної поваги до репутації старого генерала, вона швидше здавалася йому смішною. Він хотів тільки одного — розбагатіти, і твердо йшов до цієї мети. Представник так званої золотої молоді, якої ставало все більше на Північній стороні, молодий Мак-Дональд їздив верхи і на візку для перегонів, був членом і ватажком суперпривілейованого замиського клубу і зневажав пересічних міщан, котрі не мали доступу в те коло обраних, для якого вважав себе призначеним.

Редактор газети «Інкваерер» Кліффорд Дюбуа, навчений життям сорокарічний шахрай із манерами джентльмена, умів використовувати часопис для своїх корисливих цілей під самим носом старого генерала. Кістлявий, білявий, із блідо-блакитними, наче вицвілими очима, довгим тонким носом і важким підборіддям, Кліффорд Дюбуа мав одну чудову особливість — він ніколи не дозволяв своїй правій руці знати про те, що чинить ліва.

Ось така гідна пара і приймала Ковпервуда за відсутності старого генерала — спочатку в кабінеті пана Дюбуа, а потім — у кабінеті пана Мак-Дональда. Останній уже чимало чув про діяльність Френка. Всі, хто постраждав у «газовій війні», як, наприклад, Джордан Джулс, голова колишньої «Північно-чиказької газової компанії», або Гадсон Бейкер, голова колишньої компанії Західної сторони, називали Ковпервуда не інакше, як грабіжником і піратом, бо він позбавив їх надзвичайно вигідних синекур. А тепер ця людина хоче захопити ще й міські залізниці Північної сторони і виступає з якимось сенсаційним проектом реорганізації ділового центру. Чому б містові, своєю чергою, не мати з цього для себе вигоду, або, вірніше, чому б не отримати її тим, хто допомагає створювати громадську

думку, що відіграє настільки значну роль у здійсненні Ковпервудових задумів? Трумен Леслі Мак-Дональд, як уже йшлося вище, аж ніяк не поділяв поглядів свого батька. Більше того, він вирішив, користуючись його відсутністю, увійти в змову з Френком. Генералу, звісно, знати про це було не обов'язково.

— Розумію вашу точку зору, пане Ковпервуд, — за-розуміло проголосив Трумен Леслі Мак-Дональд, — але до чого тут місто? Безперечно, для населення Північної сторони і для всіх власників підприємств і земельних ділянок у діловій частині міста дуже вигідно, щоб ваш проект здійснився, але для вас це в десять разів вигідніше. Ваш проект, безперечно, принесе користь місту, але місто росте, і це, своєю чергою, принесе неабияку користь вам. Я вже давно кажу, що всі ці концесії вартують набагато більше, ніж прийнято думати. Ніхто, мабуть, ще не усвідомлює, але, тим не менше, це так. Та й тунель тепер коштує більше, ніж тоді, коли його споруджували. Нехай навіть місто його не використовує, знайдуться на нього й інші мисливці.

Це був натяк на можливість конкуренції. Френк розлютився, але вигляду не подав.

— Усе це так, — сказав він із люб'язним виразом обличчя, — але навіщо ж міряти такими різними мірками — «Південна компанія» не сплатила жодного долара за право побудувати свою петлю, точно так само, як і «Чиказька міська пасажирська компанія». «Північна компанія» планує ряд заходів із благоустрою міського транспорту в таких широких масштабах, які нікому і не снилися досі. Навряд чи справедливо підіймати питання про компенсацію за концесію саме зараз і стосовно однієї лише «Північної компанії».

— Ну, частково, може, ви і маєте слухність. Іншим компаніям також належало б платити за це, але «Південна компанія» отримала свої права вже давно. Зараз вона

просто поєднала між собою окремі лінії. А тунель — зовсім інша справа. Місто купило його і сплатило при цьому чималі гроші, еге ж?

— Цілком вірно — купило, щоб дати декому можливість позбутися його, коли стало ясно, що на цьому не заробиш ні цента, — заперечив Ковпервуд їдко. — Але він і зараз абсолютно не потрібен місту. Він упаде вже найближчим часом, якщо не привести його до ладу. Та й сама згода власників нерухомості на прокладку петлі повз їхні володіння принесе значну вигоду місту. Мені здається, що ваш громадянський обов'язок — не тільки не перешкоджати такому серйозному проекту, але всіляко сприяти його реалізації. Йдеться про благоустрій ділових кварталів, про надання їм справді столичного вигляду. Час уже Чикаго виходити з пелюшок.

Мак-Дональд-молодший похитав головою. Не можна було не визнати слушність доводів гостя, але він заздрихав цьому чоловікові, заздрихав його успіхам. Отримавши за дарма тунель і концесію на будівництво петлі, Ковпервуд наживе мільйони. То чому б і йому, Мак-Дональду, не урвати й собі шматочок? Він викликав пана Дюбуа, і вони спільно обговорили пропозицію Френка. Пан Дюбуа без труда зрозумів, до чого хилиться справа.

— Чудовий проект, — сказав він. — Не бачу, однак, чому місто має залишитися у програші. Громадська думка зараз налаштована проти таких безоплатних подарунків.

Ковпервуд зрозумів, які думки рояться в голові пана Мак-Дональда.

— Отже, які ж, на вашу думку, мають бути розміри компенсації на користь міста? — запитав він обережно.

Можливо, цей пихатий молодик уже настільки знахабнів, що видасть себе?

— Ну, що стосується розмірів компенсації, — пояснив пан Мак-Дональд, роблячи якийсь невизначений жест, — цього не можу сказати. Компенсація, мені здається, має

бути визначена в розумній пропорції до теперішньої вартості об'єкта. Це треба обміркувати. Вважаю, що місто не стане висувати надмірних вимог. Але все ж мова йде про привілеї, які дечого та й вартують.

Френк подумки скаженів. Його основною слабкістю — якщо припустити, що у нього взагалі були слабкості, — було те, що він органічно не виносив протидії. Він дивився на Мак-Дональда, на його худе, бліде обличчя та жорсткі, колючі очі. Який нахаба цей хлопчак! Ковпервудові хотілося послати його під три чорти разом із його газетою! Він пішов, вирішивши про себе, що зуміє впоратися з «Інкваєрером» іншим шляхом, як тільки повернеться старий генерал.

Наступного ранку, сидячи в своїй конторі на Північній Кларк-стріт, Френк почув тоді ще не дуже звичний звук — дзвонив телефон, який у ті часи був новинкою. Секретар узяв трубку та повідомив, що хтось із газети «Інкваєрер» бажає поспілкуватися з паном Ковпервудом особисто.

— Кажуть, із «Інкваєрера», — почув господар офісу і миттю збагнув, що це — голос молодого Мак-Дональда.

— Ви хотіли знати, якими можуть бути розміри компенсації в питанні про тунелі, що вас цікавить? Чуєте мене?

— Чую.

— Дуже добре. Не хочу чинити на вас навіть найменшого тиску, але якщо вас цікавить моя думка, то вважаю, що пакет акцій «Північно-чиказької транспортної» на суму приблизно п'ятдесят тисяч доларів міг би послужити задовільному вирішенню цього питання.

Голос був молодий, він звучав різко та чітко.

— І кому, на вашу думку, мають бути вручені ці акції? — запитав Френк чемно, майже довірливо.

— У цьому питанні повністю покладаюся на ваш розсуд.

Голос замовк. Ковпервуд почув, як повісили трубку.

— Дідька лисого! — вигукнув він, задумливо втупившись у підлогу. Його обличчям промайнула зневажлива по-



смішка. — Їм не спіймати мене на цей гачок. Не варта справа й заходу. Я можу обійтися і без них, принаймні наразі.

Він стиснув зуби. Однак Ковпервуд недооцінив Трумена Леслі Мак-Дональда, і головним чином тому, що той не припав йому до смаку. Власне кажучи, Френк розраховував, що повернеться старий генерал і вижене геть свого заповзятого синочка. Це була одна з найбільших хиб, яких будь-коли припустився Френк Алджернон Ковпервуд.

## 24. З'ЯВЛЯЄТЬСЯ СТЕФАНІ ПЛЕЙТ

У ці роки, коли комерційні та фінансові справи Ковпервуда швидко йшли вгору, стали потроху налагоджуватися і його взаємини з Ейлін. Частково, щоб відвернути Ейлін від її сумних думок, а частково, щоб втамувати жагу вражень і поповнити свою колекцію художніх цінностей, Френк запровадив звичку щоліта вирушати в мандрівку — або Америкою, або в Європу. За два роки вони побували в Росії, на Скандинавському півострові, в Аргентині, Чилі та Мексиці. Подружжя їхало в травні або червні, коли всі потяги відходили переповненими, і поверталися у вересні або на початку жовтня. Ковпервуд намагався заспокоїти та розважити Ейлін. Він тішив її честолюбство, малюючи перед дружиною майбутні успіхи в товаристві — якщо не в чиказькому, то в лондонському або нью-йоркському, всіляко переконував її, що, незважаючи на свої зради, він, як і раніше, відданий їй.

Френк був доволі спритний і хитрий, аби майстерно симулювати ніжні почуття, яких він уже не відчував, точніше, в яких не було вже колишнього вогню. Він був підкреслено уважним, купував Ейлін квіти та коштовності, всілякі дрібнички та сувеніри, оточував її найвишуканішим комфортом і водночас крадькома поглядав на всі боки, мріючи про нові, недозволені розваги. Ейлін відчу-

вала це, хоча жодних доказів у неї не було. Й усе ж, незважаючи ні на що, вона кохала свого чоловіка, обожнювала його та корилася йому всупереч власній волі.

Уявіть собі полководця, котрий зазнав жорстокої поразки, або просто пересічного трударя, котрого після довгих років бездоганної служби витурили з роботи. У чому шукати розраду люблячому серцю, якщо кохання відкинули, якщо всі жертви, принесені на його вівтар, виявилися марними? У філософії? Але ж це не більше як забавка. В релігії? Вона вимагає метафізичного менталітету. 1865 року, коли Ковпервуд уперше зустрівся з Ейлін Батлер, це була юна, струнка дівчина, стрімка, сповнена життя. Тепер вона вже стала іншою. Безумовно, жінка все ще була вродлива. Квітуча золотоволоса тридцятип'ятирічна дама — вона виглядала не старшою за тридцять років, а в душі, на жаль, почувалася все тим же стрімконогим дівчиськом і думала, що вона така ж приваблива, як і раніше. Будь-якій жінці, навіть дуже розпещеній долею, сумно бачити, як минають роки, і кохання — цей вічно ваблячий блукаючий вогник — тьмяніє в темряві, що невпинно насувається. Ейлін на час свого, здавалося б, найбільшого тріумфу побачила, що кохання померло. Марно було переконувати себе — як вона намагалася це робити інколи, — що любов ще може відродитися. Наділена від природи розумом тверезим і реалістичним, Ейлін розуміла, що минулого вже не повернеш. Нехай їй удалося прибрати зі свого шляху Риту Солберг. Усе одно вірності та постійності Ковпервуда настав край. А отже — кінець її щастю. Любов померла. Загинула ніжна ілюзія, розсіявся перлинно-рожевий, солодкий туман. Геть відлетів купідон-веселун, з лукавою посмішкою на пухких устах і таємничо-захопливим поглядом. Зів'яли квіти, що нашіптували про вічну весну, про сп'яніння життям. Замовкли заклики, що вперто будили болісно-гостру радість, загинуло все.

Для чого сльози, лють, безплідні жалі? Для чого знову і знову дивитися в дзеркало, вивчаючи м'які жіночно-

округлі лінії ще свіжого та привабливого обличчя? Якось, помітивши темні кола у себе під очима, Ейлін у нападі шаленства зірвала з грудей мереживо, тільки-но прищиплене, кинулася на ліжко, заридала гірко та відчайдушно. Навіщо їй сукні? Навіщо всі ці брязкальця? Френк не кохає її. Для чого їй цей розкішний особняк на Мічиган-авеню, вишукано обставлений будуар у французькому стилі, сукні, кожна з яких — вершина кравецького мистецтва, капелюшки, схожі на квіткові клумби? Для чого, навіщо? Болісний спогад про безповоротне минуле буде вічно переслідувати її, немов плакальник у траурному одязі, немов горезвісний ворон, що прокаркав біля дверей своє «ніколи, ніколи». Ейлін знала, що солодка ілюзія, яка на якийсь нетривалий час прив'язала до неї Ковпервуда, розсіялася навіки. Френк був тут, поруч із нею. Вранці й увечері в будинку лунали його кроки. В довгі тужливі нічні години вона чула поруч із собою його дихання, відчувала на своєму тілі його руку. А потім наступали інші ночі, коли його не було вдома, коли він «відлучався з міста», і, вислуховуючи потім його пояснення, Ейлін намагалася приймати їх за чисту монету. «Навіщо сваритися? — казала вона собі. — Що тут можна вдіяти?» І вона чекала, чекала, але чого, й сама не знала.

А Ковпервуд, спостерігаючи ці непорушні зміни, дивні, незмивні мітки, які на кожному з нас залишає час, — зблякли фарби, мерехтливий вогник, усе те, що йде разом із молодістю, — хоча і зітхав іноді, але мимоволі звертав свої погляди туди, де, наче зорі, світилася та сяяла юність. Поетична вірність, яка вміє зникнути чарівність юної любові замінити спогадами про неї, була не властива Френкові, він не вмів, коли охолола пристрась і згасло бажання, шукати болісну насолоду в чистих спогадах про колишні радощі. Розпрощавшись із Ритою Солберг, втративши в її особі ту легку, безтурботну відраду, якої не вміла дати йому Ейлін, Ковпервуд не знав спокою — він жадав знайти

жінку, котра замінила б йому Риту. По суті, його завжди вабила до себе тільки молодість, чар вроди, безтурботної жіночності, новизна юного темпераменту, що ще не розкрилася. Точно так само, як вабили його до себе хороші картини, старовинний фарфор, антикварні раритети, чудові особняки або слава, влада, обожнювання нерозумної юрби.

Безладні любовні пригоди Френка були, як уже писалося, природним проявом неспокійної, вічно спраглої змін вдачі, внутрішнього анархізму та моральної нестійкості. Може, чоловік шукав втілення якогось свого ідеалу? Але, як не дивно, з часом і самі наші ідеали, мабуть, підлягають змінам, змушуючи нас знову і знову блукати в темряві. І що таке цей ідеал, врешті-решт? Привид, туман, аромат, принесений поривом вітерця, порожня мрія. Дівочьке обожнювання Антуанетти Новак виявилось надто виснажливим для Ковпервуда. Вона була занадто палкою, занадто закоханою, і він тихцем, хоч і не без зусиль, звільнився від цих пут. Після Антуанетти у нього було кілька нетривалих зв'язків із різними жінками, але вони не дали йому задоволення. Дороті Ормсбі, Джессі Белл Хінсдейл, Тома Льюїс, Гільда Джуелл — в його пам'яті залишилися тільки їхні імена, й не більше. Перша була акторка, друга — стенографістка, третя — донька одного з його колег, четверта — активістка церковної громади, котра прийшла до нього з добродійною метою — випросити пожертви на сирітський притулок. Іншого разу траплялися неприємності — зворушливі та жалюгідні сцени, але така вже доля тих, хто наслідують звернути з второваної стежки. За влучним висловом Наполеона, не можна приготувати яечню, не розбивши яєць.

Поява Стефані Плейто — дівчини, у котрій єврейська кров змішалася з південноамериканською, відіграла помітну роль у житті Ковпервуда. Стефані була молода та надзвичайно ефектна. Висока, струнка, граційна, вона

поєднувала в собі веселу безтурботність Рити Солберг із якимось дивним фаталізмом, який, коли Френк пізнав її ближче, дивним чином схвилював і зворушив чоловіка. Вперше він зустрівся зі Стефані на пароплаві, що йшов у Гетеборг. Батько Стефані, Айседор Плейто, вів у Чикаго велику торгівлю хутром. Ця сита, амебоподібна істота, з м'ясистим, лискучим від жиру обличчям мала безпомилковий діловий нюх і дивну схильність до філософії. Ця слабкість призводила до певного розгардіяшу в його думках, змушуючи стверджувати сьогодні одне, а завтра — інше, аби це лиш не шкодило його гешефтам. Айседор Плейто, загалом ще той сноб, вважав себе прихильником Генрі Джорджа і водночас такого безкорисливого утопіста, як Роберт Оуен. Утім, його снобізм аж ніяк не завадив йому одружитися свого часу на Сюзетті Осборн — простій техаській дівчині, котра працювала в його крамниці рахівником. Пані Плейто була люб'язна, ввічлива, вертка та хитра жіночка, надзвичайно чутлива до успіху в суспільстві. Коротко кажучи — проноза. Зметикувавши, що для досягнення успіху достатньо читати модні романи, цікавитися мистецтвом і бути в курсі всіх пліток, вона з впертою ретельністю присвятила себе цим заняттям.

Цікаво спостерігати, як характери батьків, зміщуючись, видозмінюються та повторюються в дітях. Коли Стефані підросла, у неї, такої несхожої ні на батька, ні на матір, проявилися риси і його, й її. Створився новий і цікавий різновид характеру. Стефані була тоненька, гнучка, темноволоса панночка з блідим обличчям і темно-карими очима, які могли мерехтіти, виблискувати, світитися, віддзеркалюючи раптові зміни настроїв цієї дивовижно нестійкої душі. Повний чуттєвий рот, граційний нахил голови і мрійливий, майже дрімотний вираз смаглявого, трохи важкуватого, немов висіченого з каменю, обличчя доповнювали її вигляд. Вона перейняла від своїх батьків потяг до мистецтва, літератури, філософії та музики. У ві-

сімнадцять років уже мріяла стати співачкою, художницею, акторкою, писати романи, вірші — їй хотілося все одночасно. Свято вірячи в бездоганність свого смаку, вона цілком віддавалася владі кожної своєї примхи, кожного швидкоплинного настрою, якщо вважала його вишуканим, — найбільша гідність в її очах. У родині Плейто росла запекла епікурейка, марнуючи дні в мріях, малюючи собі любовний союз то з одним артистом, поетом чи музикантом, то з іншим, оточуючи себе в мріях цілим сонмом представників цього звабливого та захоплюючого світу.

Френк уперше побачив Стефані червненого ранку на борту пароплава «Центуріон» у нью-йоркському порту. Подружжя Ковпервудів прямувало до Норвегії, а Стефані з батьком і матір'ю — в Данію. Перехилившись через поручні, Стефані стежила за зграєю білокрилих чайок, що кружляли біля камбуза. Вона була цілком занурена в мрії, усвідомлюючи (цілком чітко), що це — лише мрії. Френк спочатку майже не звернув увагу на дівчину, зазначивши лише, що вона — висока, граційна, і що темно-сіре плісіроване плаття і пишний сірий газовий шалик, що огортає її стан та плечі, а також перекинутий через руку, як у індуських жінок, надзвичайно личать їй. Чоловікові кинулася в очі її блідість, темні кола під очима, і він припустив, що, ймовірно, вона погано переносить хитавицю. Не випали з поля його гострого погляду й її синяво-чорне волосся під кокетливим модним капелюшком. Того ж дня він зустрів Стефані ще раз. Вона й її батько сиділи за столом у капітанській каюті.

Ковпервуд і Ейлін не знали спочатку, як поставитися до цієї дівчини, котра мимоволі зацікавила їх обидвох. Мінливий, підступний норів незнайомки відкрився їм далеко не відразу. Стефані була природженою акторкою, істотою, не постійнішою і не стійкішою, ніж хмари, що линуть за вітром. Вона завжди перебувала під владою випадкових і швидкоплинних настроїв. Френкові сподобався напівсе-

мітський тип її обличчя, ніжна округла шия, темні, замріяні очі. Але нова знайома була занадто молода, видалася йому на перший погляд ще несформованим підлітком — і він обділив її увагою. Під час цієї подорожі, що тривала десять днів, Ковпервудові часто доводилося зустрічатися зі Стефані, спостерігати за нею в найрозмаїтіших настроях. Він бачив, як вона шпацерувала по палубі з молодим єврейським юнаком, котрий, мабуть, викликав у неї жвавий інтерес, грала в карти або сиділа десь у куточку, захищеному від вітру та морських бризів, заглибившись у читання. І завжди при цьому у неї був наївний, підкреслено невинний, замкнутий і мрійливий вигляд. Але часом нею опановували якісь дикі, нестримні веселощі, і тоді вона раптово змінювалася, обличчя її немов оживало, в очах спалахував вогонь. А ще через хвилю вона вже сиділа зі сталевим лобзиком у руках і, схилившись над шматочком дерева, старанно та задумливо щось випилювала.

Ейлін визнала Стефані безбарвною, незначною дівчиною, позбавленою тієї чарівної, квітучої юної жіночності, що має настільки могутню магнетичну силу для чоловіків, і тому поставилася до неї достатньо дружелюбно. А Стефані, незважаючи на свій вік, куди тонша та проникливіша за Ейлін, дуже точно визначила інтелектуальний рівень пані Ковпервуд і зрозуміла, як і чим можна налаштувати її прихильність до себе. Вона потоваришувала з Ейлін, зробила їй закладку для книг, накидала їй портрет. Якось Стефані зізналася новій подрузі, що твердо вирішила стати акторкою, аби лиш дозволили батьки. Ейлін запросила юнку побувати у них у Чикаго, переглянути картини. Чи могла вона думати тоді, що ця дівчина відіграє таку роль у житті її чоловіка?

У Гетеборзі Ковпервуди зійшли з пароплава і до кінця жовтня не зустрічалися більше з родиною Плейто. А потім, уже в Чикаго, Ейлін, нудьгуючи в своїй вимушеній самоті, навідалася якось до Стефані, після чого та у відповідь

вирушила на Південну сторону і відвідала Ковпервудів. Їй сподобалося блукати їхнім величезним будинком або мріяти з книгою у руках у якомусь затишному куточку розкішно обставленої вітальні. Їй сподобалися картини Френка, його нефрити, старовинні молитовники, кольорове венеційське скло. Стефані дуже скоро второпала, що у Ейлін немає справжнього зацікавлення цими речами, й її захоплення ними — найчистіше прикидання, викликане тим, що за них сплачено купу грошей. А для Стефані в усіх цих старовинних книгах, прикрашених мініатюрами, і кришталевих келихах чаїлася майже чуттєва чарівність, яку відчують тільки художні особистості. Вони діяли на неї, як музика, будили в ній невиразні мрії. Якись далекі, сповнені небаченої пишноти та величності сцени малювалися в її уяві, і панночка зітхала, марила та впадала в екстаз.

У такі хвилини Стефані часто думала про Ковпервуда. Чи любить він ці речі, а чи просто набуває їх лиш заради того, щоб купувати? Вона багато чула про псевдопоціновувачів мистецтва, котрі цікавляться ним виключно на показ. Їй згадувався Френк. Стефані знову бачила цього чоловіка перед собою, як він ходив туди і сюди палубою «Центуріона», вона відчувала на собі уважний і твердий погляд його великих сірих очей, в яких, як їй здавалося, світився розум. Ковпервуд, на думку Стефані, був ще важливішою та значнішою персоною, ніж її батько, хоча вона і не могла б сказати, звідки взялося у неї таке переконання. Чи не тому, що він завжди був настільки бездоганно одягнений і так впевнено тримався? Ніщо, здавалося, не могло вивести цього чоловіка з рівноваги. І в усьому, що він казав чи робив, Стефані привиджувалася якась спокійна, дружня ласка, хоча, чесно кажучи, в її присутності він майже нічого не казав і ще менше робив. У глибині його очей Стефані нерідко читала посмішку, немов він підсміювався в душі над чимось, але над чим? Цього вона не могла збагнути.



Минуло вже півроку з того часу, як Стефані повернулася в Чикаго, але вона майже не бачила Френка. Він повністю занурився у справи — втілював у життя свій проект захоплення міських залізниць. Та й вона сама перебувала у тенетах нових інтересів, які на час відвернули її від Ковпервуда й Ейлін. Кілька друзів її матері організували аматорський театральний гурток, який поставив собі мету не більше і не менше, як підняти драматичне мистецтво на найвищий рівень. Ця стара, як світ, мета ніколи, як видно, не перестане хвилювати розум недосвідчених новачків. Початок театральному гуртку було покладено в будинку Тімберлейків, новоспечених багатіїв, котрі жили на Західній стороні. Там, у величезному особняку на Ешленд-авеню, була влаштована сцена, бо Джорджія Тімберлейк, романтично налаштована дівчина років двадцяти, із лляним волоссям, переконала себе, що у неї — непересічний сценічний талант. Пані Тімберлейк, огрядна та добродушна, поділяла, мабуть, думку своєї доньки. Вся ця затія, після кількох доволі суперечливих, аби не сказати більше, постановок мільтонівської «Маски Кома», «Пірама і Тісби» і перекроєної своїми силами на новий лад арлекініади, перекочувала з особняка в студію, а потім продовжувала втілюватися в так званому Палаці нового мистецтва. Якийсь актор на ім'я Лейн Кросс, точніше, не стільки актор, скільки режисер, і, мабуть, не стільки режисер, скільки портретист, а по суті — простий спритник, котрий зумів вселити світським снобам, що він вміє писати портрети, і здобувати собі таким чином кошти для існування, був запрошений на роль постановника.

Потроху «гарриківці», як величали себе новоспечені актори, набили собі руку на постановках класичних і напівкласичних п'єс. Не надто переймаючись бутафорією та реквізитом, вони ставили «Ромео і Джульєтту» Шекспіра, «Вчених жінок» Мольєра, шеріданівських «Суперників» і навіть «Електру» Софокла. У трупі опинилися не зовсім

безталанні люди. Двох акторів, за загальним визнанням, чекав успіх на американській сцені, і однією з них була Стефані Плейто. У головних ролях виступало близько десятка дівчат і жінок і приблизно стільки ж чоловіків — збіговисько настільки різномасне, що у нас немає можливості зупинитися на кожному з них окремо. До цього ж кола належав і один театральний критик на ім'я Гарднер Ноулз. Молодий, гарний, самовдоволений, він друкував свої звіти в «Чикаго прес». Напомаджений, з тоненькою паличкою в руках, Ноулз з'являвся кожного вівторка, четверга та суботи на традиційному чаї у «гарриківців» і хвалив їхні сміливі здобутки. Завдяки його старанням про «гарриківців» поступово заговорили часописи. Лейн Кросс, гарненький актор, котрий стояв на чолі трупи, був дрібний душею, розпусник, цинік, що вміло приховував свою справжню сутність під маскою стереотипної світської ввічливості. Йому подобалися завязаті рожевошокові дівулі типу Джорджії Тімберлейк чи Ірми Отлі, котрі були в їхньому театрі на комічних ролях, але гультай не обділяв своєю увагою і Стефані Плейто. Незабаром склався достатньо тісний і дружній гурток, до нього долучилася ще й Етель Такермен, чутлива, сентиментальна панночка, котра непогано танцювала та співала. Потихеньку між окремими парами зав'язалися інтимні стосунки, але замість того, щоб скінчитися шлюбом, вони в таких умовах могли призвести тільки до статевої розбещеності. Так, Етель Такермен стала коханкою Лейна Кросса, Ірма Отлі порушила дев'яту заповідь із молодим світським гульвісою на ім'я Блісс Бريدж, а Гарднер Ноулз, котрий не тямив себе від потягу до Стефані Плейто, одного чудового дня нахабно напав на дівчину у неї вдома, з'явившись туди під приводом інтерв'ю, і зламав її опір своїм красномовством. Він тільки подобався їй — трішечки, вона навіть не встигла в нього закохатися. Але Стефані була легковажна, темпераментна, недосвідчена, надзвичайно цікава та пихата. Позбавлена будь-якого

розуміння дозволеного та недозволеного — принципів, якими суспільство керується в таких питаннях, вона доволі легко пішла на цей вульгарний і брутальний зв'язок. Стефані не злякалася і не розкаялася потім — для цього вона була занадто легковажною та занадто самовпевненою. Від батьків їй вдалося все приховати. Але, зробивши перший крок, вона відкрила для себе новий світ — світ тілесних радощів.

Чи були всі ці юнаки та дівчата зіпсованими від природи? На це запитання може відповісти хіба що філософ-соціолог. Безсумнівно одне: вони не будували родини та не росли дітей. Вони просто розважалися і пурхали по життю, як метелики. Це тривало близько двох років, потім їхня зграйка розпалася. Почалися сварки: через ролі, через заздрощі до чужого таланту або становища. Етель Такермен порвала з Лейном Кроссом, виявивши, що він впадає за Ірмою Отлі. Ірма охолола до Блісса Бриджа, і той переніс свою прихильність на Джорджію Тімберлейк. Стефані Плейто, найобдарованіша з усіх, проявила ще більшу непослідовність у своїх діях. Її зв'язок із Гарднером Ноулзом почався, коли Стефані не було ще й двадцяти років. Дуже скоро її зацікавив і Лейн Кросс. Він був значно старший за Ноулза, Лейнові вже виповнилося сорок, а Ноулзові — лише двадцять чотири. Крім цього, на неї справили враження його нібито серйозні творчі пошуки. Лейн охоче пішов їй назустріч. Виник ще один чуттєвий і порожній зв'язок. Цей чоловік здавався Стефані значним, а по суті був нікчемою. Однак Стефані вже стала смутно передчувати, що найбільше та захоплює у неї ще попереду, що вона може зустріти чоловіка набагато цікавішого, ніж її теперішні коханці. Втім, поки що це були лише мрії. Часом вона думала про Ковпервуда, але той, здавалося, був занурений у якісь жажливо серйозні та нудотні справи, був дуже далекий від романтики, від сцени, аматорського мистецтва — словом, від того світу, в якому вона жила.

## 25. ЕКЗОТИЧНА КВІТКА

Стефані Плейто вперше звернула на себе увагу Ковпервуда, коли той був із Ейлін у «гарриківців» і побачив її в «Електрі». Френкові сподобалося, як вона виконувала свою роль. Він подумав раптом, що вона вродлива. А незабаром після цього, повернувшись якось увечері додому, чоловік застав у вітальні Стефані. Вона стояла, схилившись над його колекцією нефриту, милуючись розкладеними в ряд браслетами та сережками. Ковпервуда захопила ритмічна лінія її гнучкого тіла. І він подумав, що Стефані — дивовижна дівчина, дуже своєрідна, що, можливо, її чекає популярність і слава. А Стефані в цей час думала про нього.

— Ви вважаєте цікавими ці дрібнички? — спитав Френк, коли підійшов до гості і став поруч.

— Ах, вони чудові! Особливо он ті, темно-зелені! І ці бліді, майже білі, також дивовижні! А які вони важкі! Ці нефрити були б дуже гарними з китайським костюмом. Я завжди мріяла знайти якусь китайську або японську п'єсу для постановки.

— Так, — сказав господар. — Ці сережки дуже пасували б до вашого волосся.

Ніколи раніше він не згадував про її зовнішність. Стефані підняла на нього темні, оксамитово-карі очі, що світилися м'яким матовим блиском, і Ковпервуд подумав, що вони справді прекрасні. І руки також гарні — смагляві, як у малайки.

Більше він не сказав ні слова, але наступного дня посилаючи вручив Стефані витончене пуделко, в якому вона виявила нефритові прикраси: сережки, браслет і брошку з вигравіюваними на ній китайськими ієрогліфами. Стефані не тямилася від захоплення. Вона довго милувалася коштовностями та притискала їх до губ, потім одягла сережки, браслет, приколола брошку. Незважаючи на свої любовні

пригоди, широке коло знайомств і постійне спілкування з легковажним світом богеми, Стефані ще погано знала життя і в душі залишалася дитиною — навіженим, мрійливим, отруєним романтичними нісенітницями створінням. Подарунками її ніхто не балував, навіть батьки. Вони купували їй одяг і понад це видавали по шість доларів на тиждень — на дрібні витрати. Зачинившись у своїй кімнаті, Стефані розглядала гарні брязкальця і з подивом питала себе — невже вона могла сподобатися Ковпервудові? Чи може такий серйозний діловий чоловік зацікавитися нею? Вона чула, як її батько казав, що цей фінансист багатіє не щодня, а щогодини. Невже вона й справді — видатна акторка, як стверджують люди, і на неї починають звертати увагу серйозні, енергійні й успішні підприємці на кшталт Ковпервуда? Стефані чула про знаменитих акторок — про «божественну» Сару Бернар та її коханців, про Рашель, про Нелл Гвін. Вона зняла коштовності та замкнула їх у чорну різьблену скриньку, що була сховищем всіх її дрібничок і серцевих таємниць.

Стефані не відіслала назад Френкові дарунки, з чого той зробив висновок, що вона прихильна до нього. Чоловік терпляче чекав, і якось у контору прийшов лист, адресований «Френку Алджернону Ковпервудові, особисто». Лист було написано дуже старанно, чітким, акуратним, дрібним, як бісер, почерком.

*«Не знаю, як дякувати Вам за Ваш дивовижний презент. Звісно, це могли зробити тільки Ви, хоча у мене і в думках не було, що мої слова будуть витлумачені саме так. Приймаю Ваш дарунок із щирою вдячністю і буду завжди носити його з захопленням. Це дуже мило з Вашого боку, Стефані Плейто».*

Ковпервуд уважно подивився на почерк, папір і ще раз перечитав недовге послання. Для молоденької дівчини написано серйозно, стримано та тактовно. І їй не забракло

кебети не вказати домашню адресу. Він не турбував її ще тиждень, а в неділю ввечері зіткнувся з дівчиною віч-на-віч у себе в вітальні. Ейлін не було вдома, і Стефані сиділа біля вікна, вдаючи, ніби чекає її повернення.

— Ви виглядаєте чудово в рамі цього вікна, — зауважив Ковпервуд. — Весь цей фон дуже вам личить.

— Серйозно? — Темні очі дивилися на нього задумливо та мрійливо.

Високе вікно у важкій дубовій рамі позаду Стефані було позолочене променями зимового заходу. Стефані ретельно обдумала свій одяг, готуючись до цієї зустрічі. Її стрижене густе чорне волосся було, як у маленької дівчинки, підхоплене ззаду червоною стрічкою, зав'язаною бантиком на маківці, падало вільними пасмами на скроні та вуха. Струнку, гнучку фігурку вирізняла трав'янистого кольору блузка та пишна чорна спідниця з червоним рюшем на подолі. Тонкі смагляві руки були оголені по лікоть, на лівому зап'ястку тьмяно поблискував нефритовий браслет, подарунок Френка. Шовкові панчохи такого ж трав'янисто-зеленого кольору, як і блузка, і, незважаючи на прохолодний день — легкі кокетливі черевички з бронзовими пряжками завершували її гарнітур.

Ковпервуд вийшов, аби зняти пальто, і негайно повернувся у вітальню. На його вустах грала усмішка.

— Хіба пані Ковпервуд немає вдома?

— Ваш дворецький сказав, що вона поїхала провідати когось, і я вирішила трохи почекати. Може, вона скоро повернеться.

Стефані повернула до нього смагляве усміхнене обличчя, і, зустрівши погляд її мрійливих очей, чоловік раптово і цілком чітко зрозумів, що вона і в житті грає, як на сцені.

— Вам сподобався мій браслет, як я бачу.

— Він дуже гарний, — відповідала Стефані, опустивши очі та задумливо розглядаючи прикрасу. — Я не завжди одягаю його, але ніколи з ним не розлучаюся — ношу з собою в муфті. Зараз одягла на хвилинку. Я всі ваші пода-

рунки ношу з собою. Вони мені дуже подобаються. Їх так приємно торкатися.

Вона відкрила маленьку замшеву торбинку, що лежала на підвіконні поруч із носовичком та альбомом для ескізів, який вона всюди носила з собою, і вийняла звідти сережки та брошку.

Френк був вражений і схвилюваний таким безпосереднім проявом захоплення. Він дуже любив свої нефрити, але ще більше любив спостерігати за реакцією, яку вони викликали в інших. Юність із її надіями та прагненнями, втілена в жіночому образі, завжди мала над ним непоборну владу, а тут перед очима чоловіка були юність, краса та честолюбство, злиті воедино в образі молодого дівчиська. Прагнення Стефані виокремитися, чогось досягти — не важливо, чого саме, — знаходило в ньому живий відгук. Френк поблажливо, майже по-батьківськи, дивився на прояв егоїзму, суєтності, марнославства, що настільки часто властиві молодим і вродливим жінкам. Тендітні ніжні квіти, що розпустилися на дереві життя, краса їхня така недовговічна! Брутально, мимохідь обривати їх було не в його природі, але тим, хто сам тягнувся до нього, не доводилося нарікати на його жорстокість. Словом, Ковпервуд був натурою широкою та щедрою в усьому, що стосувалося жінок.

— Як це мило, — сказав він усміхаючись. — Я дуже зворушений. — Потім, помітивши альбом, запитав: — А що у вас тут?

— Так, ескізи...

— Можна поглянути?

— Ні, ні, це все дрібниці! — запротестувала гостя. — Я погано малюю.

— Ви — обдарована дівчина! — сказав господар, беручи в руки альбом. — Живопис, різьблення по дереву, музика, спів, сцена — чим тільки ви не займаєтеся.

— І всім доволі посередньо, — зітхнула вона, повільно відвела від нього погляд і відвернулася. В цьому альбомі зберігалися найкращі її малюнки. Тут були ескізи оголених жінок, танцівниць, фігури в русі, торси, жіночі голівки, мрійливо закинуті назад, що чуттєво мріють із напівзаплющеними очима. Зарисовки олівцем братів і сестер Стефані, її батька та матері.

— Чудово! — вигукнув Френк, паленіючи при думці, що він відкрив новий скарб.

Чорти б його схопили, де були його очі! Це ж — діамант, діамант найчистішої води, цілий, неторканий, і сам дається йому в руки! У малюнках були проникливість і вогонь, затаєний, підсвідомо тліючий, і Ковпервуд відчув трем захоплення.

— По-моєму, ваші малюнки — чарівні, Стефані, — сказав він просто, охоплений дивним, незвичним для нього напливом ніжності. Врешті-решт, він нічого на світі так не любив, як мистецтво. Воно мало для нього якусь гіпно-тичну силу. — Ви десь навчалися живопису?

— Ні.

— А грати на сцені також ніколи не вчилися?

— Також ні.

Дівчина повільно, сумно та кокетливо похитала головою. У темних пасмах, що прикривали її вуха, було щось дивно зворушливе.

— Я бачив вас на сцені — це справжнє мистецтво. А тепер відкрив у вас ще один талант. Як же це я не зумів відразу розгадати вас?

— Ах, — знову зітхнула гостя. — А мені все здається, що я просто граюся в усе потроху, як у ляльки. Часом навіть хочеться плакати, як подумаєш, на що марнуються роки.

— Це у двадцять років?

— А хіба цього мало? — лукаво усміхнулася вона.

— Стефані, — обережно спитав Ковпервуд, — скільки вам усе ж таки років?



— У квітні виповниться двадцять один, — відповідала вона.

— Ваші батьки дуже суворі з вами?

Співбесідниця задумливо похитала головою.

— Ні. А чому ви питаєте? Вони не дуже багато приділяють мені уваги. Люсіль, Джильберта й Ормонда вони завжди любили більше за мене, — голос дівчини звучав жалібно, як у покинутої дитини.

Вона часто пускала в хід ці нотки на сцені, в найпатетичніших місцях.

— Ваші батьки розуміють, наскільки ви талановиті?

— Мамуся, по-моєму, вважає, що у мене є певні здібності. Татусь, природно, ні. А що?

Вона підняла на нього звабливий і жалібний погляд.

— Слухайте, Стефані, ви — дивовижні. Я зрозумів це ще того вечора, коли ви милувалися моїми нефритами. Я раптом немов прозрів. Ви — справжній художник, а я був настільки занурений у свої справи, що ледь не прогледів вас. Дайте відповідь мені на одне запитання.

— Я слухаю.

Вона глянула на нього знизу вгору з-під темних пасем, що падали їй на чоло, беззвучно, глибоко зітхнула, груди її загойдалися, руки безвольно та нерухомо продовжували лежати на колінах. Потім, немов засоромившись, дівчина відвела погляд.

— Гляньте на мене, Стефані. Підійміть очі! Хочу вас про щось запитися. Ви знаєте мене вже більше року. Скажіть — я вам подобаюся?

— Ви — дивовижний і незвичайний, — пробурмотіла вона.

— І це все?

— А вам цього мало? — панночка посміхнулася, і в її темних очах, як у глибині чорного опалу, блиснули іскринки.

— Ви одягли сьогодні мій браслет. Ви зраділи, отримавши його?

— О, так! — прошепотіла вона ледь чутно, наче пере-  
сильюючи хвилювання, що охопило її.

— Ви прекрасні, Стефані, — сказав Френк, підводя-  
чись із стільця і дивлячись на гостю згори вниз.

Та похитала головою.

— Неправда.

— Правда-правда...

— Ні, неправда.

— Встаньте, Стефані. Підійдіть до мене, зазирніть мені  
в очі. Ви — така висока, струнка та граційна. Ви — екзо-  
тична квітка.

Він обняв дівчину, а та злегка зітхнула та зігнулася, як  
лоза, відсторонюючись від чоловіка.

— Мені здається, ми не повинні цього робити. Адже це  
недобре, чи не так? — наївно спитала вона, після хвили-  
ного мовчання вислизаючи з обіймів Ковпервуда.

— Стефані!

— Мені тепер, мабуть, час уже додому.

## 26. КОХАННЯ ТА БОРОТЬБА

І ось у той час, коли Френк починав воювати за місь-  
кий залізничний транспорт Чикаго, і виник цей зв'язок,  
значно серйозніший, ніж усі ті, що передували йому. Сте-  
фані Плейто зуміла пробудити в Ковпервудові вельми пал-  
кі почуття. Після кількох таємних побачень із дівчиною  
Френк, діючи за вже усталеним шаблоном, зняв квартиру  
в діловій частині міста — зручний притулок для любов-  
них зустрічей. Однак ні часті побачення, ні довгі бесіди не  
допомогли йому ближче пізнати Стефані. Вона була чарів-  
на — рідкісна знахідка в тверезому та буденному Чикаго,  
але разом із тим якась загадкова та невловима. Вони ча-  
сто снідали разом, базікали. Стефані присвятила Френка  
в свої честолюбні задуми, розповіла, як потребує вона

духовної підтримки, відданого друга, котрий вірив би в її талант і цим зміцнював би її віру в себе. Незабаром він уже все знав про її сім'ю, про знайомих, про закулісне життя «гарриківців», про розлади, що наростали в трупі. Якось, коли вони сиділи удвох у своєму затишному гніздечку і пристрасть уже починала заглушати в них голос розуму, Ковпервуд спитав, чи мала вона раніше...

— Тільки раз, — з найпростодушнішим виглядом зізналася Стефані.

Таке відкриття було потужним ударом для Ковпервуда. А він думав, що ця дівчина — свіжа та незаймана! Але Стефані почала запевняти його, що все відбулося зовсім випадково, що вона зовсім цього не хотіла, ні, ні! Вона говорила так щиро, так задушевно, з таким серйозним, задумливим виглядом, з таким жалем, що Френк був зворушений. Бідна дівчинка.

— Це — Гарднер Ноулз, — зізналася Стефані. — Але його також не можна особливо звинувачувати. Все сталося якось само собою. Я пручалася, але...

Чи була вона ображена? Так, звісно, але потім їй стало шкода Гарднера й якось не хотілося завдавати йому неприємностей. Він такий хороший хлопчик, сестра і мати у нього дуже милі.

Ковпервуд був спантеличений. Правда, при його поглядах на життя такі відкриття не мали б справляти на нього гнітюче враження, але Стефані, така юна й чарівна... Ні, це жахливо! А татусь і матуся Плейто — то вже пара віслюків! Дозволяти доньці жити в цій нездоровій атмосфері театральних лаштунків і навіть не наглядати за нею як годиться. Втім, він уже встиг помітити, що наглядати за Стефані було зовсім не просто. Безтурботне, чуттєве та невірноважене створіння, нездатне постояти за себе. Подумати тільки — сплуталася з цим негідником, та ще й продовжує з ним товаришувати! Стефані присягалася, втім, що після тієї єдиної зустрічі їхній зв'язок обірвався.

Та Френк не дуже вірив їй. Дівуля брехала, безперечно, але що вдієш — його так тягнуло до неї. Навіть саме це визнання було зроблено настільки безпосередньо, наївно та романтично, що воно приголомшило, зацікавило і навіть, може, й ще сильніше приворожило до неї Ковпервуда.

— Але послухай, Стефані, — наполягав він, замучений хворобливою цікавістю. — Це ж не могло так раптово скінчитися? Що було потім? Що ти зробила?

Вона похитала головою:

— Нічого.

Френк не міг не посміхнутися.

— Ах, будь ласка, не будемо про це базикати! — благала Стефані. — Я не хочу. Мені боляче згадувати. Нічого більше не було, нічого!

Вона зітхнула, і Ковпервуд задумався. Все погане вже сталося, й якщо йому залежить на Стефані — а йому, безперечно, залежало, — отже, доведеться все забути, і тільки й того. Він дивився на Стефані, сумніваючись і не довіряючи. Скільки чарівності в цій дівчинці, в її мрійливості, наївності, безпосередності, та який відчувається в ній дар! Чи зможе він відмовитися від неї?

Здавалося, Френк мав би розуміти, що такій дівчині, як Стефані, вірити не можна, тим більше, що не він перший пробудив її чуттєвість, а справжньої всепоглинаючої любові вона до нього не відчувала. До того ж останні два роки її так розбестили лестощами та поклонінням, що цілком заволодіти її увагою було нелегко. Правда, зараз Ковпервуд підкорив її магією своєї сили. «Хіба це не диво — бачити біля своїх ніг такого чудового, такого могутнього чоловіка?» — думала Стефані. В її уяві він був не стільки функціонером, скільки видатним мистцем у галузі фінансів, Френк незабаром це второпав і був задоволений. Стефані все більше і більше захоплювала його. Він не чекав такого вогню, її пристрасть, хоч і стримана, не поступалася його почуттям. А як вона брала його подарунки, з якою

своєрідною ледачою грацією, що так вирізняла її серед усіх його колишніх коханок! У неї був такт, цим вона нагадувала йому Риту Солберг, але, на відміну від останньої, юнка бувала часом така дивно тиха та мовчазна.

— Стефані! — гукав тоді до неї Ковпервуд. — Вимови хоч слово! Про що ти думаєш? Ти мариш наяву, як дикунка з берегів Конго.

Але вона сиділа мовчки і тільки посміхалася своєю загадковою усмішкою і так само мовчки бралася накидати його портрет або ліпити бюст. Вона вічно креслила щось у своєму альбомі. Потім раптово, охоплена пристрастю, відклала альбом убік і мовчки дивилася на Френка або, опустивши очі, поринала в глибоку задуму. Він тягнув до неї руки, і панночка з легким радісним зітханням горнулася до нього. Так, це були дивовижні дні.

Ковпервуд проводив нараду з Едісоном і Мак-Кенті щодо вимоги молодого Мак-Дональда сплатити йому п'ятдесят тисяч акціями компанії і не дуже доброзичливої позиції, зайнятої іншими видавцями — Гіссопом, Брекстоном і Рікетсом.

— Пройдисвіт! — лаконічно прорік Мак-Кенті, вислухавши розповідь Френка. — В одному він безумовно перевершить свого татуса — загребе більше грошей.

Мак-Кенті бачив генерала Мак-Дональда лише один раз, але старий йому сподобався.

— Цікаво, що сказав би старий Мак-Дональд, якби дізнався про ці вибрики? — зауважив Едісон, котрий дуже любив старого. — Та він би відразу весь сон утратив.

— Тут не можна випускати з уваги одну обставину, — подумавши, зауважив Ковпервуд. — Цей молодик рано чи пізно стане власником «Інкваерера». А він, так мені здається, не з тих, хто забуває образи.

Френк презирливо посміхнувся, і Мак-Кенті з Едісоном усміхнулися також.

— Ну, там видно буде, — зауважив останній. — Поки що він ще не господар газети.

Мак-Кенті, котрий ділився своїми думками тільки з Ковпервудом, почекав, поки вони залишаться наодинці.

— А що вони можуть зробити? — спитав він. — Ваша пропозиція — практична та розумна. Чому б місту не віддати вам цей тунель? Кому і навіщо він потрібен в такому вигляді, як зараз? А що стосується побудови петлі — так іншим компаніям це дозволили? Я так гадаю, що це все «Чиказька міська залізнична» та газові компанії каламутять воду і підбурюють усіх проти вас, укупі з цими чваньками зі Стейт-стрит. Мені вже не вперше мати з ними справу. Дайте їм зірвати хороший куш — і вони будуть репетувати, що це — чудова, високоморальна ідея. Дайте поживитися комусь іншому, і вони лементуватимуть про брудні махінації. На них нема чого звертати увагу. Муніципалітет у наших руках. Як тільки вони оголосять рішення — ваша справа в капелюсі. Нехай спробують довести, що тут щось нечисто. Мер — людина тямуща. Він хутко підпише те, що вирішать члени муніципалітету. А цей хлопчисько Мак-Дональд може теліпати язиком, скільки йому заманеться. Якщо він уже занадто зарвется, — зустріньтесь із його батьком. Ну, а Гіссоп — той просто старий дармоїд. Я ще ніколи не бачив, аби він підтримав якусь справді корисну для міста дію, якщо тільки вона не на руку Шрайхарту, або Меррилу, або Арнілу, або ще комусь із тієї зграї. Я їх не перший рік знаю. Моя рада — послати їх під три чорти і діяти. Вони присвоїли собі в місті владу, а ви її відберіть, і тоді відразу все піде як по маслу. Більше вони вже нічого задарма не отримають. Вони не дуже йшли мені назустріч, коли я потребував підтримки.

Але Ковпервуд мовчав, холодно зважуючи всі «за» та «проти». «Чи варто давати хабар Мак-Дональду-молодшому?» — питав він себе. Едісон вважав, що Мак-Дональд не може вплинути на результат справи. Зрештою, обдумавши

все, Френк вирішив триматися раніше наміченого плану. В результаті репортери — ті, котрі завжди товклися в кулуарах муніципалітету і були пов'язані з депутатом Томасом Даулнінгом, головним поплічником Мак-Кенті в муніципалітеті, а також час від часу (по суті ж, доволі регулярно) зазирали в контору «Північно-чиказької транспортної», іншими словами — в нову елегантну контору Ковпервуда на Північній стороні, могли втямити, що вже незабаром муніципалітет прийме два важливих рішення, а саме: передасть «Північній компанії» в безстрокове та безоплатне користування — тобто просто подарує — тунель на Ла-Саль-стріт і дасть дозвіл на прокладку нової петлі міської залізниці вулицями Ла-Саль, Мунро, Дірборн і Рендолф. Френк під час інтерв'ю вельми барвисто розписував ті вдосконалення, які проводить і планує проводити далі «Північно-чиказька транспортна» й яке блискуче майбутнє це обіцяє Північній стороні і діловим кварталам міста.

Шрайхарт, Меррил та інші особи, пов'язані із «Залізничною компанією Західної сторони», негайно здійняли рейвах у клубах і редакціях газет, штовхаючи Брекстона, Рікетса, молодого Мак-Дональда й інших видавців на Ковпервуда. Всі вони шалено заздрили Френкові та його запаморочливим успіхам. «Про те, що інші компанії цілком безоплатно отримували від міста різні привілеї, так виглядало, встигли вже забути», — саркастично зауважив із цього приводу новий магнат.

Спритна махінація, яку Ковпервуд провернув із чиказькими газовими компаніями, його смілива, хоча і безуспішна спроба проникнути в чиказький «вищий світ», його філадельфійські пригоди, яких він не приховував, — все це змушувало ультраконсервативних функціонерів міста ставитися до нього вкрай насторожено. У «Кронікл», газеті, що фінансувалася Шрайхартом, з'явилося повідомлення під заголовком «Зухвале привласнення міського ту-

нелю». Це був різкий випад, і Френк оскаженів. З іншого боку, «Прес», газета Гейгеніна, зустріла проект побудови нової петлі напрочуд сприятливо і висловила тільки певний сумнів щодо тунелю — чи слід віддавати його Ковпервудові зовсім безоплатно. Інший видавець, Гіссоп, вважав своїм обов'язком заявити, що чисто номінальної компенсації за тунель, певна річ, недостатньо, і крім цього, якщо вже вирішувати будівництво петлі, то потрібно зобов'язати при цьому «Північну компанію» замостити надані в її розпорядження вулиці, піклуватися про їхній ремонт та освітлення. «Інкваерер», в якому все ще порядкували пан Дюбуа і пан Мак-Дональд-молодший, метав громи та блискавки. Чикаго не віддасть свої тунелі безоплатно. Ніяких концесій на прокладку нових ліній у діловій частині міста! Правда, на адресу самого Ковпервуда не було сказано ні слова. «Глоб», часопис пана Брекстона, висловлював упевненість, що спроба заволодіти тунелями не увінчається успіхом, а петлю пропонувалося прокласти по Стейт-стрит, або по Вобеш-авеню, або по обидвох цих вулицях (де, до слова, містилися крамниці пана Меррила), бо це нібито створить більше зручностей для населення. Такі замітки з'являлися день у день, і це достатньо красномовно свідчило про те, якою мірою газетна полеміка відображала справжні інтереси населення.

Френк, котрий не бажав рахуватися ні з ким, незмінно самовпевнений, виявляв повну байдужість до підступів ворогів, хоча в душі і дратувався, що саме так скінчилися всі його загравання з пресою! Що ж, Мак-Кенті мав рацію — треба діяти, потрібно перш за все показати їм свою силу. Коли заново прокладеними шляхами побіжать вагони канатної залізниці й яскраво засяє вогнями відремонтований тунель, коли пробкам і тисняві біля мостів буде покладено край, населення побачить, яку користь приніс місту Френк Алджернон Ковпервуд, і стане на його бік.

Нарешті все було готове, і проект махляра протягли через муніципалітет. Мак-Кенті, не будучи цілком упев-



нений у результатах справи, наказав поставити собі крісло-гойдалку прямо в залі нарад. У цьому кріслі він сидів весь час, поки обговорювався проект. Не більше як сторонній глядач на вигляд, але спражний натхненник і режисер цієї постановки по суті. Всі, в тому числі і Ковпервуд, дізналися про вчинок Мак-Кенті, коли нічого вже не можна було вдіяти. Прочитавши доволі уїдливий опис цієї витівки в часописах, Едісон і Відер, немов за командою, здивовано підняли брови і тут же спохмурніли.

— Е-е, груба, я б сказав, робота, — протягнув Едісон. — Я думав, що у Мак-Кенті більше такту. Ось воно — ірландське виховання.

Александр Рембо, незмінний прихильник і шанувальник Ковпервуда, переглянувши газети, не повірив своїм очам. Невже Френк і справді злигався з цим пройдисвітом Мак-Кенті й остаточно знехтував громадською думкою? Новий проект здавався панові Рембо настільки діловим і доцільним, що він рішуче не розумів, як можна проти нього заперечувати і навіть Мак-Кенті та Ковпервудові знадобилося вдаватися до таких методів?

Хоч як би там було, але Френк домігся свого — він отримав концесію на будівництво петлі, і тунель здали йому в оренду терміном на дев'ятсот дев'яносто дев'ять років за п'ять тисяч доларів на рік. При цьому було зумовлено, що Ковпервуд має відремонтувати всі три старих мости в кінці Стейт-стріт, Дірборн-стріт і Кларк-стріт або поставити нові. Однак у рішенні муніципалітету була якась юридична «закарлючка», яка фактично анулювала цю умову. У місцевій пресі негайно вибухнула буря. Особливо шаленіли «Кронікл», «Інкваєрер» і «Глоб», але Френк тільки посміхався, переглядаючи газети. «Нехай собі шаленіють, — думав він. — Моя пропозиція вигідна всім. Чого вони біснуються? Я роблю зараз для міста більше, ніж «Чиказька міська залізнична». Це просто заздрість, і нічого більше. Якби на моєму місці опинилися Шрайхарт чи Меррил, ніхто б і не подумав обурюватися».

Мак-Кенті зайшов до контори «Чиказької кредитної спілки», щоб привітати Френка.

— Хлопці спрацювали як годиться, — сказав він. — Недарма я на них сподівався. Але все ж довелося самому стирчати там. Мене попередили, що десяток цих шалапутів домовилися поховати наш проект в останню мить.

— Нічого не скажеш, чиста робота, — весело озвався Ковпервуд. — Весь цей гармидер скоро вляжеться. З чим би ми не звернулися в муніципалітет, все одно здійснюється б галас. Але тепер атмосфера розрядиться. Ми створимо першокласний транспорт, і всі будуть тільки раді, що віддали нам цей тунель.

Проте наступного дня після засідання муніципальної ради багато впливових осіб міста обурювалися та лютували, обсмоктуючи винесене рішення. Норман Шрайхарт закипав від обурення і чихвостив Ковпервуда в фінансованій ним газеті. Зустрівшись із видавцем Рікетсом, він зиркнув на нього доволі похмуро.

— Отже, — сказав цей фінансовий магнат, котрий уже передбачав попереду нову біду: замах на його дорогий заповідник — «Чиказьку міську залізничну», — бачу, що наш друг Ковпервуд ухитрився-таки вирвати у муніципалітету цей тунель. Будьте певні, він дуже щедрий на хабарі, коли йому потрібно чогось домогтися. Слизький і верткий, як вугор. Непогано було б встановити, що між ним і різними політиканами, котрі в'ються навколо міського самоврядування, існує змова. Або хоча б між ним і Мак-Кенті. Впевнений, що Ковпервуд задумав усе прибрати до рук — всі прибуткові підприємства міста, муніципалітет, все! За ним треба пильно стежити. Потрібно здійснити проти нього громадську думку, тоді — прийде час, і ми його завалимо. Чикаго здасться йому найнезатишнішим місцем на землі! А з Мак-Кенті я хоч і знайомий, але волю жодних справ із ним не мати.

Пан Шрайхарт вів свої справи в муніципалітеті за посередництвом поважних, але не дуже спритних службов-

ців, котрі перебували на службі у «Південної компанії». Дістатися до Мак-Кенті їм було просто не до снаги. Рікетс, як виявилось, цілком поділяв думку свого боса.

— Ви маєте рацію, цілковиту слухність! — вигукнув він, вирячивши свої совині очі, поправляючи манжети та намагаючись припасувати на місце обвислий гудзик жилетки. — Мак-Кенті господарює там, як удома. Потрібно не ловити ґав, якщо хочемо заскочити його.

Правду кажучи, пан Рікетс із радістю переметнувся б на бік Ковпервуда, якби не був занадто багато чим зобов'язаний Шрайхарту. І не тому, що Френк встиг схилити його до себе, просто видавець розпізнав у ньому людину з майбутнім.

Тим часом у редакції «Інквайрера» пан Мак-Дональд-молодший бесідував із паном Дюбуа. Думка про те, як мало він досяг своїм телефонним дзвінком Ковпервудові, не давала спокою пану Мак-Дональду, і він перебував в жовчому та роздратованому стані.

— Ну що ж, наш друг Ковпервуд не захотів, так виглядає, скористатися дружньою порадою, — зауважив він. — Зараз йому вдалося домогтися свого, але нехай він не думає, що «Інкаверер» вже звів із ним порахунки. Йому ще не раз доведеться звертатися в муніципалітет.

Кліффорд Дюбуа з прихованим цікавістю спостерігав за молодим патроном. Він зовсім нічого не знав про якусь телефонну розмову між ним і Френком, але зате дуже добре допетрав, як вчинив би він із цим фінансистом, якщо б йому довелося опинитися на місці Мак-Дональда-молодшого.

— Так, Ковпервуд — спритна bestія, — зауважив він. — Прічард, наш чоловік у муніципалітеті, каже, що він разом із Мак-Кенті вже підкупив там усіх — від молодшого клерка до самого мера. І тепер вони можуть домогтися всього, чого забажають. Том Даулінґ танцює за їхніми нотами, а ви самі петраєте, що це означає. Генерал Ван-Сайкл також

працює на них, а вже цей старий коршун завжди в'ється там, де є чим пожитися.

— Так, нюх у нього хороший, — погодився Мак-Дональд. — Але Ковпервудові все це не довго буде сходити з рук. Він надто зарвався. Надто вже у нього великий апетит.

Пан Дюбуа посміхнувся про себе. Його чимало потішило те, як Ковпервуд, немов від настирливої мухи, відмахнувся від молодого Мак-Дональда, від усіх його претензій і відмовився до часу від послуг «Інкваєрера». У глибині душі пан Дюбуа був майже впевнений, що, якби не був старий генерал зараз у від'їзді, він, імовірно, підтримав би цього дуже спритного махляра.

Френк же, присвоївши тунель на Ла-Саль-стрит і заводів чотирма центральними вулицями ділового кварталу для прокладки своєї горезвісної петлі, тепер упродовж восьми місяців готувався до виконання другої частини плану — до захоплення тунелю на Вашингтон-стрит, з тим, аби прибрати до рук і «Залізничну компанію Західної сторони», яка все ще продовжувала ганяти вулицями свої старозавітні конки. Вся історія атаки на «Північно-чиказьку залізничну» повторилася знову, і навіть без особливих змін, бо звичайні власники акцій — здебільшого, народ напрочуд нервовий, нестійкий і полохливий. Вони подібні до молюска, який, коли що, ховається у свою мушлю і завмирає там у повній нерухомості. Податковий відділ муніципалітету, що раніше дивився крізь пальці на несвоєчасну сплату податків «Західною компанією», тепер почав раптом пред'являти до неї позов за позовом. Відділ міського благоустрою не менш раптово зацікавився поганим станом вулиць на Західній стороні. Управління міського водогону раптом за допомогою якогось дивного вибрику виявило, що «Західна компанія» краде воду. У той же час люб'язні, ввічливі агенти Ковпервуда, Кафрата, Едісона, Відера й інших стали навідуватися то до одного

акціонера або члена правління «Західної компанії», то до іншого і розписувати, яке процвітання та добробут чекає на цю компанію, якщо вона погодиться поступитися на відомий термін п'ятдесят одним відсотком з тисячі двохсот п'ятдесяти акцій, що належать їй, на нечувано вигідних умовах — по шістсот доларів за кожен двохсотдоларову акцію, плюс тридцять відсотків гарантованого доходу на всі інші акції.

Ну як тут було не встояти? Лупи собаку палицею, мори її голодом, потім пести, підгодовуй, знову лупи і знову приручай подачками. І вона таки почне виробляти будь-які фокуси. Цей метод був добре відомий Френкові. Його агенти, котрі діяли як погрозами, так і подачками, були невтомні. Зрештою — і чекати цього довелося не так уже й довго — члени правління та головні акціонери «Західної компанії» здалися, і не встиг ніхто озирнутися, як «Залізнична компанія Західної сторони» вже передала свою власність «Північно-чиказькій транспортній», а та, своєю чергою, передала її «Чиказькій міській пасажирській», створеній Ковпервудом із метою захоплення тунелю на Вашингтон-стрит. «Але як, як вдалося йому все це повернути? — дивувалися чиказькі функціонери. — Хто ті особи чи фірми, які мають такі величезні кошти? Адже подумати тільки — з тисячі двохсот п'ятдесяти акцій, що належали старенькій «Західній», вони отримали шістсот п'ятдесят, сплативши за кожен акцію по шістсот доларів, та ще зобов'язалися виплачувати тридцять відсотків щорічно на всі акції, що залишилися! А спорудження канатних доріг! Звідки беруться такі кошти?» Відповідь була проста, варто було лише поворушити мізками. Френк роздобув їх під майбутні прибутки.

І ось, перш ніж хоча б хтось, в тому числі і часописи, встиг заявити протест, натовпи людей були вже при ділі. День і ніч у діловій частині міста стукотіли молотки, падали смолоскипи, перетворюючи ці квартали в якусь по-

добу пекла. Прокладали першу лінію канатної залізниці. Відновлювальні роботи в тунелі на Ла-Саль-стріт йшли повним ходом. Те ж саме відбувалося на Північній і Західній сторонах: закладалися перші бетоновані жолоби для тросів, будувалися нові тяглові та причіпні вагони, нові вагонні парки, споруджувалися величезні, сяючі вогнями силові станції. Городяни, котрі звикли нудитися в чеканні біля мостів і мерзнути в неопалюваних, застелених соломною вагонах конки, що з гуркотом підскакують на розхитаних рейках, чекали з великим нетерпінням, який буде цей новий вид транспорту. Тунель на Ла-Саль-стріт уже виблискував свіжою білою штукатуркою в сліпучих променях електричних ліхтарів. Довгими вулицями та проспектами Північної сторони простяглися бетоновані жолоби та важкі стійкі рейки. Нарешті спорудження силових станцій тут було закінчено, і нова дивовижна система була пущена в хід. Західна сторона намагалася не відставати від Північної.

Шрайхарт і його прибічники були приголомшені такою швидкістю дій, такою запаморочливою фантазмагорією фінансових махінацій. В очах консервативних магнатів чиказького міського залізничного транспорту цей махляр зі східних штатів був якимось легендарним велетнем, котрий готувався зжертити все місто. «Чиказька кредитна спілка», створена ним спільно з Едісоном, Мак-Кенті й іншими для усіляких маніпуляцій із випусками боргових зобов'язань, процвітала. Причому, за чутками, і там практично всім порядкував Ковпервуд. Як видно, він міг уже виписувати чеки на мільйони доларів, навіть не вдаючись до позик у чиказьких мультимільйонерів. Найжахливішим і найобурливішим було те, що цей вискочень, цей каторжанин, цей пройдисвіт Ковпервуд, котрого вони спільними зусиллями намагалися задушити як фінансиста і піддати остракізму, ставав дуже популярною особою в очах чиказьких міщан. Тільки й чути було: «Ковпервуд вважає... Ковпервуд дотримується такого погляду...» Ча-

сописи — навіть ті, що були налаштовані вороже, — вже не наважувалися нехтувати ним. Усі грошові магнати, фактичні власники газет, змушені були визнати, що у них з'явився новий і достатньо серйозний супротивник, гідний схрестити з ними шаблю.

## 27. ЗАКОХАНИЙ ФІНАНСИСТ

Цікаво зазначити, що в самий розпал усіх цих подій, коли в орбіту діяльності підприємств міського залізничного транспорту були залучені вже тисячі і десятки тисяч людей, Френк, енергійний і невтомний, як завжди, знаходив час відпочивати і розважатися в товаристві Стефані Плейто. Духовне обличчя і чарівність Рити Солберг наче відродилися для нього в цій дівчині. Однак Рита була йому вірна. Поки Ковпервуд кохав її, вона не думала про зраду. Навіть стосовно до Гарольда Рита довгий час була бездоганна, хоча знала, що той відчайдушно волочиться за іншими жінками. Стефані ж, навпаки, здавалося, не розуміла, чому люблячи потрібно зберігати вірність. Вона могла кохати Френка і з легким серцем його дурити. Та й чи кохала вона його? І так, і ні. Чуттева і ледача, Стефані вирізнялася разом із тим якимись наївними простодушністю та добротою. Їй здавалося неможливим порвати з Гарднером Ноулзом чи Лейном Кроссом — адже обидва вони такі милі і завжди були добрі до неї. Гарднер Ноулз повсюдно вихваляв її талант, сподіваючись, що слава про неї дійде до професійних театрів, які приїздили в Чикаго на гастролі, юнка буде прийнята в трупу і з часом стане знаменитістю. А Лейн Кросс — той просто був закоханий у неї без тями, що робило розрив із ним особливо важким і разом із тим, рано чи пізно, — неминучим. А потім з'явився ще й третій — молодий поет і драматург Форбс Герні, високий, білявий, захоплений... Він заглядався на Стефані,

вірніше — вона кокетувала з ним у вільні хвилини. Втім, у неї на все вистачало часу, бо Стефані не захотіла відвідувати коледж, як її старша сестра, заявивши, що вважає за краще «вільно розвивати свої художні смаки та здібності», чим вона і займалася, тобто байдкувала.

Ковпервуд постійно чув від неї розповіді про життя їхнього театрального маленького світу. Спочатку він ставився до її балачок із добродушною іронією. Стефані була в його очах захопленою дитиною, залюбленою в романтичну атмосферу лаштунків. Мало-помалу, проте, її безладний спосіб життя викликав у нього цікавість. То вона поспішала до Лейна Кросса, в його оселю, то галяла вечір на парубоцькій квартирі Блісса Бриджа, де, за її словами, він завжди приймав «гарриківців», то після спектаклю кидалася на чергову акторську гулянку до Гарднера Ноулза, в його будиночок на Північній стороні. Френк вважав, що вона веде занадто вільне та незалежне, щоб не сказати більше, життя, але... така була її природа. Все ж підозри почали закрадатися в його душу.

— Де ти була вчора, Стефані? — допитувався закоханий чоловік, коли вони снідали разом, або шпацерували, або їхали в екіпажі.

— О, вчора вранці я була у Лейна Кросса, в його будинку — приміряла індуські шалики та покривала. У нього їх така сила-силенна — помаранчеві, сині, диво які гарні! Як би я хотіла показатися тобі в них! Треба буде це неодмінно влаштувати.

— Ти була сама?

— Спочатку так. Гадала, що там будуть Блісс Бридж і Етель Такермен, але вони запізнилися. Лейн Кросс такий милий! Він трошки дивак, але я дуже люблю його. Його портрети — на диво оригінальні.

І вона взялася розхвалювати претензійне та порожнє мистецтво цього художника. Ковпервуд дивувався — не портрету Лейна Кросса і не його шаликам — а тому світу, в якому подобалося жити Стефані. Він усе ще не міг до



кінця збагнути її. Не міг змусити зрозуміло пояснити всю історію її стосунків із Гарднером Ноулзом, які, за її словами, обірвалися так раптово. З того часу як вона розповіла йому про все, сумніви не полишали його, бо Френк загалом не довіряв людям. Але Стефані була така мила, така легковажна, така непослідовна і суперечлива в своїх вчинках, що чоловік губився, не знаючи, що й думати. Вона була чарівна, як квітка, і невловима, як подих вітру. А з квіткою не станеш сперечатися, особливо якщо ти — естет за своєю природою. Часом Стефані дарувала йому блаженні хвилини, захоплення весняного оновлення, коли, припавши до нього з затуманеним поглядом, забувалася в обіймах Ковпервуда. Вона вміла так тонко, з такою артистичністю базікати про все — про пориви вітру, хмари, озеро, пил, що клубочився над дорогою, про контури будівлі, завитки диму. Вмостившись у нього на колінах, Стафані читала Френку довгі монологи з «Ромео та Джульєтти» або «Паоло та Франчески», з «Персня і книги» або «Переддень дня святої Агнеси» Кітса. Її коханець боявся втратити кохану — вона здавалася йому дикою трояндою або ожилим твором мистецтва. Її альбом завжди був сповнений нових ескізів. В її муфті або в легкій шалі, яку вона носила влітку, постійно можна було виявити якусь тільки-но виліплену статуетку. Невпевнено, сором'язливо, як дитина, вона показувала її Ковпервудові, й, якщо статуетка викликала похвалу, якщо вона йому подобалася, він отримував її в дарунок. Френк багато думав про Стефані, але не міг її розкусити.

Врешті цей стан непевності, в якому махляр тепер постійно перебував, і вічні підозри стали його злити та дратувати. Коли Стефані була з ним, вона підлизувалася та горнулася, але чоловік бачив, що і далеко від нього вона веселиться та радіє життю. Ковпервудові вперше доводилося допитуватися у своєї коханої, чи любить вона його. До цього часу він звик сам вислуховувати такі запитання від жінок.

Френк вважав, що його становище, багатство, блискучі можливості, що відкрилися перед ним, мають міцно-міцно прив'язати до нього будь-яку жінку, котра хоча б раз із ним зблизилася. Але Стефані була занадто молода і надто поетично налаштована, щоб цілком підпасти під чар грошей і гучного імені, а до того ж, мабуть, вона недостатньо сильно захопилася Ковпервудом. Юнка по-своєму любила його, але її новий приятель Форбс Герні також хвилював уяву. Цей високий, білявий хлопець із карими очима та меланхолійною посмішкою був дуже бідний. Він приїхав у Чикаго з Південної Міннесоти з дещо неозначеним наміром присвятити себе чи то репортажу, чи поезії, чи драматургії. А поки що здобував свій хліб, працюючи агентом у меблевій компанії, — заняття, що давало йому можливість із третьої години пополудні бути вільним. Водночас він намагався, точніше — мріяв, зав'язати знайомства в світі чиказьких журналістів, і його «відкрив» Гарднер Ноулз.

Стефані вперше зустріла Герні за лаштунками у «гарниківців». Вона уважно оглянула його довгасте обличчя в ореолі світлого хвилястого волосся, великий, гарно окреслений рот, прямий ніс, очі, обведені таємничою синявою, й їй здавалося, що вона читає в цьому обличчі якусь по-таємну тугу та пристрасну жагу до життя. Якось Гарднер Ноулз приніс переписану від руки поему цього юнака та прочитав її вголос всій компанії — Стефані, Етель Такерман, Лейнові Кроссу й Ірмі Отлі.

— Ось, послухайте, — казав Гарднер Ноулз, витягуючи з кишені зошит.

У поемі описувався чарівний сад, залитий місячним світлом, і напоєна ароматом квітучих дерев таємнича заплава та примарні фігури, що танцюють під мелодійні переливи музики:

*І флейти плач, і нарікання тамбурина  
В мелодії злилися воедино.*

Стефані Плейто слухала, затамувавши подих. Ці вірші були їй до вподоби, вони чіпляли найчутливіші струни її душі. Акторка попросила дати їй поему та прочитала її всю від початку до кінця.

— По-моєму, це чарівно, — сказала вона.

З того дня Стефані постійно шукала зустрічі з Форбсом Герні. Навіщо? Вона й сама не знала. Це навіть не було кокетством. Вона просто тягнулася до нього, їй подобалося розмовляти з ним про сцену, про п'єси, в яких грала, про свої честолюбні задуми. Вона зробила з нього кілька зарисовок — точно так само, як малювала Ковпервуда й інших. Френк, гортаючи її альбом, виявив ескізи, на яких Форбс Герні був явно ідеалізований і представлений у найромантичнішому ореолі.

— Хто це? — зацікавився Ковпервуд.

— О... Це — один молодий поет, він часто буває в нашому театрі, Форбс Герні. Чарівний, еге ж? У нього таке бліде та мрійливе обличчя.

Френк із іронічною цікавістю розглядав рисунки. Очі його потемніли.

— Ще один представник почту Стефані, — зауважив він глузливо. — Бачу, що мені довелось долучитися до доволі багатолюдної процесії — Гарднер Ноулз, Лейн Кросс, Блісс Бридж, Форбс Герні...

Стефані примхливо надула губки.

— Чому ти так кажеш, Френку! Блісс Бридж, Гарднер Ноулз! Звісно, я товаришую з ними, я цього не приховую, але це й усе. Вони всі — дуже милі та гарні. Я впевнена, що тобі сподобався б Лейн Кросс. Він — така кумедна стара мавпа. А цей Форбс Герні просто заходить до нас іноді за лаштунки разом із іншими глядачами. Я майже не знайома з ним.

— Ну, безумовно, — похмуро промовив Ковпервуд. — Однак ти малюєш його портрети.

Цього разу махляр інстинктивно не повірив Стефані. Та, власне, він ніколи їй не вірив, жодному її слову. Але

дуже вже захопився цим дівчиськом, і, можливо, саме тому, що вічно сумнівався в своїй коханці.

— Скажи мені правду, Стефані, — обережно, але наполегливо сказав він їй якось. — Ти знаєш, я не ревную до минулого. Але ми з тобою — настільки близькі, що не повинні нічого приховувати одне від одного. Але ж ти дещо приховала від мене, коли розповідала про Ноулза, чи не так? Скажи мені тепер правду, все, як є. Я чудово розумію, як це могло статися, і не надаю значення минулому. Для мене воно нічого не змінює, але хочу знати правду.

Він заскочив її зненацька — жінка не була готова до цієї нової атаки. Тривога часом закрадалася в серце Стефані, коли вона думала про тих, кого дурила, і в такі миті їй хотілося покінчити з цим, бути чесною, кохати лиш одного Френка... або когось іншого, хто їй дорожчий... Порівняно з Ковпервудом, із його блискучою кар'єрою, Кросс і Ноулз здавалися їй нікчемними та тривіальними, і все ж таки... все ж таки Ноулз подобався Стефані. Форбс Герні поруч із Френком був просто жалюгідний жебрак, зате... зате він був настільки поетичний, настільки привабливий у своєму занудному смутку, і Стефані гаряче співчувала йому. Він зовсім самотній, цей хлопчисько! А Френк — такий сильний, упевнений в собі, такий чарівний.

А може, їй просто захотілося полегшити душу? Як би там не було, але Стефані сказала раптом:

— Так, це правда, я не все розповіла тобі тоді. Мені було якось соромно.

Утім, і цього разу брехня перемішувалася з правдою в її словах. Акторка зізналася лише в тому, що у неї були ще і інші зустрічі з Ноулзом. Ковпервуд, слухаючи її лопотіння, ледве стримував вибух обурення. Навіщо зв'язався він із цією брехливою шльондрою? Отже, в двадцять один рік ця особа, не замислюючись, міняє коханців, як рукавички. Але вона була така гарна, настільки своєрідна... Навіть у цій її безсоромності та безпутності була якась магнетична

сила. Ні, він не міг відмовитися від неї. Френк відчував, що вони чимось схожі між собою.

— Ти — дивна дівчина, Стефані, — сказав він, зусиллям волі пригнічуючи бажання сказати їй щось різке, образливе та розлучитися з коханкою назавжди. — Чому ти відразу не розповіла мені все? Я ж тебе питав! Десятки, сотні разів. І ти ще запевняєш, що кохаєш мене!

— Як ти можеш таке казати! — з докором обурювалася Стефані, відчуваючи, що схибила. А раптом він кине її зараз? Стефані аж ніяк цього не хотілося. Вона зауважила злий, ревнивий блиск його очей і раптово заридала. — Ах, краще б я тобі нічого не розповідала! Адже тут навіть говорити нема про що. Я ж зовсім цього не хотіла!

Ковпервуд був спантеличений. Він знав людей, а жінок — особливо. Здоровий глузд підказував йому, що цій дівулі не можна вірити, але він не міг протистояти своєму потягу до неї. Може, вона таки не бреше і ці сльози — не лицемірство?

— І ти хочеш переконати мене, що у тебе справді більше нікого не було — ні до, ні після?

Стефані втерла сльози. Ця розмова відбувалася в квартирі Френка на Рендолф-стрит, яку він винайняв спеціально для своїх любовних пригод.

— Бачу, ти зовсім не кохаєш мене! — докоряла коханцеві Стефані. — Ти зовсім не розумієш мене і не віриш мені, як мені здається. Коли розповідаю тобі, як це було, ти не хочеш втямити. Я ж не обманюю. Я не можу брехати. Якщо ти мені не віриш, то краще нам більше не зустрічатися. Я хотіла бути правдивою та відвертою з тобою, але якщо ти не хочеш мені вірити...

Голос її обірвався, вона важко, сумно зітхнула і замовкла, а Ковпервуд дивився на коханку, і йому хотілося пригорнути її до себе. Яку незрозумілу владу мала над ним ця дівчинка! Френк не вірив їй, але не знаходив у собі сил із нею розійтися.

— Але Стефані, ти заганяєш мене в глухий кут, — промовив він похмуро. — Природно, я зовсім не хочу сваритися з тобою через те, що ти сказала мені правду. Але тільки прошу тебе, не дури мене. Ти — незвичайна дівчина. Я можу дуже багато для тебе зробити, якщо захочеш. Ти маєш це второпати.

— Але я ж не обманюю тебе... — повторила вона втомлено. — Хіба ти сам цього не бачиш?

— Добре, я вірю тобі, — сказав Ковпервуд, намагаючись обдурити самого себе всупереч здоровому глузду. — Але ти ведеш такий хаотичний, я б сказав, навіть фривольний спосіб життя...

«Он воно що! — подумала Стефані. — Я, мабуть, за багато базікаю».

— Я кохаю тебе, Стефані. Я захоплююся тобою. Ти мені дуже дорога. Не обдурюй мене. Перестань зустрічатися з цими дурними хлопчиськами. Повір, вони не варті тебе. Я скоро доб'юся розлучення й одружуся з тобою.

— А що поганого в тому, що я з ними зустрічаюся? Мені з ними весело, вони мене розважають — ось і все. Лейн Кросс — просто чудовий, і Гарднер Ноулз також по-своєму дуже милий. І всі вони такі добрі до мене.

Ковпервуда зачепило за живе, коли він почув, що Лейн Кросс — «чудовий». Це розлютило Френка, і все ж таки він стримався.

— Присягнися, Стефані, що ти нічого не дозволиш собі з цими суб'єктами до того часу, поки ми з тобою кохаємо одне одного, — сказав він майже благальним тоном, що далеко не входило в звички Френка Алджернона Ковпервуда. — Не хочу ділити тебе ні з ким і не стану. Я не ревную до того, що було раніше, але вимагаю, щоб надалі ти була мені вірна.

— Ну, що ти таке кажеш, Френку! Звісно, я буду тобі вірна. Але якщо ти мені не віриш, якщо... ах, Господи! — вона гірко зітхнула, а Ковпервуд дивився на неї похмуро, насилу тамуючи підозри та ревності, що закипали в ньому.

— Гаразд, гаразд, Стефані, я вже сказав, що вірю тобі. Вірю на слово. Але якщо ти обдурити мене і я про це дізнаюся, більше мене не побачиш. Повторюю, я не стану ділити тебе ні з ким. Якщо хочеш знати, я просто не розумію, як ти можеш, якщо тільки ти справді мене кохаєш, знаходити задоволення в товаристві всіх цих нероб? Невже вся справа тільки в твоїй божевільній пристрасті до театру? Не може такого бути!

— Ну ось, бачу, ти знову хочеш посваритися зі мною! — по-дитячому вигукнула Стефані. — Я весь час кажу тобі, як я тебе люблю, а ти просто не хочеш мені вірити. Ну що ж, тоді, тоді... — вона закликала на допомогу всю свою акторську майстерність і нестримно розридалася.

Ковпервуд схопив її в обійми.

— Заспокойся, заспокойся, Стефані, — ніжно сказав він. — Я вірю тобі. Вірю, що ти кохаєш мене. Хотілося б тільки, щоб ти не пурхала по життю, як метелик.

Тож ця перша сварка закінчилася примиренням.

## 28. СТЕФАНІ ВИВОДЯТЬ НА ЧИСТУ ВОДУ

Але Стефані найменше думала про те, щоб якось упорядкувати своє життя і зберегти вірність Ковпервудові. Не судить її занадто строго. Нестійке, захопливе створіння, яскраво виражена артистична особистість, вона росла майже без нагляду в родині, яка не могла ні належним чином спрямувати, ні виховати її. Френк дуже подобався Стефані своєю енергією та силою свого характеру. Але Форбс Герні подобався їй також, точніше — його якийсь поетичний ореол. При кожній новій зустрічі Стефані з цікавістю придивлялася до цього юнака. Він був сором'язливий, замкнутий, цурався її, але вона вирішила розбити цей лід. Акторка бачила, що цей молодик — боязкий, незможний, самотній, і це будило в ній чисто жіночу потребу піклуватися про нього.

Мети своєї вона досягла без труда. Якось увечері Стефані та Форбс Герні сиділи на борту легкої маленької яхти Блісса Бриджа і, притулившись до щогли, милувалися сріблястою місячною доріжкою за кормою. Вся інша компанія галяла вечір унизу, в каюті. На палубу долинали вибухи сміху, веселі крики, спів. Усі друзі Стефані вже помітили, що вона захопилася Форбсом Герні. Його вважали чарівним, її — норовливою, і було вирішено не перешкоджати їм, хоча, безперечно, не обійшлося і без жартів на їхню адресу. Форбс Герні був наївний і недосвідчений, коли йшлося про любовні пригоди. Щастя само йшло йому в руки, але молодик не знав, як його взяти. Він розповідав Стефані про своє дитинство, що минуло серед пшеничних ланів північного заходу, про те, як його родина виїхала з Огайо, коли йому було всього три роки, і як із малих літ він пізнав важку працю хлібороба. Не раз, залишивши плуг у борозні, хлопець відходив убік і, стоячи під деревом, то фіксував думки та почуття, що нахлинули на нього, в простих, природних віршах, то, стежачи за польотом птахів, мріяв, як поїде в Чикаго і піде вчитися в коледж.

Стефані слухала, спрямувавши на нього задумливий погляд, в місячному світлі її шкіра здавалася бронзовою, а чорне волосся відливало синювато-сталевим блиском. Форбс Герні аж ніяк не був нечутливим до краси. Зібравшись врешті-решт із духом, він наважився торкнутися її руки, що не раз обвивала шийку Ноулза, Кросса та Ковпервуда. Стефані затремтіла. Цей хлопчик був такий чарівний... Вона дивилася на його світле, хвилясте волосся, відкрите юнацьке обличчя, і той здавався їй молодим грецьким богом. Акторка сиділа нерухомо, завмерши в очікуванні.

— Якби я міг сказати вам, що зараз відчуваю, — пробурмотів, урешті, Форбс Герні тремтячим від хвилювання голосом.

Пальчики Стефані лягли на його руку.

— Ви — красунчик, Форбсе, — прошепотіла вона.



Парубок зрозумів, що його не відкинуть. Радість затопила юнака. Він тихенько погладив руку Стефані, потім несміливо обійняв її за талію. Панночка сиділа в напівоберті до нього, мрійливо закинувши голову, і Форбс осмілів, торкнувся губами смаглявої щоки акторки. Голівка Стефані без зволікання схилилася до нього на плече, і Герні захоплено зашепотів їй на вухо перше, що спало йому на гадку: яка вона божественно гарна, яка дивна та неповторна! З точки зору Стефані все це могло мати тільки один результат. Невеликого заохочення з її боку виявилось досить, щоб Форбс прийшов до неї додому. Там вона повела його нагору, в маленьку вітальню, показати свої книги, грала йому та співала. Опинившись, нарешті, в його обіймах, акторка допомогла гостеві здолати сором'язливість. Герні зрозумів, що вона досвідченіша, ніж він припускав...

Ковпервуда в ці дні з головою поглинули пристрої потужних силових станцій, встановлення гігантських парових двигунів, розробка тарифних ставок заробітної плати для своїх робітників, котрих налічувалося тепер на його підприємствах понад дві тисячі і котрі погрожували страйком. А ще доводилося займатися зміцненням склепінь і обладнанням тунелю на Ла-Саль-стрит, прокладанням нової петлі вулицями Ла-Саль, Мунро, Дірборн і Рендолф і випуском акцій своїх нових підприємств. Однак непрохана думка часом закрадалася в його голову: «А де зараз Стефані, що вона робить?» Час від часу вона призначала йому побачення. Френк зауважив, що відтоді як він дозволив собі якимось, скориставшись відвертістю Стефані, дорікнути їй за легковажність і надто невпорядкований спосіб життя, йому доводилося все рідше чути про Гарднера Ноулза, Лейна Кросса та Форбса Герні і все частіше — про Джорджію Тімберлейк і Етель Такермен. Що означає така раптова схильність до таємниць? Одного разу, втім, Стефані зронила кілька слів про Форбса Герні: йому так погано живеться, бідоласі, і костюм у нього, на жаль, міг

би бути кращим. Сама ж Стефані завдяки щедрості Ковпервуда красувалася в запаморочливих сукнях. Вона без сорому брала у нього стільки, скільки їй потрібно, щоб одягнутися на свій смак.

— Чому ти не пришлеш його до мене? — спитав Френк. — Я підшукаю йому якийсь заняття.

Вигадати для пана Герні місце, де можна було б стежити за кожним його кроком, здалося Ковпервудові дуже непоганою ідеєю. Однак Форбс Герні не скористався цією великодушною пропозицією, а Стефані більше жодного разу не затинаялася про його важке становище. Якось Френк дав Стефані двісті доларів і незабаром після цього зустрів її на Вашингтон-стрит у супроводі Форбса Герні. Молодик, блідий і таємничий, був, як не дивно, одягнений блискуче. Ковпервуд помітив у нього в краватці шпильку, яку бачив раніше у Стефані. Втім, вона нітрохи не збентежилася цією зустріччю. Минуло ще кілька днів, і Стефані обмовилася, що Лейн Кросс, їдучи на літо в Нью-Гемпшир, запропонував їй користуватися його студією. Френк вирішив узяти цю студію під нагляд.

Серед службовців Френка був такий собі Френсіс Кеннеді, доволі честолюбний молодик, котрий працював колись репортером у газеті. Кеннеді надрукував в одному з недільних чисел «Інкваєрера» доволі непогану статтю про плани Ковпервуда, водночас охарактеризувавши і його самого як людину непересічну. Стаття сподобалася Френку, і коли журналіст якийсь з'явився до нього і сказав, що репортерська робота йому набридла і він не проти спробувати свої сили в галузі міського залізничного транспорту, Ковпервуд вирішив скористатися послугами цього метикуватого хлопця.

— Можу запропонувати вам на перших порах місце секретаря, — люб'язно сказав він. — У мене є для вас два-три особливих доручення. Якщо ви з ними впораєтесь, підшукаю вам щось цікавіше.

Кеннеді ще недовго працював у Френка, коли той сказав йому одного разу:

— Послухайте, Френсісе, ви у вашому газетному світі чули колись про молодика на ім'я Форбс Герні?

Розмова відбувалася в кабінеті Ковпервуда.

— Ні, сер, не чув, — відповідав службовець насторожено.

— А про аматорську студію під назвою «Театр гарриківців»?

— Так, сер, про цю студію я чув.

— А як гадаєте, Френсісе, могли б ви виконати одне доручення дещо делікатного характеру? Тільки зробити це треба розумно й обережно.

— Гадаю, що можу, сер, — сказав підлеглий.

Цього ранку він виглядав справжнім чепуруном — в новому коричневому костюмі, гранатового кольору краватці і до блиску начищених черевиках. У манжетах пана Френсіса поблискували сердолікові запонки, а молоде обличчя сяяло здоров'ям.

— Так ось, послухайте, що мені від вас треба. Одна молода акторка з цієї аматорської студії, Стефані Плейто, відвідує майстерню одного художника та режисера, Лейна Кросса. Оселя міститься в так званому Палаці нового мистецтва. Не виключено, що ця дама користується цим житлом і в час відсутності господаря, все може бути. Ви маєте з'ясувати, в яких стосунках перебуває ця особа з паном Форбсом Герні. З певних ділових міркувань мені це треба знати.

Кеннеді затамував подих.

— Ви не можете підказати, де б я міг для початку знайти інформацію про цього пана Герні? — спитав він.

— Мені здається, він близько знайомий із одним критиком на ім'я Гарднер Ноулз. Можете порозмовляти з ним. Зайве, мабуть, попереджати вас, що моє ім'я згадуватися не повинно.

— Це само собою зрозуміло, пане Ковпервуд.

Кеннеді пішов, міркуючи, як би йому краще виконати це доручення. Репортерський нюх підказав йому шлях: Кеннеді насамперед розшукав деякого зі своїх колишніх колег і вивідав у них все, що тільки міг, про «Театр гарриківців» та акторів, що працювали в ньому. Причиною послужило те, що він нібито пише одноактну п'єсу, яку хоче запропонувати цьому театру.

Потім Кеннеді вирушив до Лейна Кросса в його студію, вирішивши видати себе за репортера, котрий хоче взяти інтерв'ю. Від ліфтера дізнався, що пана Кросса немає в місті. Студія була замкнена. Пан Кеннеді задумався на мить.

— А хтось користується цією студією в літню пору? — спитав він у ліфтера.

— Так, тут буває одна молода особа. Іноді...

— А не знаєте, хто вона така?

— Знаю. Її прізвище Плейто. А чому ви питаєте?

— Ось що, друже, — довірливо сказав Кеннеді, оглядаючи доволі пошарпаний одяг свого співрозмовника, — хочеш заробити десять доларів без особливих клопотів?

Ліфтер, тижневий заробіток котрого складав вісім доларів, нагострив вуха.

— Я хочу знати, з ким буває тут ця панна Плейто... Коли вона приходить... Ну, словом, усе, що можна розвідати. Якщо я з'ясую те, що мені потрібно, я дам тобі п'ятнадцять доларів, а поки що отримуй як завдаток п'ятірку.

У ліфтера в цю мить у кишені було шістдесят п'ять центів. Він недовірливо, але з великою готовністю подивився на Кеннеді.

— А чим я можу вам допомогти? — спитав він. — Я ж тут тільки до шостої. Від шостої до дванадцятої при ліфті працює інший.

— А чи немає у вас вільної кімнати по сусідству з цією оселею? — поцікавився Кеннеді.

Ліфтер задумався.

— Є. Якраз навпроти, через коридор.

— Коли зазвичай приходять сюди ця особа?

— У моє чергування — іноді вранці, іноді — по обіді.

А коли вчорами — не знаю.

— Одна приходять чи з кимось?

— Іноді з якимось чоловіком, іноді з колежанками.

Чесно кажучи, я не особливо звертав на неї увагу.

Кеннеді пішов насвистуючи. З цього дня оселя, де панувала доволі легковажна атмосфера, перебувала під дуже пильним спостереженням. Пан Кеннеді раз по раз тинявся коридором, реєструючи кожну появу Форбса Герні. Дуже скоро йому вдалося встановити, як він, власне кажучи, і чекав, що пан Герні і панна Стефані частенько залишаються в студії вдвох у дуже пізній час. Іншого разу пан Герні, покинувши студію разом із гучною компанією молоді, що приходила туди повеселитися, незабаром потай повертався назад, інколи й Стефані йшла разом із усіма, але потім поверталася удвох із паном Герні. Ці таємні побачення бували то дуже короткі, то достатньо тривалі, і Кеннеді найсумліннішим чином спостерігав і записував всі дні, години і тривалість побачень. А потім на ранок ця іноформація в запечатаному конверті потрапляла на письмовий стіл Ковпервуда. Той не тямився від люті, але таким було потужне його захоплення Стефані, що він ще не міг ні на що зважитися. Френкові хотілося перевірити, до якого ступеня лицемірства здатна дійти його коханка.

Уперше в житті Ковпервуд опинився в становищі роґоносця і почувався напрочуд незвично та дивно. Навіть у години напруженої діяльності колюча думка про Стефані й на мить не покидала його. Де вона зараз? Що робить? Її здатність нахабно та безсоромно брехати мимоволі нагадувала Ковпервудові його самого. Подумати тільки, що ця панночка могла віддати перевагу комусь іншому, та ще й тепер, коли він здобув гучну славу перетворювача міста! Це мимоволі наводило його на думку про те, що він старіє,

що молодші суперники вже стають для нього небезпечними. І думка ця точила й отруювала.

Якось, промучившись усю ніч гіркими думками про Стефані, Ковпервуд сказав на ранок Кеннеді:

— Я хочу, Френсісе, щоб ви змусили цього ліфтера, з котрим там познайомилися, підібрати ключ до студії, і нехай він подбає, щоб зсередини не було іншого засуву. Ключ дасте мені. Коли панна Стефані буде там удвох із цим паном Герні, сповістіть мене телефоном.

Й ось після кількох тижнів невтомного стеження настав розв'язок. Великий жовтий місяць висів у небі, дув теплий літній вітерець. Стефані забігла до Ковпервуда в контору — попередити, що вона не зможе поїхати з ним за місто, як у них було домовлено. Вона поспішає додому, на Західну сторону, позаяк у Джорджії Тімберлейк цього вечора влаштовуються забави та танці в саду. Ковпервуд слухав її і розумів, що вона бреше. Він був, як завжди, веселий, люб'язний, жартував і посміхався, але думка про те, наскільки безсоромна ця дівуля, як нахабно грає вона свою роль і яким дурнем його вважає, не полишала чоловіка. Він казав собі, що Стефані — молода, чарівна, темпераментна і від природи легковажна та непостійна, але не міг пробачити, що вона не любила його так само самовіддано, як інші жінки.

На Стефані було легке біле плаття в чорну смужку та крислатий солом'яний брилик із білою в чорну смужку вуаллю навколо тулії й яскраво-червоною квіткою маку, що звисала над лівим вухом. Вона здалася Ковпервудові особливо юною та звабливою в цій одежі. «Суміш сучасної цивілізації та Стародавнього Сходу», — мимоволі подумав він.

— Збираєшся розважитися, маленька? — спитав він, ласкаво посміхаючись і не зводячи з неї своїх загадкових, непроникних очей. — Ми сьогодні знову будемо шануватися в компанії наших чарівних молодих друзів? Весь

почет буде в повному зборі, гадаю? Пан Блісс Бридж, пан Ноулз, пан Кросс — всі твої вірні пажі та партнери по танцях?

Він жодним словом не обмовився про Форбса Герні. Стефані весело кивнула. Вона перебувала в дуже безтурботному та святковому настрої. Френк усміхався, думаючи, що скоро, дуже скоро зможе помститися. Він викриє її у брехні, заскочить на місці злочину — можливо, в тій самій студії — і з презирством прожене геть назавжди. Якщо це сталося б у колишні часи, і не тут, а наприклад, у Туреччині, він наказав би задушити її, зашити в мішок і кинути в Босфор. Тепер в його владі було тільки одне — розійтися з невірною. І чоловік продовжував посміхатися, погладжуючи її руку.

— Бажаю весело провести час, — крикнув він їй услід, коли дівуля йшла.

Удома, близько опівночі, його покликав до телефону Кеннеді.

— Пане Ковпервуд?

— Так.

— Знаєте студію в Палаці нового мистецтва?

— Так.

— Вони зараз там.

Френк зателефонував і наказав приготувати кабріолет. У нього вже давно було заготовлено щось на зразок відмички, зробленої на його замовлення слюсарем — металевий стрижень, порожнистий на кінці і з борозенками — точно по малюнку ключа, доставленого йому Кеннеді. Просунувши стрижень у замкову щілину й одягши його на борідку ключа, вставленого зісередини, можна було без трудно відімкнути двері ззовні. Ковпервуд намацав відмичку в кишені, сів у кабріолет і поїхав. У вестибюлі Палацу нового мистецтва на нього чекав Кеннеді. Френк відпустив підлеглого додому.

— Дякую, — коротко сказав він. — Рештою я займуся сам.

Чоловік не скористався ліфтом і, хутко піднявшись сходами, пройшов у вільне приміщення навпроти, потім знову вийшов у коридор і припав вухом до дверей студії. Так, Кеннеді не помилився, Стефані була там і Герні також. Вона привела з собою цього клятого поета, розраховуючи провести з ним дивовижний вечір. У ці години в приміщенні панувала тиша, і Ковпервуд виразно чув їхні приглушені голоси. Потім до нього долетів уривок пісеньки — співала Стефані. Лють душила Френка, і він був навіть радий, що Стефані вирішила попередити його про свій намір провести цей вечір у Джорджії Тімберлейк. Махляр посміхнувся понуро та зловтішно, уявивши собі здивування і переляк Стефані. Витягнувши з кишені відмичку, він безшумно вставив її в замкову щілину й одягнув на борідку ключа. Ключ повернувся м'яко, майже безгучно. Ковпервуд натиснув на ручку дверей і відчув, як ті подалися. Він нечутно ступив у кімнату. Тихий, такий знайомий йому запальний сміх заглушив його кроки.

При звуці його різкого сухого покашлювання коханці спохопилися. Герні зробив спробу знайти притулок за гардиною, Стефані марно намагалася натягнути на себе покривало з кушетки. Від несподіванки вона оніміла і дивилася на Ковпервуда застилим поглядом. Герні спочатку також розгубився, однак незабаром опанував себе і промовив навіть дещо зухвало:

— Хто ви такий? Що вам тут треба?

Френк відповів дуже спокійно, з посмішкою:

— Нічого особливого. Панна Плейто, ймовірно, пояснить вам причину моєї появи.

Він недбало кивнув у бік Стефані. А та, відчуваючи на собі його холодний, іронічний погляд, стиснулася в клубочок і, здавалося, зовсім забула про існування Форбса Герні. Останній зрозумів уже, що перед ним його попередник — одурений і розгніваний коханець, і це несподіване відкриття змусило його ще більше розгубитися.



— Пане Герні, — з певним відтінком поблажливості сказав Ковпервуд, відвівши, нарешті, нищівний погляд від Стефані. — До вас у мене, власне, жодних справ немає, і через кілька хвилин я позбавлю вас і панну Плейто своєї присутності. Однак у мене були такі підстави з'явитися сюди. Ця молода особа доволі довго мене дурила. Вона постійно брехала мені, прикидалася невинним створінням, чому я, втім, не вірив. Не далі як сьогодні вона заявила мені, що їде на танці до своєї приятельки, котра живе на Західній стороні. Вона була моєю коханкою впродовж кількох місяців і приймала від мене гроші, коштовності, я не відмовляв їй ні в чому. Ці нефритові сережки, до речі, — також один із моїх подарунків.

Френк весело і глузливо глянув на Стефані.

— Я прийшов сюди, щоб довести їй марність подальшої брехні. Щоразу, коли я намагався викрити її в негідній поведінці, вона заливалася слізьми і нахабно брехала мені. Може, ви знаєте її краще, ніж я, можливо, дуже прив'язані до неї. В усілякому разі, від вас мені нічого не треба. А цю даму, — тут Ковпервуд знову повернувся до Стефані і зміряв її презирливим поглядом, — прошу тільки про одне — не обтяжувати себе більше відвертою брехнею.

Упродовж цього доволі своєрідного монологу Стефані, перелякана, тремтяча і все ж чарівна, забившись у куток величезної канапи, мов зачарована, не зводила очей із Ковпервуда, і погляд цей без слів говорив про те, як, незважаючи на всю легковажність, їй боляче його втрачати. Його міцна сильна постать, спокій і незворушність, і навіть самі слова його, уїдливі та нещадні, запалили її палку уяву, завжди готову спалахнути, наче порох. Покривало, в яке вона загорнулася, лише частково приховувало її наготу. Смагляві руки, плечі, груди та тонкі стрункі ноги з округлими колінами були зовсім голі. Темне волосся безладно розсипалося, а по-дитячому наївне обличчя, перелякане та страдницьке, здавалося, молило Френка.

Стефані й справді була надзвичайно перелякана. Вона в глибині душі завжди побоювалася Ковпервуда. Цей сильний, суворий і чарівний чоловік уселяв їй побожний страх. Вона не вимовила ні слова і тільки зиркала на вже колишнього коханця, все ще намагаючись зачепити його серце жалібним, як у скривдженої дитини, виразом обличчя. Але Френк відповідав їй поглядом, сповненим холодного презирства, а на її нового коханця дивився з майже неприхованим глузуванням. Він спокійно стояв перед заскоченими на гарячому й усміхався, і думка про те, кого вона втрачає, який це незвичайний чоловік, пронизала Стефані. Поруч із ним Форбс Герні — меланхолійний, замріяний поет — здався їй раптом жалюгідним і безбарвним — порожньою примхою романтичної уяви. Стефані шукала і не знаходила слів, вона готова була благати Ковпервуда про прощення, але відчувала, що це надаремно, і до того ж тут був Герні... До горла дівулі підкотився клубок, очі затуманились, і Френк побачив, як у них крізь сльози блиснув знайомий йому таємничий і манливий вогник. Він добре знав цей погляд. То була хвилина гіркого торжества для Ковпервуда.

— Дозвольте дати вам пораду, Стефані, — сказав він. — Ми, безумовно, не побачимося більше. Ви — талановита актриса. Йдіть на професійну сцену. Вас чекає слава, якщо ваші любовні пригоди не завадять вам присвятити себе мистецтву. Припускаю, звісно, що така розбещеність — потреба вашої натури, але не забувайте, що в суспільстві існує цілком певний погляд на таку поведінку. Прощайте.

Френк розвернувся і стрімко попрямував до дверей.

— Френку! О, Френку! — залементувала Стефані.

Це був сумний, повний відчаю, несвідомий крик. Вона забула про присутність свого нового коханця. Герні дивився на неї, широко розплющивши очі. Але Ковпервуд, здавалося, навіть не чув її закликів. Він вийшов зі студії,

перетнув темний коридор і спустився сходами. На мить, на одну коротку мить він знову відчув себе у владі цього розбещеного, аморального і все ж таки чарівного створіння, немов в обличчя йому пахнув міцний аромат якоїсь отруйної квітки.

«Будь ти проклята! — подумки гаркнув Френк. — Будь ти проклята — тварюка, шльондра, повія!» Він кидав найбрудніші, найцинічніші лайки, бо в цю хвилину, вперше в житті, відчув, що означає — кохати, пристрасно бажати й утратити, втратити назавжди. Він присягнув собі, що його життєві шляхи і Стефані Плейто більше ніколи не перетнуться.

## 29. РОДИННА СВАРКА

Сталося так, що після описаного вище розриву душевний спокій Ейлін знову був порушений — і не ким іншим, як пані Плейто, втім, без жодного наміру з її боку. Заїхавши якимось навідати пані Ковпервуд, вона розговорилася про успіхи своєї доньки, про труднощі, які переживають «гарриківці», і про те, що Стефані скоро з'явиться в новій ролі — буде, мабуть, грати китаянку.

— Ці нефритові прикраси, що ви їй подарували, — чарівні, — люб'язно посміхаючись, заявила пані Плейто. — Я тільки цими днями вперше побачила їх. Стефані мені нічого раніше не розповідала. Вона в такому захваті від цього дарунку, що я маю від щирого серця дякувати вам.

Ейлін широко розплющила очі.

— Я, даруйте, щось не пригадую... — вона негайно подумала про Ковпервуда, про його одвічні слабкості, і в душу її закралася підозра. Розгубленість і збентеження відбилися на обличчі жінки.

— Та що ви? — здивувалася, своєю чергою, пані Плейто, дещо збентежена словами Ейлін. — Ну як же, сережки, брошка і браслет! Стефані сказала, що це ви їй подарували.

— А, ну так, звісно, — схаменувшись, пробурмотіла Ейлін. — Пригадую тепер. Власне кажучи, це був подарунок Френка. Дуже рада, що ці дрібнички сподобалися вашій доньці.

І вона чемно посміхнулася.

— Стефані вважає їх чудовими, і вони справді дуже їй личать, — добродушно сказала пані Плейто, вважаючи, що непорозуміння вичерпане.

Розмова ця відбулася тому, що Стефані забула якось замкнути свою скриньку з прикрасами, і пані Плейто, шукаючи щось у кімнаті доньки, побачила нефрити. Чудово розуміючи, наскільки вони цінні, матір не забарилася допитати доньку. Та в першу мить розгубилася, але одразу ж опанувала себе. Якось вона була у Ковпервудів, і Ейлін вмовила її прийняти цей презент, пояснила вона недбало.

На жаль, для пані Ковпервуд цією розмовою справа не обмежилася. На обіді у Різа Граера, молодого скульптора, котрий будує собі світську кар'єру, представленого їй Тейлором Лордом, Ейлін довелося переконатися в тому, що товариство не бажає співчувати жінці, котра втратила прихильність свого чоловіка. Входячи у вітальню, вона почула, як одна леді, стоячи біля ширми, де гості залишали свої накидки та шалики, сказала іншій:

— Дивіться, он іде пані Ковпервуд. Дружина того самого Ковпервуда, котрому належить половина всіх міських залізниць у нас у Чикаго. Весь минулий сезон він плувався з тією Плейто — актрисою з «Театру гарриківців».

Інша дама ствердно кивнула, із заздрістю розглядаючи розкішну, з темно-зеленого оксамиту сукню Ейлін.

— А ви думаєте, що вона вірна йому? — Ейлін вся перетворилася в слух. — Вигляд у неї в усілякому разі — доволі зухвалий.

Дружині Френка вдалося потім ближче розглянути цих дам, коли вони стояли відвернувшись і не дивилися на неї, і на обличчі Ейлін було ясно написано все, що

вона про них думає. Але що з того? Кляті пліткарки вже поранили її в саме серце. Ейлін була обурена, приголомшена та розгублена. В яке принизливе становище ставить її чоловік, даючи своєю легковажною поведінкою підстави для таких сентенцій!

Але минуло ще кілька днів, і на Ейлін чекало нове випробування. Якось, вийшовши зі своєї спальні на галерею, що оточувала хол, Ейлін почула внизу голоси. Дві служниці жваво обговорювали чиказькі звички загалом і поведінку свого господаря зокрема. Одна з них — висока на зріст, кістлява дівчина років двадцяти восьми, працювала в Ковпервудів покоївкою, інша — кремезна, огрядна особа сорока з гаком років, перебувала на посаді молодшої економки. Обидві вдавали, що зайняті прибиранням, але працювали не стільки руками, скільки язиками. Кошова покоївка зовсім нещодавно перейшла до Ковпервудів від Кокрейнів. Еймар Кокрейн, колишній директор «Залізничної компанії Західної сторони», був тепер директором нової компанії — «Західно-чиказької транспортної».

— Можете уявити, любонько, — почула Ейлін голос сухореброї покоївки, — як я здивувалася, коли дізналася, хто мене наймає! Коли мені господарі сказали, я своїм вухам не повірила. Та наша панна Флоренс бігала до нього на побачення чи не тричі на тиждень! Просто не второпаю, як це її матінка все прогавила.

— Так, — зітхнула друга, — він ще той бабій і гультай.

При цьому вона виразно сплеснула руками, чого Ейлін, природно, вже не могла бачити.

— Сюди також бігало одне дівчисько. Вона живе на нашій вулиці, Гейгенін її прізвище. Батько у неї видає газету. У них дуже гарний будиночок за два кроки звідси. Останнім часом, правда, вона щось до нас не заходить. А скільки я разів бачила, як він цілувався з нею саме в цій кімнаті! Бути того не може, щоб пані Ковпервуд нічого не знала, ніколи цьому не повірю. Мені розповідали, як вона

одного разу налетіла на одну дамочку, з якою плутався її чоловік. Кажуть, тут жах що було, коли пані в неї вчепилася, й обидві верещали на весь будинок, наче їх різали. Але всі чоловіки — негідники, якщо це стосується жінок.

Легкий шурхіт примусив пліткарок відскочити одна від одної, але Ейлін і так уже почула достатньо. І що їй тепер робити? Знову нові зв'язки, нові жінки, про котрих вона й не підозрювала! Панна Флоренс — це, певна річ, Флоренс Кокрейн — адже довгов'яза покоївка працювала раніше у Кокрейнів. І ще Сесилія Гейгенін. Подумати тільки — донька видавця Гейгеніна, одного з їхніх найкращих друзів! І Френк цілував її тут! Невже цьому не буде кінця — його віроломству, його зрадам!

Ейлін повернулася в спальню у нестямі від люті та горя, думки її плуталися. Що ж їй робити? Покинути Френка? Сказати йому в обличчя все, що вона про нього думає? Стежити за ним? Найняти ще нишпорок? Навіщо, для чого? Вона вже наймала нишпорок одного разу. Хіба це завадило Френку завести роман зі Стефані Плейто? Анітрохи. Хіба це може перешкодити новим захопленням? Безперечно, ні. Так виглядає, що її спільне життя з Френком добігає кінця, невідворотного, сумного кінця. Адже довго так тривати не може. Ймовірно, вона не мала рації, коли розлучила його з пані Ковпервуд. Але ж Ліліан зовсім не пара Френкові. За що ж така страшна розплата? Якби Ейлін була забобонна чи релігійна, читала Біблію, чого вона, звісно, не робила, їй зараз згадалося б, ймовірно, одне з найфаталістичніших пророцтв Нового Заповіту: «Якою мірою міряєте — такою відміряють і вам».

Нездоланий потяг Ковпервуда до прекрасної статі і справді не міг не призвести до сумних наслідків. Після розриву зі Стефані Плейто Френк, як то кажуть, пустився берега, і в числі його численних жертв опинилися спочатку Сесилія Гейгенін — чарівна донька видавця Гейгеніна, вельми гідного чоловіка, прихильно налаштованого до Ков-

первуда, котрий щиро служив йому опорою в газетному світі. А потім і донька Еймара Кокрейна. Втім, не можна не помітити, що в усіх своїй любовних пригодах Френк був не стільки спокусником, скільки жертвою спокуси.

Його зближення з Сесилією Гейгенін відбулося дуже просто. Будучи приятелем її батька і частим гостем в їхньому будинку, Ковпервуд одного чудового дня виявив, що молода панночка вельми чутлива до його чарів. Сесилії в ті часи виповнилося двадцять років. Пишна, білошкіра, світловолоса та блакитноока, вона вирізнялася життєрадісною вдачею і, незважаючи на свою лялькову зовнішність, доволі кмітливим розумом. Френкові подобалося жартувати і розважатися з нею. Він звик гратися з Сесилією, коли та була ще дитиною, школяркою. Ігри та жартівливі дотепи тривали і потім, коли Сесилія вже вчилася в коледжі та приїжджала додому на вакації. Тепер вона жила вдома, і Ковпервуд бачив її значно частіше — майже щоразу, коли заходив до її батька, щоб обміркувати з ним, як краще піднести публіці ту чи іншу зі своїх чергових махінацій.

Якось увечері Гейгенін відлучився з дому у справах, пов'язаних із концесіями Френка, і той опинився із Сесилією наодинці. Відбувся обмін усмішками, багатозначними поглядами, і панночка у відповідь на якийсь жарт гостя грайливо замахнулася на нього книгою. Ковпервуд схопив дівчину за руки і стиснув їх — ласкаво, але міцно.

— Пустіть, вам усе одно зі мною не впоратися, — хоробро сказала Сесилія.

— Он як? — відказав Ковпервуд.

За цим послідувала жартівлива боротьба, в результаті якої Сесилія після напівудаваного опору опинилася в обіймах Френка і голівка її схилилася на його плече.

— Пустіть... — сказала вона, дивлячись на чоловіка знизу вгору глузливо і трохи налякано. — А далі що? Вам доведеться відпустити мене — і тільки.

— Ні, не так скоро, як ви гадаєте.

— Дуже скоро. Зараз повернеться татко.

— Ну що ж, до того часу принаймні я вас не відпущу. Яка ви гарна, Сесиліє, гарнішаєте з кожним днем.

Вона принишкла, переставши чинити опір, і на її переляканому обличчі з'явився мрійливий вираз. Ковпервуд погладив дівчину по щоці та поцілував. Повернення пана Гейгеніна поклато край цій сцені, але після такого початку знайти спільну мову вже було неважко.

Перші кроки до зближення з Флоренс Кокрейн — донькою Еймара Кокрейна, директора «Залізничної компанії Західної сторони» — мало чим відрізнялися від описаного вище, а фінал в обидвох випадках був абсолютно однаковий. Аби ви могли уявити собі Флоренс Кокрейн, згадаємо, що вона також була білявка, як і Сесилія, але зовсім іншого типу — тоненька, тендітна та замріяна. Вона запоєм читала романи, захоплювалася Марло і Джонсоном, і Ковпервуд, цей великий махляр, зайнятий якимись таємничими фінансовими операціями, котрий часто приходив радитися з її батьком, полонив уяву дівчини, немов якийсь герой давніх часів. Сумно-розмірений уклад життя, міщанський добробут її домівки не вабили Флоренс Кокрейн, і в душі її назрівав протест. Френк розгадав, що коїться з дівчиною, провів із нею кілька вечорів в абстрактно-піднесених бесідах, проникливим поглядом зазірав їй в очі і незабаром прочитав у них бажану відповідь. Ні Еймар Кокрейн, ні його манірно-доброчесна дружина ні про що не здогадалися.

І все ж Ейлін, міркуючи над останніми любовними походеньками чоловіка, відчула раптом, незважаючи на всю свою досаду та горе, певне заспокоєння. Що не кажи, а такі швидкоплинні зради менш небезпечні для неї, ніж одна стійка прихильність. Якщо Ковпервуд і далі буде так волочитися за жінками, він навряд чи покохає когось серйозно, а в такому разі навіщо йому кидати її?



Але який це все ж таки удар для її жіночого самолюбства, мимоволі думалося жінці. Який ганебний кінець ідеального подружнього союзу, що, здавалося, буде тривати вічно! Подумати тільки: вона, Ейлін Батлер, котра не знала собі рівних, затьмарює всіх своєю вродою та чарівністю, має настільки рано — адже їй ледь минуло сорок років — поступитися дорогою молодим суперницям! І кому? Якимось жалюгідним, непоказним шмаркачком! Стефані Плейто! Сесилії Гейгенін! Або цій, як її... Флоренс Кокрейн — сухій, як тріска, і блідій, як мрець! І ось вона, блискуча красуня, в розквіті сил і всіх своїх жіночих зваб, відсунута на задній план. Гладенька, сліпуча шкіра, ясні, променисті очі, на чолі, на шиї, на підборідді — жодної зморшки. Золоте руно волосся, пружна хода, прекрасний зріст і бездоганна постава, розкішні сукні, коштовності, вміння одягатися... А Френк вважає кращими за неї якихось жовторотих вертихвісток! Це здавалося Ейлін неймовірним і глибоко несправедливим. Яке жорстоке життя! Який непостійний Френк у своїх смаках і вподобаннях! Боже милий, Ісусе праведний, невже це правда? Чому Френк розлюбив її? Ейлін знову і знову розглядала себе в дзеркалі й усе більше ятрила свої рани. Чому він відкинув її красу? Чому інші жінки здаються йому кращими? Скільки разів запевняв чоловік її в своєму коханні — навіть тоді брехав? Чому інші чоловіки зберігають вірність своїм дружинам? Її батько завжди був вірний її матері. При згадці про батька в Ейлін тьохнуло серце — адже вона зганьбилася в його очах... Але все одно, що було — загуло, а тепер тільки вона мала всі права на Френка. Жінка розглядала свої очі, волосся, руки, плечі... Чому Френк більше її не любить? Чому? Чому?

Одного вечора, незабаром після цього нападу горя, Ейлін читала у себе в будуарі якийсь роман, чекаючи повернення чоловіка, як раптом задзвонив телефон. Ковпервуд хотів попередити, що затримається в конторі, а потім,

можливо, йому доведеться поїхати в Пітсбург. На півтора дня, не більше. Післязавтра він уже точно буде вдома. Ейлін засмутилася, і Френк помітив це по її голосу. Вони збиралися цього дня обідати у Гоксема, а потім поїхати в театр. Чоловік запропонував їй поїхати до Гоксема без нього, але Ейлін чомусь різко засперечалася у відповідь і повісила трубку не попрощавшись. О десятій годині Ковпервуд зателефонував знову і сказав, що він передумав. Може, Ейлін хоче повечеряти з ним у ресторані? Тоді нехай перевдягається, він заїде за нею. А якщо ні, вони проведуть вечір удома.

Ейлін негайно вирішила, що Френк намірявся розважитися на стороні, але щось йому завадило. Він зіпсував їй вечір, а тепер, за відсутністю чогось кращого, вирішив з'явитися додому, щоб ошчасливити дружину своєю присутністю. Це розлютило Ейлін. Двозначність її становища, постійна невпевненість у Ковпервудові починали позначатися на її нервах. У повітрі запахло грозою, і незабаром шторм здійнявся. Френк приїхав трохи пізніше, ніж обіцяв, стрімко увійшов до кімнати, вхопив Ейлін в обійми і, поцілувавши, ніжно та жартівливо погладив по руці, а потім поплескав по плечу. Жінка насупилася, і чоловік спитав:

— Що трапилося? Маленька не в гуморі?

— Нічого особливого, — відрубала Ейлін роздратовано. — Те ж, що завжди, не варто про це базікати. Ти обідав?

— Так, нам приносили обід у контору.

Ковпервуд не брехав. Він справді обідав у себе в конторі разом із Мак-Кенті й Едісоном. Не відчуваючи цього разу за собою провини, Френк захотів виправдатися перед дружиною.

— Я не міг вирватися сьогодні, — сказав він, — мені самому шкода, що справи забирають у мене так багато часу, але незабаром стане легше. Все йде тепер на лад.

Ейлін вивільнилася з його обіймів і підійшла до туалетного столика. Пригладила розпатлане волосся, уважно

оглянула себе в дзеркало, сіла і заглибилася в роман. «Знову набурмосилася!» — подумав Ковпервуд.

— Ну, Ейлін, у чому річ? — спитав він. — Ти не рада, що я прийшов додому? Знаю, останнім часом тобі було нелегко, але час уже забути минуле. Давай краще думати про майбутнє.

— Про майбутнє? Не смій казати мені про майбутнє! — злісно вигукнула Ейлін. — Не дуже багато радощів воно мені обіцяє.

Френк бачив, що в ній усе закипає, але, покладаючись на її прихильність до нього і на своє вміння переконувати й умовляти, сподівався, що зуміє заспокоїти дружину.

— Даремно ти так бідкаєшся, дитинко, — сказав він. — Ти ж знаєш, що я ніколи не переставав тебе кохати. І ніколи не перестану. Правда, зараз у мене купа всіяких клопотів, які часто розлучають нас із тобою проти моєї волі, але почуття моє до тебе незмінне. Мені здається, ти й сама це тямиш.

— Почуття? Твої почуття? — з гіркотою зронила Ейлін. — Про які почуття ти верзеш? Ти даруєш іншим жінкам нефритові коштовності та волочишся за кожною спідницею, яка тільки трапляється тобі на очі! Й у тебе ще вистачає духу розповідати мені про свої почуття! Адже ти і додому з'явився лише тому, що тобі не вдалося розважитися десь на стороні. Так, так, я знаю ціну твоїм почуттям. Знаю!!!

Ейлін з відчаєм відкинулася на спинку крісла і знову схопила свій роман. Ковпервуд пильно зиркнув на дружину — цей натяк на Стефані був для нього повною несподіванкою. Так, мати справу з жінками стає часом нестерпно виснажливим.

— Що ти, власне, хочеш цим сказати? — запитав він обережно, здавалося, винятково щирим і безневинним тоном. — Ніяких нефритів я нікому не дарував і ні за якими спідницями, як ти це називаєш, ще не волочився. Я просто не розумію, до чого ти хилиш, Ейлін.

— О, Френку! — обурилася Ейлін втомлено, в її голосі пролунав закид. — Як ти можеш так брехати! Ну, навіщо ти брешеш мені в очі? Мене нудить від твоєї брехні, від твоєї облуди. Навіть слуги — і ті вже пліткують про твої витівки, а ти хочеш, щоб я тобі вірила? Хіба я винна, що пані Плейто приходить сюди і питає мене: з якого дива ти даруєш коштовності її доньці! Розумію, чому ти брешеш, тобі треба заткнути мені рота, змусити мене мовчати. Ти боїшся, що я побіжу до пана Гейгеніна, або до пана Кокрейна, або до пана Плейто, або до всіх трьох гамузом. Можеш не турбуватися, не побіжу, не бійся. Ти остогид мені своєю брехнею. І подумати тільки, на кого він спокусився! Стефані Плейто — ця худюща жердина! Сесилія Гейгенін — діжка з тістом! А Флоренс Кокрейн — не що інше, сонна риба! (Ейлін іноді давала доволі влучні характеристики.) Якби не мої близькі, котрим я і так вже принесла чимало прикрощів, та не різні чутки і плітки, що можуть зашкодити твоїм справам, я б не стала чекати ні секунди і пішла від тебе! І як тільки я могла повірити, що ти мене кохаєш, що ти взагалі здатен когось любити по-справжньому! Яка дурня! Але мені тепер байдуже! Можеш продовжувати в тому ж дусі. Тільки запам'ятай: не думай, що я і далі буду терпіти все, як терпіла досі. Ні, не буду. Більше тобі не вдасться мене одурити. Я не хочу так жити. Я ще не стара. Знайдуться чоловіки, котрі раді будуть обдарувати мене своєю увагою, раз я тобі не потрібна. Я вже сказала тобі якось і повторюю знову: якщо ти будеш мене зраджувати, я тобі цього не подарую, так і знай! Ось побачиш, я також заведу собі коханців. Так, так! Присягаюся!

— Ейлін! — сказав Ковпервуд м'яко, з благанням, усвідомлюючи, що нова брехня не подіє. — Невже ти не пробачиш мені ще один, останній раз? Будь поблажлива, пожалій мене. Я сам не розумію себе часом. Може, я якось інакше влаштований — не так, як інші. Ми з тобою вже прожили разом таке довге життя. Почекай ще трохи. Дай мені час. Побачиш, я стану іншим. Я доведу тобі...

— О так, безумовно, я маю чекати! Він, бачте, стане іншим! А хіба я мало чекала? Хіба мало провела безсонних ночей, тиняючись тут із кутка в куток, поки ти пропадав невідомо де? Пожаліти тебе? Звісно, чому б ні? А хто пожаліє мене, коли серце моє рветься на шматки! О, Матінко Божа, врятуй мене! — в безмірному розпачі вигукнула раптом Ейлін. — Я така нещасна! Така нещасна! У серці такий біль! Такий нестерпний біль!

Вона судомно притисла руки до грудей і кинулася геть із кімнати. Її легкий, стрімкий, пружний крок, що завжди полонив Ковпервуда, навіть і зараз справив на нього враження. Але, на жаль, це був лише миттєвий жаль із приводу того, що життя таке жорстоке і все в ньому настільки скороминуще! Френк поспішив за Ейлін і (точнісінько, як після сучки з Ритою Солберг) спробував схопити її в обійми, але та роздратовано відштовхнула чоловіка.

— Ні, ні! — кричала вона. — Облиш мене! Мені це все набридло!

— Люба, ти несправедлива до мене! — він вимовив це з почуттям, напрочуд щиро. — Через один сумний випадок у минулому ти тепер бачиш все у викривленому світлі. Присягаюся, я не зраджував тебе ні зі Стефані Плейто, ні з іншими жінками. Я залицявся до них трохи, але ж це все — дрібниці. Будь мудра. Я зовсім не такий негідник, як тобі здається. Я зайнятий зараз дуже серйозними справами, від яких твій добробут, твоє майбутнє залежать такою ж мірою, як і моє. Будь же розумницею, Ейлін, будь поблажлива до мене.

Все повторювалося знову і знову: ті ж докори та звинувачення з одного боку, ті ж виправдання і вмовляння — з іншого. Нарешті, втомлена, змучена тілом і душею, відчуваючи, що їй не під силу розрубати цей вузол, Ейлін здалася і, поступаючись умовлянням Ковпервуда, дозволила йому переконати себе в тому, що і на її частку залишилися

ще якісь крихти почуттів. Вона зовсім впала духом, туга гризла її серце. Та й сам Френк, хоча і намагався втішити Ейлін, чітко розумів, що йому ніколи більше не вдасться відродити в ній колишню віру в його кохання, бо для цього він мав би оточити її такою увагою, на яку він, із його прагненням до розмаїття та новизни, вже не був здатен.

На якийсь час мир був відновлений, але, знаючи, чого чекає від нього Ейлін, знаючи її палку й егоїстично вимогливу натуру, Ковпервуд розумів, що це — ненадовго. Він буде йти своїм шляхом, і вона рано чи пізно залишить його. Нічим тут, мабуть, не допоможеш. Переробити себе він не міг. Френк був особою дуже пристрасною, різнобічною, складною і надто великим егоїстом, щоб зберігати прихильність до когось одного.

### 30. ПЕРЕПОНИ

Перешкоди, що виникають часом на шляху найудачливішої й успішної людини, — несподівані та різноманітні. Сильний плавець може виплисти і проти течії. Іншим допомагає випадок, часом доводиться вступати в спілку з кимось, інші самі, пристосовуючись до обставин, несвідомо віддаються на волю цього випадку, і приплив виносить їх на берег. Що це, божественний промисел? Аякже! Ніхто ще не проник в цю таємницю. Добрий геній? Так думає багато хто — на свою погибель (згадаємо Макбета!). Або це — наш несвідомий потяг до добра, обов'язку та справедливості? Але всі ці ярлики — творіння рук людських. Усе не доведено і все — дозволено.

Так, наприклад, коли Ковпервуд заволодів конкою на Західній стороні, між очолюваною ним компанією й таким собі Редмондом Парді, відомим лихварем, скупником земельних ділянок і гендлярем нерухомістю, виникла суперечка, що розбурхала весь Чикаго. Тунелі на Ла-Саль-

стрит і Вашингтон-стрит були вже здані в експлуатацію, але тут виникла потреба в третьому тунелі — на південь від Вашингтон-стрит, позаяк інтереси північної та південної околиць Західної сторони вимагали проведення канатної дороги по Ван-Б'юрен-стрит і Блу-Айленд-авеню. Найкраще було б прокласти тунель біля Ван-Б'юрен-стрит, бо це був найкоротший шлях до ділового центру міста. Тунель був украй необхідний Френкові. Але як домогтися дозволу прокласти його під річкою від Ван-Б'юрен-стрит і точнісінько під мостом, яким якраз відбувався інтенсивний рух? Тут відразу виникали всілякі ускладнення. Перш за все для прокладання тунелю під річкою був потрібен дозвіл військового міністерства в Вашингтоні. Далі — це було справою напрочуд важкою та клопіткою, оскільки довелося б на якийсь час закрити рух на мості або навіть розібрати його. Після захоплення Ковпервудом двох тунелів часописи і без того стежили за кожним його кроком. Більшість із них була налаштована підозріло, а багато видань — і відверто вороже. Тому Френк вирішив замість того, щоб звертатися в муніципалітет за дозволом, купити велику ділянку землі на північ від моста і таким чином отримати можливість безперешкодно приступити до робіт.

Найбільш підходящою для цієї мети виявилася ділянка на березі річки, зайнята семиповерховим торговим домом. І ділянка, і будівля належали вже згаданому вище Редмонду Парді — довготелесому, худому, не дуже чистому на вигляд суб'єкту, котрий носив целулоїдні комірці та манжети і сильно гугнявив.

Ковпервуд, як годиться, підіслав до пана Парді підставних осіб, котрі запропонували йому продати ділянку за прийнятною ціною. Але Парді, підозрілий та обережний, як кожен скнара, нюхом чув афери й уже встиг розвідати про задуми Френка. Він відчув хорошу поживу.

— Ні, ні і ні, — щоразу заявляв він представникам Сильвестра Тумі, настирливого земельного агента Ковпервуда. — Не хочу продавати. Ідїть собі з Богом.

Сильвестр Тумі врешті-решт опинився в глухому куті і зізнався про це Ковпервудові. Той негайно викликав на допомогу генерала Ван-Сайкла і високоповажного Кента Берроуза Мак-Кібена, котрі, наче якісь рятівні маяки, завжди вказували йому правильний шлях у штормову негоду. Генерал, правда, вже неабияк осунувся від старості, і Френк міркував, як би відправити його на пенсію, але Мак-Кібен ще був у розквіті сил і здібностей — самовдоволений, вродливий, завжди причепурений і спритний. З'ясувавши все в пана Тумі, генерал і Мак-Кібен повернулися до Ковпервуда зі своїм перспективним проектом. Після цього на сцені з'явився новий персонаж — високоповажний Наум Дікеншиц, один із суддів апеляційного суду штату. Він уже давно, — а за допомогою яких махінацій, краще помовчимо, — був упряжений у колісницю великого Ковпервуда. Судді запропонували застосувати всі свої знання в царині крутійства і знайти вихід зі скрутного становища. За його порадою було вирішено негайно приступити до прокладання тунелю.

Спочатку від сходу, тобто від Франклін-стрит, а потім, через вісім місяців, — із заходу, тобто від Канал-стрит. Між ділянкою пана Парді та річкою, всього за тридцять футів від його торговельної будівлі, з'явилася копальня. Пан Парді стежив за цими зловісними приготуваннями із жадібним блиском в очах. Він не сумнівався в тому, що коли тунель наблизиться до його володінь, компанія змушена буде вивалити йому за його ділянку стільки дзвінкої монети, скільки він забажає.

— Ну і ну, лихий би тебе взяв! — бурмотів пан Парді, потираючи руки, немов Шейлок, котрий знає, що розплата людським м'ясом уже неминуча.

І все ж таки інколи його охоплювала якась невиразна тривога. Нарешті, коли набуття жаданої ділянки стало для Ковпервуда нагальною потребою, він послав за його власником, і той з'явився в приємному передчутті вигідної угоди, що обіцяла ціле багатство.



— Пане Парді, — невимушено почав Френк, — ви володієте по той бік річки земельною ділянкою, яка мені дуже потрібна. Чому б вам її не продати? Мені здається, нам краще владнати цю справу полюбовно.

Він із посмішкою спостерігав за Парді, а той нишком, по-вовчому, озирався навколо, боячись продешевити, прикидаючи подумки, скільки тут можна здерти. Земельна ділянка, що належала панові Парді разом із будівлею і всім інвентарем, коштувала близько двохсот тисяч доларів.

— А навіщо мені її продавати? — сказав Парді. — Там у мене хороший, міцний будинок. Мені він потрібен не менше, ніж вам. Я від нього прибутки отримую.

— Правильно, — відповідав Ковпервуд. — Але я готовий заплатити вам хорошу ціну. Адже мова йде про заклад громадського користування. Тунель украй потрібен населенню Західної сторони та навіть особисто вам, якщо у вас є там земельні ділянки. На гроші, які я вам заплачу, ви зможете придбати ділянку значно більшого розміру,десь по сусідству або в будь-якому іншому районі, і також будете отримувати з неї хороший прибуток. У нас — інша ситуація. Тунель має пройти саме тут, інакше я не став би витрачати час на суперечки з вами.

— Ото ж бо й воно, — вперто відповів пан Парді. — Ви почали копати цей свій тунель, нікого не спитавши, а тепер я маю, бачте, забиратися зі своєї землі. То з якого дива мені поступатися своєю ділянкою?

— Я дам вам хорошу ціну.

— Скільки ж ви дасте?

— А скільки б ви хотіли отримати?

Пан Парді, старий лис, почухав за вухом.

— Мільйон доларів.

— Мільйон доларів? — обурився Ковпервуд. — Чи не здається вам, пане Парді, що ви перебрали міру?

— Ні, не здається, — незворушно відповів той. — Я прошу не більше того, що коштують ділянка та будівля.

Френк зітхнув.

— Дуже шкода, — повільно і чітко промовив він. — Ви забагато просите, пане Парді. Якщо хочете, можете отримати триста тисяч доларів готівкою, і покінчимо з цим.

— Мільйон доларів, — вперто повторив Парді, вступившись у стелю.

— Що ж, дуже шкода, пане Парді, — повторив Ковпервуд. — Але з вами, мабуть, не домовишся. Я пропоную хорошу ціну, а ви вимагаєте чогось безглузлого. Подумайте як слід. Ми можемо прокласти тунель і без вас.

— Мільйон доларів.

— Нічого не вийде, пане Парді. Ваша ділянка цього не варта. Навіщо ж ви пручаєтесь? Ну, гаразд, хай буде триста двадцять і ще п'ять тисяч, я зараз випишу вам чек.

— Я не візьму ні п'ятсот, ні п'ятсот тисяч доларів, ні зараз, ні потім. Я знаю свої права, пане Ковпервуд.

— Чудово, отже, більше і теревенити нема про що, — сказав Ковпервуд. — Не хочете продавати — то й не треба. Може, ви ще й передумаете.

Пан Парді пішов, а Френк викликав до себе своїх адвокатів та інженерів. Минуло десь із півтора тижня, і в суботу ввечері, коли всі контори закрилися і будівля, що служила предметом розбрату, спорожніла, на ділянку пана Парді прибула група робітників — десь близько трьохсот осіб — з кирками, лопатами, тачками та динамітними шашками. Наступного дня, тобто в неділю, в неробочий день, коли судові й адміністративні установи були зачинені, приблизно до заходу сонця все вже було скінчено, і на місці одного з крил солідного семиповерхового будинку — колишньої власності пана Парді — чорнів величезний котлован. Звістка про те, що його будинку вже майже не існує, долетіла до джентльмена в целулоїдних комірці та манжетах тільки о дев'ятій годині ранку в неділю і викликала в нього, як і слід було очікувати, шалену лють. Коли пан Парді, запашілий і спітнілий від хвилювання, прибув

на місце події, частина стіни ще стояла, і він негайно викликав поліцію. Однак, як не дивно, це мало допомогло пану Парді, бо поліції було пред'явлене розпорядження найвищої судової інстанції, за підписом високоповажного Наума Дікеншица, в якому пропонувалося прокладці тунелю не перешкоджати. (Згодом, коли цим визначним документом зацікавилася інша висока інстанція, з'ясувалося, що він зник. Подейкували, що цей документ ніяк не міг бути пред'явлений поліції, позаяк його не існувало зовсім.) Тим часом роботи на ділянці йшли своєю чергою. Адвокати забігали від одного знайомого судді до іншого. Вирячені очі, червоні пики, голос, що тремтить від обурення...

Судді вислуховували повідомлення про нечуване зухвальство, але — закон є закон, встановлена процедура є встановлена процедура, і жоден припис не може бути винесений у святковий день, коли всі приймальні зачинені. Правда, близько третьої години вдалося все ж таки розшукати послужливого посадовця, котрий погодився надряпати припис, що припиняє це нечуване самоуправство. Але до цього часу будову вже знесли і роботу майже скінчили. «Західно-чиказькій транспортній» залишалося тільки роздобути новий припис, що анулює вищевказане і застерігає проти посягання на права, привілеї тощо цієї компанії. І створити таким чином кляузну справу, яка природним ходом речей мала потрапити в апеляційний суд штату, де їй належало добродичинно пролежати під сукном до кінця віків. Потім ще впродовж кількох років писалися всілякі розпорядження, скасування рішень, запити, апеляції, клопотання про передачу справи із суду штату до суду федерального на основі конституційних прав, привілеїв тощо. Врешті справа була залагоджена і без усіх судових інстанцій, бо пан Парді на той час став поступливішим. Однак часописи, які зуміли роздобути повну інформацію про цю тяганину, знову відкрили вогонь по Ковпервудові.

І все ж таки поєдинок із Редмондом Парді заподіяв Френкові набагато менше клопотів і турбот, ніж суперництво нової компанії — «Чиказької транспортної». Ідея створення такої компанії спочатку зародилася в мізках такого собі Джемса Фернвейла Волсі, вельми підприємливого молодого каліфорнійця, і вилилася тишком-нишком у потік прохань і клопотань із боку доброї половини населення південно-західної околиці міста, де планувалося прокласти нову лінію міської залізниці. Цього молодого честолюбця, Джемса Фернвейла Волсі, не так легко було позбутися. Крім усіх цих прохань і клопотань, які ніхто не міг заборонити йому подавати, у Волса був на руках ще один козир: він пропонував запровадити новий тип транспорту, що вже існує подекуди в інших містах, і який діє на електричній тязі. На даху вагона встановлювалася довга металева штанга з роликом, що ковзав електричним дротом, підвішеним на стовпах. Такий спосіб пересування вважався зручнішим, ніж канатна дорога, і навіть дешевшим, ніж конка.

Ковпервуд уже і раніше чув про ці електричні залізниці й упродовж останніх років із великим зацікавленням вивчав їх, бо розумів, що вони мають вчинити революцію у міському залізничному транспорті. Але позаяк він зовсім нещодавно спорудив свою чудову канатну дорогу, то, природно, вважав не вигідним від неї відмовлятися. Трамвай був нововведенням, із яким, на думку Френка, населення Чикаго могло почекати до того часу, поки він, Ковпервуд, не визнає, що вже настав час запровадити цей новий тип тяги — спершу на околицях, а потім і повсюдно.

Однак, перш ніж Френк устиг вжити необхідних заходів для приборкання Волсі, цей спритний молодий пройдисвіт, котрий мав нестримну фантазію і добре підвішений язик, зумів залучити на свій бік таких суто зацікавлених осіб, як Джордан Джулс, колишній директор «Північно-чиказької газової компанії», котрий втратив

неабияку частку своїх статків у «газовій війні» з Ковпервудом, і Трумен Леслі Мак-Дональд. Останній сприйняв пропозицію Волсі як самим небом послану можливість звести, нарешті, порахунки з Френком Алджерноном Ковпервудом. Важко було підібрати кращих союзників для нещадної помсти тому, кого вони вважали своїм заклятим ворогом. Трумен Леслі Мак-Дональд, худий, рухливий, із чорними колючими очима, що завжди виблискували підозрою та заздрістю, і Джордан Джулс, огрядний, присадкуватий, рудий, із довгими рідкими пасмами засаленого волосся, що обліплювало блискучий голий череп і звисало на брудний комірець, із пронизливим злим поглядом жорстких блакитних очей. Ця пара, своєю чергою, залучила до спілки Семюела Блекмена, колишнього голову правління «Південної газової компанії», Сандерленда Следа, крупного біржовика і директора однієї з чиказьких залізниць, і Норі Сімса, голову кредитної спілки «Дуглас». Останній, втім, виступав скоріше в ролі фінансового агента. Всі вони мали спільну думку, що обраній Ковпервудом тактиці пасивної боротьби, що полягала у тому, щоб змушувати муніципальну раду ігнорувати всі подані їй прохання та клопотання нової компанії, не так уже й важко протистояти.

— Ну, гадаю, що ми скоро викуримо цих шахраїв із муніципалітету, — заявив молодий Мак-Дональд на одній із чергових нарад своєї зграї. — Треба лиш підняти галас навколо цієї справи.

Молодий Мак-Дональд звернувся до батька, бажаючи використати в своїх цілях «Інкваерер», але старий генерал не хотів завчасу вплутуватися в цю справу, помітивши, що його син якимось вже надто в ній зацікавлений. Леслі Мак-Дональд, розлючений пасивним опором депутатів, з'явився в муніципалітет і зажадав пояснень від депутата Даулінга. Чому проект першорядної ваги продовжує

лежати в довгій шухляді? На що голова комітету міського благоустрою, пан Даулінг, людина могутньої статури, блакитноокий, флегматичний, із незмінною хижою по-смішкою на вустах, погодився відповісти, що вперше чує про такий проект.

— Утім, останнім часом я мало займався такими питаннями, — додав він.

Леслі Мак-Дональд провідав і інших членів комітету. Але все одно не домігся бажаного. Так, вони неодмінно ознайомляться з цим проектом. «Здається, там прохання складені не за встановленою формою», — заявив йому хтось із них.

Ясно було, що тут справа нечиста, і за всім цим, певна річ, ховається Ковпервуд. Молодий Мак-Дональд порадився з Блекменом і Джорданом Джулсом, і було вирішено примусити муніципалітет виконати свій обов'язок. Адже проєктоване підприємство було цілком законним.

Чому не дають місту застосувати новий, удосконалений вид транспорту? Шрайхарт, котрому запропонували увійти в справу на дуже вигідних умовах і котрий розраховував згодом прибрати її до рук, погодився, що треба змусити муніципалітет розглянути прохання. І газети моментально кинулися йому на допомогу.

«Час покінчити з цим неподобством!» — репетували шрайхартівська «Кронікл», часописи Гіссопа та Меррила, а також «Інкваерер». Якщо представники чільної партії в муніципалітеті є маріонетками такої темної особистості, як Ковпервуд, і ладні на угоду йому задушити будь-яку іншу ініціативу в царині міського залізничного транспорту, то виборцям залишається тільки одне: вигнати геть знахабнелих негідників! Жодна партія не може залишатися при владі, маючи на своєму рахунку такі політичні махінації та шахрайські операції! Часописи зображували Мак-Кенті, Даулінга та Ковпервуда жадібними, недалеко-

ми противниками прогресу, темною, згубною силою. Але Френк тільки усміхався. Всі ці волення, писки та верески свідчили лише про слабкість його ворогів.

Пізніше, коли Трумен Леслі Мак-Дональд пригрозив звернутися до суду, щоб змусити муніципалітет виконати свій обов'язок, Ковпервуд і його прибічники поставилися до цього вже не настільки іронічно. Судовий припис, навіть якби він ні до чого не призвів, дав би нову поживу газетним крикунам, а тим часом наближалися вибори в муніципалітет. Але, звісно, ні Мак-Кенті, ні Френк не мали наміру складати зброю. В їхньому розпорядженні були гроші, можливість призначати на посади, адміністративний апарат, добре налагоджена партійна машина, пивнички, бари, генделики для вербування голосів і ті темні закутки, де вночі, в останні миті голосування до виборчих скриньок підсуваються фальшиві бюлетені.

Чи брав сам Ковпервуд у цьому участь? Безумовно, ні. А Мак-Кенті? Також, безперечно, ні. У чудових дорогих костюмах і найтоншій білизні, самовпевнені, добропорядні, вони частенько радилися в ці дні — то в конторі «Чиказької кредитної спілки», то в кабінеті директора «Північно-чиказької транспортної», то в бібліотеці пана Ковпервуда. Жодні темні особи не мали сюди доступу, тут не відбувалося ніяких підозрілих справ. Проте, коли настав час, газетна змова Шрайхарта-Сімса-Мак-Дональда зазнала краху. Партія Мак-Кенті отримала більшість голосів. Декотрі особливо скандально відомі депутати були, правда, забалотовані, але яке може мати значення втрата одного-двох депутатів? Ті, хто займуть їхні місця, дуже скоро забудуть всі передвиборчі обіцянки та присягання і зрозуміють свою вигоду, а ні — то їх неважко буде приструнити. Отже, супротивники Френка ні на крок не просунулися вперед, але ставлення до нього помітно змінилося на гірше, і вже в найширших верствах населення

почали говорити про те, що Ковпервуд нечесно веде справи і накладає свою хижу лапу на весь міський залізничний транспорт у Чикаго.

### 31. НЕПЕРЕДБАЧЕНІ ВИКРИТТЯ

Якраз під час цих бурхливих подій у суспільному житті Чикаго видавець Гейгенін дізнався про зв'язок своєї доньки Сесилії з Ковпервудом, і це відкриття мало свої наслідки. Виплигло все назовні без будь-якої участі з боку Ейлін, котра вже втомилася боротися з незлічними зрадами чоловіка. Зате якась жіночка, котра працювала в газеті Гейгеніна редактором світської хроніки та вважала себе дуже зобов'язаною своєму керівнику, почувши невідомо звідки про скандальну історію з його донькою, не могла не викласти йому цю новину, не збиваючись на манівці. Гейгенін, чоловік простий і, незважаючи на свій фах, недостатньо добре обізнаний із життям, відмовлявся вірити власним вухам. Хто? Ковпервуд, завжди такий стримано-чемний, такий діловитий? До Гейгеніна долітали, правда, певні чутки про його минуле, але йому здавалося, що той не стане ризикувати своїм становищем у Чикаго і бруднити свою репутацію. Однак ця плітка стосувалася все ж його рідної доньки, і Гейгенін із важким серцем закликав до себе Сесилію. Та, не витримавши допиту, зізналася в усьому. Як це зазвичай буває в таких випадках, дівчина заявила, що вона вже повнолітня і сама відповідає за свої вчинки, — міркування, почерпнуті головним чином із бесід із Френком.

Гейгенін вирішив було обмежитися відправкою Сесилії до тітки в Небраску, але та затялася. Тоді, побоюючись впливу на неї Ковпервуда і якихось заходів із боку останнього, бо той махляр, до слова сказати, скупив його векселі на сто тисяч доларів, Гейгенін вирішив побалакати



з ним особисто. Звісно, це спричинить розрив взаємин і певні фінансові ускладнення, але іншого виходу не було. Гейгенін уже хотів було їхати до Ковпервуда, коли той, не підозрюючи, що його стосунки із Сесілією перестали бути таємницею, зателефонував Гейгеніну і запросив його поспішати з ним, щоб обговорити кілька ділових питань. Гейгенін здивувався й одночасно відчув велике полегшення.

— Я зайнятий зараз, — сказав він, насилу підбираючи слова, — але, може, ви зайдете потім до мене в редакцію? Мені треба побесідувати з вами.

Френк, вважаючи, що той хоче повідомити йому якісь цікаві газетні чи політичні новини, пообіцяв бути після четвертої. Він приїхав у редакцію часопису, що містилася в Будинку преси, і пройшов до кабінету Гейгеніна, де його зустрів похмурий, суворий і глибоко вражений чоловік.

— Пане Ковпервуд, — почав Гейгенін, коли фінансист, елегантний, підтягнутий, задоволений, живе втілення успіху та достатку, швидко увійшов до кабінету, — ми з вами знайомі вже добрих півтора десятка років, і всі ці літа ви завжди зустрічали з мого боку лише щире та дружнє ставлення. Не так давно ви й мені надали певні фінансові послуги, але я вважав, що вами керує тільки дружба. Зовсім випадково мені стало відомо про ваші стосунки з моєю донькою. Я розмовляв із нею, і вона в усьому зізналася. Проста порядність, думається мені, мала б зупинити вас, коли вам заманулося додати мою дитину до числа збезчещених вами жінок. Оскільки ви розсудили інакше, мені залишається лише просити вас, — тут пан Гейгенін перевів подих, обличчя його було суворим і блідим, — забути шлях у мій будинок. Сто тисяч доларів за скуплені вами векселі будуть оплачені мною найближчим часом, а ви будьте ласкаві повернути мені акції, прийняті вами у вигляді додаткового забезпечення. Людина іншого штибу, пане Ковпервуд, змусила б вас інакше відповісти

за ваш вчинок. Ви, ймовірно, ніколи не мали дітей або ж позбавлені від природи батьківських почуттів, інакше у вас забракло б духу нанести мені таку образу. Тут у нас, у Чикаго, такі вчинки не доведуть вас до добра, та й в іншому місці також. І я сподіваюся, що ви скоро в цьому переконаєтеся.

Гейгенін повільно обернувся до Френка спиною і попрямував до свого столу. Ковпервуд, котрий вислухав вівчаві не моргнувши оком, уважно та терпляче, сказав:

— Бачу, що в цьому питанні нам із вами не порозумітися, пане Гейгенін. Ми занадто по-різному дивимося на речі. Ви не можете прийняти мою точку зору, а я, на жаль, — вашу. Але хоч як би там було, позаяк ви цього бажаєте, акції будуть вам повернені, як тільки я отримаю індосаментовані мною векселі. Мені більше нічого вам сказати.

Френк повернувся на підборах і з абсолютно незворушним виглядом вийшов із кабінету. «Погано, звісно, втратити підтримку такого поважного чоловіка, — думав він, — але обійдемося і без нього. Як це нерозумно, що всі батьки неодмінно хочуть нав'язати своїм донькам чесноти, до яких ті не мають жодної схильності».

Після відходу Ковпервуда Гейгенін ще довго нерухомо стояв перед письмовим столом, міркуючи про те, де йому дістати сто тисяч доларів і як змусити Сесилію збагнути, що вона припустилася непоправної помилки. Який несподіваний удар, і від кого? Від чоловіка, котрого він вважав своїм другом. Потім йому спало на гадку, що Волтер Мелвіль Гіссон отримує хороший зиск із двох своїх газет і може прийти йому на поміч. Він розплатиться з ним, як тільки в «Прес» налагодяться справи. Пан Гейгенін поїхав додому, міркуючи над тим, які неприємні сюрпризи готує іноді людям доля.

А Ковпервуд подався в «Чиказьку кредитну спілку» радитися з Відером. Звідтіля він також вирушив додому, дорогою обмізковуючи, як би йому хутчіше відшкодува-

ти втрату видавця Гейґеніна. Найрізноманітніші питання хвилювали його зараз, і доля Сесилії Гейґенін більше не цікавила Френка.

Однак йому довелося-таки задуматися, коли його зв'язок із пані Хосмер Генд, дружиною видатного банкіра та фінансиста, став надбанням громадськості. Генд, статечний, повільний, флегматичний чоловік, кілька років тому втратив дружину, котрій він був незмінно вірний. Після її смерті він довгий час залишався вдівцем, із головою поринувши в свої крупні та різноманітні фінансові спекуляції. Потім його колосальне багатство, достатньо представницька зовнішність і високе становище в суспільстві звернули на себе увагу такої собі Джессі Дрю Баррет. Вона почала його вмовляти і врешті-решт одружилася на своїй доньці Керолайн, вельми рішучій молодій особі, жвавій, недурній, меткій на слово, розважливій, легковажній і дуже веселій. Порожнє серце і честолюбний розум, думки про Гендові мільйони і про можливість з'явитися у вищому світі (особливо після смерті чоловіка) допомогли Керолайн примиритися з тим, що її наречений — немолодий, і з точки зору потенційного чоловіка — малопривабливий. І вона обдарувала його своєю прихильністю. Не обійшлося, звісно, і без плескання язиків. Генд був оголошений жертвою, а Керолайн та її мати — безсоромними авантюристками та гультьячками. Але, позаяк багач-банкір уже міцно спіймався на гачок, всім, хто розраховував потрапити в число його друзів і наближених, належало бути люб'язними з його дружиною, що вони і робили. На весілля з'їхався весь чиказький вищий світ. Незабаром пані Генд почала давати розкішні бали, обіди та музичні вечори.

На початку своєї діяльності Ковпервудові не доводилося зустрічатися ні з паном Гендом, ні з його дружиною. Але якось, коли роботи з прокладання канатної дороги йшли

вже повним ходом, йому треба було терміново звідкілясь узяти двісті п'ятдесят тисяч доларів. «Чиказька кредитна спілка», «Лейк-сіті Нейшнл» та інші фінансові установи були вже надміру обтяжені його зобов'язаннями, і Френкові спало на гадку піти до Генда. Ковпервуд завжди сміливо робив суттєві позики, і в обігу, зазвичай, перебувала велика кількість його векселів. Він звертався до когось із чиказьких багатіїв, робив короткотермінову або довготермінову позику під високий або низький відсоток, залежно від обставин, і нерідко налагоджував таким чином корисні контакти. Що стосується Генда, то він за своїми зв'язками явно належав до ворожого табору — до зграї Шрайхарта, старих газових компаній, товариства «Дуглас» тощо. Однак це не зупинило Ковпервуда. Він сподівався, що йому вдасться розвіяти упередження банкіра, якщо таке й існує, і налаштувати його позитивно до себе. Генд, чоловік практичний, урівноважений і за природою прямий, чув багато поганого про Френка, але не хотів вірити чуткам і бути до нього несправедливим. Може, Ковпервуд і не такий уже й поганий, як зображують його заздрісні конкуренти.

Тому, коли Френк зайшов до нього в контору в «Рукер-білдінг», Генд зустрів махляра доволі привітно.

— Прошу вас, сядьте, пане Ковпервуд, — сказав він. — Я вже чув дещо про вас від різних осіб, та й газети приділяють вашим справам багатенько уваги. Чим можу допомогти?

Френк вийняв із кишені пачку «Західно-чиказьких транспортних» на суму в п'ятсот тисяч доларів.

— Чи можу я отримати від вас завтра вранці двісті п'ятдесят тисяч доларів під забезпечення ось цих паперів?

Генд, як завжди спокійний і незворушний, мовчки зиркнув на акції.

— А що ж ваш банк? — спитав він, маючи на увазі «Чиказьку кредитну спілку». — Хіба він не може допомогти вам?

— Перевантажені зараз іншими зобов'язаннями, — відповідав Ковпервуд зі своєю відкритою та привабливою посмішкою.

— Ну, якщо вірити газетам, то ви неминуче маєте вилетіти в трубу разом із цією вашою канатною дорогою. Але я не дуже їм вірю. На який термін потрібні вам гроші?

— На півроку, на рік, якщо ви вважаєте це можливим.

Генд повертів у руках акції, розглядаючи їхній позолочений друк.

— «Західно-чиказькі транспортні», привілейовані, шестивідсткові, на суму п'ятсот тисяч доларів, — промовив він. — А дають вони зараз ці шість відсотків?

— Вони дають вісім. І ви побачите ще, що ці акції дійдуть до двохсот доларів і будуть давати дванадцять відсотків.

— Ви ж, здається, випустили акцій у чотири рази більше, ніж стара компанія? Ну що ж, Чикаго росте. Залиште мені їх або занесіть завтра. Можете зателефонувати вранці телефоном або надіслати когось. Я дам вам відповідь.

Вони погомоніли ще трохи про міські залізниці й інші підприємства. Генда цікавили ділянки в західній частині міста, неподалік від Равенсвуда, і Ковпервуд дав йому добру пораду.

Наступного дня Френк зателефонував Генду, і той сказав йому, що забезпечення прийнято. Пану Ковпервудові буде надіслано чек. Так почалося їхнє знайомство, яке перейшло в обережну ділову дружбу, що тривала до того часу, поки Генд не дізнався про стосунки, що зав'язалися між Френком і його дружиною.

Керолайн Баррет — як вона іноді воліла себе називати — була істотою майже настільки ж неспокійною та непостійною, як і сам Ковпервуд, але поступалася йому, мабуть, у розважливості та підступності. Бажаючи виблискувати в товаристві, Керолайн разом із цим не бажала коритися його умовностям. Генда вона не кохала. Став-

ши його дружиною, жінка винагороджувала себе за цю жертву тим, що гаяла дні в невпинних розвагах. Її перша зустріч із Френком сталася в розкішному особняку Генда на Норс-Шор-драйв, де з вікон відкривався фантастичний вигляд на озеро. Генд запросив Ковпервуда порадитися про справи. Пані Генд була дуже заінтригована скандальною репутацією Френка. Маленька шатенка з яскраво нафарбованими ротом, сліпучо-білими зубами та веселим зухвалим поглядом блискучих карих очей, вона намагалася бути дотепною, кмітливою, веселою — і до певної міри їй це вдалося.

— Хто не чув про Френка Алджернона Ковпервуда? — вигукнула вона, простягаючи йому тонку, білу, помережану перснями руку з трохи підфарбованими рожевим нігтями. Очі пані Генд світилися, зуби блищали. — У газетах тільки про вас і пишуть.

Ковпервуд відповів їй однією зі своїх найзвабливіших усмішок.

— Щасливий познайомитися з вами, пані Генд. І мені доводилося чимало чути про вас. Сподіваюся, проте, що ви не вірите всьому, що пишуть про мене часописи?

— Якби я навіть і вірила, це не могло б принизити вас у моїх очах. У наш час не пліткують тільки про тих, про кого нічого й сказати.

Френк розраховував використовувати Генда в своїх цілях і тому цього вечора був неперевершений. Розмова не виходила за рамки звичайної світської балаканини, але пошмішки, якими непомітно обмінювалися господиня дому і гість, промовляли красномовніше за слова. Ковпервуд із першого погляду зрозумів, що пані Генд вийшла заміж за розрахунком і тепер має намір розважатися, незважаючи на ревний нагляд свого чоловіка. Є своєрідний веселий азарт у тому, щоб обдурити пильність сторожа, вислизнути з-під опіки за першої ж зручної нагоди. Саме таке відчувала пані Генд і тому була жвава, весела, дотепна,

як ніколи. Френк, котрий добре вивчив жінок і всі їхні звички, розглядав її руки, очі, волосся, завжди усміхнений рот. Врешті-решт він дійшов висновку, що пані Генд йому цікава, і позаяк їй, мабуть, заманулося звернути на нього увагу, то й він не проти відповісти їй тим же. Її розпашілі щоки, виразні погляди та посмішки дуже скоро підтвердили Френкові, що він не помилився у своїх здогадах.

Минуло кілька днів, і Ковпервуд зустрів пані Генд на вулиці. Вона негайно повідомила йому, що має намір відвідати друзів в Окономовоці, штат Вісконсин.

— Ви, мабуть, ніколи не залізаєте влітку в таку глушину на північ? — багатозначно запитала вона й усміхнулася.

— Ще ні, — казав правду Френк. — Але якщо мене заохотити, я на все здатен. Ви там, мабуть, веслуєте, їдете верхи?

— Безперечно. Крім цього, ще граю в теніс і гольф.

— Але де ж такий скромний мандрівник, як я, міг би знайти притулок у цих краях?

— О, щодо цього не турбуйтеся! Там хоч греблю гати першокласних готелів. А ви також їдете верхи?

— Так, намагаюся, — відказав Ковпервуд, котрий був чудовим наїзником.

Й ось одного раннього недільного ранку, серед мальовничих пагорбів Вісконсина, сталася несподівана зустріч пані Керолайн Генд і пана Френка Алджернона Ковпервуда. Весела прогулянка верхи легким чвалом пліч-о-пліч, порожня, безтурботна балаканина про природу, готелі та добрих знайомих. Потім раптове освідчення в коханні в звичній для Ковпервуда сміливій і рішучій манері...

А потім настав день розплати.

Керолайн Генд була, мабуть, надто легковажна. Вона не кохала Френка, але захоплювалася і пишалася ним. А чоловіка приваблювали в ній молодість, життєрадісність і зухвала самовпевненість. Це був новий для нього тип жінки. Після повернення вони стали зустрічатися в Чи-

каго, потім у Детройті, де у Керолайн також були друзі, потім у Рокфорді, куди переїхала жити її сестра. У Ковпервуда було достатньо грошей і вільного часу для цих зустрічей. Але якось Двейн Кінгсленд, гуртовий гендляр борошном — суворий, побожний охоронець моралі та пристойності, котрий знав Френка і погану славу, що ширилася про нього, зустрів махляра погожої літньої днини в околицях Окономовоки в товаристві пані Керолайн Генд, а ще через кілька днів ця пара знову потрапила йому на очі вже в Чикаго, на Рендолф-стрит, де у Ковпервуда була квартира для зустрічей.

Двейн Кінгсленд давно знав «хорошого хлопця Генда», тож не страждав ні сумнівами, ні непевністю. Йому відразу стало ясно, чого вимагає від нього обов'язок. Він подався до Генда і спитав чоловіка напрям, чи відомо йому, в яких стосунках перебувають його дружина і Френк Ковпервуд? В особняку Генда відбулася бурхлива сцена. Чоловік провів суворий допит дружини. Та заперечувала все, але Генд їй не повірив. Хвилювання і награний гнів видавали її з головою. Першою думкою Генда було порозумітися з Ковпервудом, але, будучи людиною розсудливою та практичною, він, поміркувавши, вирішив, що краще порвати з ним ділові взаємини і помститися іншим шляхом. За пані Генд було встановлено стеження, і підкуплена Гендом покоївка незабаром знайшла стару записку, написану Керолайн Френкові. Генд зажадав від дружини, щоб вона поїхала в Європу (точно так само, як старий Батлер вимагав цього свого часу від Ейлін), що викликало нову хвилю, але врешті-решт пані Генд скорилася. Генд, котрий завжди ставився до партнера неупереджено і навіть швидше приязно, став одним із найгрізніших і наймогутніших його ворогів. Гнів чоловіка був безмежний. Тепер він вважав Ковпервуда темною та небезпечною особою, від розбещеного впливу котрого Чикаго необхідно позбавити.



## 32. ВЕЧІР У ГРАЛЬНОМУ ДОМІ

З того часу, як Ковпервуд став усе частіше і частіше залишати Ейлін на самоті, її незмінно оточували найвідданішою увагою Тейлор Лорд і Кент Мак-Кібен. Обидвоє захоплювалися Ейлін — її зовнішністю, її живою, веселою вдачею, але, будучи занадто багато чим зобов'язані Френку, вони не виходили з рамок найшанобливішого поклоніння — особливо в ті роки, коли Ковпервуд був ще гаряче прив'язаний до дружини. Згодом вони стали менш педантичними.

Ці друзі мало-помалу запровадили Ейлін у чиказький напівсвіт, і Ейлін вирішила, що й там можна гаяти час не нудьгуючи. У кожному великому місті існує таке змішане середовище, де люди мистецтва зустрічаються з тими з представників вищого світу, котрі цураються умовностей і шукають нових вражень. Це здавна знайомий нам світ богеми. Звідси походять ті ексцентричні особистості, без яких і сцена, і салон, і студія були б позбавлені будь-якої гостроти та своєрідності. У Чикаго було кілька таких місцин — на кшталт майстерні Лейна Кросса або Різа Граера — де знаходила собі притулок богема. Різ Граер, звичайний салонний портретист, із манерами та звичками світського нахаби, мав цілий почет шанувальників. У його майстерню та подібні до неї закутки Тейлор Лорд і Мак-Кібен стали водити Ейлін, бажаючи розважити її за відсутності Ковпервуда.

Серед друзів Тейлора Лорда та Мак-Кібена був у той час такий собі Полк Лінд, молодий світський гульвіса, син впливового фабриканта сільськогосподарських машин, котрий гаяв час на балах, перегонах і в казино, — словом, жив собі на втіху. Лінд був високий, статечний, широкоплечий, смаглявий чоловік із темно-карими, майже чорними очима, кучерявим смоляним волоссям і пещеними висиками. Він хизувався витонченими костюмами та

військовою виправкою. Майстерний підкорювач жіночих сердець, Лінд пишався тим, що не хизувався своїми перемогами, однак самовдоволення його вигляд свідчив сам за себе. Ейлін вперше побачила його в студії Різа Граера. Це була коротка зустріч, але Полк Лінд відразу привернув до себе її увагу. Помітила жінка і його погляд у відповідь — захоплений і жадібний. Цей погляд видався їй надміру зухвалим, він налякав і навіть обурих Ейлін, проте гарне та самовпевнене обличчя Полка Лінда таки справило на неї враження. Лінд належав до кола обраних, що завжди манило її і, мабуть, було їй геть недосяжним. Ейлін здавалося, що вона зустріла нарешті (Ковпервуд, звісно, до уваги не брався) справжнього чоловіка і що поклоніння цього самовпевненого світського жевжика було б їй приємне, якщо, звісно, він буде триматися в певних рамках. Якщо вже стати поганою дружиною, — як подумки назвала це Ейлін, — то тільки заради такого чоловіка. Ейлін відчувала, що він може бути запопадливий, ніжний і водночас рішучий, сміливий і навіть брутальний часом — зовсім, як її Френк. Разом із цим в ньому було те, чого бракувало навіть Ковпервудові, — той особливий світський наліт, та безтурботна недбалість, які створюються порожнім, необмеженим і забезпеченим життям, свідомістю свого привілейованого становища та байдужим презирством до почуттів і думок інших людей.

Тижнів зо два тому вона знову зустріла його, але цього разу в Кортні Таборса, одного з приятелів Тейлора Лорда. При появі Ейлін Лінд вигукнув:

— Кого я бачу! Та це ж пані Ковпервуд! Ми зустрічалися з вами якось у студії Різа Граера. Пригадуєте? Тейлор Лорд познайомив нас. З того часу я не міг вас забути. Шукав вас усюди, ваш образ невідступно стояв у мене перед очима. Ви — дивовижно вродлива жінка!

Молодик наблизився до неї із захопленням, шанобливим і лукавим виглядом. Поведінка Лінда здалася Ейлін

дуже дивною. Ну, хіба можна проявляти такий бурхливий захват на очах у всіх! Вона не здогадувалася, що, незважаючи на ранню годину, він побував уже в різних домівках і встиг добряче причаститися віскі. Очі його блищали, крізь смагляву шкіру пробивався гарячий рум'янець, він тримався з нею розв'язно та зухвало. Ейлін насторожилася. Їй подобалося його смагляве мужнє обличчя, гарно окреслений рот, хвилясті пасма волосся, що надавали його голові скульптурної форми. Але захоплення вітрогона виходило за рамки пристойності, і вона зробила спробу вислизнути.

— Пане Полк, ідіть сюди! Тут є ваша старовинна приятелька Седі Ботуел, вона хоче вас бачити, — покликав Лінда хтось із гостей, беручи його під лікоть.

— Ну, ні, — заперечив той жартівливо, хоча в голосі його пролунало роздратування захмелілого чоловіка, котрому чимось докучають. — Усі ці дні, куди б я не пішов, бачив перед собою образ однієї леді, і тепер, коли ми, нарешті, зустрілися, я не дозволю, щоб нас так хутко розлучили. Хочу спочатку побалакати з нею.

Ейлін зареготала:

— Та що ви, я дуже зворушена, але ж ми, ймовірно, ще зустрінемося, а зараз мене кличуть.

Тейлор Лорд тактовно виручив жінку, сказавши, що хоче її познайомити зі своєю приятелькою. Різ Граєр і Мак-Кібен також поспішали вже до неї на допомогу. Спільними зусиллями Ейлін була цього разу врятована від чіплянь Полка Лінда. Але потім вони зустрілися знову, й обидвом стало ясно, що ця зустріч буде не останньою. Лінд зразу ж таки із цілком холодним серцем обміркував усе і постановив, що йому треба лишень докласти певних зусиль, аби зблизитися з пані Ковпервуд. Ця жінка, хоча і не першої свіжості, була якраз йому до смаку: досконало сформована, чуттєва та манірна. Вона не належала до його кола, але що йому до цього? Що не кажи, але вона дружина

впливового фінансиста, котрого колись приймали в товаристві, й у неї дуже романтичне минуле. Лінд був у цьому впевнений. Він зможе домогтися її, якщо забажає. Це буде неважко. Полк зрозумів це миттю, з першого погляду — ні вона, ні її життя не були для нього загадкою.

Отже, не гаючи часу надарма, Полк Лінд запросив пані Ковпервуд, Тейлора Лорда, Мак-Кібена, пана і пані Різ Граер і подругу пані Граер — панну Крістобел Ленмен, молоденьку та доволі гарненьку дівчину, — провести з ним вечір. Вирішено було спочатку подивитися модний фарс, потім повечеряти у «Рішельє» і податися в якийсь закритий гральний дім. За останні роки на Південній стороні розвелосся безліч таких підозрілих місцин. Тут, серед достатньо претензійної розкоші, велася велика гра в рулетку, в трант-е-карант, в баккару і покер, і сюди спробувати щастя стікалися як представники богеми, так і світські леви.

Після вечері у «Рішельє» — з курчатами, омарами та хорошим шампанським — всі були трохи напідпитку і в пречудовому настрої. У гральній залі «Олкот-клубу» Полк Лінд запропонував Ейлін навчити її гри в баккара або в покер, або в щось інше — за її вибором. За вечерею, всадивши її між собою і Мак-Кібеном, він базікав:

— Ви тільки слухайте мої поради, пані Ковпервуд, і якщо не виграєте, то вже свої гроші у будь-якому випадку повернете. Я вас навчу, як це робиться. До слова сказати, не кожен уміє дати добру пораду, — додав він жартівливо, кидаючи погляд у бік Мак-Кібена, котрий в один зі своїх останніх візитів у гральний дім дуже старанно давав приятелям поради і все невпопад.

— То ви також граєте, Кенте? — спитала Ейлін лукаво, обертаючись до свого старого друга та покровителя.

— Ні, чесно кажучи, це не можна назвати грою, — відказав той посміхаючись. — Мені задавалося, що граю, поки не зрозумів, що поняття не маю, як це робиться. Ось

Полк, той завжди виграє. Чи не так, друже? Вам треба тільки його слухатися.

Лінд криво посміхнувся. Його помітні програші в десять-п'ятнадцять тисяч були темою для пліток у світських колах Чикаго. Розповідали, як він одного разу, просидівши за картковим столом цілу добу, виграв у баккара двадцять п'ять тисяч і зразу ж таки спустив їх.

Весь вечір Полк Лінд стежив за Ейлін важким і багатозначним поглядом. Вона не могла уникнути його очей, та й не хотіла. Полк Лінд був такий хороший! У театрі він весь час, непомітно для оточення, нашіптував їй на вушко компліменти. Ейлін чудово розуміла, що в нього на думці. І часом, зовсім, як у перші дні її знайомства з Ковпервудом, вона мимоволі відчувала хвилювання в крові. Очі жінки сяяли. Хтозна, можливо, вона і справді покохає цього чоловіка. Певна річ, це було б жахливо! Однак катюзі по заслугі, Френк першим почав нехтувати нею. І хоча образ Ковпервуда і зараз невідступно стояв у неї перед очима, але Ейлін скутила за коханням і пристрасно хотіла знову відчувати повноту життя.

У гральній залі зібралася, як зазвичай, святкова рухлива юрба: актори, актриси, завсідники клубу, дві-три ексцентричні дами з вищого світу і безліч молодих гравців більш-менш джентльменського вигляду. Тейлор Лорд і Мак-Кібен радили жінкам, на які числа ставити для початку, а Полк Лінд, низько схилившись до напудрених плечей Ейлін і кидаючи на стіл двадцятидоларову золоту монету, шепотів:

— Дозвольте мені поставити це на «катр прем'є» для вас...

— О ні, я сама поставлю, — заперечила Ейлін. — Я хочу грати на свої гроші. Інакше у мене не буде відчуття виграшу.

— Добре, гаразд! Але не можете ж ви грати на асигнації. — Ейлін витягла з торбинки хрустку пачку нових

банкнот. — Їх треба спершу розміняти на золото. Потім повернете мені, якщо захочете! Гляньте! Зараз ставки припиняться. Пішло! Бачите, бачите! Зупиняється! Ви, мабуть, виграєте! — Лінд замовк, напружено стежачи за маленькою кулькою, що тепер кружляла все тихіше й тихіше над гніздами з номерами.

— Невже? А скільки я отримаю, якщо випаде «катр прем'є»? — Ейлін намагалася пригадати правила рулетки, в яку колись грала за кордоном.

— Десять за один, — відповідав Лінд. — Тільки ви їх не отримаєте. Ви програли. Давайте спробуємо ще раз на щастя. Ця комбінація випадає доволі часто. Один раз на десять-дванадцять ігор. Мені траплялося вигравати з першої ставки. Давно не виходило «катр прем'є»? — спитав він у когось зі знайомих гравців.

— Та ні, не дуже! Ну, як справи, Полку?

— Ще незрозуміло, — Лінд знову повернувся до Ейлін. — Має скоро випасти. Моє правило — подвоювати ставки. Тоді рано чи пізно отримуєш назад весь проґраш. — І він поставив дві двадцятидоларові монети.

— Не можу повірити! То ми могли виграти двісті доларів! — захопилася Ейлін. — Я зовсім забула правила гри.

Пролунав голос круп'є: «Ставок більше немає!» й Ейлін зосередила всю свою увагу на кульці. Вона вертілася і кружляла так, що у жінки навіть зарябіло в очах, і раптом зупинилася.

— Знову не пощастило, — сказав Лінд. — Ну що ж, тепер поставимо вісімдесят. — І він кинув на стіл чотири золотих. — І спробуємо ще щастя на тридцяти шістьох, тринадцятці та дев'ятці.

Недбалим жестом гультяй поклав на кожен із названих номерів по сотні доларів. Ейлін подобалася його манера гри. Лінд нагадував їй Френка. У нього була витримка справжнього гравця, котрий уміє ризикувати з холодним серцем. Батько Лінда, знаючи вдачу сина, призначив на

його утримання достатньо велику суму, яка виплачувалася йому щорічно. Ейлін зрозуміла, що Лінд такий самий азартний, як і Ковпервуд, тільки обертаються вони в різних царинах. Імовірно, при всій своїй відчайдушності Лінд рано чи пізно скрутить собі в'язи, але що з того? Він — джентльмен із голови до п'ят. У нього міцне становище в суспільстві. А вона, мабуть, ніколи такого не досягне. Думка про провал її світської кар'єри не переставала докучати Ейлін.

— Ой, у мене навіть у голові запаморочилося! — гукнула вона і весело, як дівчинка, заплескала в долоні. — Скільки ж це я тепер отримую, якщо виграю? — Багато гравців обернулися в її бік, хоча в цю мить кулька якраз зупинилася.

— Ось бачите, нарешті! — крикнув Лінд, котрий стежив за круп'є. — Вісімсот, двісті, ще двісті... — він лічив про себе, — але тринадцятий програв. Чудово — отже, після вирахування ставок ми виграли близько тисячі доларів. Непогано для початку, як гадаєте? Тепер я б радив вам якийсь час не ставити на «катр прем'є». Спробуємо подвоїти тринадцятку — ми програли на ній і будемо грати за формулою Бейтса. Зараз я вам усе витлумачу.

У Лінда була слава азартного гравця, і за його кріслом уже починали гуртуватися глядачі. Ейлін як зачаклована спостерігала за ним, захоплена таємничою примхою випадку. Відірвавшись від гри, Лінд озирнувся до Ейлін, побачив її сяючу посмішку і, близько нахилившись до голови жінки, прошепотів:

— Які у вас дивовижні очі, яке волосся! Ви здаєтеся мені великою, пишною трояндою, що розпустилася. Ви засліплюєте і вся немов палаєте зсередини.

— О, пане Лінд! Годі. Невже гра завжди так діє на вашу уяву?

— Завжди, завжди, але тільки не гра, а ви, — і він наполегливим, красномовним поглядом глянув в її зведені на нього очі.

Лінд продовжував ставити дуже багато, щоразу наголошуючи, що грає для Ейлін. Дотримуючись своєї системи, він подвоїв попередню ставку і поклав на стіл купку золотих монет на тисячу доларів. Ейлін намагалася просити його грати для себе, а вона буде просто спостерігати.

— Ви грайте по своїй системі, а я буду ставити сама маленькими сумами на різні номери. Погоджуєтеся?

— Ні, ні, не згоден, — рішуче відрубав він. — Ви — моя удача. Ми граємо разом. Ви будете розкладати ставки по клітинках. Якщо ми виграємо, я куплю вам якусь гарну дрібничку. Програш оплачую я.

— Ну, як бажаєте. Я, правда, мало розуміюся на цій грі. Отже, якщо ми виграємо, я отримаю від вас щось на пам'ять?

— Виграємо чи програємо, я все одно вам щось презентую, — прошепотів Лінд. — А тепер ставте на ті номери, які я буду називати. Двадцять доларів на сімку. Вісімдесят — на тринадцятку. Двадцять — на дев'ятку. П'ятдесят — на двадцять чотири. — Лінд ставив за розробленою ним самим системою, і біла пухка ручка Ейлін слухняно клала золоті кружальця то на одну, то на іншу клітинку, а схвильовані глядачі присувалися все ближче: ця пара вела найбільшу гру в залі. Лінд грав азартно, розраховуючи на ефект. Він одразу ж втратив тисячу п'ятдесят доларів.

— Як ми програли всю цю купу грошей? — з удаваним жахом дивувалася Ейлін, коли круп'є згріб лопаткою їхні ставки.

— Нічого, нічого, ми отримаємо їх назад, — заявив Полк Лінд, кидаючи касиру дві тисячодоларові банкноти. — Розміняйте на золото.

Отримавши дві повні пригорщі золотих, він висипав їх на стіл, між рожевих долонь Ейлін.

— Сто доларів — на двійку, сто — на четвірку, сто — на шістку, сто — на вісімку.



Усі монети були по п'ять доларів, і Ейлін, спритно склавши з них невисокі жовті стовпчики, пересунула кожен на відповідну клітинку. Решта гравців знову призупинили гру і з цікавістю спостерігали за цією незвичайною парою. Рожеві щоки та сяючі очі, копиця рудувато-золотистого волосся і пишна сукня зі шовку та мережива — все в Ейлін мимоволі притягувало погляди, а поруч із нею — Полк Лінд, вродливий, статечний, в бездоганно пошитому фракку та білосніжній накрохмаленій сорочці, що вигідно відтіняла його смагляве обличчя та кучеряве темне волосся... Воістину дуже ефектна пара.

— Що тут відбувається? Що таке? — питає, пробираючись до них, Різ Граєр. — Велика гра? Це ви граєте, пані Ковпервуд?

— Гра звичайнісінька, — недбало відповів Лінд. — Просто ми граємо за певною системою — пані Ковпервуд і я. Граємо разом.

Ейлін посміхалася. Вона почувалася в своїй стихії. На неї звертають увагу! Вона сяє. Нарешті!

— Сто — на дванадцятку. Сто — на вісімнадцятку. Сто — на двадцять шістку.

— Хай йому грець, що ви затіяли, Лінде? — нетерпеливився Тейлор Лорд, залишивши пані Різ і приступаючи до їхньої столу.

Пані Різ не забарилася наслідувати вчинок чоловіка. Підходили і ще якісь люди, натовп глядачів зростав. Наближалася друга година ночі, гра була в самому розпалі, а зали — переповнені.

— Як цікаво! — дивувалася панна Ленмен, котра сиділа на протилежному кінці столу.

Вона покинула гру і стала стежити за Ейлін і Ліндом. Мак-Кібен, котрий стояв за її кріслом, також перестав ставити і вступився в їхній бік.

— Вони крупно грають. Подивіться, скільки золота! А який у неї завзятий вигляд, еге ж? А він... — Унизані

перснями руки Ейлін безперервно рухалися, спритно та швидко розкладаючи ставки.

— Бачите, він знову міняє гроші. — Витягнувши з кишені ще одну товсту пачку банкнот, Лінд міняв їх на золото. — Справді незвичайна пара, чи не так?

Майже весь стіл був уже покритий ставками Полка — акуратними жовтими стовпчиками золотих. Тепер Лінд грав за так званою системою Мазаріні. У разі виграшу він мав отримати п'ять до одного і міг зірвати банк. Навколо столу зібралася вже ціла юрба. Яскраве світло підкреслювало напругу, написану на обличчях. «Велика гра!», «Він хоче зірвати банк!» — чулося то тут, то там. Полк грав сміливо, з вражаюче холодним серцем. Він сидів дуже прямо, зосереджено втупившись у стіл перед собою, затиснувши у зубах незапалену цигарку. Ейлін була схвильована, як дитина, котра отримала в дарунок цікаву іграшку. Вона почувалася в центрі уваги і від цього впадала в шал. Тейлор Лорд зиркав на неї, співчутливо посміхаючись. Він симпатизував цій жінці. Ну що ж, нехай бавиться. Треба ж їй розважатися час від часу. Але Лінд — дурень! Ризикувати такими значними сумами тільки заради того, щоб напустити пилу в очі!

— Ставок більше немає! — оголосив круп'є.

Кулька знову почала рухатися і знову прикувала до себе загальну увагу. Сфера крутилася і вертілася, й Ейлін уся перетворилася в напружене очікування. Щоки в неї розпашіли, очі блищали.

— Якщо програємо, — сказав Лінд, — подвоїмо ще раз ставки, а якщо нам знову не поталанить — на цьому буде край. — Він програв уже близько трьох тисяч доларів.

— Так, безумовно. Тільки, мені здається, краще закінчити зараз. Адже в разі програшу ми втратимо ще дві тисячі доларів. Ви не думаєте, що вже досить? Не можна сказати, щоб я принесла вам удачу!

— Ви самі — удача, — прошепотів Лінд. — Єдине щастя, яке мені потрібно. Випробуємо долю ще раз. Ще один останній раз разом — згода? Якщо виграємо, я припиню.

Ейлін кивнула, і в ту ж секунду кулька з легким стукотом зупинилася, і круп'є, виплативши кілька дрібних ставок, неквапливо згріб усе інше золото в спеціальний отвір у столі. Глядачі відгукнулися на це зітханнями розчарування, співчуваючи пошепки.

— Скільки у них було поставлено? — спитала панна Ленмен, зиркаючи на Мак-Кібена розширеними від подиву очима. — Мені здається, ціла купа грошей!

— Тисячі дві, мабуть. Не так уже й багато, врешті-решт. Бувають ігри, коли ставки досягають восьми-десяти тисяч. Всіляко буває, — Мак-Кібен був налаштований скептично.

— Авжеж, але це трапляється не так уже й часто, гадаю!

— Слухайте, пане Полк! — звернувся до Лінда Різ Граер, котрий наблизився і смикав за рукав товариша. — Якщо вам неодмінно потрібно звільнитися від ваших грошей, то віддайте їх краще мені. Я не гірше за цього круп'є зумію згребти їх. Прижену невелику тачку, відвезу додому і знайду для них хороше застосування. Адже це жах, як ви шаленієте!

Лінд поставився до своєї втрати зовсім незворушно.

— Ну, тепер подвоїмо ставки і або повернемо весь проґраш, або підемо вниз і будемо пити шампанське й їсти грінки зі сиром. Що б ви хотіли отримати на згадку про цей вечір, пані Ковпервуд? Утім, я знаю одну премилу штукенцію!

І він, посміхаючись, розміняв ще одну пачку банкнот. Ейлін повільно, немов із небажанням, розклала ставки. Вона не схвалювала таку азартну гру і в той же час мимоволі захопилася, їй подобався ризик. Через кілька хвилин ставки були зроблені — у тих же комбінаціях, тільки подвоєні — рівно чотири тисячі доларів. Пролунав голос

круп'є, кулька побігла колом і зупинилася. Круп'є виплатив триста доларів і забрав усе інше.

— Ну ось, тепер можна братися за грінки, — безтурботно зауважив Полк Лінд, обертаючись до Тейлора Лорда, котрий стояв усміхнений за його кріслом. — Чи немає у вас сірників, Лорде? Нам дуже не пощастило сьогодні, нічого не скажеш.

Лінд у душі був трохи роздратований, він сподівався виграти і частину грошей витратити на намисто або іншу дрібничку для Ейлін. А тепер доведеться розщедритися ще й на подарунок. Разом із цим він відчував певне задоволення від того, що показав Ейлін, як легко та безтурботно можна просаджувати в рулетку великі суми. Це явно справило на неї враження. Він устав і запропонував супутниці руку.

— Отже, ми програли, міледі, — сказав він глузливо. — Але сподіваюся, що це вас хоч трошки потішило? Остання комбінація, в разі успіху, могла б принести вам непоганий виграш. Ну, не пощастило сьогодні, іншого разу пощастить.

І він ласкаво та безтурботно усміхнувся Ейлін.

— Але я мала принести вам удачу, проте не склалося, — сказала вона.

— Ви — єдине щастя, якого я прагну, аби ви захотіли мені його дати. Прошу вас, приходьте завтра в «Рішельє», поснідаємо разом, гаразд?

— Я подумаю, — сказала Ейлін. Його палка наполегливість змусила її насторожитися. — Ні, завтра не можу, — вирішила вона після хвилини роздумів. — Я маю справи.

— Тоді, може, у вівторок?

Ейлін раптом зрозуміла, що їй не слід приймати це занадто серйозно, і відповіла недбало:

— У вівторок? Чудово. Тільки зателефонуйте мені напередодні. Бо мало що може змінитися за цей час, — і вона приязно посміхнулася йому.

Цього вечора Лінду не довелося більше розмовляти з Ейлін наодинці. І тільки на прощання він багатозначно потиснув їй руку. Нервові тремтіння пробігло їй тілом, але жінка поспішила себе заспокоїти: просто в ній промовляє жага до життя, жага розплати, але вона має гарненько все обміркувати. Чи хоче вона, щоб ці взаємини розвивалися? Це питання їй треба вирішити насамперед.

Але як це часто буває, обставини прийшли Ейлін на допомогу, вирішивши за неї, і підсвідомо жінка вже знала, що їй чекає, коли повернулася додому того вечора і Тейлор Лорд галантно допоміг їй вийти з екіпажа.

### 33. ПАН ЛІНД ПОСПІШАЄ НА ДОПОМОГУ

Поява такого чоловіка, як чудернацький Полк Лінд, на життєвому шляху Ейлін, та ще в той момент, коли в її родинних справах панував безлад, було однією з примх долі, які не можна пояснити простою випадковістю, хоча справжня її природа ніким ще не розгадана. Ейлін насамоті сумно застановлялася над своєю гіркою долею, над власними помилками. Й ось з'явився Полк Лінд — чарівний, наполегливий Лотаріо з міста Чикаго... Серед чоловіків, котрі оточували Ейлін, не було нікого, — крім, звісно, Ковпервуда, — хто такою ж мірою відповідав би її вимогам і смакам, як звабливий пан Лінд.

Він і справді був не позбавлений привабливості. Порівняно молодий — ровесник Ейлін, котрий здобув свого часу якщо не освіту, то виховання в одному з найпривілейованіших американських коледжів, він вишукано одягався, зі смаком вибирав друзів і взагалі умів жити зі смаком, а по суті був гульвісою та розпусником. З юних років Полк любив азартну гру, багато пив, але це майже не позначилося на його залізному здоров'ї. Поглинувши незліченну кількість алкоголю, Лінд бував хіба що напід-

питку. Особливе місце в його житті займала пристрасть до жінок, яку Гібон назвав «найприємною з наших вад». Вперте, терпляче, жорстоке накопичення багатства, якому присвятив своє життя його батько, створюючи своє гігантське підприємство, цікавило Полка Лінда не більше, ніж священні таїнства халдеїв. Він визнавав, утім, що прибуткове підприємство саме по собі — чудова штука, і любив іноді думати про грандіозні ліндівські заводи, розташовані на величезних просторах, подумки уявляючи собі нескінченні одноманітні ряди цегляних споруд, високі димові труби, пронизливі заводські гудки. Але брати якусь участь у сумній рутині управління всією цією махіною — ні вже, вибачте!

Для Ейлін найбільша небезпека чаїлася зараз в її непомірному марнославстві та самолюбстві. Важко було б знайти марнолюбнішу і разом із тим більш спраглу за коханням істоту, ніж вона. Чому, чому, задавалася питанням Ейлін, доводиться їй вічно сидіти насамоті, переймаючись думками про Френка, шаленіючи від ревнощів і туги, в той час як він пурхає десь собі, як метелик, і насолоджується всіма радощами життя? Що заважає їй, поки краса ще не зів'яла, дарувати її іншим чоловікам, котрі зуміють оцінити цей дар? Хіба така відплата Френку не була б справедливою? Але Ковпервуд був все ще дорогий Ейлін. Навіть зараз, навіть подумки вона не могла зважитися на зраду. Він умів бути таким чарівним, таким ніжним, коли йому забагалось її приголубити.

Коли Полк Лінд нагадав Ейлін її обіцянку зустрітися з ним, вона спершу відповіла відмовою, і на цьому все могло б скінчитися, якби обставини склалися інакше. Але сталося так, що саме в цей час Ейлін стала мало не щодня отримувати нові докази невірності Ковпервуда, все нові нагадування про його зради.

Так, з'явившись якимось до Гейгенінів, із котрими вона намагалася товаришувати, поки правда не впливляла на яв,

Ейлін почула, що «пані Гейгенін немає вдома». Незабаром після цього «Прес», яка завжди писала про Ковпервуда в дружньому тоні, що спонукало Ейлін читати саме цю газету, раптово різко змінила свою позицію і вибухнула нападами на адресу Френка. Спочатку це були лише патетичні натяки з приводу того, що наміри Ковпервуда і політика, яку він провадить, йдуть урозріз із інтересами міста. Але потім з'явилася передовиця, в якій Френка вже відкрито називали «філадельфійським авантюристом», «грабіжником», «безсовісним прожектором» тощо. Ейлін миттєво зрозуміла, в чому причина такої зміни, але була занадто занурена в своє горе, щоб вагагати пояснення від чоловіка. Вона почувалася зовсім безпорадною перед обличчям усіх цих звинувачень і погроз, спрямованих проти Френка, і не бачила жодного виходу зі свого відчайдушного становища.

А ще кілька днів по тому, переглядаючи «Сетердей реву», ретельну добірку всіх світських пліток міста, Ейлін натрапила на скандальну замітку, що завдала їй страшного удару. «За останній час у вищих колах чиказького товариства, — йшлося в публікації, — викликають чимало розмов любовні пригоди певного діяча, котрий володіє чималими статками і достатньо сумнівною популярністю. Цей пан робив свого часу безуспішні спроби вдертися в кращі кола Чикаго. Нам немає потреби називати тут його ім'я, позаяк усім, хто знайомий із останніми подіями чиказького світського життя, буде зрозуміло, кого маємо на увазі. І без того брудна репутація цього авантюриста нещодавно збагатилася, як кажуть, ще двома безчесними вчинками. Останніми жертвами впали — дружина вельми поважного чиказького комерсанта і донька не менш шановного громадського діяча. Слід зазначити, що такими подвигами вищезгаданий жевжик, звичайно, нажив собі могутніх ворогів і в світських, і в ділових колах, бо чоловік однієї з дам, про котрих було сказано вище, і батько іншої

мають більшу вагу і вплив у місті. Уже не раз йшлося про те, що Чикаго не повинен і не стане терпіти розбійницькі прийоми, до яких вдається цей пан у всіх своїх фінансових і громадських справах, проте дотепер не було прийнято жодних хоча б трохи серйозних заходів, щоб позбутися цього махляра. Особливе здивування викликає в усіх те, що дружина цього суб'єкта, котру він привіз сюди зі східних штатів і котра, як кажуть, найскандальнішим чином пожертвувала і своєю репутацією, і сімейним вогнищем іншої жінки заради сумнівного задоволення розділити з ним свою долю, продовжує залишатися з цим чоловіком і досі».

Усе було ясно. Батько «однієї з дам» — це, певна річ, Гейгенін, або, може, Кокрейн. Ні, швидше Гейгенін. Чоловік іншої... кого ж вони мають на увазі? Ейлін нічого не чула про зв'язки Ковпервуда з якоюсь заміжньою жінкою. Рита Солберг? Ні, не може бути, це вже далеке минуле. Отже, якась нова любовна пригода, про яку вона навіть і не підозрювала. І знову Ейлін сиділа одна і думала, думала, думала... Тепер, сказала вона собі, якщо Лінд ще раз запросить, вона прийме його запрошення.

Зустріч Ейлін із Полком Ліндом сталася через кілька днів у позолоченій залі ресторану «Рішельє». Ейлін повторювала собі, що цей шалапут їй абсолютно байдужий, однак, як не дивно, приділила того вечора виняткову увагу своєму вбранню. На дворі був лютий, холодний вітер нагнітав на вулицях блискучі своєю білизною замети, і Ейлін одягла темно-зелене вовняне плаття з великими гудзиками з ляпіс-лазурі, що сходилися клином на її грудях, від плечей до талії, котикову шапочку зі смарагдовим пером, котиковий жакет, також оздоблений величезними срібними гудзиками ручної роботи, і бронзові черевички. Поміркувавши, Ейлін додала до цього гарнітуру сережки



з ляпіс-лазурі в формі квітки і важкий, гладкий золотий браслет.

Лінд кинувся їй назустріч, на його вродливому за-смаглому обличчі читалося захоплення.

— Ви виглядаєте чарівно! — вигукнув він, коли пара сіла за столик. — Із яким смаком ви вмієте підбирати тони! Ці сережки дуже пасують до вашого волосся.

Полк Лінд незмінно лякав Ейлін своїм безсоромним захопленням, але вона мимоволі корилася його наполегливим лестошам, нахрапистій, незламній волі, що ховалася під маскою світського спокусника. Навіть у тонких смаглявих м'язистих руках Лінда відчувалася неабияка сила. Так само, як і в його твердому підборідді й усмішці, що оголювала ряд рівних білосніжних зубів.

— Отже, ви все ж таки прийшли, — безсоромно розглядаючи жінку, промовив він. Та сміливо зустріла його погляд, але тут же відвела очі.

Лінд уважно, неквапливо розглядав її підборіддя, рот, невеликий, дещо кирпатий ніс. Яскравий рум'янець, міцні сильні руки та плечі, окреслені щільно облягаючою сукнею. В Ейлін було те, що він найбільше цінував у жінках: невгамовна життєва сила. Щоб обірвати мовчанку, Лінд замовив коктейль з віскі та став умовляти Ейлін випити, але та відмовилася. Тоді він вииняв із кишені невеличкий футляр.

— Пам'ятаєте той вечір у казино? Ви обіцяли прийняти від мене щось на згадку, — сказав він. — Маленьку дрібничку. Вгадайте, що в цьому футлярі?

Ейлін розгублено глянула на Лінда. У такому футлярі могли бути тільки коштовності.

— О ні, ні, ви не повинні цього робити! — запротестувала вона. — Адже я погодилася тільки в тому випадку, якщо ми виграємо. А ми програли — отже, навіть нема про що балакати. Навпаки, я все ще серджуся на вас за те, що ви не дозволили мені оплатити мій програш.

— Ось це справді було б вельми галантно з мого боку, — засміявся Лінд, бавлячись довгим лакованим футляром. — Що було б доброго, якби я проявив себе таким невігласом? Доведіть, що ви — справжній гравець, справжній товариш, як то кажуть. Вгадайте, і пуделко ваше.

Ейлін кокетливо надула губки — який він заповзятий!

— Ну що ж, спробую, — поблажливо сказала вона. — Просто жартома, звісно. Це, ймовірно, сережки, або шпилька, або браслет...

Лінд мовчки розкрив футляр, і Ейлін побачила золоте кільце у вигляді виноградної лози найтоншої філігранної роботи. В центрі прикраси, серед золотих листочків, виблискував крупний чорний опал. Лінд знав, що вразити уяву Ейлін, котра мала безліч коштовностей, можна тільки чимось незвичайним. Він уважно стежив за нею, поки вона розглядала кільце.

— Яка витончена робота! — вигукнула Ейлін. — І який чудовий опал! Дуже дивна форма. — Вона перебирала кільце, листочок за листочком. — Але це безумство! Я не можу прийняти такий подарунок. У мене і без цього не бракує коштовностей, і до того ж...

«А що, коли Френк побачить це кільце? Як пояснити йому, звідки воно взялося? — гарячкувала Ейлін. — Адже він одразу здогадається!»

— І до того ж? — запитально повторив Лінд.

— Ні, нічого, просто я не можу прийняти це, і край.

— Невже не хочете взяти його на згадку, якщо навіть... Пам'ятаєте нашу умову?

— Яку?

— Якщо навіть ми бачимось сьогодні востаннє. Нехай у вас залишиться хоча б пам'ять про мене...

Він стиснув пальці жінки своєю великою та сильною рукою. Рік, навіть півроку тому Ейлін із посмішкою відштовхнула б цю руку. Тепер же вагалася. Навіщо бути недоступною, якщо Френк такий жорстокий до неї?

— Скажіть, я ж не зовсім байдужий вам? — спитав Лінд, помітивши невпевненість Ейлін і ще міцніше стискаючи її пальці.

— Так, звісно, ви мені подобаєтесь... Але не більше. — Однак, сказавши це, вона мимоволі зашарілася.

Лінд мовчав, не зводячи з жінки наполегливого, спопеляючого погляду. Чуттєве хвилювання охопило Ейлін, і вона на мить забула про Ковпервуда. Це було дивовижне, зовсім нове для неї відчуття. Жінка вся палала вогнем, а Лінд дивився на неї, посміхаючись лагідно та підбадьорливо.

— Чому ви не хочете бути мені подругою, Ейлін? Я знаю, ви нещасливі, бачу це. І я нещасливий також. У мене проклятий, неспокійний характер, й я багато натерпівся через це у житті. Мені потрібна близька людина, котра любила б мене. Чому не хочете мені допомогти? Ми з вами створені одне для одного, я відчуваю це. Невже ви так сильно кохаєте його? — Лінд мав на увазі Ковпервуда. — Невже ваше серце зовсім закрите для інших?

— Чи кохаю я його! — з гіркотою повторила Ейлін, і слова її прозвучали майже як зречення. — Так. А йому це бадуже, він більше не любить мене. Та справа не в ньому.

— А в чому ж? Я вам не подобаюся? Вам нудно зі мною? Ви не відчуваєте, що ми належимо одне одному?

І знову його рука легенько торкнулася її руки. Ейлін зовсім не протестувала проти цієї ласки.

— Ні, ні, не те, — сказала вона палко, раптом згадавши все, весь свій довгий шлях із Ковпервудом, його любов, його пристрасні запевнення. Як мріяла вона про життя з ним, які будувала плани! А тепер сидить тут, у ресторані, і кокетує з чужим, малознайомим чоловіком, дозволяючи йому жаліти себе! Ця думка пекучим болем відгукнулася в серці жінки. Вона стиснула губи, але гарячі, непрохані сльози вже прилинули до очей. Лінд побачив, що вона

готова розридатися. Йому стало шкода її, але вона була вродлива, і він вирішив зіграти на її настрої.

— Навіщо ж плакати, любя? — сказав він ніжно, спостерігаючи її розпашілі щоки й яскраво-сині, повні сліз очі. — Ви красуня, молода, приваблива. Хіба ваш чоловік — єдиний самець у світі? Чому ж хочете залишатися йому вірною, хоча його зради для вас — не таємниця? Про цю історію з пані Генд плеще язиками все місто, ви зустріли чоловіка, котрий щиро покохав вас, і відкидаєте його любов. Якщо ваш чоловік не цінує вас, то є ж інші, котрі цінують.

Почувши ім'я пані Генд, Ейлін нашорошила вуха.

— Про яку історію ви кажете? — спитала вона, піднявши брови.

— Як, хіба ви не знаєте? — здивувався Лінд. — Я був упевнений, що вам усе відомо, інакше ніколи не згадав би про це.

— О, я здогадуюся! — зронила Ейлін із гіркою усмішкою. — Уже стільки було всіляких історій. «Дружина впливового фінансиста». Так, здається, було сказано в «Сетердей реву»? Так ось кого вони мали на увазі! Отже, у нього роман із пані Генд?

— Так, мабуть, — відповідав Лінд. — Мені дуже шкода, що я сказав про це. Ось уже справді мимоволі потрапив у пліткарі.

— Кругова порука? — глузливо запитала Ейлін.

— Ні, не тому. Не треба бути злючкою. Я зовсім не такий поганий, як вам здається. Просто це не в моїх правилах. Зрештою всі ми — не без гріха.

— Так, так, безперечно, — неухважно підтвердила Ейлін, думаючи про пані Генд.

Так ось це хто! Останнє захоплення Френка!

— Ну що ж, принаймні не можу не схвалити його вибір, — сказала вона, вимучено посміхнувшись. — Все одно

цих жінок було вже так багато! Однією більше, однією менше.

Лінд посміхнувся. Він і сам схвалював вибір Ковпервуда і вирішив, що краще змінити тему розмови.

— Не варто продовжувати про це, — сказав він. — Не журіться через нього, люба. Візьміть себе в руки. Тут уже нічого не можна змінити. — Він знову стиснув її пальці. — Ну як, згода?

— Про що це ви?

— О, та ви ж знаєте! Чи згодні товаришувати зі мною? Прийняти це кольє і мене на додачу?

Його очі всміхалися, в них були і ласка, і виклик. Ейлін похитала головою.

— Ви просто поганий, розбещений хлопчисько, — сказала вона ухильно. Зроблене нею відкриття знову пробудило в ній мстиві відчуття. — Дайте мені подумати. Не змушуйте мене брати це кольє сьогодні. Я не можу. Все одно мені не доведеться його одягати. А далі видно буде.

Вона зробила невизначений жест, Лінд спіймав на льоту руку жінки і погладив.

— Хочете піти зі мною на квартиру до свого приятеля-художника? — спитав він ніби між іншим. — Це тут неподалік. Побачите чарівну колекцію пейзажів. Адже ви любите картини, я знаю. У вашого чоловіка є чудові полотна.

Ейлін миттєво зрозуміла, куди він хилить, зрозуміла інстинктивно. Ця оселя, очевидно, просто парубоча квартира.

— Тільки не сьогодні, — сказала вона нервово та злякано. — Ні, ні, не сьогодні. Яюсь іншим разом. Тепер мені уже час додому. Ми ще побачимося.

— А це? — Лінд вказав на футляр.

— Нехай залишиться у вас, до нашої наступної зустрічі. Може, я й надумаю потім прийняти ваш дарунок...

Ейлін була рада, що все так добропорядно скінчилося і вона може повернутися додому. У неї відразу відлягло від серця. Однак Лінд аж ніяк не був їй байдужий, і всі почуття її перебували в сум'ятті, мов клапті гнаних вітром хмар. Їй просто хотілося віддалитися, хоч трохи відсунути неминуче.

#### 34. ХОСМЕР ГЕНД ВИХОДИТЬ НА АРЕНУ

Похмура лють Генда, скорбота та гнів Гейгеніна, злісне шаленство Редмонда Парді, котрий невтомно розповідав усім свою сумну історію, мстива ненависть молодого Мак-Дональда й усієї його зграї зі «Загальноночіказької міської» створили навколо Ковпервуда атмосферу, що чала для нього серйозні неприємності і навіть небезпеки.

Найнепримиреннішим ворогом Ковпервуда став Хосмер Генд. Величезне багатство та високе становище, яке він займав у численних комерційних і фінансових підприємствах міста, давали йому в руки могутню зброю проти Френка. Генд був без пам'яті закоханий у свою молододружину. Не маючи жодного досвіду щодо жінок, він дивувався й обурювався при згадці про те, що Ковпервуд посмів так безсоромно і нахабно зазіхнути на його права, так легко, мимохідь, зганьбити його. Генд палав жадобою помсти, повільно та наполегливо розгоралося це його полум'я і палило йому душу.

Кожен, хто знайомий зі світом бізнесу, грандіозних комерційних і фінансових операцій, знає, як важливо тут мати репутацію людини впливової, позитивної, статечної, тобто мати ті риси, що служать запорукою успіху багатьох комерційних підприємств. Правда, порядність аж ніяк не є визначальною рисою представників вищезгаданого світу, але це не заважає кожному з них чекати і навіть вимагати порядності від інших. Ніхто з такою жадібністю не прислу-

ховується до чуток, не збирає з такою ретельністю плітки, які можуть зашкодити кар'єрі того чи іншого махляра, не стежить так пильно і невтомно за чужими справами і не ховає так ретельно свої власні брудні справи й учинки, як діячі комерційного та фінансового світу. Кредит Френка був досі доволі міцний, бо всі знали, що чиказькі міські залізниці — вельми прибуткова справа, що Ковпервуд без затримки погашає всі свої зобов'язання, що він фактично стоїть на чолі створеного ним разом із групою інших підприємців «Чиказької кредитної спілки» і двох міських залізничних компаній — «Північної» та «Західної», — і нарешті, що «Лейк-сіті Нейшнл банк», усе ще очолюваний Едісоном, охоче приймає в забезпечення папери Френка Алжернона Ковпервуда. Правда, і раніше у нього перебували в недругах начебто Шрайхарт, Сімс та інші впливові комерсанти з кредитної спілки «Дуглас», котрі кричали на всіх перехрестях, що Ковпервуд — прибудда й аферист. Що вся його діяльність будується на брудних політичних махінаціях та маніпулюванні громадською думкою. І що він не гребує навіть відвертим шахрайством у фінансових справах.

Так, наприклад, незадовго до описуваних подій Шрайхарт, котрий разом із Гендом, Арнілом і рядом інших підприємців був членом правління «Лейк-сіті Нейшнл», вийшов із його складу і вилучив всі свої вклади, бо, як він пояснив, Едісон занадто часто позичає Ковпервудові та «Чиказькій кредитній спілці» гроші, не зважаючи на інтереси керованого ним банку. Арніл і Генд, котрі не плекали в той час особистої неприязні до Ковпервуда, визнали ці звинувачення необґрунтованими. Едісон же заявив, що позики, які одержав Ковпервуд, не перевищують усіх інших позик, виданих банком, а забезпечення, що надається під них, — цілком адекватне.

— Не хочу сваритися з Шрайхартом, — казав Едісон, — але боюся, що він судить упереджено. Хоче використо-

увати «Лейк-сіті Нейшнл» як знаряддя своєї особистої помсти. Так діяти не годиться.

Генд і Арніл, обидвоє — люди розсудливі, погодилися з Едісоном, котрий завжди викликав у них повагу, і на тому все й скінчилося. Шрайхарт, однак, продовжував їм торочити, що Ковпервуд зміцнює «Чиказьку кредитну спілку» за рахунок «Лейк-сіті Нейшнл», домагаючись можливості надалі обходитися без допомоги останнього. Едісон же планує вийти на пенсію і тому не дуже й дбає про майбутнє банку. Ці застереження мимоволі змушували Генда іноді задуматися, але поки що він нічого не робив.

Однак, коли звістка про зв'язок Френка з пані Генд досягла вух її чоловіка, на горизонті почали збиратися хмари. Багатій був уражений у саме серце і вирішив як слід розквитатися зі своїм кривдником. Зустрівши Шрайхарта на якійсь діловій нараді незабаром після фатального викриття, Генд зауважив:

— Кілька років тому, Нормане, коли ви застерігали нас проти цього типа — Ковпервуда, я думав, що у вас промовляє заздрість до удачливішого конкурента. Нещодавно під впливом певних подій я змінив свою думку. Тепер знаю, що цей чоловік — затятий негідник. Дуже шкода, що ми змушені терпіти його в нашому місті.

— Отже, і ви розкусили його нарешті, Хосмере? — зітхнув Шрайхарт. — Гаразд, не буду більше нагадувати вам, як давно я в цьому переконував. Сподіваюся, тепер ви погоджуєтесь, що місто має вдатися до якихось заходів, аби приборкати цього пройдисвіта?

Генд, похмурий і, як завжди, небагатослівний, уважно глянув на Шрайхарта.

— Я особисто готовий діяти, — сказав він, — як тільки побачу, що саме тут можна зробити.

Незабаром після цієї розмови Шрайхарт зустрів Двейна Кінгсленда і, дізнавшись про справжнє підґрунтя раптової ненависті Генда до Ковпервуда, не забарився поді-



литися цією пікантною новиною з Меррилом, Сімсом та іншими. Меррил, котрий завжди захоплювався сміливістю та підприємливістю Ковпервуда і навіть симпатизував йому, хоча той і відмовився продовжити лінію, що виходить із тунелю у Ла-Саль-стрит, до Стейт-стрит, де містилася його крамниця, був обурений до глибини душі.

— Ну, Енсоне, — сказав Шрайхарт, — тепер ви бачите, що це за один! У нього — серце гієни та душа хамелеона. Чули, що він вчинив із Гендом?

— Ні, — відповідав Меррил, — нічого не чув.

— Не чули? Ну, скажу я вам... — і Шрайхарт, нахилившись до вуха Меррила, поспішив повідомити все, що було йому відомо. Меррил підняв брови.

— Не може бути! — затулив він рота рукою.

— А знаєте, як він із нею познайомився? — з обуренням гнув далі Шрайхарт. — Він приперся до Генда, щоб зробити у нього позику в двісті п'ятдесят тисяч доларів під «Західно-чиказькі транспортні». Що на це скажете? Навіть не знаю, як це назвати!

— Оце так історія, — сказав Меррил доволі байдужим тоном, хоча в душі був дуже заінтригований, бо завжди вважав пані Генд вельми привабливою жіночкою. — Втім, я не надто здивований.

Меррилу пригадалося раптом, що ще зовсім недавно його дружина з незвичайною наполегливістю вимагала, щоб він запросив у гості Ковпервуда.

Генд, зі свого боку, зустрівши Арніла, зізнався, що Ковпервуд дозволив собі зазіхнути на святість його родинного вогнища. Арніл був вражений і засмучений. Його друга Генда смертельно образили! Вони удвох вирішили зажадати від Едісона, щоб той як директор «Лейк-сіті Нейшнл» негайно припинив будь-які ділові стосунки з Ковпервудом і «Чиказькою кредитною спілкою». У відповідь на цю вимогу Едісон вельми чемно висловив готовність сповістити Ковпервуда про те, що той має погасити всі свої позики,

але тут же подав у відставку, щоб сім місяців потому зайняти пост директора «Чиказької кредитної спілки». Таке віроломство викликало надзвичайне хвилювання в ділових колах міста, вразивши навіть тих, хто пророкував, що рано чи пізно таке має статися. Всі газети бурхливо обговорювали цю подію.

— Гаразд, нехай щастить, — похмуро зауважив Арніл Генду того дня, коли Едісон довів до відома членів правління «Лейк-сіті Нейшнл» про свою відставку. — Якщо він вирішив порвати з банком і пов'язати свою долю з цим авантюристом, — що ж, його справа. Але як би йому не довелося про це пошкодувати.

Тим часом у Чикаго наближалися вибори в муніципалітет. Генд і Шрайхарт вирішили скористатися цією обставиною, щоб завалити Ковпервуда, діючи єдиним фронтом зі своїм другом Арнілом.

Хосмер Генд вважав, що обов'язок закликає його діяти, й узявся за справу без зволікання. Він завжди був трохи важкий на підйом, але раз уплутавшись у бійку, вмів битися завзято та запекло. Знаючи, що для майбутньої виборчої кампанії йому потрібен спритний і кмітливий помічник, він після певних роздумів зупинив свій вибір на Патрику Джілгену — тому самому Патрику Джілгену, котрий брав колись участь у «газовій війні» Френка за концесією в передмісті Гайд-парк. Тепер пан Джілген був уже достатньо заможною людиною. Він мав рідкісну здатність сходитися з людьми найрізнішого ґатунку, вмів тримати язик за зубами, не визнавав за широкими масами жодних прав, унаслідок чого в справах громадських вирізнявся рідкісною безпринципністю. Словом, він мав усі дані для того, щоб зробити блискучу політичну кар'єру. Патрик Джілген був власником одного з найшикарніших ресторанів на Вентуорс-авеню. Заклад сяяв і виблискував, залитий світлом електричних ламп (новинка в Чикаго!). Яскраві вогні штучного освітлення відбивалися в незлі-

ченних дзеркалах, змушуючи їхні грані переливатися всіма барвами веселки.

Виборчий округ, який Патрик Джілген представляв від своєї партії в конгресі штату, був забудований одноповерховими старими будиночками, тісно уздовж небрукованих вулиць, але пан Джілген проте був уже сенатором штату, кандидатом у члени Конгресу на майбутніх виборах і, в разі перемоги Республіканської партії, — вірогідним наступником високоповажного Джона Мак-Кенті на його неофіційній посаді диктатора міста. (Гайд-парк до злиття з містом завжди вважався республіканським районом, і тому Патрику Джілгену незручно було тепер перекидатися в інший табір, хоча більша частина міста зазвичай стояла за демократів.) Під час передвиборної кампанії стало очевидно, що серед політичних діячів Південної сторони Патрик Джілген має найбільший вплив, і Генд вирішив запросити його до себе на перемовини.

Варто сказати, що Генд куди більше схвалював холодний практичний розрахунок і нещадну логіку Ковпервуда, ніж велемовне, пусте моралізування Гейґеніна чи Гіссопа, котрі вдовольнялися тим, що читали мораль і таким чином намагалися перемогти зло добром. Якщо Френк за допомогою Мак-Кенті міг зібрати таку силу, то він, Генд, знайде когось іншого, хто за його допомогою поб'є Мак-Кенті.

— Пане Джілген, — сказав Генд, коли цей ірландець — червонопикий, кремезний, із хитрими сірими очима та здоровенними волохатими ручиськами, постав перед ним, — ви мене не знаєте...

— Та я достатньо знаю про вас, — посміхаючись, урвав його той із легким ірландським акцентом. — Ми можемо, вважаю, розмовляти, не чекаючи, коли нас представлять один одному.

— Дуже добре, — погодився Генд, простягаючи візаві руку. — Я також вас знаю і переконаний, що ми знайдемо

спільну мову. Мені хотілося обміркувати з вами теперішню політичну обстановку в Чикаго. Я сам — не політик, але мене цікавить усе, що робиться у нас тут, і мені хотілося б почути вашу думку про те, що нас чекає в найближчому майбутньому, які можуть відбутися зміни.

Джілген не мав ні найменшого наміру озвучувати свої політичні прогнози людині, чиї наміри були йому невідомі.

— О, гадаю, що у республіканців непогані шанси на успіх, — відповідав він. — Майже вся преса, за винятком однієї чи двох газет, підтримує їх. Утім, я знаю тільки те, що друкують у часописах і про що плещуть навколо.

Пан Генд чудово зрозумів, що Джілген ухиляється від прямої відповіді, і це припало йому до душі: такий чоловік йому і потрібен — обережний, хитрий і розважливий.

— Я запросив вас сюди, пане Джілген, звісно, не тільки для того, щоб потеревенити про політику. У мене є до вас цілком конкретна пропозиція. Чи ви не знайомі випадково з паном Мак-Кенті або, можливо, з паном Ковпервудом?

— Мені ніколи не доводилося розмовляти з жодним із них, — відповів Джілген. — Але я знаю пана Мак-Кенті в обличчя, та й пана Ковпервуда мені також доводилося бачити. — Більше він нічого не додав.

— Дуже добре, — втішився Генд. — Припустімо тепер, що група достатньо впливових у Чикаго осіб береться доволі широко субсидувати передвиборну кампанію республіканців. Наприклад, вас. Зі свого боку, за допомогою вашої партії та за підтримки преси організувати провал демократів на виборах. Мова йде не тільки про мера та головних посадових осіб, але про повну зміну всього складу муніципалітету, всіх депутатів, кумекаєте? Нам треба, щоб згряя Ковпервуда та Мак-Кенті не могла більше підкупити жодного міського чиновника, жодного новообраного депутата. Демократи мають зазнати такої поразки, такого краху, щоб це було всім і кожному зрозуміло. З грішми ми

не скупитимемося, якщо дасте мені, або, точніше, групі осіб, інтереси якої я представляю, докази того, що ми можемо розраховувати на успіх.

Пан Джілген скорчив серйозну гримасу, моргнув своїми крихітними очима, потер долонями коліна, заклав великі пальці за пройма жилетки, потім витягнув із кишені сигару, закурив і меланхолійно задивився в стелю. Він міркував, напружено міркував. Ковпервуд і Мак-Кенті — люди могутні. У своєму виборчому окрузі і в деяких прилеглих до нього округах, а також у вісімнадцятому окрузі, від якого він був обраний сенатором, пану Джілгену завжди вдавалося приборкувати опозицію Мак-Кенті. Але здолати Мак-Кенті в усіх округах — це завдання набагато важче.

Однак думка про велетенські засоби, якими він зможе одноосібно розпоряджатися, дуже надихала пана Джілгена, як, утім, і перспектива за допомогою поважних осіб, так би мовити стовпів чиказького світу, відібрати у Мак-Кенті владу над містом! Пан Джілген був вельми спритним політиком. Він любив влаштовувати змови, копати під когось, укладати хитрючі операції — все це заради інтриганства. І зараз він хоч і набрав серйозного, заклопотаного вигляду, але серце його раділо.

— Я чув, — вів далі Генд, — що вам вдалося зліпити міцну організацію у своєму районі й окрузі?

— Так, ми не здаємо позицій, — усміхнувся Джілген. — Але побити демократів по всьому Чикаго, — продовжував він помовчавши, — не просте завдання. На цих виборах у місті буде тридцять один виборчий округ, і за винятком восьми — всі вони в руках демократів. Я знаю їхніх кандидатів, це все — велика риба. У муніципальній раді у них сидить Даулінг, також аж ніяк не дурень, майте на увазі. А крім нього, у них там ще є Унгер і Дуваницький, Тірнен і Керіген. І ніхто з цих джентльменів себе образити не дозволить.

Згадані особи належали до числа найвпливовіших і найметкіших депутатів.

— Бачите, пане Генд, як ідуть справи: демократи тримають у руках весь апарат, вони розподіляють посади, роботу і тим самим вербують собі прихильників. А потім безсоромно тягнуть гроші з усіх, хто у них там займає хлібні містечка, щоб за допомогою цих грошей домагатися перемоги на виборах. Це, як ви самі метикуєте, потужна підмога. — Джілген багатозначно усміхнувся. — Ну, потім на підприємствах того ж таки Ковпервуда зайнято зараз щонайменше десять тисяч робітників. Будь-який куратор виборчого округу, що підтримує його, може надіслати будь-якого безробітного, і в Ковпервуда, мабуть, знайдеться для нього праця. А це ж дуже і дуже сприяє збільшенню числа прихильників його партії. Крім цього, треба взяти до уваги, що такі багатії, як Ковпервуд і йому подібні, не скупляться на гроші під час виборів. Що б там не казали, пане Генд, а все ж таки результат справи вирішують долари — два, п'ять, десять, — які хтось в останню мить викладає на стійку в барі або навіть суне виборцю в кишеню перед самою виборчою урною. Дайте мені достатню суму грошей, — і наче в підкріплення цієї благородної ідеї пан Джілген випростався і лягнув п'ястком об долоню, поклавши попередньо сигару, щоб не обпектися, — й я поведу за собою всі виборчі округи Чикаго, всі до єдиного! Але для цього потрібні гроші! — повторив він, виразно підкресливши два останніх слова.

Потім політик знову сунув сигару в рот, відкинувся на спинку стільця і зухвало примружився.

— Гаразд, — сказав Генд просто. — Скільки ж вам треба?

— Ну, це вже інше питання, — відповідав Джілген, миттєво випрямляючись. — Одні округи обійдуться дорожче, інші — дешевше. Відкинувши вісім республіканських — про них турбуватися навіть нема чого, — нам

доведеться обробити ще вісімнадцять для того, щоб отримати більшість у муніципалітеті. На мій погляд, не маючи десять-п'ятнадцять тисяч доларів на округ, не варто й затівати справу. Про всяк випадок я б сказав, що загалом буде потрібно тисяч триста — ніяк не менше.

Пан Джілген затягнувся сигарою і, випустивши густі клуби диму, втупився в стелю.

— А як будуть витратитися ці гроші? — спитав пан Генд.

— О, в такі подробиці ніколи не слід особливо вдаватися, — безтурботно відповів пан Джілген. — У політиці кроїти ощадно не доводиться. Врахуйте, що ми пов'язані з керівниками дільниць, організаторами, уповноваженими по кварталах, агентами... Всі вони повинні мати відповідні ресурси для роботи, щоб, так би мовити, викликати прихильність до себе душі та серця, і було б великою помилкою допитуватися у них, як і куди вони ці гроші витрачають. Гроші потрібні, щоб пригостити татка пляшкою пива, купити матусі пачку вугілля, а маленькому Джонні — новий костюмчик. А урочисті ходи зі смолоскипами? А зали для зборів? А оплата різних великих і дрібних послуг? Та хіба мало що. Тут витрат достобіса, будьте певні. Деякі округи доведеться перед виборами тимчасово заселити якнайгустіше, а отже тиждень, а то і днів десять виплачувати утримання для наших агентів у мебльованих кімнатах.

Пан Джілген втомлено махнув рукою і замовк. Пан Генд, котрий ніколи не цікавився деталями політичних махінацій, із подивом підняв брови. «Передвиборче заселення округів? Чи не занадто це дорога затія?» — подумав він.

— А хто ж відає розподілом грошей? — спитав він на решті.

— Номінально — окружний комітет Республіканської партії, якщо йому це доручено, фактично — та особа чи група осіб, котрі керують кампанією. У демократів цією

особою є Джон Мак-Кенті, і вам слід про це пам'ятати. У моєму оточенні це — я. І тільки я.

Пан Генд, врівноважений, повільний, а в інших випадках навіть трохи тупуватий, насупив брови і поринув у роздуми. Дотепер йому доводилося мати справу тільки з людьми з так званого хорошого товариства, котрі не брали безпосередньої участі в темних передвиборних махінаціях, що відбувалися в задніх покоях барів і генделіків. Як і всі махлярі, він знав, звісно, що бувають випадки, коли в урни опускаються фальшиві виборчі бюлетені і в окремих округах мебльовані кімнати тимчасово заселяються потрібними людьми. Кожному хоч трохи досвідченому в цих справах чоловікові відомо, що гроші на проведення передвиборчих кампаній збираються з тих, хто жадає отримати ту чи іншу посаду, а також із тих, хто користується всілякими потураннями, привілеями та благодійністю осіб, котрі стоять біля стерна правління. Сам Генд не раз робив пожертви у фонд Республіканської партії на знак вдячності за вже надані послуги або в рахунок майбутніх. Він розумів, що, повертаючи серйозні справи у великих масштабах, не слід скупитися на супутні витрати.

Звісно, триста тисяч доларів — гроші чималі, але Генд і не думав виймати їх зі своєї кишені, припускаючи, що таку суму можна буде зібрати, вдавшись до певного натиску з його боку. Але чи годиться Джілген на роль поборника Ковпервуда? Пан Генд ще раз окинув свого співрозмовника уважним поглядом і вирішив, що, за відсутністю кращого, годиться і Джілген.

Отже, угода укладена. Джілген як член центрального комітету Республіканської партії, а в майбутньому, можливо, і його голова, мав обійти всі округи, не залишивши без уваги жодної путньої республіканської організації, вибрати сильних, надійних антиковпервудівських кандидатів і спробувати провести їх у муніципалітет. А Генд, своєю чергою, мав зібрати гроші і передати їх Джілгену у



власні руки. Крім цього, Джілгену забезпечувалася безза-  
стережна, хоча і таємна, підтримка всіх впливових членів  
Республіканської партії в Чикаго. Його справа була — пе-  
ремогти будь-якою ціною. У разі успіху Республіканська  
партія підтримає його кандидатуру на виборах в Конгрес.  
Якщо ж це з якоїсь причини не вдасться, його поставлять  
на чолі Республіканської партії міста й округу.

«Ну, хоч як би там було, — сказав собі Генд, коли пан  
Джілген, нарешті, пішов, — а панові Ковпервудові буде  
тепер не так легко робити свої темні справи. Не встигне  
він озирнутися, як настане час відновлювати концесії, й  
якщо тільки я буду живий, то ще подивимося, що у нього  
з цього вийде». Останні слова фінансист пробурчав уже  
майже вголос. Він відчував незламну ненависть до чоло-  
віка, котрий, як він вважав, відняв у нього прихильність  
його чарівної молодой дружини.

### 35. ПОЛІТИЧНА УГОДА

В описуваний час у першому та другому виборчих ок-  
ругах Чикаго, що містили в собі ділову частину міста, пів-  
денну Кларк-стрит, пристань, набережну та кілька прилег-  
лих до них вулиць і провулків, неабиякою популярністю  
користувалися дві людини — Майк Тірнен (він же — Вес-  
елий Майк) і Патрик Керіген (він же — Смарагдовий Пет).  
За своєрідністю характерів і підозрілістю їхніх справ другу  
таку пару нелегко було б знайти в місті, а може, й у всій  
Америці. Веселий Майк Тірнен, гордий володар чотирьох  
наймісткіших і найбрудніших пивниць району, вирізнявся  
значними розмірами та вельми округлими формами. Зро-  
стом шість футів і один дюйм, широкоплечий, з бичачою  
шиєю і великою, круглою, як куля, головою, здоровенними  
волохатими п'ястками та величезними ступнями, Майк  
Тірнен відзначився на своєму віку в низці найрізноманіт-

ніших теренів, починаючи від очищення вигрібних ям і закінчуючи діяльністю члена муніципальної ради Чикаго. Висунутий на цей пост любим його серцю першим виборчим округом, Веселий Майк доволі регулярно зраджував інтереси своїх виборців. По суті, щоразу, як траплялася для цього нагода. Але улюбленим дозвіллям Майка було сидіти в задній кімнаті своєї корчми «Срібний місяць» на Кларк-стрит, за палісандровим столом, відгородженим від решти простору солідною перегородкою з червоного дерева. Тут він лічив свої прибутки з різноманітних підприємств — барів, кубел для гравців і будинків терпимості, які він тримав за сприяння або потурання міської адміністрації, що дивилася на його діяльність крізь пальці, і тут же вислуховував скарги та прохання своїх клієнтів, орендарів і просто посіпак.

Пан Керіген, єдиний суперник пана Тірнена в його нелегкій і доволі темній діяльності, був людиною дещо іншого складу. Невисокий на зріст, дуже чепурний, із худим обличчям, прикрашеним колючими вусиками, з хитрими темно-карими очима та цілою копицею чорного, як смола, волосся, розділеного акуратним косим проділом. Це був чоловік достатньо представницький і безумовно колоритний. Словом, до нього варто було придивитися, особливо, якщо згадати, що, крім усього іншого, пан Керіген був ще володарем вух, що стриміли і надавали йому схожості з кажаном. На справах фінансових він розумівся значно краще за пана Тірнена, та й грошей у нього було більше, хоча махляреві було всього лиш тридцять п'ять років, у той час як пану Тірнену йшов уже п'ятий десяток. Як і пан Тірнен у першому виборчому окрузі, пан Керіген був впливовою силою в другому і тримав у руках тих «неосілих» виборців, котрі можуть бути і дуже корисними, і надзвичайно небезпечними для результату виборів, залежно від обставин. Портові вантажники, сезонні робітники, бездомні бурлаки, злодії, хулігани, шахраї, шпики стікалися з усіх кінців

міста у півнички пана Керігена. Він був дуже пихатий і вважав себе красенем і серцеїдом. Одружений на молодій статечній жінці, батько двох дітей, пан Керіген мав ще й коханок, котрих змінював приблизно раз на рік, не беручи до уваги «випадкових» дівчат.

Одягався він вельми химерно, хоча й хизувався тим, що не носив ніяких прикрас, крім шпильки з колосальним смарагдом вартістю в чотирнадцять тисяч доларів, яка в особливо урочистих випадках виблискувала в його краватці, дуже дивуючи всю Дірборн-стрит і муніципальну раду. Через цю шпильку його й назвали Смарагдовим Петом. На перших порах таке прізвисько розважало пана Керігена, так само, як і золота з діамантами медаль — вираз вдячності чиказьких пивоварів за незліченну кількість проданих ним діжок пива. У цій царині пан Керіген не знав собі рівних. Згодом, однак, коли газети почали приділяти занадто пильну й іронічну увагу особі пана Керігена, так само, як і особі пана Тірнена, й їхньому матеріальному процвітанню, пан Керіген втратив смак і до того, і до іншого.

Ставлення обидвох цих джентльменів до тодішньої політичної ситуації в Чикаго було доволі своєрідним і, як з'ясувалося згодом, достатньо небезпечним для спілки Ковпервуда з Мак-Кенті. Тірнен і Керіген, будучи сусідами та приятелями, облаштовували спільно різні справи як у галузі комерції, так і політики, і час від часу надавали один одному різні послуги. Займаючись справами вельми сумнівного та ризикованого спрямування, вони обидва нерідко потребували поради, а часом — і розради. Їм, безперечно, було далеко до такої особистості, як Мак-Кенті, з його гострим нюхом і залізною хваткою, однак, у міру того, як обидва приятелі процвітали в своїх справах, заздрість до Мак-Кенті і його високого становища починала все більше роз'їдати їхні душі. Успіхи Мак-Кенті змушували їх замислюватися. Вони невпинно та ревниво спостері-

гали за тим, як Мак-Кенті після свого союзу з Ковпервудом неухильно рухався угору, як він умів із усього мати для себе зиск — отримував престижну нагороду від міської поліції та щороку збирав чималу данину з підприємців, котрі користувалися люб'язностями газового та водного відділів муніципалітету. Мак-Кенті, природжений інтриган, знав, де в разі потреби можна отримати кошти на здійснення тих чи інших махінацій, і не вагаючись черпав із цих джерел. Він був завжди в міру люб'язний із Тірне-ном і Керігеном, оскільки це входило в його плани, однак ні той, ні інший не належали до таємного кола його найближчих сподвижників.

Коли Мак-Кенті траплялося бувати в торгових кварталах, він зазиравав до них у шинки, питав, як ідуть справи, чи не може він чимось допомогти, тиснув руку на прощання, але жодного разу не опустився до того, щоб особисто звернутися до них із тим чи іншим проханням або пообіцяти ту чи іншу винагороду. Цим мав займатися Даулінг або інші особи, через котрих Мак-Кенті залагоджував свої справи.

Наділені вдачею неспокійною, хижою та наполегливою, Тірнен і Керіген не знаходили задоволення своїм невпинно зростаючим апетитам і жадібно шукали нагоду розширити коло своєї діяльності, щоб здобути славу та примножити свої прибутки. За підтасуванням виборчих голосів їхні округи перевершили усі інші округи міста. Кількість законних виборців була тут не така велика, зате який простір для «дублювання» голосів на різних ділянках, для «заселення», для підсовування до виборчих скриньок фальшивих бюлетенів! Під час виборів у муніципалітет, коли шальки терезів починали хилитися то в один, то в інший бік, перший і другий округи, спільно з частиною третього, сусіднього з ними округу, примудрялися зареєструвати таку кількість фальшивих бюлетенів навіть після закінчення часу, відведеного для голосування,

що підтасування докорінно змінювало весь склад міського самоврядування. Під час передвиборних кампаній Тірнен і Керіген отримували від окружного комітету Демократичної партії значні кошти, якими вони розпоряджалися на власний розсуд. Хоча б приблизний підрахунок передбачуваних витрат — ось і все, що від них вимагалось, після чого їм завжди вручали дещо більше, ніж вони просили. Куди йшли всі ці гроші — вони нікому не звітували, та ніхто від них цього і не вимагав. Тірнен отримував від п'ятнадцяти до вісімнадцяти тисяч доларів, Керіген — тисяч двадцять, іншого разу — двадцять п'ять, позаяк його район відіграв особливо важливу роль.

Мак-Кенті уже почав міркувати про те, що не завадило б якось відзначити діяльність Тірнена та Керігена, бо хоч-не-хоч, але вони ставали особами достатньо впливовими. Але як це зробити? Обидва вони не мали громадської довіри, про них ширилася погана слава — так само, як і про їхні округи та методи передвиборчої боротьби, що практикувалися там. Однак місто росло, росли і розширювалися різноманітні комерційні підприємства панів Тірнена та Керігена, а разом із цим росла й потреба в протизаконних передвиборчих махінаціях, на які ці двоє були великі мастаки, і тому з кожним днем ця чудернацька пара ставала все вимогливішою та нахабнішою.

«Чому б мені не виставити свою кандидатуру на якусь вищу посаду?» — не раз уже запитував себе кожен із них. Тірнен, наприклад, був би зовсім не проти зайняти пост шерифа або міського скарбника. Він вважав себе людиною напрочуд відповідною для кожної з цих посад. Керіген на останній конференції міської організації Демократичної партії намагався нишком вселити Мак-Кенті добру думку висунути його на посаду інспектора шосейних доріг і каналізації. Йому дуже запраглося отримати це тепленьке містечко, позаяк було наперед відомо, що воно дає зовсім непоганий побічний прибуток. Однак цього року опози-

ція республіканців була сильнішою, ніж будь-коли, і тому список кандидатів Демократичної партії мав бути бездоганний і помістити в нього кандидатури Керігена або Тірнена було просто немислимо. Це означало б налаштувати проти себе всіх поважних і впливових виборців. А Тірнен і Керіген, перебираючи подумки всі свої заслуги, колишні та майбутні, злилися й обурювалися. Їм бракувало широти кругозору, щоб второпати, якою мірою, незважаючи на всі їхні старання, такі люди, як вони, небезпечні для своєї партії!

Після бесіди з Гендом Джілген обійшов усе місто і не скупився на обіцянки. В результаті йому вдалося завербувати чимало палких прихильників для Республіканської партії. Можна було сподіватися, що в тих виборчих округах і дільницях, де переважала так звана чиста публіка, всі найповажніші виборці цього разу доволі одностайно об'єднуються проти Ковпервуда, дослухавшись голосу преси, що невтомно викривала його. У районах, заселених нетягами, справа йшла дещо важче. Правда, і тут, виклавши достатню суму грошей, можна було знайти якихось останніх шахраїв, котрі погодяться «зарізати» своїх одноподумців, але це була справа ризикована та неправильна. А позаяк чутки про невдоволення Керігена та Тірнена долинали до Джілгена з усіх сторін, то він вирішив навідати їх і з'ясувати, чи не можна остаточно налаштувати обидвох приятелів проти теперішніх заводіїв і перетягнути у свій табір. Пан Джілген, хоч і належав до ворожої партії, але був упевнений, що він швидше знайде з ними спільну мову, ніж пан Мак-Кенті чи пан Даулінг.

Після тривалих роздумів він вирішив, що перший візит буде до Смарагдового Пета, з котрим він був трохи знайомий, хоча на політичному ґрунті їм ще й не доводилося знохуватися, і, не зволікаючи більше, попрямував в «Центральну корчму» на Дірборн-стрит. Знаменитий генделік — типові «політичні залаштунки» Чикаго тих

днів — був достатньо авторитетним закладом, серед різних реліквій якого не останнє місце займала кругла барна стійка з вишневого дерева. Вона, немов дивовижний гірський хребет, оперізувала залу, виблискуючи білим і кольоровим склом склянок і строкатими наліпками пляшок, що відбивалися в дзеркалах. Підлога в шинку була складена з червоних і зелених, вже дещо затертих, мармурових квадратиків, а стеля веселила погляд намальованими на ній пишними рожевотілими красунями, котрі ширяли голяка серед прозорих хмар. Панелі на стінах були в червону та коричневу смужку з фільонками із паліандрового дерева. Пан Керіген, якщо у нього не було якихось невідкладних справ, зазвичай стирчав тут із ранку до ночі, патякаючи з приятелями та милуючись пишнотою свого закладу. Того дня перед Джілґеном він постав у сліпучому барвистому костюмі — темно-коричневому в яскраво-червону смужку, в бордовій краватці, прикрашеній уславленим смарагдом, шеврових черевиках та солон'яному брилі новомодного фасону і страхітливих розмірів. Замість жилетки талію пана Керігена облягав шовковий пасок — остання примха сучасної моди. Коротко кажучи, це був різкий контраст із паном Джілґеном, котрий потрапив у шинок розпашілий, захеканий, спітнілий, в легкому фланелевому костюмі кремового кольору і жовтих черевиках.

— Як ся маєте, Керігене? — люб'язно привітав його пан Джілґен, бо ці політичні супротивники не ворогували один із одним. — Як ідуть справи, як гендель? Смарагд, бачу, на місці, не втратили ще?

— Ні, така небезпека йому не загрожує. А що справи? Йдуть собі потихеньку. А ви як ся маєте, пане Джілґене? — Пан Керіген радо простягнув руку назустріч.

— Мені б із вами побалакати. Знайдете для мене хвильку?

Замість відповіді пан Керіген провів гостя в задню кімнату. До нього вже доходили чутки, що республіканці

формують сильну опозицію до майбутніх виборів. Пан Джілген опустився на крісло.

— Я, як ви самі розумієте, прийшов до вас із приводу тих подій, що мають відбутися у нас цієї осені, — почав він із невимушеною посмішкою. — Вважається, що нас із вами розділяє якийсь такий бар'єр, та так воно, мабуть, і було досі, але я ось подумав, чи не зруйнувати нам його цього разу?

Пан Керіген нашорошив вуха, але оком навіть не змигнув.

— Що ви таке надумали? — спитав він, зиркнувши на гостя з найпростодушнішим виглядом. — Я завжди готовий підтримати хорошу ідею.

— Річ у тім, — провадив далі пан Джілген, намагаючись ґрунт, — що у вас тут хороший великий виборчий округ, і ви міцно тримаєте його в руках. Те ж можна сказати і про Тірнена... Це всім відомо. Але відомо також і те, що коли б ви з Тірненом так завзято не метикували, то Демократична партія навряд чи незмінно проводила б свого мера. А між тим, якщо добре вникнути в справу, то ні ви, ні Тірнен, на мою думку, не отримуєте того, що вам належить за заслуги.

Пан Джілген помовчав, але пан Керіген, дотримуючись обережності, не зронив ні слова.

— Так ось, у мене є для вас пропозиція, а ви вільні прийняти її або відкинути. Ми через це сваритися не будемо. Мак-Кенті або не Мак-Кенті, а на цих виборах республіканці, як мені здається, мають перемогти, незалежно від того, з ким будуть перший, другий і третій округи. Угоди вашого ватажка, — пан Джілген мав на увазі Мак-Кенті, — з цим суб'єктом із Північної Кларк-стріт, — цей джентльмен любив часом висловлюватися дещо туманно, — надто вже намозолили всім очі. Ви ж бачите, наскільки роз'ятрені газети. Так ось, мені випадково стало відомо, що на цю справу виділили чималі кошти дехто



з наших фінансових магнатів, котрим цей пан із його міськими залізницями став, так виглядає, поперек горла. Тут, наскільки я розумію, замішані дуже впливові люди з Ла-Саль-стрит і з Дірборн-стрит. А в чому причина — гадки не маю. Зрозуміло тільки, що все це — не просто так. Може, вам відомо навіть більше, ніж мені. В усілякому разі, така зараз ситуація. Тепер врахуйте, що вісім округів — республіканські, як не крути, і ще десять — ні нашим, ні вашим, отже їх можна перетягти до нас за дві секунди. Петраєте, до чого я хилю? Але давайте плюнемо поки що на ці десять, будемо вважати тільки вісім — ті, що вже нікуди від нас не дінуться. Тоді залишається двадцять три округи, в яких ми, республіканці, завжди поступалися вам. Тепер уявіть, що нам вдасться цього разу перетягнути на свій бік тринадцять округів із цих двадцяти трьох, що тоді? Тоді ці тринадцять, та ще вісім, про які я вам вже казав, — і ми маємо більшість у муніципалітеті, і... — тут пан Джілген клацнув пальцями, — всі ви летите шкереберть. І ви, і Мак-Кенті, і Ковпервуд, і всі інші. Жодних концесій, ніяких контрактів на мощення вулиць, жодних дозволів на проведення газу. Нічого щонайменше впродовж двох років, а того гляди, і більше. Якщо ми переможемо, то усі угоди, всі ласі шматочки перепадуть нам. — Джілген перевів подих і з веселим викликом глянув на Керігена. — Ну, так от, я днями об'їхав все місто, — продовжував він, — побував у всіх округах, на всіх дільницях, і, повірте, знаю, про що торочу. У мене зараз досить і людей, і грошей, аби повести боротьбу по всій лінії фронту. На цих виборах ми візьмемо гору — я і крупні підприємці з Ла-Саль-стрит і всі республіканці або демократи, або противники алкогольних напоїв, або хто б це не був. Словом, усі, хто захоче піти з нами. Ви мене розумієте? На цих виборах ми дамо такий бій, який ще не снівся Чикаго! Я наразі не можу назвати вам імен, але прийде час, і ви все дізнаєтесь. Я вам прямо скажу, чого мені від вас треба, я ж не любитель хо-

дити колами. Хочете ви з Тірнею приєднатися до мене та Едстрема і років так на два прибрати місто до своїх рук? Якщо будемо діяти спільно, то можемо перемогти, навіть пальцем не ворухнувши. А потім поділимо всі прибутки порівну — газ, воду, міський транспорт, шосейні дороги, поліцію, — все. Або, якщо бажаєте, можемо поділити все наперед і записати зараз — що й кому, чорним по білому. Знаю, що ви з Тірнею працюєте заодно, інакше не став би й говорити про це. В Едстрома всі його шведи побіжать за ним, куди він накаже. На цих виборах вони дадуть йому двадцять тисяч голосів. Потім ще Унгер зі своїми німцями. Один із нас може з ним домовитися і виділити для них потім якісь хлібні містечка. Якщо ми переможемо, то можемо протримати місто в своїх руках років зо шість, а то й вісім, а потім... Та чи варто загадувати так далеко? В усілякому разі ми будемо мати більшість у муніципалітеті, і мер буде марширувати у нас по струнці.

— Так, якщо... — сухо вставив пан Керіген.

— Вірно, якщо, — як луна відгукнувся пан Джілген. — Маєте рацію, безумовно. У всьому цьому є ще одне велике «якщо», не заперечую. Але якщо два ваші округи — ваш і Тірнена — з тих чи інших причин перейдуть на бік республіканців, це буде рівносильно підтримці чотирьох або п'яти інших округів.

— Правильно, — погодився пан Керіген. — Якщо вони перейдуть. Але вони цього не зроблять. Чого ви, власне, від мене хочете? Щоб я позбувся свого місця в муніципалітеті та вилетів із Демократичної партії? Цього домагаєтесь? То ви мене зовсім за дурня маєте, чи як?

— Шкода мені ту людину, котра надумає вважати Смарагдового Пета дурнем, — улесливо відповідав Джілген. — Я принаймні на таку хибу не відважуся. Хто просить вас втрачати місце в муніципалітеті і вилітати з партії? Хто заважає вам бути обраним в муніципалітет і провалити, — у

пана Джілгена мало не зірвалося з язика «зарізати», — інших кандидатів вашого списку?

Пан Керіген усміхнувся. Хоч він останнім часом і виявляв доволі відкрито своє невдоволення політичною ситуацією в Чикаго, але ніяк не очікував, що пан Джілген зробить йому таку пропозицію. Ідея здалася йому продуктивною. «Зарізати» одного-двох кандидатів, котрих бажано було б позбутися, — таке йому траплялося проробляти й раніше. Якщо Демократичній партії і справді загрожує небезпека провалитися на майбутніх виборах і якщо Джілген готовий чесно розподілити посади та поділити прибутки, то над його пропозицією краще поміркувати. Ні Ковпервуд, ні Мак-Кенті, ні Джілген нічим його особливо не винагороджують. Якщо йому вдасться провалити їхніх ставлеників, а самому утриматися в муніципалітеті, то їм доведеться прийти до нього на уклін. Викрити його вони навряд чи зуміють. А якщо так, то чому б, справді, не «втопити» їхніх кандидатів? В будь-якому разі подумати варто. Дійшовши такого висновку, пан Керіген виголосив сухо:

— Усе це дуже добре, але хто мені гарантуватиме, що ви не зламаєте потім своє слово і не залишите мене ні з чим? (Почувши таку версію, пан Джілген роздратовано засовався на кріслі.) Дейв Моріссі також якось просив мене допомогти йому років чотири тому. Не дуже багато було мені від цього пуття.

Слова пана Керігена стосувалися одного невдячного політикана, котрому він допоміг зайняти посаду секретаря окружної ради. Коли згодом пан Керіген у нагороду за свої старання захотів скористатися його підтримкою для отримання бажаної посади інспектора шосейних доріг, той для нього і пальцем не повів. Цей Моріссі став тепер надзвичайно важливою персоною в політичних колах.

— Ви, звісно, можете казати все, що вам заманеться, — роздратовано відповів пан Джілген, — але щодо

мене це — несправедливо. Спитайте тих, хто мене знає. Запитайте будь-кого з мого округу. Ми можемо оформити нашу угоду на папері — ви напишете свої зобов'язання, а я — свої, чорним по білому. Якщо я не дотримаю слова, ви за дві секунди виведете мене на чисту воду. Я звезу вас із людьми, котрі мене підтримують. Ви побачите, які мені виділені кошти. Цього разу в мене буде все, що треба. Що ви втрачаєте врешті-решт? Вони не можуть вигнати вас за те, що ви провалите решту списку. Як вони це доведуть? Ми запросимо поліцію, щоб уся процедура виборів мала законний вигляд. Я не поскуплюся на гроші, аби мати цей округ за собою.

Пан Керіген зрозумів, що тут можна добряче нажитися. З демократів можна «зірвати» (як подумки висловився пан Керіген) від двадцяти до двадцяти п'яти тисяч доларів за ту брудну роботу, яку він для них робить. Джілгену він потрібен до зарізу, і той дасть, певна річ, не менше. Тисяч п'ятнадцять-вісімнадцять знадобиться, мабуть, щоб забезпечити необхідну кількість голосів, які залежно від потреби можна буде використовувати або так, або інак. В останню годину перед закінченням голосування він з'ясує, як пройшли вибори по інших округах. Якщо буде зрозуміло, що республіканці беруть гору, він допоможе їм добити супротивників, а потім звалить всю провину на своїх лакуз — скаже, що їх підкупили. А якщо виявиться, що перемагають демократи, він плюне на Джілгена і покладе в кишеню його грошики. Що б не столосся, тисяч двадцять п'ять, або й тридцять він на цій справі заробить і, як і раніше, залишиться членом муніципалітету.

— Ну, припустімо, що ви маєте рацію, — зауважив Керіген, зображуючи нерішучість, хоча він давно вже все вирішив. — Але тим не менше це пекельно делікатна справа. Не знаю, чи варто за неї братися, навіть якщо вірити, що все вигорить. Що правда, то правда, наші верховоди з муніципалітету не дуже щедро винагороджують мене

за працю, але не забувайте, що я — демократ, а другий округ — споконвіку був демократичний. Якщо тільки викриється, що я зіграв таку штуkenцію зі своєю партією, мені гаплик.

— Я — людина слова, — розважливо заявив Джілген, підіймаючись із крісла. — Якщо обіцяв — отже, не підведу. Запитайте про мене у вісімнадцятому. Чули, щоб я хоч раз в житті когось одував?

— Ні, ні, не чув, — примирливо відповів Керіген. — Але це дуже серйозна річ — те, що ви мені пропонуєте, пане Джілген. Не хочу вирішувати це питання ось так одразу. Округ вважається демократичним. Це ж не жарт — переманити його на бік республіканців. Знаєте, який здійсметься рейвах? Спробуйте зустрітися наразі з паном Тірненом — послухаємо спочатку, що він на це скаже. А потім, може, ми з вами й ще раз побалакаємо. Зараз вирішувати зарано.

Пан Джілген пішов у дуже бадьорому та веселому настрої. Він аж ніяк не був збентежений.

## 36. ВИБОРИ НАБЛИЖАЮТЬСЯ

Кілька днів по тому пан Керіген наче знічев'я навідався до пана Тірнена. Той зробив візит у відповідь. Незабаром після цього в місті Мілвокі в невеликому готелі (подалі від нескромних поглядів) відбулася нарада між панамі Тірненом, Керігеном і Джілгеном. А слідом за цим відбулася заключна зустріч панів Тірнена, Едстрома, Керігена та Джілгена, в результаті якої виник план поділу, занадто складний і заплутаний, щоб відтворювати його тут. Само собою зрозуміло, що було поділено все і навіть у відповідній пропорції — всі секретарські посади, всі прибутки від поліції, всю данину, що стягується з гральних клоак і будинків терпимості, всі «добровільні внески» газових,

транспортних та інших компаній. Поділ був скріплений взаємними урочистими запевненнями. Спілка цієї четвірки відчайдухів могла б проіснувати роки, якби їй вдалося втілити в життя задумане. Судді, суддівські чиновники, шерифи, великі та дрібні посадовці, податковий апарат, міський водогін — все мало потрапити в її лаписька. То була чудова мрія зловмисників, і такою вона була гідна всілякої уваги і заохочення. Але все ж таки це була лише мрія, і самі творці її зрозуміли це з часом...

Передвиборна кампанія була вже в повному розпалі. Кінець літа і початок осені — вересень і жовтень — минули під звуки оркестрів і тупіт ніг марширувальників, під нестямні репетування демократичних і республіканських ораторів, котрі виступали в парках, на перехрестях вулиць, у дерев'яних імпровізованих «вігвамах» чи наметах, в залах і вестибюлях громадських будівель — словом, усюди, де їм вдалося зібрати навколо себе хоча б невеличку купку людей і змусити слухати їхні промови. Газети метали громи та блискавки, як і личить цим найманим поборникам «права» та «справедливості». Ковпервуда і Мак-Кенті паплюжили на кожному кроці. Вулицями снували вози та візки з намальованими на величезних плакатах закликами: «Покладемо край операціям транспортних заводіїв із міським самоврядуванням!», «Не дозволимо красти наші вулиці!», «Не віддамо Чикаго у владу Ковпервуда!»

Вранці, дорогою в контору, або ввечері, повертаючись додому, Френк усюди бачив ці відозви. Він дивився на плакати, слухав ораторів, котрі чихвостили його в пух і пір'я, й усміхався. Він знав, хто збунтував проти нього місто. Генд стояв за всім цим — так донесли йому Мак-Кенті й Едісон, без зволікання пущені ним по сліду. А Генда підтримували Шрайхарт, Арніл, Меррил, кредитна спілка «Дуглас», видавці різних часописів і серед них, звісно, Трумен Леслі Мак-Дональд, уся стара газова зграя, «Загальночиказька міська компанія» — словом, всі його недруги. Ковпервуд

підозрював навіть, що їм вдалося вже підкупити деякого з депутатів, хоча ті, всі, як один, клялися йому у вірності. Разом із Мак-Кенті, Едісоном і Відером, він, не гаючи часу, розробив детальний план оборони. Френк чудово розумів, що поразка на цих виборах, де йому вперше належало зіткнутися з рішучою опозицією, спричинить за собою цілий ланцюг достатньо серйозних наслідків, проте це не дуже його бентежило. Боротьбу можна продовжувати і потім: у судах — за допомогою грошей, у муніципалітеті — шляхом впливу за надання посад. Завжди можна знайти спільну мову з мером і міським прокурором. «Не києм, то палицею», — любив казати Ковпервуд, і ця приказка якнайкраще відображала хід його думок і завзятість духу. Але, звісно, махляр вважав за краще і зараз не програвати битву.

У цій передвиборній боротьбі спадала на очі одна кумедна риса: прихильники Мак-Кенті, згідно з отриманими від нього приписами, нітрохи не менше дерли горлянки на захист реформ, ніж республіканці. Різниця була лише в тому, що вони не викривали Ковпервуда та Мак-Кенті, а паплюжили шрайхартівську «Чиказьку міську залізничну», бо, за їхніми словами, це і був головний глитай, котрий прагнув захопити концесії на всі вулиці, якими ні Ковпервуд, ні Шрайхарт, ні Генд чи Арніл ще не проклали лінії. На цей поєдинок варто звернути увагу. Демократи вихвалялися своїм ліберальним тлумаченням деяких докучних недільних законів: ось, мовляв, при республіканському муніципалітеті жоден чесний трудар не міг недільного дня отримати кухоль пива чи склянку вина. Республіканці ж, своєю чергою, захлиналися, що Мак-Кенті збирає данину з усіх «брудних клоак і шинків», і тільки обрання на пост мера всіма шановного та високоповажного кандидата від республіканців зможе покласти край цьому аморальному союзу міської адміністрації з гріхом і низькими спонуканнями.

— Якщо я буду обраний, — заявив високоповажний Чейффі Зеер Сласс, республіканський кандидат, — ні Френк Ковпервуд, ні Джон Мак-Кенті не посміють навіть заявитися в муніципалітет із нечистими руками та нечесними пропозиціями.

— Ура! — ревіли виборці.

— Я знаю цього віслюка, — зауважив Едісон, прочитавши одкровення пана Сласса в «Тренскрипті». — Він служив раніше в кредитній спілці «Дуглас». Потім, зібравши трохи грошенят, відкрив комісійну контору з продажу паперу. Він — просто пішак у руках Арніла та Шрайхарта. Характеру та мужності у нього не більше, ніж у хробака на гачку рибалки.

А Мак-Кенті, прочитавши «Тренскрипт», додав тільки:

— Необов'язково самому бути в муніципалітеті, можна проникнути туди й іншими шляхами.

Мак-Кенті вважав, що в найгіршому разі він завжди буде мати підтримку більшості членів муніципальної ради.

Однак серед усього цього галасу та гвалту ніхто не звернув належну увагу на бурхливу діяльність панів Джілгена, Едстрома, Керігена та Тірнена. Важко було б знайти іншу пару таких спритних пройдисвітів, як останні два з вищезгаданих джентльменів. Потай розробляючи план спільних дій із Джілгеном та Едстромом, вони водночас радилися з Даулінгом, Дуваницьким і навіть із самим Мак-Кенті. Бачачи, що результат виборів із якихось, йому самому неясних причин стає все більш і більш сумнівним, Мак-Кенті вирішив запросити обидвох до себе. Прочитавши його послання, пан Тірнен одразу ж пішов до пана Керігена дізнатися, чи не отримав і той такого запрошення.

— Аякже, аякже, отримав! — реготав Керіген. — Ось воно тут, у мене в кишені. «Любий пане Керіген, — прочитав він. — Чи не зробите ви мені честь пообідати зі мною завтра о сьомій годині вечора? Пан Унгер, пан Дуваниць-



кий і ще дехто з наших друзів приєднаються до нас дещо пізніше. Пана Тірнена я просив прибути на ту ж годину, що й вас. Щиро ваш, Джон Дж. Мак-Кенті». Ось і все.

— Це цілком у його дусі.

Він зробив вигляд, що цілує листа, і відправив його назад у кишеню.

— Так, так. Ну, і в мене те ж саме — майже слово в слово, — із задоволеним виглядом підтвердив пан Тірнен. — Схоже, що він починає, нарешті, протирати свої баньки. Га, що ти скажеш? Мабуть, відчули, що без нас із тобою їм тепер важко доведеться. Еге ж?

— Певна річ, становище може змінитися, — не без уїдливості зауважив пан Керіген. — Дуже вже вони стали ніс задирати. Хіба мало несподванок може ще статися. Зараз саме час їм потурбуватися.

— Що й казати, все на світі змінюється, — гаряче підхопив пан Тірнен. — Але ж у нас два найбільших округи в місті, і, гадаю, їм це відомо. Гарні будуть ці панове, коли наші виборці в останню мить покажуть їм спину.

Він хитро скосив очі на пана Керігена і почухав свій червоний м'ясистий ніс товстим вказівним пальцем.

— Твоя правда, дідько забирай, — весело відгукнувся його однодумець.

Аби їх не запідозрили в змові, вони вирушили на обід нарізно і при зустрічі вітали один одного так, немов давним-давно не бачилися.

— Як справи, Майку?

— Дякую, Пете, чудово. А як у тебе?

— Нічого, ще не здох.

— У листопаді твій округ не підведе, сподіваюся?

Пан Тірнен зібрав у складки своє жирне чоло.

— Зараз ще важко сказати.

Усе це говорилося для заспокоєння пана Мак-Кенті, котрий і не підозрював ще про безсоромне віроломство членів своєї партії. Пуття від цієї наради вийшло мало.

Сиділи, переливали з пустого в порожнє, метикували, в якому окрузі можна набрати абсолютну більшість голосів, та що Зіглер дасть по дванадцятому, і чи зуміє Пінський впоратися з шостим, а Шламбом — з двадцятим і таке інше, і тому подібне. Кандидати республіканців, котрі з'явилися в споконвічно демократичних округах, що завжди вважалися надійними, породжували тривогу.

— Ну, а як справи в першому, Керігене? — спитав Унгер, худий, похмурий німець, за своїми звичками — зятий політикан.

Останнім часом Унгер досяг успіхів значно більших в сенсі здобуття прихильності Мак-Кенті, ніж Керіген чи Тірнен.

— О, перший... Із першим усе гаразд, — підступно відповідав Керіген. — Хоча, безумовно, нічого не можна знати наперед. Цей хлопець, Скаллі, може ще, звісно, накоїти лиха, але не думаю, втім, щоб йому вдалося багато чого досягти. Якщо поліція і цього разу візьме нас під захист...

Ця відповідь задовольнила Унгера. Йому в своєму окрузі доводилося нелегко: у нього з'явився противник, якийсь Гловер, котрий не скупиться, так виглядає, на підкупи, й Унгеру, щоб перемогти на виборах, знадобиться цього разу набагато більше грошей, ніж зазвичай. Точно таке ж коїлося й у Дуваницького.

Нарешті Мак-Кенті відпустив своїх посіпак — із Керігеном і Тірненом він розпрощався з незвичайною для нього теплотою. Він не особливо довіряв цій парі і зовсім не був у захваті від їхніх способів вести боротьбу — гірше вже нічого не можна було вигадати — але вони були потрібні йому.

— Радий чути, що справа у вас йде на лад, Пету, й у вас, Майку, — сказав він на прощання, зохочуючи кожного прихильним кивком. — Нам зараз потрібна вся ваша вправність, і я впевнений, що ви візьмете гору над іншими

округами. А ми не забудемо ваших старань, коли прийде час розплачуватися з кожним по заслугах.

— Можете на мене покластися, зроблю все, що в моїх силах, — проникливо заявив пан Керіген. — Що казати, рік видався важкий, але нас ще не поклали на обидві лопатки.

— І на мене також, господарю. Можете покластися і на мене, — прохрипів Тірнен. — Постараюся, як можу.

— Бажаю вам удачі, Майку, — підбадьорливо зронив Мак-Кенті, м'яко опускаючи руку на його плече. — І вам, Керігене. Ваші округи мають вирішальне значення, і ми пам'ятаємо про це. Я завжди вважав неправильним, що ви обидва досі — тільки члени муніципалітету. Наші керівники все ніяк не могли порозумітися та влаштувати для вас щось краще. Ну, тепер це вже не викличе заперечень, якщо, безперечно, моя думка на той час буде чогось вартувати.

З цими словами пан Мак-Кенті відпустив своїх гостей. На вулиці холодний жовтневий вітер гнав бруківкою жовте листя та сухі травинки. Тірнен і Керіген мовчки крокували поруч, прямуючи до Ван-Б'юрен-стрит, і жоден із них не зронив жодного слова, поки вони не відійшли на добру сотню кроків від будинку Мак-Кенті.

— Бач, якої заспівав, чув? — промовив, нарешті, Тірнен, скося глянувши на Керігена, освітленого непевним світлом газового ліхтаря.

— Ще б пак! Вони завжди щедрі на обіцянки, коли вибори вже на носі. Медові промови, нічого не скажеш!

— Так, після того, як ми десять років тягнемо на собі всю брудну роботу. Пора б уже, здається. А ось у червні минулого року, під час сесії, щось вони не дуже багато про нас кумекали.

— Тихіше, тихіше, Майку, — похмуро посміхнувся пан Керіген. — Ти просто примхливий, розпещений чолов'яга. Бачу, тобі не терпиться вхопити шматочок солодкого

пляцка? Ну, твій час ще не наспів. Почекай рочків чотирьох, а то й шість, бери приклад із Педді Керігена й інших скромників.

— Е ні, не стану, — буркнув пан Тірнен. — Не стану чекати шість років.

— Й я не стану, — заявив пан Керіген. — Ми з тобою, здається, знаємо одну штуку, яка до наступного року може перевернути тут все догори дригом. Я правильно сказав?

— Точно, трясця його матері, — з жаром підтвердив пан Тірнен.

І вони розійшлися по домівках, цілком задоволені один одним.

### 37. ПОМСТА ЕЙЛІН

Чарівний Полк Лінд, прокинувшись якось уранці, вирішив, що роль чутливого платонічного коханця йому набридла і потрібно сьогодні ж або хоча б завтра зламати опір Ейлін. Після зустрічі у «Рішельє» минуло вже достатньо часу, проте, незважаючи на всі його намагання, жевжиком жодного разу не вдалося побачитися з Ейлін: вона уникала його. Невизначене почуття страху за майбутнє змушувало її щоразу відкладати зустріч. Ейлін розуміла, що стоїть біля крутого повороту на своєму життєвому шляху, а доля невблаганно штовхає її вперед, і тому була збентежена та розгублена. Ковпервуд і зараз, проти її волі, зберігав над нею всю свою колишню владу: Ейлін уявляла його колосом, здатним підкорити весь світ, і це змушувало її проводити дні в дивній тривозі, сум'ятті та роздумах.

Жінка іншого складу, можливо, не стала б вагатися так довго після всього, що їй довелося пережити, й особливо тепер, коли вплив на поверхню зв'язок Френка з пані

Генд. Але не така була Ейлін. В її вухах усе ще звучали колишні пристрасні клятви й обіцянки, і вона не в силах була відмовитися від своєї божевільної мрії, їй усе ще хотілося вірити, що її чоловік знову стане таким, яким був колись, — ніжним і люблячим.

Але і Полк Лінд, хижак, світський авантюрист, підкорювач жіночих сердець, був не з тих чоловіків, котрі відступають перед перешкодами і, зітхаючи, покірно чекають збоку. Силою волі та наполегливістю він не поступався Ковпервудові, а з жінками був ще нахабнішим і сміливішим. Зі своїх незліченних любовних пригод він переконався, що всі жінки — нерішучі, боязкі, на диво суперечливі та непослідовні в своїх вчинках, а часом — навіть у найпотаємніших своїх бажаннях. Аби здобути над ними звиягу, іноді потрібно проявити залізну волю.

Ось чому Полк Лінд мав таку огидну славу. Ейлін своїм жіночим чуттям розгадала все це ще того дня, коли мала намір зустрітися з ним у «Рішельє». У глибині його темних, ласкавих очей таївся підступ. Вона відчувала, що він манить її кудись на манівці, де вона може втратити свою волю та поступитися його раптовому пориву. І все ж у домовлений час пані Ковпервуд з'явилася в «Рішельє».

А Полк Лінд, переконавшись, що Ейлін уникає його, постановив, не відкладаючи далі, домогтися негайного побачення. О десятій годині ранку він зателефонував їй і почав жартувати над її нерішучістю, боязкістю, над примхливістю її настроїв. Може, вона нарешті наважиться прийти в студію його приятеля-художника переглянути картини? А ні, то він запрошує її піти з ним на літнє свято з танцями, яке влаштовує у себе в саду один із його неодружених друзів. Ейлін, як завжди, стала відмовлятися.

— Ні, ні, я сьогодні не маю настрою, — відбивалася вона.

Але Лінд не вгамовувався.

— Треба взяти себе в руки, — наполог він і додав жартома: — Ви створюєте абсолютно нестерпні умови для ваших шанувальників.

Ейлін вважала, що їй і цього разу вдалося, не кажучи «так» чи «ні» і не приймаючи рішучого бою, продовжити протистояння, але о другій годині дня пролунав дзвінок у парадні двері, і слуга доповів, що господиню хоче бачити пан Лінд.

— Пан Лінд просить присвятити йому всього кілька хвилин, він обіцяє не затримувати вас. Він проїжджав повз, і йому випадково стало відомо, що ви вдома, — доповідав лакей, котрий отримав долар на чай.

Ейлін у бузковому капоті, оздобленому горностаєм, сиділа сама у себе в будуарі і читала роман. Захоплена зненацька, вражена такою нахабною нав'язливістю, стривожена тим, що Лінд, можливо, хоче повідомити їй щось важливе, картаючи себе за власну розгубленість і знову відчуваючи над собою владу цього чоловіка, — його голос, ласкаві закиди, якими він осипав її по телефону, все ще звучали в її вухах, — Ейлін вирішила спуститися вниз.

— Запросіть пана Лінда в музичну кімнату, — наказала вона дворецькому.

Переступаючи поріг цієї кімнати, Ейлін відчула, що у неї перехопило подих — так схвилювала її майбутня зустріч. Жінка розуміла, що, ухиляючись від побачення з Ліндом, вона продемонструвала, що боїться його, а виявивши свій страх перед супротивником, набагато важче чинити опір.

— О! — вигукнула вона з награною безпечністю. — От уже не очікувала побачити вас так скоро після вашого дзвінка! Ви ж у нас вперше, чи не так? Покладіть капелюх, і ходімо, покажу вам картини. Вони добре освітлені зараз, і гадаю, що деякі з них вам сподобаються.

Лінд, котрий радий був усілякому приводу, щоб продовжити побачення та змусити Ейлін подолати свою

розгубленість і страх, охоче погодився, але продовжував робити вигляд, що поспішає і зазирнув сюди випадково, проїздом.

— Я не міг встояти перед спокусою побачити вас. Вирішив — зайду хоч на хвилю. Чарівна кімната! Як багато світла та повітря! А, ось і ви! Хто вас писав? Бачу, бачу: Ван-Беерс! Чудово, просто чудово!

Він окинув Ейлін швидким поглядом і знову повернувся до портрета, де та ж Ейлін, але на десять років молодша, весела, життєрадісна, сповнена сил і надій, сиділа на кам'яній лавці на тлі голландського пейзажу, синього неба та пухнастих хмар, прикриваючись від сонця ошатною рожевою парасолькою. І оригінал, і копія однаково захоплювали Полка Лінда, і він розсипався в компліментах. Ейлін дещо погладшала з того часу, колір обличчя у неї став грубішим, хода — дещо статечнішою, що майже неминуче з літами, але пані Ковпервуд усе ще була в повному розквіті краси, хоча осінь і овіяла її вже своїм подихом.

— О, то у вас є Рембрандт! Дивовижно! Я й гадки не мав, що у вашого чоловіка така виняткова збірка! І Жером, і Ізраельс, і Мейссоньє! Чудова колекція!

— Деякі полотна справді дивовижні, — недбало пояснила Ейлін, мимоволі наслідуючи Френка або когось із інших знавців. — Але дещо ми вирішили прибрати звідси — ось цього Пауля Поттера і цього Гойю, як тільки нам удасться дістати щось трохи краще.

Вона слово в слово повторювала те, що не раз чула з уст Ковпервуда. Бачачи, що розмова не виходить із рамок звичайної світської балаканини, Ейлін частково опанувала себе і трималася доволі природно та невимушено. Тепер вона навіть раділа приїзду Полка Лінда, котрий був такий чарівно скромний і милий. Мабуть, він і справді вирішив зробити їй звичайний світський візит. А Лінд нишком придивлявся до Ейлін, намагаючись розгадати, яке

враження справляє на неї його чемно-стриманий стиль. Доволі побіжно оглянувши картини, він сказав:

— Я давно прагнув побачити ваш будинок. Знаю, що його будував Лорд і що він вважається однією з кращих робіт цього архітектора. Там у вас, здається, їдальня?

Ейлін, котра непомірно пишалася своїм будинком, хоча їй і не вдавалося влаштувати в ньому пишних прийомів, була дуже задоволена і зраділа зацікавленню, яке виявив до її господи Лінд, тому негайно повела його по всіх кімнатах. Лінд, котрий бачив на своєму віку чимало розкішних особняків — будинок його батька займав серед них далеко не останнє місце, — виявляв інтерес і захоплення, яких аж ніяк не відчував. Переходячи з покою в покій, він хвалив то дерев'яну різьбу панелей, то підібрані в тон меблів шпалери, то вигляд, що відкривався з вікон.

— Зачекайте хвильку, — поросила Ейлін, коли вони підійшли до дверей її спальні. — Хочу показати вам свої апартаменти, але боюся, що там безлад.

Вона квапливо увійшла та причинила за собою двері.

— Заходьте! — гукнула вона за мить.

Лінд не забарився скористатися запрошенням.

— О, яке диво! Й як затишно! Ці танцюючі фігурки надзвичайно легкі та граційні. І всі тони підібрані дивовижно. Вони чудово гармоніюють із вашим виглядом. Ця кімната — наче одне ціле з вами.

Він замовк, роздивляючись ліжко з позолоченою бронзою та величезний килим, де теплі палеві тони перемежувалися з тьмяно-блакитними.

— Чудова робота, — сказав він і, раптово змінивши тон, ступив до Ейлін, котра стояла в глибині кімнати праворуч від нього. — Скажіть мені тепер, чому не захотіли піти зі мною на танці? — спитав він. — Там буде дуже весело. Ви б не пожаліли, що пішли.

Від Ейлін не сховалася раптова зміна в його настрої. Вона несподівано зрозуміла, що, водячи його з кімнати



в кімнату, поставила себе в доволі скрутне становище. У спрямованому на неї безсоромному погляді Ейлін читала всі думки та почуття, що охоплювали Лінда.

— Ні, ні, у мене просто немає до цього бажання. Я якось втратила смак до багатьох розваг із часом. Я...

Не закінчивши фразу, вона, наче мимоволі, зробила крок до дверей, але Лінд схопив жінку за руку.

— Стривайте, не йдіть, — сказав він. — Дайте мені по-розмовляти з вами. Ви завжди намагаєтеся вислизнути від мене, немов я вас лякаю. То я ніскілечки вам не подобаюся?

— Звісно, ви мені подобаєтеся, але хіба ми не можемо з таким же успіхом розмовляти внизу, у вітальні? Я зумію пояснити вам там анітрохи не гірше, ніж тут, чому вас уникаю. — Й Ейлін посміхнулася лукаво і цього разу зовсім без страху.

Лінд відповів їй посмішкою, що оголила два ряди рівних, сліпучо-білих зубів. Веселі і злі вогники затанцювали в його очах.

— Розумію, розумію, — сказав він. — Але тут, у цій кімнаті, ви якись особливо милі. Мені зовсім не хочеться йти звідсіля.

— Та вам усе ж доведеться піти, — відповідала Ейлін, намагаючись промовляти жартівливо, але в голосі її вже зазвучали тривожні нотки. — Ви побачите, що у вітальні я буду не менш мила, ніж тут.

Вона знову подалася до дверей, але раптом відчула, що у Лінда дуже сильні руки — зовсім, як у Френка, і що вона так само безпорадна перед ним.

— Що ви робите? Сюди можуть увійти, — відсахнулася Ейлін. — Чим дала я вам причину так поводитися зі мною?

— Чим? — повторив Лінд, нахилиючись до неї і ласкаво стискаючи її повні білі руки своїми смаглявими клешнями. — Може, ви і не давали мені приводу. Але ви самі — причина. Ще тієї ночі, в Олкот-клубі, я сказав вам,

наскільки ви мені любі. Мені здавалося, що ви зрозуміли тоді, еге ж?

— О, я зрозуміла, що подобаюся вам... Ну що ж, таке нікому не борониться... Але щоб дозволяти собі такі... такі вольності! Ніколи не думала, що ви посмієте! Ну ось, чуєте? Хтось іде сюди... — Ейлін зробила рішучу, але безуспішну спробу звільнитися. — Прошу вас відпустити мене, пане Лінд. Мені здається, це не дуже галантно — утримувати жінку проти її волі. Я не дала вам жодних підстав... Дивіться, я розсерджуся!

Лінд знову посміхнувся, й очі його блиснули.

— Невже? Ось ви яка? Хіба ми з вами зовсім-зовсім чужі один одному? Хіба не пам'ятаєте, що сказали мені якось, коли ми снідали у «Рішельє»? Ви не виконали свою обіцянку. Адже ви дали мені тоді збагнути, що прийдете до мене. Чому ж не прийшли? Я не подобаюся вам, або ви боїтеся мене? Ви — краса, скарб, я шаленію від вас і хочу, нарешті, знати правду.

Він обійняв її і пригорнув до себе, зазираючи жінці в очі. Потім раптово поцілував її в уста, в щоку.

— Я подобаюся вам, я ж бачу. Чому ви сказали, що прийдете, і не прийшли?

Ейлін намагалася відштовхнути нахабу, але той тільки міцніше притискав її до себе. Це було дивне, зовсім нове для неї відчуття: хтось інший, не Френк, тримав її в обіймах. І страшно було те, що це — Полк Лінд, єдиний чоловік, до котрого її тягнуло. Але як він насмілювався так поводитися тут, в її будинку! Френк може будь-якої миті повернутися, може увійти хтось із слуг!

— Схаменіться, що ви робите! — обурено крикнула вона.

Втім, Ейлін усе ще здавалося, що Лінд хоче тільки змусити її бути лагіднішою до нього, що він не посміє образити її, і тому не відчувала особливого страху за результат цього притистояння.

— Не забувайте, що ви в мене вдома! Якщо зараз же не відпустите мене, отже, ви не той чоловік, за котрого я вас мала. Пане Лінд! — він обцілював її обличчя. — Пане Лінд! Я забороняю вам! Ви чуєте! Я... я сказала, що прийду, можливо, але це нічого не означає... А ви увірвалися в мій будинок, захопили мене зненацька... Це огидно! Якщо ви і подобалися мені раніше, то тепер не хочу вас навіть бачити! Зараз же облиште мене, або, даю слово, ви мене більше не побачите! Ніколи, ніколи! Присягаюся! Чуєте? Залиште мене! Прошу вас, благаю! Я буду кричати... З цього дня ви не побачите мене більше...

Це була відчайдушна, але безнадійна боротьба.

Минув тиждень, і Ковпервуд, повернувшись якось увечері додому, помітив, що Ейлін перебуває в якомусь дивно неврівноваженому стані — то весело наспівує, то впадає в глибоку задуму. В гарненькій вечірній сукні вона чепурилася перед дзеркалом і здавалася дивно юною, повною вогню і, зовсім, як раніше, жадібно закоханою в життя.

— Ну, й як ти згаяла сьогодні день? — весело спитав чоловік.

Ейлін, усвідомлюючи свою провину перед Френком, але знаходячи собі безліч виправдань, була доброзичливо налаштована до нього. При цьому їй чомусь здавалося, що, можливо, тепер вона зможе повернути його собі.

— О, чудово! — відповіла дружина. — Вранці я зайжджала ненадовго до Гоксема. У листопаді вони збираються в Мексику. У пані Гоксем новий плетений екіпаж — краса невимовна, якби вона ще своїм виглядом не псувала його. Едда готується до коледжу і дуже хвилюється, на кого вона залишить своє кошеня та песика. Від них я зайжджала в студію до Лейна Кросса, звідти — до Меррила (Ейлін мала на увазі універсальну крамницю) — і додому. На Вобеш-авеню зустріла Тейлора Лорда з Полком Ліндом.

— З Полком Ліндом? — перепитав Ковпервуд. — Кажуть, він дуже цікавий?

— Дуже. Я не бачила ні у кого таких бездоганних манер. Він — чарівний. У ньому є щось хлоп'яче, а разом із тим можна посперечатися, що він добряче побачив на своєму віку.

— Мабуть, так і є, — зауважив Френк. — Адже це він, якщо не помиляюся, був замішаний у скандальну історію з Кармен Торрібою, іспанською танцівницею, котра приїжджала сюди два роки тому? Я чув, що він був безсоромно закоханий у неї.

— Ну і що ж? — заперчила Ейлін похнюпившись. — Яке тобі до цього діло? Все одно він — чарівний. Він мені подобається.

— Мені, звісно, на це начхати. Просто пригадалися деякі розмови.

— О, я знаю, чому вони тобі пригадалися, — сказала Ейлін завзято. — Бачу тебе наскрізь.

— Що ти хочеш цим сказати? — спитав він, пильно дивляючись в обличчя дружини.

— Я знаю тебе — ось що, — повторила вона ласкаво, але вже з певним викликом. — Ти будеш бігати за кожною спідницею, а я, по-твоєму, маю вдовольнитися роллю обдуреної, але закоханої та відданої дружини. А я не буду. Я ж розумію, чому ти сказав так про Лінда. Боїшся, щоб я не закохалася в нього. Що ж, таке може статися. Я ж казала тобі, що рано чи пізно так буде, подобається тобі це чи ні. Я тобі байдужа, то чи тобі не все одно, як ставляться до мене інші чоловіки?

Ковпервуд аж ніяк не думав про небезпеку, що загрожувала йому з боку Полка Лінда, — в усілякому разі, не більше, ніж із боку будь-якого іншого чоловіка. Й усе ж підсвідомо він, мабуть, відчув щось, і це передалося Ейлін і викликало такий, здавалося б, необґрунтований спалах із

її боку. Френк негайно спробував заспокоїти її, розуміючи, куди може завести їх така розмова.

— Ейлін! — сказав він із ніжним докором. — Як ти можеш таке казати! Ти ж знаєш, що я кохаю тебе. Безумовно, я ні в чому не можу тобі завадити, та й не хочу. Єдине, чого прагну, — це щоб ти була щаслива. Я люблю тебе — ти ж знаєш це.

— О, так, я знаю, як ти мене любиш, — сказала Ейлін, настрій її відразу спаплюжився. — Прошу, не починай ту стару пісню. Мені вона давно набридла. Знаю, як ти розважаєшся на стороні. Знаю і про пані Генд. Це можна було зрозуміти навіть із часописів. За цілий тиждень ти тільки раз з'явився вдома ввечері, та й то — лиш на кілька хвилин. Мовчи, мовчи! Не намагайся знову дурити мене. Я давно все про тебе знаю. Знаю і про останнє твоє захоплення. Так що вже, будь такий ласкавий, не скаржся і не докоряй мені, якщо й я почну цікавитися іншими. Бо так і буде, можеш не сумніватися. Ти сам знаєш, що ніхто, крім тебе, в цьому не винен, і нічого дорікати мені. Це — даремна справа. Я не маю наміру більше робити з себе посміховисько. Я вже казала тобі це не раз. Ти не вірив, але я доведу. Я казала, що знайду когось, хто не буде так нехтувати мною, як ти. І знайду, побачиш, довго чекати не доведеться. Правду кажучи, я вже знайшла.

Почувши таку заяву, Ковпервуд кинув на Ейлін холодний, осудливий погляд. Утім, у цьому погляді можна було вловити і співчуття, але Ейлін із зухвалим виглядом вийшла з кімнати, перш ніж Френк встиг вимовити хоч слово, і через кілька хвилин до його слуху долинули знизу з вітальні звуки «Другої угорської рапсодії». Ейлін грала пристрасно, надзвичайно проникливо, виливаючи в музиці своє горе та сум'яття.

Ковпервуда охопила злість при думці про те, що ця ніччема з гарним обличчям, цей світський хлюст Полк Лінд міг підкорити Ейлін... Але... що ж тут вдієш? Мабуть, це

мало трапитися. Він не має права дорікати їй. І тут же спогади про минуле нахлинули на нього і пробудили в душі чоловіка щирю печаль. Йому пригадалася Ейлін школяркою у червоному каптурі... Ейлін верхи, в кареті... Ейлін в будинку її батька в Філадельфії. Як беззастережно кохала його тоді ця дівчинка, як сліпо, без меж! Чи можливо, щоб вона стала такою байдужою й зовсім охолола до нього? Чи можливо, щоб її і справді зумів захопити хтось інший? Ковпервудові було важко освоїтися з цією думкою.

Того ж вечора, коли Ейлін спустилася до ідальні в зеленому шовковому платті, що відливало бронзою, з важким золотим вінцем покладених навколо голови кіс, Френк мимоволі замилювався нею. В очах жінки були роздум, ніжність (до когось іншого — відчув він), і молодий запал, і нетерплячка, і виклик. І в Ковпервуда промайнула думка про те, як самоправно панують над людьми любов і пристрасть. «Усі ми — раби могутнього творчого інстинкту», — промайнуло у нього в голові. Чоловік заговорив про майбутні вибори, розповів Ейлін, що бачив на вулиці фургон із плакатом: «Не віддамо Ковпервудові Чикаго!»

— Дешевий прийом! — зауважив він. — Республіканці звели на розі Стейт-стрит «вігвам» — величезний барак із дощок — і понаставляли в нього лавок. Я зайшов туди і почув, як надривався черговий оратор, викриваючи та ганьблячи горезвісного Ковпервуда. Мені так і кортіло поставити цьому віслюку кілька запитань, але врешті-решт я вирішив, що не варто зв'язуватися.

Ейлін не могла стримати усмішки. З усіма своїми вадами її Френк — видатний чоловік! Так розбурхати ціле місто! А втім... «Хоч яким би він був — хорошим чи поганим — чи не байдуже, якщо він поганий зі мною», — згадалося їй.

— Ну, а крім чарівного пана Лінда, ще хтось може розраховувати на твою прихильність? — підступно спитав

Ковпервуд, вирішивши вивідати все, що тільки вдасться, не надто, певна річ, загострюючи взаємини.

Ейлін спостерігала за ним і щомиті чекала, що той повернеться до цієї теми.

— Ні, більше ніхто, — сказала вона. — А навіщо мені ще хтось? Одного цілком достатньо.

— Як я маю тебе розуміти? — обережно поцікавився Френк.

— Так, як я сказала. Одного досить.

— Ти хочеш сказати, що закохана в Лінда?

— Я хочу сказати... — вона затнулася і з викликом зиркнула на Ковпервуда. — Чи тобі не все одно, що я хочу сказати? Так, я закохана в нього. А що тобі до цього? З якого дива допитуєш мене? Тобі ж зовсім байдуже, що я відчуваю. Я тобі не потрібна. Навіщо ж намагаєшся випитати у мене щось, навіщо стежиш за мною? Якщо я тебе не зраджувала, то це зовсім не з поваги до тебе. Припустімо, що я закохана. Тобі ж байдуже.

— О ні, зовсім ні. Ти знаєш, що не байдуже. Навіщо ти так кажеш?

— Ти брешеш! — спалахнула Ейлін. — Брешеш, як завжди. Так ось, якщо хочеш знати... — холодний спокій і байдужість чоловіка зачепили її за живе і, не пам'ятаючи себе від образи, жінка вигукнула: — Так, я закохана в Лінда, більше того — я його коханка! І не шкодую про це. А тобі що до цього?

Її очі блищали, вона густо почервоніла та задихалася від хвилювання. Почувши таке зізнання, кинуте в запалі люті й образи, породжених його байдужістю, Френк випростався, погляд його став жорстким, і вираз нещадної злоби промайнув його обличчям, як завжди бувало при зустрічі з ворогом. Думка, що він може перетворити життя Ейлін на пекло і жорстоко помститися Полку Лінду, виникла було в його голові, але він тут же її відкинув. Це було продиктовано не слабкістю, а навпаки — усвідомлен-

ням своєї сили та переваги. Розігрувати роль ревнивого чоловіка? Чи варто? Він і так уже заподіяв Ейлін досить зла. Почуття жалю до неї, до себе самого, почуття смутку перед протиріччями життя прийшло на зміну мстивій злості.

Як може він звинувачувати Ейлін? Полк Лінд — гарний і привабливий. Розлучитися з Ейлін? Зажадати пояснень у Лінда? До чого все це? Краще тимчасово віддалитися від неї і чекати. Можливо, її захоплення скоро минеться. А ні, то, ймовірно, вона з власної волі вирішить покинути його. Але вже в усілякому разі, якщо він зустрине, нарешті, таку жінку, котра йому потрібна, і вирішить покинути Ейлін, він пригадає їй цю історію з Ліндом. А чи є десь на світі така жінка? Поки що йому ще не довелося з нею зустрітись.

— Ейлін, — сказав він м'яко, — навіщо стільки гіркоти? До чого? Скажи мені, коли це сталося? Вважаю, що ти можеш мені сказати.

— Ні, не можу, — різко відповіла Ейлін. — Тебе це не стосується. Навіщо питаєш, тобі ж начхати.

— Ні, це не так, і я тобі це вже не раз казав, — роздратовано, майже брутально заперечив Ковпервуд, і знову вираз жорстокості та злості промайнув у його очах. Потім погляд чоловіка пом'якшав. — Можу я принаймні дізнатися, коли це сталося?

— Не так давно. Тиждень тому, — безвольно зронила Ейлін.

— А давно ти з ним познайомилася? — з прихованою цікавістю продовжував розпитувати її Френк.

— Місяців зо п'ять тому. Взимку.

— І ти зробила це тому, що кохаєш його, чи просто мені на зло?

Він усе ще не вірив, що Ейлін могла охолонути до нього. Та спалахнула.



— Ну, це вже занадто! Так, можеш бути впевнений, я зробила це тому, що так хотіла, а ти тут зовсім ні до чого. Та як ти смієш допитувати мене після того, як роками нехтував мною! — Жінка відштовхнула тарілку і хотіла встати з-за столу.

— Зачекай хвилинку, Ейлін, — сказав Ковпервуд спокійно, кладучи виделку і пильно дивлячись на неї через стіл, що розділяв їх, заставлений севрською порцеляною, квітами, фруктами в кришталевих, срібних вазах і залитий м'яким світлом затіненої шовковим абажуром лампи. — Чому ти так розмовляєш зі мною? Сподіваюся, ти не вважаєш мене пересічним, тупим ревнивцем? Що б ти там собі не понавигадувала, я не маю наміру сваритися з тобою. Я ж знаю, що з тобою відбувається, знаю, чому ти себе так поводиш і як тобі буде потім, якщо підеш цим шляхом. Справа не в мені, справа в тобі самій... — Френк замовк, йому раптом стало шкода її.

— Он як, справа не в тобі? — зухвало повторила вона, долаючи хвилювання, що охопило її. Тихий, лагідний голос чоловіка пробудив у ній спогади минулого. — Ну, то я не потребую твого милосердя. Не хочу, щоб ти мене жалів. Я буду чинити так, як вважатиму за потрібне. І краще б уже ти зовсім не розмовляв зі мною.

Ейлін відкинула тарілку, перекинувши келих із шампанським, яке жовтуватою плямою розлилося по білосніжній скатертині, схопилася і кинулася геть із кімнати. Гнів, біль, сором, каяття душили її.

— Ейлін! — Ковпервуд поспішив за дружиною слідом, не звертаючи уваги на дворецького, котрого привернув у їдальні шум совгання крісел (сімейні сцени в будинку Ковпервудів були йому невдивовижі). — Послухай мене, Ейлін! Це ж — помста, а ти прагнеш кохання, а не помсти. Ти хочеш, щоб тебе любили, любили безмежно. Я все розумію. Даруй мені і не суди занадто строго, як я не суджу тебе.

Вони вийшли в сусідній покій, і чоловік схопив дружину за руку, намагаючись утримати її. Ейлін майже не розуміла, що він каже, вона була у нестямі від образи та горя.

— Залиш мене! — викрикнула вона, і гіркі сльози хлинули з її очей. — Залиш мене! Я не кохаю тебе більше. Я ненавиджу тебе! Розумієш, ненавиджу! — жінка вирвала у Френка руку і випросталася перед ним. — Не хочу тебе слухати! Не хочу розмовляти з тобою! Ти один винен у всьому. Ти, і тільки ти винен у тому, що я вчинила, і в тому, що ще чинитиму, і ти не смієш цього заперечувати. О, ти ще побачиш! Побачиш! Я ще покажу тобі!

Ейлін повернулася, щоб піти, але він знову схопив її за руки та пригорнув до себе. Тримав жінку міцно, не звертаючи уваги на її опір, і врешті-решт вона, як завжди, перестала пручатися і тільки нервово схлипувала, припавши до плеча чоловіка.

— О, так, я ридаю! — промовляла Ейлін крізь сльози. — Але все одно, все одно тепер уже нічого не зміниш. Занадто пізно! Надто пізно!

### 38. ПЕРЕД ОБЛИЧЧЯМ ПОРАЗКИ

Стоїчний Ковпервуд, дослухаючись до гучної балаканини ораторів і спостерігаючи за метушнею, що відбувалася перед осінніми виборами в муніципалітет, був набагато більше засмучений невірністю Ейлін, ніж підступами своїх ворогів, хоча й бачив, що проти нього повстало все місто. Він ще не забув неповторну чарівність тих днів, коли Ейлін була молода й усе її єство, здавалося, випромінювало любов і світлу віру в майбутнє. Ці спогади впліталися в усі його думки та справи, як побічна тема в оркестрі. Незважаючи на те, що за своєю природою Френк був людиною надзвичайно діяльною, він не проти був часом удатися до самоаналізу, здатен був допетрати високий драматизм і

пафос розбитих ілюзій. Він не відчував ненависті до Ейлін, лише печаль при думці про те, до яких наслідків призвели його мінливість, його вперте прагнення до свободи без будь-яких пут. Жага нового! Вічна спрага нового! Але все відбувається безповоротно... І хто ж може без жалю попроситися з тим, що справді чудове? Навіть якщо це всього лиш любов, безрозсудна, шалена пристрасть.

Але ось настало 6 листопада — день виборів у муніципалітет, — і ця галаслива, безглузда та дурнувава процедура закінчилася гучною поразкою для висуванців Ковпервуда. З тридцяти двох кандидатів від Демократичної партії тільки десятеро були обрані міськими райцями. Дві третини місць, тобто переважна більшість у муніципалітеті, дісталися республіканцям. Панове Тірнен і Керіген впевнено опинилися на своїх старих місцях, однак разом із ними прийшов до влади республіканський мер і всі його прихильники з республіканського списку, котрі тепер, судячи з їхніх запевнень, мали стати носіями високоморальних та непідкупних засад. Френк чудово розумів, що все це має означати, і вже готувався укласти угоду з ворожим табором. Від Мак-Кенті й інших політичних функціонерів він уже знав усі подробиці зради Тірнена та Керігена, але не злився на них. Що ж, таке життя. Отже, надалі доведеться або пильніше стежити за цими панами, або розставити їм якусь пастку та розтрити їх раз і назавжди. Вони, звісно, зображували справу так, що їм самим насилу вдалося набрати необхідну кількість голосів.

— Ні, ви подивіться, що вийшло! Я сам ледь-ледь проліз — набрав лише на три сотні голосів більше, ніж опонент! — скаржився лукавий Керіген за кожної слухної нагоди. — Дідько! Я вже думав, що втрачу свій округ.

Пан Тірнен гарячкував анітрохи не менше.

— Від поліції немає ніякого пуття, — урочисто заявив він. — Моїх хлопців б'ють, а полісмени мають це в носі!

Я ледь нашкріб шість тисяч голосів, а мав одержати не менше дев'яти.

Але їм, звісно, ніхто не вірив.

Поки Мак-Кенті напружено міркував, як би впродовж найближчих двох років поновити своє здоров'я, становище, що похитнулося, а Ковпервуд будував плани умиротворення ворожих йому депутатів, вважаючи це найкращою політикою в обставинах, що склалися. Панове Генд, Шрайхарт та Арніл у спілці з молодим Мак-Дональдом ламали собі голову над тим, як, скориставшись своєю тимчасовою перемогою, остаточно добити Ковпервуда. Знову почалася боротьба, тривала, складна, і в результаті її (перш ніж Френк отримав можливість укласти угоду з новими міськими райцями) муніципалітет ухвалив на розгляд і вже готувався схвалити проект концесії, про яку давно просила «Загальночиказька компанія електричних залізниць» і проти якої завжди боровся Ковпервуд. Крім цього, вже ширилися чутки про надання різним дрібним компаніям прав і привілеїв на околиці, і нарешті — що було найгірше і до чого Френк не додумався, — подекували, що муніципалітет схильний дозволити якійсь компанії будівництво й експлуатацію надземної залізниці на Південній стороні.

Це було найжорстокішим ударом для Ковпервуда, бо тепер становище з чиказькими залізницями, яке, незважаючи на всі труднощі, було до цього часу порівняно простим, надзвичайно ускладнювалося. Коротко справа зводилася до наступного. Років двадцять тому в Нью-Йорку було збудовано кілька ліній надземної залізниці з метою розвантажити рух у нижній частині цього вузького та довгого острова, й успіх нового виду транспорту перевершив очікування. Френк зацікавився надземною залізницею зі самого моменту її виникнення, як цікавився всім, що мало якийсь стосунок до міського залізничного транспорту.

Під час своїх неодноразових наїздів у Нью-Йорк він детально ознайомився, як облаштована надземка. Підприємцеві вдалося також дізнатися і про весь комерційний бік справи — вартість утримання доріг, обсяги прибутків, фінансовий стан компаній, яким вони належали, та імена тих, хто стояв за спиною цих компаній. Ковпервуд тоді ж дійшов висновку, що для такого перенаселеного острівця, як Нью-Йорк, надземні дороги є ідеальним вирішенням транспортної проблеми. Зовсім інша річ — Чикаго, де населення ледь сягало мільйона і було розкидане на достатньо великій території. Тут, на думку Френка, ці дороги ніяк не могли виправдати себе — у найближчі роки в усілякому разі. Вони б тільки переманювали пасажирів у конки, й, отже, побудувавши надземні дороги, він збільшив би свої витрати, проте не збільшив прибутки. Втім, версія, що надземні дороги може збудувати хтось інший, якщо комусь вдасться роздобути концесію — а до останніх виборів таке не було можливе — часом усе ж спадала йому на гадку, і він якось сказав Едісону:

— Нехай собі вкладають гроші в це підприємство. На той час, коли населення у нас зросте і дороги ці стануть прибутковими, вони вже перейдуть кредиторам. Якщо хтось має бажання заганяти дичину в моє сильце — що ж, будь ласка, з часом їхні дороги дістануться мені за безцінь.

Едісон визнав такий висновок цілком слушним. Однак незабаром після цієї розмови становище змінилося, і спорудження надземних залізниць у Чикаго стало справою аж ніяк не настільки проблематичною, як це здавалося спочатку.

Насамперед саме населення Чикаго все більше і більше цікавилось надземними дорогами. Це було новаторством, подією в житті Нью-Йорка, а почуття суперництва з цим величезним містом-космополітом жило в серці чи не кожного чиказького міщуха. Такі настрої, хоч якими б вони були наївними, могли зробити надземну дорогу доволі по-

пулярною в Чикаго. А ще це збігалось з періодом завзятого місцевого патріотизму, епохою своєрідного Відродження на Заході, в результаті якого Чикаго, незадовго до описаних вище виборів у муніципалітет, було, нарешті, визначене як найвідповідніше місто для влаштування грандіозної міжнародної виставки — найбільшої в історії Америки. Видатні городяни — такі як Генд, Шрайхарт, Арніл, не кажучи вже про редакторів і видавців газет, — гаряче обстоювали цю затію, і Ковпервуд цього разу з ними цілком погоджувався. Однак, як тільки честь організації виставки була офіційно віддана Чикаго, супротивники Ковпервуда негайно спробували використовувати цю обставину проти нього.

По-перше, за рішенням нового, ворожого до Ковпервуда муніципалітету, місце для виставки було відведено на Південній стороні, у кінці шрайхартівської лінії міських залізниць, і все місто було змушене, таким чином, платити данину цій компанії. Ось тоді у недоброзичливців Френка і зародилася думка використовувати нью-йоркський досвід спорудження надземних доріг для Чикаго. Це був спритний хід. Підприємство не обіцяло наразі значних прибутків, зате воно мало показати ненависному всім махляреві, що у нього є грізний суперник, який зуміє проникнути на захоплену ним територію, відібрати у нього прибутки й урешті-решт змусити забратися з цього міста. Між панами Шрайхартом і Гендом, а також між панами Гендом і Арнілом відбувалися з цього приводу вельми цікаві та повчальні бесіди. Їхній план у своєму первісному вигляді був такий: збудувати надземну дорогу на Південній стороні, на південь від місця передбачуваної виставки, і, як тільки дорога ця набуде популярності серед населення, взятися, не кваплячись і заручившись попередньо концесіями, за будівництво нових надземних ліній на Західній, Південній і Північній сторонах, таким чином поступово викурюючи звідтіля ненависного Ковпервуда.

Той, однак, також не дрімав. Він зовсім не мав наміру цілий місяць сидіти склавши руки та чекати, поки збереться новий муніципалітет, аби потім дати супротивникам захопити себе зненацька. Викликавши надійних посланців — юристів і адвокатів компаній — він почув від них неприємну звістку про новий підступний задум своїх ворогів. Мабуть, Генд і Шрайхарт вирішили цього разу взятися за справу серйозно. Не гаючи ні хвилини, Френк продиктував листа до пана Джілгена, в якому запрошував цього джентльмена завітати до нього. Водночас він зажадав від своїх радників і писак, аби вони поспішили дізнатися, які кошти заплановано пустити в хід, аби зробити повний переворот у ході думок нового мера, високоповажного Чєффі Зеєра Сласса, і змусити його накласти своє вето на передбачувані концесії, якщо до цього дійде справа.

Високоповажний Чєффі Зеєр Сласс, від позиції котрого залежала, як ми побачимо згодом, доля цієї складної справи, був високий, статечний, сповнений усвідомлення власної гідності і до того ж мав найхимерніші думки про свою комерційну та громадську діяльність. Вам знайомий такий тип людей, котрі виростили в атмосфері обивательського добробуту, всіляких дрібних соціальних забобонів і претензій, позбавлених кількох необхідних звивин у сірій речовині головного мозку, що заважає їм бачити життя з усією його мінливістю. Не пізнавши злиднів і не маючи жодного життєвого досвіду, такі люди дивляться на самих себе з побожним благоговінням і вважають, що сама доля опікується ними та керує їхніми вчинками. Високоповажний пан Сласс пишався своїми пращурами, вважаючи, що йому у спадок дісталася бездоганна чесність. Його батьки накопичили невеликих статків, ведучи гуртову торгівлю шорними виробами.

Сам Чеффі у віці двадцяти восьми років пов'язав себе шлюбними путами з однією миловидною, але доволі посередньою молодою особою, батько котрої доволі жваво гондлював бакалією. У тих місцях, звідки пан Чеффі Сласс був родом, донька бакалійника вважалася «дуже бажаною кандидатурою». Весілля відсвяткували врочисто та пиш-но, як і належало, після чого молодята відбули у весільну подорож, спочатку до Великого каньйону, а потім — у Сад богів. Після повернення щасливий Чеффі — улюбленець обох родин, що поріднилися між собою, а завоював він цю любов своїм мудрим і неприборканим прагненням зроби-ти кар'єру, — повернувся до буденних занять, тобто в свою контору з продажу паперу, і почав із усією ретельністю заробляти гроші.

Тут необхідно насамперед сказати, що високоповаж-ний Чеффі Сласс не мав майже ніяких вад, тому що не можна ж вважати за такі відому частку чванливості та самовдоволення і дещо надмірну турботу про свою кише-ню. Але все ж таки одна маленька слабкість у нього була, і вона завдавала йому, на жаль, чимало клопоту і тривоги через непримиренно пуританські погляди його молодої дружини та суворої побожності його батька і тестя. Пан Сласс був великим шанувальником жіночої вроди, при-чому особливою увагою користувалися у нього білошкірі пишнотілі білявки. Задумливо-захоплений погляд цього батька двох дітей і законного чоловіка найдоброзеснішої з дружин не раз крадькома стежив за якоюсь лукавою спо-кусницею — однією з тих, котрі час від часу з'являються на шляху кожного чоловіка, щоб за допомогою різних під-ступних хитрощів заманити його в свої тенета.

Однак слід зазначити, що високоповажний пан Сласс пустився слідами веселого Лотаріо лише через кілька ро-ків після одруження, коли за ним уже міцно закріпилася репутація високоморальної людини. Два-три гріхопадіння з не надто безсоромними та розпусними вуличними кра-



сунями, таємна інтрижка з дівчиною, котра працювала у нього в конторі і мала певний досвід у таких справах, — і початок був покладений. Наївний пан Сласс спершу поводився дещо необачно: він намагався щоразу запевняти цих молодих і освічених осіб у своїй щирій і непідробній любові, що викликало у них доволі в'їдливі зауваження. Вони не вимагали настільки піднесених почуттів. Певні матеріальні блага та розваги були, на їхню думку, достатньою винагородою. Втім, для того, щоб заспокоїти одну спокушену ним дівулю, знадобилося аж п'ять тисяч доларів, причому пан Чєффі Сласс натерпівся за цей час такого страху (грізний образ дружини та повні докорів обличчя всіх родичів і домочадців невідступно стояли у нього перед очима), що це, мабуть, мало навіки вилікувати його від захоплень секретарками та стенографістками. І справді, достатньо довгий час після цього злочасного випадку пан Сласс обмежувався знайомствами, які йому вдавалося зав'язати через різних агентів, маклерів і комерсантів, котрі мали з ним справи і час від часу запрошували колегу взяти участь в їхніх парубоцьких гулянках.

Минали роки, і життєвий досвід пана Сласса значно зріс, але з ним, на біду, зріс і його запал. Пан Сласс зустрічався з впливовими промисловцями та політичними функціонерами міста — виборчий округ, до якого він належав, був одним із провідних. Усе це спонукало його виступати час від часу з публічними промовами. Й ось у результаті такої діяльності він почав потроху засвоювати деякі нові для нього правила. Суть їхня зводилася до того, що людина живе для того, щоб удовольняти свої первісні інстинкти, а християнська релігія, мораль та інші умовності — всього лише парадне вбрання, яке люди із століття в століття то знімають, то знову одягають, залежно від того, що підкаже їм вигода, настрої чи чергова примха. Зрозуміти справжній сенс такої філософії було високоповажному Чєффі Зеєру Слассу, звісно, не до снаги. Для цієї

роботи його мозок був недостатньо досконалий. «Люди ведуть подвійне життя — це ясно, чого вже там, — казав він собі. — Але ж це погано, дуже погано».

Його власні гріхи та помилки слугували прикладом. По неділях, прямуючи під лікоть із дружиною в парафіяльну церкву, пан Чеффі Сласс усім своїм еством відчував велике й очисне значення релігії. У комерційних справах, правда, він частенько натикався на необхідність діяти врозріз зі своїми переконаннями, коли йому траплялося наживати гроші не зовсім чесним шляхом або укласти фіктивні угоди та допускати інші дрібні відступи від букви закону... Але, хоч як би там було, а без Бога, як то кажуть, ні до порога, моральність — понад усе, і без церкви людині не обійтися. Піддаватися своїм пристрастям (до чого пан Сласс відчував таку непереборну схильність) хоча і дуже спокусливо, але ганебно. Треба бути взірцем чеснот для своїх ближніх або хоча б здаватися таким.

Ну що можна було вдіяти з таким лицеміром і моралізатором? Утім, незважаючи на те, що пан Сласс дозволяв собі частенько сходити зі шляху істинного, — після чого він щоразу корчився від ляку, очікуючи викриття, — справи чоловіка неухильно йшли вгору, і він починав набувати певної ваги та впливу в своєму колі. З роками він ставав усе розбещенішим, але разом із тим усе поблажливішим і терпимішим до чужих слабкостей, поки не був визнаний в очах багатьох людиною цілком прийнятною. Він був вірним республіканцем і відданим посіпакою Норі Сімса та молодого Трумена Леслі Мак-Дональда. Тесть високоповажного Чеффі Сласса був заможним і мав потрібні зв'язки. В одній із виборчих кампаній пан Чеффі Сласс особливо відзначився, коли виголосив нескінченну кількість промов і проявив себе затятим прихильником Республіканської партії. Все це разом узяте і в першу чергу рідкісне вміння пана Сласса підлаштовуватися та пристосовуватися, а також чиста поки що репутація, дозволили

йому потрапити в список кандидатів Республіканської партії і бути беззаперечно обраним за цим списком на посаду мера міста Чикаго.

З окремих зауважень і висловлювань пана Чеффі Сласса під час останньої передвиборчої кампанії Ковпервуд міг зробити висновок, що новообраний мер неприхильний до його діяльності. Френк навіть радився про це з одним зі своїх адвокатів, високоповажним Джоелом Евері, колишнім сенатором. Пану Евері траплялося вести справи з різними компаніями, і тому він знав не гірше, ніж свої статuti й інструкції, всі ходи та виходи в місцевих судах, а також усіх адвокатів, суддів і політичних функціонерів. Це був миршавий чоловічок із мідними, як шафран, волоссям і бровами, хитрими рисячими очками і відвислою нижньою губою, яка часом, коли пан Евері впадав у роздуми, норовила зовсім прикрити горішню. Пан Евері уже достатньо пожив на світі і, хоч-не-хоч, навчився посміхатися — правда, дуже дивною й украй ні на що не схожою усмішкою. Втупившись в одну точку і випнувши нижню губу, він зазвичай не поспішав висловлювати свої думки, втілюючи їх у стислі, діловітi фрази. Цього разу саме пан Джоел Евері дав Ковпервудові вельми і вельми слухну пораду.

— Мені здається, єдине, що ми можемо зараз зробити, — сказав він йому під час однієї цілком таємної розмови, — це глибше вникнути в... ну, скажімо — в сердечні справи високоповажного Чеффі Зеера Сласса.

Котячі очі пана Евері глузливо блиснули.

— Або я зовсім нічого не тямлю в людях, або у такої людини неодмінно має бути таємна інтрижка з якоюсь панночкою. А якщо це не так, то його неважко буде схилити до блуду. Тоді йому доведеться піти на певні поступки, бо він, імовірно, не захоче, щоб все це вплигло на яв. Усі ми люди, в усіх є свої маленькі слабкості... — Нижня губа пана Евері поповзла вгору, абсолютно закривши верхню,

а потім знову повернулася у вихідне положення. — І не личить нам, знаєте, розігрувати з себе надто вже суворих поборників моральності. Пан Сласс сповнений, безперечно, найкращих намірів, але, як мені здається, він занадто сентиментальний.

Пан Евері зробив паузу. Ковпервуд дивився на нього з цікавістю. Зовнішність цього чоловіка розважала його не менше, ніж висловлені ним сентенції.

— Непогана ідея, — сказав Френк. — Хоча, чесно кажучи, я не прихильник змішування любовних справ із політикою.

— Так, — з почуттям запевнив його пан Евері, — тут можна дечого домогтися. Я, звісно, не впевнений... Але таке не виключено.

У результаті вищезазначеної бесіди такому собі пану Бертону Стімсону, тепер уже достатньо фаховому адвокату, було поставлено завдання — організувати звіт про смаки, вподобання та звички високоповажного пана Чеффі Зеера Сласса. А пан Бертон Стімсон, своєю чергою, передоручив завдання своєму помічникові, пану Марчбенксу. Справа ця була не зовсім звичайною, але той, хто знає, якими темними, звивистими манівцями здійснювався фінансовий і політичний контроль із боку компаній в ті незабутні дні розквіту, навряд чи здивується, які глибини підступності, жмути бруду та багнюки нещастя відкрилися б його погляду.

Тим часом із ворожого табору на заклик Ковпервуда не забарився відгукнутися Патрик Джілген. Хоч би якими були його політичні зв'язки й уподобання, він не вважав за можливе знехтувати настільки могутньою людиною, як Френк.

— Чим могу вам допомогти, пане Ковпервуд? — цікавився він, поставши перед фінансистом. Пан Джілген

після здобутої перемоги виглядав дуже бадьоро й упевнено і був одягнений бездоганно.

— Скажіть, пане Джілген, — прямо запитав його Френк, упритул вдивляючись в обличчя голови окружного комітету Республіканської партії та задумливо вертячи великими пальцями переплетених рук, — чи маю я второпати, що ви хочете дозволити «Загальночиказькій міській електричній» протягнути через муніципалітет свій проект і не маєте наміру перешкоджати видачі дозволу на прокладку надземної залізниці на Південній стороні, а мені не дасте навіть можливості щось зробити або хоча б висловити свою думку?

Пан Джілген був лише одним із четвірки, що тимчасово захопила в свої руки міське самоврядування, і Ковпервуд, певна річ, чудово знав це, але вважав за краще зробити вигляд, що для нього пан Джілген — людина, котрій належить останнє слово, майже одноосібна влада в місті, на кшталт самодержця Мак-Кенті.

— Любий пане Ковпервуд! — з лукавою усмішкою озвався Джілген. — Ви мені лестите! Але голоси членів міського муніципалітету не лежать у мене в кишені. Я був керівником округу, це правда, і допоміг обрати декого з цих людей, що також істина, однак я ж не купив їх на віки вічні. Чому б їм не прийняти проект «Загальночиказької міської електричної»? Це цілком чесна пропозиція, наскільки я знаю. Всі часописи за нею горою стоять. Що стосується концесії на надземну дорогу, то я тут зовсім ні при чому. Не знаю навіть достеменно, в чому там річ, про це треба питати пана Шрайхарта та молодого Мак-Дональда.

Не можна не відзначити, що цього разу поважний пан Джілген казав щирю правду. Не пани Джілген, Тірнен, Керіген та Едстрем, а саме молодий Мак-Дональд, котрий починав осягати мистецтво політичної інтриги, покликаний був напоумити непокірних депутатів і навчити їх

виконувати свій обов'язок. І один із його лакуз, такий собі депутат Клем, був саме для цього й обраний, якщо можна так сказати, на посаду фельдмаршала. Джілгенівська четвірка тоді ще не встигла завести свою адміністративну машину, хоча і доклала до цього неабияких зусиль.

— Так, так, кожен із них обраний за моєю допомогою, що правда, то правда, але тільки це не означає, що я можу з ними поводитись, як заманеться. Ні, наразі до цього ще далеко.

При цьому «наразі» по губах Ковпервуда промайнула посмішка.

— Ну, хоч би там як було, пане Джілген, — тихо промовив він, — але ви зараз — усіма визнаний керівник цього затіяного проти мене походу. Отже, саме з вами мені і треба домовлятися передусім. Ви тримаєте в руках все теперішнє республіканське самоврядування і можете змусити його повернути в будь-який бік, варто вам тільки забажати. В усілякому разі, ви можете умовити членів муніципалітету не надто поспішати з видачею цих концесій, усе залежить тільки від вашої доброї волі, я в цьому впевнений. Не знаю, чи відомо вам, пане Джілген, — втім, мабуть, відомо, — що мої конкуренти прагнуть вижити мене з Чикаго. Ось заради чого і ведеться все це цькування. Тож дозвольте спитати вас як людину, котра має здоровий глузд і діловий досвід, — чи вважаєте ви, що це справедливо? Сімнадцять років тому я приїхав сюди і вклав свої гроші в газові підприємства міста. Тоді така можливість — провести газ у передмісті міста, на Північній, Південній і Західній сторонах — була відкрита для будь-якого, й я вирішив нею скористатися. Але варто було мені взятися за справу, як проти мене повстали старі газові компанії, хоча я аж ніяк не зазіхав на їхні права.

— Пам'ятаю, пам'ятаю, аякже, — відгукнувся Джілген. — Я ж також у числі інших допомагав вам тоді отримати концесію Гайд-парку. Не було б мене, вам би не бачити

її, як своїх вух. А цей хлопець, Мак-Кібен, — додав Джілген, посміхаючись, — який був красень, га? Такі м'яко стелять, та жорстко спати. Він, мабуть, і зараз працює з вами?

— Так, він служить в одному з моїх підприємств, — гордовито відповів Ковпервуд. — Але повернімося до питання, що нас цікавить. За «Загальночиказькою електричною» і тією компанією, що планує прокласти надземну дорогу, стоять, по суті, ті ж самі особи зі старих газових компаній — Блекмен, Джулс, Бейкер, Шрайхарт та інші. Й усі вони злі на мене, бо я дозволив собі зайнятися тим, що вони вважали своєю монополією, і врешті-решт змусив їх від мене відкупитися. Ці панове зненавиділи мене ще й тому, що я переобладнав ваші допотопні конки і зробив їх прибутковими. Меррил має на мене зуб за те, що я проклав петлю не навколо його крамниці, а інші — за те, що я взагалі її проклав. Вони всі ненавидять мене тільки тому, що я зайнявся тією ж справою, що й вони, і зробив те, що їм давно належало зробити. Я прийшов сюди непроханий — ось вам і все підґрунтя цієї ворожнечі. Я мав залучити муніципалітет на свій бік — без цього мені й кроку ступити не давали, але як тільки я цього досяг, всі мої недруги негайно вдарилися в політику, щоб атакувати мене ще й з цього боку. Мені дуже добре відомо, пане Джілген, хто стояв за вашою спиною під час останніх виборів. Ви гадаєте, я не знаю, хто забезпечує вас грішми? Ви добре попрацювали, і перемога залишилася за вами. Я не маю до вас жодних ворожих почуттів, але хочу знати, чи маєте ви намір і далі допомагати цим панам у їхній боротьбі проти мене, чи ви дасте і мені можливість помірятися силами з їхньою бандою? Через два роки у нас будуть нові вибори. Політика — не ложе з троянд, на якому можна спочивати довіку, якщо вже ви вляглися на нього одного разу. Мої вороги, з котрими ви злигалися, — це, так би мовити, вершки місцевої громади. Їм, по суті, немає ніякого діла до вас і до таких, як ви. Зараз вони з вами заграють, бо ви їм ще

потрібні, вони сподіваються з вашою допомогою добити мене. Ну, а потім, як вважаєте, довго ще вони будуть вас потребувати?

— Дуже може бути, що й не довго, — просто і трохи меланхолійно відказав Джілген. — Але так уже влаштований світ, і нічого тут не вдієш.

— Маєте рацію, — спокійно погодився Ковпервуд, — але Чикаго — це Чикаго, і поступатися їм полем бою я не збираюся. Ви можете на кожному кроці встромляти мені палиці в колеса, можете будувати надземні дороги, щоб урізати мої прибутки, видавати концесії конкуруючим зі мною компаніям, але все одно не виживете мене звідси і навіть не дуже зашкодите мені. Я залишуся тут, а ось політична кон'юнктура не буде вічно залишатися такою, як зараз. Ви, пане Джілген, людина честолюбна, в цьому я не сумніваюся, і, безперечно, не для розваги займаєтеся політикою. Скажіть мені, чого ви прагнете, і подивимося, можливо, я зумію для вас зробити більше, ніж ці джентльмени, з котрими ви зв'язалися. Чим я можу бути вам корисний? Я хочу довести, що зі мною не так уже й погано мати справу. Я веду чесну гру в Чикаго. Я створив тут чудовий міський транспорт і зовсім не хочу, щоб мої конкуренти щомиті лізли в мої справи та докучали мені. Прошу, скажіть, що я маю зробити, щоб налагодити наші стосунки? Я впевнений, що ми з вами можемо домовитися. Навіщо нам ворогувати і на кожному кроці чинити один одному підступи? Може, ви могли б запропонувати якусь програму дій, якої ми б і стали дотримуватися надалі до обопільної згоди?

Френк замовк, а Джілген занурився в роздуми. Ковпервуд мав рацію — не знічев'я вплутався пан Джілген у політику. Однак зараз обставини склалися не дуже сприятливо для здійснення тієї привабливої програми, яку він колись собі запланував. Тірнен, Керіген і Едстрем, хоча і трималися з ним поки ще доволі приязно, але вже



починали пред'являти ні з чим неспівмірні вимоги. А так звані прихильники реформ, — ті, хто, повіривши на слово часописам, вважали Ковпервуда шахраєм, а всі його починання — шкідливими, — вимагали від нового муніципалітету непідкупної чесності в усіх справах. Жодні договори, контракти і розмаїті угоди не мали відтепер і надалі укладатися без відома населення і газетярів. Джілген після першої ж наради зі своїми однодумцями, що відбулася незабаром після їхнього обрання, вже відчув себе між молотом і ковадлом. Але до пори до часу він тільки тихцем намацував ґрунт і аж ніяк не схильний був приймати якісь необачні рішення та діяти стрімголов.

— Та-ак, це відверта пропозиція, нічого не скажеш, — пробурмотів він нарешті. — Отже, ви радите мені зрадити моїх друзів, як тільки я здобув для них перемогу? Ну, у своїй політичній практиці я, зізнатися, до таких вибриків не звик. Може, воно й правда — те, що ви сказали, — та все одно не можна ж кидатися з боку в бік, як кіт у мішку. Доводиться хоча б іноді і зберігати вірність. — Пан Джілген затнувся, не знаючи, як вийти з такого делікатного становища.

— Ну що ж, — співчутливо промовив Френк, — подумайте ще. З усіх справ політика — найскладніша. Я особисто займаюся нею тільки тому, що мене до цього змушують. Якщо ви зауважите, що ми можемо бути чимось корисні один одному, — дайте мені знати. Так чи інак, але в моєму випадку немає нічого для вас образливого. Мене хочуть притиснути до стіни. Ця боротьба — не на життя, а на смерть. Цілком зрозуміло, що я буду змагатися. Але це не означає, що ми з вами маємо ворогувати. Навпаки, ми ще можемо з часом стати нерозлучними друзями.

— Розумію, розумію, — сказав Джілген, — і вже, повірте, нічого б, мабуть, так не хотів, як потоваришувати з вами. Але якби мені навіть і вдалося впоратися з міськими райцями — а це, звісно, не так просто, — тож залишається

ще мер! А у мене з ним не більш ніж далеке знайомство. До того ж, наскільки я знаю, він налаштований стосовно вас дуже вороже, отже, неодмінно здійме галас у пресі. Так, мер може вам добряче насолити.

— Ну, це я зможу владнати, — усміхнувся Ковпервуд. — Ймовірно, мені вдасться вплинути на пана Сласса. Може, він не так уже й вороже роз'ятрений проти мене, як йому здається. Нічого не можна знати наперед.

### 39. НОВИЙ МЕР МІСТА ЧИКАГО

На Олівера Марчбенкса, перспективного молодика лисячої породи, пан Стімсон поклав відповідальне завдання — викрити високоповажного пана Сласса в якомусь негідному вчинку, і пан Марчбенкс розкопував і рознюхував до того часу, поки не зібрав достатньо даних, аби сфабрикувати історію, яка могла б навіки отруїти життя пана Сласса, якби йому заманулося стати занадто слухняним зняряддям у руках ворогів Ковпервуда. Головною дійовою особою цієї змови стала така собі Клавдія Карлштадт, авантюристка та шпигунка за покликанням, весела шльондра та запроданка, котра мала значний життєвий досвід і доволі приємну зовнішність. Зайве казати, що Френк не вдавався у жодні подробиці, хоча один його поблажливий кивок привів у рух весь хитромудрий механізм пастки, сфабрикованої для впокорення високоповажного Чєффі Сласса.

Клавдія Карлштадт — зняряддя спокуси, за допомогою якого була уготована загибель високоповажного Чєффі, — була висока струнка білявка, ще доволі свіженька, позаяк їй заледве виповнилося двадцять шість років. Вона вирізнялася тією бездушністю та жорстокістю, що властиві лише найжадібнішим і найлегковажнішим створінням. Аби збагнути, як був сформований такий характер, слід

було б познайомитися ближче з безпросвітною нуждою Південної Голстедської вулиці, на якій народилася та виросла ця особа, зазирнути в одну з тих старих, вкопаних у землю хиж, де відірвані віконниці бовтаються на одній петлі, а перед вікнами вдень і вночі тиняється обірваний і вічно п'яний люд. В юності Клавдія звикла бігати «за ріг за пивом», продавати газети на перехресті Голстед і Гаррісон-стрит і купувати кокаїн у сусідній крамничці. Її сорочка і суkenочка — подерті та брудні — були з дуже поганенької матерії, панчохи — всі в дірках, які відкривали оку синювату шкіру тонких ніжок, черевики — стоптані, діряві, в негоду завжди промоклі наскрізь. Клавдія водилася з цілою ватагою відчайдушних шибеників із навколишніх вулиць. Вона рано опанувала мистецтво лихослів'я та пізнала гріх, хоча, як це часто буває з дітьми, в душі ще не була розбещена. В одинадцять років, наживавши п'ятами з гидотного дитячого притулку, куди її помістили після смерті матері, вона зуміла розжалобити розповідями про свої пригоди одну ірландську пару, яка й узяла її до себе в будинок на Західній стороні. У цій родині були дві доньки, обидві працювали продавчинями у великій універсальній крамниці. За допомогою цих дівчат Клавдії вдалося стати касиркою.

Подальша доля її була така ж строката та незвичайна, як і початок її життєвого шляху. Варто зазначити, що природа наділила цю дівчину доволі метким розумом. Коли їй минуло двадцять років, вона вже була володаркою (спочатку за допомогою якогось ювеліра, потім — сина одного фабриканта взуття) обширного гардероба та невеликої суми грошей в готівці. Незабаром один молодий і вельми привабливий член Конгресу, щойно обраний на цю посаду від західних штатів, запросив Клавдію у Вашингтон для роботи в урядовій установі. Нова посада вимагала знання стенографії та машинопису, і Клавдія дуже легко засвоїла все це. А потім один сенатор залучив її до такого типу се-

кретної служби, що не передбачена державним бюджетом, але є достатньо прибутковою для тих, хто цим займається. Там, де не допомагав звичайний підкуп, пускалися в хід кокетство та лестощі, і Клавдії вдавалося рознохувати чимало таємниць. Одне з доручень — розвідати таємні фінансові зв'язки одного члена Конгресу від штату Іллінойс — привело Клавдію назад у Чикаго, де вона познайомилася з молодим Стімсоном. Від Стімсона авантюристка дізналася про інтригу, яку снували проти Ковпервуда в фінансових та адміністративних колах міста, і вона дуже цим зацікавилася. У Вашингтоні їй уже доводилося чути дещо про Сласса. Стімсон дав Клавдії зрозуміти, що певна особа не пошкодує двох-трьох тисяч доларів і понад те покриє, звісно, всі поточні витрати, якщо пан мер буде ґрунтовно скомпрометований. Так доля Клавдії Карлштадт непомітним чином сплелася з блискучою долею непідкупного Шеффі Сласса.

Реалізувати задуманий план виявилось справою не надто складною. За допомогою високоповажного Джоела Евері, Марчбенксу вдалося роздобути лист до пана Сласса від одного з його політичних однодумців. Це було клопотання про якусь молоду вдовичку, досвідчену друкарку, стенографістку і таке інше, котра опинилася в скрутні та прагне влаштуватися на роботу в місцевому муніципалітеті. Озброєна цим листом, у необхідних для майбутнього поєдинку обладунках — плаття з важкого чорного шовку, що щільно облягає фігуру, скромна нитка перлів на шиї, персні з камінцями на пальцях, солом'яно-жовті пасма, спокусливо укладені на скронях — Клавдія з'явилася в резиденції нового мера. У пана Сласса справ було під зав'язку, проте цій пані він призначив день і годину прийому. Цього разу Клавдія додала до свого гарнітуру дві оксамитові троянди, яскраво-червону та жовту, квіти вона приколола до корсажу. Отже, перед паном Слассом постала повногруда жіночка, з вельми непоганою фігу-

рою, котра досконало опанувала мистецтво стояти, сидіти, рухатися та схилитися за всіма правилами професійних вашингтонських кокеток. Пан Сласс спаленів із першого погляду, але підійшов до справи обачно й обережно. Адже він тепер — мер великого міста й у всіх на виду! Йому здалося, що він уже зустрічався десь із пані Брендон — так ця дама побажала назватися цього разу, — і вона не забарилася нагадати йому, де саме. Два роки тому, в ресторані «Рішельє». В уяві пана Сласса негайно випірнили всі подробиці тієї знаменної зустрічі.

— Так-так. З того часу, як я розумію, ви вже встигли вийти заміж та овдовіти. Дозвольте висловити вам моє співчуття.

Поводження пана Сласса було поблажливо-величним і водночас невимушеним, як і личило, на його думку, людині, котра зіп'ялася на таку високу посаду. Пані Брендон відповіла стриманим нахилом голови. Її вії та брови були легко підкреслені, а на пухкій рожевій щічці помаранчевим гримувальним олівцем було імітовано щось на кшталт спокусливої ямочки. Воістину ця леді була втіленням жіночності та зворушливо скорботної печалі. Разом із цим у ній відчувалася і хороша ділова вправність.

— Коли я мав задоволення з вами познайомитися, ви, здається, перебували на службі в урядових органах у Вашингтоні?

— Так, я займала скромну посаду в Державному казначействі, але за нового уряду мені довелося піти.

Пані Брендон прикрила віями очі і трішки подалася вперед, набравши дуже спокусливої пози. Не залишалось сумнівів у тому, що, крім роботи в Державному казначействі, ця дівуля пробувала свої сили в розмаїтих галузях. Пані Брендон із задоволенням відзначила про себе, що від пильного ока пана Сласса не сховалося нічого, жодна навіть незначна деталь. Він окинув поглядом знавця її лаковані черевички на гудзиках із прюнелевим верхом,

чорні лайкові рукавички, прострочені білим шовком і застебнуті гранатовими гудзиками, коралове намисто, що прикрашало цього разу білосніжну шию, й оксамитові троянди — яскраво-червона та жовта, — приколені до корсажу. Вельми елегантна та перспективна молода вдова, хоча і зазнала нещодавно такої важкої втрати.

— Так, дайте поміркувати, — з поважним виглядом бурмотів пан Сласс. — Де плануєте проживати? Дозвольте, я запишу вашу адресу. Пан Баррі дуже тепло відгукується про вас у своєму листі. Дозвольте мені зважити зо два-три дні. Сьогодні вівторок? Зайдіть у п'ятницю. Може, я й зумію підшукати для вас гідне місце.

Він провів відвідувачку до дверей, і хода її, пружна та легка, також не заховався від його уваги. У дверях пані Брендон обернулася та кинула на мера настільки ніжний і закличний погляд, що він тут же вирішив неодмінно прилаштувати її кудись. Ефектніша за неї прохачка ще жодного разу не переступала поріг його кабінету.

А незабаром після цього високоповажному Чеффі Слассу прийшов гаплик. Призначеного дня пані Брендон з'явилася знову. Її гарнітур цього разу приємно оживляла червона шовкова спідниця, кокетливі волани якої щохвилини визирали з-під подолу чорної атласної сукні.

— Бачив, які тепер сюди ходять? — зауважив один зі швейцарів, уламок колишнього режиму, іншому ветерану. — Ось що значить — нове начальство. З молодих та ранніх!

Він покрутив головою, поправляючи комір, хвацько і вправно розпрямив шинель і весело глянув на свого товариша, таке ж старе запилене опудало, як і він сам. У відповідь він отримав дружнього стусана в живіт.

— Легше на поворотах, Білле. Не забігай уперед. Ми не встигли розвернутися як слід. Ось, потерпи з півроку — не таке ще вчудять!

Пан Сласс не приховував своїх радощів, узрівши пані Брендон. Він уже встиг порадитися з Джоном Бастінеллі, новим податковим інспектором, чий кабінет був розташований на тому ж поверсі, якраз навпроти кабінету самого мера, і пан Бастінеллі, сподіваючись на взаємну послугу, охоче погодився надати заступництво цій жіночці.

— Дуже радий, що можу надати вам цього листа до пана Бастінеллі, — сказав пан Сласс, натискаючи дзвінок, аби викликати стенографістку. — Мені однаково приємно зробити це як для мого товариша пана Баррі, так і для вас. До речі, ви добре знайомі з паном Баррі?

— Ні, не дуже, — зізналася пані Брендон, хутко зметикуючи, що пану Слассу буде приємно дізнатися про її вкрай поверхове знайомство з особою, котра дала їй рекомендацію. — Мене спрямував до нього пан Амермен.

Брендон назвала перше ж ім'я, що спало їй на гадку. Пан Сласс відчув полегшення. Він простягнув їй листа, і та знову обдарувала його ніжним, тягучим, сповненим подяки поглядом. Від цього погляду у високоповажного мера не на жарт голова пішла обертом і почалося таке хвилювання в крові, що християнські наміри — триматися насторожі з цією малознайомою йому особою — негайно розвіялися, як на вітрі.

— Ви, пригадую, казали, що вирішили оселитися десь на Північній стороні? — поцікавився він, розтягнувши рот у безвольну дурнувату посмішку.

— Так, я зняла маленьке помешкання, вікнами на Лінкольн-парк. Чесно кажучи, я не була впевнена, чи вистачить у мене коштів утримувати його, але тепер, якщо отримаю це місце... Ах, ви були такі добрі до мене, пане Сласс. Сподіваюся, ви не забудете мене тепер надовго? — По всьому було видно, що це беззахисне створіння відчайдушно потребує заступництва. — Якщо тільки я коли-небудь зможу стати вам у нагоді...

А пан Сласс мало не впав у транс, уявивши, що ця дивовижна істота жіночої статі, яка перебувала зараз на такій спокусливій від нього близькості, може зникнути назавжди. Проводжаючи пані Брендон до дверей, він набрався сміливості та пробелькотів:

— Я якось зазирну до вас у вашу нову оселю, подивлюся, як ви там влаштувалися. Я ж живу неподалік.

— О, будь ласка, прошу дуже, приходьте! — гаряче відгукнулася пані Брендон. — Це було б так мило з вашого боку. Адже я зовсім одна на цілому білому світі. Може, ви граєте в карти? А я вмію готувати смачний пунш. Мені дуже хочеться, щоб ви переконалися, як затишно я влаштувалася в своєму новому гніздечку.

І пан Сласс, уже цілком опинившись під владою тих почуттів, які були його єдиною, але, на жаль, невикоріненою слабкістю, вигукнув:

— Прийду! Неодмінно прийду! Може, навіть швидше, ніж ви очікуєте. Дайте мені знати, як ідуть у вас справи.

Він узяв її за руку. Відвідувачка відповіла гарячим потиском.

— Ловлю вас на слові, — промурмотіла вона ніжно, заклично, знизивши голос майже до шепоту.

А через кілька днів пан Сласс знову зіткнувся з пані Брендон у себе в приймальні: вона вже давно підстерігала його тут, аби повторити своє запрошення. Після цього пан Сласс таки відвідав її.

Якась частина службовців, уцілілих від колишньої адміністрації, котрі працювали в канцелярії мера, отримали доручення вести облік відвідин пані Брендон і відзначати тривалість її перебувань у кабінеті пана Сласса. Записка, накидана паном Слассом пані Брендон, увійшла в знаменитий фонд речових доказів, серед яких не останнє місце займали покази свідків про відвідини цією парочкою готелів, ресторанів та інших малореспектабельних місць. Доказів незабаром набралось більш ніж достатньо, щоб



назавжди вляпати у багно репутацію високоповажного мера. На всі ці заходи знадобилося близько чотирьох місяців, після чого пані Брендон несподівано отримала пропозицію повернутися до Вашингтона і постановила її прийняти. Листи, що полетіли їй навздогін, були тут же долучені паном Стімсоном до інших уже накопичених незаперечних доказів, за допомогою яких можна було б викрити злочинного мера, якби той надумав проявити занадто велике завзяття та наполегливість у своїй боротьбі проти Ковпервуда.

Між тим реалізація плану наживи та поділу, наміченого паном Джілґеном спільно з Тірненом, Керіґеном та Едстромом, зустріла доволі відчутні перешкоди. Схоже було, що декотрі з новообраних депутатів, засвоївши фарисейські уроки своїх політичних опікунів, не дозволять провести через муніципалітет жодної хоч якоїсь вигідної концесії, якщо на те не буде дозволу таких стовпів суспільства та охоронців моральності, як панове Генд, Сласс та інші. Більше того — відтепер усе мало відбуватися безоплатно, ніхто, нікому і ні за що не мав відтепер платити!

— Ну, як вам подобаються ці кляті базіки? Оце вже шахраї, прости Господи! — обурювався пан Керіґен, з'явившись до пана Тірнена прямо з наради з паном Джілґеном, на якій пан Тірнен не був присутній і, безперечно, не зі своєї вини. — Вони вже зліпили проект — хочуть все місто покрити своїми надземними дорогами. Тільки нам із вами при цьому нічого не перепаде, не сподівайтесь! За кого вони нас мають, врешті-решт? Га? Ну, що ви на це скажете?

А пан Тірнен, своєю чергою, вже встиг порадитися з паном Едстромом і зробити, як він сказав, «розвідку в тилу ворога», що принесло йому такі маловтішні відомості: республіканці висували своїм лідером у муніципальній раді такого собі депутата на ім'я Клем — дуже розумного і вельми поважного американського німця з

Північної сторони, і той самий Клем, разом із дюжиною інших депутатів, вирішив, керуючись принципами високої моралі, що надалі міське самоврядування буде вершити справи тільки чесно. Від цього справді можна було втратити глузд!

Почувши цю новину, пан Керіген, котрий завчасу полічив, скільки приблизно тисяч доларів йому вдасться урвати і тут, і там, коли знадобиться його голос, витріщив баньки від подиву.

— Що, лихий би їх вхопив! — вигукнув він. — Оце так вигадали! Та що ж це таке?

— Я вже мав честь розмовляти з цим Клемом із двадцятого виборчого, — процідив пан Тірнен крізь зуби. — Ну і лобуряка, скажу я вам. Ми зустрілися в «Тремонті», він був там із Хвранеком. Коли потиснув мені руку, я відразу побачив, що це за один. Дохла риба якась! Й уявіть собі, що він посмів мені сказати? «Якщо не помиляюся, пан Тірнен із другого виборчого?» — каже він. «Так, ви не помилилися», — одказую я. «А ви не такий уже й страшний на вигляд, як здавалося», — каже він. Хо, хо! Я мало не кинув цьому нахабі: «Ану геть звідси, поки я тобі щелепу не зламав!» Потрапив би він мені тепер під гарячу руку десь у затишній місцині! — Пан Тірнен навіть зубами заскрипів від злості. — Послухали б ви, як він просторікував про те, що йому, мовляв, незрозуміло, з якої такої причини перешкоджають новим компаніям прокладати в Чикаго свої трамвайні лінії. «Кому ж це не ясно (тут пан Тірнен зробив навіть спробу передражнити пана Клема), — що населення рішуче проти будь-яких монополій». Ну і ну! Подивимося, як він піднесе цю нісенітницю Гамблену, Пінському чи Шламбому!

Пан Керіген, почувши імена цих закоренілих хабарників, котрі звикли дерти з кожного по три шкури та витягувати побічні прибутки звідусіль, звідки тільки можна, злорадно засміявся і відкинувся на кріслі.

— Я вам скажу, Майку, що я думаю з цього приводу, — з хитрим виглядом промовив він, підсмикуючи вузькі, на англійський манір, модні штанці, — ця джілгенівська ша-тія — просто жалюгідні боягузи, й їх слід гарненько про-вчити. Джілген це розуміє не гірше за нас із вами. Вся ця великопісна християнська дурня — не для мене. По-мое-му, Ковпервуд має рацію: це — зграйка старих пройдисві-тів, котрі мало не луснуть від заздрощів. Якщо Ковпервуд готовий викласти купу грошей за те, щоб ми не дали їм залізти в його годівничку, то нехай і вони викладають, якщо їм припала охота туди залазити! Міське самовряду-вання — не хоспіс! І нам потрібно зараз будь-що зліпити в новому муніципалітеті солідне, дуже міцне ядро, щоб Шрайхарту та Мак-Дональду не вдалося отримати те, на що вони зазіхають. Джілген так розписував цих панів — я думав, з ними і справді можна мати справу. За вибори вони з нами розрахувалися, не буду брехати. Ну, а тепер нехай платять, якщо хочуть отримати хорошу концесію.

— Ви маєте слушність, хай йому грець, — відгукнувся Тірнен. — Я готовий підписатися під усім, що ви сказали!

Через кілька днів після цієї повчальної бесіди пан Мак-Дональд був дуже неприємно вражений, виявивши за допомогою свого ставленика, депутата Клема, що у нього набагато менше прихильників, ніж він припускав. Так, союз із такими політиканами — штука ненадійна! Декотрі депутати — Хорбек, Фоґарт, Мак-Ґрейн, Семельський — всією своєю поведінкою давали підстави припускати, що отримали хабар. З цією невтішною звісткою пан Мак-До-нальд поспішив до Генда, Шрайхарта й Арніла, котрі вже вітали один одного, вважаючи, що здобута перемога мо-ментально принесе їм концесію на будівництво розгалу-женої мережі надземних залізниць у Чикаго, після чого вони поставлять, нарешті, на коліна свого заклятого во-рога — Ковпервуда.

Вислухавши молодого Мак-Дональда, Генд, не зволікаючи ні на мить, послав за Джілгеном. На запитання Генда, коли ж, нарешті, муніципалітет затвердить запропонований Клемом проект концесії «Загальночиказької міської електричної», Джілген заявив, що, на превеликий жаль, цей проект наштовхується на достатньо сильну протидію з боку цілого ряду осіб.

— Що таке? — лютував Генд. — Ми ж, здається, про все з вами домовилися? Вам, по-моєму, заплатили все до цента, як було домовлено? Ви бралися провести в муніципалітет двадцятьох шістьох депутатів, котрі будуть голосувати так, як їм накажуть. А тепер що — вирішили дати задню? Хочете відмовитися від своїх зобов'язань?

— Зобов'язань! Зобов'язань! — пробурчав Джілген, роздратований надмірною, на його думку, брутальністю цього наскоку. — Я взявся провести в муніципалітет двадцятьох шістьох депутатів-республіканців і провів. А купувати їх із усіма тельбухами я не брався. Зрештою, я вибирав кожного з них не по своїй волі. Мені доводилося домовлятися з різними людьми, по різних округах, — з тими, хто користується популярністю й у кого було більше шансів пройти. Але хіба я можу відповідати за кожну підлість, що діється за моєю спиною? Якщо люди не тримають слова, так я тут при чому?

Фізія пана Джілгена зображувала докір.

— Даруйте, але ви ж самі підбирали цих людей? — навідав на нього Генд. — Кожен із них був обраний за вашого схвалення. Всі вони дали урочисту обіцянку боротися з Ковпервудом до переможного кінця. А що вийшло? Тепер вони відрікаються від цього свого священного обов'язку? Вони ж не можуть не знати, для чого їх обрали в муніципалітет. Всі часописи вимагали в один голос, аби Ковпервудові не надавали більше ніяких привілеїв.

— Усе це правильно, — відбивався Джілген, — але тільки я ніяк не можу відповідати за чесність інших. Так,

безумовно, я провів їх у муніципалітет, це правда! Але я підбирав їх за допомогою інших республіканців і декого з демократів. Адже куди не глянь, а перш за все треба було відібрати таких, котрі не проваляться на виборах. Утім, наскільки я второпав, більшість із них зовсім і не збирається потурати Ковпервудові. Але от концесії для інших компаній — це вже зовсім інша річ.

Пан Генд наморщив своє широке чоло і з неприхованою підозрою втупив блакитні баньки в пана Джілгена.

— Але хто ж там насправді каламутить воду? — спитав він. — Я хотів би мати список цих депутатів.

Пан Джілген, хитро убезпечивши себе з усіх боків, готовий був принести в жертву «непокірних». Нехай кожен тепер викручується сам. Пан Генд записав імена тих, на кого треба було негайно натиснути, а заодно вирішив постежити і за паном Джілгеном. Якщо при здійсненні накресленого плану в адміністративному апараті почнуться «збої», доведеться знову звернутися до газетярів і веліти їм репетувати голосніше! А тих депутатів, котрі не виправдають покладену на них високу довіру, — гнати в шию з муніципалітету, віддати на суд одурених ними ж виборців, прикувати до ганебного стовпа! І нехай преса з подвоєною силою сурмить на весь світ про нечувану підступність і безсоромні шахрайські витівки Ковпервуда!

Тим часом панове Стімсон, Евері, Мак-Кібен, старий Ван-Сайкл та інші агенти Френка також не відпочивали, обробляючи на його користь окремих депутатів, з числа тих, хто не виявляв особливого потягу до високої моральності. Вони намагалися втовкмачити народним обранцям, що варто лише два роки утримуватися від неугодних пану Ковпервудові рішень, і відповідна нагорода не забариться — або у вигляді щорічної платні у дві тисячі доларів, або у вигляді інших презентів, форми їх можуть бути розмаїтими. Існують протерміновані та жахливі, як страшний сон, векселі, які можна індосувати, заставні, які можна

викупити... Та мало що ще. Найсуворіше дотримання таємниці гарантувалося в будь-якому випадку. Само собою зрозуміло, що такі пропозиції ніколи не виходили безпосередньо від згаданих вище осіб. Хтось із друзів чи сусідів несподівано виступав у ролі посередника. Або й просто якийсь незнайомець прибував із таємничим дорученням. Таким чином ще одинадцять депутатів — крім тих десяти депутатів-демократів, котрі вже були приручені Мак-Кенті, — потрапили в тенета. Всі розрахунки Шрайхарта, Генда й Арніла були вже вщент зруйновані, хоча вони про це і не здогадувалися. І, незважаючи на всі їхні зусилля, довгоочікувана загальноміська концесія на проведення трамвая ніяк не давалася їм у руки. Зрештою їм довелося на якийсь час задовольнитися концесією на прокладку однієї-єдиної лінії надземної залізниці на Південній стороні, тобто на території, вже фактично покритій шрайхартівськими лініями. «Загальночиказька міська компанія електричних залізниць» отримала концесію також на одну і до того ж зовсім незначну трамвайну лінію, яку Ковпервуд, якщо щастя його не зрадить, міг згодом легко приєднати до своїх.

#### 40. ПОЇЗДКА В ЛУЇСВІЛЬ

Тепер на шляху Френка з'вилася нова перешкода, і не стільки політичного, скільки фінансового ґатунку. У ті дні, коли Едісон ще очолював «Лейк-сіті Нейшнл», Ковпервуд черпав кошти на фінансування своїх міських залізничних підприємств переважно з його банку. Коли ж Едісону довелося залишити свою посаду, щоб стати на чолі «Чиказької кредитної спілки», Френкові вдалося домогтися того, що цей банк був оголошений резервним банком округу і певній кількості сільських банків запропонували тримати там свої капітали. Однак стараннями Генда й Арніла, котрі

контролювали більшість чиказьких банків і перебували в тісному зв'язку з нью-йоркськими фінансовими магнатами, боротьба проти Ковпервуда й усіх його проектів загострювалася щораз більше і більше. Й ось, під впливом ворожих йому сил, деякі місцеві банки почали вимагати назад свої гроші, і можна було очікувати, що інші не забаряться наслідувати їхній приклад. Френк не відразу усвідомив масштаби фінансової війни, що велася проти нього. Перш за все він був вимушений у пошуках готівки зробити ряд поїздок: у Нью-Йорк, Філадельфію, Цинциннаті, Балтімор, Бостон, а іноді — навіть у Лондон. В одну з таких поїздок йому довелося зав'язати дещо незвичайне знайомство, наслідки якого, складні та несподівані, вплинули на все його подальше життя.

Роз'їжджаючи країною, Ковпервуд налагоджував численні ділові знайомства — переважно з тими, у кого грошей кури не клювали. Серед його нових знайомих були люди найрозмаїтішого штибу — від суворих функціонерів до безтурботних марнотратників. До числа останніх належав і полковник Натаніел Джиліс — багатій, спортсмен, вітрогон і прожектер, із котрим Френк зустрівся у місті Луїсвіль, штат Кентуккі. Полковник був помітною фігурою в тамтешньому вищому світі. Пройнявшись симпатією до Ковпервуда, він не раз позичав йому гроші й як людина світська і з впливовими зв'язками, поставив за мету розважати свого нового приятеля під час його короточасних наїздів у Луїсвіль. Якимось він сказав гостеві:

— З вашого дозволу, Френку, я б хотів познайомити вас із однією з найцікавіших жінок, котрих я коли-небудь зустрічав. Репутація у неї — не бездоганна, але вона — дуже цікава особа. Прожила дуже бурхливе життя, двічі була заміжня і двічі овдовіла. Обидва її чоловіки були моїми найкращими друзями. Третій мій товариш був її коханцем. Я прихильний до неї, бо знав ще її батька та матір, вона була тоді чарівною дитиною, та й тепер ще дуже мила,

хоча і звернула зі стежки чеснот. У неї тут, у Луїсвілі, є щось на зразок будинку побачень, куди відкритий доступ декому зі старих друзів. Маєте час сьогодні ввечері? Може, ми навідаємо цю даму?

Ковпервуд, котрий охоче відгукувався на будь-яку пропозицію, а головне, вмів догоджати тим, хто міг йому допомогти, — на зразок лютого вівчура, що весело стрибає навколо господаря в очікуванні смачної подачки, — не забарився погодитися.

— Охоче, ви мене дуже зацікавили. Розкажіть про неї ще щось. Вона гарна?

— Непогана. Але головна її перевага в тому, що у неї завжди на прикметі є з десяток абсолютно чарівних створінь.

Полковник погладив свою сивіючу цапину борідку і весело підморгнув приятелеві. Ковпервуд схопився.

— Ну що ж, гайда!

Вечір був дощовий. Справу, яка привела Френка до полковника, можна було закінчити лише наступного дня, і Ковпервуд нудьгував, не знаючи, чим заповнити своє дозвілля. Дорогою полковник повідав йому ще деякі подробиці з життя Ненні Гедден, як він фамільярно називав цю особу, бо таким було її дівоче ім'я. Жінка змінила його потім, ставши пані Джон Александр Флемінг. Через кілька років після шлюбозрлучного процесу перетворилася в пані Айра Джордж Картер, а тепер була відома серед луїсвільських «володарів життя», до числа котрих долучав себе і полковник, як Хетті Стар, господиня веселого маєтку. Все це не розбудило особливого зацікавлення в Френкові до того часу, поки він не побачив цю даму і не дізнався від полковника, що у неї є двійко дітей: донька від першого шлюбу, Береніс Флемінг, котра виховувалася в пансіоні в Нью-Йорку, і син від другого шлюбу — Ролф Картер, котрий навчався у військовій школі десь у західних штатах.



— Ця її донька — справжній нащадок хорошого старовинного роду, наскільки я розумію, — зауважив полковник. — Я бачив її всього двічі чи тричі, кілька років тому, коли бував у їхньому замиському будиночку, але юнка вже тоді вразила мене. Стільки чарівності було в цій десятирічній дівчинці. Справжня маленька аристократка з голови до п'ят... Як пані Картер при своєму способі життя примудрилася так виховати дівчинку — загадка для мене. Як і незбагненне те, що їй вдається тримати Береніс у настільки аристократичному пансіоні. Будь-якої миті там може вибухнути страшний скандал. Упевнений, що дівчинка і не здогадується, чим займається її матуся. У Луїсвіль їй приїжджати не дозволяють.

«Береніс Флемінг, — подумки повторив Ковпервуд. — Яке чарівне ім'я. І який дивний початок життєвого шляху».

— А скільки зараз років цій дівчинці? — спитав він.

— Мабуть, років із п'ятнадцять — не більше.

Екіпаж зупинився перед будинком на пустельній, без єдиного деревця, сумній вулиці. В середині будинок, на подив Френка, виявився просторим і обставленим із великим смаком. Пані Картер, як колись звали цю даму в товаристві, або Хетті Стар, як називали її у вужчому і менш респектабельному колі, негайно вийшла до гостей. При першому ж погляді на неї Ковпервуд зрозумів, що, хоч би яким було її теперішнє заняття, ця жіночка безсумнівно не позбавлена світської витонченості. У ній відчувалося добротне виховання. Хетті була жвава, спритна, й якщо і не дуже розумна, то в усякому разі — не банальна. В її легкій ході і м'якій пластичності рухів була якась своєрідна натхненність, що полонила Френка. Так само, як і веселе, відверто безтурботне ставлення пані Картер до свого делікатного становища та спокійна невимушеність манер, відразу викривали в ній світську даму. Волосся пані Картер було укладене високо на маківці на французький

манір, в стилі Імперії. На щоках уже позначилися подекуди багрянні жилки. Рум'янець її видався Ковпервудові трохи заяскравим, але загалом він анітрохи не псував її. Привітні сіро-блакитні очі пані Картер гарно відтінялися світло-каштановим волоссям. Одягнена вона була в просте домашнє плаття, рожеве в квіточки, що красиво описувало її фігуру, яка вже починала гладшати. Шию прикрашала нитка перлів.

«Удова двох чоловіків, — міркував Френк, розглядаючи господарку. — Мати двох дітей».

Полковник представив свого приятеля, і негайно ж зав'язалася невимушена бесіда. Пані Картер люб'язно запевнила Ковпервуда, що багато чула про нього. Чутки про його діяльність в царині міського залізничного транспорту прибукали і до неї.

— Раз уже пан Ковпервуд ушанував нас сьогодні своїми відвідинами, може, ми запросимо Грейс Деммінг? — запропонувала господиня.

Згадана дама користувалася особливою прихильністю полковника.

— Буду щасливий, якщо б ви вшанували мене бесідою, пані Картер, — галантно відізався Френк, підбурюваний якоюсь не зовсім усвідомленою цікавістю.

Доля цієї жінки чомусь зацікавила його. Так потроху з наступних бесід із полковником і нових зустрічей з самою пані Картер він уже доволі чітко уявляв собі її минуле. Ненні Гедден, вона ж — пані Джон Александр Флемінг, вона ж — пані Айра Джордж Картер, вона ж — Хетті Стар, була прямим нащадком вірджинських і кентуккійських Гедденів і Колтерів, котрі налічували кілька поколінь і були пов'язані родинними зв'язками з доброю половиною представників аристократичної верхівки чотирьох-п'яти прилеглих штатів. Зараз ця жінка, котра все ще мала дуже впливові зв'язки, була, по суті, просто власницею будинку побачень у глухому містечку, населенням у двісті тисяч

жителів. Як це сталося? Колись Ненні Гедден мала славу красуні. Вона народилася в багатій родині і вийшла заміж за багатія. Її перший чоловік, Джон Александр Флемінг, котрий успадкував статки, привілеї, нахили та недоліки всього роду Флемінгів, які впродовж кількох поколінь розводили тютюн та експлуатували рабів, був чарівним світським неробою, типовим представником вірджинського-кентуккійського світського кола. Він навчався праву і мав би зробити дипломатичну кар'єру, але так і не зробив, бо за своєю природою був ледащо та шибеник. Коні, перегони, бали, полювання, флірт та інші розваги подібного штибу поглинали все його дозвілля.

Його одруження з Ненні Гедден було розцінене усіма, як блискуча акція. До вагомого капіталу нареченого додалися не менші статки нареченої. Молодята закружляли у вихорі світських задовольень, що було лише природним продовженням того розсіяного способу життя, який передував шлюбові. Деякі відхилення вбік від прямої дороги подружнього обов'язку вважалися припустимими в цьому колі, за умови дотримання таємниці або хоча б її видимості. Тому поява молодого жевжика на ім'я Теккер Теннер, котрий долучився одного погожого осіннього дня до подружжя Флемінгів під час їхньої прогулянки в горах Північної Кароліни, було явищем цілком закономірним, так само, як і ніжна, хоча і недовговічна прихильність до нього чарівної Ненні Флемінг, як вона звалася в ті часи. Однак послужливі друзі не забарилися відкрити пану Флемінгу очі на те, чого йому не вдалося розгледіти без їхньої допомоги, і розсерджений чоловік, котрий, до слова сказати, сам був неабияким гультьєєм, зустрівши якомсь під вечір на одній із високогірних стежок пана Теккера Теннера, сказав йому приблизно таке:

— Раджу вам забратися з цієї місцини по-доброму, і не пізніше, як сьогодні ж уночі. Інакше завтра сонце буде світити через ті дірки, які я в вас пороблю.

Теккер Теннер, зваживши, що, якими б не були смішними поняття про честь у південних штатах, проте кулі залишаються кулями, вирішив скоритися. Пані Флемінг була збентежена, схвильована, але ні про що не жаліла і ні в чому не каляся. Навпаки, вона вважала себе глибоко ображеною. Ця скандальна історія спричинилася до чималої кількості балачок. Між подружжям почався розлад, обидвоє стали топити своє роздратування у вині й урешті-решт вирішили за краще розлучитися. Теккер Теннер більше не з'являвся і не робив спроб відновити свої зневажені права, але згадуваний уже вище Айра Джордж Картер, ще один світський лобуряка без копійки грошей за душею, котрий належав до того ж кола марнотратників, що і Флемінг, запропонував пані Флемінг зупинити на ньому свій вибір, і його пропозиція була прийнята.

Плодом першого шлюбу була одна дитина — дівчинка. Плодом другого шлюбу — син. Айра Джордж Картер, поки пані Картер була ще занадто молода та легковажна, щоб перейнятися турботою про своїх дітей і захищати їхні права, встиг розтринькати на різні безглузді авантюри майже всі статки, що дісталися їй від батька, майора Вікхема Геддена. Пияцтво та розпуста швидко звели пана Картера в могилу, й удова його опинилася на межі злиднів. Пані Картер була особа пристрасна, непрактична, котра легко піддається спокусі. Однак приклад її другого чоловіка, котрий безплідно та безцільно помирав на її очах, сумна доля, що загрожувала її дітям, і пробудження материнського інстинкту, а разом із ним і почуття відповідальності за нащадків, протверезили її. Жага до життя та кохання ще не згасла в ній, але, на жаль, можливостей тамувати цю спрагу ставало з кожним днем усе менше. Пані Картер виповнилося тридцять вісім років, вона все ще мала гарну зовнішність і не бажала вдовольнитися недоїдками з життєвого бенкету. Гордість її нуртувала при згадці про те, що вона може потрапити в принизливе становище світських

парій, котрі, втративши своє місце в суспільстві, стають предметом веселих глузувань із боку тих, кого доля ще не позбавила своїх милостей. Статки її були розтринькани, і нею з часом перестали цікавитися навіть у її власному колі, а найконсервативніші родини вже відверто цуралися жінки.

Проте пані Картер сказала собі, що вона не опуститься до становища швачки або просто нахлібниці, котра живе щедротами своїх старих друзів. Якось самі собою стали виникати не освячені шлюбом зв'язки — іноді їх пов'язувала дружба, іноді скороминуца пристрасть. Потім ще якийсь час пані Картер займала якесь дивне проміжне становище між світськими дамами та жінками напівсвіту, поки, нарешті, не відкрила в Луїсвілі, правда, негласно, будинок побачень. Таке їй порадив хтось із приятелів, котрий знав, як робляться такі речі, і піклувався більше про власні розваги, ніж про добре ім'я пані Картер. Її друзям — в тому числі і полковнику Джилісу — потрібні були затишні, відокремлені апартаменти, де вони могли б відпочивати, грати в карти та зустрічатися зі своїми дамами. З того часу пані Картер перетворилася в Хетті Стар і такою стала відома навіть поліції. Втім, поки що ширилися лише непевні чутки про те, що в її будинку часом панують якісь підозріло бурхливі веселощі.

Ковпервуд, котрий завжди проявляв інтерес до всього непересічного та незвичайного й умів цінувати драматичність життєвих злетів і падінь, не міг пройти повз це створіння, що збилося зі шляху, іграшку в руках примхливого випадку. Полковник Джиліс обмовився якось знічев'я, що за підтримки однієї впливової людини Ненні Флемінг могла б знову увійти в світ. Вона вміла чіпляти серця. Подейкували, що ця властивість передалася й її дітям, про котрих, утім, ця пані ніколи не згадувала. Побувавши кілька разів у маєтку пані Картер, Френк став проводити довгі години в бесідах із нею щоразу, як приїжджав у Лу-

їсвіль. Яюсь, коли він увійшов слідом за нею в її будуар, жінка поспішно прибрала з туалетного столика фотографію доньки. Ковпервуд ніколи раніше не бачив жодної її світлини. Він устиг помітити тільки, що знімок зображує дівчинку років п'ятнадцяти-шістнадцяти, але навіть цього короткого погляду було досить, аби вигляд юнки вривався йому в пам'ять. Це була худенька, зворушливо тендітна дівчинка. Френка вразила її посмішка, гордовита постава голови на тонкій шиї і вираз гордовитої переваги, крізь зневажливий і стомлений погляд з-під примружених повік. Ковпервуд був зачарований. Зацікавившись донькою, він почав проявляти дещо перебільшений інтерес і до матері.

А незабаром після цього випадок змусив Френка від споглядання перейти до дій: яюсь він знову побачив обличчя Береніс — цього разу в вітрині луїсвільського фотографа. Це був доволі великий портрет, збільшений із маленької світлини, яку пані Картер нещодавно отримала від доньки. Береніс стояла напівоберта, недбало спершись об полицю високого, в колоніальному стилі каміна. В лівій руці, що вільно звисала уздовж стегна, вона тримала кристалий солом'яний бриль. Слабка, ледь помітна посмішка грала в кутиках її рота, а широко розплющені очі світилися удаваною простодушністю та лукавством. Невимушена грація її пози скорила Ковпервуда. Про те, що пані Картер не давала дозволу виставляти портрет у вітрині, він не мав ні найменшого уявлення. «Це — діамант», — сказав собі Френк і зайшов в фотомайстетню. Він забажав, аби портрет зняли з вітрини, а негативи знищили. З'ясувалося, що за півсотні доларів він може отримати і портрет, і негативи — все, що заманеться. Купивши портрет Береніс, Ковпервуд негайно віддав його вставити в рамку, відвіз у Чикаго і повісив у себе в кабінеті. Нерідко вечорами, піднявшись нагору, щоб перевдягнутися, він затримувався на мить перед цим портретом, і захоплення його лиш

росло, а разом із ним росла і цікавість. Френк бачив у цій дівчинці природжену аристократку, майбутню світську левицю до мозку кісток, втілення, можливо, того ідеалу, слабкою подобою якого були світські дами, такі, як пані Меррил та її подібні.

Заїхавши якомсь знову в Луїсвіль, Ковпервуд знайшов пані Картер дуже стривоженою. Справи її раптово відчутно похитнулися. Такий собі майор Гейгенбек, особа, котра користувалася неабиякою популярністю, раптово помер у її будинку за доволі дивних обставин. Майор був дуже заможною людиною, сімейною. Офіційно вважалося, що він проживає зі своєю дружиною в Лексінгтоні. Насправді ж він майже ніколи там не бував, і раптова смерть від паралічу серця застигла його в товаристві панни Трент, акторки, з котрою він доволі весело гаяв час і котру привів у будинок пані Картер як свою приятельку. Через прискіпливість слідчого, котрий вів справу, поліції стало відомо все. Світлини панни Трент, пані Картер, майора Гейгенбека та його дружини, а також різні дуже пікантні подробиці, які викривали порядки в будинку пані Картер, вже мали з'явитися у пресі, коли втрутився полковник Джиліс і ще дехто з людей світських і впливових. Скандал зам'яли, але пані Картер продовжувала перебувати в неспокої. Такого повороту справ вона аж ніяк не очікувала. Всі друзі, налякані загрозою скандалу, покинули її. Сама вона занепахла духом, і Френк застав жінку за дуже тривіальним заняттям: вона ридала. Очі її попухли і почервоніли від сліз.

— Ну, годі, годі, — благав він, зиркаючи на пані Картер, котра відповідно до нагоди одяглась у понуро-сірі тони, — я впевнений, що нічого страшного не сталося.

— О, пане Ковпервуд! — патетично вигукнула ця леді. — Нещастя так і сиплються на мене з того часу, як ви нас покинули. Ви чули про смерть майора Гейгенбека? — Френк, котрому полковник Джиліс устиг шепнути

вже дещо, ствердно кивнув. — Так ось, я тільки-но отримала повідомлення з поліції: мені пропонують залишити місто. Та й домовласник уже попередив мене, що я маю забиратися. Ах, якби не діти, я б, мабуть...

І жестом, сповненим драматизму, вона притисла до очей мереживну хустинку. Ковпервуд дивився на неї з цікавістю, щось обмірковуючи.

— Вам зовсім нікуди поїхати? — спитав він.

— У мене є замський будиночок у Пенсильванії, — зізналася пані Картер. — Але не можу ж я там оселитися в лютому! Та й на які кошти буду жити? Адже це — моє єдине джерело прибутків.

І пані Картер обвела навколо себе рукою, даючи зрозуміти, що має на увазі свою квартиру.

— А ця хатинка в Пенсильванії — ваша власність? — поцікавився Френк.

— Так, але вона дуже мало вартує, і, крім цього, мені ніяк не вдається її продати. Я вже пробувала не раз, бо вона набридла Береніс.

— І ви не відклали грошей на чорний день?

— Усе, що я мала, йшло на утримання цієї квартири та навчання дітей. Я намагалася дати Береніс і Ролфові можливість досягти чогось у житті.

При цій вторинній згадці імені Береніс думки Ковпервуда мимоволі майнули до того, що було справжнім підґрунтям його зацікавлення пані Картер, його черговою примхою. Невелика грошова допомога не обтяжить Френка. Зате згодом це може привести до знайомства з її донькою.

— Чому б вам не покінчити тут із усім раз і назавжди? — спитав він. — Це зовсім негідне вас заняття — треба ж потурбуватися і про майбутнє дітей. Так можна непоправно зіпсувати їм життя. Ви, ймовірно, хочете, щоб вашу доньку прийняли в світі, чи не так?



— О, звісно! — вигукнула пані Картер, майже молитовно дивлячись на Ковпервуда.

— Саме так, — підтвердив Френк.

Думка його напружено працювала, і він, як завжди в таких випадках, одразу ж перейшов на лаконічний, діловий тон, хоча все це цікавило його аж ніяк не з ділового боку.

— То чому б вам не пожити поки що у вашій оселі в Пенсильванії або, скажімо, в Нью-Йорку? Тут вам не можна залишатися. Продайте меблі або надішліть їх туди пароплавом.

— Ах, я була б рада виїхати, — зітхнула пані Картер, — якби тільки знала, як це здійснити.

— Послухайтеся моєї ради й їдьте поки що в Нью-Йорк. Залагодьте всі ваші грошові справи тут, а в усьому іншому я вам допоможу — на перших порах. Почніть нове життя. Те, що зараз сталося, може дуже ганебно позначитися на долі ваших дітей. Я подбаю про хлопчика, коли він підросте. Що ж стосується Береніс, — голос його прозвучав незвично м'яко, коли Френк вимовив це ім'я, — то вона може зав'язати хороші знайомства, якщо пробуде в пансіоні років до двадцяти, а це дуже допоможе їй у майбутньому. Від вас же потрібно тільки одне — намагатися уникати зустрічей із вашими тутешніми приятелями. Може, не завадило б навіть відвезти Береніс на якийсь час за кордон, після того, як вона закінчить пансіон.

— Певна річ, звісно, якби тільки я могла все це влаштувати... — жалібно промовила пані Картер.

— Чудово. Зробіть наразі те, що я вам пропоную, а там подивимося, — сказав Ковпервуд. — Було б дуже сумно, якби така нещаслива подія зіпсувала життя вашим дітям.

Пані Картер, бачачи, що в особі Френка — якщо він забажає бути щедрим — доля допоможе їй позбутися грізних лещат убогості, готова була розсипатися в подяках, але, відчувши легку відчуженість у його тоні, стримала

свій запал. Хоча Ковпервуд і бував часом, коли йому цього хотілося, привітним і сердечним, але зазвичай відомий холодок відчувався в його звертанні. Зараз він думав про Береніс Флемінг, про те, що ця дівчина з витонченою душею може стати дуже цінним для нього надбанням.

#### 41. ДОНЬКА ПАНІ ФЛЕМІНГ

Береніс Флемінг у ті часи, коли Френк познайомився з її матір'ю, виховувалася у сестер Брустер, в «Пансіоні для молодих дівчат», який був розташований на Ріверсайд-драйв у Нью-Йорку і вважався одним із найфешенебельніших закладів такого ґатунку. Суспільне становище та зв'язки Гедденів, Флемінгів і Картерів розкрили перед Береніс двері пансіону, хоча справи її матері в той час уже занепадали. Висока, зворушливо тендітна панночка, з мідно-каштановими кучерями, що нагадували Ковпервудові рудувато-золотисте волосся Ейлін, вона була не схожа на жодну з жінок, котрих він знав у своєму житті. Навіть у сімнадцять років вона вже була сповнена почуттям власної гідності, якось незрозуміло височіла над оточенням та поблажливо приймала істеричні захоплені поклоніння своїх менш удатних ровесниць, котрі, шукаючи виходу пробудженню чуттєвості, курили фіміам своєму кумирові.

Так, вона була воістину дивовижним створінням. Дівчинка, майже дитина, вона вже усвідомлювала свою перевагу, свою жіночу вроду, вже мріяла про високе становище в світі. Наділена від природи ніжною шкірою, трохи замазяною веснянками, прямим витонченим носиком, яскравим, навіть неприродно яскравим рум'янцем, дивовижними, синіми, як у ангорської кішки, очима, чарівним ротиком і бездоганною лінією підборіддя, Береніс Флемінг вирізнялася якоюсь особливою, хижою грацією. Рухи її, повільні, виразні, плавні, перебували в досконалій ритміч-

ній гармонії з прекрасними лініями тіла. Коли вихованки збиралися в їдальні, а наставниця спізнювалася, Береніс любила пройтися кімнатою, поставивши на голову шість тарілок і увінчавши цю споруду глечиком із водою на взірєць азіатських чи африканських жінок. Ноги її вільно та плавно рухалися, але голова, шия, плечі перебували в повному спокої. Вихованки тижнями чіплялися до неї, щоб Береніс повторила «цей фокус». Інший «фокус» полягав у тому, що Береніс, витягнувши руки за спиною на зразок крил, спрямовувалася вперед, імітуючи крилату богиню Перемоги, статуя якої прикрашала бібліотечну залу.

— Знаєш, Береніс, — твердила їй одна рожевоцока шанувальниця, — я впевнена, що вона була схожа на тебе. У неї було таке ж обличчя, я впевнена! Ах, як дивовижно ти її зображаєш!

Сині очі юнки споглядали на фанатичну прихильницю байдужо-допитливим поглядом. Вона мовчала, немов міркуючи щось подумки. І це вселяло всім благоговійний трепет.

Вчитися в цьому пансіоні, керованому благородними дамами, такими неприступними, схожими на старих сов, неосвіченими рутинерками, було для Береніс дрібничкою, незважаючи на всі нудні та тупі правила, неухильне виконання яких вимагалось від вихованок. Юнка розуміла цінність такого виховання в очах світського товариства, але навіть у п'ятнадцять років уже вважала себе вищою за середовище, що оточувало її. Вона відчувала свою перевагу і над тими, хто її виховував, і над своїми однолітками — нащадками місцевої шляхти, котрі ходили за нею по п'ятах, дружно захоплюючись тим, як вона співає, розповідає, імітує когось, танцює... Береніс була глибоко, пристрасно, захоплено переконана у величезній цінності своєї особи — внутрішній цінності, що не залежить від жодних успадкованих соціальних привілеїв і зумовленої тільки її рідкісними якостями, талантами та дивовижною доско-

налістю її тіла. Найбільше любила вона, зачинившись у себе в спальні, подовгу простоювати перед дзеркалом, прибираючи різних поз, або, загасивши лампу, танцювати в блідому світлі місяця, що ллється крізь вікно, якісь наївні танці, на зразок грецького сиртаки, — легкі, пластичні, повітряні, здавалося б, абсолютно безтілесні... Але під прозорими хітонами кольору слонової кістки, в які вона любила одягатися, Береніс завжди відчувала свою плоть.

Якось вона записала в щоденнику — дівчина вела його таємно від усіх, і це було ще однією з потреб її художньої натури або, якщо хочете, просто ще однією примхою: «Моя шкіра надзвичайна. Вона налита життєвими соками. Я люблю її і люблю свої міцні, пружні м'язи. Я люблю свої руки, і волосся, і очі. Руки у мене тонкі та ніжні, очі сині, зовсім сині, глибокі. А волосся — каштанове із золотистим відблиском, густе та пишне. Мої довгі, стрункі ноги не знають утоми, вони можуть танцювати всю ніч. О, я люблю життя! Я люблю життя!»

Ви, ймовірно, не назвали б Береніс Флемінг чуттєвою, бо вона вміла володіти собою. Її очі збрехали б вам. Вони збрехали всьому світу. Вони дивилися на вас із глузлигим викликом, спокійною *savoir faire*\*, і тільки легка усмішка в куточках рота могла підказати, що цей погляд питає: «Ти розгадав мене чи ні?». Береніс схилила голову набік, посміхалася та збрехала (поглядом — не словами), що вона — ще просто дитина. І це було так, поки ще це було так. А втім, не зовсім. У цієї дівчинки вже були свої, глибоко вкорінені переконання, але вона приховувала їх — ретельно й уміло. Світ ніколи, ніколи не побачить того, що відбувається в її душі! Він ніколи нічого не дізнається.

Френк уперше побачив на власні очі цю Цирцею — доньку настільки невдатної матері, коли приїхав навесні в Нью-Йорк, через рік після того, як познайомився з пані

---

\* Упевненість (франц.).

Картер у Луїсвілі. Береніс мала виступати на урочистому святі, яке щороку влаштовував пансіон Брустер на честь закінчення навчального року, і пані Картер вирішила поїхати в Нью-Йорк в супроводі Ковпервуда. У Нью-Йорку Френк зупинився в розкішному готелі «Незерленд», а пані Картер — в значно скромнішому «Греноблі», і вони разом вирушили відвідати цю перлину творіння, чий відображений образ вже давно прикрашав один із покоїв чиказького особняка. Їх ввели в похмуру приймальню пансіону, і майже одразу в двері ковзнула Береніс — тоненька, струнка, бездоганно граційна. Ковпервуд тут же із задоволенням відзначив, що вона втілює в собі все, що обіцяв її портрет. Її усмішка здалася йому загадковою, лукавою, глузливою та разом із тим ще зовсім дитячою та доброзичливою. Ледве винагородивши Френка поглядом, Береніс підбігла до матері, простягаючи вперед руки неповторно пластичним, хоч і дещо театральним жестом, і вигукнула, також дещо манірно, але зі щирою радістю:

— Мамо, рідненька! Нарешті ви приїхали! Я думала про вас сьогодні весь ранок і боялася, що ви не приїдете, — ваші плани так часто змінюються. Я навіть бачила вас сьогодні уві сні!

Вона все ще носила кортенькі сукні: її святкова спідничка з модного шурхотливого шовку тільки трохи прикривала краї черевичків. Усупереч правилам пансіону, від неї чувся тягучий запах парфумів.

Ковпервуд бачив, що пані Картер трохи нервує — частково від усвідомлення переваги Береніс, а частково — через його присутність тут. Але водночас вона пишалася донькою. Разом із тим Френк зауважив, що Береніс краєм ока стежить за ним. Утім, одного швидкого погляду, яким вона його окинула, було для неї досить. Юнка відразу, і доволі точно, визначила його характер, вік, виховання, суспільне та матеріальне становище... Ні на секунду не засумнівавшись у правильності своїх висновків, Береніс

віднесла Ковпервуда до розряду тих успішних махлярів, котрих, як вона помітила, було чимало серед знайомих її матері. Про свою матір Береніс думала часто і з цікавістю. Великі сірі очі Ковпервуда сподобалися дівчині. Вона прочитала в них волю та життєву силу, їхній допитливий погляд, здавалося, з блискавичною швидкістю оцінив її. Незважаючи на свою молодість, Береніс миттєво відчула, що Френк любить жінок і що, мабуть, вважає її чарівною. Але приділити йому хоч трішечки більше уваги було не в її правилах. Вона вважала за краще бачити перед собою тільки свою милу маму.

— Береніс, — удавано байдужим тоном сказала пані Картер, — познайомся з паном Ковпервудом.

Береніс обернулася і на якусь частку секунди зупинила на ньому сміливий, відкритий і трохи поблажливий погляд, що походив із самої глибини її синіх очей. «Барви індиго», — мимоволі подумав Френк.

— Ваша матінка не раз розповідала мені про вас, — сказав він усміхаючись.

Не кажучи ні слова, але й без тіні збентеження, вона відняла у нього свою тонку, прохолодну руку, гнучку та податливу, як віск, і знову повернулася до пані Картер. Ковпервуд, мабуть, аж ніяк не зацікавив її.

— Що ти скажеш, дитинко, якщо я наступої зими оселюся в Нью-Йорку? — спитала пані Картер, після того, як вони з донькою обмінялися ще кількома доволі банальними фразами.

— О, це було б чудово, я б так хотіла пожити вдома. Цей безглуздий пансіон мені вже остогид, як гірка редька.

— Береніс, як можна! Мені здавалося, що тобі подобається тут!

— Я ненавиджу пансіон — тут така безнадійна нудьга. І всі ці дівчата — нестерпні дурепи.

Пані Картер виразно підняла брови та глянула на свого супутника, наче промовляючи: «Ну, що ви на це скажете?»

Ковпервуд спокійно стояв віддалік, вважаючи недоречним висловлювати зараз свою думку. Він бачив, що пані Картер у розмові з донькою тримається вкрай неприродно, що вона, мов на сцені, грає роль поблажливо-величної світської леді. Може, виною тому був безладний спосіб життя, який вона вела і змушена була приховувати. Береніс же трималася цілком невимушено. Марнославство, самовпевненість та усвідомлення своєї переваги — все було природне в ній.

— У вас тут премилый сад, як я бачу, — зауважив Френк, підіймаючи штору та споглядаючи на клумби з квітами.

— Так, наш квітник доволі гарний, — відгукнулася Береніс. — Зачекайте, я нарву вам букет. Це, звісно, не дозволяється, але що вони можуть зі мною вдіяти? Виключити з пансіону? Та я тільки цього й прагну.

— Береніс! Ходи-но сюди! — злякано закричала пані Картер.

Але та вже вислизнула, легко та граційно, зашурхотівши платтям.

— Ну, як вона вам? — спитала пані Картер, обертаючись до свого друга.

— Молодість. Обдарованість. Сила ллється через край. Ну, і ще дещо. Мені здається, немає жодних підстав за неї хвилюватися.

— Ах, якби тільки я могла прибрати всі перешкоди з її шляху!

Береніс уже знову з'явилася в дверях: чарівна модель для художника. В руках у неї були троянди та запашний горошок. Дівчина безжально нарвала їх цілий оберемок.

— Яка ти невихована, Береніс! — удавано сердито відгукнулася мати. — Доведеться тепер виправдовуватися з твоїми наставницями. Ну що мені з нею робити, пане Ковпервуд?

— Закувати в ланцюги з троянд і відіслати на острів Кіферу, — відповів Френк, котрий якось побував на цьому романтичному острові і знав його історію.

Береніс глянула на нього.

— Як мило ви сказали! — втішилася вона. — Мені навіть хочеться подарувати вам за це квітку. Так, доведеться, — і вона простягнула Френкові троянду.

«Як вона змінюється!» — подумав Ковпервуд. Коли ця дівчинка нечутно ковзнула в кімнату всього кілька хвилин тому, вона здавалася зразковою скромницею — ледь глянула в його бік. Але така особливість тих, хто народжується акторами. А гість, спостерігаючи за Береніс, дійшов висновку, що вона — природжена акторка, тонка, примхлива, гордовито-байдужа. Вона дивиться на світ зневажливо і чекає, що він, як кімнатний песик, у всьому буде їй коритися, буде стояти перед нею на задніх лапках і просити подачку. Який примхливий і чарівний характер! Як шкода, що життя не дозволить їй спокійно цвісти в цьому чарівному саду, створеному її уявою! Як шкода, як шкода!

## 42. ФРЕНК АЛДЖЕРНОН КОВПЕРВУД У РОЛІ ОПКУНА

Минуло багатенько часу, перш ніж Ковпервуд знову побачив Береніс. Цього разу їхня зустріч відбулася в горах Поконо, у замиському будиночку пані Картер, куди Френк приїхав на кілька днів. Це був ідилічний куточок; хатинка стояла на гірському схилі, за три-чотири милі від Струдсбурга, серед мальовничих пагорбів, які виднілися з веранди її будинку, і, на думку пані Картер, були схожі чи то на стадо слонів, чи на караван верблюдів. Деякі з цих величких, порослих зеленню пагорбів сягали майже двох тисяч футів заввишки. У глибині долини, відкритій для очей більш ніж на милю, виляса біла закурена дорога,



що спускалася до Струдсбурґа. Коли пані Картер жила в Луїсвілі, вона могла собі дозволити тримати в замиському будиночку влітку садівника, і він розбив квітник на галявині перед будинком, що полого збігала з пагорба. У Картерів була хороша конячка, яку запрягали в ошатний новий кабріолет, а крім цього, й у Ролфа, і в Береніс були модні низькоколісні велосипеди — остання новинка, що витіснила старий різновид ровера з високими колесами. Також у Береніс були ще рояль, етажерка з нотами — класичні музичні п'єси та модні пісеньки, полиця з її улюбленими книжками, фарби, полотно та палітра, всіяке гімнастичне знаряддя і кілька грецьких хітонів, зшитих за її власними рисунками, а до них — сандалі та пов'язки для волосся.

Береніс була ледачим, мрійливим і чуттєвим створінням. Вона марнувала дні в порожніх мріях, малюючи собі свої майбутні перемоги в світі, близькі й усе ще далекі, а решту часу віддавалася тим світським розвагам, що були доступні їй уже тепер. Такі холодно-розважливі та норовливі дівчеська, як Береніс Флемінґ, зустрічаються чи не на кожному кроці. У ній з сімнадцяти років якимось незбагненим чином відбувався процес духовного пристосування. Юнка вже дуже добре знала, як треба вибирати собі друзів і як важливо вміти приховувати свої справжні почуття та наміри. І все ж у душі вона не була просто бездушною та розважливою маленькою кар'єристкою.

Багато що в її житті і в житті її матері залишило тривожний слід у душі Береніс. Вона пам'ятала страшенні сварки між матінкою та вітчимою, свідком яких була ще в ранньому дитинстві, від семи до одинадцяти років. Вітчим напивався до нестями, до білої гарячки. У пам'яті Береніс ще були живі нескінченні переїзди з міста в місто, з квартири на квартиру, похмурі, суворі перипетії безрадісного дитинства. Вона росла вразливою дитиною. Де-

які події з особливою силою врізалися в її пам'ять. Якось вітчим у присутності її і гувернантки копнув ногою стіл і, з якоюсь диявольською спритністю підхопивши лампу в падінні, жбурнув світильник у вікно. Під час одного з таких нападів люті він схопив Береніс за плечі і з силою відкинув від себе, прогарчавши у відповідь на перелякані крики присутніх: «Хоч би вона всі кістки собі переламала, сатанинське поріддя!»

Таким запам'ятався Береніс її названий батько, і це частково пом'якшувало її ставлення до матері, допомагало жаліти її, коли в душу закрадався осуд. Про свого батька Береніс знала тільки те, що він розлучився з її матір'ю, але що послужило причиною розриву — залишилося їй невідомим. Вона була прив'язана до матері, але особливо гарячої любові до неї не відчувала. Пані Картер була то надто шалена та безтурботна, то раптом напускала на себе надмірну суворість. У цьому літньому будиночку в горах Поконо — в «Лісовому узліссі», як назвала його пані Картер — життя текло не зовсім звичайним трибом. Жили в ньому тільки з червня по жовтень. Решту року пані Картер проводила в Луїсвілі, а Береніс і Ролф — у своїх навчальних закладах. Ролф був веселий, добрий і добре вихований юнак, але зірок із неба не хапав. Ковпервуд вирішив, що з цього парубка в звичайних обставинах міг би вийти доволі справний секретар або банківський службовець.

Береніс же була істотою зовсім іншого ґатунку, наділена химерним складом розуму і мінливою, непостійною вдачею. Під час своєї першої зустрічі з Береніс, у приймальні пансіону сестер Брустер, Френк відчув, що перед ним опинився ще не цілком сформований, але сильний і вольовий характер. Він уже багато жінок бачив у своєму житті і встиг накопичити чималий досвід. Тому жінка зовсім нового, незвичного для нього типу не могла не запалити його уяву. Так породистий кінь привертає до себе увагу знавця. І подібно до того, як шанувальник коней за-

вмирає в скаковій стайні від пустопорожнього захоплення, вгадавши в одній із молодих лошиць майбутню переможницю дербі, так перелякався і Ковпервуд, вгадавши, як йому здавалося, в скромній пансіонерці, котру зустрів у приймальні брустерського пансіону, майбутню королеву лондонських салонів і ньюпортських літніх свят.

Але чому? У Береніс Флемінг відчувалася порода. Їй були притаманні стиль, грація, манери справжньої аристократки, і цим вона полонила Френка сильніше, ніж будь-яка жінка до неї. Тепер він побачив її знову — на галявині перед «Лісовим узліссям». Тут за наказом Береніс садівник вкопав у землю високу жердину, до якої на довгій мотузці був прив'язаний м'яч, і Береніс разом із братом бавилася грою в спіральбол. Отримавши телеграму Ковпервуда, пані Картер зустріла його на станції та привезла додому в своєму кабріолеті. Зелені пагорби, жовта звивиста дорога, що виповзала в гору, і сріблясто-сірий будиночок у далечині з коричневою дранковою покрівлею сподобалися Френкові. Час був близько третьої години пополудні, і сонце, що хилиться до заходу, ще заливало долину сліпучим світлом.

— Гляньте, он вони, — розчулено промовила пані Картер, коли кабріолет, обігнувши пологий схил пагорба, звернув на дорогу, що веде до котеджу. Береніс у цю мить, високо підстрибнувши і відкинувшись назад, спритно відбила ракеткою м'яч. — Ну, звісно, знову вони з тим м'ячем! От шибеники!

Вона люблячим материнським поглядом стежила за дітьми, і Ковпервуд вирішив, що такі почуття роблять їй честь. «Було б дуже сумно, — думав він, — якби надії, які вона покладає на дітей, не збулися. Однак усе може трапитися. Життя — сувора штука. Їй яка дивна жінка, що так легко поєднує ніжну прихильність до дітей із легковажним потуранням чоловічим пристрастям і вадам. Дивно, що вона взагалі має дітей».

На Береніс була коротка біла плісова спідниця, білі тенісні кросівки і легка шовкова блузка блідо-жовтого кольору. Її рожеві щоки ще більше розпашіли від стрибків і біганини, рудувате, що відливало тьмяним золотом, волосся розтріпалося. Вона була так захоплена грою, що не вшанувала своїм поглядом кабріолет, який проїхав за живопліт і підкотився до західного ґанку котеджу. Врешті, для Береніс Ковпервуд був усього лише приятелем її матері. Він знову з мимовільним захопленням відзначив про себе, якою дивовижною, невимушеною грацією наповнені всі її рухи, всі ці пластичні, миттєво мінливі пози. Йому захотілося поділитися своїми враженнями з пані Картер, але він стримався.

— Цікава гра, — сказав він, із посмішкою спостерігаючи за юною парою. — Ви також граєте в неї?

— Грала колись. Тепер уже рідко. Часом пробую змагатися з Ролфом або з Беві, але вони завжди безжально мене обіграють.

— З Беві? Хто така Беві?

— Береніс. Так називав її Ролф, коли був зовсім маленьким.

— Беві! Дуже мило.

— Мені також подобається це ім'я. Інколи здається, що воно дуже пасує їй, не знаю навіть чому.

Перед обідом з'явилася Береніс — освіжена купанням, в легкому платтячку, яке, як здалося Ковпервудові, все складалося з оборок, воланів і особливо підкреслювало її природну грацію, бо не вимагало корсета. Френк не міг відвести погляду від її обличчя і рук — довгастого, чарівно-худорлявого обличчя і тонких, сильних рук. Раптово перед ним повстав образ Стефані, але лише на секунду. Він подумав, що підборіддя Береніс ніжніше, округліше і разом із цим ще впертіше. А очі проникливі, погляд прямий, не так вислизає, як у Стефані, але також дуже лукавий.

— Ось ми з вами і зустрілися, — сказав він дещо з при-  
мусу, коли Береніс вийшла на веранду і, тільки зиркнувши  
на нього, недбало опустила в плетене крісло. — Коли я  
бачив вас у Нью-Йорку, ви переймалися навчанням.

— Не стільки навчанням, скільки порушенням правил.  
Втім — це найлегша з усіх наук. Ролфе! — гукнула вона  
через плече, байдуже відвернувшись від Ковпервуда. —  
Глянь, там на траві валяється твій складаний ніж!

Френк, котрим явно нехтували, трохи помовчав.

— Хто ж із вас переміг у цій захоплюючій грі?

— Я, безумовно. Я завжди перемагаю в спіральбол.

— Он як! — промовив Ковпервуд.

— Ролфа, хочу сказати. Він зовсім погано грає.

Вона відвернулася і стала уважно роздивлятися доро-  
гу, що підіймалася від Струдсбурга.

— Присягаюся, що це — Геррі Кемп, — пробурмотіла  
вона ніби сама до себе. — Він, мабуть, захопив мої листи,  
якщо на пошті було для мене щось.

Юнка схопилася та зникла в будинку, але через кілька  
секунд з'явилася знову і, покинувши веранду, попряму-  
вала до хвіртки, кроків за сто від будинку. Ковпервудо-  
ві здалося, що вона не пройшла повз нього, а пропливла  
повітрям — такий легкий і пластичний був її крок. До  
хвіртки підкотилася ресорна бричка на високих колесах.  
У ній сидів чепуристий молодик у синій маринарці, білих  
штаних і білих черевиках.

— Вам два листи! — прокричав він високим фальце-  
том. — Дивно, що не вісім і не десять. Яка спека, еге ж?

У нього були зніжені і разом із тим розв'язні манери,  
і Френк тут же подумки обізвав його віслюком. Береніс  
узяла листи та подарувала Геррі Кемпу чарівну усмішку.  
Читаючи на ходу лист, вона пройшла повз Ковпервуда,  
навіть не глянувши на нього. І зараз же з дому долинув  
її голос:

— Мамо! Гергерті запрошують мене до себе на кінець серпня. Я, ймовірно, прийму це запрошення і відмовлюся від Таксідо. Я дуже люблю Бессі Гергерті.

— Тобі треба обміркувати це, дитинко. А де вони проводять літо: в Террітауні чи в Лун-Лейку?

— У Лун-Лейку, певна річ, — відгукнулася Береніс.

«Вона вже починає вести світський спосіб життя, — подумав Ковпервуд. — І починає непогано». Гергерті були відомими багатіями, їм належали великі вугільні копальні в Пенсильванії. Статки Герріса Гергерті, з дітьми котрого, так виглядало, товаришувала Береніс, оцінювалися в шість-вісім мільйонів доларів. Ця родина належала до світу обраних.

Після обіду всією компанією подалися в Садлер, у літній клуб «Садлерівський хутірець», де влаштовували танці та «шпацери під місяцем». Дорогою Ковпервуд вперше в житті з усією гостротою відчув свій вік. Можливо, саме відчуженість Береніс була тому причиною. Він був ще міцний і душею, і тілом, але все ж цього вечора думка про те, що йому вже виповнилося п'ятдесят два, а Береніс — ледь сімнадцять, не покидала його. Невже юність вічно буде тримати його в полоні своїх чар? Береніс була в білій сукні: з пишної хмари шовку та мережива визирали тендітні дівочі плечі та струнка, гордовита, немов виліплена з мармуру, шия. Френк дивився на її тонкі, ніжні руки та бачив приховану в них силу.

«Чи не занадто пізно? — казав він собі. — Я ж знаю, що вже старий». З пагорбів віяло прохолодою. В світлій місячній ночі лився якийсь смуток.

У Садлера, куди вони приїхали тільки о десятій годині, зібралися всі, хто був безтурботний, гарний і веселий, вся молодь з усієї округи. Пані Картер у блякло-рожевому бальному платті, обробленому сріблом, виглядала дуже ефектно і, мабуть, чекала, що Ковпервуд танцюватиме з

нею. Він запрошував жінку і танцював, але погляд його невідступно стежив за Береніс, котра весь вечір навіть не присіла. Вона то кружляла у віденському вальсі з одним вирядженим молодиком, то танцювала шотландку з іншим. У моду тоді входив новий танок: спочатку всі весело та стрімко бігли вперед, потім, зупинившись, легко підстрибували на одній нозі, викидаючи вперед іншу, потім поверталися, бігли назад і знову підстрибували, після чого кружляли, ставши одне до одного спиною і з завзятим виглядом зазираючи через плече. Береніс, легка, ритмічна, видавалася живим втіленням духу танцю. Вона кружляла захоплено, забуваючи в ці миті про все. Немов якась давня богиня танців і веселощів зійшла на землю в образі молодої дівчини, щоб у співучій гармонії рухів вилити почуття, що переповнювали її. Френк був здивований і схвильований.

— Береніс, — зауважила пані Картер, коли в перерві між танцями панночка підійшла до неї.

Пані Картер сиділа з Ковпервудом у залитому місяцем саду, смакуючи нью-йоркські та кентуккійські плітки. — Невже ти не залишила хоча б одного танцю для пана Ковпервуда?

Френк, обурюючись нетактовністю пані Картер, подумки обізвавши її дурепою, поспішив заявити, що він більше не планує танцювати.

— Так, здається, у мене вже всі танці розписані, — бай-дуже промовила Береніс. — Можна, втім, комусь і відмовити.

— Тільки не заради мене, прошу вас, — благав Ковпервуд. — Я не хочу більше танцювати, красно дякую.

Бездушна кривляка! Він майже ненавидів її в цю мить. І все ж таки — ні, це було неможливо.

— Що з тобою, Беві? Як ти розмовляєш із паном Ковпервудом! Ти сьогодні просто нестерпна.

— Ні, ні, прошу вас, пані Картер, — доволі різко перебив її Френк. — Прошу вас, облиште. У мене немає анінайменшого бажання танцювати.

Береніс якось дивно поглянула на нього — це був миттєвий, але допитливий погляд.

— Але ж я пожартувала, — сказала вона м'яко. — Хіба ви не хочете потанцювати зі мною? У мене є один танець.

— Не смію відмовитися, — крижаним тоном відрубав Ковпервуд.

— Наступний танець, — попередила Береніс.

Вони стали танцювати, але Френк був роздратований, злий і не відразу зм'як. І тому в перші хвилини він почувався зв'язаним і незграбним. Цій дівчині вдалося вивести його з рівноваги, похитнути його повсякчасну самовпевненість. Але мало-помалу досконала краса її рухів розтопила кригу та підпорядкувала собі Ковпервуда. У нього раптом зникло відчуття скутості, її почуття ритму передалося чоловікові. Захоплена танцем, Береніс притулилася до партнера тісніше, й їхні рухи злилися в одне гармонійне ціле.

— Ви чудово танцюєте, — нарешті сказав він.

— Я люблю танцювати, — відповіла вона.

Френк зазначив, що вона вже достатньо висока — зовсім до пари йому. Танець скінчився.

— Хочу морозива, — сказала Береніс.

Партнер узяв її під руку. Манера дівчини триматися з ним і розважала, і бентежила його.

— Бачу, вам подобається дражнити мене, — сказав Френк.

— Ні, ні, я не дражнила вас, а просто втомилася, — запевнила Береніс. — Нудний вечір. Мені б уже хотілося бути вдома.

— Можемо поїхати, як тільки забажаєте.

Коли вони підійшли до креденсу, Береніс, беручи у Ковпервуда з рук блюдечко з морозивом, знову уважно



подивилася на нього своїми матово-синіми, холодними очима, що нагадували неглазуровані голландські кахлі.

— Не гнівайтесь на мене, — сказала вона. — Я була нечема. Не розумію, що зі мною сталося. Мені все не до душі тут, і я злюся сама на себе.

— А я нічого не помітив, — великодушно збрехав Френк. Весь гнів його як рукою зняло.

— Ні, я наговорила грубощів вам і сподіваюся, що ви пробачите мене. Дуже прошу вас.

— Вибачаю від щирого серця, хоча й не знаю, в чому ви завинили.

Він почекав, поки дівчина з'їсть морозиво, щоб відпровадити її назад і здати з рук на руки якомусь молодикові — одному з кавалерів, котрі чекали своєї черги. Він дивився їй услід, поки вона не загубилася в натовпі танцюристів, а потім запропонував руку пані Картер і посадив її в кабриолет. Додому поверталися без Береніс, хтось із друзів мав привезти її в своєму екіпажі. Ковпервуд задавався питанням, коли ж вона повернеться і де її покій, і чи справді вона була засмучена тим, що образила його. Засинаючи, він невідступно думав про Береніс Флемінг, і її матово-сині очі переслідували його навіть уві сні.

### 43. ПЛАНЕТА МАРС

Неприятність місцевих банкірів до Ковпервуда, що змушувала його часто їздити в Кентуккі й інші штати, посилювалася з кожним днем. З особливою гостротою вона проявилася, коли Френк здійснив спробу добути гроші на будівництво міської надземної дороги. Настав час для введення в Чикаго цього нового виду транспорту. Населення вже проявляло до нього інтерес. Ковпервуд бачив, як почала будуватися перша надземна дорога — Еллі-лайн — на Південній стороні, й як проектувалася інша — Метропо-

літен-лайн — на Західній, і розумів, що все це робиться головним чином для того, щоб привернути увагу людей до нового виду транспорту й утруднити йому, Ковпервудові, боротьбу проти загальноміської концесії. Френк остаточно зтямив, що настав час братися за будівництво надземної дороги, якщо він не хоче, щоб це зробили інші. А поряд із цим йому ще належало незабаром перебудувати свої лінії конки, позаяк електрична тяга повсюдно витісняла всі інші види тяги. Мало того, що різні перепони, на які махляр постійно наражався в органах самоврядування, а це вимагало від нього все нових і нових витрат, тепер доведеться звалити собі на плечі ще нові клопоти та домагатися концесій усіма правдами й неправдами, простіше кажучи — хабарами.

Варто сказати, що саме фінансовий бік справи турбував зараз Ковпервуда набагато більше, ніж усі труднощі формально-бюрократичного порядку. Спорудження надземних доріг у Чикаго видавалося йому справою достатньо ризикованою, адже багато великих діляниць міста були ще не достатньо заселені. Нові силові станції, новий рухомий склад, нові концесії — все це вимагало колосальних витрат. Френк не любив вкладати в підприємства свій особистий капітал, вважаючи за краще перекладати цей тягар — шляхом випуску акцій — на плечі населення, а за собою зберігати право керівництва та контролю, однак цього разу він опинився в глухому куті. Щоб до початку роботи закупити будівельні матеріали, найняти інженерів і робітників, йому були потрібні зараз, доки дороги не будуть пущені в експлуатацію, мільйонні кредити.

Надземна дорога на Південній стороні (Ковпервудові довелося врешті-решт змиритися з тим, що концесію на цю дорогу видадуть не йому, — бо треба ж було втамувати розбурхані пристрасті) приносила непоганий прибуток завдяки відкриттю Всесвітньої виставки. Однак порівняно з нью-йоркською надземною залізницею прибутки від но-

вого підприємства були незначні. Проектовані Френком лінії мали пройти дільницями із ще меншим населенням, отже, могли принести ще менше зиску. А зараз треба було знаходити гроші — мільйонів дванадцять або навіть п'ятнадцять — під акції й облигації цього підприємства, нічого не вартісні папірці, які, можливо, і не будуть приносити прибутків упродовж ще кількох літ. «Чиказька кредитна спілка» була вже перевантажена зобов'язаннями Ковпервуда, Едісон звернувся в менші, але достатньо надійні місцеві банки (в кожен із них таємно від іншого, звісно) з пропозицією взяти у нього в забезпечення нові акції та видати під них позику. Фінансист був дуже здивований і засмучений, коли всі банки до єдиного відповіли на його пропозицію відмовою.

— Бачите, яка ситуація, Джуде, — з таємничим виглядом зізнався Едісону директор одного з них. — Тімоті Арніл тримає в нашому банку не менше трьохсот тисяч доларів, за якими ми виплачуємо йому всього-на-всього три відсотки річних. І він може будь-якої миті забрати свій вклад. Крім цього, коли нам терміново бувають потрібні оборотні гроші, наше головне джерело — «Лейк-сіті Нейшнл» — ніколи нам не відмовляє. Яку роль відіграє в цьому банку пан Арніл, ви самі добре знаєте. Сваритися з ним нам ніяк не можна. А мене вже попередили, що він не дуже ладнає з паном Ковпервудом. Так що, бачте, я б дуже хотів прислужитися вам, але не можу, даруйте.

— Послухайте, Сіммонсе, — скреготів зубами Едісон, — але ж ці панове готові відмовитися від вигоди, аби тільки нашкодити іншим. Акції й облигації, які я вам пропоную, — чудове забезпечення, чи вам цього не знати? Весь цей гармидер і галас у пресі проти Ковпервуда ні до чого не призведе і не може призвести. Ковпервуд повністю платоспроможний. Чикаго росте. Ковпервудівські лінії міських залізниць із кожним роком набувають усе більшої цінності.

— Це я знаю, — відповідав Сіммонс. — Але ж уже існують конкуруючі надземні дороги інших компаній. І ця конкуренція може на перших порах завдати Ковпервудові серйозної шкоди.

— Я краще за вас знаю Ковпервуда, — спокійно пояснював Едісон, — і тому не сумніваюся, що в Чикаго не буде ніяких інших надземних доріг, крім тих, які він сам збудує. Правда, його конкурентам вдалось якимось чином виблагати в муніципалітеті концесію на одну-єдину лінію на Південній стороні, але вона не має стосунку до території, яку обслуговує пан Ковпервуд, а та, інша лінія, яку прокладає «Загальночиказька міська», поки що зовсім нічого не варта. Минуть роки перед тим, як вона почне приносити прибутки. А до того часу Ковпервуд, імовірно, прибере її до рук, якщо вважатиме це за потрібне. Через два роки в Чикаго будуть нові вибори, і, хто зна, можливо, нове самоврядування виявиться поступливішим. Та й навіть за допомогою теперішнього муніципалітету ворогам пана Ковпервуда не вдалося напаскудити йому так, як їм хотілося б.

— Так. Одначе його висуванці провалилися на виборах.

— Правильно, але це ще не означає, що вони зазнають поразки на наступних і не будуть обрані у майбутньому.

— Усе ж маю вам зауважити, — Сіммонс знову таємниче стиснув голос, — що пана Ковпервуда постановили будь-що вижити з міста. Шрайхарт, Генд, Меррил, Арніл — всі проти нього, а це — дуже впливові люди. Генд, кажуть, хизувався, що Ковпервудові більше ніколи не подовжать концесій, а якщо й подовжать, то на таких умовах, що він втратить усе. Отже, незабаром тут у нас буде хороша бійка, наскільки я петраю, — урочисто резюмував пан Сіммонс.

— Не вірте ви цим байкам, — презирливо озвався Едісон. — І Генд, і Шрайхарт, і Арніл — ще не Чикаго. У пана Ковпервуда є голова на плечах. Не думайте, що його так

легко вибити з сідла. Ви знаєте, якою є справжня причина всієї цієї ненависті до нього?

— Так, чув дещо, — пробурмотів Сіммонс.

— Ви, можливо, вважаєте, що це не так?

— Навіть не знаю. Та ні, чому ж, усе може бути. Тільки вважаю, що це не має прямого стосунку до справи. Задрять його багатству, ось і все. І кожен готовий перегризти йому горлянку. А Генд — впливова сила.

Незабаром після цієї розмови Френк, зайшовши у кабінет директора «Чиказької кредитної спілки», спитав:

— Ну, Джуде, як ідуть справи з акціями «Північно-західної естакадної»?

— Та так, як я і припускав, — обережно відповів Едісон. — Доведеться пошукати грошей десь за межами Чикаго. Генд та Арніл зі своєю зграєю готові нас загризти. Зрозуміло, що це — їхні підступи. Не знаю, що їх так розлютило, але вони наче з ланцюга зірвалися. Можливо, якусь роль зіграв і мій відхід. Словом, всі банки, де у них є рука, відмовилися прийняти наше забезпечення — всі як один. Для перевірки я навіть навідався до нашого старого знайомого — у «Третій національний», а потім зайшов і в «Торгово-скотопромисловий» на Сорок сьомій вулиці. Там зараз працює Чарлі Воллін. Коли я ще був директором «Лейк-сіті Нейшнл», цей дрібнолюдок вічно оббивав у мене пороги, й я робив йому різні послуги. Тепер він зізнався, що отримав від своїх директорів розпорядження не вступати з нами в жодні стосунки. Те ж саме і в інших банках — всі бояться. Я спитав Волліна, в чому річ? Чому його директора так налаштували проти «Чиказької кредитної спілки» й особисто проти вас? Він, природно, заявив, що нічого не знає. А потім пообіцяв зайти якось поспідати зі мною. Коротко кажучи, це просто купка старих, божевільних маразматиків, котрі, наче страуси, ховають голову в пісок. Ну, не дадуть вони нам позики, то отримаємо її в іншому місці! Нехай собі сидять у своїх

запліснявілих банках і граються в цяцьки, якщо вже ні на що інше не здатні. А я поїду в Нью-Йорк, і через дві доби отримаємо позику хоч і двадцять мільйонів!

Едісон розпалився. Вперше йому доводилося стикатися з таким тупоумством. Ковпервуд тільки презирливо скривив губи і задумливо покрутив кінчики вусів.

— Гарзд, не хвилюйтеся, — сказав він. — Ви хочете самі їхати в Нью-Йорк, чи, може, краще з'їздити мені?

Врешті-решт, вони вирішили, що поїде Едісон. Однак, прибувши в Нью-Йорк, той, на свій подив, виявив, що чиказькі ненависники Френка встигли якимось таємничим чином поширити свій шкідливий вплив і на Нью-Йорк.

— Бачите, в чому справа, любий мій, — сказав Едісону Джозеф Гекелмаер, глава міжнародного банкірського дому «Гекелмаер, Готлеб і Ко», маленький, товстенький чоловічок, схожий на жирного самовдоволеного kota. — До нас добігають дивні чутки щодо пана Ковпервуда. Одні кажуть, що він цілком платоспроможний, інші запевняють, що це далеко не так. Йому вдалося досягти непоганих концесій, я знаю, що мережа його міських залізниць покриває добру половину Чикаго. Але ж ці концесії видано всього лиш на двадцять років, і до тисяча дев'ятсот третього року їхній термін сплине. Наскільки я розумію, він там усіх налаштував проти себе, в тому числі і осіб вельми впливових, тож йому тепер буде дуже нелегко продовжити свої концесії. Я, зазвичай, не живу в Чикаго і не особливо добре знаю тамтешні справи, але цю інформацію одержав від нашого представника в західних штатах. Пан Ковпервуд, мабуть, дуже здібний і розумний діяч, але якщо всі ці панове виступають проти нього, то зможуть завдати йому ще чимало клопотів. Порушити проти нього громадську думку зараз — справа простісінька.

— Ви дуже несправедливі до цього метикуватого й активного підприємця, пане Гекелмаер, — заперечив Едісон. — Майте на увазі, що успіх у справах майже завжди

супроводжує заздрість. Особи, імена котрих ви зволили згадати, хочуть розпоряджатися в Чикаго, як у себе на плантації. Вони, мабуть, вважають це місто своєю власністю. А вже якщо на те пішло, то не вони створили Чикаго, а Чикаго створив їх.

Пан Гекелмаєр підняв брови і склав на округлому, що випирає з-під жилета, черевці пещені, пухкі ручки з короткими пальцями.

— Прихильність суспільства — важливий фактор у таких справах, — зітхнув він. — Як вам відомо, багатство людини наполовину полягає в його умінні ладнати з потрібними людьми. Дуже може бути, що пан Ковпервуд достатньо сильний, щоб здолати всі ці перешкоди. Не знаю, не знаю. Мені з ним зустрічатися не доводилося. Я кажу тільки те, що чув.

Стримано-манірний стиль пана Гекелмаєра віщував несприятливу для Френка погоду. Цей банкір був непристойно багатий. Фірма «Гекелмаєр, Готлеб і Ко» контролювала цілий ряд залізничних магістралей і найвпливовіші банки країни. Думкою цих людей нехтувати не годилося.

Поширення в Нью-Йорку таких небезпечних для Ковпервуда чуток могло призвести до того, що банківські установи — великі фінансові установи в усілякому разі — відмовляться приймати його акції, якщо тільки в Чикаго не стануться найближчим часом якісь сприятливі для нього події. Приклад великих банків почнуть наслідувати дрібні, а окремі власники акцій не на жарт стривожаться.

Звіт Едісона про результати його поїздки вельми роздратував Ковпервуда. Він був дуже злий, чудово розуміючи, що це — справа рук Генда, Шрайхарта й їхньої зграї, що всіма силами намагалася підірвати його кредит.

— Гаразд, нехай плещуть язиками, — сказав він грубо. — Міські залізниці належать мені, гендівській зграї не вдасться викурити мене з міста. Я можу продавати акції й облігації безпосередньо самим вкладникам, якщо на те

пішло! Знайдеться чимало бажаючих вкласти гроші в таке прибуткове підприємство.

Але в цей напружений момент в справу абсолютно несподівано втрутилася доля в особі Чиказького університету та планети Марс. Цей навчальний заклад упродовж багатьох років був всього лише зубожілим баптистським коледжем, поки одного разу за примхою якогось мультимільонера, одного з основних акціонерів «Стандарт-Ойл», не перетворився на знамениту установу, що привернула до себе погляди всього вченого світу. Університет став однією з визначних пам'яток міста. У нього щорічно вкладалися мільйони доларів, щомісяця споруджувалися нові будівлі. Енергійний, усебічно освічений учений був запрошений зі східних штатів на посаду ректора. І все ж ще багато чого бракувало: не було гуртожитку, лабораторії, хорошої бібліотеки і, нарешті, — що також було аж ніяк не менш важливо, — великого телескопа, який міг би обстежити небо з неперевершеною пильністю та вирвати у нього таємниці, що вважалися досі недоступними ні розуму, ні оку людини.

Зоряне небо та величні математичні та фізичні методи його вивчення завжди цікавили Ковпервуда. В описуваний нами час названа настільки войовничим іменем планета, зловісно мерехтіла в західній частині небосхилу, і це криваво-вогняне світило викликало в ласих до всього незбагненого чи нерозгаданого людських головах непокійну цікавість. Усі тільки і балакали, що про горезвісні канали на Марсі. Думка про можливість створення нового телескопа, потужнішого за усі, що до цього часу існували, телескопа, який пролив би світло на цю нерозв'язану загадку, хвилювала світлі голови не тільки в Чикаго, але й у всьому світі. Якось у сутінках Френк, глянувши на неосяжний небесний простір, що відкривався з вікна його нової силової станції на Вест-Медісон авеню, побачив цю планету. Вона висіла низько над горизонтом, випромі-



нюючи тепле помаранчеве світло на блідому та чистому вечірньому небосхилі. Ковпервуд затримався біля вікна, щоб подивитися на неї. Чи правда, що її населяють розумні істоти і що вони спорудили канали? Життя справді дивна штука.

А ще через кілька днів Александр Рембо зателефонував йому і сказав жартома:

— Ви знаєте, Ковпервуде, я тільки що доволі погано по-жартував над вами. У мене був доктор Гупер, ректор університету, і запропонував увійти в число десяти осіб, котрі могли б спільно гарантувати йому придбання об'єктива для нового телескопа. Він, так виглядає, переконаний, що без цього телескопа його заштатний університетик ніяк обійтися не може. Я сказав йому, що ця пропозиція може зацікавити і вас. Йому, бачте, треба знайти людину, яка виклала б на цю штуку сорок тисяч доларів, або в гіршому випадку — вісім-десять осіб, котрі б розлучилися з чотирма-п'ятьма тисячами кожен. Ось я і подумав про вас. Ви ж, здається, цікавитеся астрономією?

— Пришліть його до мене, — сказав Френк, котрий не любив відставати від інших там, де слід було проявити щедрість і розмах, особливо якщо це могло сприяти ушляхенню його імені.

Доктор Гупер не змусив себе чекати. Це був невисокий, гладкий, рум'яний чоловічок. Крізь товсті, в золотій оправі, скельця окулярів на Ковпервуда дивилися круглі, швидкі та проникливі очі. Доктор Гупер виявився життєрадісним, схильним до спілкування, запальним і впевненим у собі. Господар і гість уважно придивлялися один до одного. Перший — із тим звичним скептицизмом, для якого навіть знамениті університети — явища скороминуші та нікчемні в загальному нескінченному коловороті речей. Другий — з тією вірою в перемогу істини, яка навіть сильних світу цього, навіть ось таких, як цей фінансовий магнат — примушує служити високим цілям.

— Можу викласти вам суть справи в двох словах, пане Ковпервуд, — сказав доктор Гупер. — Вся наша астрономічна робота тупцює зараз на одному місці тільки з тієї причини, що у нас немає хорошого об'єктива, немає, по суті, приладу, який міг би справедливо називатися телескопом. Хочу, щоб наш університет займався самостійними дослідженнями в цій галузі і щоб робота була поставлена на належний рівень. Якщо вже братися за справу, то потрібно робити її краще за всіх. Ось як я на це дивлюся. Гадаю, що ви зі мною погодитесь? — і доктор Гупер усміхнувся, оголивши ряд сліпуче-білих зубів.

Френк відповів ввічливою посмішкою.

— А цей об'єктив, який має коштувати сорок тисяч доларів, буде справді найкращий із усіх уже існуючих об'єктивів? — поцікавився він.

— Так, якщо він буде виготовлений у Дорчестері фірмою «Брати Еплмени», — відповідав доктор. — Я зараз поясню вам, як ідуть справи, пане Ковпервуд. Ця фірма спеціалізувалася на виготовленні лінз. Для великого об'єктива насамперед потрібен хороший флінтглас. Як ви, може, знаєте, отримати велике та бездоганно чисте скло не так просто. Але воно існує й є власністю пана Еплмена. Щоб відшліфувати його, потрібно не менше чотирьох років, може, й п'ять. Маю вам сказати, що шліфування лінз проводять вручну: шліфують, знаєте, пальцями — великим і вказівним. Для такої роботи потрібен досвідчений майстер, і він витрачає на неї так багато часу та праці, що поки це, на жаль, коштує недешево. Але, безперечно, ця праця вартує своєї ціни, і сорок тисяч доларів, — тут доктор Гупер зробив неповторно зневажливий жест маленькою, пухкою ручкою, — не така вже й врешті-решт значна сума. Володіти найдосконалішим об'єктивом у світі, який найкраще відповідав би своєму призначенню, — неабияка честь для нашого університету. І, наскільки я розумію, —

велика шана для осіб, котрі зроблять для нас можливим таке придбання.

Ковпервудові припав до душі цей учений, котрий говорив про свою справу, як артист. Він бачив, що перед ним — людина розумна, обдарована, захоплена, справжній ентузіаст науки. Френкові подобалися сильні, цілеспрямовані особистості, а старалися вони для себе чи для інших — йому було байдуже.

— І ви вважаєте, що сорок тисяч буде достатньо? — спитав він.

— Так, сер. У всілякому разі, сорок тисяч забезпечать нам головне — об'єктив.

— Ну, а земельна ділянка, будівля для обсерваторії, сама труба — це у вас уже є?

— Поки що ні. Але ж шліфування лінз займе щонайменше чотири роки, і у нас буде час потурбуватися і про решту. Місце, втім, ми вже вибрали — в дільниці Лейк-Женева, і вже, безумовно, не втратимо можливості і придбати ділянку, і збудувати обсерваторію, як тільки до цього випадє нагода.

І рівні, білі зуби знову блиснули в усмішці, в той час як гострі оченята свердлили Ковпервуда за товстими скельцями окулярів. Френк відразу втямив, які перед ним відкриваються перспективи. Він спитав, скільки буде коштувати вся обсерваторія. Доктор Гупер висловив упевненість, що триста тисяч доларів мають із лишком покрити витрати — вартість об'єктива, земельної ділянки, будівель і решти устаткування. Словом, уся велична споруда може бути побудована на ці гроші.

— Яка сума у вас уже є для придбання об'єктива?

— Шістнадцять тисяч доларів наразі.

— А в які терміни мають бути внесені кошти?

— Впродовж чотирьох років, по десять тисяч на рік. Цього достатньо, щоб забезпечити роботу над лінзами.

Ковпервуд задумався. Десять тисяч на рік можна було розглядати просто як виплату адекватної платні впродовж чотирьох років, а за цей термін він зуміє без труда виділити решту, необхідну для обсерваторії суму. Адже на той час він буде ще багатшим. Його плани будуть ще ближчими до здійснення. Після такого трюку (всім, звісно, стане відомо, що він узяв та й подарував університетові цілу обсерваторію вартістю триста тисяч доларів, і її так і будуть називати — обсерваторією Ковпервуда), він уже, певна річ, не зустрине відмови ні в нью-йоркських, ні в лондонських, ні в будь-яких інших банках, якщо йому знадобиться кредит для його чиказьких підприємств. Його ім'я в один день прогрімить на весь світ! Френк помовчав. Нічого не можна було прочитати в його спокійному, непроникному погляді, хоча хвилююче бачення власної величі наче засліпило його на мить. Нарешті! Нарешті!

— Що ви скажете, пане Гупер, — тихо спитав він, — якщо замість десяти людей, кожен із котрих має дати вам по чотири тисячі доларів, як ви спочатку припускали, вам запропонує ці гроші одна особа? Дасть вам всі сорок тисяч впродовж чотирьох років, по десять тисяч на рік? Влаштує це вас чи ні?

— Любий мій пане Ковпервуд! — засяяв доктор. — Чи маю я розуміти, що ви самі, особисто хочете забезпечити нас засобами на придбання об'єктива?

— Так! Але тільки за однієї умови, пане Гупер.

— Я слухаю.

— Хочу, щоб мені надали право взяти на себе й усі інші витрати — оплату ділянки, будівель, коротко кажучи — всієї обсерваторії. Сподіваюся, що ця розмова залишиться між нами — в тому випадку, звісно, якщо ми не вирішимо питання для взаємного задоволення, — дипломатично й обережно додав Френк.

Ректор університету схопився зі стільця і з невимовним виразом вдячності та захоплення глянув на Ковперву-

да. Він був людина ділова, обтяжена працею та турботами. Обов'язки його були достатньо широкі. Скинути з плечей настільки несподіваним чином одну з найважчих турбот було для нього великим полегшенням.

— Особисто я, в рамках даних мені повноважень, готовий негайно прийняти вашу пропозицію, пане Ковпервуд, і подякувати вам від імені нашого університету. Для дотримання формальностей я буду змушений поставити це питання перед опікунського радою, але, звісно, не маю жодного сумніву в їхньому рішенні. Вашу пропозицію прийму із глибокою вдячністю. Дозвольте мені ще раз висловити вам своє захоплення.

Вони обмінялися дружнім рукостисканням, і доктор Гупер зник за дверима. Ковпервуд неквапливо опустився в крісло, приставив кінчики витягнутих пальців один до одного і на кілька секунд дозволив собі зануритися в мрії. Потім покликав стенографістку і став диктувати. Він не хотів поки що зізнатися навіть самому собі, які величезні вигоди обіцяла йому ця затія.

У результаті цього побачення пропозиція Френка була в порівняно короткий термін офіційно прийнята опікунською радою університету і, за згодою того ж Ковпервуда, оприлюднена в усіх часописах. Завдяки особливому збігу обставин, вже описаному вище, ця новина викликала сенсацію. Гігантські рефлектори та рефрактори вже оглядали небо з різних точок земної кулі, але жоден із них ні величиною, ні якістю об'єктива не міг посперечатися з майбутнім телескопом. Не встиг ще Чиказький університет отримати цей дарунок, як Френка вже оголосили покровителем наук і благодійником людства. Не тільки в Чикаго, але і в Нью-Йорку, Лондоні, Парижі, в усіх великих містах світу, які є центрами наукового життя, схвильовано обговорювалася ця надзвичайна жертва казково багатого американця. Фінансисти, безперечно, також не забули

його відзначити, і коли агенти Ковпервуда з'явилися до них у пошуках грошей під заставу акцій міської надземної залізниці, на яку Френк, за їхніми словами, мав якщо не сьогодні, то завтра отримати концесію терміном на п'ятдесят років, — вони не зустріли відмови. Що не кажіть, а людина, котра спроможна подарувати університету трьохсоттисячну обсерваторію в той момент, коли всі вважали, що він відчуває серйозні фінансові труднощі, має міцно стояти на ногах, повинен мати колосальний резервний капітал. І після певної підготовки — Ковпервуд в ці дні побував, наче мимохідь, на Среднідл-стріт у Лондоні та на Волл-стріт у Нью-Йорку — було укладено угоду з одним англо-американським банкірським домом, на підставі якого більшість акцій проектованої надземної дороги було прийнято цією фірмою для продажу в Європі й інших частинах земної кулі, а Френк отримав достатньо готівки, щоб узятися за прокладання дороги. Всі акції його наземних міських доріг негайно піднялися на кілька пунктів, і тим, хто вже прогнозував крах Ковпервуда, залишалося тільки скреготати зубами від безсилої люті. Навіть «Гекелмаєр і Ко» почали з цікавістю придивлятися до його діяльності.

Енсон Меррил, котрий зовсім нещодавно пожертвував університету велику земельну ділянку для спортивного стадіону, скорчив кислу міну, дізнавшись, як його перевершив Ковпервуд. Хосмер Генд, котрий пожертвував університету хімічну лабораторію, і Шрайхарт, котрий будував гуртожиток, були не менш збентежені. Адже Ковпервуд, витративши поки що куди менше коштів, ніж вони, ухитрився наробити значно більше галасу завдяки ефектності свого дару. Це тільки зайвий раз свідчило про те, як нечужвано щастить цьому чоловікові й як оберігає його доля, руйнуючи всі підступи його ворогів.

#### 44. У ПОГОНІ ЗА КОНЦЕСІЄЮ

Після того як гроші на будівництво надземних залізниць були здобуті таким блискучим і незвичайним шляхом, перед Френком виникла інша і не менша проблема — отримати концесію. А для цього, поряд із іншим, необхідно було приборкати високоповажного Чеффі Зеєра Сласса, котрий, перебуваючи в повному невіданні щодо зібраних проти нього доказів, почав метати громи та блискавки, лиш тільки почув, що в близьких до міського самоврядування колах подейкують про надання Ковпервудові нової концесії.

— Ви, певна річ, не допустите цього, пане Сласс, — заявив Генд своєму наймиту, котрого він люб'язно, але дуже наполегливо запросив до себе на сніданок для термінової ділової бесіди. — Потрібно докласти всіх зусиль, щоб цьому зашкодити. (Будучи мером, пан Сласс легко міг вплинути на бюрократичну машину міського самоврядування.) Ви маєте здійснити навколо цієї справи такий гармидер, аби депутати не посміли провести концесію всупереч вашим бажанням. Пам'ятайте, що ваша репутація в Чикаго, а отже й уся ваша політична кар'єра, поставлена зараз на карту. Якщо провалите цю концесію, вам забезпечена підтримка всіх газет, всіх фінансових і привілейованих кіл міста. В іншому ж випадку ризикуєте залишитися зовсім сам. Це, знаєте, не минає даром, коли люди зраджують своїх прихильників, зраджують свої клятви і не виконують того, заради чого їх обирали!

Пан Генд був дуже розгніваний. Пан Сласс, у бездоганному чорному костюмі та білосніжній манишці був рішучий, бадьорий і сповнений впевненості в тому, що всі вказівки пана Генда будуть неухильно виконані. Він розгромить цей проект концесії дощенту, і, звісно, більшість депутатів приєднається до його думки.

— Не турбуйтеся, від мене їм нічого не домогтися, — урочисто заявив він. — Я знаю все, що вони замислили. І вони знають, що я це знаю.

Він кинув на пана Генда погляд, яким один поборник закону та справедливості має нагороджувати іншого, і багатий банкір залишився в приємній впевненості, що кермо влади перебуває цього разу в надійних руках. Негайно після цієї бесіди пан Сласс дав інтерв'ю газетам, в якому доводив до відома всіх депутатів і муніципальних радників, що жодних постанов про видачу концесій на кшталт тієї, яку йому хочуть нав'язати, він, мер міста Чикаго, не підпише.

Того ж самого ранку, коли вищезазначене інтерв'ю з'явилося в часописах і пан Сласс, як завжди рівно о пів на десяту, переступив поріг своєї канцелярії, пролунав телефонний дзвінок, і секретар доповів, що пан Френк Алджернон Ковпервуд бажає говорити з паном мером. Пан Сласс, уже відчуваючи на своїй голові лавровий вінок переможця, гордий появою інтерв'ю на перших шпальтах газет, набрався раптом непомірної пихи від усвідомлення своїх громадянських чеснот і поважно промовив:

— Добре, з'єднайте нас.

— Пан Сласс? — почув він голос махляра. — З вами розмовляє Френк Алджернон Ковпервуд.

— Так. Чим можу допомогти, пане Ковпервуд?

— Я прочитав ваше інтерв'ю в ранковій газеті. Ви зволіли заявити, що жоден проект надання мені концесії на будівництво надземної дороги на Північній або Західній стороні не отримає вашого схвалення.

— Цілком вірно, — гордовито відповів пан Сласс. — Не отримає.

— Чи не здається вам, пане Сласс, дещо поспішним і передчасним боротися з тим, що відноситься поки що лише до царини чуток? (Френк, внутрішньо посміхаючись, грався з паном Слассом, як кіт із легковажною ми-



шею, що зазівалася.) Я б хотів побесідувати з вами, перш ніж ви зробите якийсь фатальний крок. Може статися, що, вислухавши мої докази, ви вже не будете так агресивно налаштовані. Я ж не раз посилав до вас декого з моїх друзів, але ви, мабуть, не вважали за можливе прийняти їх.

— Ні, не вважав, — усе так же гордовито промовив пан Сласс. — Не забувайте, пане Ковпервуд, що я — людина зайнята. А крім цього, не можу побачити, в чому міг би піти назустріч вашим бажанням. І за своїм характером, і за своїми моральними поглядами не можу не бути рішучим противником того, на що спрямована вся ваша діяльність, бо моя діяльність переслідує якраз протилежні цілі. Не думаю, щоб нам із вами вдалося знайти спільну мову. Відверто кажучи, я впевнений, що нічим не зможу бути вам корисний.

— Дозвольте, дозвольте, хвилину, шановний пане мер, — люб'язно та квапливо промовив Френк, боячись, що пан Сласс повісить трубку, настільки поблажливо зарозумілим був його тон. — Я, зі свого боку, вважаю, що ми з вами все ж таки знайдемо спільну мову, хоча зараз вам це і здається неймовірним. Може, ви не відмовитесь поспіяти сьогодні у мене, а ні, то якщо хочете, можу приїхати до вас: додому чи в канцелярію, як забажаєте. Нам із вами є про що поговорити, і, погодившись на це хоча б просто з люб'язності, ви незабаром переконаєтеся, що діляли вельми розсудливо.

— У мене немає часу снідати сьогодні з вами, — відповів пан Сласс. — І прийняти вас у себе також не можу. Я дуже зайнятий. І крім цього, маю вам сказати, що я взагалі не схильний вести якісь таємні перемовини віч-на-віч ні з вами, ні з вашими агентами. А якщо ви все ж таки вважаєте за потрібне навідати мене, то майте на увазі, що вам доведеться розмовляти зі мною при свідках.

— Дуже добре, — весело відповідав Ковпервуд. — Не буду турбувати вас своїми відвідинами, пане Сласс. Але

якщо ви не прибудете до мене сьогодні до п'ятої години вечора, то завтра вам буде пред'явлено звинувачення в порушенні обіцянки законно пошлюбити таку собі пані Брендон, і ваші листи, адресовані цій особі, стануть надбанням громадськості. Хочу нагадати вам, що кожен день наближає нас до нових виборів, і Чикаго, ймовірно, вважатиме за краще мати своїм мером людину, чия моральність відповідає його уявленню про чесноти. Всього найкращого!

Френк гучно повісив трубку, а пан Сласс залишився сидіти, мов прикутий до місця, мертвотна блідість розлилася по його обличчю. Пані Брендон? Ніжна, чарівна пані Брендон? Така стримана, така розумна, котра так підступно залишила його? Чи можливо, щоб вона стала переслідувати його судом? І за що? За те, що він нібито порушив обіцянку одружитися з нею? І як могли його листи потрапити в руки Ковпервуда? Матінко Божа — ці зворушливі закохані листи! А що, коли дізнається дружина? Діти? Або, чого доброго, вся парафія, на чолі з цим жахливим, схожим на пугача пастором! Та що там — усе Чикаго дізнається! Чикаго, де повнісінько лицемірів, святенників, моралістів та охоронців моральності! Раптом йому спало на гадку, що пані Брендон ніколи не писала йому, раз тільки якусь незначну записку. Правду кажучи, він же нічого про неї не знає.

Вельмишановному меру пригадався раптом жорсткий, допитливий погляд холодних блакитних очей пані Сласс, і, схопившись зі стільця, він у пориві душевної муки глибоко запустив пальці у волосся і довго стояв так, тупо втупившись у підлогу. Потім нервово стиснув руки, хруснувши суглобами, і підійшов до вікна. Він думав про те, що в сусідній кімнаті є відвідна трубка, і намагався вгадати — чи підслуховувала, за своїм звичаєм, його розмову секретарка — молоденька богобоязлива пресвітеріанка, чи ні. О, яке сумне, яке сповнене злигоднів життя! Якщо

на Північній стороні дізнаються про цю історію — дізнається Генд, дізнається молодий Мак-Дональд, дізнаються часописи, — чи стануть вони на його захист? Ні, не стануть. Проведуть вони його ще раз у мери? Ні, ніколи! Кому буде охота голосувати за нього, коли у всіх церквах тільки й чуєш, як бештають перелюб і фарисейство? Господи Боже мій! Що ж тепер робити? І найгірше, що його настільки поважають у Чикаго, шанують як взірць для наслідування! А цей диявол Ковпервуд раптом вискочив зі своїм викриттям, і якраз у таку мить, коли він уже вважав своє становище цілком усталеним. І він, як на гріх, був ще такий нелюб'язний із ним. А якщо Ковпервуд вирішить помститися йому за грубість?

Пан Сласс повернувся в своє крісло, але не міг всидіти в ньому і хвилини. Він підійшов до вішака, зняв плащ, повісив його назад, знову зняв, узяв телефонну трубку, сказав секретарці, що сьогодні нікого більше не прийматиме, і вийшов із кабінету через бічні двері. Стомлено згорбившись, брів він Північною Кларк-стрит, дивлячись на вуличну штовханину, на брудну річку з нескінченною низкою суден, на задимлене небо і сірі будівлі та неодмінно питав себе: що ж йому тепер робити? Чому таке жорстоке життя? Таке нещадне! Руїнується його домівка, його політична кар'єра, руїнується все. Як може він підписати постанову про видачу концесії Ковпервудові? Це ж — аморально, безчесно, це скандал на все місто! Ковпервуд — відомий шахрай, котрий зазіхає на народне надбання. Але як же відмовити йому, якщо пані Брендон, зваблива і не дуже педантична пані Брендон, виявилася його спільницею? Ах, якби побачитися з нею! Він став би просити, благати, заклинати... Але пані Брендон і сліду не було. Ось уже кілька місяців, як про неї ні слуху, ні духу. Може, піти до Генда та покаятися йому в усьому? Але Генд такий, як усі, — суворий і черствий мораліст. О, рани

Божі! І пан Сласс зітхав, стогнав, жахався, усвідомлюючи всю безнадійність свого становища.

Горе жалюгідному грішникові, котрий потрапив у тета нещадного кодексу моралі. Якби пан Сласс жив в іншій країні або в інший час, його становище, можливо, було б не настільки відчайдушним і безнадійним, а торжество Френка — не настільки повним. Але він жив у Сполучених Штатах Америки, він жив у Чикаго і знав, що тут усі сили лицемірства, показні чесноти, умовна святенницька мораль дружно об'єднуються проти нього. Що подумують верховоди «Лейк-сіті Нейшнл»? Що подумає пастор? Що подумає Генд і всі його «високоморальні» сподвижники? Так ось вона — страшна, невідворотна відплата тому, хто звернув із путі істинної.

Довго, в заметіль і холоднечу, блукав пан Сласс чиказькими вулицями, картаючи себе на чому світ стоїть, а Ковпервуд сидів за своїм письмовим столом, підписував папери і, задумливо поглядаючи на тліючі в каміні вуглини, задавав собі час від часу запитання: чи визнає шановний мер потрібним з'явитися до нього, чи ні? Нарешті о четвертій годині двері кабінету відчинилися, і бездоганно вишколена секретарка сповістила про прибуття пана Чейфі Зеєра Сласса. Пан Сласс виник у дверях — сумний, пригнічений, розгублений, зовсім не схожий на того самовпевненого джентльмена, котрий зухвало розмовляв телефоном п'ять-шість годин тому. Холоднеча, негода та настирлива думка про неможливість примирити непримиренне дуже вплинули на стан його духу. Високоповажний мер був блідий, хода його стала невпевненою. Душевні потрясіння мають властивість наче придавлювати людину до землі, і пан Сласс в цю тяжку для нього хвилину став немов нижчим на зріст і навіть начебто тоншим, невагомішим. Френк не раз бачив цього чоловіка в різних громадських місцях, а переважно — на трибунах, але вперше зустрічався з ним віч-на-віч. Коли стривожений мер пере-

ступив поріг, господар піднявся і чемно підсунув гостеві крісло.

— Сідайте, пане Сласс, — сказав він люб'язно. — Дуже гидка сьогодні видалася погода. Ви хочете, ймовірно, продовжити нашу ранкову розмову?

Не слід думати, що теплий тон цих слів був награним. Бити лежачого було не в правилах Ковпервуда, незважаючи на все віроломство і підступність його природи. У момент свого торжества над ворогом він завжди бував м'який, люб'язний, великодушний, а в деяких випадках навіть сповнений співчуття, як, наприклад, зараз, і це аж ніяк не було облудою.

Пан Сласс зняв свого високого конусоподібного капелюха і сказав бундючно та пишномовно, бо така була його манера висловлюватися, і він не зрадив її навіть в цю настільки скрутну хвилину:

— Ви бачите, я тут, перед вами, пане Ковпервуд. Що вам треба від мене тепер, що я маю зробити?

— Нічого надзвичайного, запевняю вас, пане Сласс, — поспішив розвіяти його сумніви Френк. — Мені вже давно хотілося погомоніти з вами по-діловому, віч-на-віч, а позаяк сьогодні вранці ви були не надто привітні, то мені довелося вдатися до певного тиску, щоб домогтися бесіди з вами. Прошу вас перш за все не думати, що я хочу хоча б якось зашкодити вам. Я поки що не маю наміру публікувати вашу переписку з пані Брендон. (З цими словами Ковпервуд висунув шухляду столу, витягнув звідти зв'язку листів і помітив, як злощасного мера кинуло в холодний піт, бо він одразу впізнав свої пристрасні послання до прекрасної Клавдії, які перетворилися тепер у незаперечний доказ проти нього.) Я зовсім не маю наміру, — провадив далі Ковпервуд, — ні губити вашу кар'єру, ні примушувати вас до якихось рішень, несумісних із вашими переконаннями. Листи ці потрапили до мене випадково. Я не полював за ними. Але якщо вже вони в моїх руках, то вважав за

можливе згадати про них, вважаючи, що це може послужити приводом для нашої зустрічі і, можливо, запорукою подальшої згоди між нами.

Кажучи так, Френк навіть не посміхнувся. Спокійно та задумливо перебираючи в руках листи, він дивився на пана Сласса, немов запрошуючи мера переконатися в їхній справжності та в тому, що ця розмова — ніякий не жарт, а цілком серйозна.

— Так, — насилу вимовив пан Сласс. — Я розумію.

Він не міг відвести очей від листів — ця невелика зв'язка виглядала дуже переконливо. Ковпервуд скромно дивився вбік. Пан Сласс із зусиллям перевів погляд на свої черевички, потім втупився в підлогу. Він нервово хруснув пальцями, потер коліна. Френк бачив, що високоповажний пан голова перебуває в стані найбільшої розгубленості. Видовище було і смішне, і жалюгідне.

— Годі ж, досить, пане Сласс, — сказав він м'яко. — Не журіться. Усе це не так жахливо, як вам здається. Повірте, я не вимагатиму від вас нічого такого, чого б ви самі, після ретельного міркування, не могли визнати справедливим. Ви — мер міста Чикаго. Я — один із його громадян. Хочу тільки, щоб ви не вели зі мною нечесної гри, і прошу дати мені слово, що з цього дня не будете брати участі в боротьбі, що ведеться проти мене через заздрощі й особисту ворожнечу. Якщо вже ваші переконання чомусь не дозволяють вам піти назустріч моїм законним вимогам щодо отримання додаткових концесій, то ви принаймні не повинні так завзято критикувати мене і мої концесії у пресі. Я покладу ці листи в сейф, де вони будуть зберігатися до наступних виборів, потім я їх знищу. Я не маю особисто до вас ніякої неприязні, ні найменшої. Не вимагаю навіть, щоб ви санкціонували видачу мені концесії на будівництво надземної залізниці, якщо муніципалітет прийме таке рішення. Все, про що прошу, — утриматися від цькування мене, особливо якщо муніципалітет вважатиме за мож-

ливе вирішити питання на мою користь, незважаючи на ваше veto. Прийнятні для вас такі умови?

— Але що скажуть мої друзі? Що скаже громадськість? Республіканська партія? Хіба ви не бачите, що від мене чекають, щоб я повів проти вас широку кампанію? — в повному розпачі вигукнув пан Сласс.

— Ні, не бачу, — сухо заперечив Ковпервуд. — І, крім цього, кампанію можна вести і так, і сяк. Виступаючи з промовами, не вкладайте в них стільки запалу. А головне — зустріньтеся з моїми представниками і надалі не відмовляйте їм у прийомі, коли вони будуть навідуватися до вас. Суддя Дікеншиц — людина справедлива та тямуща. Ну, і генерал Ван-Сайкл — також. Чому б вам не користуватися час від часу їхніми порадами? Зовсім не обов'язково, звісно, зустрічатися з ними відкрито, все це можна влаштувати так, аби ніщо не впадало в очі. Ви побачите, що обидва вони можуть виявитися вам дуже корисними.

І Френк обдарував мера милостивою та підбадьорюючою, майже батьківською усмішкою. А Шеффі Зеер Сласс, бачачи, як усі його честолюбні мрії розбиваються вщент, сидів перед ним у болісних роздумах, розгублений, жалюгідний і безпорадний.

— Гаразд, — сказав він нарешті, гарячково потираючи руки. — Я мав би цього чекати. Мав би знати заздалегідь. Що ж, іншого виходу немає... — і, ледве стримуючи непрохані сльози, що раптово прилинули до очей, високоповажний мер узяв свій капелюх і вийшов із кімнати. Зайве нагадувати, що його проповіді проти Ковпервуда змовкли з цієї миті раз і назавжди.

## 45. НОВІ ОБРІЇ

У результаті всіх цих подій Френк перейнявся таким відчуттям переваги, якого ніколи раніше не відчував. Ще нещодавно він припускав, що вороги можуть взяти гору

над ним, — відтепер його шлях був вільний від перешкод. Статки його стягнули кругленької суми в двадцять мільйонів. Він володів найбільшим зібранням картин у всіх західних штатах, а якщо не брати до уваги публічних галерей, то, мабуть, і в усій Америці. Він уже почав розглядати себе як фігуру загальноамериканського, а може, і міжнародного масштабу. І, проте, чоловік усе ясніше відчував, що які б фінансові звитяги він у підсумку не здобув, двері чиказького товариства обраних ніколи не відкриються ні для нього, ні для Ейлін. Занадто багато вчинив він галасу своїми справами, занадто багатьох відштовхнув від себе. Він, як і раніше, був твердий у своєму намірі утримати в руках всі чиказькі міські залізниці, і в успіху не сумнівався. Але вже вдруге в житті його мучила думка, що, піддавшись захопленню, він знову одружився невдало, і не бачив можливості виправити цю помилку. Хоч би якими були недоліки Ейлін, у характері їй відмовити не можна. Вона не буде такою поступливою та смиренною, як його перша дружина. Крім цього, він вважав, що все-таки багато чим їй зобов'язаний. Почуття до неї ще не цілком згасло в серці Френка, хоча вона вже не тішила його марнославства, не вабила і не спокушала його так, як у минулі роки. Він, безперечно, заподіяв їй чимало горя, але і вона дуже вже строго його судила. Підприємець готовий був їй співчувати, кається в тому, що так змінилися його почуття до неї, але що було вдіяти? Впоратися з собою він не міг, так само, як не могла і Ейлін.

Становище ускладнювалося ще й тим, що останнім часом думки Ковпервуда все частіше зверталися до Береніс Флемінг. З того часу як він познайомився з її матір'ю і побачив портрет Береніс, в душі чоловіка стала розгоратися неспокійна пристрасть до цієї дівчини. Але ж вони ще не обмінялися жодним поглядом, жодним словом. Та є на світі щось незмінне, ім'я чого — краса, вона може бути одягнена і в лахміття філософа, і в шовки й атласи



розпещеної кокетки. Відблиск цієї краси, що не залежить ні від статі, ні від віку, ні від багатства, сяяв у неслухняних кучериках і темно-синіх очах Береніс Флемінг.

Поїздка до Картерів у Поконо принесла Ковпервудові лиш розчарування. Він переконався в безнадійності своїх спроб привернути увагу Береніс, відтоді під час їхніх випадкових зустрічей вона проявляла до нього лише чемну байдужість. Френк не відступався, однак, і продовжував зі звичним своїм завзяттям переслідувати намічену мету. Пані Картер, чії стосунки з Ковпервудом у минулому не були цілком платонічними, проте пояснювала увагу, яку він їй надавав, головним чином тим, що той цікавиться її дітьми й їхніми майбутніми успіхами в житті. Береніс і Ролф нічого не знали про угоду, укладену між їхньою матір'ю й її товаришем. Вірний своїй обіцянці надавати їй допомогу та заступництво, махляр винайняв для пані Картер квартиру в Нью-Йорку, поряд із пансіоном, де вчилася її донька, і вже мріяв про ті щасливі дні, які буде проводити там поблизу від Береніс. Можливість часто бачити цю дівчину! Надія викликати в неї інтерес до себе, здобути її прихильність!

Френк навіть самому собі не зізнавався, яку роль це грало в тому задумі, який із нещодавнього часу почав дозрівати в його мозку. Фінансист задумав побудувати в Нью-Йорку розкішний палац. Ця мрія тишком-нишком повністю заволоділа ним. Чиказький особняк Ковпервуда давно вже перетворився на пишну крипту, в якій Ейлін самотньо оплакувала свою біду. Він був нагадуванням про їхні світські невдачі і, крім цього, навіть як оселя, вже не задовольняв магната, не відповідав вимогам його витонченої фантазії, його жадобі розкошів. Якщо ж йому судилося здійснити свій задум, новий будинок стане чудовим пам'ятником, який він поставить самому собі. Під час своїх мандрівок Європою Ковпервуд бачив такі палаци, збудовані надзвичайно старанно, за всебічно продуманим

планом, — сховища культури та художнього смаку багатьох поколінь. Його збірка картин і предметів мистецтва, якою він так пишався, вже настільки розрослася, що само по собі могло послужити йому прекрасним пам'ятником. Там були зібрані полотна всіх знаменитих шкіл, не кажучи вже про багаті колекції виробів із нефриту, старовинних молитовників, розписаних мініатюрами, порцеляни, килимів, тканин, рам для дзеркал. Останнім часом йому вдалося придбати ще й кілька прекрасних статуй. Краса цих дивовижних речей, подвижницька праця майстрів різних епох і країн часом викликали у Френкові почуття, близьке до благоговіння. З усіх людей на світі він поважав — навіть шанував — тільки відданого своєму мистецтву художника. Життя — таємниця, але ці люди, цілком вірні скромній праці в ім'я краси, часом вловлювали якісь її риси, про які Ковпервуд тільки смутно здогадувався. Життя привідкрило для них свою завісу, їхні душі та серця були налаштовані в унісон із солодкозвучними гармоніями, про які світ буднів нічого не знає.

Іноді втомлений, після напруженого дня, власник заходив пізно вночі в свою тиху галерею, вмикав світло, що рівномірно заливало всю цю прекрасну залу, і, сівши перед одним зі своїх скарбів, занурювався в роздуми про ту природу, ту епоху, той світогляд і ту людину, котрі породили цей шедевр. Одного разу це була якась меланхолійна голова пензля Рембрандта, наприклад, сумний «Портрет рабина», іншого — тиха річка Руссо, замислений ліричний пейзаж. Іноді його приводила в захват сповнена чеснот голландська господиня, написана Гальсом зі звичним для цього майстра сміливим реалізмом і в звичній для нього манері — зі заглаженої до дзвінкої, немов глазурованої, поверхні. Часом його захоплювала холодна елегантність Енгра. Так він і сидів, дивуючись мистецтву майстра, котрий уперше побачив і втілив ці образи, і час від часу коментував:

— Ні, це диво! Це просто диво!

Що ж стосується Ейлін, то і в ній відбувалися зміни. Її спіткала доля багатьох жінок — вона намагалася високий ідеал підмінити скромнішим, але бачила, що всі її зусилля — марні. Роман із Ліндом, правда, розважив жінку і приніс їй тимчасову розраду, але тепер вона вже починала розуміти, що зробила непоправну помилку. Лінд був, звісно, чарівний. Він розважав її розповідями про власне життя — зовсім несхоже на те, що їй траплялося чути від Ковпервуда. Після того, як вони зблизилися, коханець не раз весело і невимушено розповідав їй про свої численні та різноманітні любовні зв'язки в Америці й Європі. Лінд був справжній язичник, фавн і разом із тим людина з вищого світу. Його відверте презирство до всього чиказького товариства, крім двох-трьох осіб, перед котрими Ейлін потай благоговіла і знайомства з котрими всіляко шукала, його недбалі згадки про знаменитостей, чії будинки в Нью-Йорку та Лондоні були завжди відкриті для нього, високо підняли Лінда в очах Ейлін. Для неї, на жаль, усе це служило лише доказом того, що вона не принизила себе, піддавшись так легко його чарам.

І тим не менше, за всієї своєї люб'язності, лагідності та веселої вдачі, Лінд був і залишався всього лиш неробою та гультіпакою. Влаштувати для Ейлін нове життя на якійсь новій основі у нього не було ні найменшого бажання. І тому вона вже каялася в своєму безплідному захопленні, що ні до чого не могло призвести, і в той же час могло остаточно відштовхнути від неї Ковпервуда. Зовні Френк був, правда, так само привітний і приязний, як завжди, проте в їхні стосунки закралася якась невпевненість і відчуття провини, яке вони відчували обидвоє, але у Ейлін це почуття перетворилося у витончене самокатування.

До цього часу скривдженою стороною була вона. Її власна подружня вірність не бралася під жоден сумнів,

вона могла вважати, що Ковпервуд грубо поглумився над її відданим коханням і простодушною вірою. Тепер же все змінилося. Френк, певна річ, грішив проти неї, його вина була очевидна, але на іншій шальці терезів лежала її зрада, на яку вона пішла заради помсти. Що не кажи, а жіночу вірність так просто не скинеш із рахунків, вона встановлена природою, або виробилася під тиском суспільства, але більша частина людства високо її шанує, і самі жінки є завзятими та відвертими її поборницями. Ковпервуд чудово розумів, що Ейлін його зрадила не тому, що розлюбила його та закохалася в Лінда, а тому, що була глибоко ображена. І дружина знала, що її чоловік це розуміє. З одного боку, це її дратувало, їй хотілося ще більше йому насолити, з іншого — вона гірко шкодувала, що так безглуздо підірвала його довіру до неї. Тепер, що б він не робив — він чистий у власних очах. Свою головну зброю — завдану їй несправедливу образу — вона сама випустила з рук.

Гордість не дозволяла їй почати розмову з ним про це, але виносити недбалу поблажливість, з якою він приймав її зраду, вона була не в змозі. Його усмішки, його готовність усе пробачити, його жарти, часом дуже дотепні, вона сприймала як найжорстокішу образу.

На додачу до всього у неї з Ліндом, саме на ґрунті її схилення перед Ковпервудом, почали виникати сварки. Лінд, із зарозумілістю світського лева, розраховував, що Ейлін повністю віддасться йому і забуде про свого блискучого чоловіка. І правда, коли вони бували разом, жінка начебто піддавалася його чарівності, веселіла, охоче відгукувалася на ласки, але все це швидше на зло своєму чоловікові, котрий образив її, ніж із кохання до Лінда. Будь-яка згадка імені Френка викликала у неї іронічні зауваження та глузування на його адресу, але, незважаючи на цю видиму ворожість, вона і зараз була безнадійно закохана в свого чоловіка, вважала його найближчою собі людиною, і Лінд

дуже хутко це зрозумів. Таке відкриття — жорстокий удар для будь-якого завойовника сердець. Гордість Лінда була сильно вражена.

— Так ти все ще закохана в нього, еге ж? — якось спитав він із кривою усмішкою.

Вони обідали удвох у ресторані Кінгслі в окремому кабінеті, й Ейлін, в гарнітурі з блискучого зеленого шовку, що якнайкраще підходив до її яскравого кольору обличчя, була цього вечора особливо гарна. Лінд тільки-но запропонував їй поїхати з ним на місяць у мандрівку Європою, але Ейлін рішуче відмовилася. Вона не сміла. Такий крок з її боку міг призвести до повного розриву з Ковпервудом, більше того, міг послужити йому приводом для розлучення.

— Ах, та не в цьому справа, — відповідала вона Лінду. — Просто мені не хочеться. Не можу. У мене нічого не готово для такої поїздки. Та й тобі зовсім не так уже й треба, щоб я поїхала. Це — просто примха. Тобі набрид Чикаго, незабаром весна, ось тобі і не сидиться на місці. Їдь, а я буду чекати тебе тут, або потім приїду.

Жінка посміхнулася, а Лінд насупився.

— Дідько! — сказав він. — Гадаєш, я не петраю, що з тобою сталося? Ти не можеш його забути, хоч він і поводить з тобою, як із собакою. Ти запевняєш, що розлюбила його, а сама сходиш по ньому з розуму. Я давно це бачу. Мене ти анітрохи не любиш. Якби ж то! Ти тільки про нього і думаєш.

— Облиш, будь ласка! — сердито крикнула Ейлін, роздратована цим звинуваченням. — Не плещи язиком. Все це дурня. Я захоплююся ним, це правда. І не одна я. (Якраз в ці дні ім'я Ковпервуда гриміло по всьому Чикаго). Він — дивовижна людина. І ніколи не був зі мною брутальний. Він — справжній чоловік, треба віддати йому належне.

До цього часу Ейлін настільки вже звикла до Лінда, що могла дивитися на нього збоку. Їй тепер траплялося засуджувати його подумки. Жінка вважала його неробою,

нездатним заробити хоча б гріш із тих коштів, які він так бездумно витрачав, і часом вона, не соромлячись, давала йому це збагнути. Вона не вдавалася до роздумів про вплив соціальних умов на характер, бо мало що в цьому тямилася, але зіставлення Лінда з Френком — енергійним і невтомним функціонером, засновником багатьох підприємств, а також обов'язкове для Америки того часу презирство до неробства змушувало її робити висновки не на користь свого коханця.

Зараз, після цього її вибуху, Лінд ще більше зашарівся.

— Трясця його матері, — буркнув він. — Я тебе не розумію. Іноді мені здається, що ти любиш мене, а іноді, що без тями закохана в нього. Виріши нарешті, кого ж ти любиш? Мене чи його? Якщо ти так до нього прив'язана, що навіть на місяць не в силах із ним розлучитися, отже до мене у тебе немає жодних почуттів.

Ейлін, безумовно, зуміла б йому відповісти, — після стількох сутічок із Ковпервудом вона за словом у кишеню не лізла. Але вона боялася втратити Лінда, боялася самотності. До того ж, він їй подобався. Коханець служив для неї хоч невеликою, але все ж утіхою в її печалях — принаймні в цю мить. З іншого боку, усвідомлення, що Френк розглядає цей зв'язок, як пляму на її досі бездоганній чесності, охолоджувало в ній будь-які почуття до Лінда. Від думки про чоловіка і про своє заплямоване та занапащене життя вона впадала в розпач.

— Холера! — дратувався далі Лінд. — Не хочеш їхати, то й не треба. Благати тебе не буду.

Вони ще довго сварилися, і хоча врешті-решт помирилися, але обидвоє відчували, що вже наближається розрив. Незабаром після цієї розмови Ковпервуд, котрому останнім часом дуже щастило, в піднесеному настрої зайшов уранці в спальню до Ейлін, як він іноді ще робив, аби закінчити у неї одягатися та потеревенити.

— Ну, — весело сказав він, зав'язуючи краватку перед дзеркалом. — Як там у вас із Ліндом? Як у голубків?

— Не смій так казати! — спалахнула Ейлін, котру зачепило за живе. Суперечливі почуття вже вкрай втомили її. — Хто, скажи на милість, у цьому винен, як не ти сам? Та ще тепер жартуєш: що там у вас та як там у вас! Дуже добре у нас — чудово. Він чудовий коханець, не гірший за тебе, а може, навіть і кращий. Я його кохаю. І він мене кохає, не те, що ти. І, будь ласка, дай мені спокій. Тебе ж анітрохи не цікавить, як я живу, то нічого й прикидатися.

— Ейлін, Ейлін, ну навіщо ти так? Не сердься. Я зовсім не хотів тебе образити. Справді, я дуже засмучений і за тебе, і за себе. Я не ревнивий, я ж тобі казав. Ти думаєш, я тебе засуджую? Ніскілечки. Чудово розумію твій стан і від душі співчуваю.

— Певно, що так, — промовила Ейлін. — Звісно, ти мені співчуваєш. Тільки знаєш що? Ти вже залиш своє співчуття при собі. Трясця! Трясця! Трясця! — Очі її падали.

Ковпервуд уже закінчив одягатися і стояв зараз перед Ейлін — бадьорий, сміливий, вродливий — її колишній Френк! Вона знову гірко пошкодувала про свою непотрібну зраду, знову впала в лють від його байдужості. «Негідник! — хотіла крикнути вона. — Безсердечна тварюка!» Але щось у ній надломалося. До горла підібрався клубок, очі наповнилися слізьми. Їй захотілося підбігти до нього, гукнути: «Френку, невже ти не бачиш, що зі мною, невже не розумієш, чому це сталося? Невже ти ніколи не зможеш кохати мене, як і раніше?» Але вона стрималася. Подумала, що збагнути він її, може, і здатен, і навіть, без сумніву, зрозуміє, але дурити все одно не облишить. А вона — з якою радістю вона прогнала б Лінда, не глянула б більше ні на одного чоловіка в світі, аби тільки Френк сказав хоч слово, лишень би щиро цього забажав!

Незабаром після цієї ранкової сварки в спальні Ейлін Ковпервуд виклав їй свій план перебраться до Нью-Йорка і побудувати там будинок, що більше підходив би для його колекції, що розрослася. Це дасть Ейлін, додав він, можливість зробити ще одну спробу увійти в світське товариство.

— Переїхати у Нью-Йорк? — здивувалася Ейлін. — Ага, для того, щоб тобі було вільніше тут без мене!

Про існування Береніс Флемінг вона тоді ще не підозрювала.

— Ну, навіщо ти так кажеш, — ласкаво продовжував Ковпервуд. — Ти ж сама знаєш, що в Чикаго двері у вищий світ зачинені для нас. Тутешні фінансисти злигалися проти мене. А коли у нас у Нью-Йорку буде такий будинок, як я планую, це саме по собі послужить нам рекомендацією. Чикаго — це врешті-решт провінція. Тон задають східні штати, і в першу чергу Нью-Йорк. Якщо ти не проти, я продам цей будинок, і ми станемо жити більшу частину року в Нью-Йорку. Там я зможу проводити з тобою не менше часу, ніж тут, а може, навіть і більше.

Горда душа Ейлін мимоволі відгукнулася на цей заклик — справді, які перспективи відкривалися перед нею! Чиказький будинок давно вже став для неї жахом. Його населяли спогади про пережите горе та перенесені образи. Тут вона здолала Риту Солберг, тут чиказьке товариство спершу розкрило їй обійми, а потім відштовхнуло, тут вона так довго чекала, що Френк поверне їй своє кохання, і тут же переконалася, що її очікування марні. Поки Ковпервуд балакав, вона дивилася на нього задумано, навіть сумно, проймаючись сумнівами. І разом із тим у ній уже зароджувалася думка, що в Нью-Йорку, де грошам надають таке значення, вона могла б завдяки величезному, безперервно зростаючому багатству Ковпервуда і його вазі в ділових колах зайняти гідне становище в суспільстві! «Хто не ризикує, той не виграє» — такий завжди був девіз



Ейлін, і вона знову готувалася підняти його на щоглу свого корабля, хоча давно могла б здогадатися, що оснащення цього корабля не придатне для того ризикованого плавання, в яке їй хотілося пуститися. Фарбована фанера та вітрило з фольги та сухозлітки! Бідну, суетну і вічну надію має Ейлін! Але звідки їй було знати!

— Гаразд, — сказала вона нарешті. — Роби як хочеш. Мені врешті-решт байдуже, де тужити на самоті — тут чи там.

Френк знав, про що вона мріє. Знав, які думки проносяться зараз в її голові, і марність її надій була для нього очевидна. Життєвий досвід підказував йому, що лише виключний збіг обставин може відкрити такий жінці, як Ейлін, доступ у гордовитий вищий світ. Але у нього бракувало мужності сказати їй про це. Ні, нізачо у світі! Він не міг забути, як якомось за похмурими ґратами виправної в'язниці в Пенсильванії він плакав на плечі у Ейлін. Він не хотів бути невдячним, не хотів розкривати їй свої потаємні думки та завдавати ще одного удару. Нехай тішить мріями про світські успіхи своє вражене марнославство, нехай втішає ними своє наболіле серце, а йому цей будинок у Нью-Йорку дозволить бути ближчим до Береніс Флемінг. Можна скільки завгодно засуджувати таку криводушність, але не можна заперечувати, що вона становить характерну рису багатьох людей, і Ковпервуд у цьому випадку не був винятком. Він усе бачив, все враховував і будував свої розрахунки на простих людських почуттях Ейлін.

## 46. ЗЛЕТИ ТА ПАДІННЯ

Розмаїті любовні пригоди Френка часом так ускладнювали йому життя, що він задавався питанням, чи варта гра свічок і чи можна врешті-решт знайти мир і щастя не інак-

ше, як у законному шлюбі. Пані Генд у розпалі скандалу подалася в Європу, але потім повернулася і тепер тримала в облозі Ковпервуда проханнями про побачення. Сесилія Гейгенін писала йому незліченні листи, в яких запевняла у своїй незмінній відданості. Флоренс Кокрейн, навіть і після того, як Френк до неї охолов, наполегливо домагалася зустрічі з ним. До того ж Ейлін, котра заплуталася і була пригнічена своїми невдачами, почала шукати розради у вині. Крах її взаємин із Ліндом — вона хоч і поступилася його домаганням, але пристрасть так і не зігріла їй серце — і байдужість, із якою чоловік прийняв її зраду, опустила Ейлін у той пригнічений стан, коли людина починає вдаватися до непотрібного самоаналізу. Стан, який у найбільш чутливих або найменш стійких особистостей нерідко закінчується алкоголізмом, а іноді — й самогубством. Горе тому, хто віддає своє серце ілюзії — цій єдиній реальності на землі, але горе і тому, хто цього не робить. Одного чекають розчарування та біль, іншого — запізнілі жалі.

Після від'їзду Лінда в Європу, куди Ейлін відмовилася за ним їхати, вона завела роман зі скульптором на ім'я Вотсон Скит, чоловіком дуже мізерним. Єдиний спадкоємець голови правління найбільшої меблевої компанії, він, на відміну від більшості художників, належав до заможного кола, але слідами батька йти не забажав. Скит навчався за кордоном і повернувся в Чикаго з наміром насаджувати мистецтво на Заході. Це був високий, повнотілий блондин, котрий тримався з якоюсь природною наївністю, що й полонила Ейлін. Вони зустрілися в оселі Різа Граера. Після від'їзду Лінда Ейлін почувалася покинутою і, понад усе на світі боячись самотності, зблизилася зі Скитом, але зв'язок цей виявився безрадіним. Ейлін так і не змогла відмовитися від колишнього свого ідеалу, від наполегливої потреби все міряти мірилом першого кохання і першого щастя. Кому не знайоме мертвотне дихання пам'яті про

кращі дні! Воно душить жагу справжнього, постає перед нами, як якась примара на бенкеті, і порожніми очицями іронічно споглядає на наше жалюгідне свято. Можливе, але не звершене її життя з Ковпервудом невідступно переслідувало Ейлін.

Якщо раніше вона тільки зрідка закурювала цигарку, то тепер стала пристрасною шанувальницею тютюну. Якщо вона любила іноді випити келих хорошого вина, коктейль, чарку коньяку із содовою, то тепер пила тільки коньяк або, ще частіше, новомодну суміш — віскі із содовою, так званий гайбол. Пила склянку за склянкою, жадібно, чим демонструвала, що смаку напою вона просто не помічає. Втім, п'яниця завжди шукає у вині забуття, а не смакових відчуттів. Ейлін не раз помічала, коли їй траплялося після сварки з Ліндом або в нападі зневіри хильнути віскі з содовою, що її охоплює приємна теплота й якась блаженна байдужість. Горе немов випаровується. Вона плакала, але це були солодкі сльози, що полегшують душу. Її сум уподібнювався тоді до безтілесних туманних видінь, які відвідують нас уві сні. Вони обступали її, вилися навколо, але існували поза нею, і вона наче збоку дивилася на все це. Часом і вона сама, і ці примарні тіні її відчаю (бо Ейлін і себе бачила наче у викривлених образах снів) уявлялися їй істотами зі світу, де немає повного забуття, але немає і нестерпних душевних мук. Давній випробуваний засіб від усіх бід — алкоголь — знайшов у ній вірну слугу. Після того як Ейлін випадково переконалася, що міцні напої заспокоюють, точніше, притупляють біль, вона стала все частіше зазирати у чарку. Чому б їй не пити, якщо це рятує від моральних і фізичних страждань? Жодних поганих наслідків вона наразі не помічала. І потім, вона ж дуже сильно розбавляє віскі водою.

Залишаючись вдома наодинці, Ейлін по кілька разів на вечір навідувалася до креденса, де зберігалися лікери та віскі, і готувала собі свою улюблену суміш, або наказу-

вала лакеєві принести їй у спальню тацю з пляшкою віскі та сифон із содовою водою. Ковпервуд, постійно бачачи у Ейлін цю тацю і помітивши, що вона добряче п'є за обідом і вечерєю, вважав за краще її застерегти.

— А чи не занадто ти цим захоплюєшся, Ейлін? — спитав він якось увечері, коли жінка залпом випила склянку віскі з содовою і сиділа в якомусь заціпенінні, розглядаючи вишивку на скатертині.

— Звісно, що ні, — відповіла вона, спалахнувши від досади і трохи затинаючись. — А що?

Ейлін і сама вже не раз міркувала, чи не зіпсує їй вино колір обличчя. Її врода — єдине, чим вона ще дорожила.

— Та я весь час бачу у тебе в кімнаті пляшку, ось і подумав, може, ти сама не помічаєш, наскільки багато п'єш.

Знаючи її уразливість, він намагався говорити якомога м'якше.

— А якщо й так? — зухвало відповіла та. — Яке це має значення? Я п'ю, а інші займаються чимось гіршим.

Такі шпильки тішили її так само, як і його розпитування: отже, вона ще щось означає для нього. Так, вона йому і зараз ще не байдужа.

— Ну навіщо так казати, Ейлін? — заперечив чоловік. — Якщо тобі хочеться іноді випити — то нехай, я не проти. Втім, тобі, ймовірно, все одно, заперечую я чи ні. Але багато пити, з твоєю красою, при твоєму чудовому здоров'ї — просто грішно. Тобі це не потрібно, але ж можна стрімко скотитися хтозна-куди. Ніякої біди з тобою не сталося. Хіба мало жінок опинялося в такому ж становищі! Йти від тебе я не планую, якщо ти сама цього не зажадаєш, це я тобі сто разів казав. Що вдієш, всі люди з часом змінюються. Ймовірно, й я в чомусь змінився, але це ще не причина так розклеюватися. І дарма ти приймаєш це так близько до серця. Зрештою, все може влаштуватися згодом.

Він казав, майже не задумуючись над своїми словами, щоб заспокоїти дружину.

— О! О! — Ейлін раптом стала гойдатися з боку в бік і плакати важкими п'яними сльозами, немов серце у неї розривалося на кавалки. Ковпервуд устав: йому було огидно та страшно.

— Не підходь до мене! — крикнула Ейлін, раптово протверезівши. — Я знаю, що тобі потрібно. Знаю, як ти піклуєшся про мене і мою красу. Захочу пити — буду, і не таке ще можу вдіяти, якщо захочу. Це для мене полегшення, це моя справа, а не твоя.

І на зло йому вона знову налила собі склянку і випила. Френк уважно подивився на дружину і скрушно похитав головою.

— Так не годиться, Ейлін, — сказав він. — Навіть не знаю, що мені з тобою робити. Віскі не доведе тебе до добра. Від вроди твоєї нічого не залишиться, і до того ж на душі буде кепсько.

— Ну і біс із нею, з тією красою! — розлютилася вона. — Що мені дала ця врода?

Охоплена сумом і гнівом, вона схопилася з-за столу і вибігла з кімнати. Коли чоловік увійшов через кілька хвилин до неї в спальню, його дружина старанно пудрилася перед дзеркалом. На туалетному столику стояла наполовину спорожніла склянка віскі з содовою. Дивне відчуття провини та безсилля опанувало ним. Турбуючись про Ейлін, махляр водночас не переставав думати про Береніс, і надії його то спалахували, то згасали. На його очах ця незвичайна дівчина ставала яскравою особистістю. Під час останніх зустрічей вона, на його велику радість, уже не замикалася в собі, а базікала з ним дружньо, майже відверто. Вона зовсім не гордячка, думав він, а розумна, мисляча істота, наділена неабиякими здібностями, і головне — тонкою артистичною душею. Не знаючи жодних турбот, вона жила в їй одній відомому піднесеному світі,

часом занурена в мрійливу задуму, часом із головою поринаючи в інтереси того суспільства, частиною якого вона була й яке вшановувала своєю увагою, тією ж мірою, якою воно вважало її своїм.

Якось недільного ранку наприкінці червня, коли повітря в Поконських горах особливо прозоре і там стоїть незвичайна тиша, Береніс вийшла на веранду котеджу, де сидів Ковпервуд, переглядаючи фінансовий звіт однієї зі своїх компаній, і міркував про справи. Він приїхав на кілька днів перепочити. Стосунки їхні були тепер не настільки далекими, як раніше, і вона трималася в його присутності невимушено та весело. Загалом він їй подобався. З невимовно чарівною усмішкою, що грала у неї на губах, збираючи крихітні зморшки на носі і в куточках очей, вона зронила:

— Зараз я спіймаю пташку.

— Що зробите? — перепитав Ковпервуд, піднімаючи голову і прикидаючись, що не розчув.

Він жадібно стежив за кожним її рухом. На ній було ранкове плаття, все у фальбанках, що якнайкраще пасувало до того мрійливого світу, в якому вона жила.

— Пташку, — відповідала вона, безтурботно струснувши головою. — Адже вже червень, і горобці навчають своїх пташенят літати.

Френк, за хвилину до того занурений у фінансові розрахунки, немов за помахом чарівної палички, перенісся в інший світ, в якому птахи, трава та літній вітерець мали більшу вагу, ніж цегла і камінь, векселі й акції. Він устав і пішов за нею слідом по траві до заростей вільхи, де горобчик у глибині показував своєму пташеняті, як піднятися в повітря. Береніс спостерігала цю сценку ще з вікна своєї кімнати. Раптом Ковпервуд відчув, яке нікчемне місце в потужному потоці буття займають його власні справи, коли кожне створіння сповнене нестримної волі до жит-

тя, яку так пильно завважила Береніс. А вона вже бігла по галявині за пташенням, витягнувши вперед руки та часом граційно пригинаючись до землі, але пташення, ніяково махаючи крильцями, все ухиялося від неї. Раптом Береніс немов пірнула в траву, потім обернулася до Френка і з сяючим обличчям загукала:

— Ось, спіймала! Та він бореться зі мною, гляньте! Ах ти ж, яка краса!

Вона тримала пташення в жмені, так що голівка його ви-зирала між її великим і вказівним пальцями, і, сміючись, цілувала створіння і гладила іншою рукою. Береніс не так уже й любила птахів, її надихала краса життя та власна врода. Почувши відчайдушне цвірінькання пурхнувшого на гілку горобчика, вона насварилася:

— Ну чого ти галасуєш? Я його тільки на хвилинку взяла.

Ковпервуд засміявся.

— Цілком природно, що вона хвилюється, — сказав він.

— Вона ж чудово знає, що я йому нічого не зроблю, — заперечила Береніс так гаряче, начебто її слова були жартом.

— Невже знає? — здивувався Френк. — Чому ви так гадаєте?

— Тому що так воно й є. Вони чудово розуміють, коли їхнім дітям справді загрожує небезпека.

— Та звідки ж їм знати? — не вгамовувався Ковпервуд, зачарований і захоплений її примхливою логікою.

Ця панночка була для нього загадкою, він ніколи не міг сказати, що вона думає. Береніс на мить зупинила на ньому погляд своїх холодних синіх очей.

— Невже, по-вашому, в усіх цих створінь тільки п'ять почуттів? — Питання її прозвучало м'яко і зовсім не докірливо. — Ні, вони все розуміють. Ось і вона зрозуміла. — Береніс граційним рухом вказала на дерево, в гілках якого

тепер панувала тиша. Цвірінькання замовкло. — Зрозуміла, що я не кішка.

І знову чарівна глузлива посмішка пробігла по її вустах, зібрала в зморшки ніс і куточки очей. Слово «кішка» прозвучало в її вустах якось особливо виразно та ласкаво. Френк дивився на неї, і йому здавалося, що розумнішої за цю особу він ще нікого не бачив. Ось жінка, котра могла б заволодіти всім його еством! Якщо він зуміє зацікавити її собою, йому знадобляться всі його здібності, всі душевні сили. Які у неї очі — одночасно загадкові й ясні, привітні та холодно-проникливі. «Так, — здавалося, промовляли ці очі, — щоб заінтригувати мене, треба бути дуже цікавим!»

А тим часом вона дивилася на нього зі щирим інтересом. Її лукава посмішка служила тому запорукою. Так, це була не Стефані Плейто чи Рита Солберг. Він не міг просто поманити її пальцем, як Еллу Хаббс, Флоренс Кокрейн, Сесилію Гейгенін. Це була жінка самобутня, з душею, відкритою для романтики, для мистецтва, для філософії, для життя. Ні, завоювати її не легко.

А Береніс тим часом і сама стала все частіше думати про Ковпервуда. Він таки незвичайний чоловік. Так каже її мати, і газети постійно згадують його ім'я, відзначаючи кожен його крок. Через якийсь час вони знову зустрілися, цього разу в Саутгемптоні, куди вона приїхала з матір'ю. Френк, Береніс і ще один молодик, такий собі Грінель, пішли купатися. День був чудовий. На сході, на півдні та на заході перед ними стелилася поцяткована бризами синя морська широчінь, ліворуч від неї химерно височів рудуватий піщаний мис. Коли Ковпервуд побачив Береніс у блакитному купальнику і сандаликах, його боляче кольнула думка про вражаючу швидкоплинність життя — старе старіє, а молоде знову і знову приходить йому на зміну. У нього за плечима були довгі роки боротьби, поважний життєвий досвід, однак у найважливіших питаннях він не мудріший за цю двадцятирічну юнку з її допитливим розу-



мом і вибагливим смаком! Про що б вони не розмовляли, він не знаходив ні найменшої вади в її естві, — так багато вона знала, такі тверезі сентенції висловлювала. Правда, панночка була не проти похизуватися, але ж вона мала на це повне право. Грінель уже встиг набриднути їй, тому вона відіслала його геть і розважалася бесідою з Френком, котрий дивував її силою та цілісністю свого характеру.

— Знаєте, — зізналася вона йому, — з молодими людьми буває іноді жахливо нудно. Вони такі дурні. Подивившись на них — штиблети, краватка, шкарпетки, тростина, а більше нічого і немає. Взяти хоча б Грінеля — ходячий манекен і тільки. Розгулює живий костюм від англійського кравця і помахує паличкою.

— О, це я розумію, обвинувальний акт! — засміявся Ковпервуд.

— Ні, далєбі, — відгукнулася вона. — І нічого він не знає, у нього в голові тільки поло та зручний стиль плавання, та хто куди поїхав, та хто з ким одружується. Хіба це не нудьга?

Вона відкинула голову і зітхнула на повні груди, немов хотіла видихнути з себе всю цю нудьгу та дурість.

— Ви і йому це казали? — поцікавився Френк.

— Певна річ, казала.

— Тоді зрозуміло, чому у нього такий похмурий вигляд, — сказав фінансист, озирючись на Грінеля та пані Картер: вони сиділи поруч на пляжних стільчиках, Грінель зосереджено креслив по піску носакон черевика. — Цікава ви істота, Береніс, — продовжував він невимушеним тоном. — Ви часом на диво відверті та безпосередні.

— Не більше, ніж ви, якщо вірити тому, що про вас пліткують, — відрізала вона, пильно глянувши на нього. — Ну, в усякому разі, я не маю наміру себе силувати. Вже дуже він нудний. Ходить за мною по п'ятах, а мені він зовсім не потрібен.

Дівчина похитала головою і побігла по пляжу туди, де було менше тих, хто купаються, озираючись на бігу і немов закликаючи Ковпервуда: «Ну, а ви що ж відстаєте?» Схаменувшись, чоловік побіг слідом за нею швидким, молодим кроком і наздогнав супутницю у мілкій закритій бухті з чистою та прозорою водою.

— Гляньте! — вигукнула Береніс. — Рибки! Он, он вони!

Вона вбігла в воду, де, як срібло на сонці, гуляла зграйка колюшок, і стала ловити їх, як ловила пташеня, намагаючись загнати в калюжку, відокремлену від моря вузькою піщаною косою. Френк, немов якийсь десятирічний хлопчисько, старанно допомагав їй. Він із захопленням ганявся за рибками, одну зграйку впустив, зате іншу підігнав зовсім близько до берега і почав кликати Береніс.

— Ой! — втішилася вона. — Тут їх також багато. Хучій сюди! Женіть їх на мене!

Волосся її розліталось, щоки зарум'янілися, очі стали яскраво-синіми. Витягнувши руки, і вона, і Ковпервуд низько схилилися над водою, де п'ять-шість рибок металася та стрибали, намагаючись вислизнути. Підігнавши їх до самого піску, обидвоє одночасно зробили швидкий рух, і Береніс спіймала рибку. Френк схибив, але допоміг дівчині втримати рибку, яку вона схопила.

— Ах, яка вона чудова! — раділа юнка, хутко випрямляючись. — Як вона тремтить! Це я її спіймала!

Від захоплення їй не стоялося на місці, а Ковпервуд, мов зачарований, дивився на неї. Він знемагав від бажання сказати їй, наскільки вона прекрасна, наскільки вона люба йому.

— Чудова, — чітко промовив він, — тільки ви, Береніс.

З хвилину вона дивилася на нього, тримаючи рибку у витягнутих руках. Він бачив, що дівчина не знає, як поставитися до його слів. Багато чоловіків уже виявляли до неї перебільшену увагу. До компліментів вона звикла. Але тут

було інше. Юнка нічого не відповіла, тільки зиркнула на нього, і погляд її сказав: «Мені здається, зараз вам більше нічого не треба казати». Потім, бачачи, що він зрозумів, і збентежений, і схвильований, Береніс весело наморщила носик і сказала:

— Це — як у казці. Нече вона припливла до мене з іншого світу.

Ковпервуд зрозумів. До неї не можна наблизитися раптово. А тим часом щось таки пов'язувало їх — дружба, взаємна симпатія. Вони обидвоє це відчували. Але виховання в аристократичній школі, світські умовності, необхідність створити собі авторитет у суспільстві, консервативні погляди її знайомих — все це було дуже природне в ній. Будь він вільний, думала Береніс, вона б, звісно, вислухала його до кінця, тому що він, справді, дуже цікавий. Але так... А Френкові цього дня стало ясно, що Береніс — єдина жінка, з якою він би з радістю одружився, аби тільки вона погодилася.

#### 47. «АМЕРИКАНСЬКИЙ СІРНИК»

Після того як Ковпервуд, напустивши всім пилу в очі своєю пожертвою трьохсот тисяч на телескоп, отримав потрібні йому кредити, вороги його на час припинили, але тільки тому, що не вигадали ще способу розправитися з ним. Громадська думка, зворохоблена часописами, все ще була проти нього. Але термін його концесій закінчувався лише через вісім-десять років, а за цей час він міг набути незламної могутності. Оточивши себе інженерами, керівниками, юристами, Френк із блискавичною швидкістю будував тепер лінії своїх надземних доріг, одну за іншою. Одночасно він готував пастку ворожим йому чиказьким банкам, надаючи їм через Відера, Кафрата й Едісона он-кольні позики, щоб у разі кризи притиснути їх. Отримав-

ши в своє розпорядження величезну кількість акцій та облігацій і керуючись звичайним своїм правилом — не виплачувати більше шести відсотків дивідендів дрібним акціонерам, котрі не належать до числа засновників його компаній, Ковпервуд наживав скажені гроші. Коли траплялася нагода розподілити більший прибуток, він негайно випускав нові акції, продавав їх на біржі, а різницю клав собі в кишеню. З кас своїх незліченних компаній він забирав величезні суми під виглядом тимчасових позик, а потім, за його вказівкою, слухняні виконавці відносили їх на рахунок витрат на «будівництво», «обладнання» чи «експлуатацію». Словом, він, як досвідчений вовк, нишпорив гуцавиною, яку сам же і створив для себе.

Слабким місцем нового підприємства Френка — надземних доріг — було те, що перший час не доводилося чекати від них прибутків. До того ж надземні дороги почнуть конкурувати з його старими компаніями наземних міських залізниць і якоюсь мірою можуть навіть скоротити прибутки. А в акції цих компаній, як і в акції надземних доріг, у нього були вкладені величезні суми. Якщо з якоїсь причини курс різко знизиться, всі відразу захочуть збути ці папери з рук, від чого вони ще більше впадуть в ціні, і йому ж самому доведеться їх скуповувати, щоб врятувати становище. Боячись фінансових буревіїв і фінансових репресій, фінансист став нагромаджувати резерв у державні зобов'язання, який вирішив довести до восьми або навіть десяти мільйонів доларів. Він поставив на карту дуже багато і не хотів бути захопленим зненацька.

Коли Ковпервуд брався за будівництво своїх надземних доріг, не було ніяких підстав припускати, що в Америці найближчим часом може вибухнути фінансова криза. Але незабаром виникли непередбачені ускладнення. Це був час розквіту трестів, у всій їхній дутій пишноті. Вугілля, залізо, сталь, нафта, машинобудування і ряд інших найважливіших і найприбутковіших галузей промисловості

були вже «трестовані», а такі, як шкіряна, взуттєва, лино-мотузяна тощо, потрапляли в усе більшу залежність від спритних і нерозбірливих у засобах махлярів. У Чикаго Шрайхарт, Генд, Арніл, Меррил і ще з десяток таких же акул багатіли не по днях, а по годинах, стаючи на чолі все нових і нових монополій, бо дрібніші хижаки, котрим бракувало вільних коштів, задовольнялися крихтами з панського столу і незмінно запрошували їх у засновники.

Тим часом серед широких верств нації росло переконання, що нагорі засіла купка функціонерів-титанів без душі і без серця, котрі прагнуть закувати народ у ланцюги рабства. Жертви злиднів і невігластва, ці маси врешті-решт вхопилися за програму одного західного політичного діяча, котрий обіцяв їм порятунок від усіх негараздів, і з самовідданою вірою стали його підтримувати. Цей апостол, зауваживши, що золота в обігу стає все менше і менше, що гроші та кредити нації захопила в свої руки жменька монополістів-банкїрів, котрі розбишакують заради особистої наживи, побачив порятунок у тому, щоб збільшити кількість обігових грошей. Це, як він вважав, полегшить отримання кредитів і знизить позичковий відсоток. Срібло, яким рясніли надра Америки, мало карбуватися вільно, при цьому державі належало узаконити постійний паритет обох металів, виходячи зі співвідношення однієї вагової одиниці золота до шістнадцяти одиниць срібла. Тоді меншість ніколи не зможе більше закабалити більшість за допомогою грошей. Срібної монети буде стільки, що ні центральним банкам, ні фінансовим махлярам, котрі стоять на чолі цих установ, вже не вдасться встановити свою владу над грошовим ринком.

Це була, безперечно, утопія, мрія жалісливого серця, але вона породила запеклу боротьбу за керівні посади в уряді. Фінансова верхівка, боячись навіть подумати про те, на що могли наштовхнути народ теорії новоявленого політичного лідера, повела боротьбу як із ним, так і з тими

елементами Демократичної партії, які його підтримували. Рядові члени обох партій — ті голодні та спрагли, котрих завжди зневажала і та, й інша сторона — зустріли його як посланого небом рятівника, нового Мойсея, котрий прийшов вивести їх із пустелі злиднів і відчаю. Горе політичному вождю, котрий проповідує нову доктрину порятунку і за своїм м'якосердям пропонує панацею від усіх соціальних негараздів! Йому воістину уготований терновий вінок.

Ковпервуд, як і інші фінансисти, ставився вороже до цієї, на його думку, божевільної ідеї — підтримання паритету між сріблом і золотом законодавчим шляхом. Він називав це конфіскацією, конфіскацією багатства небагатих на користь більшості. Понад усе він боявся, як би зростаюче хвилювання не вилилося у відкриту класову боротьбу, в якій вкладники зазвичай розбігаються і люди ховають гроші в панчохи. Він одразу ж став згортати вітрила, здобуваючи тільки найнадійніші папери, а не такі надійні почав поволі збувати з рук.

Але для своїх поточних потреб Френкові доводилося часом позичати достатньо значні суми, і незабаром він помітив, що банки, пов'язані з його супротивниками в Чикаго й інших містах, погоджувалися видавати позики під заставу його акцій лише за неодмінної умови погашення їх на першу вимогу. Ковпервуд йшов на це, хоча і підозрював, що справа тут не чиста. Мабуть, Генд, Шрайхарт, Арніл і Меррил мають намір у скрутну годину вимагати повернення всіх позик і таким чином загнати його в глухий кут.

— Здається, я допетрав, чого домагається ця зграя, — сказав він якось Едісону. — Тільки вони не на того напали, мене не так легко захопити зненацька.

Френк не помилився в своїх підозрах. Ще на самому початку агітації за вільну чеканку срібла, задовго до того, як вибухнула гроза, Шрайхарт, Генд і Меррил, стежачи за кожним кроком Ковпервуда через своїх агентів і ма-

клерів, встановили, що той позичає де тільки можна — в Нью-Йорку, Лондоні, у декотрих чиказьких банкірів.

— Мені здається, — сказав якимось Шрайхарт своєму другові Арнілу, — що наш приятель у боргах, як у шовках. Він знахабнів. Це його будівництво надземних доріг поглинуло забагато капіталу. Восени будуть нові вибори, і він знає, що ми будемо боротися запекло. На електрифікацію старих ліній йому знову ж таки будуть потрібні гроші. Якби тільки дізнатися, як у нього йдуть справи, кому і скільки він заборгував, можна було б, мабуть, щось із цим зробити.

— Він безсумнівно заплутався, — погодився Арніл. — Історія з карбуванням срібла вже позначається на біржі — папери йдуть зі скрипом, а гроші залишаються в ціні. Вважаю, що наші тутешні банки мають давати йому за онкольними позиками скільки він забажає. А коли прийде час, ми припремо його до стіни. Добре б роздобути ще десь його векселі.

Пан Арніл промовив це без тіні роздратування чи сарказму. У важку хвилину, яка, можливо, вже не за горами, Ковпервудові пообіцяють порятунок, і його «врятують», за умови, що він назавжди покине Чикаго. А вони, в невисипущій турботі про рідне місто і добре ім'я можновладців, відберуть його власність і почнуть керувати нею на власний розсуд.

На своє нещастя, в той самий час панове Генд, Шрайхарт і Арніл самі опинилися втягнутими в одну невелику спекуляцію, для якої результати агітації за чеканку срібла могли виявитися фатальними. Справа стосувалася такого буденного предмета, як сірники, виробництво яких, як і виробництво багатьох інших предметів першої необхідності, було трестоване та приносило величезні прибутки. Акції «Американського сірника» вже котировалися на всіх

біржах, і їхній курс — сто двадцять доларів — тримався стійко.

Геніальна ідея об'єднати всі сірникові фірми в одну все-американську сірникову монополію зародилася в мізках двох приятелів, власників банкірсько-маклерської контори, панів Гелла і Стекпола. Пан Фінеас Гелл, німецький, схожий на тхора і дуже розважливий чоловічок, з рідкою жменькою пісочно-сірого волосся і завжди прищупленим правим оком — одна повіка в нього була частково паралізована — мав дещо незвичний, часом навіть зловісний вигляд.

Його компаньйон, пан Беноні Стекпол, в минулому візник в Арканзасі, а потім лихвар, чоловік величезного зросту, огрядний, хитрий і відважний, вирізнявся незвичайною силою волі та діловитістю. Не такий далекоглядний, як Арніл, Генд і Меррил, він з усім тим був достатньо спритний і винахідливий. У погоні за багатством він пнувся берега вже в поважному віці і тепер зі шкіри геть пнувся, щоб здійснити план, який розробив за допомогою Гелла. Натхненні думкою про майбутнє багатство, вони заволоділи контрольним пакетом акцій в одній сірниковій компанії, що дозволило їм вступити в перемовини з власниками інших фірм. Патенти та таємниці виробництва, що становлять власність окремих компаній, переходили в їхні руки, розширювалися виробництво та збут.

Але для здійснення свого задуму Стекполу та Геллу були потрібні кошти незрівнянно більші, ніж ті, які вони мали. Обидва були уродженцями західних штатів і тому перш за все стали шукати підтримки у західного капіталу. Вони звернулися до Генда, Шрайхарта, Арніла та Меррила, і значні пакети акцій за цінами набагато нижчими за номінал перейшли в руки цих панів. За допомогою отриманих таким шляхом коштів об'єднання сірникових підприємств просувалося доволі успішно. Патенти скуповувалися і тут, і там. «Американському сірнику» належало в недалекому



майбутньому заповнити Європу, а там, можливо, підпорядкувати собі і світовий ринок. Тим часом високим покровителям Гелла та Стеклола, кожному окремо й обидвом разом, спало на думку підняти курс акцій, придбаних ними по сорок п'ять доларів за кожную. Тепер ці папери торгувалися на біржі від ста двадцяти до трьохсот доларів. Якщо мрії про монополію збудуться, таке підвищення буде цілком виправдане. А якщо у них і виявиться деякий надлишок акцій сірничкового тресту, позиції якого здавалися тоді міцними, а плани на майбутнє — блискучими, то це їм ніяк не зашкодить. І ось вони нишком стали скуповувати «Американський сірник», сподіваючись незабаром нажити достатньо грошей на підвищенні курсу.

Однак така гра ніколи не залишається таємницею для інших фінансистів. Дехто з впливових біржовиків скоро відчув, що очікується різке підвищення акцій «Американського сірника». Ковпервуд дізнався про це від Едісона, добре обізнаного про всі біржові чутки та плітки, й обидва вони купили акцій на солідну суму, але з таким розрахунком, аби в будь-який момент без труднощів продати їх і навіть дещо на цьому заробити. У наступні вісім місяців акції «Американського сірника» повільно та неухильно підвищувалися в ціні, досягли значного числа в двісті доларів і далі лізли вгору. Коли курс зупинився на двісті двадцяти, Едісон і Ковпервуд продали свої папери, заробивши на цій операції близько мільйона.

Тим часом на горизонті збиралася давно очікувана гроза. Спочатку це була крихітна хмаринка, що до кінця тисяча вісімсот дев'яносто п'ятого року перетворилася на грізну хмару, а до весни дев'яносто шостого це хмаровиння зловісною пеленою затулило півнеба, готове ось-ось вибухнути бурею. Після того як у липні на посаду президента Сполучених Штатів висунули кандидатуру «апостола вільного карбування срібла», консервативні елементи та фінансові кола охопив страх. Те, що Френк завбачливо

зробив більше року назад, інші, менш далекоглядні підприємці, від штату Мен до Каліфорнії і від Мексиканської затоки до Канади, почали поспіхом робити зараз. Вклади вилучалися з банків, нестійкі та ненадійні папери викидалися на ринок. Шрайхарт, Арніл, Генд і Меррил раптово зрозуміли, що потрапили в халепу зі своїми величезними капіталовкладеннями в «Американський сірник». Маючи на руках ці акції, що випускалися на мільйонні суми, вони змушені були або підтримувати курс, або реалізувати їх із суттєвим для себе збитком. Позаяк багатьом акціонерам «Американського сірника» знадобилася тепер готівка, то з усіх кінців країни посипалися телеграфні розпорядження продавати акції на біржі Чикаго, де вони були вперше випущені в продаж і де на них, мабуть, існував попит.

Ініціатори спекуляції після низки нарад визнали за краще підтримувати курс. Панам Геллу та Стекполу, котрий офіційно очолював трест, дали вказівку купувати, а ті, своєю чергою, звернулися до основних акціонерів із пропозицією взяти свою частку додаткових акцій, пропорційну до вкладень. Генд, Шрайхарт, Арніл і Меррил, не в змозі впоратися із наростаючим потоком акцій, які вони мали приймати по двісті двадцять доларів, стали спішно закладати їх у банках по сто п'ятдесят доларів і цими грошми розплачувалися за додаткові партії, від яких не могли відмовитися. У результаті залежні від них банки виявилися завантаженими під зав'язку, над багатьма нависла загроза краху. Приймати ці акції в заклад вони були вже не спроможні.

— Ні, ні і ще раз ні! — рішуче заявив Генд по телефону Фінеасу Геллу. — Я не можу ризикувати більше ні одним долларом. Не можу і не хочу. Ваш план — чудовий. Я не гірше за вас розумію всі його вигоди. Але з мене досить. Не сьогодні, так завтра вибухне фінансова криза. Тому біржа й переповнена паперами. Я готовий захищати свої інтереси, але всьому є межа. Повторюю: жодна акція з тих,

що у мене зараз є, на ринок не потрапить, але більше відіяти я нічого не можу. Нехай інші учасники угоди захищаються, як уміють. У мене є інші, не менш важливі справи, ніж «Американський сірник», мені треба потурбуватися і про них.

Розмова з паном Шрайхартом увінчалася не більшим успіхом. Погладжуючи жорсткі чорні вуса, махляр уже прикидав подумки, чи не краще, поки не пізно, відступити, виручивши за свої акції скільки вдасться. Але він боявся гніву Генда та Меррила, в разі якщо з його вини «Американський сірник» покотиться вниз і на біржі Чикаго виникне паніка. Це був ризикований крок. Арніл і Меррил врешті-решт погодилися тримати акції, що були у них, але навідріз відмовилися прийняти ще хоча б одну. Нехай діє воля Бога.

Потрапивши в таку халепу, обидва поважних джентльмени — Гелл і Стекпол, природно, зажурилися. Не такі багаті, як їхні високі покровителі, вони могли втратити на цьому всі свої статки. А в бурю хороша будь-яка гавань. І ось Беноні Стекпол з'явився в конторі Ковпервуда. Він випробував уже всі засоби, а з впливових чиказьких капіталістів Френк був єдиним, хто не брав участі в афері з «Американським сірником». На самому початку, коли Стекпол ще тільки вів перемовини з Гендом і Шрайхартом, ті, правда, сказали йому, що відмовляються брати участь у справі, якщо до неї буде причетний Ковпервуд. Але це було більше року тому, а крім цього, Генд і Шрайхарт тепер відсторонилися, покинувши його з компаньйоном напризволяще. Вони не можуть бути на нього в претензії, якщо він звернеться до Ковпервуда, аби той не підвів.

Стекпол був високого зросту — шість із лишком футів — і важив двісті тридцять фунтів. Він постав перед Френком у солом'яному брилі, коричневому полотняному костюмі (на вулиці був кінець липня), з віялом із пальмового листа в одній руці і невеликою шкіряною валізою, в

якій лежали злочасні акції, — в іншій. Піт лив із нього градом, і думки були найпохмуріші. Йому загрожувало банкрутство, страхітливий крах. Якщо акції «Американського сірника» впадуть нижче, ніж двісті, доведеться закрити свою банкірсько-маклерську контору. У нього з Геллом стільки акцій на руках, що їхній дефіцит складе двадцять мільйонів доларів. А Генд, Шрайхарт, Арніл і Меррил разом узяті втратять мільйонів шість-вісім. Місцеві банки також, звичайно, постраждають, але не дуже сильно, бо, приймаючи в заклад «Американський сірник» по сто п'ятдесят доларів за акцію, вони можуть втратити лише різницю між цим номіналом і тією ціною, до якої акції впадуть.

Ковпервуд не без іронії глянув на Стекпола, котрий входив в його офіс. Він здогадувався, що привело сюди цього джентльмена. Ще кілька днів тому в розмові з Едісоном він передбачив крах «Американського сірника».

— Пане Ковпервуд, в цій валізі у мене п'ятнадцять тисяч акцій «Американського сірника», — почав Стекпол. — Вартість їхня за номіналом — півтора мільйона доларів, за сьогоднішнім курсом — три мільйони триста, але справжня їхня ціна триста доларів за кожну, а то й більше. Не знаю, наскільки уважно ви стежили за розвитком тресту «Американський сірник». Нам належать усі патенти на нові вдосконалені машини, які значно підвищують продуктивність праці. Більше того, цими днями ми укладаємо угоди з Францією й Італією на право користування нашими машинами та технологічними процесами, за це вони будуть платити нам по мільйону доларів річно. Ми ведемо також перемовини з Австрією й Англією. На черзі — інші країни. Не сумніваюся, що «Американський сірниковий трест» буде постачати своєю продукцією весь світ, незалежно від того, залишуся я на чолі його чи ні. Але агітація за чеканку срібла застигла нас, що називається, у відкритті

тому морі, і нам зараз нелегко буде перебороти шторм. Вступаючи з кимось у ділові стосунки, я завжди віддаю перевагу бути відвертим і хочу сказати не криючись, як ідуть справи. Якщо нам вдасться щасливо вибратися з цієї халепи, викликаної агітацією за срібло, то можна поручитися, що до кінця року наші акції будуть коштувати триста доларів. Так ось, я пропоную їх вам по сто п'ятдесят, за однієї умови: до грудня не викидати їх на ринок. Або ж, якщо ви не можете взяти на себе таке зобов'язання (тут Стекпол замовк і вп'явся очима в незворушне обличчя Ковпервуда), тоді, може, ви позичите мені по сто п'ятдесят доларів за акцію терміном щонайменше на тридцять днів, під десять, п'ятнадцять або скільки вважатимете за потрібне відсотків.

При цьому новому доказі мінливості та слабкості всього земного Френк замислився і, склавши руки, став вертяти великими пальцями. Життя воістину сповнене знегод, а тут представлявся довгоочікуваний випадок поквитатися з тими, хто переслідував його. Якщо взяти акції в заставу по сто п'ятдесят і хутко частинами розпродати їх за двісті двадцять або навіть дешевше, «Американський сірник» накаже довго жити. А коли курс впаде до ста п'ятдесяти або нижче, можна буде задешево знову скупити їх, покласти в кишеню різницю, завершити угоду з паном Стекполлом, отримавши з нього ще й відсотки, і посміхнутися, як усміхається ситий кіт у дитячій казці. Все це було простіше простого і вимагало не більше зусиль, ніж сидіти ось так і вертяти великими пальцями.

— А дозвольте дізнатися, хто з чиказьких функціонерів, крім вас і пана Гелла, підтримував ці папери? — чемно поцікавився господар. — Я, безумовно, здогадуюся, але все ж хотілося б знати напевно.

— Чому ж, чому ж, будь ласка, — з готовністю відповів гість. — Пан Генд, пан Шрайхарт, пан Арніл і пан Меррил.

— Так я і припускав, — недбало зауважив Ковпервуд. — І що ж, вони не в змозі взяти у вас ці акції? Завантажилися по повній?

— Завантажилися, — понуро підтвердив Стекпол. — Але якщо ви приймете ці акції у мене в заставу, мені доведеться виставити умову, щоб жодна з них не потрапила на ринок. У кожному разі, до того часу, поки я сам не відмовлюся виконати свої зобов'язання. Знаю, що ви не ладнаєте з паном Гендом та іншими джентльменами, котрих я назвав. Але, як я вже казав, повторюю, я абсолютно з вами відвертий, — становище у мене зараз безвихідне, а в бурю хороша будь-яка гавань. Якщо ви погодитеся мене виручити, я прийму будь-які ваші умови та ніколи не забуду про надану мені послугу.

Із цими словами Стекпол розкрив саквояж і став одну за одною викладати на стіл перед Френком жовто-зелені довгасті пачки, туго перетягнуті товстою гумкою. У кожній було по тисячі акцій. Ковпервуд узяв одну з них і, ніби міркуючи, зважив на руці.

— Дуже шкода, пане Стекпол, — сказав він нарешті засмученим голосом, прикидаючись, що дійшов якогось рішення, — але я не зможу бути вам корисний. Мене самого зараз чекають вагомні платежі, та й узагалі я на біржі граю рідко. До джентльменів, котрих ви зараз назвали, я не маю ніякого зла. Усім не догодиш. Я б, звісно, міг, якщо б захотів, взяти у вас ці акції, дати вам гроші, а завтра ж спустити їх на біржі, але я цього робити не буду. Я б радий був вас виручити, і якби у мене була можливість протримати ваші папери у себе три-чотири місяці, я б охоче на це пішов. Але обставини склалися саме так... — Ковпервуд зі скорботним виглядом підняв брови. — Ви побували в усіх банкірів міста?

— В усіх без винятку.

— І що ж, ніхто не може прийти вам на допомогу?

— За теперішнього стану справ вони не в змозі взяти більше жодної акції.

— Сумно. Мені дуже шкода, пане Стекпол. Заждіть, а ви випадково не знайомі з паном Мілардом Бейлі або з паном Едвіном Кафратом?

— Ні, не знайомий, — відповів Стекпол, перед котрим знову зажеврила надія.

— І Бейлі, і Кафрат значно багатші, ніж багато хто припускає. У них часто бувають на руках значні суми. Чому б вам не спробувати щастя у них? А є ще й мій приятель Відер. Не знаю, правда, як у нього зараз із грошми. Але ви завжди можете застати його в банку Дванадцятого району. Цілком можливо, що він захоче взяти частину акцій. Статки у нього солідні, більше, ніж дехто вважає. Дивно, як вам ніхто не порадив звернутися до них. (Без вказівки Ковпервуда ні Бейлі, ні Кафрат, ні Відер не взяли б у Стекпола жодної акції, але той, звісно, не міг цього знати. Мало кому було відомо, що вони пов'язані з Ковпервудом.)

— Я вам надзвичайно вдячний і неодмінно побуваю у них, — запевнив його Стекпол, укладаючи в саквояж свої нікому не потрібні папери.

Френк був надзвичайно люб'язний — він викликав стенографістку, велів їй дізнатися для пана Стекпола домашні адреси Бейлі та Кафрата, які, безперечно, і сам чудово знав, і, послужливо повідомивши інформацію відвідувачеві, побажав йому на прощання всіляких гараздів. Заклопотаний маклер вирішив негайно навідатися не тільки до Бейла та Кафрата, але і до Відера. Однак не встиг Стекпол доїхати до контори Бейлі, як туди вже телефонував Ковпервуд.

— Це ви, Бейлі? Я ось із якого приводу, — сказав він, коли в трубці пролунав голос лісопромисловця. — Тут у мене тільки що був Беноні Стекпол, знаєте — банкірська контора «Гелл і Стекпол»?

— Так, знаю.

— Приніс п'ятнадцять тисяч акцій «Американського сірника», їхня номінальна вартість — сто доларів, курс на сьогодні — двісті двадцять.

— Так.

— Він хоче закласти все або частину по сто п'ятдесят.

— Так, слухаю.

— Ви, мабуть, знаєте, яка ситуація з «Американським сірником»?

— Ні, знаю лише, що вони неабияк спиналися вгору, хтось посилено грав на підвищення.

— Ну, тоді слухайте. Скоро вони покотяться вниз. «Американський сірник» має луснути.

— Он як...

— Хочу, щоб ви дали цьому пану позику в п'ятсот тисяч доларів, не більше, ніж по сто двадцять за акцію, а то і менше. З іншими порадьте йому звернутися до Кафрата або Відера.

— Так, але у мене зараз немає таких грошей. Ви, мабуть, жартуєте, — півмільйона! До того ж ви кажете, що «Американський сірник» ось-ось лусне.

— Я знаю, що у вас немає. Випишіть чек на «Чиказьку кредитну спілку», Едісон заплатить. А папери надішліть мені і забудьте про цю справу. Про решту я подбаю сам. Тільки в жодному разі не згадуйте моє ім'я і не показуйте, що зацікавлені в угоді. Давайте не більше, ніж по сто двадцять, чуєте? А то і менше. Ви знаєте моє слово?

— Певна річ.

— Якщо у вас буде час, заїжджайте потім до мене, я б хотів знати, чим скінчиться ваша розмова.

— Гарзд, — коротко погодився Бейлі.

Потім Френк зателефонував Кафрату та Відеру, з котрими у нього відбулася приблизно така ж розмова. Не минуло й півгодини, як усе вже було готове для прийому пана Беноні Стеклола. Позику йому дадуть під усі його акції по сто двадцять доларів за кожну або нижче. Чеки



будуть виписані відразу і при цьому на різні банки, а не тільки на «Чиказьку кредитну спілку». Він, Ковпервуд, сам простежить за тим, щоб за чеками сплатили без затримки, незалежно від того, чи є у Бейлі, Кафрата або Відера гроші на поточному рахунку. Всі закладені акції він розпорядився негайно ж прислати до нього в контору. Потім, подбавши про те, щоб ніде не відбулося затримки, і повідомивши банки, на які повинні були виписані чеки, що вони гарантуються ним самим або ще кимось, Френк став спокійно чекати, коли його поплічники принесуть акції, які він засуне в свій особистий сейф.

#### 48. ПАНІКА

Четвертого серпня тисяча вісімсот дев'яносто шостого року Чикаго, а за ним і весь фінансовий світ були приголомшені звісткою про крах «Американського сірникового тресту», акції якого вважалися однією з найстійкіших цінностей на біржі, і банкрутство його засновників — панів Гелла та Стекпола: дефіцит їхній обчислювався двадцятьма мільйонами доларів. Уже напередодні, об одинадцятій годині ранку чиказькі банкіри та маклери відчували щось лихе. Високий курс, на якому штучно підтримувалися акції «Американського сірника», і потреба в готівці спонукали власників пачками викидати ці папери на ринок у сподіванні реалізувати їх до того, як вони покотяться вниз. У сірій, схожій на фортецю будівлі біржі, що похмуро стояла в самому кінці Ла-Саль-стрит, панувало гарячкове збудження — немов хтось розворушив гігантський мурашник. Туди і сюди зі стурбованим виглядом походжали клерки, незрозуміло куди і навіщо поспішали посильні. Маклери, котрі розпродали напередодні весь наявний у них запас «Американського сірника», з'явилися задовго до відкриття біржі й одночасно з ударом гонга знову навпере-

бій пропонували значні партії по чотириста-п'ятсот акцій. Агенти Гелла та Стекпола, затерті в саму гущину тісного, крикливого натовпу, купували все, що пропонувалося, за курсом, який вони сподівалися підтримати. Самі ж Гелл і Стекпол безперервно теревенили по телефону та телеграфу не тільки з найпомітнішими підприємцями, котрих вони втягнули в цю спекуляцію, але й зі своїми клерками й агентами на біржі. Зрозуміло, що за такого стану справ обидвоє сиділи більш ніж похмурі. Гра проходила вже не плавно та гладко, як за часів високої кон'юнктури, й обидвом джентльменам довелося займатися всілякими малоприємними та дрібними справами. Бо тут, як, утім, і завжди в житті, широкий потік подій, потрапивши в тісню обставин, вирував і дрібнів. Де роздобути п'ятдесят тисяч, щоб сплатити чергову партію акцій «Американського сірника», що раптом звалилися на них? Це було все одно, що намагатися голими руками затулити пролом у греблі, що невпинно розростається, а за ним вирують розлючені хвилі.

Об одинадцятій годині пан Фінеас Гелл встав з-за великого письмового столу з червоного дерева та підійшов до свого компаньйона.

— Боюся, Бене, — сказав він, — що нам не впоратися. Ми стільком людям тут у Чикаго заклали наші акції, що тепер і не дізнатися, хто викинув їх на ринок. Але тільки руку даю на відсіч, що хтось, не знаю тільки, хто, навмисно руйнує нас. Ти не думаєш, що це Ковпервуд або хтось із тих, кого він нам засватав?

Стекпол, втомлений тривогами останніх тижнів, насилу стримував роздратування.

— Звідки мені знати, Фінеасе? — буркнув він і насупився міркуючи. — Не думаю. Мені здавалося, що вони не грають на біржі. А гроші мені так чи інак треба було діставати. Та зараз будь-який акціонер може злякатися,

пустити свої акції в продаж, і тоді — повний капець. Так, справи кепські!

І Стекпол, уже вкотре за цей ранок, провів пальцем під тісним комірцем і засукав рукава сорочки. Стояла задушлива спека, і він, прийшовши з вулиці, скинув маринарку та жилетку. В цю мить задзвонив телефон на столі у Гелла, сполучений із кабінкою агента фірми на біржі. Гелл підскаочив до апарата і схопив трубку.

— Ну, що у вас там? — спитав він сердито.

— Дві тисячі акцій «Американського» по двісті двадцять. Брати?

Маклер, котрий телефонував Геллу, в разі потреби подавав знак іншому службовцю фірми, котрий стояв на галереї, що оперізувала «копальню», тобто головну залу фондової біржі, а той, своєю чергою, сигналізував агенту внизу. Таким чином, позитивна чи негативна відповідь пана Гелла майже миттєво втілювалася в біржову угоду.

— Як бути? — спитав Гелл у Стекпола, прикриваючи рукою трубку і ще зловісніше, ніж зазвичай, примружуючи праве око. — Ще дві тисячі. І звідки вони тільки беруться?

— Це гаплик, — ледве вичавив із себе Стекпол. — Вище голови не стрибнеш. Я ось що скажу: будемо підтримувати курс двісті двадцять до третьої години дня. Потім полічимо наші ресурси та борги. А тоді я спробую щось вигадати. Якщо банки нам не допоможуть і Арніл із усією своєю бандою захоче ухилитися, ми збанкрутуємо, ось і все. Але, не спробувавши врятувати власну шкуру, я не здамся, хай йому грець! Нехай вони не допомагають нам, але...

Пан Стекпол не знав, що, власне, можна буде вигадати, якщо Генд, Шрайхарт, Меррил і Арніл не забажають ще раз ризикнути значною сумою грошей, але втрачав самовладання при думці, що ці панове навіть пальцем не ворухнуть, якщо вони з Геллом підуть на дно. Він знову перебалакав із Кафратом, Відером і Бейлі, але ті залишилися

непохитними. Пригнічений Стекпол насунув на лоба свій крилатий солом'яний бриль і вийшов надвір. У тіні було дев'яносто шість градусів за Фаренгейтом. Від асфальту, бруківки та тротуарів ішов сухий жар, як у турецькій лазні. Жодного подиху вітерця. Білувато-блакитне небо немов вигоріло від спеки, і залиті сонцем стіни високих будівель сліпили очі.

Пан Генд у своїй конторі, що займала мало не весь сьомий поверх у Рукер-бідлінг, знемагав від спеки й обтяжливих думок. Чоловік зовсім не такий уже скупий чи скнара, він, проте, з усіх земних бід найболючіше переживав власні фінансові невдачі. Занадто часто доводилося йому спостерігати, як сильних і не дурних людей через якісь випадковості чи прорахунки викидали на смітник, немов якийсь непотріб. Після зради дружини Генд майже нічим не цікавився, крім примноження свого капіталу, що складався з акцій та облігацій півсотні всіляких компаній. І всі ці компанії мали давати, давати, давати безперервно зростаючий прибуток, — всі до єдиної. Навіть думка, що котрась із них може потерпіти крах або спричинитися до збитків, викликала в Генда майже фізичне відчуття неспокою та невдоволення, щось схоже на душевну та моральну нудоту, яку він відчував до того часу, поки труднощі були, нарешті, подолані. Генд не вмів миритися з невдачами.

Тим часом становище з «Американським сірником» ставало настільки загрозливим, що могло будь-кого кинути у відчай. Не кажучи вже про п'ятнадцять тисяч акцій, які панове Гелл і Стекпол на самому початку відклали для себе, Генд, Арніл, Шрайхарт і Меррил придбали кожен по п'ять тисяч акцій із розрахунку сорок доларів за кожну, потім для підтримки курсу змушені були купити ще приблизно стільки ж за ціною вже від ста двадцяти до двохсот двадцяти доларів, причому знача частина була придбана по двісті двадцять. Сам Генд витратив майже півтора мільйона, і не дивно, що у нього на серці кішки

шкребли. У п'ятдесят сім років підприємець, котрий звик до постійного успіху в справах і котрий славився своїм безпомилковим комерційним нюхом, мимоволі починав боятися невдач або ударів долі. Будь-яка хиба може викликати небажані чутки про притуплення здібностей, про відсутність колишньої хватки.

Отже, цього спекотного серпневого дня Генд, сховавшись у себе в кабінеті, сидів у глибокому різьбленому кріслі з червоного дерева і потерпав від невеселих роздумів. Ще сьогодні вранці, передбачаючи неминуче падіння курсу, він готовий був викинути свої акції на біржу, але тут йому зателефонували Арніл і Шрайхарт, котрі запропонували зустрітися й обміркувати становище, перш ніж щось робити. Ні, завтра за жодних умов, якщо тільки Стекпол і Гелл не вигадують способу підтримати курс без його участі, він вийде з гри і покладе край усій цій історії. Генд міркував, як краще це зробити, аж тут з'явився Стекпол — блідий, засмучений і геть спітнілий.

— Ну, пане Генд, — промовив він утомлено, — я зробив усе, що в моїх силах. До цього часу Гелл і я підтримували курс. Ви ж знаєте, що сталося сьогодні вранці на біржі між десятою й одинадцятою. Наша пісенька відспівана. Ми віддали останній долар і заклали останню акцію. І мій статок і статок Гелла видали на це геть усе. Хтось із невідомих нам акціонерів, а може, й ціла група, вибиває ґрунт у нас із-під ніг. Чотирнадцять тисяч акцій із десятої ранку! Що тут можна додати? Ми нічого більше зробити не в змозі, якщо тільки ви, пане Арніл, та інші не погодитесь піти на відчутні жертви, ніж ішли дотепер. Якби ви могли між собою домовитися і взяти ще п'ятнадцять тисяч акцій...

Стекпол замовк, бо пан Генд загрозливо підняв товстий вказівний палець.

— Годі, — сказав він суворо. — Всьому є межа. Я особисто не ризикну більше жодним долларом. Краще викину всі

свої акції на ринок і візьму за них що дадуть. Упевнений, що і Арніл, й інші думають так само.

Вважаючи за краще діяти безпомилково, Генд заклав майже всі свої акції в різних банках, аби звільнити гроші для інших операцій, і ніколи б не посмів викинути їх разом на ринок, хоча б через те, що мав би сплатити банкам ту суму, за якою папери були прийняті в заставу. Але налякати Стекпола було варто. Останній сліпо вступився в пана Генда.

— Що ж, — сказав він, — тоді мені залишається тільки вивісити на дверях контори оголошення. Ми купили чотирнадцять тисяч акцій, підтримали курс, але платити за них не маємо чим. Якщо банки або котрийсь маклер нас не врятує, нам смерть.

Генд одразу зрозумів, що коли Стекпол виконає свій намір, то він втратить свої півтора мільйона, і завагався.

— Ви були в усіх банках? — поцікавився він. — Що вам сказав Лоренс із «Прері-Нейшнл»?

— Усі вони в такому ж становищі, як і ви, — жорстко відрубав Стекпол. — Не хочуть і не можуть нічого більше взяти. В усьому винна ця клята агітація за вільне карбування срібла. Папери — цілком надійні. Через кілька місяців вони себе виправдають. Це безсумнівно.

— Ви так вважаєте? — кисло зронив пан Генд. — Усе залежить від того, що буде в листопаді (він мав на увазі майбутні президентські вибори).

— Так, я знаю, — зітхнув пан Стекпол, переконуючись, що йому протистоїть не теорія, а вельми конкретна обставина. І, стиснувши здоровенний п'ястук, вигукнув: — Дідько би забрав цього пройдисвіта! (Стекпол мав на увазі «апостола срібла».) Все це через нього! Ну, раз нічого не можна вдіяти, то я, мабуть, піду. Спробую все ж таки втюхати комусь акції, які ми сьогодні купили. Якщо отримаємо за них по сто двадцять доларів, це буде хоч щось.

— Цілком справедливо, — зауважив Генд. — Бажаю вам успіху. Але я особисто розкидатися грошима більше не можу. Чому б вам не сходити до Шрайхарта чи Арніла? Я з ними бесідував, становище у них приблизно таке ж, як у мене, але якщо вони згодні обговорити проблему, то й я не проти. Зараз я, правда, не бачу ще жодного виходу, але, може, всі гамузом ми і знайдемо спосіб запобігти завтрашній розправі. Не знаю. Якщо, звісно, курс не впаде катастрофічно.

Пан Генд думав про те, що, можливо, вдасться змусити Гелла та Стекпола віддати всі акції, що залишилися у них, по п'ятдесят або навіть по сорок центів за долар. Тоді, якщо банки візьмуть у заклад ці папери у нього, Шрайхарта й Арніла і протримають якийсь час, поки не трапиться нагода більш-менш вигідно продати їх, вони відшкодують хоча б частину своїх збитків. Є надія, що місцеві банки все ж таки побояться послухатися наказу «могутньої четвірки», покряхтять, але знайдуть кошти. Але як все це зробити? Непросте запитання.

Шрайхарт так заповзято та наполегливо розпитував Стекпола, коли той зайшов до нього, що врешті-решт випитав у нього правду і про його візит до Ковпервуда. У Шрайхарта самого було пір'ячко на пискі, бо цього ж дня, потай від своїх компаньйонів, він збув на біржі дві тисячі акцій «Американського сірника». Цілком природно, що йому хотілося дізнатися, чи підозрюють про це Стекпол та інші учасники угоди. Тому він і провів такий ретельний допит останнього, а той, аби досягти своєї мети, охоче в усьому покався. На його думку, та обставина, що жоден із «четвірки» палець об палець не вдарив, аби його виручити, слугувало йому достатнім виправданням.

— Чому ж ви пішли до нього? — обурився Шрайхарт, зображуючи на обличчі подив і досаду, які він якщо й відчував, то зовсім з іншого приводу. — Адже ми із самого

початку домовилися: Ковпервуда за жодних умов до цієї справи не залучати. З таким же успіхом ви могли б звернутися за допомогою до нечистого.

Водночас він думав про себе: «Як це до речі!» Вчинок Стекпола міг служити не тільки ширмою для нього, Шрайхарта, і хитрої сьогоднішньої махінації, але, якщо на те буде воля «четвірки», і слушним приводом, щоб порвати з панами Геллом і Стекполом, котрі потрапили в тарапати.

— Річ у тім, що минулого четверга у мене було на руках п'ятнадцять тисяч акцій і треба було дістати під них гроші, — трохи зніяковіло і разом із тим зухвало розповідав Стекпол. — Ні ви, ні Генд, ні Арніл не захотіли ці акції взяти. Про банки і згадувати нема чого. Я про всяк випадок зателефонував Рембо, і він послав мене до Ковпервуда.

Насправді Стекпол подався до Френка з власної волі, але зараз це маленьке відхилення від істини йому здавалося вкрай необхідним.

— Рембо! — пирхнув Шрайхарт. — Поплічник Ковпервуда, як і всі інші. От уже знайшли до кого звернутися! Ну, тепер я чудово розумію, звідки взялися ці акції. Ковпервуд або його лакузи зрадили нас. Цього слід було очікувати. Він нас ненавидить. То ви кажете, що вичерпали всі можливості? І нічого більше не можете вигадати?

— Нічого, — понуро відказав Стекпол.

— Погано. Ви, безперечно, вчинили дуже необачно, звернувшись до Ковпервуда. Але подивимося, чи не можна ще якось зарадити справі.

У Шрайхарта, як і в Генда, був план: змусити Гелла та Стекпола віддати всі свої акції банкам за безцінь. Тоді, за допомогою певного тиску, можна буде переконати банки притримати папери, які він сам, Генд та інші заклали у них, до того часу, поки трест не буде реорганізовано на нових, прибутковіших засадах. Водночас Шрайхарт злився, що Ковпервуд, завдяки щасливому збігу обставин, знову, ма-



буть, зірвав банк. У тому, що сталося сьогодні на біржі, безсумнівно, замішаний цей покидьок.

Як тільки Стекпол пішов, Шрайхарт зателефонував Генду й Арнілу і запропонував зустрітися, а через годину всі троє разом із Меррилом уже сиділи в кабінеті Арніла, обсмоктуючи неприємну новину. До кінця дня цих джентльменів став усе більше і більше долати неспокій. Не те щоб збитки, пов'язані з крахом «Американського сірника», загрожували комусь із них банкрутством, але несприятливе враження від такої грандіозної афери — вартістю двадцять мільйонів доларів, тінь, яку воно могло накинути на їхнє добре ім'я та славу Чикаго як фінансового центру, — ось що їх лякало і змушувало задуматися. До того ж на цьому ще й нажився Ковпервуд. Генд і Арніл вилаялися крізь зуби, дізнавшись про витівку Ковпервуда, а Меррил, як завжди, дивувався його спритності. Він мимоволі захоплювався цим чоловіком.

Хто не пишається рідним містом! Серед членів будь-якої процвітаючої громади мало знайдеться людей, у грудях котрих не жевріло б це почуття, і найчастіше воно проявляється саме в скрутну хвилину. Четверо присутніх на зустрічі джентльменів не були в таких справах винятком. Шрайхарт, Генд, Арніл і Меррил брали близько до серця і добру славу Чикаго, і свою репутацію впливових функціонерів в очах фінансистів східних штатів. Самолюбство їхнє страждало від згадки, що створений ними найбільший трест, що не поступається за розмахом тим гігантам, які виникали в Нью-Йорку та деяких інших містах, спіткає передчасний кінець. Фінансовий світ Чикаго мав бути за можливості позбавлений такої ганьби. Тому, коли з'явився розпашілий і схвильований Шрайхарт і докладно розповів усе, що дізнався від Стекпола, його вислухали з напруженою увагою.

Була шоста година, сонце ще пекло щосили, але стіни будівель на протилежному боці вулиці вже забарвилися в

прохолодний сірий колір, а місцями на них лягали чорні плями тіней. В кімнату проривався міський гомін: пронизливі голоси хлопчаків-газетярів, котрі продавали екстрений випуск, кроки пішоходів, котрі поспішали додому, різкі дзвінки трамваїв — трамваїв Ковпервуда.

— Ось що я вам скажу, — вимовив нарешті Шрайхарт. — Ми занадто довго терпіли цього негідника і його втручання у наші справи. Зрозуміло, що ні Гелл, ні Стекпол не мали жодного права до нього звертатися. Вони і себе і нас підставили під удар, який і не забарився на нас упасти.

Пан Шрайхарт у своєму праведному гніві був уїдли-вий, холодний і неблаганний.

— Але будь-яка заможна людина з нашого кола, — провадив він далі, — звісно, вважала б своїм обов'язком попередньо порадитися з нами, надавши нам або принаймні нашим банкам можливість викупити ці папери. Нам пішли б назустріч, заради доброго імені Чикаго. За теперішнього стану справ Ковпервуд не мав морально-го права викидати ці акції на ринок. Він чудово знав, що це спричинить за собою крах «Американського сірника». Постраждає чи не все місто, але яке до цього діло Ковпервудові! Пан Стекпол запевняє, що у нього була тверда домовленість із цим махлярем, точніше, з тими особами, котрі діяли за його дорученням, що жодна акція «Американського сірника» з цієї партії не потрапить на ринок. А я беру на себе сміливість стверджувати, що в цю хвилину в сейфах цих панів не залишилося жодної акції. Я якоюсь мірою готовий ще вибачити бідоласі Стекполу, він справді перебував у дуже скрутному становищі. Але для шахрайської витівки Ковпервуда немає і не може бути жодних виправдань. Це — грабіжник із великої дороги, як я із самого початку і казав. І нам слід поміркувати про те, щоб покласти край його кар'єрі тут, у Чикаго.

Пан Шрайхарт витягнув товсті ноги, поправив м'який випрасуваний коміречень і провів рукою по коротких, жор-

стких вусах, в яких уже пробивалася сивина. В його чорних очах палала непримиренна ненависть до Френка.

І тут Арніл, здавалося б, без будь-якого зв'язку зі сказаним, спитав:

— А чи знає хтось із вас, яке зараз фінансове становище Ковпервуда? Всім нам відомо про його Північно-західну надземну дорогу і дорогу на Лейк-стріт. Крім цього, я чув, що він будує собі будинок у Нью-Йорку. Це також мало б влетіти йому в копійчку. «Чиказький центральний банк» надавав йому в різний час позики загалом десь тисяч так на чотириста. Але кому він ще винен?

— Він винен «Прері-Нейшнл» двісті тисяч, — поспішив повідомити Шрайхарт.

— Я чув і про інші позики, але не пам'ятаю зараз, хто його кредитував.

Пан Меррил, досвідчений дипломат, вишуканий і чепуристий, немов парижанин, неспокійно засовався в кріслі та глянув на своїх співрозмовників хитрим поглядом, який аж ніяк не свідчив про войовничі наміри. Хоча у нього також був зуб на Френка — той свого часу відмовився провести свою дорогу повз крамницю Меррила — він із цікавістю спостерігав за успіхами цього махляра, і йому неприємно було брати участь у якійсь змові проти нього. Однак, оскільки він уже був присутній на цій нараді, відмовчуватися не годилося.

— Мій фінансовий агент, пан Гілл, не так давно позичив пану Ковпервуду кількасот тисяч, — сказав він, нарешті, доволі нерішуче. — Ймовірно, у нього є чимало й інших боргів.

Пан Генд нетерпляче ворухнувся.

— Ковпервуд і Третьому національному та «Лейк-сіті» винен стільки ж, якщо не більше, — сказав він. — Я знаю, де він узяв ще півмільйона доларів, про які тут ніхто не згадував: у полковника Баллінгера двісті тисяч і стіль-

ки ж — у Ентоні Івера. Потім у «Торгово-скотопромисло- вому банку» ніяк не менше ста п'ятдесяти тисяч.

Арніл тут же полічив подумки, що Френк, таким чи- ном, заборгував за онкольні позики приблизно три міль- йони.

— Це — ще не всі дані, — сказав він вагомо та не- квапливо. — Нам слід побесідувати сьогодні ввечері з го- ловами правлінь наших банків і доповнити картину. Не хочу проявляти жорстокість стосовно будь-кого, але наше власне становище — дуже серйозне. Якщо не вживемо не- відкладних заходів, «Гелл і Стекпол» завтра збанкрутують. Всі ми, природно, боргуємо нашим банкам, і наш святий обов'язок у міру сил допомогти їм. Певною мірою тут по- рушена честь Чикаго і його репутація великого фінансо- вого центру. Як я вже казав пану Стекполу та пану Геллу, я особисто в цю справу більше нічого вкласти не можу. Ймовірно, і ви перебуваєте в такому ж становищі. У ре- альних умовах можемо тільки розраховувати на банки, а вони, мабуть, видали так багато позик під цінні папери, що тепер самі відчувають фінансові труднощі. В усіляко- му разі, так складається ситуація з «Лейк-сіті Нейшнл» і кредитною спілкою «Дуглас».

— Така ситуація майже з усіма банками, — додав Генд.

Шрайхарт і Меррил кивнули, підтверджуючи його слова.

— Наскільки я знаю, у нас немає ніяких зобов'язань пред паном Ковпервудом, — продовжував Арніл після ко- роткої, але багатозначної паузи. — Як справедливо вказав сьогодні пан Шрайхарт, він користується будь-якою на- годою, щоб нашкодити нам. Мабуть, він ще не зумів по- вернути банкам позики, про які тут згадувалося. Чому б не вимагати їх зараз? Це зміцнить місцеві банки, і тоді вони, ймовірно, зможуть прийти нам на допомогу. Втім, Ковпервуд зараз навряд чи спроможний погасити свою заборгованість.

Пан Арніл особисто не відчував до Френка особливої неприязні. Але Генд, Меррил і Шрайхарт були його друзями і бачили в ньому провідника фінансових кіл міста. Піднесення Ковпервуда, його наполеонівські замашки ставили під загрозу престиж Арніла. Він промовляв, ні на кого не дивлячись, і посилено тарабанив пальцями по столу. Решта трое, не зводячи з нього очей, напружено слухали, чудово розуміючи, куди він хилить.

— Блискуча, воістину блискуча думка! — вигукнув Шрайхарт. — Я — за будь-яку пропозицію, що дозволить нам позбутися цього суб'єкта. Як кажуть, немає лиха без добра. Якби не створилася тепер така ситуація, невідомо, скільки б нам ще довелося його терпіти. І в будь-якому разі вимога про повернення позик допоможе нам упоратися з труднощами.

— Вважаю цей хід правильним, — зауважив Генд. — На таких умовах я готовий підтримати Гелла та Стекпола.

— Я також не заперечую, — сказав Меррил. — Мені тільки здається, — додав він, — що будь-яке наше рішення не треба замовчувати.

— Що ж, давайте запросимо сюди банкірів, — запропонував Шрайхарт, — дізнаємося точно, скільки і кому винен Ковпервуд і які будуть потрібні суми на те, щоб підтримати «Гелла та Стекпола». Ось тоді ми і доведемо все до відома Ковпервуда.

Генд ствердно кивнув і зиркнув на свій великий, без смаку гравійований золотий годинник.

— Гадаю, — сказав він, — що ми, нарешті, знайшли вихід із становища. Пропоную також викликати Кандіша та Крамера (він мав на увазі голову і секретаря фондової біржі), а також Сімса з кредитної спілки «Дуглас», тоді ми швидко з'ясуємо все, що нам треба.

Вирішено було зібратися в бібліотеці Арніла. Задзвонили телефони, полетіли телеграми, на всі боки помчали посылні. Сателіти чотирьох фінансових світил і сторо-

жові пси місцевих казначейств скликалися, щоб докласти свою руку до цього прийнятого потай рішення, бо ніхто не сумнівався, що вони не посміють ослухатися.

#### 49. РАДА ОЛІМПІЙЦІВ

О восьмій годині вечора, коли мала відбутися нарада, весь фінансовий світ Чикаго неабияк розхвилювався. Не на жарт — самі панове Генд, Шрайхарт, Меррил та Арніл забили на сполох! Рівно о пів на восьму зацокали підкови, й елегантні, ошатні екіпажі, брязкаючи зброєю, стали під'їжджати до солідних особняків, щоб доставити звіди до будинку пана Арніла голову або щонайменше члена правління того чи іншого банку, котрі поспішали на виклик «могутньої четвірки». Такі видатні городяни, як Семюел Блекмен, колишній голова правління старої «Чиказької газової», а зараз — член правління банку «Прері-Нейшл»; Гадсон Бейкер, колишній голова «Західної газової компанії», тепер — член правління «Чиказького центрального банку»; Ормонд Рікетс, видавець «Кронікл» і член правління кредитної спілки «Дуглас»; Волтер Райз Коттон, колись впливовий комісіонер, а зараз — директор численних і розмаїтих підприємств, — усі прямували до вищезазначеної резиденції. Це була значна процесія серйозних, урочистих, глибокодумних і пихатих джентльменів, надзвичайно стурбованих тим, яке враження справить їхня поява і вигляд на всіх інших. Варто зізнатися, що ніхто так не хизується зовнішніми проявами багатства, як той, хто недавно його набув. Новоявлені багатії, котрі уособлюють собою силу капіталу та вважають себе стовпами суспільства, докладають усіх зусиль для того, щоб вселити до себе повагу хоча б власними манерами та поствою, якщо вони не мають у своєму розпорядженні для цього ніяких інших засобів. Отже, задушливого літнього

вечора всі вищезгадані особи і багато інших, загальним числом до тридцяти, з поважним виглядом підїхали в своїх екіпажах до великого комфортабельного особняка пана Тімоті Арніла. Сам господар ще не прибув і не міг зустріти гостей. Точно так само не з'являлися ще й панове Шрайхарт, Генд і Меррил. Настільки впливовим особам, може, і не треба було в таких випадках особисто вітати свою челядь. У цей час кожен із них ще перебував у себе в конторі і продумував заключні деталі спільно розробленого плану, який треба було піднести присутнім як якийсь раптове осяяння. Поки що гості мали розважатися самі. До їхніх послуг були вина та різні прохолодні напої, але їм, чесно кажучи, було не до того. Вішак для капелюхів порожнів, присутні чомусь вважали за краще тримати свої головні убори при собі. Вся ця компанія, розсівшись на вкритих чохлами кріслах, розставлених уздовж обшитих дерев'яними панелями стін, становила разом доволі строкате та цікаве видовище. Стекпол і Гелл, для гальванізації чийх трусів і були скликані ці високоврочисті збори, котрі не були присутні в залі засідання, але перебували в іншій частині будинку, звідки їх будь-якої миті можна було викликати, якби знадобилася їхня порада або пояснення. Пихаті та набурмосені, схожі на старих сов, сиділи тут ті, кого вважали найблискупішими фінансовими мізками міста, сиділи в тривожному передчутті краху, що насувався на них. До появи пана Арніла чувся лише стриманий гул голосів — йшов обмін останніми чутками.

— Та не може бути!

— Невже навіть до такого дійшло?

— Я знав, що справи у них похитнулися, але щоб до такої міри! Хто б міг подумати?

— Яка удача, що ми не тримали їхніх акцій! (Це можна було почути з вуст дуже небагатьох щасливців.)

— Так, становище серйозне.

— Що й казати!

— Ну й діла!

І ні слова осуду на адресу панів Генда та Шрайхарта чи Арніла і Меррила, хоча всім і кожному було зрозуміло, яку роль вони в усьому цьому відіграли. Проте чомусь вважалося, що ці джентльмени — благодійники, котрі скликали нараду не для того, щоб урятувати власні кишені, а з єдиною метою допомогти ближнім у важку годину. Раз по раз чулося:

— Пан Генд? О, це чудова людина, чудова!

Або:

— Пан Шрайхарт? О, це голова, так уже голова!

Або:

— Уже будьте певні, що ці люди не допустять жодних серйозних фінансових потрясінь у нашому місті.

І тут же один шепотів на вухо іншому, що за намовою декого з цієї четвірки багато банків стоять зараз перед загрозою втратити дуже значні суми готівкою або в паперах. Утім, чутки про те, що Ковпервуд зі своєю зграєю намагається отримати якусь вигоду з такого становища і що він узагалі причетний до цієї справи, ще не досягли нічиїх вух. Поки що.

Рівно о пів на дев'яту, з виглядом украй невимушеним і неофіційним, в залі з'явився пан Арніл, а слідом за ним, почергово Генд, Шрайхарт і Меррил. Один потирав руки, інший прикладав до чола хустку, але всі четверо намагалися в цих діткливих обставинах мати якомога більше впевненості і безтурботного вигляду. Серед присутніх знайшлося чимало добрих друзів і знайомих, із котрими треба було обмінятися привітаннями, дізнатися про здоров'я дружини та дітей. Пан Арніл із пальмовим листком замість віяла в руці, в добротному костюмі і білій шовковій сорочці в блідо-лілову смужку, був цілком свіжий і бадьорий. У його масивній шиї та потужному торсі було щось батьківсько-заспокійливе, щось надійне та патріар-



хальне. На круглій блискучій лисині дрібними намистинками сріблився піт. Пан Шрайхарт, навпаки, незважаючи на спеку, був сухий, прямий, твердий і немов витесаний із великого шматка якогось темного сучкуватого дерева. Пан Генд, котрий огрядністю та статурою дуже нагадував пана Арніла, але ще важчий і ще статечніший, одягнувся заради такого випадку в синій саржевий жакет і картаті штани кричущої, майже легковажної барви. Його червоне, апоплектичне обличчя було серйозне і разом із цим сяяло натхненням, наче він хотів сказати: «Мої дорогі діточки! Вас очікує важке випробування, але ми зробимо все, на що стане сили, щоб його полегшити». Пан Меррил зберігав гордовитий і ліниво-нудьгуючий вигляд — тією мірою, якою це допустимо для такого видатного комерсанта. Двоє-трое з присутніх дочекалися легкого потиску його блідої, холодної руки, іншим довелося задовольнятися мовчазним кивком або посмішкою. На частку пана Арніла, як найвидатнішого та найбагатшого з громадян Чикаго, випала честь (за загального одностайного голосування) зайняти монументальне крісло голови, що стояло на чолі столу.

Залою пробіг шепіт, коли пан Арніл, після наполегливого запрошення з боку пана Шрайхарта, пройшов уперед і зайняв згадане крісло. Всі інші впливові мужі також розсілися довкола.

— Отже, джентльмени, — почав пан Арніл сухо та діловито (голос у нього був дуже густий і хрипкий), — скажу коротко. Обставини, що змусили нас зібратися сьогодні тут, вельми незвичайні. Всі ви, вважаю, вже знаєте, що сталося з паном Геллом і паном Стекполом. «Американському сірнику» загрожує крах — і не пізніше як завтра вранці, якщо сьогодні ж не будуть прийняті якісь екстрені заходи. Ця нарада скликана з ініціативи правлінь деяких банків і окремих підприємців.

Пан Арніл промовляв неголосно і тримався неофіційного тону. Здавалося, ніби він, розлігшись у кріслі-гойдалці, веде інтимну розмову з кимось зі своїх друзів.

— Крах «Американського сірника», — заявив пан Арніл, — якщо нам не вдасться йому запобігти, поставить у надзвичайно скрутне становище як деякі банки, так і окремих власників акцій, і ми, вважаю, маємо вжити всіх заходів для того, щоб цього уникнути. Основними кредиторами «Американського сірника» є місцеві банки і дехто з наших комерсантів, котрі надавали цій фірмі грошові позики під заставу її акцій. У мене є точний список цих банків і приватних осіб, із зазначенням виданих ними позик — загалом на суму близько десяти мільйонів доларів.

Пан Арніл навіть не потрудився пояснити, де саме він міг видобути такий список. Із несвідомою зарозумілістю багатія та місцевого підприємця він спокійно поліз у кишеню, витягнув звідти якийсь папірець і поклав його перед собою. Всі були заінтриговані: чиї імена стоять у списку? Які суми? Чи має намір пан Арніл оголосити список?

— Тепер, — вагомо і розважливо продовжував пан Арніл, — хочу повідомити присутнім, що пан Шрайхарт, пан Меррил, пан Генд і я сам маємо певні вклади в цьому підприємстві і до сьогоднішнього вечора вважали своїм обов'язком — не стільки в наших особистих інтересах, скільки в інтересах банків, які брали акції «Американського сірника» як забезпечення, а також і в інтересах міста загалом — усіма можливими засобами підтримувати курс. Ми вірили в пана Гелла і пана Стекпола. Ми могли б діяти так і далі, якби мали хоч найменшу надію, що інші власники зможуть зберегти у себе акції, не зазнавши при цьому відчутних втрат, проте останні події переконали нас, що їм це навряд чи вдасться. Якщо раніше пан Гелл і пан Стекпол, так само як і представники деяких банків, мали підстави підозрювати, що якась особа, граючи на пониження, намагається вибити у них ґрунт з-під ніг, то

тепер це остаточно підтвердилося. Ми визнали за необхідне скликати сьогоднішню нараду, бо тільки наші об'єднані зусилля можуть у теперішніх умовах врятувати місто від вельми важких фінансових струсів. Акції будуть, як і раніше, викидатися на ринок. Можливо, Геллу та Стекполу доведеться частково ліквідувати своє підприємство. Одне безсумнівно: якщо до ранку не буде зібрана достатньо значна сума для покриття тих платежів, які мають виплатити завтра Гелл і Стекпол, їх чекає банкрутство. «Срібна агітація» непрямим чином зіграла тут, безперечно, свою роль, але основну причину всіх труднощів «Американського сірника» і важке фінансове становище, в якому всі ми опинилися, слід шукати в розкритих нами недавно шахрайських витівках однієї особи. Не вважаю за потрібне щось замовчувати. Все це — справа рук однієї людини, Ковпервуда. «Американський сірник» впорався б зі своїми труднощами і місту не загрожувала б зараз ніяка небезпека, якби панове Гелл і Стекпол не зробили фатальну помилку, звернувшись за підтримкою до цього махляра.

Пан Арніл зробив паузу, і пан Норі Сімс, найекспансивніший із усіх, обурено вигукнув:

— Ах, мерзотник!

Обурені ремствування пролунали як акомпанемент до його слів, і всі схвильовано засовалися на кріслах.

— Як тільки пан Ковпервуд отримав акції згаданої компанії у вигляді забезпечення під видану ним позичку, — чітко вимовив пан Арніл, — він негайно почав великими партіями викидати їх на ринок, незважаючи на прийняте на себе зобов'язання не продавати жодної акції. Ось чим пояснюється той ажіотаж, який спостерігався на біржі вчора та сьогодні. Понад п'ятнадцять тисяч акцій «Американського сірника» були викинуті на ринок, і є всі підстави припускати, що продає їх одна особа, а в результаті «Американський сірник» і панове Гелл із Стекполом опинилися на межі банкрутства.

— Негідник! — знову вигукнув пан Норі Сімс, навіть трохи підвівшись із місця. Кредитна спілка «Дуглас» мала чимало причин тривожитися за долю «Американського сірника».

— Яка безсоромність! — зарепетував пан Лоуренс із банку «Прері-Нейшнл», котрому падіння курсу загрожувало втратою трьохсот тисяч доларів на одних тільки прийнятих у заклад акціях. Цьому банку Ковпервуд, до слова сказати, був винен не менше трьохсот тисяч доларів за онкольні позики.

— Та вже будьте певні, що без його сатанинських підступів тут справа не обійшлася, — заявив пан Джордан Джулс, котрому ніяк не вдавалося досягти хоча б якогось успіху в своїй боротьбі проти Френка в муніципалітеті і хоч трохи просунути там справи «Загальночиказької міської». «Чиказький центральний», на чолі якого він стояв зараз, також був одним із тих банків, чиїми послугами Ковпервуд користувався вельми впевнено для отримання своїх позик.

— Шкода, що йому все ще дозволяють займатися своїми брудними справами в нашому місті, — зауважив пан Сандерленд След пану Двейну Кінгсленду, котрий сидів поруч із ним, члену правління банку, очолюваного паном Гендом.

Останній, так само, як і пан Шрайхарт, із задоволенням відзначав про себе враження, що справила на присутніх промова пана Арніла. А той знову порився в кишені і витягнув звідти ще один аркуш паперу, який також поклав перед собою на стіл.

— У таку хвилину, як зараз, — урочисто вимовив він, — ми маємо розмовляти відверто, якщо хочемо чогось добитися, а я вважаю, що далеко не все втрачено. Хочу запропонувати вашій увазі ще один список — тут перелічені позики, отримані паном Ковпервудом від деяких банків і дотепер ним не погашені. Я хотів би з'ясувати,

якщо ви вважаєте можливим оприлюднити його, чи не отримувала ця вищезгадана особа ще якихось позик, про які нам наразі невідомо?

І пан Арніл обвів усіх урочисто-запитальним поглядом. Негайно пан Коттон і пан Осгуд повідомили про певні позики Френка, що не потрапили в список пана Арніла. Тепер уже кожному ставало зрозуміло, до чого вже йдеться.

— Маю вам повідомити, джентльмени, — вів далі пан Арніл, — що я розмовляв із деякими нашими впливовими діячами, перш ніж скликати цю нараду. Вони цілком поділяють мою думку: позаяк банки мають гостру потребу зараз у готівці й оскільки ніхто не зобов'язаний боронити інтереси пана Ковпервуда, всі ще не погашені ним позики мають бути негайно затребувані, й отримані таким чином гроші спрямовані на підтримку тих банків і тих осіб, котрі зацікавлені в долі пана Гелла і пана Стекпола. Сам я не маю жодних ворожих почуттів до пана Ковпервуда, тобто, хочу сказати, що мені особисто він ніколи не робив зла, але, само собою зрозуміло, я не можу схвалити його дії. Додам: якщо не вдасться зібрати необхідну суму, щоб дати вам, джентльмени, можливість викрутитися, піде ще ряд банкрутств. Багатьом банкам доведеться витримати величезний наплив вимог про повернення вкладів. У такій ситуації, як зараз, головне — це виграти час, але ми, на жаль, уже позбавлені такої можливості.

Пан Арніл замовк і знову обвів поглядом збори. Відповіддю йому послужив гул голосів — обурені та лихі вигуки на адресу Френка.

— Правильно, так і треба, нехай тепер платить! — заявив пан Блекмен панові Следу. — Йому дуже довго сходили з рук всі його шахрайства. Час уже покласти цьому край.

— Що ж, схоже, що сьогодні це буде, нарешті, зроблено, — відповів пан След.

Слово взяв пан Шрайхарт.

— Вважаю, — сказав він, — що пану Арніду як голові необхідно запропонувати всім присутнім висловитися, щоб збори могли дійти до якогось рішення.

Тут піднявся пан Кінґсленд, високий, худий, із довгими вусами, і забажав дізнатися, як таке могло взагалі статися? Яким чином акції «Американського сірника» опинилися в руках Ковпервуда, і чи присутні точно впевнені в тому, що саме він і його зграя, а ніхто інший, викидають ці акції на ринок?

— Мені б не хотілося, — резюмував він, — вчинити несправедливість стосовно до будь-кого.

Тоді пан Шрайхарт попросив голову надати слово панові Стекполу, щоб той міг позбавити присутніх сумнівів. Частина акцій була визначена з повною достовірністю. Стекпол розповів усю історію своїх взаємин із Ковпервудом, і розповідь ця вразила збори і ще сильніше налаштувала всіх проти Френка.

— Просто дивуєшся, як це таким людям дозволяють у нас творити що заманеться, і тримаються вони при цьому так, наче їхня комерційна репутація чиста, як скельце, — сказав пан Васто, голова правління «Третього національного», звертаючись до свого сусіда.

— Вважаю, що сьогодні ми без труднодійдемо до одностайного рішення, — заявив пан Лоуренс, голова правління «Прері-Нейшнл», котрий вважав себе зобов'язаним Генду за різні послуги в минулому і в сьогоденні.

— Це той випадок, — додав пан Шрайхарт, весь час вичікуючи зручної нагоди, щоб висловити свої потаємні думки, — коли непередбачена зміна політичної ситуації породжує непередбачену кризу, а функціонер, про котрого мова, використовував цю кризу в своїх корисливих цілях і на шкоду всім іншим фінансистам. На добробут міста йому начхати. На фінансову рівновагу тих банків, які позичають йому гроші, йому також наплювати. Це —

виродок, авантюрист, і якщо ми не використаємо надану нам можливість показати наше ставлення до нього і до його махінацій, то зробимо дуже погану послугу і місту, і самим собі.

— Джентльмени, — сказав пан Арніл після того, як усі борги Френка були ретельно занотовані, — чи не вважаєте ви за доцільне послати за паном Ковпервудом та оголосити йому як про прийняте нами рішення, так і про те, що спонукало нас його прийняти? Вважаю, що всі присутні погодяться з моєю пропозицією. Пан Ковпервуд має про все знати.

— Так, так, безумовно, — підтвердив пан Меррил, котрий за цими доброзичливими словами ясно бачив важку палицю, занесену над головою Френка.

Генд і Шрайхарт презирнулися і тут же перевели погляд на Арніла. Вони помовчали, терпляче вичікуючи, чи не забажає ще хтось висловитися. Але позаяк охочих не знайшлося, Генд, котрий вважав, що Ковпервудові готують таємний і нищівний удар, зловтішно зронив:

— Ну що ж, можна його сповістити, звісно... Якщо ми зуміємо його знайти. Зателефонуємо йому — цього буде цілком достатньо. Нехай знає, що таке одностайне рішення всіх впливових фінансистів Чикаго.

— Правильно, — схвалив пан Шрайхарт. — Час йому дізнатися, що думають про нього і про його шахрайські витівки всі порядні та заможні люди.

Шепіт схвалення пробіг серед присутніх.

— Чудово, — сказав пан Арніл. — Енсоне, ви наче ближче за інших знайомі з ним. Може, зателефонуєте йому і запропонуєте приїхати сюди? Скажіть йому, що у нас екстрена нарада.

— Мені здається, що краще буде, якщо ви самі зателефонуєте йому, Тімоті, — заперечив пан Меррил.

Арніл, котрий не любив марнувати час, одразу ж підвівся та попрямував до телефону, встановленого на тому ж

поверсі, в невеликому відокремленому кабінеті неподалік від зали, де відбувалася нарада. Тут ніхто не міг підслухати його розмову з Ковпервудом.

Того вечора, сидячи у себе в бібліотеці та переглядаючи нові художні каталоги, Френк мимоволі не раз звертався думками до «Американського сірника», якому, як він розумів, на ранок загрожувало банкрутство. Через своїх маклерів та агентів він знав про нараду, що відбувалася в цей самий час у будинку пана Арніла. Вдень у нього вже побувало чимало банкірів і брокерів, стривожених можливим падінням акцій, під які вони видавали позики, а ввечері камердинер раз по раз доповідав, що пана Ковпервуда викликають до телефону. Телефонували Едісон, Кафрат, маклер Проссер, теперішній агент Френка на фондовій біржі, котрий замінив на цій посаді Лафліна, а також, що не можна не відзначити, дехто зі службовців тих банків, керівники яких перебували зараз на згаданій нараді. Якщо вищі посадові особи цих фінансових установ ненавиділи Ковпервуда, боялися його і не довіряли, то підлеглі аж ніяк не поділяли цих почуттів і намагалися шляхом різних дрібних послуг здобути його прихильність, розраховуючи згодом витягти з цього чималу для себе вигоду. Міркуючи над тим, як спритно одурив він своїх ворогів і якого завдав їм удару, Френк відчував глибоке задоволення і внутрішньо посміхався. У той час, як вони ламали собі голову, щоб знайти способи запобігти фатальним втратам, що загрожують їм на ранок, йому залишалося тільки підраховувати зиск. Коли все буде скінчено, він покладе в кишеню близько мільйона чистого прибутку. Ковпервуд не замислювався над тим, як жорстоко повівся він із Геллом і Стекполом. Вони все одно зайшли в глухий кут. Він їх довів до ручки, певна річ, але якби Френк не скористався цією нагодою, пан Шрайхарт або пан Арніл не зволікали б зробити те ж саме.



Думки про майбутню перемогу на фінансовому терені перемезовувалися у нього з думками про Береніс. На жаль, навіть мозок титана не позбавлений певних слабкостей і примх. Ковпервуд думав про Береніс удень і вночі. А якось він навіть бачив її уві сні! Часом Френк сміявся над собою — так заплутатися в тенетах якогось дівчиська, майже дитини, в шовковистій павутині її шафранового волосся! У ці дні, коли справи не дозволяли йому відлучитися з Чикаго, чоловік думав про неї невпинно: що вона робить, у кого буде гостювати там, на Сході? О, який він був би щасливий, якби вони були нині разом — поєднані шлюбними путами!

На біду, влітку, в Наррагансеті, Береніс стала не на жарт захоплюватися товариством такого собі Лоуренса Брексмара, лейтенанта морського флоту, котрий прибув із Портсмутської військово-морської бази у відпустку в Наррагансет. Ковпервуд, приїхавши туди ж на кілька днів, аби зайвий раз помилуватися своїм кумиром, дуже стривожився, коли йому представили лейтенанта Брексмара. Він мимоволі задумався про наслідки, до яких може призвести знайомство Береніс із цим молодиком. Дотепер думки про те, що у Береніс можуть з'явитися молоді шанувальники, якось не турбували його. Без тям заоханий, він не хотів думати ні про що, що могло б стати на шляху до реалізації його мрії. Береніс мала належати йому! Сонячний промінь, що втілювався в образі юної прекрасної дівчини, мав освітити і зігріти його життя. Але Береніс була така молода і така нестійка в своїх настроях, що часом Френк впадав у роздуми.

Як наблизитися до неї? Як себе тримати? Які знайти слова? Береніс аж ніяк не була засліплена ні його гучною популярністю, ні багатством. Вона галяла час серед людей, котрі займали вище становище в світі, ніж Ковпервуд, навіть не підозрюючи, якою мірою зобов'язана цим його щедротам. Придивляючись до Брексмара під час своєї

першої зустрічі з ним, Френк був змушений визнати, що молодий лейтенант доволі гарний, спритний і не дурний, а отже, його необхідно віддалити від Береніс. Спостерігаючи за Береніс і Брексмаром, коли вони шпацерували пліч-о-пліч, із залитої сонцем веранди на березі моря, Ковпервуд мимоволі зітхав, охоплений почуттям самотності. Невизначеність взаємин із Береніс часом ставала просто нестерпною. О, як йому хотілося знову бути молодим і вільним!

Ось які тривожні думки смутно бродили в його мозку, коли о пів на одинадцять знову задзвонив телефон і чийсь густий, неквапливий бас вимовив:

— Пане Ковпервуд? Це пан Арніл.

— Слухаю вас.

— Тут у мене зібралися всі найбільші фінансові діячі нашого міста. Ми обговорюємо питання про заходи, необхідні для запобігання біржовій паніці. Як вам, мабуть, відомо, Гелл і Стекпол опинилися у скрутному становищі. Якщо сьогодні їм не буде надана підтримка, завтра вони збанкрутують на двадцять мільйонів доларів. Усі ми вкрай стурбовані, звісно, не стільки майбутнім крахом цієї фірми, скільки тим, як він відіб'ється на стані банків і біржі. Все це, як я розумію, має прямий стосунок до позик, отриманих вами з різних банків. Особи, тут присутні, уповноважили мене просити вас, якщо вам буде завгодно, прибути на нашу нараду, щоб ми могли вирішити спільно, що зараз необхідно зробити. Якись дуже радикальні заходи треба прийняти до настання ранку.

Поки пан Арніл промовляв, мозок Френка працював, як добре відлагоджений механізм.

— А до чого тут отримані мною позики? — спитав він. Голос його звучав чемно. — Який вони мають до всього цього стосунок? Я не винен Геллу та Стекполу навіть півцента.

— Ми це знаємо. Але дуже багато банків обтяжені вашими зобов'язаннями. Існує думка, що частина ваших

позик, значна частина, має бути погашена, якщо... якщо сьогодні не буде знайдено якісь інші засоби для запобігання катастрофі. Ми вважали, що ви, ймовірно, захочете приїхати й обміркувати з нами це питання. Може, ви зумієте запропонувати якийсь інший вихід?

— Он воно що, — глузливо відказав Ковпервуд. — Ви вирішили пожертвувати мною і врятувати Гелла та Стекпола. Я вас правильно зрозумів?

Він примружився, немов пан Арніл стояв перед ним, і в очах Френка блиснув зловісний вогник.

— Ну, не зовсім так, — ухильно відповів пан Арніл. — Але якісь кроки ми ж маємо зробити. А тому, чи не вважаєте ви, що вам все ж таки краще прибути на нашу нараду?

— Дуже добре, — весело сказав Ковпервуд. — Я приїду. Такі питання телефоном, природно, вирішувати не слід.

Він повісив трубку і наказав приготувати кабріолет. Дорогою Френк радів своїй далекоглядності, яка спонукала його зберегти в надійних сейфах «Чиказької кредитної спілки» кілька мільйонів доларів у державних облігаціях, які приносили низький відсоток. Якщо доведеться, їх можна буде закласти. Панове змовники отримують, нарешті, можливість переконатися в тому, який він сильний і наскільки мало їх боїться.

Через кілька хвилин він під'їхав до будинку пана Арніла. У легкому літньому костюмі, зі солом'яним брилем, прикрашеним синьо-білою стрічкою, в модних черевиках із найтоншої шкіри, Ковпервуд здавався уособленням успіху й упевненості в собі. Увійшовши до зали, де відбувалася нарада, він окинув присутніх безстрашним, лев'ячим поглядом.

— Добрий вечір, джентльмени, — вимовив він, прямуючи до крісла, на яке йому вказав пан Арніл. — Гарненька погода для наради. Мені ще ніколи не доводилося бачити такої кількості солом'яних брилів, окрім як на чийось по-

хоронах. Наскільки я розумію, сьогодні ви зібралися тут, аби поховати мене. Отже, чим можу допомогти?

Він посміхнувся весело та чемно, і посмішка ця на устах будь-кого іншого не забарилася б викликати у відповідь сміх. Але на устах Френка вона означала усвідомлення своєї сили та переваги і викликала у відповідь тільки гнів і відверту ненависть, які відбилися на обличчях більшості присутніх. Ніхто не відповів на його привітання, чутно було тільки роздратований скрип крісел. Ті, хто знав його особисто, як, наприклад, панове Меррил, Лоуренс чи Сімс, обмежилися лише недбалим кивком і вельми недружнім поглядом.

— Що ж, я слухаю вас, джентльмени, — сказав гість, порушуючи зловісне мовчання, що панувало в залі, і поглянув на Генда, котрий демонстративно відвернувся від нього, і Шрайхарта, котрий втупився в стелю.

— Пане Ковпервуд, — спокійно почав пан Арніл, анітрохи не збентежений самовпевненим виглядом свого ворога, — як я вже казав вам, ця нарада скликана з метою запобігти, якщо це виявиться можливим, загрозливій завтрашній біржовій паніці, що може спричинити дуже важкі наслідки. Гелл і Стекпол — на межі краху. Не погашені ними позики становлять значну суму — сім-вісім мільйонів доларів лише в Чикаго. Разом із тим у них є актив у вигляді акцій «Американського сірника» й іншого майна, цілком достатній, щоб вони могли протриматися за умови, якщо банки не зажадають негайного покриття заборгованості. Але, як вам, мабуть, відомо, акції зараз падають і банки гостро потребують готівки. Необхідно вжити термінових заходів. Досконально обміркувавши становище, ми одноставно дійшли висновку, що отримані вами позики — це та стаття активу, що може якнайшвидше бути реалізована банками. Пан Шрайхарт, пан Меррил, пан Генд і я до останньої миті робили все можливе, щоб запобігти катастрофі, але тепер нам стало відомо, що

хтось, отримавши в заставу від Гелла та Стекпола акції «Американського сірника», посилено викидає їх на ринок із метою посіяти паніку. У нас є кошти захиститися від повторення подібних вибриків (тут пан Арніл багатозначно зиркнув на Ковпервуда), але зараз нам потрібні гроші, а позики, отримані вами, — найбільші і ті, що найлегше реалізувати. Чи вважаєте ви можливим погасити їх не пізніше завтрашнього ранку?

Арніл замовк, не зводячи важкого погляду з Френка, і тільки легко моргаючи своїми колючими блакитними очиськами. А всі інші функціонери, наче зграя голодних вовків, в повній тиші пожирали очима свою жертву, на вигляд ще життєздатну, але вже явно приречену на заклання. Ковпервуд, чітко усвідомлюючи, якою ненавистю та ворожнечею він тут оточений, безстрашно озирнувся довкола. Він тримав у руках свого солом'яного бриля і недбало поплескував ним по коліну. Кінчики вусів чоловіка завзято та гордовито стирчали.

— Так, я можу погасити свої позики, — не задумуючись, відповів він. — Однак не раджу ні вам, ні будь-кому з присутніх вимагати, щоб я це зараз зробив.

У його голосі, незважаючи на безтурботний тон, яким були сказані ці слова, прозвучали загрозливі нотки.

— А чому, власне, поясніть, будь ласка? — спитав Генд, важко повертаючись на кріслі та похмуро зиркаючи на Френка з-під насуплених брів. — Ви, здається, зробили не дуже хорошу послугу Геллу та Стекполу?

Обличчя його збагряніло.

— А тому, — сказав Ковпервуд, усміхаючись і ніби не помічаючи натяку на його безчесну витівку, — а тому, що я знаю, навіщо скликано цю нараду. Всі ці джентльмени, котрі сидять, немов води в рот набравши, — просто пішаки у ваших руках, пане Генд, і в ваших, пане Арніл, пане Шрайхарт і пане Меррил. Я знаю, як ви спекулювали на акціях «Американського сірника» і скільки ви на цьому

втратили. А тепер, аби врятуватися від подальших втрат, ви вирішили принести мене в жертву. Так ось, майте на увазі, — тут Френк піднявся, і його ставна постать тепер височіла над усіма, — вам це не вдасться. Я не стану тягати для вас каштани з вогню, і скільки б ви не скликали своїх поплічників на наради, вам мене до цього не примусити. Хочете знати, що робити? Я вам скажу. Закрийте завтра вранці чиказьку біржу та тримайте її на замку впродовж кількох днів. Віддайте Геллу та Стекполу їхню частку або підтримайте їх, у вас чотирьох вистачить на це коштів. А ні, так знайдеться у ваших банках. Але якщо завтра хоч одна з узятих мною позик буде затребувана, перш ніж я забажаю оплатити її, я готовий випатрати всі банки в Чикаго. Ось тоді у вас справді буде паніка, така, яка вам і не снилася. Всього найкращого, джентльмени.

Гість вийняв із кишені жилета годинник, глянув на нього і стрімко попрямував до дверей, натягаючи на ходу капелюх. Він уже легко збігав широкими сходами, випередивши лакея, котрий поспішав униз, щоб відчинити перед ним парадні двері, коли в залі миттєве заціпеніння змінилося схвильованими, обуреними вигуками.

— Шахрай! — знову і знову гнівно вигукував Норі Сімс, обурений кинутим в обличчя присутнім викликом.

— Негідник! — вторив йому пан Блекмен. — Де він награбував грошей, щоб так із нами розмовляти?

Пан Арніл також був до глибини душі вражений нечуваною нахабністю Ковпервуда! Однак стримана лють останнього змусила його насторожитися: він чуттям розумів, що тут слід діяти обачно.

— Джентльмени, — сказав він, — гадаю, що нам слід вирішувати це питання з дуже холодним серцем. Пан Ковпервуд, мабуть, має на увазі якісь позики, які можуть бути затребувані за його вказівкою і про які мені особисто нічого невідомо. Перш ніж щось вчиити, треба дізнатися, в

чому тут справа. Може, хтось із вас повідомить нам додаткову інформацію?

Але ніхто нічого конкретного не знав, і, ще раз обмірковавши стан справ, всі дійшли висновку, що треба дотримуватися обережності. Позики, отримані Френком Алджерноном Ковпервудом, затребувані не були.

## 50. НЬЮ-ЙОРКСЬКИЙ ПАЛАЦ

Крах «Американського сірника» стався наступного ранку, і подія ця розбурхала все місто, навіть усю країну, і на довгі роки залишилася в пам'яті жителів Чикаго. В останню мить було вирішено не чіпати Ковпервуда, принести в жертву Гелла та Стекпола, закрити фондову біржу і тимчасово призупинити укладення будь-яких угод. Це мало до певної міри захистити акції від подальшого падіння і дати банкам днів десять перепочинку, впродовж яких вони могли привести до ладу свої справи, що похитнулися, і вжити заходів на випадок якихось несподіванок. Само собою зрозуміло, що всі дрібні біржові спекулянти, любителі ловити рибу в каламутній воді, котрі розраховували пожитися під час біржової паніки, скаженіли та репетували, але були змушені скласти зброю перед обличчям непохитного, як скеля, правління біржі, покірні йому і розгліній пресі та незламній спілці впливових банкірів, очолюваній «могутньою четвіркою». Голови правлінь банків урочисто заявляли, що це лише «короткочасні негаразди». Гендові, Шрайхарту, Меррилу й Арнілу довелося неабияк розщедритися, щоб захистити власні інтереси, а фінансова дрібнота одноголосно охрестила Ковпервуда, котрий святкував перемогу, «хижаком», «грабіжником», «піратом» і всіма іншими образливими прізвиськами, які тільки спадали їм на гадку. Крупніші функціонери були змушені визнати, що вони мають справу з гідним супро-

тивником. Невже Ковпервуд їх здолає? Невже стане вершителем доль у фінансових колах їхнього рідного міста? Невже він буде і далі безкарно знущатися над ними в очі і позаочі, і нахабно хизуватися своєю силою, виставляючи на посміховисько їхню слабкість перед лицем усіляких дрібнолюджів?

— Що ж, доведеться поступитися! — заявив Хосмер Генд Арнілу, Шрайхарту та Меррилу, коли нарада закінчилася й усі інші роз'їхалися по домівках. — Схоже, сьогодні нас побили, але щодо мене, то я ще не звів із ним порахунки. Сьогодні він переміг, та не вічно ж йому звитяжити. Я буду боротися до кінця. А ви, панове, можете приєднатися до мене або залишитися осторонь, як забажаєте.

— Годі, годі! — гаряче відгукнувся Шрайхарт, дружньо кладучи руку на плече Генда. — Весь мій капітал, до останнього долара, у вашому розпорядженні, Хосмере. Ясно, що цей пройдисвіт не вічно спочиватиме на лаврах. Я з вами.

Арніл, котрий проводжав їх до дверей, був похмурий і мовчазний. Чоловік, на котрого він ще недавно дивився згори донизу, дозволив собі образити його найбезцеремоннішим чином. Він не побоявся з'явитися сюди і диктувати свої умови фінансовим магнатам міста! Нахабний, самовпевнений, він висміяв їх усіх в обличчя і без зайвої балаканини послав під три чорти. Пан Арніл хмурився та лютував, відчуваючи своє безсилля.

— Подивимося, — сказав він своїм колегам, — що покаже час. Поки що ми зв'язані по руках і ногах. Ця криза підкралася несподівано. Ви кажете, Хосмере, що ще не скінчили з цим жевжиком? Ну, й я також. Тільки нам доведеться зачекати. Ми зламаємо Ковпервуда, позбавивши його підтримки в муніципалітеті, а цього ми доб'ємося, присягаюся!

Тут усі висловили подяку панові Арнілу за твердість і мужність, проявлені ним у таку важку хвилину. Адже куди не глянь, а їм усім на ранок треба було розпрощатися



з кругленькою сумою в кілька мільйонів доларів, аби оберегти себе і банки від остаточного краху. Енсон Меррил бачив, що відтепер йому доведеться вступити у відкриту боротьбу з Ковпервудом, але, незважаючи ні на що, цей чоловік навіть тепер викликав у нього захоплення своєю відвагою. «Яка зухвалість, яка впевненість у своїх силах! — думав пан Арніл. — Це — лев, а не людина, у нього серце нумідійського лева». І він по-своєму мав рацію.

Слідом за вищеописаними подіями в Чикаго настало певне затишшя, частково тому, що до нових виборів було ще далеко. Втім, стан цей понад усе нагадував збройне перемир'я між двома ворогуючими таборами. Шрайхарт, Генд, Арніл і Меррил зачалися та вичікували. Головною турботою Френка було не дати своїм ворогам вибити у нього з рук зброю на майбутніх виборах. Вибори в муніципалітет відбувалися в Чикаго щодва роки, а отже, до 1903-го, коли минав термін концесій Ковпервуда, вони мали відбутися ще тричі. Досі Френкові вдавалося долати своїх ворогів шляхом підкупу, інтриг і брехні, але він знав, що чим далі, тим важче буде йому підкуповувати нових райців. На місце догідливих, продажних депутатів, котрі зараз танцюють за його нотами, можуть бути обрані інші — якщо і не чесніші, то тісніше пов'язані з ворожим йому табором, і тоді домогтися продовження концесій буде нелегко. А від цього залежало все. Ковпервуд мав будь-що продовжити концесії на двадцять років, а ще краще — на п'ятдесят, аби здійснити всі свої гігантські задуми: зібрати колекцію творів мистецтв, збудувати новий палац, остаточно зміцнити свій фінансовий престиж, домогтися визнання в світі і, нарешті, увінчати все це союзом (в тій чи іншій формі) з тією єдиною, гідною розділити з ним престол.

Вельми повчально спостерігати, як честолюбство може заглушити всі інші порухи людської душі. Френкові вже

виповнилося п'ятдесят сім років. Він був казково багатий, ім'я його набуло популярності не тільки в Чикаго, але і далеко за його межами, й усе ж він не почувався біля мети своїх прагнень. Він ще не досяг тієї могутності, якою володіли деякі магнати східних штатів або навіть горезвісна четвірка найбільших чиказьких мільйонерів, котрі завзято примножували свій капітал і отримували казкові прибутки. Наживати гроші такими способами, як це робили вони, здавалося Френкові напрочуд нудним заняттям. Чому, питав він себе, йому вічно доводиться наштотуватися на такий шалений спротив, що він уже не раз бачив себе на межі загибелі? Чи не тому, що його вважають аморальним? Але ж і інші не кращі. Більшість людей аморальні всупереч релігійній догмі і дутій моралі, нав'язаній їм згори. Може, справа в тому, що він не вміє верховодити нишком, не пригнічуючи інших своєю особистістю, і занадто муляє всім очі? Часом він думав, що так і є. Всі ці людці, скуті умовностями, котрі отупіли від тужливої одноманітності свого життя, не могли пробачити йому його зухвалу поведінку, його безтурботну зневагу до їхніх законів, його впертого прагнення називати речі своїми іменами.

Зарозуміла ввічливість Ковпервуда багатьох дратувала, а багатьма сприймалася як відверта насмішка. Його холодний цинізм відштотувував від нього боязких. Якщо Френкові не бракувало віроломства, то в умінні носити маску та лестити він поступався багатьом. А головне — він не вважав за потрібне переробляти себе. Однак підприємець ще не досяг сповнення всіх своїх честолюбних задумів, не став ще фінансовим королем, не міг ще помірятися силами з капіталістами східних штатів — акулами Волл-стрит. А поки він не став із ними в ряд, поки не закінчив будувати свій палац, всім на заздрість і на диво, поки не створив свою колекцію, що прославить його на

весь світ, поки у нього немає Береніс, немає бажаної кількості мільйонів — як мало він ще досяг по суті справи.

Нью-йоркський палац мав, відбивши, як у дзеркалі, характер, смаки та мрії Ковпервуда, увінчати собою всі його досягнення останніх років. Смаки ж із роками змінюються. Ні модернізована готика його старого філадельфійського будинку, ні архітектурний стиль його особняка на Мічиган-авеню — традиційне наслідування французької середньовічної архітектури — не могли вже вдовольнити Френка. Тільки італійські палаццо епохи Ренесансу, якими він милувався під час своїх мандрівок Європою, відповідали тепер його розумінню пишної та величної резиденції. Фінансист хотів створити не просто житловий будинок на свій смак, а щось, розраховане на століття, — палац-музей, який увічнів би його в пам'яті нащадків. Після довгих пошуків йому вдалося, нарешті, знайти в Нью-Йорку архітектора та завоювати його довіру. Реймонд Пайн, гульвіса, гультай, марнотратник, був справжнім художником, із тонким чуттям до всього вишуканого та прекрасного. Удвох із цим мистцем Ковпервуд проводив дні за днями, міркуючи над найдрібнішими деталями свого майбутнього палацу-музею. Західне крило маєтку мала займати величезна картинна галерея. Скульптури й інші твори мистецтва гуртувалися в південному крилі. Обидва ці крила утворювали ніби літеру «Г», центр якої займала основна будівля, власне житловий будинок Френка.

Весь ансамбль будувався з бурого пісковика, багато прикрашеного барельєфами. Вже проводилися замовлення на мрамур, дзеркала, шовк, гобелени, рідкісні, коштовні сорти дерева для внутрішнього оздоблення кімнат. У головній будівлі всі покої розташовувалися з таким розрахунком, аби вікна виходили у внутрішній дворик або зимовий сад, оточений вишуканою колонадою з білого з рожевими прожилками алебастру. У центрі саду містився фонтан із алебастру та срібла, а вздовж східного муру пе-

редбачалося повісити жардиньєрки з орхідеями й іншими живими квітами. Освітлені вранішнім сонцем, вони мали створювати ефектну гру барв у цьому штучному раю. На другому поверсі одна з кімнат була облицьована найтоншим мармуром, що передавав усі відтінки квітучих персикових дерев. За цими прозорими мармуровими стінами переховувалося невидиме джерело світла. Тут, наче в променях ніколи не гаснучої зорі, мали висіти клітки із заморськими птахами, а між кам'яних лав витися виноградні лози, відбиваючись у дзеркальній поверхні штучної водойми, і звучати далекі, як відлуння, переливи музики. Пайн запевняв Ковпервуда, що коли той помре, ця кімната послужить бездоганим місцем для проведення виставок порцеляни, нефриту, виробів зі слонової кістки й інших художніх цінностей.

Френк уже почав перевозити своє майно в Нью-Йорк і вмовив Ейлін супроводжувати його. Неперевершений майстер у царині спритності та брехні, він із властивою йому безсоромністю запевняв дружину, що в Нью-Йорку вони заживуть зовсім інакше і навіть будуть прийняті в товаристві. Фінансист прагнув до подружнього життя з єдиною метою: зробити свій переїзд у Нью-Йорк якомога легшим і приємнішим. А потім він доб'ється розлучення або якимось іншим шляхом досягне поставленої мети.

Про ці плани Ковпервуда Береніс Флемінг, безумовно, й гадки не мала. Проте будівництво чудового палацу привернуло нарешті її увагу до фінансиста. Виявляється, цей холодний функціонер може бути разом із тим і поціновувачем прекрасного! До цього часу вона вважала Ковпервуда просто вискочкою, котрий з'явився із Заходу до них на Схід і, користуючись добротою її матері, намагається хоч трохи долучитися до світського життя. Але тепер те, що казала про нього пані Картер, котра звеличувала Френка на всі лади як людину неперсичну, з величезним майбутнім,

щодня отримувало нове й усе блискучіше підтвердження. Палац, про який верещали всі газети, буде воістину чимось незвичайним. Так виглядає, що Ковпервуди всерйоз вирішили проникнути в нью-йоркські салони.

— Шкода, що він не розлучився зі своєю дружиною, перш ніж затівати все це, — сказала якимось пані Картер доньці. — Боюся, що їх не стануть приймати. Якби біля нього була інша жінка, а не ця особа...

Пані Картер із сумнівом похитала головою, вона якимось раз бачила Ейлін у Чикаго.

— Ні, ні, йому потрібна не така дружина. У цій немає ні смаку, ні манер, — винесла вона свій вирок.

— Якщо йому так погано з нею, — задумливо промовила Береніс, — чому він її не залишить? Може, вона була б навіть щасливішою без нього. Це нерозумно — жити як кішка з собакою. Втім, якщо вона сама така пересічна, то їй, мабуть, не хочеться втрачати своє становище при ньому.

— Він одружився з нею років двадцять тому, — провадила далі пані Картер, — коли був, як я розумію, зовсім іншою людиною. Вона не те щоб дуже вульгарна, але їй бракує такту та розуму. Вона не в змозі зрозуміти, що йому треба. Ненавиджу ці нерівні шлюби, але, на жаль, вони зустрічаються на кожному кроці. Сподіваюся, Беві, що ти вийдеш заміж за чоловіка, котрий буде тобі більше пасувати. Втім, я готова бачити тебе за ким завгодно, аби тільки не за нетягою.

Цією бесідою й завершився сніданок у будинку на південній стороні Сентрал-парку. За вікнами між дерев миготіло озеро, виблискуючи золотом у сонячних променях. Береніс у зеленій сукні, оздобленій старовинним мереживом, переглядала світську хроніку в ранкових часописах.

— Так, звісно, вже краще бути нещасною з грішми, ніж без них, — зронила вона недбало, не підводячи голови.

Пані Картер з оboжнюванням дивилася на доньку, відчуваючи її зверхню перевагу. Що чекає її попереду? Чи встигне вона вдало вийти заміж? Дотепер вух Береніс ще не торкнулися чутки про те, яке життя вела її мати в Луїсвілі. Поки що ті, хто знав таємницю пані Картер, ставилися до цієї дами доброзичливо та тримали язика на припоні. Але як поручитися за всіх? Хіба не була вона на краю загибелі, коли на її шляху з'явився Френк?

— Мабуть, пан Ковпервуд не просто грошовий мішок, — задумливо промовила Береніс. — Більшість цих західних багатіїв такі нестерпно дурні та вульгарні.

— Моя любя! — із жаром вигукнула пані Картер, котра встигла стати найгарячішою прихильницею свого таємного покровителя. — Ти зовсім не розумієш його. Кажу тобі, це чоловік дивовижний і незвичайний! Світ ще почує про Френка Алджернона Ковпервуда. Адже хтось таки має займатися добуванням грошей! Без грошей, моя любя, також далеко не заїдеш! Одного гарного виховання ще мало. Вже я знаю, до чого може довести людину скрута... Бачила декого з наших друзів, котрі впали в нужду.

На риштуванні, що оточувало палац Ковпервуда, знаменитий скульптор працював зі своїми помічниками над грецьким фризом, що зображував німф у танці, оплетених квітковими гірляндами. Пані Картер і Береніс проходили повз і зупинилися подивитися. До них підійшов Френк. Вказуючи на висічені в камені фігури, він сказав, як завжди весело та невимушено, звертаючись до молоді дівчини:

— Скульптору варто було б взяти вас за зразок, тоді фриз краще б йому вдався.

— Ви лестите мені, — відповіла Береніс, уважно оглядаючи його своїми холодними синіми очима. — Фриз дуже гарний.

Не зважаючи на своє упередження проти Ковпервуда, Береніс починала думати, що він, як і вона, молитися згоден святині мистецтва. Френк дивився на неї мовчки.

— Цей будинок — усього лише музей для мене, — сказав він неголосно, коли пані Картер відійшла вбік. — Але я докладу зусиль, аби він був справді гарний. Якщо він не принесе радощів мені, то нехай принесе їх комусь іншому.

Береніс задумливо поглянула на чоловіка, і той посміхнувся. Вона зрозуміла: він хотів розповісти їй про свою самотність.

## 51. ВОСКРЕСІННЯ ХЕТТИ СТАР

Береніс Флемінг на гроші Ковпервуда провадила життя веселе та безтурботне, нітрохи не замислюючись над своїм майбутнім. Френк був щедрий.

— Береніс молода, — поблажливо-великодушним тоном запевняв він якось пані Картер, коли мова зайшла про долю її доньки. — Це — рідкісна, вишукана квітка. Тож нехай собі цвіте, не знаючи печалі. Потім вона вдало вийде заміж і відшкодує вам усі витрати, а ви — мені. Зараз же треба, щоб вона ні в чому не знала відмови.

І він підписував чеки з виглядом садівника-любителя, котрий вирощує дивовижну орхідею. Пані Картер, зі свого боку, дивилася на доньку, як на рідкісний витвір мистецтва, як на майбутню зірку нью-йоркських салонів. Вона готова була душу продати, аби лиш добре прилаштувати кудись свою дівчинку. Але для того, щоб жити на широку ногу, потрібні були гроші, і пані Картер віддалася на милість Ковпервуда, свідомо заплющуючи очі на те, що ставить цим і себе, і своїх близьких у дуже двозначне становище.

— О, які ви добрі! — не раз казала вона Френкові, і погляд її зволожували сльози вдячності. — Ніколи не думала, що на світі можуть бути такі люди, як ви. Але Беві...

— Естет завжди залишиться естетом, — обривав її Ковпервуд, — а я належу до цієї доволі рідкісної породи. Не хочу, щоб турботи торкнулися творіння такої досконалості, якою є ваша донька. Їй судилося велике майбутнє.

Помітивши в колі Береніс нове обличчя — лейтенанта Брексмара, — пані Картер повелася зовсім необачно: вона стала набридати доньці безупинними згадками про нього, намагаючись здобути її довіру. Безперечно, на Брексмара варто було звернути увагу. Нащадок старовинного роду, котрий займав високе становище в суспільстві (дуже цінна річ в очах Береніс). Він був молодий, видний, вродливий, недурний і навіть начитаний, в міру веселий і в міру меланхолійний, хвацько танцював і вирізнявся досконалими манерами. Береніс зустрілася з ним на балу, і молодий офіцер у гарній морській формі, котрий танцював із вражаючою легкістю, з першого погляду справив на неї враження.

— Ви чудово танцюєте, — сказала йому Береніс. — Можна подумати, що у вас бали змінюються балами, поки корабель носить вас хвилями океану.

— І навіть коли він іде на дно, — підтримав жарт лейтенант. — Шторм іноді набирає і до десяти балів, хіба ви не знаєте?

— О, який жахливий каламбур! — вигукнула Береніс. — Гірше нікуди!

— Зовсім ні. Можу вигадати й гірше.

— Але тільки не в моєї присутності, — заперечила дівчина. — Я все одно не стану слухати.

І вони продовжували пурхати, ковзати та кружляти. Після танців молодик знову підійшов до Береніс і сів поруч. Потім вони шпацерували під місяцем, і моряк розповідав супутниці про своє життя на кораблі, про свій будинок у південних штатах, про друзів і знайомих.

Пані Картер, котра вже помітила, що лейтенант весь вечір не відходить від Береніс, на ранок сказала доньці:



— Мені сподобався цей молодик, Беві. Я знаю декого з його родичів. Вони — з Кароліни. Він отримає великий спадок, бо сам — із дуже багатой родини. Ти, здається, справила на нього враження, дитинко?

— Не знаю, можливо, мабуть, так, — недбало відповіла Береніс, трохи розсерджена таким проявом материнської турботи. Їй подобалося плисти за течією, спостерігаючи за життям, наче крізь легкий примарний серпанок, і манера ставити крапки над «і» була їй не до душі. — Втім, мені здається, що він настільки поглинений своїми кораблями, що навряд чи може серйозно цікавитися чимось іншим. У нього на думці самі лиш крейсери.

Береніс скорчила глузливу гримаску, і пані Картер за-сміялася.

— Ах ти ж, пустунко! Немає чоловіка, котрий би не захопився тобою. То годі сподіватися, що лейтенант Брек-смар може тобі сподобатися?

— Що за дивне запитання? Чому ви це питаєте, мамо? Хіба настільки важливо, щоб він мені сподобався?

— Ні, ні, звісно! Жодної потреби в цьому немає, — по-спішила заспокоїти доньку пані Картер. Вона помовчала, збираючись із духом, перш ніж виконати те, що вважала своїм батьківським обов'язком. — І все ж, Беві, поміркуй про те, яка це прекрасна партія. Брексмар — із хорошої сім'ї, згодом буде дуже заможний. Ах, Беві, не хочу ква-пити тебе. Боронь мене Боже, зіпсувати тобі життя! Але прошу, подумай про своє майбутнє. Для тебе, з твоїми смаками та нахилами, гроші дуже важливі. А де ж їх узяти, якщо ти не вийдеш заміж за багатого чоловіка? Твій батько був такий безтурботний, а батько Ролфа — і того гірше.

І пані Картер глибоко зітхнула. Вперше в житті Береніс довелося задуматися над цим прозаїчним питанням, а за-одно і над лейтенантом Брексмаром. Чи мислимо це — взяти його собі в супутники життя, слідувати за ним по світу, може, навіть переселитися на Південь? Але скільки б вона

не думала, зважитися ні на що не могла. Настанови пані Картер тільки зіпсували всю справу, надавши їй якогось неприємного присмаку. Чесно кажучи, в ці миті роздумів думки Береніс не раз зверталися до Ковпервуда. Щось у цьому комерсантові, фінансистові та користолюбці привертало до себе Береніс. Їй пригадалися його слова про те, що новий будинок для нього — лише музей, пригадалося, як він мовчки подивився їй у вічі, і вона відразу збагнула значення його погляду. Майнула думка і про його багатство... Але Ковпервуд був старий, до того ж одружений, отже, нічого було про нього навіть думати. А Брексмар натомість — молодий і привабливий. Але як нетактовно з боку матері натякати їй, що вона має проявити до нього прихильність! Після цього Брексмар став їй майже неприємним. Невже ж їхні справи настільки кепські?

Тепер їй пригадалося багато, чому вона раніше не надавала значення. Так, незадовго до її зустрічі з Брексмаром вона гостювала в Реддінг-Гіллі, маєтку, що належить родині Корскейденів-Бетджерів на Лонг-Айленді, й якимось уранці сиділа з господинею дому у вітальні, звідки відкривався чарівний краєвид на затоку, що відсвічувала блакиттю далеко внизу.

Пані Фредеріка Бетджер, свіжа, гладка, білява, незворушно-спокійна, здавалася ожившим портретом роботи якогось фламандського майстра. У сріблясто-сірому шовковому капоті, зачесана за старовинною модою, вона займалася рукоділлям, тримаючи на колінах солоний кошачок зі зразками норвезьких вишиванок.

— Беві, — сказала пані Бетджер, — пам'ятаєте Кілмера Дьюелму? Він, здається, також був у Геггертів минулого літа, коли ви там гостювали?

Береніс за маленьким чіппендейлівським столиком писала лист і при цих словах підняла голову. Молодик, про котрого йшла мова, на мить постав перед її поглядом. Кілмер Дьюелма — високий, огрядний, претензійний,

одягнений із показною недбалістю і завжди за останньою модою, зі штучно розхитаною ходою, з ледачими важкими рухами, з товстими червоними щоками та безглуздим поглядом... Цей жевжик мав дивовижну здатність повторювати чужі слова найнесподіванішим і безглуздим чином. Молодший із двох синів Огаста Дьюелма, банкіра, підприємця, мультимільйонера, він готувався успадкувати непоганий капітал у шість-вісім мільйонів доларів. Торік у маєтку Гегґертів Кілмер Дьюелма не відходив від неї ні на крок.

Пані Бетджер із цікавістю зиркнула на Береніс і знову взялася за рукоділля.

— Я запросила його до нас на кінець тижня, — сказала вона.

— Справді? — ввічливо перепитала Береніс. — Буде ще хтось?

— Імовірно, — ухилилася від відповіді пані Бетджер. — А сам Кілмер, мабуть, не дуже вас цікавить?

Береніс усміхнулася. Цю посмішку можна було витлумачити як завгодно.

— Ви пам'ятаєте Клариссу Фолкнер, Беві? — спитала пані Бетджер. — Вона вийшла заміж за Ромулуса Геррісона.

— Так, пам'ятаю. Де вона тепер?

— Вони зняли на зиму замок Бріель в Арсе. Ромулус, безперечно, пришелепкуватий, але ж у Кларисси розуму стане на двох. Вона пише, що вони живуть на широку ногу. До них з'їжджаються вершки паризького та лондонського вищих товариств. Я така за неї рада, уявляю, яка вона щаслива тепер. А був час, коли її доля вселяла мені тривогу.

Береніс миттєво зрозуміла натяк, але не подала вигляду. Що ж, пані Бетджер має слухність. Кожен має вчасно потурбуватися про своє майбутнє. Береніс вперше відчула важке відчуття необхідності.

У п'ятницю, рівно опівдні, прибув Кілмер Дьюелма, з валізами, портпледами, торбами та саквояжами, з власним лакеєм і запеклим ентузіазмом до гри в поло та полювання — недугами, якими він заразився від своїх приятелів. Майстерно сформульований комплімент, який надходив нібито від Береніс і був тактовно піднесений йому пані Бетджер, спрямував його розсіяну увагу на дівчину, після чого та отримала запрошення поїздити верхи на Седлі-Рок.

— Ого! Я просто в захваті від того, що зустрічаю вас знову. Герґертів я не бачив вже цілу вічність. Ми там усе шкодували, коли ви поїхали. Ех! Особливо я, як ви знаєте. А тепер зайнявся поло, — куди б не поїхав, тягну із собою своїх поні. Хе! У мене їх три штуки, ціла стайня!

Береніс мужньо намагалася зберігати серйозність і проявляти інтерес. Її не покидало відчуття неспокою, переслідували невідчепні думки про замок Бріель, про прийоми Кларисси Геррісон. Уперше з'явилося відчуття, що час минає... Але поїздка верхи була нестерпно нудотною, розмова не клеїлася, титанічні спроби знайти спільну мову виявилися обтяжливими і не принесли жодної користі.

У понеділок Береніс не витримала і поїхала на весь тиждень у Моррістаун. Пані Бетджер, котра вміла розуміти без слів, тільки зітхнула. Її власний супутник життя також мало чим міг похизуватися, крім грошей, але що вдієш, треба ж якось влаштувати своє життя, і тим, хто наділений честолюбством, треба мати ще й багатство — успадковане чи здобуте власними кебетами. Якась спритна вульгарна дівуля підчепить цього Дьюелма, і тоді... Пані Бетджер вважала, що Береніс аж надто перебірлива.

Тепер старання пані Картер, котра ратувала за лейтенанта Брексмара, змусили Береніс згадати свою розмову з пані Бетджер. Зробивши несподіване відкриття, що вони з матір'ю не мають значних коштів і що тільки походження відкриває їм доступ у світ, Береніс відчула себе в якомусь

сенсі самозванкою. Це її дратувало, тривожило і безперестанку ятрило їй душу. Тепер панночка розуміла, чому їй ніколи не доводилося чути в світі розмов про своє багатство чи вловлювати за своєю спиною шанобливий шепіт, настільки втішний для кожної багаті спадкоємиці. Всі ці світські шалапути, ці самовдоволені, виряджені манекени, природно, віддадуть перевагу якійсь безмозкій ляльці з довгим банківським рахунком.

Береніс, розпечена сибаритка, закохана в розкіш, в успіх, котра прагнула наказувати, малювала собі власне майбутнє вільним від будь-яких життєвих турбот, що протікає в атмосфері поклоніння мистецтву. Але для такого життя були потрібні насамперед гроші, великі гроші. Разом із тим Береніс смутно плекала надію, що вона зустріне на своєму шляху чоловіка, котрий покохає її навіки, й, якщо він буде гідний її любові або хоча б поваги, вона вийде за нього заміж із радістю й охотою. Але де ж цей чоловік? Брексмар був дуже милий, однак тверезий, холодний розум Береніс вимагав іншого. Їй потрібен був чоловік сильний, рішучий, навіть нещадний, котрий би підкорив її своїй волі. Разом із тим дівчина розуміла, що слід бути розсудливою, робити ставку тільки напевно, без ризику програти.

Улітку в Наррагансеті Ковпервудові недовго довелося тривожитися через присутність лейтенанта Брексмара, позаяк юний моряк незабаром отримав термінове призначення і спішно відбув у Гемптон-Родс. Однак восени, коли Френк, облишивши всі свої розмаїті та складні справи, примчав із Чикаго в Нью-Йорк і з'явився в будинку на південній стороні Сентрал-парку, він, на свій превеликий жаль, знову застав там лейтенанта Брексмара. У повній парадній формі, бадьорий, стрункий молодий офіцер прибув, аби супроводжувати Береніс на бал. Його золоті погони виблискували, плащ на червоній шовковій підкладці майорів за плечима, кортик дзвенів на боці, юне обличчя,

увінчане високим морським кашкетом, сяло красою та свіжістю. Словом, лейтенант Брексмар здавався втіленням усеперемагаючої молодості.

Обставини склалися явно не на користь Ковпервуда. Раптом він гостро відчув свій вік поруч із манливою чарівністю юності, до того ж овіяною таким романтичним ореолом, і відчув себе зайвим. Френк жорстоко страждав у цю мить.

Береніс була чарівна в хмарі газових оборок і воланів. Сидячи в сусідній кімнаті й удаючи, що переглядає газети, Ковпервуд спостерігав у відчинені двері за нею і лейтенантом Брексмаром, і разів зо два навіть зітхнув потай. Та чи вдасться йому, навіть йому, при всьому його розумі та винахідливості, зашкодити природному перебігу подій? Чи зуміє він повернути до себе серце такої юної дівчини? Брексмар був молодий, гарний, мав чудові манери...

Того вечора, збираючись на бал, Береніс була надзвичайно весела. Життя так і било в ній ключем, в очах дівчини світилися мрії та надії. Френк поспішив попрощатися, пославшись на невідкладні справи, і поїхав. Але не справи були в нього на умі, коли, повернувшись до готелю, він занурився в роздуми. Чоловік пересічний, потрапивши в настільки делікатне становище, скоріше за все змирився б перед силою обставин і, перебуваючи під впливом таких високих, але старомодних мотивів, як лицарство, самопожертва тощо, поступився б дорогою молодості, втішаючись свідомістю виконаного обов'язку.

Але Ковпервуд не дивився на речі з таких високоморальних та альтруїстичних позицій. «Мої бажання — насамперед» — було його гаслом. Він не мав наміру складати зброю, поки залишалася хоча б найменша надія на успіх. Часом чоловік відчував, що між ним і Береніс виникало щось — ледь вловимі натяки на можливість зближення.

І це вселяло в нього впевненість, що він їй не такий уже й чужий.

Однак новою небезпекою, що виникла в особі лейтенанта Брексмара, не слід було нехтувати. Френк переконався в цьому після розмови з пані Картер. Якщо Береніс і не захоплювалася Брексмаром, то сам Брексмар шаленів від неї.

— Не встиг він виїхати, як почав бомбардувати доньку листами, — розповідала пані Картер. — Мені здається, він належить до такого типу чоловіків, проти котрих не може встояти жодна жінка.

— Дуже щасливий тип, — процідив Ковпервуд крізь зуби.

Пані Картер аж палала бажанням порадитися зі своїм покровителем. У Брексмара — прекрасне майбутнє і чудові зв'язки. Після смерті батька він успадкує величезні статки. А ну як її луїсвільські грішки впливуть назовні, що тоді? Чи не краще швидше видати Береніс заміж, поки не сталося якоїсь біди?

— Питання серйозне, — сказав Френк спокійно. — А ви впевнені, що вона кохає цього молодика?

— Ну, не знаю... сказати важко, але ж любов часто приходить пізніше. Береніс — не з тих, хто легко втрачає голову. Вона для цього — занадто розсудлива. Також вона розуміє, що їй потрібно влаштувати свою долю, а пан Брексмар — бездоганна партія. Я знайома з його родичами — Кліффорд-Портерами.

Ковпервуд насупив брови. Це просто нестерпно — стільки неспокою, стільки тривоги через якийсь дівча! Він відчував, що має будь-що заволодіти нею, хоча б для цього довелося її скомпрометувати. Він скоріше готовий був зганьбити дівчину, ніж поступитися іншому. Обставини, проте, позбавили Френка від реалізації такого похмурого задуму.

Перенесемося в залу ресторану в одному з великих нью-йоркських готелів. Час — північ. Ковпервуд запросив пані Картер, Береніс і лейтенанта Брексмара провести з ним вечір. Уся компанія приїхала сюди повечеряти прямо з опери. Френк виступає в ролі гостинного господаря і доброго, безкорисливого наставника. Обмізковуючи про себе різні способи, як позбутися небажаної для нього особи лейтенанта Брексмара, він тим не менше тримається вкрай ввічливо, чемно і з шанобливою увагою ставиться до Береніс. Фінансист вичікує, як Мефістофель. В опері він уважно спостерігав за пані Картер і Береніс, котрі сиділи в першому ряду ложі в сліпучих сукнях — чи не для того опера, щоб хизуватися гарнітурами? Пані Картер була в лимонно-жовтому шовку та діамантах, Береніс — в пурпуровому і блідо-рожевому, з перловим гребенем у волоссі. Лейтенант Брексмар, у розкішній парадній формі, базікав, реготав, хвалив виконавців, шепотів Береніс компліменти на вушко або, у вільну хвилину, звертав увагу Ковпервуда на когось із своїх знайомих.

З опери непогожими вітряними вулицями вони поїхали в готель «Волдорф», де для них був уже приготований столик, і Ковпервуд, замовивши вечерю, знову подумки повернувся до музики, яку вони щойно слухали. Це була «Богема», і він заговорив про смерть Мімі та скорботи Родольфо, втілених у безсмертних мелодіях Пуччіні.

— Цей штучний театральний світ, можливо, дуже далекий від життя справжніх художників і поетів, але драма, безумовно, дуже життєва, — зауважив Френк.

— Ось про це я не беруся судити, — сказав Брексмар серйозно. — Всі мої пізнання про богему взяті тільки з книг. «Трільбі», наприклад, і... — не вигадавши нічого іншого, додав: — У Парижі, ймовірно, можна познайомитися з цим світом ближче.

Він глянув на Береніс, шукаючи підтримки, і був винагороджений усмішкою. Панночка, безпосередня та



вразлива, слухаючи музику, забувала хвилинами про все. Захоплена красою мелодій, то веселих, то сумних, але таких, що завжди знаходили глибокий відгук в її душі, вона марила, впустивши руки на коліна, спрямувавши нерухогий погляд на сцену, а Брексмар і Ковпервуд дивилися на її тонкий профіль, на легко привідкритий, як у дитини, рот, і обидва відчували хвилювання та захоплення. Оговтавшись від своїх мрій, Береніс помітила, що за нею спостерігають, і якусь хвилину продовжувала зберігати ту саму позу, потім глибоко зітхнула, наче прокинувшись від сну. Зараз їй пригадалося це, а потім воскресло і відчуття, яке пробуджувала в ній музика.

— Мені дуже сподобалася опера, — сказала вона. — Не знаю, чи схоже це на життя художників і поетів, але на реальне життя це, безумовно, схоже. Справді, ця сумна історія краща та гарніша за сумні будні. Життя по-справжньому гарне лише тоді, коли в ньому закладена трагедія.

Вона зиркнула на Френка і зустріла його уважний допитливий погляд, потім перевела очі на Брексмара, і той у ту ж секунду побачив себе на капітанському містку, як він віддає розпорядження команді в момент спекотного морського бою. Ковпервудові також мимоволі згадалося, який тернистий був його шлях. Ну, в його житті, здається, нестачі в трагічному не було — таке життя могло б зацікавити Береніс.

— Не скажу, щоб мене так уже захоплювали трагедії, — заперечила пані Картер. — Сумні історії в книгах або на сцені наганяють на мене нудьгу. У житті і без того забагато драм.

Френк і Брексмар усміхнулися. Береніс задумливо роззиралася довкола. Переповнена людьми зала, де снують між столиками офіціанти, дзенькіт тарілок і келихів, що проривався крізь грім і гамір оркестру, — все це відволікало її увагу. Дівчина кивала й усміхалася знайомим, ко-

трі вітали її та Брексмара, ковзаючи цікавим поглядом по Ковпервудові.

Несподівано неподалік від їхнього столика, на порозі бару, виникла п'яна постать. Зім'ята манишка стирчала на грудях, накидка сповзала з плечей, циліндр був хвацько зсунутий набакир, очі налиті кров'ю, нижня губа гордовито випнута, і на всьому обличчі написано те безтурботно-нахабне і викличне «а мені море по коліна», настільки притаманне п'яним гулякам. Чоловік цей обвів залу каламутним поглядом і нетвердою ходою попрямував у бік Френка та його гостей. З усього було видно, що хильнув зайвого і не зовсім усвідомлює свої вчинки. Підійшовши ближче, новоприбулий зупинився, немов упізнавши когось із присутніх за столиком, ступив уперед — до цього часу він уже встиг привернути до себе увагу всіх присутніх — і з недбало-поблажливим виглядом поклав руку на оголене плече пані Картер.

— То це ти, Хетті! Як ся маєш? — вигукнув він, весело підморгуючи та посміхаючись. — Що ти робиш у Нью-Йорку, моя люба? Невже все ж таки покинула свій бізнес у Луїсвілі? Знаєш, що я тобі скажу? З того часу як ти нас покинула, у мене не було жодної пристойної дівчинки. Жодної! Якщо ти відкриєш будиночок тут, гукни мене. Згода?

Самовдоволено та поблажливо посміхаючись, він схилився над пані Картер, риючись у кишені свого білого жилета, шукаючи, мабуть, візитівку. Ковпервуд і Брексмар, для котрих сенс його слів був достатньо зрозумілий, одночасно схопилися на ноги. Пані Картер робила безуспішні спроби позбутися настирливого п'янички, коли офіцер — він стояв до нього ближче, ніж Ковпервуд, — схопив нахабу за плече. Два офіціанти, на чолі з метрдотелем, уже поспішали до їхнього столика.

— Що трапилося? Що накоїв цей джентльмен? — спитав метрдотель.

Але кривдник, кидаючи навколо зневажливі погляди, голосно зарепетував:

— Руки геть! Ви хто такий? Якого біса лізете не в свої справи? Гадаєте, я не тямлю, що базікаю? Спитайте її, вона мене знає. Правда, Хетті? Це ж Хетті Стар із Луїсвіля. У неї був найшикарніший будинок побачень у місті. Чого це ви всі схопилися? Я знаю, що роблю. Бачите, вона мене пам'ятає...

Він не тільки галасував, але і виривався, і до того ж дуже рішуче. Однак Ковпервуд і Брексмар за допомогою офіціантів утворили навколо ворохобника такий собі кордон і витіснили його з ресторану в коридор, а звідти — у вестибюль і негайно викликали поліцію.

— Негайно заарештуйте цього чоловіка, — зажадав Френк, як тільки з'явився полісмен. — Він грубо образив леді, мою гостю. Він п'яний і вкрай нахабно та непристойно поводитьсь в громадському місці. Вимагаю, щоб його притягли до відповідальності. Ось моя картка. Будь ласка, сповістіть мене, куди я маю з'явитися.

Чоловік простягнув візитівку полісмену, а Брексмар, котрий із войовничим виглядом розглядав незнайомця, сказав:

— Я б із превеликим задоволенням переламав вам кістки. Не були б ви п'яні, я б так і вчинив. Якщо ви — порядна людина і у вас є візитівка, прошу дати її мені. Хочу побесідувати з вами, коли протверезієте.

Він ступив до незнайомця, і Білз Чедсі з Луїсвіля побачив спрямований на нього холодний і дуже рішучий погляд.

— Гаразд, гаразд, капітане, — глузливо усміхнувся пан Чедсі. — Не турбуйтеся, у мене є картка. Зараз знайду. Можете навідатися до мене в будь-який час — готель «Букінгем», кут П'ятдесятої та П'ятої. Здається, я маю право розмовляти з ким хочу, коли хочу і де хочу. Затямили?

Він рився по всіх кишнях, продовжуючи протестувати, а полісмен стояв поруч і чекав, аби взяти його під варту. Позаяк пошуки не увінчалися успіхом, пан Чедсі заявив:

— Гаразд, біс із нею. Записуйте так. Білз Чедсі з Луїсвіля, штат Кентуккі, готель «Букінгем». Знайдете мене там будь-коли. Це — Хетті Стар, вона мене знає. Й я її ні з ким не сплутаю, будьте певні. Хіба я мало ночей провів у її будинку?

Брексмар готовий був кинутися на нього з п'ястками, але тут утрутився полісмен. Береніс і пані Картер усе ще сиділи за столиком у ресторані. Пані Картер була бліда, приголомшена та розгублена. Всі її спроби приховати істину виглядали жалюгідно та непереконливо.

— Ні, подумати тільки! — твердила вона знову і знову. — Яке нахабство! Який жах! Хто цей чоловік? Я вперше в житті його бачу.

Береніс також була збентежена та засмучена. Глузлива фамільярність, із якою цей гультай звернувся до її матері, ніяк не йшла у неї з голови. Який сором! Яка ганьба! Чи може бути таке, щоб людина, навіть захмеліла, могла припуститися такої помилки? Але цей негідник тримався так упевнено, так зухвало. Він анітрохи не зніяковів, коли у нього зажадали пояснень. Які жахливі речі він казав!

— Заспокойтеся, мамо, — сказала Береніс м'яко і з гідністю. — Все це дурниці, не звертайте уваги. Поїдемо додому. Удома ви відразу відчуєте себе краще.

Береніс покликала офіціанта та попросила його передати джентльменам, котрі з ними вечеряли, що вони їдуть.

Потім устала, відсунула крісло, що стояло на шляху матері, та подала їй руку.

— Ні, подумати тільки, яка образа! — бурмотіла пані Картер. — У публічному місці, в присутності лейтенанта Брексмара і пана Ковпервуда! Жахливо! Нечувано!

Вона продовжувала стогнати та бідкатися, коли Береніс вела її під руку. Панночка трималася з великою гідністю. Йдучи, вона окинула поглядом залу, обличчя її було презирливим і пихатим, але серце стискала холодна туга. Яка частка істини крилася в цих ганебних інсинуаціях? Чому з усіх дам, хто був у ресторані, цей п'яний скандаліст обрав саме її матір для своїх огидних причіпок? Чому мати її настільки розгублена, так занепала духом, якщо в його словах не було і крихти правди? Все це було дуже дивно, дуже сумно та дуже страшно. Що скаже світ? О, вона знала наперед, як зрадіють усі ласі до пліток, які почнуться розмови та пересуди. Вперше в житті Береніс відчула, що означає потрапити в категорію парій. Як це страшно!

Наступного ранку лейтенант Брексмар явився до поліцейського відділку, де перебував невдатний пан Чедсі, і заявив, що засадить йому кулю в живіт, якщо з його боку негайно не отримає задовільного вибачення, після чого в будинку № 36 на південному боці Сентрал-парку отримали такого листа, написаного на поштовому папері готелю «Букінгем» і адресованого пані Айра Джордж Картер: *«Мадам! Учора ввечері, перебуваючи в стані недозволеного сп'яніння, для якого не можна підшукати жодних виправдань, я, до свого безмірного розпачу, дозволив собі образити Вас і зачепити почуття Вашої доньки та Ваших гостей, в чому і приношу нині свої найщиріші вибачення. Неможливо висловити словами, як шкодую я про свої вчораїсні вчинки, яких, на жаль, зовсім не можу тепер пригадати. Варто мені напитися, як починаю лютувати та шукати сварок, і, мабуть, в одну з таких хвилин я дозволив собі зробити цю безпідставну заяву. У своєму шаленстві я прийняв Вас — із якої причини, мені невідомо — за якусь даму, котра користувалася в Луїсвілі неабиякою популярністю. Ще раз приношу Вам шанобливі вибачення та благаю забути мою ганебну й огидну поведінку. Не знаю,*

*чим міг би я загладити свою провину, але з радістю готовий виконати будь-яку Вашу вимогу. У надії, що лист Ви зрозумієте так, як він того заслуговує, тобто як смиренну спробу хоча б частково спокутувати свою провину. Залишаюся щиро Ваш, Білз Чедсі».*

Однак, перш ніж було написано та відправлено цього листа, лейтенанту Брексмару довелося пересвідчитися, що заяви пана Чедсі, образливі для честі пані Картер, на жаль, не позбавлені підстав. Білз Чедсі в п'яному стані лише проговорився про те, що добрих два десятки людей у тверезому розумі та при твердій пам'яті (не кажучи вже про луїсвільську поліцію) могли підтвердити будь-якої миті. Білз Чедсі спробував гарненько розтлумачити це Брексмару, перш ніж погодився написати згадане послання.

## 52. НЕ ДЛЯ ВАШИХ ОЧЕЙ

Наступного дня пані Картер, зблідла та змарніла, вручила Береніс послання Білза Чедсі, і та, уважно його прочитавши, дійшла висновку, що так вибачаються лише з міркувань запізнилої чемності, коли подумки залишаються при своїй думці. Пані Картер була явно збентежена. Вона протестувала занадто бурхливо. Береніс знала, що може дізнатися правду, якщо захоче. Але навіщо? Сама думка про це змушувала її здригатися. Та й яке право має вона судити свою матір?

Ковпервуд з'явився дуже рано і спробував надати події якнайбезневиннішого вигляду. Він розповів, як вирушив разом із Брексмаром у поліцейний відділок і зажадав, аби Чедсі притягли до відповідальності, й як Чедсі, котрий моментально протверезів після арешту, втратив усе своє нахабство і став принижено розсипатися у вибаченнях. Поглянувши на лист, який простягнула йому пані Картер, Френк вигукнув:

— Ось так! Він із радістю пообіцяв написати вам листа, щоб ми відпустили його додому та закрили справу. Брексмар наполягав на цьому листі. А я вважав, що буде досить, якщо суддя накладе на нього штраф. Чедсі був п'яний, тож нема навіть про що говорити!

У присутності Береніс Френк вдавав, що йому нічого більше невідомо, але, залишившись наодинці з пані Картер, одразу ж змінив тон.

— Плюньте на цю історію, вона яйця виїденого не варта, — владно сказав він. — Брексмар не вірить людям такого ґибу, а лист розвіє підозри Береніс. Тримайтеся, буцімто нічого не сталося, все залежить тільки від вас. Вигляд у вас уже надто пригнічений, моя люба. Так не годиться, ви видаєте себе з головою.

У душі ж гість утішився такому щасливому для нього повороту подій. Сталося саме те, що могло, ймовірно, відлякати лейтенанта. Проте Ковпервуд зажадав від пані Картер, аби та трималася впевнено, навіть зарозуміло, і та і справді повеселішала, що, втім, не завадило їй розридатися, як тільки вона залишилася сама.

Береніс зазирнула до неї в кабінет і, побачивши розпухлі від сліз очі матері, зауважила:

— Ах, мамо, будь ласка, годі! Як вам не соромно! Якщо не можете взяти себе в руки — їдьмо за місто, там відпочинете.

Пані Картер почала запевняти доньку, що все це — дрібниці, просто нерви розладналися. Але Береніс думала інакше: диму без вогню не буває. З Брексмаром після цієї події дівчина трималася люб'язно, але з прохолодою. Лейтенант приїхав наступного дня, щоб висловити своє співчуття, і тут же запросив Береніс на прем'єру. Вона була з ним мила, але молодик відчув її відчуженість. Панночка дала зрозуміти кавалерові, що інцидент із Білзом Чедсі вважає вичерпаним, але запрошення на прем'єру відхилила.

— Ми з мамою хочемо поїхати за місто на кілька днів, — зронила вона. — Якщо ви не поїдете до нашого повернення, ми, звісно, будемо раді вас бачити знову. — Береніс відвернулася, підійшла до залитого ранковим сонцем вікна, що виходило в парк, і почала оббирати засохлі листочки з кімнатних рослин, що стояли в кошиках на підвіконні.

Брексмар, вихований у душі сентиментального романтизму та перебуваючи в полоні гордовитих чарів дівчини, захоплений її чудовим умінням тримати себе в руках у настільки делікатних обставинах і зарозумілою готовністю відпустити його на всі чотири боки, відчув раптом, як це іноді буває, що його охоплює дивне хвилювання, якийсь нестримний шал, настільки ж несподіваний і незрозумілий для нього самого, як і для будь-кого, хто став би спостерігати цю сцену збоку. Ступивши вперед, він простягнув до Береніс руки з виглядом палким, захопленим і водночас шанобливим. Хвилюючись вигукнув:

— Береніс! Панно Флемінг! Не женіть мене геть. Не кидайте мене. Хіба я в чомусь завинив перед вами? Я люблю вас без тями. Що б не сталося, це не має стати між нами. Колись мені забракло духу зізнатися вам, але тепер не можу більше мовчати. Я покохав вас із першого погляду. Ви — найнезвичайніша дівчина на світі! Я знаю, що не гідний вас, але я люблю вас. Кохаю віддано та глибоко, я захоплений вами і шаную вас. Що б не казали чутки — правда це чи брехня — мені однаково. Прошу вас, будьте моєю дружиною. Я знаю, що не гідний розв'язати шнурки ваших черевичків, але у мене є гроші, а з вами я завоюю світ. О, Береніс!

І з цим мелодраматичним волянням лейтенант виструнчився, випростався на весь зріст, застиг на мить у цій позі і закінчив:

— Без вас мені краще не жити на світі. Скажіть, чи смію я сподіватися?



Велика майстриня у царині жестів, міміки, поз та інших різноманітних хитрощів своєї статі, Береніс секунду, не більше, міркувала над тим, що й як їй слід сказати та зробити. Вона аж ніяк не відчувала до лейтенанта таких палких почуттів, як він до неї, а думка, що темне минуле матері наче примушує її шукати порятунку в шлюбі, вразила самолюбство панночки. Вона розуміла, що вчинок лейтенанта продиктований лише доброчесними та позитивними спонуканнями, але не могла пробачити йому відсутність такту. Хоч би почекав трохи зі своєю пропозицією!

— Але ж ви, пане Брексмар, — сказала вона, стоячи напівоберта до лейтенанта та підіймаючи на нього замислений погляд, — ви не можете вимагати від мене негайної відповіді. Я вірю у вашу щирість. Та боюся, однак, що я чимось дала вам привід неправильно витлумачити мою поведінку щодо вас. Повірте, я цього не хотіла. Мені здається, вам краще не думати про мене. В усілякому разі, поки що. Якщо будете наполягати, я можу зараз дати вам тільки одну відповідь. Мені доведеться просити вас забути мене назавжди. Мені боляче казати вам це. Я не вмію висловити того, що зараз відчуваю, але, сподіваюся, ви мені вірите.

Вона замовкла — чарівне створіння, дуже розважливе, дуже далекоглядне... Самовладання ні на мить не зрадило її, хоча врешті-решт дівчина і справді почувалася зворушеною.

Тут лейтенант Брексмар уперше побачив, що має справу з абсолютно незбагненою істотою. Яка загадкова панночка! В цю мить вона здалася йому особливо бажаною, можливо, тому, що він збагнув, яка вона далека від нього. Як не дивно, але цьому молодому американцеві раптово спали на гадку острови Стародавньої Еллади, Кітера, похована під водою Атлантида, Кіпр із його храмом Афро-

дити... В очах Брексмара спалахнув вогонь, і зі щік утік рум'янець.

— Не можу повірити, що я зовсім байдужий вам, панно Береніс, — промовив він, насилу стримуючи хвилювання. — Ні, я відчуваю, що не байдужий вам. Але... — Закликавши на допомогу всю свою мужність, як і належить людині військовій, він додав: — Не стану вам більше докучати. Знаю, що ви розумієте мої почуття. Вони не зміняться ніколи. Адже ми розлучаємося друзями, чи не так?

Він простягнув їй руку, і Береніс подала йому свою, відчуваючи, що це рукостискання кладе край стосункам, які могли б стати ідилічним любовним союзом.

— Певна річ, що ми розлучаємося друзями, — сказала вона. — І сподіваюся незабаром знову побачити вас.

Коли лейтенант пішов, Береніс перейшла в сусідню кімнату, опустила в плетене крісло, встромила лікті в коліна, підперла підборіддя п'ястучком і замислилась. Яка сумна розв'язка дружби, настільки невинної та настільки чарівної. Отже, лейтенанта Брексмара більше немає. Вона його більше ніколи не побачить... І не забажає побачити... Чи не дуже прагнутиме цього в усілякому разі. На світі багато сумного, багато темного, навіть відразливого. О, так, життя починало відкриватися Береніс із доволі непривабливого боку.

Промучившись два дні зі своїми думками та відчуваючи, що вона більше не спроможна це витримувати, Береніс якось увійшла до матері в кімнату і спитала:

— Мамо, чому ви не хочете розповісти мені цю лув'євську історію? Все як є. Щоб я знала правду. Бачу, що вас щось гнітить. Чому не довіряєте мені? Я — вже не дитина. Скажіть мені правду, щоб я могла в усьому цьому розібратися і знала, як мені слід чинити.

Пані Картер, котра звикла грати роль серйозної, по-блажливо-величної матусі, була абсолютно вбита таким сміливим і рішучим учинком доньки. Вона відчула, що

паленіє, і по спині у неї побігли мурашки. Все ж пані вирішила збрехати.

— Кажу тобі, нічого не було, — хвилюючись, заявила вона. — Сталося якесь жахливе непорозуміння. Дуже шкода, що цього жахливого чоловіка не провчили як слід за те, що він насмілювався так образити мене, та ще й у присутності моєї доньки!

— Мамо, — наполягала Береніс, не зводячи з неї холодних синіх очей, — чому ви не хочете сказати мені правду? У нас із вами не може бути таємниць одна від одної. Може, я б зуміла вам допомогти.

І пані Картер, утямивши нарешті, що донька її — вже не дитя і не порожня світська кокетка, а цілком сформована жінка, холодна, котра усвідомлює свою перевагу, розважливо-співчутлива і куди проникливіша, ніж вона сама, кинулася в оббите строкатим кретоном крісло-гойдалку, витягла з кишені крихітну мереживну хустинку, прикрила очі рукою та розридалася.

— Я була в такому жахливому становищі, Беві, просто не знала, що робити! Полковник Джиліс порадив мені зняти цей будинок... Я хотіла дати тобі і Ролфові пристойну освіту, вивести вас у люди. Але те, що казав цей бридкий чоловік, — неправда. Все було зовсім не так. Полковник Джиліс і його приятелі хотіли, щоб я зняла для них парубоцьке помешкання... Ну, з цього і почалося. Я не винна, Беві. Мені просто треба було з чогось жити.

— А який стосунок мав до всього цього пан Ковпервуд? — поцікавилася Береніс.

Останні дні вона стала все частіше і частіше думати про нього. Він такий спокійний, розумний, енергійний, настільки впевнений в своїх силах. Чимось схожий на неї саму.

— Жодного, — запевнила пані Картер, войовничо піднявши голову.

Френкові вона віддавала значну перевагу перед іншими своїми друзями чоловічої статі. Він ніколи не штовхав її на погані вчинки, ніколи не користувався її будинком для себе особисто.

— Пан Ковпервуд тільки допоміг мені виплутатися з тарapatів. Це він порадив мені покинути будинок у Луїсвілі, виїхати на Схід і присвятити себе турботам про тебе і Ролфа. Він запропонував мені свою допомогу на той час, поки ви не станете на ноги, й я його послухалася. Ах, якби я не була така недосвідчена, не відчувала такого безглузлого страху перед життям! Адже твій батько і пан Картер вміли тільки смітити грішми і розтринькали все.

Вона скрушно зітхнула.

— Отже, у нас зовсім нічого немає, правильно, мамо? Жодних коштів, анічогісінько?

Пані Картер сумно похитала головою.

— І ми живемо на гроші пана Ковпервуда?

— Так.

Береніс мовчки дивилася у вікно, на парк, що розкинувся перед будинком. Невеликий ставок, гайок на пагорбі й альтанка у вигляді китайської пагоди біля його підніжжя здавалися вписаними в раму вікна, як картина. На пагорбі крізь дерева проглядали жовтуваті стіни великого готелю. Внизу, з вулиці, долинали дзвінки трамвая. Алеями парку рухалася низка ошатних екіпажів — вищий світ Нью-Йорка дихав повітрям у прохолоді вечірнього листопадового дня.

«Жебрачка, парія! — думала Береніс. — Потрібно вийти заміж за багатія? Звісно, якщо вдасться, але за кого? За лейтенанта Брексмара? Нізащо! Сильною особистістю його не назвеш, і до того ж він був свідком її ганьби. То за кого ж? О, їх чимало — пустоголових гульвіс, нероб, марнотратників! Чимало і впливових, тверезих, врівноважених, тупих, процвітаючих підприємців. І все це гамузом складає «суспільство». Колись вона зустріне, можливо,

справжнього чоловіка, але чи обдарує він її своєю увагою, якщо буде знати всю правду?»

— Ти порвала з Брексмаром? — спитала раптом пані Картер, і в голосі її прозвучали тривога, цікавість, надія на краще і покірність долі.

— Я не бачила його з того часу, — відказала Береніс, вирішивши з обережності збрехати. — І ще не знаю, чи захочу побачити. Мені треба подумати. Вона піднялася з крісла. — Але не турбуйтеся, мамо. Я б хотіла тільки влаштувати наше життя якимось так, аби не залежати більше від пана Ковпервуда.

Береніс пройшла до себе в спальню і, стоячи перед дзеркалом, почала перевдягатися. Її запросили на обід. Отже, останніми роками вони жили на гроші пана Ковпервуда. І вона, не замислюючись, смітила цими грішми та була така пихата, самовпевнена, горда, тримала себе з ним так зарозуміло... А він мовчав і тільки дивився на неї — пильним, допитливим поглядом. Чому? Це запитання було зайвим. Вона знала — чому. Так ось яку гру він вів! І яка ж вона була дурепа, що не втямила цього раніше! А мати? Підозрює, здогадується? Береніс схильна була в цьому сумніватися. «Який дивний, безглуздий, який страшний світ!» — міркувала Береніс. Їй згадалися раптом очі Френка, і вона здригнулася під цим важким поглядом.

### 53. ЗІЗНАННЯ В КОХАННІ

Цього дня Береніс уперше довелося серйозно задуматися над своїм майбутнім. У неї знову майнула думка про заміжжя. Але для цього треба було або покликати назад Брексмара, або вдатися до важкого та виснажливого полювання за кимось іншим, хто, можливо, ще менше відповідає її смакам. То чи не краще просто оголосити всім

друзям і знайомим, що втрата статків змушує її взятися за справу та самій заробляти собі на хліб? Вона буде викладати танці або стане професійною танцівницею. Й ось одного разу вона цілком незворушно оголосила про це дивовижне рішення своєї матері.

Пані Картер, котра звикла вести паразитичний спосіб життя і найменше думала про те, що гроші можна добувати працею, впала в ступор. Подумати тільки: її незвичайна Беві і вона сама, а за ними й її син, мають опуститися до простої, прозаїчної та вульгарної боротьби за існування! І це — після всіх її мрій! Вона зітхала і плакала нишком, потім написала Ковпервудові обережне послання, бажаючи його приїхати в Нью-Йорк і зустрітися з нею. Але тільки так, аби не знала Береніс.

— Може, ти все ж таки не будеш так поспішати? — несміливо запропонувала вона доньці. — У мене серце кров'ю обливається, коли думаю про те, що ти, зі своїми талантами, маєш опуститися до викладання танців. Ні, ні, Беві, що завгодно, тільки не це. Ти ж можеш зробити хорошу партію, і тоді відразу все влаштується. Адже я думаю не про себе. Я якось проживу, але ти...

Пані Картер була така нещасна, очі у неї стали зовсім страждальницькі. Береніс була зворушена проявом настільки гарячої материнської любові і не сумнівалася в щирості її почуттів. Але, Господи, скільки ж накоїла дурниць її матір! І ця ось жалюгідна слабка жінка покликана служити їй опорою в житті!

Френк, вислухавши скарги пані Картер, заявив, що все це — суцільне донкіхотство. Береніс просто зажурилася. Як можна залишати товариство, змінювати спосіб життя і губити свою чарівність професійною роботою заради грошей! Заспокоївши пані Картер, він поспішив у замський будиночок, знаючи, що застане там Береніс саму. Після історії з Білзом Чедсі панночка ретельно уникала зустрічі зі своїм покровителем.

Він приїхав у полудень, морозного січневого дня. Сніг, що пишно застеляв землю, іскрився і виблискував під золотими промінцями яскравого зимового сонця. Цього року вже з'явилися автомобілі, і Ковпервуд їхав у новенькому темно-коричневому лімузині з двигуном у вісімдесят кінських сил. Лакований кузов транспортного засобу виблискував на сонці. Френк був одягнений у важку хутряну шубу та круглу смушкову шапку. Він вийшов із автівки та подзвонив біля під'їзду.

— Привіт, Беві! Як ся маєте? А мама вдома? — спитав він, удаючи, що не знає про відсутність пані Картер.

Береніс спрямувала на нього свій холодний, відкритий, проникливий погляд і люб'язно, але стримано посміхнулася, відповідаючи на вітання гостя. У простому темно-синьому фартуху з грубої бавовняної матерії, які носять художники, з палітрою в руках, що переливалася всіма барвами веселки, вона писала пейзаж і міркувала. Роздуми стали її улюбленим заняттям останнім часом. Вона думала про Брексмара, про Ковпервуда, про Кілмера Дьюелма, перебирала в думці ще з півдюжини інших можливих претендентів на її руку, потім переносилася думками до сцени, танців і живопису. Дівчина бачила своє життя переплавленим наново. Часом їй здавалося, що вона вирішує якусь складну, заплутану головоломку, й як тільки вирішить її, все стане на свої місця, зіллється в стрункий і гармонійний візерунок.

— Будь ласка, сядьте, — сказала вона Френкові. — Сьогодні, здається, дуже холодно? Обігрійтеся біля каміна. Мама немає вдома. Вона поїхала в місто. Ймовірно, ви застанете її зараз на нашій міській квартирі. Ви надовго прибули до Нью-Йорка?

Колись весела, безтурботна, вона трималася люб'язно, але відчужено. Ковпервуд знову відчув, якою глибокою прірвою відокремила себе від нього Береніс. І ця прірва завжди існувала між ними. Френк знав, що Береніс краще

за інших розуміє його і навіть ставиться до нього із симпатією, і все ж таки у їхніх взаєминах постійно відчувався цей холодок. Може, їхньому зближенню заважали умовності? Або непомірне честолюбство дівчини? Або якісь вади в ньому самому? Ковпервуд губився в здогадах. Але так чи інак, щось віддаляло від нього Береніс, змушувало її бути з ним насторожі.

Френк оглянув кімнату. На картині, яку писала Береніс, був зображений запорошений снігом схил пагорба. Сам пагорб, що послужив їй моделлю, виднівся за вікном. На стінах були розвішані ескізи, тільки-но зроблені Береніс. Легкі, граційні танцюючі фігурки в коротких туніках... Ковпервуд перевів погляд на Береніс і зазначив про себе, що її незвичайний одяг дуже їй личить.

— А ви, як завжди, захоплені мистецтвом? — зауважив він. — Так, це — ваш світ. Ви не можете жити інакше. Ці ескізи — чарівні, — легким помахом руки, в якій він тримав рукавичку, Френк вказав на низку танцюючих фігурок. — Маю вам сказати, що я приїхав не до вашої матінки, Береніс. А приїхав до вас. Пані Картер прислала мені доволі дивне послання. Вона пише, що ви не хочете більше виїжджати в світ і вирішили взятися за вчителювання чи щось подібне. Я приїхав поговорити з вами. Чи не думаєте ви, що прийняли дещо поспішне рішення?

Промовляючи так, Ковпервуд намагався створити враження, що його участь у долі Береніс абсолютно безкорислива і не переслідує жодних особистих цілей. Панночка з пензлем у руці стояла біля мольберта. Вона оглянула Френка холодним, допитливим і глузливим поглядом.

— Ні, не думаю, — була відповідь. — Ви знаєте, як ідуть наші справи, і тому можу говорити з вами цілком відверто. Розумію, що мамою керували завжди тільки добрі спонукання. Але боюся, що серце у неї — меткіший порадник, ніж голова.



В кутку рота Береніс пролягла ледь помітна гірка складка.

— Я готова також припустити, що і ваші спонукання були безкорисливі. Навіть увпевнена в цьому. Тому було б невдячно з мого боку припускати щось інше. (Ковпервуд пильно поглянув на спібесідницю, в очах його немов промайнуло щось і занурилося в глибину.) Проте так далі тривати не може. У нас немає коштів. Чому ж не зайнятися якоюсь справою? Та й що, власне, мені ще залишається?

Вона замовкла, і Френк якусь хвилину дивився на неї, не зронивши ні слова. У простому грубому фартусі, що недоладно стовбурчився. Незачесана — сплутані рудуваті пасма падали їй прямо на очі. Вона дивилася на нього своїм пронизливим синім поглядом, і Ковпервудові здавалося, що на всій землі немає істоти, прекраснішої за неї. Який цілеспрямований, гострий, який гордий розум! Яка обдарована особа, така, як він сам, ця дівчинка вміє ні перед ким не опускати очей! Ніщо, мабуть, не може вивести її з рівноваги.

— Береніс, — сказав він неголосно, — вислухайте мене. Ви надали мені велику честь, визнавши, що я керувався найкращими спонуканнями, коли давав гроші вашій матінці. Це справді так. Я принаймні переконаний, що кращих спонукань бути не може. Зізнаюся, вони не були такими спочатку. Якщо дозволите, я буду зараз цілком відвертий. Не знаю, чи відомо це вам, але коли мене познайомили з вашою матінкою, я лише краєм вуха чув, що у неї є донька, і це дуже мало цікавило мене тоді. Один із моїх ділових друзів, великий шанувальник вашої матусі, ввів мене в її дім, і маю сказати, що я також відразу перейнявся до неї повагою, бо вона — природжена аристократка та леді дуже неординарна. Якось мимоволі я побачив у неї вашу світлину, але вона тут же прибрала її, перш ніж я встиг розпитати про вас. Може, ви пам'ятаєте

той портрет — ви зняті в профіль, вам було тоді років шістнадцять.

— Так, пам'ятаю, — відповіла Береніс просто і так тихо, немов вислуховувала сповідь.

— Цей знімок справив на мене дуже сильне враження. Я став розпитувати про вас і спробував з'ясувати все, що міг. Потім побачив ще одну вашу світлину, великий портрет, він був виставлений у вітрині луїсвільського фотографа. Я купив його. Тепер він стоїть у мене в кабінеті на столі, в моїй чиказькій конторі. На цьому портреті ви зняті біля каміна.

— Так, пригадую і це фото, — промовила Береніс. Вона була зворушена, але ще не встигла сконцентруватися.

— Дозвольте розповісти вам коротко про себе. Це не забере багато часу. Я родом — із Філадельфії. Мій батько і мати — корінні філадельфійці. Все життя я займався банківською справою та міським залізничним транспортом. Моя перша дружина була з пресвітеріанської сім'ї, дуже побожна, дуже манірна, старша за мене років на шістьсім. Я був щасливий із нею спочатку — перші роки. Вона народила мені двох дітей. Потім я зустрівся з моєю теперішньою дружиною. Вона була молодша за мене на десять років і дуже гарна. В якомусь сенсі вона була розумнішою за мою першу дружину. Не настільки напхана забобонами і добрішою, ширшою натурою. Я захопився нею і врешті-решт домігся розлучення. Ми виїхали з Філадельфії й одружилися. Я дуже кохав її в той час і думав, що вона буде мені ідеальною подругою життя. Та я й зараз вважаю, що вона має дуже багато привабливих рис. Але мій ідеал жінки, мої смаки з роками поступово змінювалися. Зрештою життєвий досвід переконав мене в тому, що моя дружина — не та жінка, котра мені потрібна. Вона не розуміє мене. Не беруся стверджувати, що я сам себе цілковито розумію, але мені здається, що я можу зустріти жінку, котра буде розуміти мене краще, ніж я сам, котра зуміє

побачити в мені те, чого я сам не бачу, і все ж таки буде кохати мене. Ніде правди діти, жінки завжди були моєю слабкістю. Для мене на світі існує тільки одна безумовна цінність — це жінка, котру я хочу мати.

— Боюся, що жодна жінка не візьметься встановити, хто ж є вашою справжньою обраницею, — глузливо посміхнулася Береніс.

Ковпервуд і оком не змигнув.

— Так, жодна, крім тієї єдиної, про котру йде мова, — з наголосом вимовив він.

— Ну, що не кажіть, у неї буде нелегке завдання, — заперечила Береніс жартівливо, але вже теплішим тоном.

— Я сповідаюся перед вами і не шукаю виправдань, — сказав Френк серйозно і з певним зусиллям. — Жінки, котрих я знав, можуть, імовірно, бути ідеальними дружинами для інших чоловіків, але не для мене. У цьому переконало мене життя. Воно змінило мої смаки, вимоги та запити.

— І ви вважаєте, що цей процес якимось чином добіг кінця? — спитала вона тим зарозуміло-глузливым тоном, який завжди дражнив, вабив і обеззброював його.

— Ні, я цього не кажу. Хоча ідеал жінки для мене вже визначився. Я ношу його в собі багато років. Тому все інше втратило ціну в моїх очах. Ідеали існують, це — не вигадка. І кожна людина прагне знайти свою провідну зірку.

Промовляючи так, Ковпервуд раптом відчув, що він робить зовсім незвичайне для себе зізнання. Він прийшов сюди, щоб підпорядкувати Береніс своїй волі та змусити її змінити прийняте нею рішення. На ділі відбувалося щось зовсім інше. Береніс здобувала над ним гору. Ця тоненька, струнка, граційна дівчина, спритна й упевнена в собі, спокійно стояла перед ним, змушуючи його виливати їй свою душу. Але Френк раптом відчув у її ставленні до нього щось ласкаве, майже материнське. Йому здавалося, що вона все бачить, відчуває та тямить. Він був упевнений,

що вона зрозуміє його. Він змусить її збагнути! Хоч який би він був, хоч яким би було його минуле, вона не буде дріб'язково засуджувати його. Це — не в її природі. Все в ній служило тому запорукою.

— Так, — зауважила Береніс, — кожному потрібен дороговказ, тільки мені здається, що ви, мабуть, не зумієте такий знайти. Невже сподіваєтеся зустріти свій ідеал в образі живої жінки?

— Я вже зустрів його, — сказав Ковпервуд, захоплюючись спритністю та гнучкістю її розуму, а разом із тим і свого власного, що вже вловив хід її думок, захоплюючись улаштуванням людського мозку взагалі, його темними, недослідженими глибинами, що змушують інших ставати в глухий кут. — Прошу вас, поставтеся серйозно до того, що я зараз скажу, це пояснить вам багато що. Ваш портрет зацікавив мене тому, що в ньому я побачив втілення свого ідеалу, який, як вам здається, схильний до настільки частих змін. А коли я вперше зустрівся з вами, у вашому пансіоні на Ріверсайд-драйв, мені стало втямки, що я не помилився. І ось минуло майже сім років, а мій ідеал не змінився. Я ніколи не розмовляв із вами про це, але ніщо не змінилося в мені з того часу. Може, ви вважаєте, що я не маю права відчувати чогось такого. Багато хто погодиться з вами. Але тут уже нічого не вдієш — я покохав вас, я люблю вас, і цим, тільки цим пояснюються мої взаємини з вашою матінкою. Коли якось у Луїсвілі вона розповіла мені про свої труднощі, я вирішив допомогти їй заради вас. І все, що я робив із того часу, робив заради вас... Втім, вона цього не знає. У дечому, Береніс, ваша матінка трохи нездогадлива. Всі ці роки я був закоханий у вас, пристрасно закоханий. Тепер ось дивлюся на вас і думаю, які ви божественно гарні. Так, ви — той ідеал, що я шукав. Не переймайтеся, я не буду докучати вам своїми зізнаннями.

Береніс зробила ледь помітний рух. Вона боялася не так його, скільки самої себе. У цьому чоловікові відчува-

лася така сила... Вона не могла ставитися до нього несерйозно, коли він був такий серйозний.

— Усе, що я робив для вас і для вашої матері, робив тільки тому, що кохав вас і хотів, аби ви стали досконалістю, щоб ніщо не заважало розквіту ваших талантів. Заради вас я збудував свій новий будинок на П'ятій авеню. Так, ви цього не знаєте, але я будував його, мріючи про вас. Хотів створити щось гідне вас. Марна мрія? Безумовно. Все, чого ми прагнемо, певною мірою стосується царини мрій. Якщо мій будинок гарний, цим я зобов'язаний тільки вам. Думаючи про вас, я створював його досконалим.

Ковпервуд замовк, мовчала і Береніс. Її першим бажанням було обірвати його, але Френк зумів зачепити її марнославство, пробудити в ній захоплення своєю силою, розворушити артистичні струнки її душі. До того ж, правду кажучи, її мучила цікавість: чого, власне, домагається Ковпервуд? Хоче просто зробити її своєю коханкою, чи має намір чекати, поки не отримає можливості зробити її своєю дружиною?

— Вас, мабуть, цікавить, чи мріяв я одружитися з вами, — провадив далі Ковпервуд, немов прочитавши її думки. — Щодо цього я нічим не відрізняюся від інших чоловіків, Береніс. Буду відвертий. Я хотів домогтися вас будь-яким шляхом, аби домогтися. Я жив надією, що колись ви покохаєте мене. Я зненавидів Брексмара, як тільки він з'явився біля вас, але у мене і в думках не було стояти на заваді вам. Я був готовий поступитися йому дорогою. Я заздрив усім чоловікам, котрих бачив біля вас, — і старим, і молодим. Я заздрив навіть вашій матінці, бо не міг бути таким близьким до вас, як вона. Але водночас я хотів, щоб ви мали все, все, що вам треба. Якби я переконався в тому, що ви по-справжньому покохали когось і мені вже нема на що сподіватися, я не став би вам заважати. Ось і все, решту ви самі знаєте. Але я приїхав сьогодні сюди не за тим, щоб сказати це.

Він чекав від неї відповіді, але вона промовила тільки:  
— Справді?

— Я приїхав просити вас і далі жити так, як ви жили раніше. Й хоч як би ви судили про мене, особливо тепер, після мого зізнання, — вірте, що я прошу вас про це абсолютно щиро та безкорисливо. Я ще не розпрощався навіки зі своїми ілюзіями та мріями. Хтозна, можливо, доля ще зробить мене вашим обранцем. Але хоч як би там було, хочу, щоб ви нічого не змінювали у вашому житті та були щасливі, не зважаючи на мене. Я мріяв про вас, але, мабуть, це була помилка. Ви ж маєте тримати голову високо, бо маєте на це право. Ви повинні керувати. Виходьте заміж за того, хто вам любий. Я подбаю, щоб ви принесли вашому майбутньому чоловікові гідний вас посаг. Я кохаю вас, Береніс, але з цього дня змушу себе ставитися до вас із суто батьківською прихильністю. Перед смертю я подбаю про вас у своєму заповіті. Але прошу — живіть так само безтурботно, як жили до цього часу. Адже для мене головне — це знати, що ви задоволені та щасливі.

Він знову замовк, продовжуючи пильно дивитися на неї та щиро вірячи в цю мить усьому, що казав. Коли Френк помре, вона знайде своє ім'я в його заповіті. Якщо Береніс буде жити, як і раніше, і виїжджати в світ, і шукати собі супутника життя, то врешті-решт, імовірно, знайде і покохає когось, але перш ніж це трапиться, вона, можливо, стане тепліше та довірливіше ставитися до нього. Інакше, що дає йому ця опіка над нею? Але завоювати її прихильність, довіру, дружбу — хіба це вже не нагорода?

Ковпервуд завжди цікавив Береніс. Його кипуча енергія, його рішучість, життєва сила і, як їй здавалося, прямота — спонукали її до нього. А тепер вона була зворушена його великодушністю. Навіть якщо він і не завжди буде такий безкорисливий, якщо пристрасть врешті візьме гору в ньому над іншими почуттями, то зараз Береніс не могла сумніватися в його щирості. Так довго кохати, молитися

і мовчати! Такий сильний, могутній чоловік мріє про неї, як хлопчисько, — чи це не перемога? Для її розтривоженого самолюбства, що настільки сильно потерпіло від пережитого приниження, зізнання Френка було свого роду бальзамом. У відвертій його прямоті було якесь своєрідне благородство, що викликало несвідоме захоплення Береніс. Ось він стоїть перед нею — скроні його вже посріблила сивина, а це дуже личить певного типу чоловікам і вельми подобається декотрим жінкам. Скільки би не намагалася Береніс, вона не може не відчувати до нього симпатії, навіть ніжності, мало не материнського почуття. О, так, безперечно, йому потрібна справжня жінка — освічена, з високою культурою, смаком, розумом, душею. В усілякому разі, як можна відібрати у нього право мріяти про таку жінку? В цю мить Френк здавався Береніс особистістю незвичайною і в той же час — просто норавливим, упертим хлопчиськом. Гарний, сильний душею і тілом, сповнений впевненості та внутрішнього вогню, котрий завжди прагне вперед, він аж ніяк не був схожий на старигана. Чи правда те, що він так сильно любить її? Чи може він так любити? Чи може він узагалі любити когось? Однак чого він тільки не робив, аби здобути її прихильність! До чого ж усе це? Всі ці палкі слова? Всі ці великодушні вчинки? Біля під'їзду на снігу стояв його розкішний автомобіль, що переливався коричневим лаком. Так, це впливовий, знаменитий Френк Алджернон Ковпервуд із Чикаго! І він — біля її ніг, благає її, зелене дівчисько, зглянутися над ним, не проганяти його геть, залишити йому хоч якесь місце в її житті. Це безмірно лестило Береніс, хвилювало її уяву та паморочило їй голову.

— Тепер ви подобаєтеся мені більше, — нарешті сказала вона. — Я вірю вам. Раніше я не зовсім вам вірила. Це, природно, не означає, що я дозволю вам витратити гроші на мене чи маму, — зовсім ні. Але я захоплююся вами. Цього ви домоглися. І, здається, розумію вас і ваші праг-

нення. Я завжди відчувала, що частково розумію їх. Але прошу вас, поки що не вимагайте від мене нічого. Мені треба подумати. Я ще не знаю, чи можу я зробити те, про що ви просите. (Вона помітила, як знову щось промайнуло в його очах і втонуло в глибині.) Не будемо сьогодні про це більше балакати.

— Але послухайте, Береніс, — сказав Ковпервуд зі справжнім благанням у голосі. — Мені здається, ви все ж таки не розумієте мене. Я був такий самотній... Я...

— Ні, ні, я розумію, — зупинила вона його, простягаючи руку. — І з цього дня ми будемо друзями, що б не сталося, тому що я щиро налаштована до вас. Але не змушуйте мене вирішувати це питання сьогодні. Я не можу. І не хочу. Це просто неможливо.

— Навіть не зважаючи на те, що я був би щасливий віддати вам усе, що в мене є? Адже без вас навіщо мені все це?

— Ні, дайте мені поміркувати. Гадаю, що я все одно не погоджуся, — сказала вона раптом, напускаючи на себе поважність. І, вивільнивши свою руку з його руки, додала усміхнувшись: — Ось такі справи, пане опікун.

Серце у Ковпервуда затріпотіло в грудях. У цю мить він віддав би всі свої мільйони, щоб схопити в обійми цю дівчину. Але йому залишалося тільки усміхнутися по-смішкою вибачення.

— Поїдемо зі мною на машині в Нью-Йорк, Береніс! Якщо вашої матусі немає вдома, ви можете зупинитися в «Незерленді».

— Ні, ні, не сьогодні. Але я незабаром приїду. Я або мама повідомимо вас тоді.

Ще кілька прощальних фраз... Френк збіг сходами, сів у машину, помахав Береніс рукою, і його автомобіль рвонув уперед по рожевіючому від західних променів снігу, щоб до обіду доставити фінансиста в Нью-Йорк. О, якби йому вдалося зберегти її дружнє ставлення, її довіру! Якби ж то!



## 54. ПОТРІБНА КОНЦЕСІЯ НА П'ЯТДЕСЯТ РОКІВ

Отже, зізнання Ковпервуда Береніс вислухала прихильно, і це на якийсь час принесло задоволення чоловікові, але, по суті, ніяк сподівання його не зміцнило. Завдяки дивній грі долі молодий суперник, лейтенант Брексмар, був усунутий зі шляху Френка, а сам він отримав можливість постати перед Береніс у всеозброєнні своєї любові, відданості та готовності служити їй. Але, мабуть, Береніс розцінювала ці його наміри не настільки поважно, як він сам. І Ковпервуд ще гостріше, ніж раніше, відчув, що потрапив у тенета істоти незвичайної, котра володіє цілком самостійним і навіть своєрідним поглядом на речі, й аж ніяк не схильної коритися його волі. Може, саме це й змусило Френка остаточно та безнадійно закохатися в дівчину, а врода й її грація лише сильніше розпалили його пристрасть. Даремно твердив він собі знову і знову: «Що ж, обійдуся й без неї, якщо так усе сталося». Але сама думка про це була для нього нестерпна. Навіщо тоді гроші, слава, пошана, якщо він не може володіти коханою жінкою? Кохання! Загадкові, незрозумілі лови вітра, яких сильні прагнуть ще більше, ніж слабкі... Тепер Ковпервуд зрозумів — це відкрилося йому немов у туманному баченні. Кінцева мета слави, багатства, могутності — краса і тільки краса. Це — сплав хорошого смаку, вродженої культури, обдарованості, пристрасті, мрій такої жінки, як Береніс Флемінг. Френк збагнув це. Нарешті втямив. А без Береніс попереду була тільки старість, морок і безмовність, що насувалися невблаганно.

Тим часом недільні часописи, підбурювані агентами та поплічниками Ковпервуда, змагалися один із одним в описі дивовиж його нової нью-йоркської резиденції, і кожна газета вважала своїм обов'язком повідомити вартість зведеного будинку і земельної ділянки та назвати імена всіх багатіїв — сусідів магната. Портрети Ейлін і

Френка — кожен на півшпальти — друкувалися в супроводі живописних заміток, які деталізували на всі лади майбутні пишні прийоми цього подружжя, що завдяки своєму незліченному багатству без сумніву буде прийняте в товаристві. Однак усе це були лише газетні плітки та фантазійні вигадки репортерів. Якщо загальноміська газетна хроніка продзижчала всім вуха статками Ковпервуда, то хроніка великосвітська, яка сповіщала про життя фешенебельних кіл, жодного разу не згадала його імені. Тут безумовно позначалися підступи чиказьких ворогів Френка, котрі поширювали непристойні чутки про його минуле і чорнили його в очах тих громадських організацій, клубів і навіть церков, визнання яких служить свого роду перепусткою до раю, а то й на небеса, але на землі. Агенти Ковпервуда також, певна річ, не сиділи склавши руки, але незабаром переконалися, що досягти мети ой як нелегко! Чимало корінних жителів міста, одягнених у такі солідні світські обладунки, якими Ковпервуди навряд чи могли похвалитися, нудилися біля воріт раю, паленіючи бажанням проникнути всередину. Після того як кілька фешенебельних клубів, один за одним, забалотували його кандидатуру, після того як в аристократичній парафії Сент-Томас байдуже поклали під сукно його прохання про надання йому молитовної лави в соборі та після того як його запрошення були остаточно відхилені цілим рядом нью-йоркських мультимільйонерів, із котрими Френк зустрічався з ділових питань, він збагнув, що його чудовий палац, крім свого музейного призначення, ні на що інше йому не знадобиться.

У той же час фінансовий геній Ковпервуда приносив йому все нові звитяги, й однією з найзначніших був оборонно-наступальний союз, укладений ним із банкірським домом «Гекелмаєр, Готлеб і Ко». Переконавшись у залізній хватці Френка, котрий зумів узяти гору над своїми ворогами негайно після серйозної поразки на виборах, панове

Гекелмаер і Готлеб виявили раптову зміну в судженнях і заявили про свою готовність фінансувати будь-яке його підприємство. Як і всі грошові мішки, вони чули про тріумф Ковпервуда в зв'язку з банкрутством «Американсько-го сірника».

— Видно, цей Ковпервуд дуже спритний чоловік, — з посмішкою зауважив пан Готлеб своїм компаньйоном. — Буду радий познайомитися з ним.

І незабаром після цього Френка запросили у величезний кабінет директора банку, де його вельми привітно зустрів сам пан Готлеб.

— Мені доводилося чимало чути про Чикаго, — сказав пан Готлеб із легким німецько-єврейським акцентом, — але ще більше — про вас. Ви, здається, маєте намір проковтнути всі, як є, дороги в цьому місті — і електричні, і надземні, й інші?

Гість посміхнувся своєю найчарівнішою посмішкою.

— Не виключено. Але, може, ви хочете, щоб я залишив дещо і для вас?

— Ні, навіщо ж. Але я не проти взяти участь у ваших справах.

— Ви, пане Готлеб, завжди можете вступити в будь-яке з моїх підприємств. Ви знаєте, що для вас широко відчинені всі двері.

— Я подумаю про це, подумаю. Ваша пропозиція здається мені вельми привабливою. Дуже радий був познайомитися з вами.

Фінансові успіхи Ковпервуда, як він це і передбачав із самого початку, чималою мірою залежали від неухильного зростання та розвитку Чикаго. Коли Френк Алджернон Ковпервуд уперше приїхав сюди, його очам відкрилася брудна болотиста рівнина, наспіх збиті халупи, хиткі дерев'яні містки та тісні лабіринти вуличок у діловому кварталі. Тепер чудова столиця західних штатів, населення якої вже переважило за мільйон, велично розкинулася в окрузі

Кук, захопивши добру його половину. Там, де була раніше якась жалюгідна подоба комерційного центру міста та лише зрідка траплялася солідна торговельна будівля або ошатний фасад готелю, простяглися глибокі, немов каньйони, вулиці, забудовані високими, п'ятнадцяти- і навіть вісімнадцятиповерховими будівлями різних фірм і контор, із горішніх поверхів яких, наче зі сторожових веж, можна було спостерігати за повсякденною суетою, що оточувала їх із усіх чотирьох боків копіткого людського мурашника. Далі містилися дільниці багатих особняків, парки, розважальні сади та величезні простори, зайняті залізничними депо, бійнями, заводами та фабриками. І в серці цього міста, в його діловому центрі, Френк Алджернон Ковпервуд виріс у фігуру космічного масштабу. Чи не дивно, що декотрі люди ростуть і набирають силу до того часу, поки не перетворяться в такого колоса, що світ стає для них лише підніжжям? Або поки, як індійські інжирні дерева, не пустять коріння від кожної гілки і не створять навколо себе цілого лісу — лісу складних комерційних підприємств, розмаїта діяльність яких відбивається на найрізніших сферах життя. Міські залізниці Френка, немов гігантські ліани, обвилися навколо двох третин міста і висмоктували з нього соки.

1886 року, коли Ковпервуд замахнувся на міські дороги, їхній капітал не перевищував шести-семи мільйонів доларів (усі можливості випустити хоча б одну зайву акцію, виходячи з реальної вартості підприємства, були вичерпані). Тепер під його керівництвом цей капітал досяг шістдесяти-сімдесяти мільйонів доларів. Більшість випущених на ринок і реалізованих акцій розподілялася таким чином, що двадцять відсотків їх давали контроль над іншими вісімдесятьма, а ці двадцять відсотків перебували в руках Френка, котрий до того ж, закладаючи їх, отримував значні грошові позички. «Західно-чиказька компанія» випустила акцій на суму понад тридцять мільйонів доларів,

і акції ці — в силу величезної пропускнуої спроможності міських залізниць і нескінченного потоку людей, котрі з ранку до ночі несли компанії свої важкою працею зароблені мідяки — котировалися настільки високо, що тепер реальна вартість цих доріг втричі перевищувала суму, витрачену на їхнє спорудження. «Північно-чиказька компанія», майно якої 1886-го коштувало не більше мільйона доларів, тепер володіла капіталом у сім мільйонів і випустила акцій майже на п'ятнадцять мільйонів. Кожна миля шляху оцінювалася на сто тисяч доларів дорожче, ніж фактично коштувала її прокладка. Залишається тільки пошкодувати тих бідних трударів, потреби і сам факт існування яких створюють усе це багатство і котрі, проте, не розуміють, ні звідки воно береться, ні хто повинен цим управляти.

Уся ця гігантська кількість акцій — причому кожна стодоларова акція приносила від десяти до дванадцяти відсотків прибутків — перебувала якщо не в повному володінні Ковпервуда, то під його контролем. Одержувані ним під заставу акцій мільйонні позики не заносилися на рахунок контрольованих ним підприємств. Він просто купував на ці гроші земельні ділянки, будинки, екіпажі, картини та державні зобов'язання, не менш надійні за золото. Так він накопичував капітал у стійких цінностях. Після нескінченних праць і турбот із боку його перевантажених справами адвокатів і нотаріусів йому вдалося домогтися об'єднання всіх приміських ліній міських залізниць у «Консолідовану транспортну компанію». Кожна лінія мала самостійну концесію та самостійно випускала акції, але в результаті всіляких хитрих контрактів та угод всі вони перебували під контролем того ж Френка і становили одне ціле з іншими його підприємствами. «Північну» та «Західну компанії» він також мав намір тепер злити воедино, створивши «Об'єднану транспортну компанію», і замість десяти- і дванадцятивідсоткових акцій «Північної»

та «Західної» планував випустити нові шестивідсоткові стодоларові акції «Об'єднаної транспортної» й обміняти кожную стару акцію на дві нових, чим мав нібито винагородити акціонерів, а по суті — самого себе, бо це давало йому можливість привласнити засновницький прибуток, що сягав вісімдесяти мільйонів доларів. Подовживши свої концесії на двадцять, п'ятдесят чи сто років, він поклав би на плечі Чикаго важкий тягар виплати відсотків на ці якоюсь мірою фіктивні цінності, а сам став би володарем стомільйонного капіталу.

Але подовження концесій було найважчим і найскладнішим завданням із усіх, які він перед собою ставив. Для цього потрібно було передусім перемогти або хоча б перехитрувати тих, хто розпалював пристрасті, всіма способами налаштовуючи населення проти Ковпервуда. Особливо шалене обурення викликала діяльність Френка, пов'язана з розширенням його надземних залізниць. До двох побудованих раніше ліній Ковпервуд додав тепер третю — «Сполучну петлю», яку він мав намір з'єднати не тільки зі своїми лініями, але і з чужими надземними дорогами, в тому числі — з Південною дорогою, яка належала панові Шрайхарту. Після приєднання Френк планував запропонувати своїм супротивникам платити йому за право пропуску їхніх потягів через його петлю. Тим усе одно довелося б на це погодитися, позаяк нова петля обслуговувала найактивніші квартали, де завжди була така штовханина, немов всі до єдиного мешканці Чикаго змовилися хоча б раз на добу неодмінно там побувати. Таким чином, Ковпервуд одразу ж забезпечував би собі неабиякий зиск із своєї нової лінії.

Проект цей викликав небувале обурення з-поміж його ворогів. Зграя Арніла-Генда-Шрайхарта заявляла, що сам сатана не вигадав би такої штуки. Трумен Леслі Мак-Дональд, всі зусилля та помисли котрого з часу остаточного сходження на трон після смерті старого генерала, в газе-

ті «Інкваерер» були спрямовані на те, щоб вигнати Ковпервуда за межі Чикаго, а за ним і панове Гейґенін, Гіссоп і Ормонд Рікетс вирішили вдатися до останньої відчайдушної спроби та підняли в своїх часописах гармидер на захист демократії. Місця для сидіння — всім пасажирам! (На дорогах Ковпервуда, звісно.) Годі чіплятися за поручні в години пік! Уранці й увечері з робочих брати не більше трьох центів за проїзд! Безкоштовні пересадки (на згаданих дорогах) — із західної на північну і назад. Двадцять відсотків валового доходу (з тих же доріг) — на користь міста! Нехай населення дізнається, нарешті, про свої права та привілеї! Більшість супротивників Френка підсвідомо схвалювала цю політику, явно ворожу його інтересам, але знайшлися ультраконсервативні чолов'яги, такі як Хосмер Генд наприклад, в яких вона вселила тривогу.

— Уже й не знаю, Нормане, — сказав він Шрайхарту. — Не подобається мені це. Розбурхати масу неважко, а потім спробуй їх втихомирити. Не забувайте, що це — Америка, неспокійна країна, яка марить соціалізмом, а Чикаго — розсадник небезпечних ідей. Безперечно, якщо це допоможе нам розправитися з Ковпервудом, то вже нехай газети погаласують ще трішки. Сподіваюся, що вони зуміють вчасно зупинитися. І все ж таки не знаю, не знаю...

Пан Генд належав до такого типу людей, котрі вважали соціалізм найнебезпечнішою заразою, що перекочувала до Америки з Європи, яка гинула під гнітом монархізму. Як народ може бути невдоволений тим, що сильні світу цього — освічені, заможні, богобоязливі люди — вершать його долю? Чим це не демократія? Це вона й є, а він, Хосмер Генд, — один із заможних і богобоязливих... Чоловік презирливо та невдоволено пирхав, читаючи радикальну балаканину часописів. Однак усе, все, що завгодно, лише б звалити Ковпервуда.

Френк чудово розумів, що, діючи таким чином, газети могли остаточно налаштувати проти нього громадську

думку. Правда, термін його концесій закінчувався не раніше 1 січня 1903 року, але якщо цей гарמידер не вляжеться, то вже ніякі кошти — ні законні, ні беззаконні — не допоможуть йому перемогти своїх ворогів на виборах. Корисливі та продажні депутати і члени муніципальної ради готові були — за хорошу винагороду, звісно — зробити для нього все, чого б він не забажав, але навіть жадібні, товстошкірі й украй знахабнілі хабарники не могли не злякатися відкритості та запеклого обурення народу. А стараннями часописів громадська думка вже зараз наближалася до межі. З'явиться в муніципалітеті з проханням про подовження концесій, термін яких закінчувався лише через сім років, було б занадто ризиковано. Навіть підкуплені члени муніципалітету навряд чи наважаться задовольнити таке прохання. Є речі, неможливі навіть для продажних політиків.

Уся ця історія ще й ускладнювалася тим, що подовження концесій на двадцять років уже не могло задовольнити Ковпервуда. Для задуманого ним злиття «Північної» та «Західної» компаній необхідно було отримати концесію на термін набагато довший, ніж ті мізерні відтинки часу, які допускалися сучасним законодавством штату. Адже в результаті цієї консолідації мав відбутися великий випуск нових акцій. Замість дванадцятивідсоткових акцій на суму в сімдесят мільйонів доларів, що перебували в обігу, Френк планував випустити нові, шестивідсоткові, щонайменше на двісті мільйонів.

— Люди з капіталом не дуже вірять у ці короткотермінові концесії, — зауважив якимось пан Готлеб Ковпервудові, обговорюючи з ним передбачуване злиття компаній. Френк хотів, аби «Гекелмаер і Ко» гарантували йому розміщення всіх акцій нового випуску. — Це справа — не надійна. Ось якби ви могли отримати концесію, скажімо, років на п'ятдесят або на сто — ваші акції розібрали б



умить, як гарячі пиріжки. Я би знав тоді, де їх розмістити, одна тільки Німеччина поглинула б мільйонів п'ятдесят.

Тон пана Готлеба був солодкий і запобігливий. Ковпервуд і сам усе це чудово розумів. Його аж ніяк не влаштувало при його грандіозних задумах отримати якусь жалюгідну концесію терміном на двадцять років, у той час як в інших містах — Філадельфії, Бостоні, Нью-Йорку, Пітсбурзі — муніципалітети надавали своїм компаніям концесії на дев'яносто дев'ять років, а подекуди і на віки вічні. Таким концесіям віддавали перевагу всі великі банківські установи Нью-Йорка й Європи, і навіть Едісон у Чикаго, як Готлеб у Нью-Йорку, наполягав на довготерміновій концесії.

— Нам необхідно подовжити концесії мінімум на п'ятдесят років, — не раз казав Едісон Френкові, і, на жаль, це була сувора і дуже неприємна істина.

Ковпервудівські крутії не дримали: швидко зрозумівши серйозність становища, вони спрямували свої зусилля на винахід якоїсь юридичної каверзи. Й одного прекрасного ранку пан Джо Евері з'явився до Френка з новим планом.

— Чи звернули ви увагу, що роблять законодавчі органи Нью-Йорка для вирішення певних місцевих транспортних проблем? — мало не з порога крикнув цей поважний учитель Закону і, увійшовши в офіс Ковпервуда, безцеремонно всівся в крісло перед обличчям свого впливового патрона. У пальцях пана Евері диміла недопалена сигара, а хвацько заломлений на потилицю капелюх надавав дивно легковажного виразу його худому, жовчному та виразному обличчю.

— Ні, а що таке? — озвався Ковпервуд, котрий чудово знав, про що мова, і вже давно міркував над цим питанням, проте не вважав за потрібне відкривати свої думки. — Я бачив якісь повідомлення в газетах, але не звернув на них уваги. То в чому річ?

— Там вирішили створити комісію з чотирьох-п'яти осіб, яка буде, здається, засідати по черзі то в Нью-Йорку, то в Буффало й отримає право надавати нові концесії та продовжувати старі. Ця ж комісія встановить обсяги компенсації, що має виплачуватися місту чи штату, вартість проїзду буде перевірятися і пересадки тощо, і буде регулювати випуск акцій. Якщо у нас тут справа з подовженням концесії не вигорить, чому б не звернутися до законодавчих органів штату і не притиснути їх на предмет створення такої ж комісії? Багато компаній будуть це вітати. Добре було б, певна річ, щоб пропозиція надходила не від нас. Ми не маємо бути призвідниками.

Пан Евері не кліпаючи дивився на Ковпервуда, той якусь хвилину мовчав міркуючи.

— Я подумаю, — сказав він. — Ваша пропозиція не позбавлена здорового глузду.

З того часу думка про комісії не виходила у Френка з голови. Такий поворот справи міг би вирішити питання: з'явилася б можливість подовжити концесію на п'ятдесят, або й навіть на сто років. Однак створення такої комісії йшло врозріз із конституцією штату Іллінойс і було навіть якоюсь мірою заборонене законом. Згідно з конституцією жодні винятки із загальних правил, у вигляді особливих привілеїв, концесій тощо, не могли надаватися ні приватним особам, ні організаціям чи концернам. Однак, як уже було сказано кимось: «Чи можна зважати на таку дрібницю, як конституція, особливо між добрими друзями?» Законодавство має свої лазівки, користуючись якими деякі статті закону можна сховати в довгу шухдяду, де вони заростуть пилом і поступово зітруться з пам'яті. Чимало високих ідей, закладених у конституції її творцями, було згодом перекручено до невпізнання, або вони просто втратили силу завдяки різним додатковим постановам, муніципальним угодам, апеляціям до федерального уряду та законодавчих органів штату тощо. Все це було лише

паперовою фікцією, бюрократією, але цього виявилось достатньо, щоб, як міцною павутиною, обплести закон і звести нанівець усі добрі наміри. До того ж Ковпервуд був дуже невисокої думки про розум і здібності сільських виборців і дуже сумнівався, що вони зуміють відстояти свої права. Він не раз чув від своїх юристів — та й не тільки від них — різні сміховинні історії із законодавчого життя штату: гумористичні сценки, що відбувалися в судах, на сільських виборчих зборах, на фермах, у придорожніх готелях і просто на дорогах.

— Яюсь їду я потягом у Пітенки, — починав старий генерал Ван-Сайкл, або суддя Дікеншиц, або колишній суддя Евері...

За цим слідувало ясь химерне оповідання, що описує аморальність, тупість чи суспільно-політичне невігластво сільських жителів. У Чикаго в той час було зосереджено більше половини всього населення штату, і цих виборців Френкові поки що вдавалося тримати в руках. Решта виборців, котрі населяли дванадцять маленьких міст, ферми та селища, не вселяли йому поваги. Що вони означають, врешті-решт, — тупі, неотесані мужлани, завсідники сільських шинків?

Штат Іллінойс — територія, що не поступається своїми розмірами Англії, а за своєю родючістю — Єгипту, з кордонами, що проходять по величезному озеру та повноводній річці, і з населенням у два мільйони американців, котрі вважали себе вільними від народження. Здавалося, це було найневідповідніше місце для законодавчих махінацій і засилля монополій. Проте важко було б знайти в усьому всесвіті ще одну людську спільноту, все життя якої такою мірою підпорядковувалося б інтересам великих компаній. Ковпервуд, незважаючи на своє презирливе ставлення до буколічних селян, не міг не відчувати певної поваги до цього величезного заселеного простору, який він обрав ареною своєї діяльності. Тут трудилися Маркет

і Жольє, Ла-Саль і Хеннепін, котрі мріяли прокласти шлях до Великого океану. Тут вели між собою боротьбу противник рабства Лінкольн і захисник рабства Дуглас. Тут уперше прозвучав голос Джо Сміта — проповідника дивної американської догми мормонів. «Яка історія у цього штату! — міркував часом Ковпервуд. — Яка фантастика, й яке все це дивне!» Йому доводилося з кінця в кінець перетинати Іллінойс під час своїх мандрівок у Сент-Луїс, Мемфіс чи Денвер, і він щоразу був схвильований грубою простотою його краєвиду. Невеликі міста, забудовані новенькими будиночками з колод, втілювали в собі американський дух, традиції, забобони й ілюзії. Білі шпилі церков, сільські вулиці — тінисті, із зеленою галявиною перед кожним будинком, широкі рівні простори полів, де влітку густо золотяться пшениці, а взимку лежать пухнасті замети снігів. Усе нагадувало йому про батьків, котрі, здавалося, були створені для цього світу. Втім, такі ліричні відступи ніяк не заважали йому докладати всіх зусиль до того, щоб зміцнити своє майбутнє, зробити прибутковим двохсотмільйонний випуск акцій «Об'єднаної транспортної» та забезпечити собі стійке становище в рядах фінансової олігархії Америки й усього світу.

Законодавчими органами штату заправляла в той час невелика купка хабарників, кляузників, політичних шахраїв і хитрунів, котрі перебували в кишені тієї чи іншої компанії. Кожен із них був виборним представником якогось міста, селища чи округу і кожен був пов'язаний, з одного боку, зі своїми виборцями, а з іншого — зі своїми господарями як у стінах законодавчих зборів штату, так і за їхніми межами. Пов'язаний саме такими путами, які зазвичай об'єднують такого штибу діячів у подібних обставинах. Ми звикли називати таких людей шахраями і пройдисвітами і гадати, що цим усе сказано. Звісно, вони і шахраї, і пройдисвіти, але анітрохи не більшою мірою, ніж, наприклад, пацюки чи тхори, які невпинно прори-

вають собі шлях уперед і вгору. Інстинкт самозбереження, найдавніший і найпотужніший, надихає цих людей і керує їхніми вчинками.

Уявімо собі, наприклад, випадок цілком буденний. Напередодні закриття сесії сенатор Джон Саузек розмовляє віч-на-віч за дверима конференц-зали зі, скажімо, сенатором Джорджем Мейсоном Вейдом. Сенатор Саузек підморгує, бере свого шановного колегу за гудзик жилета й присувається до нього майже впритул. На обличчі сенатора Вейда — поважного, впливового, досвідченого джентльмена, надзвичайно представницького та добропорядного на вигляд, незважаючи на черевце, що видається вперед — написані цікавість і довірливе очікування.

— Ну що, Джордже, казав я тобі чи ні, але якщо тільки у Квінсі вдасться проштовхнути цю справу з ремонтом причалів, нам із тобою також дещо перепаде, га? Так ось, Ед Трусдейл приїжджав учора в місто. (Остання фраза супроводжується виразним подморгуванням: тільки, мовляв, дивися, мовчи!) Тут п'ятсот, перелічи, будь ласка!

Пачка жовто-зелених блискучих банкнот хутко і вправно витягнута з кишені жилета сенатора Саузeka. Сенатор Вейд звичним рухом лічить гроші. Схвалення, подяка, захоплення та розуміння осяють обличчя сенатора. Погляд його наче каже: «Зовсім інша справа».

— Спасибі, Джоне. А я вже про це і забув зовсім. Які порядні люди! Якщо побачиш Еда, кланяйся йому від мене. А коли поставлять на обговорення бельвільське питання, дай мені знати.

Пан Вейд — чудовий оратор, і до його послуг нерідко вдаються, щоб налаштувати громадську думку за чи проти тих чи інших законопроектів, що підлягають обговоренню. Про саме таку можливість використання його таланту він, із властивою йому чемною люб'язністю, і нагадав. Про життя! Про невтомних діячів на ниві законодавчій! Про ненаситні людські апетити та невгамовні бажання!

Пан Саузек — спокійний, тихий, ненав'язливий чоловік, один із тих сільських скупердяїв і проноз, котрих великі комерційні фірми частенько вважають за потрібне брати під своє крило. І він непогано справляється зі своїм завданням — старанний і ретельний службовець. Він — не старий, не старший за сорок п'ять років, приємний і м'який у поводженні, одягається суворо і зі смаком, має необхідну в його справі витримку та холодне серце. Хода в нього легка, пружна, манери енергійні, погляд не злий і не холодний, що спокійно оцінює. Він — директор одного з окружних банків, впливовий акціонер «Залізничної компанії Іллінойсу» («З. К. І.»), таємний пайовик газети «Гералд» і вважається вельми важливою персоною в своєму оточенні, де користується великою повагою всіх сільських простаків. Однак іншої такої хитромудрої бестії не знайти в жодному зі законодавчих органів штату.

Думка використовувати Саузeka зародилася у генерала Ван-Сайкла, котрий познайомився з ним ще на початку його політичної кар'єри. Вести перемовини було доручено Евері. Було відомо, що в усіх законодавчих махінаціях у Спрінгфілді, столиці штату, сенатор Саузек представляє інтереси «З. К. І.», якій належала одна з найбільших залізничних магістралей, що проходить через весь Іллінойс і сполучає Чикаго з південними, східними і західними штатами. Компанія ця була надзвичайно стурбована подовженням своїх концесій як у Чикаго, так і в інших містах, і в зв'язку з цим по вуха загрузла в політичних інтригах штату. За дивним збігом обставин фінансувалася ця компанія переважно нью-йоркським банкірським домом «Гекелмаєр і Готлеб». Утім, зв'язок Ковпервуда з цим банком в ті часи ще не отримав розголосу. З'явившись до Саузeka, котрий був керівником Республіканської партії в сенаті, Евері запропонував йому за допомогою судді Дікеншица та Джілсона Бікела, офіційного представника «З. К. І.», взяти на себе обходження членів сенату та палати

на користь якогось проекту, суть якого зводилася до того, щоб включити в адміністративну машину штату Іллінойс повноважну комісію за зразком нью-йоркської. Проект цей мав одне маленьке побічне доповнення, дуже цікаве та важливе: з моменту запровадження вищезгаданого закону в дію всі компанії, що володіють тими чи іншими концесіями, затверджувалися в своїх правах, привілеях тощо — в тому числі, безперечно, і концесії на п'ятдесят років уперед. Підставою для цього слугувало міркування, що такий радикальний захід, як організація комісії, може зачепити компанії, термін концесій яких ще не минув, і порушити їхнє мирне процвітання та добробут.

Сенатор Саузек не побачив нічого поганого в такому проекті, хоча, звісно, з першого слова втямив, до чого йдеться і в чііх інтересах усе затіяно.

— Так, так, — сказав він, не витрачаючи слів надарма. — Все зрозуміло. Ну, а що я від цього отримаю?

— Якщо все вийде, ви отримаєте п'ятдесят тисяч доларів і понад те ще по дві тисячі доларів отримає кожен, хто вважатиме за потрібне надати вам сприяння. Якщо всі ваші клопоти ні до чого не призведуть, ви отримаєте за свою працю десять тисяч доларів, за умови, звісно, що будете старатися не за страх, а за совість. Задовольняють вас такі умови?

— Цілком, — відказав сенатор Саузек.

## 55. КОВПЕРВУД І ГУБЕРНАТОР ШТАТУ

Законопроект про створення комісії міг би вже цієї ж сесії без особливих зусиль пройти через сенат, якби не згадана додаткова стаття, що передбачає подовження концесій і достатньо туманно обґрунтована тим, що таке нововведення в системі державних установ може створити для когось ряд труднощів. Легко здогадатися, інтереси

якої групи переслідувало це доповнення. Репортери, що, мов рої мух, заповнювали зали Капітолію в Спрінгфілді, були, як завжди, наготові і дуже скоро докопалися до суті справи. І вродить же земля таке шкідливе поріддя, як репортери! Ці ні до чого іншого не придатні пройдисвіти, котрі перебували на службі в істеричних, скандальних, ласих на всілякі сенсації та плітки і різко ворожих Ковпервудові часописів, проникали в усі щілини, вміли приступити до сенаторів і членів палати та витягати з них потрібну інформацію. Вони користувалися довірою губернатора та грішми конкуруючих компаній, та до того ж постачали подробицями один одного. Поширилася чутка... можливо, чиясь вигадка, фантазія, можливо, комусь щось привиділося, але ось уже сенатор Сміт шепоче новину на вухо сенаторові Джонсу або член палати Джонс — члену палати Сміту, а той поспішає поділитися отриманими новинами з Чарлі Вайтом із «Глоб» або з Едді Бернсом із «Демократа», а Едді, своєю чергою, сповіщає Роберта Гезліта з «Прес» або Гаррі Едмондса з «Тренскрипт»...

У результаті з'являється тривожне повідомлення в одній із цих газет. Невідомо, звідки воно взялося. Ні сенатор Сміт, ні сенатор Джонс нічого нікому не казали. Чарлі Вайт чи Едді Бернс ніяк, звісно, не могли виправдати довіру. Однак ось воно — надруковано чорним по білому, і вже піднімається ціла буря запитів, коментарів і протестів. Ніхто не знає, як таке могло статися, ніхто в цьому не винен, але тим не менш це так, і тепер боротьба вже має вестися відкрито.

Посаду губернатора штату Іллінойс у той час займав такий собі Свонсон, людина дещо незвичної зовнішності, темноволосий, худий, сухорлявий, схильний до поглиблених роздумів, унаслідок цього мав за плечима строкате та нелегке життя. Народився він у Швеції, але ще дитиною його привезли в Америку, де юнакові довелося пробивати собі дорогу в умовах крайніх злиднів. Завдяки своїй



твердій, наполегливій і непохитній вдачі він, займаючи різні судові та громадські посади, придбав собі достатньо багато шанувальників серед чиказьких шведів, котрі його майже боготворили. Пан Свонсон був почергово податківцем, міським інспектором, районним прокурором, і впродовж шести чи семи років — суддею виїзного суду штату. На кожній із цих посад він виявляв прагнення бути чесним і чинити так, як вважав справедливим, чим дуже привертав до себе всі безкорисливі уми. Він і справді був чесний, любив скорботно міркувати над важкою долею нетяг і, перебуваючи на посаді районного прокурора, а потім судді штату, ухвалив кілька рішень, що зробили його дуже непопулярним серед сильних світу цього. Позови за звинуваченням великих компаній у шахрайстві або незаконне привласнення міського майна у вигляді земельних ділянок, зайнятих під залізничні колії, пристані тощо, позови про відшкодування місту збитків та інші позови такого ж ґатунку суддя Свонсон завжди вирішував на користь міста і простих людей.

Останні ж, читаючи в часописах повідомлення про його діяльність і слухаючи його виступи з найрізноманітніших приводів, проймалися до нього симпатією. Він був м'якосердий, доброзичливий, запальний, мав блискучий дар мови і справляв враження людини непересічної. А на додаток до всіх цих особливостей своєї сутності губернатор Свонсон був зятим, але боязким шанувальником жіночої статі, що, як ми знаємо, так часто притаманне непоказним, сором'язливим інтелігентним аскетам усього світу, котрі розплодилися на цій планеті на превеликий сором нашого лицемірного століття. Вони могли оббрехати в догоду святенницькій догмі свою найяскравішу мрію, найніжнішу печаль і найбільшу радість. Усе це разом узятé налаштувало проти губернатора ультраконсервативні елементи суспільства, і він уславився, як людина небезпечна.

Тим часом шляхом вдалого переміщення коштів, що були у нього, і за найсуворішої ощадливості йому вдалося зібрати достатньо вагомий капітал. Зовсім нещодавно, втім, губернатор потрапив у халепу: захопившись хмарочосами, він мав необережність вкласти майже весь свій статок в одну абияк побудовану і тому зовсім безприбуткову будівлю, що призначалася для різних установ і контор. Ця комерційна хиба загрожувала йому банкрутством. Губернатор уже почав оббивати пороги кредитних установ.

Протидія ворожих Ковпервудові фінансистів укупі з газетами та губернатором встановлювала потрійний бар'єр на шляху до здійснення його задумів, і взяти цей бар'єр було не так легко. Часописи, своєчасно розгадавши, кому і для чого знадобилося створювати нову комісію, поспішили довести це відкриття до відома своїх читачів. У конторах Шрайхарта, Арніла, Генда та Меррила, а також в інших центрах фінансового життя Чикаго недовго ламали собі голови над цими новими підступами ворога і незабаром розробили не менш підступний план протидії.

— Ви тямите, куди він цілить, Хосмере? — спитав Шрайхарт Генда. — Він бачить, що тут, у Чикаго, ми його притиснули до стінки. За такого стану речей, як зараз, і при існуючих законах він може просити муніципальну раду подовжити йому концесії тільки на двадцять років, та й то не раніше, як через три-чотири роки. Термін його концесій ще не закінчився. Ковпервуд знає, що на той час, як він закінчиться, ми вже так налаштуємо проти нього громадську думку, що ніякий муніципалітет, навіть найпродажніший у світі, не ризикне дати йому те, чого він прагне, без відповідної компенсації на користь міста. А якщо Ковпервуд погодиться на таку компенсацію, йому доведеться поставити хрест на двохсотмільйонному випуску шестивідсоткових акцій «Об'єднаної транспортної». Вони не матимуть популярності. Він не може,

відраховуючи двадцять відсотків валового доходу місту та надавши право безкоштовних пересадок, виплачувати при цьому шість відсотків на двісті мільйонів доларів, — кожен це розуміє. А він дуже спритно все це вигадав і розрахував, йому вже здавалося, що в його кишені додалося мільйонів сто! Але цього не буде! Ми нацькуємо на нього пресу, і вона задушить цей проект, перш ніж він устигне з'явитися на світ. А коли Ковпервудові хоч-не-хоч доведеться звернутися в муніципалітет, його змусять виплачувати двадцять-тридцять відсотків валового доходу місту та надати безкоштовні пересадки з будь-якої з його ліній на будь-яку іншу. Ось тут ми його і доб'ємо. Я також не захоплююся всіма цими заграваннями із соціалістичними ідеями, але нічого, мабуть, не вдієш. Доводиться йти і на це. Тільки б нам його вижити з міста, а тоді ми вже заткнемо писки журналістам, і населення мало-помалу все забуде. Я принаймні на це сподіваюся.

До вух губернатора тим часом уже долетіло популярне в той час слівце «підмазали». Це означало, що в законодавчих органах беруть хабарі. Губернатор не був людиною упереджених думок, не брав участі у фінансових міжусобицях, і скажені нападки на Френка не могли вразити його уяву — він знав їм ціну. Проте чоловік задумався. Він смутно усвідомлював честолюбні мрії та задуми Ковпервуда. «Розпусник! Спокусник!» — сурмили про нього на всіх перехрестях, страхаючи пересічних міщан, але губернатор був байдужий до цього нестямного лементу. Він сам у поступальній зміні поколінь пізнавав таємничі чари богині Афродити. Чоловік бачив, як Френк стрімко йде до своєї мети, не гребуючи жодними засобами та змітаючи всі перешкоди зі свого шляху. Разом із тим йому було відомо, що міські залізниці в Чикаго працюють тепер зовсім непогано. Чи не використовує він, однак, на зло довіру своїх виборців, сприяючи здійсненню задумів Ковпервуда? Чи не повинен він, перед обличчям усіх цих

людей, викрити справжні стимули, що надихають цього махляра, — жадібність, непомірне честолюбство, жахливий егоїзм, — і протиставити їм безкорисливість християнської ідеї та демократичного принципу?

Коли в боротьбу за володіння матеріальними цінностями вплітається боротьба ідей, життєві зіткнення набувають особливого драматизму, надихаючи художників і поетів. Чи не тому горять незгасним світлом сигнальні вогні Трої, не змовкаючи тупотять кінські копита під Арбелою, вічно бухають гармати Ватерлоо?

У далекому, забудованому непоказними будиночками з бруса штаті Іллінойс, населення якого складалося переважно з простих сільських жителів, які полюбляли танцювати на ярмарках під звуки скрипки, відбулося рішуче зіткнення інтересів, і з точки зору губернатора штату це було не що інше, як зіткнення ідеалів окремої особистості з ідеалами народу. Мріям, прагненням однієї людини протистояли мрії, прагнення міста, штату, нації — безпорадне борсання демократії навпомацки, наосліп, що марно намагалася зіп'ятися на ноги.

Після наполегливих роздумів губернатор Свонсон вирішив накласти своє вето на новий законопроект, але Ковпервуд не занепав духом. Він був упевнений у силі своєї логіки, в своєму знанні людей і вирішив не шкодувати ні грошей, ні праці, щоб у майбутньому святкувати перемогу. Він мав сісти, нарешті, на той величний престол, який створив для себе в мріях. З великими труднощами протягнувши свій проект через законодавчі органи під прицільним вогнем усіх часописів, він, не втрачаючи й миті, почав засилати до губернатора своїх емісарів — членів законодавчих зборів, представників «З. К. І.» та інших, офіційно не пов'язаних із ним агентів різних компаній. Але губернатор Свонсон був непохитний. Ні, він не підпише законопроекту, совість йому цього не дозволяє.

Тоді в кабінеті губернатора, в тому самому злочасному будинку, що загрожував рано чи пізно перетворити його на жебрака і був причиною його постійних тривог і турбот, з'явився сяючий самовдоволенням суддя Наум Дікеншиц, тепер — головний представник «Північно-чиказької транспортної». Огрядний, пещений, вгодований, він був життєво мудрий, любив філософствувати та звертав на себе увагу важким, жорстким поглядом і солодково-услесливими манерами. Губернатор Свонсон не був знайомий із паном Дікеншицом, але чув про нього достатньо.

— Як ваше здоров'я, пане губернаторе? Щасливий бачити вас знову в Чикаго. Якщо вірити вранішнім газетам, ви зайняті зараз цим саузеківським законопроектом? Мені б хотілося побесідувати з вами щодо нього, якщо ви нічого не маєте проти. Я вже тижнів зо три все збирався в Спрінгфілд, хотів побачитися з вами, перш ніж ви приймете якесь рішення з цього питання. Дозвольте спитати вас, чи думаєте накласти вето на законопроект?

Колишній суддя, чисто поголений, бездоганно одягнений, напахчений, усміхнений, мав при собі об'ємну шкіряну валізку, яку він поставив на підлогу, притуливши до ніжки крісла.

— Так, пане суддя, — відповідав губернатор Свонсон. — Чесно кажучи, я вже постановив накласти вето. Не бачу жодних підстав підтримувати цей законопроект. Як я розумію, він переслідує дуже вузькі, дуже егоїстичні цілі, що не викликані нагальною потребою, й, отже, в ньому немає зараз ніякої потреби.

Губернатор промовляв із легким шведським акцентом, своєрідним і навіть приємним. Потім було мирне і дещо філософське обговорення всіх «за» і «проти». Губернатор був стомлений, трохи розсіяний, але тим не менше вважав своїм обов'язком терпляче та неупереджено вислухати всі, вже не раз чуті ним доводи. Він знав, безперечно, що суддя

Дікеншиц представляє «Північно-чиказьку транспортну компанію».

— Дуже радий, що мав можливість дізнатися вашу думку, пане суддя, — сказав на закінчення зустрічі губернатор. — Будьте певні, що я всебічно обміркував це питання. Мені відомо, як вершаться справи в Спрінгфілді. Пан Ковпервуд — здібна людина, й я засуджую його дії нітрохи не більше, ніж дії двадцяти інших підприємців, котрі зараз орудують там. Знаю, в чому причина його проблем. Чи можна запідозрити мене в симпатії до його ворогів, якщо вони аж ніяк не симпатизують мені? Я навіть не прислухаюся до того, про що белькоче преса. Але я вірю в демократію, сповідую ідеали, чужі певним людям, і в своїх вчинках керуюся цими ідеалами. Я ще не наклав вето на законопроект, однак не стану стверджувати, що моє рішення похитнути неможливо. Проте, якщо мені не буде представлено якихось вагоміших аргументів на користь законопроекту, ніж ті, що існували дотепер, я залишуся при своїй думці і вето накладу.

— Пане губернаторе, — сказав суддя Дікеншиц, підіймаючись із крісла, — дозвольте подякувати вам за люб'язний прийом. Менше всього на світі я хотів би чинити на вас тиск урозріз із вашими переконаннями, врозріз із тим, що ви вважаєте справедливим і чесним. Я намагався тільки звернути вашу увагу на те, наскільки важливо, як безумовно справедливо та правильно було б вилучити це питання про концесії зі сфери упереджень, особистих уподобань, заздрощів, газетного ажіотажу й інших сторонніх впливів, що пущені зараз у хід, аби ускладнити діяльність пана Ковпервуда. Все це — заздрість і тільки заздрість. Вороги пана Ковпервуда готові потоптати всі принципи честі та справедливості, аби його знищити. У цьому вся справа.

— Можливо, і так, — погодився Свонсон. — Але питання це має ще один бік, про який ви, мабуть, забуваєте або ж не вважаєте за потрібне брати до уваги. Конститу-

цією штату даровано народу право переглядати видані раніше концесії — в ті терміни і на тих умовах, що зумовлені контрактом. Те, що ви пропонуєте, — це узурпування прав народу. Ви хочете позбавити його можливості вільно, поза всяким контролем і впливом із боку законодавчих органів, переглядати свої взаємини з підприємцями. Змушувати законодавчі органи, шляхом тиску на них або будь-яким іншим шляхом, втручатися в ці стосунки — неправильно та незаконно. Те, чого ви хочете досягти за допомогою вашого законопроекту, слід би було запропонувати народу на наступних виборах, аби виборці могли або погодитися з вашими заходами з доброї волі, або, також добровільно, відхилити їх. Ось як це має бути зроблено. А приходити в законодавчі збори, змушувати одних, купувати голоси інших, а потім чекати, що я поставлю під законопроектом свій підпис, — ні, таке не пройде.

Свонсон не гарячкував, не викривав підступи Ковпервуда. Він промовляв спокійно, твердо, навіть доброзичливо. Дікеншиц провів рукою по широкому лисіючому черепу. Здавалося, він щось обмірковував... імовірно, якийсь новий, ще не використаний аргумент або спосіб впливу.

— Що ж, пане губернатор, — сказав він, — так чи інак, дозвольте мені подякувати вам за те, що ви люб'язно прийняли і вислухали мене. Між іншим, я бачу — у вас тут достатньо місткий сейф. — Дікеншиц підняв із підлоги свою валізу. — Чи не дозволите ви мені залишити цю течку у вас на збереження днів на два? Я їду за місто, а тут є папери, які мені б не хотілося брати з собою. Не відмовте замкнути її в сейф, а я потім пришлю по неї.

— Охоче, — відповів губернатор.

Він узяв течку, поклав її на нижню полицю та замкнув сейф. Обмінявшись дружнім рукостисканням, губернатор і суддя розлучилися. Губернатор повернувся до своїх роздумів, суддя поспішив на потяг.

Наступного ранку губернатор Свонсон знову сидів у себе в кабінеті і знову з тугою думав про те, де йому роздобути сто тисяч доларів, аби виплатити відсотки по заставах і провести ремонт будинку. Словом, покрити витрати з цього нещасливого будинку, що ніяк не виправдовував себе і поглинав усі його прибутки. Раптом двері кабінету розчахнулися, і хлопчик-розсильний подав губернаторові візитівку Френка Алджернона Ковпервуда. Губернатору ще ніколи не доводилося з ним зустрічатися. Відвідувач увійшов — бадьорий, стрімкий, енергійний. Губернатор зауважив, що цей фінансист схожий на новий, щойно віддрукований долар — такий він був блискучий, охайний і свіжий.

— Губернатор Свонсон, якщо не помиляюся?

— Так, сер.

Вони поглянули один на одного допитливо та насторожено.

— Мене звати Ковпервуд. Мені треба сказати вам кілька слів. Багато часу я у вас не заберу. Переливати з пустого в порожнє і заново приводити вже відомі вам аргументи я не стану. Мені досить того, що ви їх знаєте.

— Так, я вчора розмовляв із суддею Дікеншицом.

— Саме так. Тепер, позаяк вам усе вже відомо, дозволяйте мені торкнутися ще одного питання. Я знаю, що ви — людина порівняно незаможна й усі ваші кошти вкладені в цей будинок. Знаю також, що ви двічі намагалися зробити позику в розмірі ста тисяч доларів та отримали відмову, бо не могли надати ніякого забезпечення, крім цього самого будинку, який вже і так заставлений і перезаставлений. Вам, вважаю, відомо, що ті особи, котрі діють проти мене, намагаються здолати й вас. З їхньої точки зору, я — негідник, бо я — егоїст і честолюбець, інакше кажучи — черствий матеріаліст. Ви — хоча і не негідник, але людина небезпечна, бо ви — ідеаліст. Підпишете цей законопроект або ні, вам все одно не бути більше губернатором штату



Іллінойс, якщо людям, котрі борються також і проти мене, вдасться, що цілком імовірно, здобути над вами перемогу.

Темні очі губернатора спалахнули. Він ствердно кивнув.

— Пане губернаторе, я прийшов сюди, щоб прихилити вас, якщо це мені вдасться. Я не поділяю ваших ідеалів. Не вірю, що колись від них може бути якась користь. Імовірно, є ще багато такого, у що ви вірите, а я — ні. А життя, можливо, і зовсім не схоже на те, як ви чи я його розуміємо. Незалежно від цього, ви викликаєте в мене набагато більше симпатії, ніж більшість людей. Я готовий позичити вам сто тисяч доларів, бо знаю, що ви зараз цього потребуєте, або двісті, триста, чотириста тисяч — скільки буде треба. Вам немає потреби повертати мені ці гроші, але, якщо хочете, можете і повернути. Як вам заманеться. У тещі, яку суддя Дікеншиц залишив учора у вашому сейфі, лежить триста тисяч доларів готівкою. Дікеншицові забракло духу сказати вам про це. Підпишіть законопроект і дайте мені можливість здолати моїх ворогів, котрі мріють зараз розчавити мене. Далі я буду підтримувати вас усіма наявними в моєму розпорядженні засобами — і грошми, і впливом — у будь-якій політичній кампанії, в якій ви захочете взяти участь, у виборах у сенат штату чи в американський Конгрес.

Очі Ковпервуда дивилися дружньо, привітно, як очі відданого вівчура. Вони світилися розумінням, співчуттям, більше того — в них було філософське усвідомлення недоступного йому душевного світу. Свонсон підвівся.

— Ви що — відкрито заявляєте, що прийшли мене підкупити? Так слід вас розуміти? — спитав він і вже хотів було за звичкою вибухнути пишномовною викривальною тирадою, але раптом відчув, що не може, хоча б на мить, не встати на точку зору Ковпервуда.

Вони йшли різними шляхами, в різних напрямках, але куди приведуть їх ці шляхи?

— Пане Ковпервуд, — продовжував губернатор, і очі його заіскрилися, а гримаса, що з'явилася на обличчі, зробила його схожим на виразні моделі Гойї. — Я мав би обуритися, але не можу. Розумію вашу точку зору. Але, на жаль, ні вам, ні собі допомогти я не в змозі. Мої політичні переконання, мої ідеали змушують мене накласти вето на законопроект. Якщо я пожертвую ними, то буду змушений поставити хрест на своїй громадській діяльності. Може, мене й не оберуть більше губернатором, але це не так уже й важливо. Я міг би, природно, скористатися вашими грішми, але не зроблю цього. А тепер дозвольте побажати вам усього найкращого.

Він не кваплячись підійшов до сейфа, відчинив його, вийняв тежку та простягнув Ковпервудові.

— Вам доведеться взяти це з собою, — сказав він.

Вони мовчки поглянули один на одного з цікавістю, змішаною із жалем: один — обтяжений грошовими, суспільними та моральними турботами, інший — сповнений непохитної рішучості не здаватися, навіть у разі поразки.

— Пане губернаторе, — сказав на закінчення Френк найлюб'язнішим, веселим і безтурботним тоном, — вам ще судилося побачити, як інші законодавчі збори й інший губернатор підпишуть цікавий мені законопроект. У цю сесію цього, мабуть, не станеться, але рано чи пізно так буде. Я не складу зброї, бо вважаю мою справу справедливою. Проте, навіть наклавши вето, можете прийти до мене, й я позичу вам сто тисяч доларів, якщо у вас буде в них потреба.

Ковпервуд пішов. Губернатор наклавав вето на законопроект. Достеменно відомо, що слідом за цим він позичив у Френка сто тисяч доларів, аби врятуватися від банкрутства.

## 56. ВИПРОБУВАННЯ БЕРЕНІС

Коли звістка про те, що губернатор Свонсон відмовився підписати законопроект, а в законодавчих зборах забракло мужності здолати губернаторське вето, досягла вух Шрайхарта та Генда, вони зраділи.

— Ну що, Хосмере, — зауважив Шрайхарт, зустрівшись наступного дня зі своїм приятелем в їхньому улюбленому клубі «Юніон-ліг», — схоже, що ми нарешті досягли хоча б якихось успіхів? Га, як вам здається? Цього разу нашому милому Ковпервудові не вдався його фокус?

І пан Шрайхарт в якомусь майже несамовитому захваті поглянув на свого поважного колегу.

— Так, цього разу він спіймав облизня. Цікаво, до чого він ще додумається?

— Не знаю, але, по-моєму, більше нічого винайти не можна. Він розуміє, безумовно, що йому вже не відновити своєї концесії без серйозної компенсації, що неминуче поглине більшу частину його прибутків, а тоді — прощай випуск «Об'єднаних транспортних». На цей свій законопроект пан Ковпервуд витратив не менше трьохсот тисяч доларів, а чого досяг? Наступного разу, якщо тільки я хоч щось у цьому тямлю, нові законодавчі збори взагалі не відважаться зв'язуватися з ним. Не думаю, щоб хоч хтось із спрінгфілдських політиків наважився б ще раз викликати на себе вогонь всіх газет.

Шрайхарт просторікував серйозно, велично, вкрай самовдоволено, адже, куди не глянь, а його ідея — нацькувати на Френка пресу — починала давати плоди. Генд був налаштований не настільки оптимістично. За складом свого характеру він був схильний вважати будь-який успіх тимчасовим і завжди побоювався якихось нових підкопів і каверз. Тому він висловив своє задоволення, але не впевненість. Може, Шрайхарт і має рацію, а може, й ні.

Оселившись у Нью-Йорку, Ковпервуд із кожним днем відчував щораз гострішу марність своїх спроб добитися для Ейлін визнання в світі. «Та й до чого це?» — не раз казав він собі, оцінюючи думки, вчинки, наївні плани та мрії дружини і мимоволі згадуючи смак, грацію, такт і вишуканість Береніс.

Френк відчував, що Береніс могла б майстерно і тонко здолати упередження, що існувало проти нього в світі та завдавало йому такої шкоди. «Це — суто жіноче завдання», — казав він собі, і нічого йому не домогтися, поки біля нього немає справжньої жінки.

А Ейлін, дивуючись тому, що одного багатства може бути недостатньо для успіху, що потрібні ще якісь якості, яких вона, імовірно, не мала, проте не в силах була відмовитися від своєї мрії. «У чому ж таємниця? — питала вона себе знову і знову. — Чим ці світські дами так відрізняються від інших смертних?» Саме запитання вже містило у собі відповідь, але Ейлін цього не розуміла. Вона все ще була дуже гарна, блискуча навіть, і все ще пристрасно любила вбиратися та прикрашати себе відповідно до власних смаків і понять про елегантність. Газети зчинили такий рейвах навколо прибулого із Заходу нового мультимільйонера та спорудженого ним палацу, що вже всі портъе та посильні готелів знали Ейлін в обличчя. Щоразу, коли їй траплялося з'являтися в громадських місцях, вона відчувала спрямовані на неї цікаві погляди, чула за своєю спиною шепіт, а часом і доволі гучні зауваження. Це, звісно, чогось та вартувало! Та яким водночас це було мізерним порівняно з популярністю тих обраних осіб, котрі з висоти своєї величі навіть не помічають подібних ознак популярності! Але в чому ж, у чому секрет їхнього успіху? Перед від'їздом із Чикаго Ковпервуд зумів переконати Ейлін, що в Нью-Йорку він упорядкує своє життя, облишить любовні інтрижки та створить хоча б якусь подобу міцного та злагодженого подружнього союзу. Однак коли

переселення відбулося, Ейлін побачила, що Френк із головою поглинутий своїми фінансовими та політичними негараздами, своєю художньою колекцією і не цікавиться тим, що відбувається в їхньому новому будинку. Як і раніше, вона на самоті гаяла вечори, а він раптово з'являвся і так само раптово зникав. Але скільки б не злилася на нього Ейлін — подумки чи бурхливо, відкрито, — які б не приймала рішення, вона не могла вивільнитись від своїх почуттів до цього чоловіка, котрий, як їй здавалося, був удачнішим за всіх силою свого розуму та характеру.

Ні благородство, ні добродесність, ні милосердя, ні жалість не належали до його чеснот, але він підкорював її своєю веселою, бурхливою, непохитною самовпевненістю та наполегливим, діяльним прагненням до краси, яка, мов сонячний промінець, змушує іскритися та виблискувати каламутні води житейського моря. Життя з усім, що в ньому є темного та похмурого, не могло, як видно, затьмарити його душу. Занурена в свої роздуми, Ейлін бездіяльно тинялася створеним Френком чудесним палацом і, здавалося, знову пізнавала його. Срібний фонтан у внутрішньому дворіку, засадженому орхідеями, мармурові стіни, струмись рожевого саява, дивовижні заморські птиці та ряд чудових полотен у величезній картинній галереї, — все це було частиною його самого, відображенням його неспокої душі. І гірко було думати Ейлін, що вона втратила цього чоловіка, втратила після всього, що пов'язувало їх колись, не зуміла навіки прикувати його золотими міцними ланцюгами пристрасті до своєї душі. Гірко думати, що він уже не слідуватиме рабом свого бажання за переможною колісницею її любові та краси. І все ж Ейлін не могла і не хотіла відмовитися від чоловіка.

Між тим Ковпервуд, проявивши ні з чим незрівнянну витримку, такт і стоїчну зневагу до уколів самолюбства, зумів врешті-решт відновити, хоча б на час, колишні матеріальні взаємини з родиною Картерів. Для пані Картер

він був, як і раніше, посланцем небес. Зі сльозами на очах вона молила доньку зважити на прохання Ковпервуда, ручалася за його безкорисливість, вказувала на його багаторічну щедрість. Береніс роздирали протиріччя: її вабили розкіш, влада, можливість показатися в світі... і бажання якось рахуватися з моральними й етичними вимогами середовища, що оточувало її. Френк був одруженим чоловіком і водночас не приховував свого потягу до неї. Тому не годилося брати в нього гроші. Береніс нерідко думала про його стосунки з Ейлін, про причини їхнього сімейного розладу, дивувалася, чому покровитель не знайомить ні її, ні її матір зі своєю дружиною. Яка вона — ця друга дружина пана Ковпервуда? Він згадував про неї лише побіжно, скупими, нічого не значущими фразами. Береніс вирішила навіть спробувати, наче знічев'я, побачити десь Ейлін, але сталося так, що її цікавість було задоволено несподівано для неї самої. Якось в опері хтось із друзів і шанувальників, котрі супроводжували її, шепнув дівчині на вухо:

— Гляньте, в дев'ятій ложі — леді в білій атласній сукні, із зеленою мереживною мантильєю...

— Зараз, — Береніс піднесла бінокль до очей.

— Це — пані Френк Алджернон Ковпервуд, дружина чиказького мільйонера. Вони тільки-но збудували собі будинок на розі Шістдесят восьмої вулиці. І, як видно, абонують дев'яту ложу.

Береніс трохи здригнулася, але тут же опанувала себе й обмежилася недбалим, байдужим поглядом у бік дев'ятої ложі. А потім крадькома знову навела бінокль і почала вивчати пані Ковпервуд. Не без цікавості зазначила вона, що волосся у Ейлін майже такого ж відтінку, як і у неї, тільки ще золотистіше. Панночка розглядала її трохи підведені очі, ніжні щоки та повні вуста, що вже дещо огрубіли від алкоголю і безладного життя. Береніс вирішила, що Ейлін — дуже гарна, чуттєва, вродлива, але не молода, набагато старша за неї саму. Що ж відвернуло від неї

Ковпервуда — вік чи та глибока духовна відмінність, яка безсумнівно існує між ними? Пані Ковпервуд, певна річ, було вже за сорок. Втім, зробивши цей висновок, Береніс жодного задоволення не відчула. Правду кажучи, їй було байдуже. Вона лиш подумала, що ця жінка віддала Ковпервудові свої кращі роки — світлу пору свого дівочтва. А тепер вона йому збайдужіла. Під очима і в кутах рота Ейлін Береніс розгледіла крихітні, ретельно запудрені зморшки...

Втім, трималася пані Ковпервуд, неначе розпечена дівчина, і була перебільшено веселою. З нею в ложі перебувало двоє чоловіків: один — відомий актор, красень із мейфістофельською зовнішністю та доволі темною репутацією, інший — молодий світський шалапут. Жоден із них не був знайомий Береніс. Вона почерпнула ці знання від свого супутника — балакучого молодика, непогано ознайомленого, мабуть, із життям божественного Нью-Йорка.

— Кажуть, вона користується величезним успіхом серед нашої богеми, — зауважив сусіда. — Якщо ця дама сподівається бути прийнятою в товаристві, такий початок не можна назвати вдалим, як вважаєте?

— А ви думаєте, що вона цього прагне?

— Усі ознаки в наявності — ложа в опері, будинок на П'ятій авеню.

Ця зустріч дещо схвилювала Береніс, хоча вона і відчувала свою незаперечну перевагу. Хіба душа її не витала високо над тим вульгарним, тривіальним світом, де жили такі, як Ейлін? Навіть сам вибір супутників, із котрими ця жінка пішла в театр, уже був хибним — він вказував на відсутність розбірливості. При такому становищі, яке Ковпервуд зумів собі завоювати, він, безперечно, мав бути невдоволений такою дружиною. Вона навіть не може йти з ним у ногу, не встигає за ним у його невпинному поступі, не кажучи вже про те, щоб летіти попереду, як крилата

Ніке. Якби вона була дружиною такого чоловіка, думала Береніс, він ніколи не пізнав би її до кінця. Вічно дивуватися і вічно мучитися сумнівами стало б його долею. Зморшки тривоги та розчарування не зорали б її обличчя. Вона б дражнила, інтригувала, чаїлася та вислизала б від нього. А її майбутньому чоловікові, хоч би ким він був, залишалося б тільки запобігати перед нею та коритися.

А втім, їй уже двадцять два роки, вона досі незаміжня, минуле вселяє їй постійну тривогу, а ґрунт під ногами — неміцний і хисткий. Сумну історію її матері знають і Брек-смар, і Білз Чедсі, і Ковпервуд. І ще дехто із знайомих, котрі були у ресторані «Волдорф» того фатального вечора. Чи скоро дізнаються інші? Береніс намагалася уникати матері, Френка і тому охоче приймала запрошення і гостювала то в одних своїх друзів, то в інших. Прагнучи прогнати важкі думки, вона стала шукати застосування для своїх талантів. Спочатку взялася за живопис. Написала кілька акварелей і подалася з ними до скупників. Всі її роботи вирізнялися витонченістю, але були холодні й абстрактні. Сніговий пейзаж із пурпуровими відблисками заходу, занурений у роздуми сатир — важкий, немов відлитої з чавуну, на тлі втонулих у мороці долин. Мефістофель, що підглядає за Маргаритою, яка молиться. Інтер'єр у голландському дусі, підказаний виглядом пані Бетджер, і кілька танцюючих фігурок. Флегматичні гендлярі похмуро переглядали акварелі та байдуже повідомляли, що в них щось є, але все одно ніхто їх не купить. Новачків багато. Шлях мистецтва — довгий і тернистий. Якщо вона буде працювати... Хай принесе ще щось. Береніс від живопису перейшла до танців.

Новий вид цього мистецтва — танець-пантоміма — нещодавно був завезений в Америку, і така собі Алтея Бейкер наробила чимало галасу своїми виступами. Береніс вирішила, що вона може затьмарити цю танцівницю або хоча б розділити з нею її успіх, і з цією метою вигадала і



вивчила кілька танців. Один із них називався «Переляк». Юна німфа пустує навесні в лісі і раптово стає жертвою нападу фавна. Інший танець називався «Павич». Це була фантазія на тему пихатого самозамилування. Ще один — «Весталка» — відтворював давньоримські обрядові танці. Береніс поїхала в Поконо і провела там кілька днів перед великим дзеркалом, винаходячи пози й обдумуючи костюми, а потім, повернувшись у Нью-Йорк, обмовилася якось про свою затию пані Бетджер.

— Мене вже давно тягне зайнятися якимось мистецтвом, — заявила вона. — Гадаю, це дасть можливість заробляти гроші.

— Моя люба, що ви городите! — реготала пані Бетджер. — Це ви, з вашими можливостями! Виходьте спочатку заміж, а потім уже танцюйте собі на здоров'я. Ви так швидше звернете на себе увагу.

— За допомогою чоловіка? Як смішно! А за кого ж ви радите вийти заміж?

— Ну, якщо йдеться про це... — пані Бетджер не забарилася згадати Кілмера Дьюелму, і в голосі її пролунав закид. — Та хіба вам так уже й припекло з цим поспішати? Але якщо ви станете професійною танцівницею, мені, мабуть, доведеться врешті-решт відмовити вам в оселі, особливо після того, як це зроблять інші.

І вона ніжно посміхнулася — втілення доброзичливості та здорового глузду. Пані Бетджер майже завжди супроводжувала свої натяки легким пофіркуванням і кахиканням. Береніс утямила, що навіть сама можливість такої розмови вже певною мірою вплинула на ставлення до неї пані Бетджер. У цьому колі бідність вважалася небезпечною темою. Одна згадка про неї наганяла жах. У бідності було щось непростиме, як у найважчому злочині або поганій звичці. «А інші, — подумала Береніс, — і зовсім перелякаються насмерть».

Проте незабаром після цієї розмови вона зробила бозьку спробу проникнути в ті сфери, де можна було б отримати театральний ангажемент. Це була сумна спроба. Бруд, сперте повітря, маленькі тісні комірчини, розв'язно-брутальні антрепренери, неймовірно вульгарні дебютантки і не менш жahlivi мешканки цього лялькового маленького світу! Грубість! Ницість! Чуттєвість! Безсоромність! Немов їй в обличчя війнуло чіимось смердючим диханням, і Береніс відсахнулася. Яка доля може чекати тут на щось вишукане та витончене? Чи можна в таких умовах досягти чогось, не втративши гідності й віри в себе?

Ковпервуд тим часом вигадав ще один спосіб міцніше облутати Береніс і з'явився до пані Картер із пропозицією купити їй будинок на Парк-авеню.

— Ви з Береніс будете влаштовувати там прийоми, — сказав він, — а я буду зрідка з'являтися на цих прийомах як ваш гість.

Пані Картер, котра понад усе на світі цінувала життєві зручності, захоплено вітала нову затію Френка. Якщо у неї буде такий будинок — її майбутнє буде забезпечене.

— Я чудово розумію вас, Френку, — заявила вона. — Вам потрібне місце, де б ви почувались як удома. Вся справа — тільки в Беві. З того часу, як той нещасний дурень образив мене тоді в ресторані, з нею просто неможливо. Варто мені щось запропонувати, вона неодмінно зробить наперекір. Ви маєте на неї набагато більше впливу. Побесідуйте з нею, може, вона й погодиться.

Ковпервуд миттєво зрозумів, яка йому випадає нагода. Він був надзвичайно втішений, почувши від пані Картер це визнання своєї слабкості, і поспішив порозумітися з Береніс, як завжди, застосувавши звичний для нього прийом криводушної прямоти.

— Знаєте, Беві, що мені спало на думку? — сказав він якось, заставши її насамоті. — Чи не купити мені для вас і вашої матері великий будинок тут, у Нью-Йорку, щоб

ви могли жити на широку ногу? Мені однаково ніколи не витратити всіх своїх грошей на себе, то чи не краще витратити їх на того, хто знайде їм хороше застосування? А мене ви можете включити в число ваших гостей під виглядом двоюрідного дядька або знайти мені якусь іншу ролью...

Береніс негайно збагнула, що він розставляє їй пастку, і на мить розгубилася. Будинок, та ще чудово обставлений, — як це заманливо! У цих колах люблять солідне, надійне помешкання — вона давно це помітила. А які прийоми могли б вони влаштовувати, якби не минуле її матері! Непереборною перешкодою стало воно на їхньому шляху! Ковпервуд з'явився до неї, немов халіф із «Тисячі й однієї ночі», побрязкуючи золотом у кишнях. Він ухилиється, хитрує і дивиться на неї з такою таємничою, з такою привабливою посмішкою. У нього гарні руки. Витончені та сильні...

— Будинок, про який ви кажете, зробить наш борг уже неоплатним, наскільки я розумію, — уїдливо сказала дівчина, презирливо скрививши губи.

Френк усвідомив, що, скільки б він ні петляв, гострий розум Береніс уже провів її заплутаним слідом, і мимоволі наморщив ніс. Вона розуміє, що її доля — в його руках... О, якби вона забажала здатися! В одну мить усі його величезні статки, до останнього долара, було б смиренно кинуте до її ніг! Збулися б усі її заповітні бажання, — все, що можна здійснити за гроші. І він скорився б їй, як раб.

— Береніс, — сказав гість устаючи. — Знаю, про що ви думаєте. Ви припускаєте, що я хочу таким чином домогтися чогось у своїх особистих інтересах. Це не так. За всі скарби світу я б не погодився скомпрометувати вас. Ви знаєте про моє до вас ставлення. Всі мої гроші належать вам, і ви можете розпоряджатися ними, як вам заманеться і на будь-яких умовах, які зволите назвати. У мене немає нічого попереду, крім вас — вас і мистецтва. Й я нічого не можу від вас вимагати. Візьміть усе, що у мене є. Підко-

руйте світ, змусьте його лягти до ваших ніг. Не думайте, що я колись виставлю вам рахунок. Я хочу тільки, щоб ви зайняли гідне вас становище. А тепер дайте відповідь на одне запитання, й я ніколи більше його не повторю його.

— Слухаю.

— Якби я був вільний, а ви — ще незаміжня і ні в кого не закохані — міг би я сподіватися?

Ще ніколи він не дивився на кохану з таким благанням. Береніс широко розплющила очі, потім насупилася. Її обличчя стало стурбованим, суворим і раптом пом'якшало.

— Даруйте, — сказала вона, струснувши головою, й очі її блиснули. — Як вас зрозуміти? Це звучить майже як пропозиція. Ви не маєте права задавати мені таке запитання. Ви не вільні, і немає жодних підстав припускати, що становище може змінитися. Та й навіщо мені зазирати в майбутнє?

Вона байдуже зиркнула на нього і вийшла з кімнати. Ковпервуд ще якусь мить стояв у задумі. В якомусь сенсі він, без сумніву, здобув перемогу. Його пропозиція не образила Береніс. Він їй не байдужий, і вона стала б його дружиною, якби... якби не Ейлін.

І Френк чітко та пристрасно, як ніколи раніше, забажав у цю хвилину бути вільним від будь-яких зобов'язань. Якщо він хоче домогтися руки Береніс, доведеться переконати Ейлін піти на розлучення.

## 57. ОСТАННЯ СТАВКА ЕЙЛІН

Про Береніс Флемінг Ейлін дізналася випадково, вже після того, як оселилася в своєму новому будинку. Вона підозрювала, що у Ковпервуда і зараз були зв'язки з жінками — можливо, з кимось із тих, кого вона знала — зі Стефані, або з пані Генд, або з Флоренс Кокрейн. А може, у неї з'явилися і нові суперниці. Але позаяк ніхто з них не

зазіхав на її права, Ейлін знічев'я втішала себе думкою, що ще не все втрачено. Поки Френк так жадібно шукає змін, міркувала вона, поки він кидає одну жінку заради іншої, і жодній із цих підступних сирен не вдалося ще міцно прив'язати його до себе, нема чого впадати у відчай. Адже це саме вона, Ейлін, упіймала його в свої тенета, і десять блаженних років — так вона вважала — безроздільно володіла ним. Це не вдавалося ще жодній жінці, ні до, ні після неї. Рита Солберг, мабуть, могла б домогтися цього, підла тварюка! О, як самий спогад про неї був не-нависний Ейлін! Однак Френк уже старіє. Прийде день, коли він перестане так прагнути розмаїття, зрозуміє, що гра не варта свічок. І тоді він залишиться з нею на віки вічні, якщо тільки на схилі років не зустрине якусь Цирцею, котра прив'яже його до себе і поневолить, як підкорила його вона сама колись, у ранню пору його життя. Так Ейлін жила в непереборному страху, з дня на день очікуючи якогось нового неприємного відкриття. І скоро настав день, коли вона це відкриття зробила.

Якось Ейлін зібралася провідати когось із нью-йоркських знайомих, із котрими звів її Різ Граєр, чиказький скульптор. Перетинаючи Сентрал-парк у своєму новому автомобілі французької марки, який подарував їй Ковпервуд, вона випадково глянула в бік бічної алеї та побачила, що там стояв точно такий же автомобіль. Час був ранній, близько полудня, в ці години Френк зазвичай сидів на Волл-стрит. Однак він був тут, і з ним — дві жінки, котрих Ейлін не встигла роздивитися. Тоді вона наказала водієві повернути назад і зупинити машину за густим чагарником, звідки було добре видно бічну алею. Незнайомий Ейлін шофер щось лагодив у двигуні розкішного автомобіля, а біля краю дороги стояв Ковпервуд і поруч із ним — висока струнка панночка з каштановими кучерями, що відливали червоним золотом. Відтінок волосся цієї дівчини нагадав Ейлін її власне волосся, а мрійливий і

гордовитий вираз юного обличчя чомусь відразу врізався їй у пам'ять. В автомобілі сиділа літня жінка, мабуть, мати дівчини. Хто ці дами? Що робить Френк тут, у парку, в цю годину? Куди вони прямують? У цю мить Ковпервуд усміхався, і пекуче відчуття заздрощів пронизало серце Ейлін — вона занадто добре розуміла значення цієї по-смішки! Як часто бачила вона її колись на обличчі свого чоловіка! Коли Ковпервуд і незнайомка сіли в автомобіль, Ейлін звеліла своєму водієві слідувати за ними на певній відстані. Незабаром автомобіль зупинився біля під'їзду великого готелю, й обидві дами в супроводі чоловіка попрямували в ресторан. Ейлін пішла за ними слідом. Їй удалося достатньо спритно прослизнути до столика за ширмою, звідки жінка, залишаючись непоміченою, могла безперешкодно спостерігати за усіма відвідувачами. Ейлін з'їдала поглядом незнайомку, немов хотіла вивчити кожну рисочку цього холодного обличчя з ніжно заокругленим підборіддям, із твердим, ясним поглядом синіх очей, прямим тонким носиком і каштановими кучериками, що золотилися на сонці.

Ейлін покликала метрдотеля і спитала у нього, хто ці жінки. Щедра винагорода вмент розв'язала йому язика.

— Пані Айра Картер, а з нею її донька — панна Флемінг, панна Береніс Флемінг. Пані Картер носила раніше прізвище Флемінг.

Коли обидві дами покинули ресторан, Ейлін продовжувала стежити за ними до самих дверей їхнього особняка, за якими вони зникли разом із Френком. Наступного дня вона знайшла за цією адресою номер телефону та переконалася, що ці дами справді там проживають. Провівши ще кілька днів у важких роздумах, Ейлін врешті найняла детектива і встановила за його допомогою, що Ковпервуд є завсідником будинку Картерів, що він тримає в окремому гаражі автомобіль для них і що дами ці, поза всіляким сумнівом, належать до кола обраних. Ейлін не

стала б вести настільки ретельні розшуки, якби не вираз обличчя Френка, коли він дивився на цю дівчину — і в парку, і в ресторані. Якби не цей жадібний, закоханий погляд, що не залишав сумнівів у його почуттях.

Не смійтеся над муками нерозділеного кохання. У рев-нощів — крижані обійми, чіпкі, як обійми смерті. З ранку до ночі, день і ніч — зачинившись у своїй самотній спальні, або шпацеруючи чи їдучи в автомобілі, відвідуючи своїх нечисленних знайомих — Ейлін думала про цю дівчину. Бліде, тонке обличчя переслідувало її всюди. Що бачив цей спрямований у далечінь мрійливий погляд? Любов, поклоніння Ковпервуда? Так! Так! О, так! Тепер загинуло все і назавжди! В одну мить розвіялися всі її мрії! Прощавай, нове життя в новому будинку! Прощавай, надіє на визнання суспільства! А вона стільки страждала, стільки терпіла...

Френк не приїжджав додому вже другий тиждень. Ейлін зітхала, тужила, зачинившись у себе в спальні, часом впадала в лють і нарешті почала пити. А потім запросила до себе знайомого ще з Чикаго актора, вона зустрічала його тепер у Нью-Йорку в театральних колах. У важкому, похмурому стані сп'яніння Ейлін жадала не стільки кохання, скільки помсти. День у день тривала оргія: пияцтво, розпуста, потім взаємні образи, ненависть і відчай. Протверезівши, Ейлін спитала себе: що подумав би про неї чоловік, якби дізнався про все це? Чи міг би він любити її після цього? Або хоча б терпіти? Втім, йому ж наплювати. Катюзі — по заслугі! Собака! О, вона йому ще покаже! Всі його мрії розвіються в пил, вона зганьбить його на весь світ! Їхні імена будуть жувати на всіх перехрестях! Він ніколи не отримає від неї розлучення! Хоче кинути її, щоб одружитися на цій дівчині? Цьому не бувати ніколи! Ні! Ні! Ніколи, ніколи, ніколи! Ковпервуд повернувся, і дружина зустріла його розлючена, проте не удостоїла пояснень, а лише злісно огризнулася.

Френк миттю запідозрив, що дружина шпигувала за ним. Він помітив її розпашілі щоки, запалі очі, нечисте дихання. Мабуть, вона махнула рукою на всі свої спроби стати світською дамою і ступила на нову стежку... Загуляла! «З того часу, як Ейлін переселилася в Нью-Йорк, вона не зробила жодного розумного кроку, щоб домогтися визнання в світі!» — згадував фінансист. Його часті відлучки, його байдужість знову, як у Чикаго, штовхнули Ейлін у товариство людей, із котрими можна було забути, але цей зв'язок із богемою ще більше опускав її в очах світу. Ковпервуд вирішив побесідувати з нею відверто, зізнатися у своїй пристрасності до Береніс, звернутися до її доброго серця та здорового глузду. Можна собі уявити, які сцени за цим послідують! Але так чи інак, вона буде змушена скоритися. Гордість, ненависть, відчай, усвідомлення безнадії змусять її це зробити. Крім цього, він може тепер залишити їй дуже солідні відступні. Жінка поїде в Європу або залишиться тут і буде жити в розкошах. Він, як і раніше, буде одним з тих, хто завжди допоможе доброю порадою. Якщо вона цього забажає, звісно.

Розмова, що сталася між ними, була схожа на страшний сон, на кошмар. Слова їхні звучали неприродно і страшно серед пишнот нового будинку.

Уявіть собі недільний вечір. За яскраво освітленими вікнами палацу на П'ятій авеню вирує негода. Френк уже кілька днів не виїжджав із міста і майже весь час сидів на нарадах із місцевими фінансистами, котрі відстоювали його інтереси в законодавчих зборах Іллінойсу. Ейлін уже знову тішила себе думкою, що, можливо, любов не посідає чільного місця у житті Ковпервуда, можливо, почуття не має більше влади над ним. Цього вечора Френк був удома, сидів у зимовому саду, серед своїх улюблених орхідей, і читав книгу, яку хтось йому порадив прочитати, — щоденники Бенвенуто Челліні. Часом він відривався від читання — думки про його чиказькі справи не дава-



ли спокою чоловікові. За вікнами перішив дощ, яскраво освітлений асфальт П'ятої авеню був залитий потоками води, а похмурий парк за ґратами здавався ескізом у стилі Коро. Ейлін у музичній кімнаті лінкувато награвала щось на роялі. Її думки блукали в минулому. Полк Лінд... Ось уже півроку, як вона нічого не чула про нього. Вотсон Скит, скульптор, також зник із її горизонту. Коли Ковпервуд залишався ввечері вдома, Ейлін, керуючись давньою звичкою, також нікуди не виїжджала і намагалася бути ближчою до чоловіка. Така влада укладу, створеного прихильністю, — ми продовжуємо коритися йому навіть тоді, коли він уже втратив будь-який сенс і вартість.

— Яка страшна ніч! — сказала Ейлін, дивлячись у зимовий сад і з острахом відсуваючи парчеву штору.

— Та-ак, погода нікчемна, — підтвердив Френк, коли вона відійшла від вікна. — Ти збиралася сьогодні кудись?

— Ні, — відповіла Ейлін байдуже.

Вона знову повернулася було до рояля, але одразу ж устала, охоплена незрозумілою тривоною, і вийшла в картинну галерею. Зупинившись перед «Святою родиною» Рафаеля, одним із останніх придбань Ковпервуда, жінка задумалася, дивлячись на безтурботне обличчя середньовічної італійської мадонни. Богоматір здалася їй тендітною, безбарвною, безкістковою, зовсім млявою. Хіба є на світі такі жінки? І що в них знаходять художники? Правда, немовля Христос — дуже милий! Живопис наганяв на Ейлін нудьгу, їй подобалися лише ті картини, що викликали бурхливе захоплення оточення. Ейлін цікавило тільки саме життя і в найяскравіших своїх проявах, а ніяк не бліда його подоба. Вона повернулася до вітальні, пройшла звідти в зимовий сад і хотіла було піднятися нагору, щоб, приготувавши собі віскі з содовою, взятися за читання роману, коли почула за своєю спиною голос Френка:

— Ти дуже сумуєш, скажи правду?

— Ні. Я вже звикла до самотніх вечорів, — відповіла Ейлін просто, без будь-якої шпильки.

Ковпервудові, котрий безжально підпорядковував своїм бажанням всіх і все, часом було не чуже співчуття — втім, так само ефемерне, як міст, перекинутий веселкою через прірву. Йому раптом захотілося сказати Ейлін: «Бідна дівчинко, нелегко тобі зі мною!» Але думка про те, як вона витлумачить ці слова, зупинила його. Він задумався, тримаючи розкриту книгу на колінах і дивлячись на сріблясті струмені, що з легким шумом падали в басейн та обсипали іскристими бризками тритона, мармурових наяд, що сиділи на рибках.

— Ти нещаслива зі мною, Ейлін, — сказав він. — Може, тобі буде краще, якщо я зовсім піду з твого життя?

Думки його раптово знову звернулися до тієї єдиної мети, що ніколи не давала йому тепер спокою, і чоловік подумав, що зараз випала нагода висловити все.

— Тобі буде краще, а не мені, — відрубала Ейлін.

Її байдужо-нудьгуючий вигляд був тільки маскою. Жінка була глибоко нещасна, чітко усвідомлюючи, що ні думки, ні почуття Френка більше не належать їй.

— Навіщо ти так кажеш? — спитав він.

— Тому що знаю, що ти цього хочеш, і знаю, чому питаєш. Справа зовсім не в тому, чого я хочу, а в тому, чого хочеш ти. А ти хочеш викинути мене, бо я тобі набридла, вигнати геть, як стару шкапину, що відслужила свій вік, і ще питаєш, чи не буде мені від цього краще! Який же ти лицемір, Френку! Який ти брехливий чоловік! Тож не дивно, що ти став мультимільйонером. Ти радий був би зжертви весь світ, якби у тебе вистачило на це життя. Думаєш, я не знаю, що тут у Нью-Йорку є така собі Береніс Флемінг, перед котрою ти стрибаєш на задніх лапках? Так, ти бігаєш за нею вже кілька місяців — з того самого часу, як ми переїхали сюди, та й раніше, мабуть, бігав. Тобі здається, що кращої за неї нікого немає, тільки тому, що вона молода й

її приймають у світі. Я бачила тебе в ресторані «Волдорф» і в парку, бачила, як ти не зводив із неї очей, як ти слухав, роззявивши рота, кожне її слово. Який же ти кретин, не зважаючи на всю свою велич! Будь-яке дівчисько, якщо у неї рожеві щоки та лялькове личко, може обвести тебе навколо пальця. Рита Солберг! Стефані Плейто! Флоренс Кокрейн! Сесилія Гейгенін! Та хіба мало ще хто — хіба я всіх знаю? А пані Генд, мабуть, досі зустрічається з тобою, коли ти буваєш в Чикаго, негідниця така! А тепер ось Береніс Флемінг із цим своїм старим опудалом — матусею! Я знаю, тобі ще нічого не вдалося домогтися, мабуть, матуся має клепки в голові, але ти свого досягнеш! Їм же не ти потрібен, а твої гроші. Смішно! Що й казати, щасливою мене, звісно, не назвеш, але тільки ти мій відчай уже нічим втамувати не в змозі. Ти доклав усіх зусиль до того, щоб зробити мене нещасною, а тепер питаєш, чи не краще мені буде далеко від тебе? Добре, в біса, вигадано, нічого не скажеш! Я ж знаю тебе, як свої п'ять пальців, Френку! Більше ти мене вже не одуриш. Безумовно, я не можу зашкодити тобі упадати за кожною зустрічною дівулею та ганьбитися на всю Америку. Господи Ісусе, та жодна порядна жінка не може опинитися в твоєму товаристві без того, щоб не знищити свою репутацію! Зараз вже весь Бродвей знає, що ти волочишся за Береніс Флемінг. Скоро ти зганьбиш її, як зганьбив усіх інших. Скажи їй: вона, може, поступиться тобі, все одно їй уже нічого втрачати. Якщо у неї було чесне ім'я, ти давно втоптав його в багно.

Ці слова розлютили Ковпервуда, особливо те, що Ейлін посміла зачепити Береніс. «Ну що ти вдієш із такою жінкою?» — подумав він. Її мова стала зовсім нестерпною. Скільки грубих і вульгарних слів! Справжня мегера! Так, звісно, він свого часу дуже помилився, одружившись із нею. Але врешті-решт він зламає її завзяття.

— Ейлін, — сказав він холодно, коли жінка замовкла. — Ти занадто багато балакаєш. Ти шаленієш. Мені здається, ти стаєш вульгарною. Дозволь мені сказати тобі дещо.

Погляд чоловіка був твердий, і вона відразу принишкла.

— Не збираюся просити у тебе вибачення. Залишайся при своїй думці. Але хочу, щоб ти збагнула, чітко затимила те, що я скажу, якщо, певна річ, в тебе є хоч крапля жіночої гідності. Я не кохаю тебе більше. Або, якщо хочеш, як ти сама зволила висловитися, ти мені набридла. Набрідла вже давно. Тому я й зраджував тебе. Якби я кохав тебе, то не зраджував. Тепер я люблю іншу жінку — Береніс Флемінг, і гадаю, що завжди буду її кохати. Я хочу бути вільним, хочу влаштувати своє життя так, аби відчути якусь радість, перш ніж я помру. Ти, по суті, вже не любиш мене. Не можеш мене кохати. Визнаю, що чинив із тобою погано, але ж якби я кохав тебе, то такого б не робив, хіба ні? Ну, чи винен я, що любов померла? І ти не винна. Я тебе й не звинувачую. Полум'я любові не можна роздмухати за бажанням, як вугілля в каміні. Якщо вогонь згас, отже, все скінчилося. Я не кохаю тебе більше і не можу любити — навіщо ж ти хочеш, щоб я залишався з тобою? Навіщо тобі стримувати мене, чому не дати мені розлучення? Ти будеш так само щаслива або так само нещасна далеко від мене, як і зі мною. Я хочу знову бути вільний. Я не можу бути щасливий із тобою, і зрозумів це вже давно. Я зроблю все, що ти зажадаєш. Залишу тобі цей будинок, ці картини — хоча, чесно кажучи, не знаю, навіщо вони тобі. (Ковпервудові дуже не хотілося віддавати Ейлін свою колекцію, якби була хоч найменша можливість уникнути цього.) Призначу тобі довічне утримання, в тому розмірі, який ти сама визначиш, чи виділю відразу всю суму гошей. Я хочу, щоб ти дала мені свободу. Будь же розсудлива, Ейлін, і погодься.

Френк почав свою промову сидячи, а закінчив — стоячи. Коли він заявив, що його любов померла, вперше сміливо і без натяків зізнався в цьому, Ейлін зблідла та прикрила очі рукою. Тут чоловік встав. Він промовляв холодно, рішуче, навіть мстиво, мабуть, спочатку. Ейлін зрозуміла, що в серці його не залишилося і сліду колишніх почуттів, не залишилося навіть спогадів — солодких, спільних спогадів — про ті щасливі дні, години, хвилини, які були такі дорогі, такі незабутні для неї. Господи, Мартінко Божа, то це правда? Його любов померла, він сам визнав це... Але ж ні, Ейлін не вірила словам чоловіка, не хотіла вірити! Ні, ні, це неправда, такого не може бути!

— Френку, — озвалася вона, наближаючись до чоловіка, але той відсахнувся від неї.

Жінка дивилася на нього широко розплющеними очима, руки її тремтіли, губи безвільно сіпалися.

— Це ж неправда, брехня, скажи? Ти не міг зовсім, зовсім розлюбити мене, Френку? Адже ти так кохав мене! О, Френку, я злилася, ненавиділа тебе, я казала жахливі, огидні речі, але ж це все лише тому, що я люблю тебе! Завжди кохала тебе. Ти сам знаєш. Я так страждала! Так страждала! Моя подушка часто булав мокрою від сліз, Френку! Я лежала і плакала ночами. Або тинялася до ранку з кутка в куток. Я пила віскі, чисте, нерозбавлене, бо моє серце розривалося на кавалки. Я сходилася з чоловіками, ти знаєш це, але, Боже милий, Френку, ти ж знаєш, що я цього не хотіла, мені зовсім не було цього треба! Потім мені завжди було огидно це згадувати! Адже це тільки від самотності, тільки тому, що ти був такий неласкавий до мене, зовсім не звертав на мене уваги. Як я тужила, Френку, як мріяла, щоб ти знову кохав мене, хоч одну ніч, один день, одну годину! Є жінки, котрі вміють страждати мовчки, а я — ні. Думки про тебе, спогади мучать мене, не дають спокою. Я не можу не думати, як я бігала до тебе на побачення в Філадельфії, як чекала тебе, коли ти повер-

тався додому, як приходила до тебе на Дев'яту вулицю і на Одинадцяту... О, Френку, мабуть, я заподіяла зло твоїй першій дружині. Розумію тепер, як вона страждала. Але ж я була простим дівчиськом, дурним дівчиськом і зовсім не знала життя! Френку, невже ти забув, як я день у день приходила до тебе в філадельфійську в'язницю? Ти сказав мені тоді, що ніколи не забудеш цих днів, що будеш кохати мене вічно. Хіба ти не можеш любити мене, ну хоч трошки, якусь дрібку! Адже це неправда, що твоя любов померла! Хіба я так уже змінилася, настільки постаріла? О, Френку, не кажи, що ти зовсім не любиш мене, прошу тебе, прошу, не кажи так, закликаю тебе!

Вона знову спробувала наблизитися до чоловіка, торкнутися його руки, але той зробив крок убік. Він дивився на неї, і дружина була йому неприємна — як фізично, так і духовно: в ній, здавалося, втілилося все, що він насилу міг виносити в людях. Від колишньої чарівності не залишилося і сліду, чари розвіялися. Йому потрібна була тепер жінка зовсім іншого типу, іншого складу розуму, а головне — йому потрібна була молодість, легкокрила молодість, втілена в образі Береніс Флемінг. Йому було шкода Ейлін, але інше почуття панувало в ньому, тамуючи голос співчуття, подібно до того, як рик бурі та лютий гуркіт хвиль заглушають далекий жалібний сигнал судна, що тоне.

— Ти не розумієш, Ейлін, — зауважив Ковпервуд. — Я нічого не можу змінити. Моя любов до тебе померла. Я не можу відродити її. Не можу змусити себе кохати. Радий би, та не можу. Ти маєш це зрозуміти. Не все залежить від нашої волі.

Він поглянув на дружину, і погляд його не пом'якшав. Ейлін прочитала в очах чоловіка холодну, нещадну рішучість: перед нею був хитрий махляр, комерсант, хижак, людина з кам'яною душею. Вона збагнула, що доступ до його серця закритий для неї навіки, і страх, гнів, шаленство, відчай охопили її. На мить жінка немов збожеволіла.

— О, Френку, не кажи так! Мовчи! — крикнула вона, не тямлячи себе. — Прошу тебе, молю — не кажи так! Ти можеш ще покохати мене знову, трошки, якщо тільки... якщо тільки сам будеш у це вірити. Хіба ти не розумієш, як мені? Хіба не бачиш, як я страждаю?

Вона впала перед Ковпервудом на коліна й обхопила його руками.

— Френку! Френку! О, Френку! — лементувала жінка, заливаючись слізьми. — Я цього не переживу, ні, ні — я не зможу цього винести, Френку!

— Ейлін, візьми себе в руки, — наказав Ковпервуд. — Все це — ні до чого. Я не можу обманювати себе і не хочу брехати тобі. Життя — надто коротке. Що сталося, те сталося. Якби я міг сказати тобі, що я тебе кохаю, і сам повірити в це, я б так і зробив. Але не можу. Я не люблю тебе. Навіщо ж я буду тебе дурити?

Ейлін у душі все ще залишалася трохи дитинною — розпещеною, розніженою, примхливою. Водночас вона була ще й акторкою, любила перебільшення, позу. Але на-самперед вона була жінкою, здатною відчувати глибоко, переживати пристрасно, діяти нерозважливо, сторчголов. Почувши слова Френка, зрозумівши, що він твердо вирішив покинути її, приректи на самотність, вона у нестямі від відчаю стала благати чоловіка не кидати її зовсім. Вона готова ділити його з іншою. Адже мирилася вона зі Стефані Плейто, з Флоренс Кокрейн, з Сесілією Гейгенін, з пані Генд — з усіма, по суті, хто був у нього після Рити Солберг... Вона ніколи не буде йому заважати. Вона не стежила за ним, зовсім ні, просто випадково зустріла його з Береніс Флемінг... Безперечно, Береніс вродлива, вона це визнає, але ж і вона ще гарна, нехай не така, як раніше, але все ж... Хіба він не може знайти і для неї місцинку в своєму серці? І для Береніс, і для неї, для обидвох?

Побачивши таке приниження і відчай, Ковпервуд відчув гіркоту та відразу, що викликали в нього напад ну-

доти... Йому було і боляче за Ейлін, і гидко. Ну що тут скажеш? Як переконати її? Як змусити збагнути?

— Я б хотів, аби це було можливо, Ейлін, — сказав він наразті із зусиллям, — але, на жаль, це немислимо.

Ейлін схопилася на ноги. Вона вирячилася на нього червоними, запаленими очима, сльози на обличчі вже висохли.

— Отже, ти зовсім не любиш мене? Зовсім-зовсім?

— Ні, Ейлін, не люблю. Не хочу сказати, що ти мені неприємна. Я не заперечую, що ти по-своєму дуже приваблива, і не думай, що я не співчуваю тобі. Але я не кохаю тебе. Не можу кохати. Тих почуттів, що були у мене до тебе колись, більше немає і бути не може.

Ейлін мовчала розгублена, не знаючи, що робити, що сказати. Обличчя її зблідло, набуло якоїсь незвичайної напхненності. Біль, лють, розпач роздирали її душу, але, мов скорпіон у колі вогню, вона зуміла звернути їх тільки проти самої себе. Нехай буде прокляте це життя! Все минає, і вона залишається сама, зовсім сама, старіти на самоті. Любов пішла, і нічого не залишилося! Нічого, нічого, лиш порожнеча!

В очах жінки спалахнула рішучість. Здавалося, що вона знову на мить повернула собі силу.

— Ну що ж, — твердо промовила вона. — Я знаю, що мені робити. Я не стану так жити. Ця ніч буде для мене останньою.

Вона не вигукнула ці слова, а промовила їх зовсім спокійно. Тепер він дізнається, яка велика її любов. Але Френк визнав її слова за браваду, продиктовану затуманенням, відчаєм, за спробу налякати його. Ейлін мовчки повернулася і попрямувала до сходів — величної споруди з мармуру та бронзи, з мармуровими нереїдами замість колон і барельєфами, що зображують античний танок. Вона неквапливо піднялася до себе в спальню, взяла ніж для розрізання паперу з бронзовим руків'ям і дуже гострим



сталевим лезом у формі кинджала, пройшла внутрішньою галереєю над зимовим садом і відчинила двері в біло-рожеву кімнату, де щебетали птахи, стояли кам'яні лави, вилися виноградні лози, в тихій водоймі тьмяно блищала вода, а за прозоро-мармуровими стінами, здавалося, вічно сходило сонце. Замкнувши за собою двері, жінка присіла на лаву, оголила руку, раптовим різким рухом всадила ножа у вену, обернула його, намагаючись розширити рану, і стала чекати. Ну ось, тепер вона побачить, що він вдіє, дозволить їй померти чи ні!

Ковпервуд продовжував сидіти в зимовому саду, де залишила його Ейлін, вражений, сердитий і здивований. Невже Ейлін наважиться на такий відчайдушний крок, невже така сильна її любов? Френк не дуже турбувався спочатку — звичайні жіночі химери, нічого більше! Однак... А раптом вона і справді накладе на себе руки? Та ні, не може бути. Яке безглузддя! Але життя викидає часом такі дивні, такі божевільні жарти. Ейлін пригрозила йому і пішла, піднялася нагору. Можливо, для того, щоб реалізувати свої погрози... Неймовірно! Та ні, ніколи вона такого не зробить. Так він сидів, страждаючи від сумнівів, а в душу його вже закрадався страх. Чоловік згадав раптом, як дружина напала на Риту Солберг.

Френк вибіг сходами і зазирнув у спальню Ейлін. Її там не було. Він хутко пройшов галерею, відчиняючи всі двері одні за одними, поки не опинився перед мармуровою кімнатою. Двері були замкнені зсередини, ймовірно, Ейлін там. Ковпервуд штовхнув двері — так, замкнено.

— Ейлін! — покликав він. — Ейлін! Ти тут?

Відповіді не було. Френк прислухався. Все було тихо.

— Ейлін! — повторив він. — Ти тут? Що за дурниці, відповідай же!

«Хай йому грець!» — пробурмотів він, відступаючи на крок. — Вона й справді може втнути таку штуку! А що, коли вона вже... — Кризь двері не долинали нічого,

крім сердитого щебету птахів, потривожених, як видно, ввімкненим світлом. Піт виступив на чолі Ковпервуда. Він покрутив ручку дверей, подзвонив і наказав слугі принести запасні ключі, стамеску та молоток.

— Ейлін! — крикнув чоловік. — Якщо ти негайно не відчиниш двері, я накажу їх зламати. Це зробити неважко.

Жодної відповіді.

— А, дідько забирай! — гаркнув чоловік, уже не на жарт переляканий.

Слуга приніс ключі. Френк знайшов потрібний ключ, але не зміг вставити його в замкову щілину — заважав інший ключ, вставлений зсередини.

— Дайте мені великий молоток! Дайте крісло! — наказав Ковпервуд.

Але, не чекаючи, поки йому все це принесуть, він вставив між стулками дверей стамеску, наліг на неї, і двері з тріском розчинилися. На мармуровій лаві біля краю водойми, серед тропічних птахів, що мирно перепурхують із гілки на гілку в ніжно-рожевих променях штучної зорі, сиділа Ейлін. Обличчя її було бліде, волосся розпатлане, з лівої руки, що безсило повисла вздовж тулуба, сочилася густа червона кров і розтікалася по підлозі біля її ніг, немов розкішний оксамитовий килим, що уже починав дещо тьмяніти по краях.

Френк на мить застиг на місці. Потім кинувся до Ейлін, схопив її руку, крикнув, щоб послали за лікарем, і, розірвавши хустинку, наклав джгут вище рани.

— Як ти могла таке вчинити, Ейлін! Неймовірно... Зазіхнути на своє життя! Це — не любов. Це навіть не шаленство. Це — просто божевілля...

— Ти справді більше не любиш мене? — спитала вона.

— Як ти можеш питати! Ні, як ти тільки могла це зробити! — Ковпервуд дратувався, злий і радий, що вона все ж жива. Він був вражений.

— Ти не кохаєш мене? — через силу повторила жінка.

— Ейлін, замовкни! Я не стану говорити з тобою зараз. Сподіваюся, ти більше ніде себе не поранила? — спитав він, обмацуючи груди дружини і боки.

— Навіщо ж ти завадив мені померти? — спитала вона так само мляво й утомлено. — Все одно я здохну... Я хочу померти...

— Ну, колись ти, ймовірно, помреш, — відповів він. — Але не сьогодні. І я не думаю, щоб тобі зараз дуже цього кортіло. Ні, Ейлін, справді, це вже занадто! Просто обурливо!

Він випростався і подивився на дружину згори вниз холодним, недовірливим поглядом, що вже світився перемогою, навіть торжеством. Ну, звісно, як він і підозрював, — усе це просто вибрики. Вона б не наклала на себе руки. Жінка чекала, що він прийде і буде знову, як і колись, втішати та вмовляти її. Чудово. Зараз він потурбується, щоб її поклали в ліжко, приставить до неї доглядальницю і буде всіляко уникати її надалі. Якщо її намір серйозний, нехай вона здійснить його, але не у нього на очах. Утім, він не вірив, що дружина повторить свою спробу.

## 58. РОЗКРАДАЧІ МАЙНА НАРОДУ

Весна і літо 1897 року і, нарешті, пізня осінь тисяча вісімсот дев'яносто восьмого стали свідками вирішальних сутичок між Френком Алджерноном Ковпервудом і ворожими йому силами міста Чикаго, штату Іллінойс і навіть Сполучених Штатів Америки загалом. Коли 1896-го був обраний новий губернатор і нові законодавчі збори, Ковпервуд вирішив відразу ж поновити бойові дії. Майже рік минув відтоді, як губернатор Свонсон наклав своє вето на саузеківський законопроект, пристрасті вляглися, галас, піднятий пресою, втих. Френк за допомогою різних при-

хильних до нього фінансистів — зокрема, Гекелмаєра та Готлеба й їхніх таємних агентів — вже спробував впливати на нового губернатора, і це йому частково вдалося.

Новий губернатор штату — такий собі капрал А. І. Арчер, або, як його іноді називали, колишній член Конгресу Арчер, — був зовсім інакший, ніж суворий губернатор Свонсон, така собі суміш банальності та пихи. Це був один із тих прямодушних спритників і політичних крутіїв, котрі зазвичай видираються нагору звивистим шляхом, що не дуже компрометує їх. Невисокий, кремезний, із гривово каштанового волосся та жвавими карими очима, енергійний, активний, він, як і багато його спільників-політиків, вважав такі поняття, як громадянське сумління і мораль, вигадкою. У чотирнадцять років, під час війни Півночі та Півдня, він був барабанщиком, у шістнадцять і вісімнадцять — шеренговим, потім послідовно підвищувався у званні. Останні роки він стояв на чолі товариства ветеранів і привернув до себе увагу своїми невтомними спробами домогтися якихось благодійних пожертв на користь людей похилого віку, солдатів, їхніх удів і сиріт. Арчер був, що називається, «хороший американець», тобто належав до породи тих людей, котрі жують тютюн, лаються брутально і вічно лементують про свій патріотизм. До того ж він мав ще неабияке честолюбство. Інші старі вояки виставляли свої кандидатури на різні державні посади — чому б і йому не спробувати? Він упевнено виголошував промови, вірніше, викрикував їх високим фальцетом і користувався певною популярністю завдяки своїй самовпевненості й умінню з усіма триматися запанібрата. Будучи людиною суто діловою та практичною, він не відчував потягу до вищої розумової діяльності.

Домагаючись губернаторської посади, чоловік дозволяв собі звичайні загравання й обіцянки, і його, своєю чергою, заздалегідь «промацали» Гекелмаєр, Готлеб та інші фінансові функціонери, спільники Ковпервуда, котрі за-

бажали знати, яку позицію займе він у питанні створення комісії щодо концесії. Спочатку пан Арчер не хотів брати на себе жодних зобов'язань. Але, переконавшись, що в цьому питанні зацікавлені дуже впливові залізничні компанії — «З. К. І.» і «Чикаго-Пасифік», а також що інші претенденти на губернаторське крісло можуть його й обскакати, Арчер не витримав і в приватній бесіді пообіцяв підтримати законопроект, якщо такий зустрине співчуття у законодавчих зборів, а часописи припинять свої злісні нападки на нього. Інші претенденти виявили приблизно таку ж позицію, але в Арчера виявилось більше прихильників, і він врешті-решт був висунутий кандидатом у губернатори і без особливих проблем обраний на цю посаду.

Проте, коли нові депутати з'їхалися на сесію, сталася така непередбачена подія: такий собі А. С. Розерхайт, видавець чиказької газети «Джорнел», випадково сів у крісло одного з депутатів — такого собі Кларенса Маллігена. Раптом хтось доволі розв'язно ляснув Розерхайта по плечу, і той побачив сенатора Ладріго. Сенатор запропонував йому пройти в ротонду, де і представив його як депутата Маллігена якомусь панові Джерарду. Останній, не витрачаючи зайвих слів, узявся до справи:

— Пане Малліген, я хочу домовитися з вами з приводу саузеківського законопроекту, який скоро буде поставлений на голосування. Ми вже маємо сімдесят голосів, але нам потрібні дев'яносто. Як ви бачите, законопроект пройшов перше читання, отже, ми сильні. Мені доручено дійти з вами згоди, якщо ви не заперечуєте. Ви віддаєте нам ваш голос і отримуєте дві тисячі доларів, як тільки законопроект буде прийнятий.

Пан Розерхайт, один із тільки що завербованих прихильників ворожої до Ковпервуда преси, опинився в цю діткливу мить на висоті становища.

— Даруйте, — пробурмотів він, — я не розчув вашого імені.

— Джерард. Дже-ра-рд. Генрі А. Джерард, — такою була відповідь.

— Дякую вам. Я обміркую вашу пропозицію, — відповідав гіпотетичний депутат Малліген.

Як не дивно, але в цю саму хвилину в ротонду увійшов справжній пан Малліген, голосно вітаючись зі своїми колегами. Пан Джерард, котрий потрапив у халепу, і змовник сенатор Ладріго вирішили моментально зникнути. Само собою зрозуміло, що пан Розерхайт негайно поспішив до тих, хто стояв на сторожі закону та справедливості. Цей маленький, але дуже пікантний інцидент набув широкого розголосу, і саузеківський законопроект знову потрапив під вогонь газетних викриттів.

Усі чиказькі часописи забили тривогу. «Темні ковпервудівські сили знову взяли за старе!» — репетували вони й у не менш пихатих виразах застерігали членів сенату та палати представників від необачних дій. Губернатору Арчеру ставилася в приклад беззаперечна чеснота колишнього губернатора Свонсона. «Уся ця затія, — писав у своїй передовій «Інкваєрер», — пахне хабарами, шахрайством, низькими інтригами. Населенню Чикаго — більше того, всьому штату Іллінойс — занадто добре відомо, хто саме наживеться на цьому новому законі. Ми не хочемо, щоб якась компанія диктувала нам свою волю та створювала комісію щодо концесії. Невже допустимо, щоб Френк Алджернон Ковпервуд — цей спрут у подобі людини — обплів своїми мацаками нові законодавчі збори, так, як він зробив це з попередніми?»

Подібні статті друкувалися в усіх газетах, і це врешті-решт розлютило Френка й якимось змусило його вдатися до доволі енергійних виразів.

— Та ну їх усіх під три чорти! — сказав він якимось Едісону, снідаючи з ним. — Я маю право подовжити свої концесії на п'ятдесят років і доб'юся цього. Ви погляньте, які концесії даються в Нью-Йорку та Філадельфії! Трясця,

підприємці східних штатів просто сміються нам у вічі! Вони не можуть утямити, що тут у нас діється. Це все — підступи зграї Шрайхарта-Генда. Я знаю, хто це робить, хто смикає за мотузочки цих маріонеток. Преса починає гавкати, як тільки їй накажуть: «Ату!» Варто Арнілу ворухнути пальцем, і Гіссоп стає на задні лапки. Хлопчисько Мак-Дональд — на побігеньках у Генда. Вони вже так знахабніли, що готові тепер на все, лише б звалити ненависного їм Ковпервуда. Але їм це не вдасться! Я свого доб'юся. Законодавчі збори приймуть законопроект, що дозволяє подовження концесій до п'ятдесяти років, а губернатор його підпише. Вже я про це подбаю. У мене щонайменше вісімнадцять тисяч вкладників, всі вони хочуть мати якийсь зиск від своїх грошей і будуть його мати. А крім цього, хіба інші не отримують прибутків? Можна подумати, що інші компанії не наживають від десяти до дванадцяти відсотків. А мені чомусь не можна? Чим це зашкодить Чикаго? Хіба я не тримаю на роботі двадцять тисяч робітників і службовців і не плачу їм пристойну заробітну платню? Вся ця балаканина про права населення, про якийсь борг перед народом яйця виїденого не варта. А чи багато, дозвольте вас спитати, думає пан Генд про свій обов'язок перед народом, коли набиває свої кишені? Або пан Шрайхарт? Або пан Арніл? До біса газети! Я плюю на них! Я знаю свої права. Чесні законодавці задовольнять моє прохання про подовження терміну концесії і не віддадуть мене на харч акулам із чиказького муніципалітету!

Тим часом часописи стали не менш значною силою, ніж самі панове політики. Під високим куполом Капітолію в Спрінгфілді, в залах засідань, кулуарах сенату та палати представників, у розкішних готелях і сільських пивничках — всюди, де можна було підчепити хоч якусь чутку — були їхні представники. Вони роззиралися, винюхували, ловили кожну плітку та наживали на цьому зіткненні двох сил слави та грошей. Саме вони підбурили декотрих депу-

татів із числа «добропорядних» скликати масові мітинги в своїх виборчих округах. Вони закликали всіх заможних людей організуватися. Нарешті сто найвідоміших чиказьких громадян створили комітет під головуванням Генда та Шрайхарта. І незабаром у залах і кулуарах Капітолію в Спрінгфілді і в вестибюлях великих готелів мало не щодня почали з'являтися войовничо роз'ятрені делегації священників, доброчинних депутатів і представників новоствореного комітету, котрі свідчили проти, погрожували, виголошували промови та відходили лише для того, щоб поступитися місцем новій делегації.

— Ну, що ви скажете про ці дієства, сенаторе? — спитав член палати Грінаф у сенатора Джорджа Крисчена, спостерігаючи, як група чиказьких священників у супроводі мера міста і кількох найповажніших громадян простували через ротонду, прямуючи до зали засідань залізничного комітету, де при зачинених дверях відбувалося обговорення сумнозвісного законопроекту. — Чи не здається вам, що вони свідчать про велич нашого громадянського духу та твердиню моральних підвалин?

Грінаф сплів пальці на животі і з солодко-святенницьким виглядом звів очі до неба.

— Аякже, любий пасторе, — без тіні посмішки відказував безбожник Крисчен, маленький жилавий чоловічок, зі швидкими, як у тхора, очима та жовтуватим восковим обличчям, прикрашеним ріденькими вусиками та цапиною борідкою. — Але не забувайте, що Господь Бог закликав і нас виконати свій обов'язок.

— Істинно так, — відгукнувся Грінаф, — ми маємо творити добро не покладаючи рук. Нива ясна, а женців мало.

— Тихіше, тихіше, любий пасторе. Не пересоліть. Так ви, мабуть, змусите і мене розплакатися, — вторив Крисчен, і гідна пара розійшлася в різні боки, обмінявшись співчутливими посмішками.



Однак спроби всіх цих миротворців вгамувати пресу ні до чого не призвели. Кляті газети! Їхні репортери були і тут, і там, усюди: вони ловили на льоту уривки розмов, чутки, викривали якісь гіпотетичні змови. Ніколи ще громадяни міста Чикаго не отримували настільки наочних уроків із мистецтва політичної інтриги, ніколи перед ними не розкривалися з такою відвертістю всі тонкощі цього мистецтва, всі його таємниці. Голова сенату та спікер палати представників були відзначені особливою увагою часописів — кожен із них отримав відповідне застереження, щоб вони не забували про свій обов'язок. Уже входило в звичку присвячувати цілу газетну шпальту роботі законодавчих зборів.

Ковпервуд тепер уже відкрито виступив на арену — нахабний, зухвалий, невблаганно логічний, із палаючим упевненістю поглядом. І, як завжди, сила його особистості підкорювала людей. Махляр скинув маску незацікавленості, якщо припустити, що він колись носив її, приїхав у Спрінгфілд і зайняв розкішні апартаменти в одному з найкращих готелів. Наче генерал перед рішучою сутичкою, він робив огляд своїм військам. Теплими червневими ночами, коли вулиці Спрінгфілда стихали і безкраї рівнини Іллінойсу, що розкинулися на сотні миль навколо, потопали в сріблястому сяйві місяця, а сільські жителі мирно спочивали в своїх скромних помешканнях, Френк годинами радився зі своїми юристами та представниками законодавчих зборів.

Ну, як не пожаліти цих бідолах, цих сільських простаків, котрі потрапили в законодавчі збори, і тепер їх роздирають непримиренні суперечності — жадібне бажання напівзаконної та легкої наживи, з одного боку, і страх, що їх оголосять зрадниками інтересів народу, — з іншого. Так, для багатьох провінційних депутатів, котрі ще ніколи не тримали в руках навіть двох тисяч доларів, це була реально жахлива дилема. Вони ходили один до одного в номери,

збиралися у вітальнях готелів і обміжковували це болісне завдання. А потім кожен, залишившись наодинці, проводив безсонну ніч і думав, думав, думав... Знайомство з впливовими функціонерами, котрі нав'язували свою волю іншим, у той час як народ мав виступати в ролі прохача, діяло на них розбещуюче.

Скільки романтично налаштованих, сповнених ілюзій молодих ідеалістів — адвокатів, провінційних видавців, громадських діячів — перетворювалося тут у циніків, песимістів і хабарників! Люди втрачали будь-яку віру в ідеали, втрачали навіть останні залишки людяності. Поволі вони переконувалися в тому, що важливе тільки вміння брати, а взявши — тримати. На перший погляд, усе тут наче мало цілком пересічний, буденний вигляд: звичайні люди, жителі штату Іллінойс, прості фермери та городяни, обрані сенаторами чи членами палати, радилися один із одним, міркували, вирішували, як їм слід вчинити. Насправді ж це були джунглі, страшні нетрі, де вивільняються всі інстинкти, де панують жадібність і страх, де у кожного захований ніж за пазухою.

Однак гвалт і гамір, здійснений пресою, змусив декотрих, найбоязкіших із законодавців сховатися в кущі. З рідних міст і селищ до них уже почали надходити листи, написані їхніми друзями-приятелями за намовою преси. Їхні політичні супротивники почали підіймати голови. Приманка була близька, рукою подати, проте ті, хто обережніший, стали сором'язливо відводити вбік очі — дуже вже багато було поставлено на карту.

Коли якийсь Спаркс, член палати представників, зарозумілий і пихатий, піднявся з місця із законопроектом в руці та запропонував включити його до порядку денного, стався вибух. Щонайменше сто людей моментально зажадали слова. Інший член палати представників — Дісбек, на котрого було покладено стежити за діями ковпервудівських супротивників, полічив кількість голосів і

з'ясував, що, незважаючи на всі підступи ворогів, на боці законопроекту буде щонайменше сто два голоси, тобто ті дві третини, необхідні, щоб зламати будь-який опір. Проте прихильники законопроекту з обережності вотували його на друге, а потім і на третє читання. Були внесені різні поправки — зниження плати за проїзд до трьох центів у години найбільшого завантаження ліній, відрахування двадцяти відсотків валового доходу на користь міста. Законопроект із усіма поправками був надісланий у сенат, де вони були викреслені, після чого його ще раз повернули в палату представників. Але тут, на превеликий жаль Ковпервуда, стало очевидно, що цього разу йому загрожує провал.

— Нічого не можна вдіяти, Френку, — сказав суддя Дікеншиц. — Кому ж хочеться лізти в петлю? Всі місцеві часописи стежать за кожним кроком своїх депутатів. Вони їх зі світу живуть.

Тоді була знайдена інша лазівка — не настільки обурлива в очах преси, але куди менш зручна і для Френка. Розкопавши нафталінний закон — «Положення про порядок вуличного транспорту від 1865 року», законодавчі збори дарували муніципальній раді міста Чикаго право видавати концесії терміном не на двадцять, а на п'ятдесят років. Це означало, що Ковпервуд мав повернутися в Чикаго і там довести боротьбу до кінця. Удар був важкий, але якась надія все ж залишалася. Варто було Френкові виграти ще одну, останню битву в стінах чиказького муніципалітету, і він отримав би все, чого прагнув. Але чи вдасться йому виграти її? Хіба не для того, щоб уникнути ризику, переніс він свою діяльність сюди, в законодавчі збори? Але тут його наміри зазнали найжорстокішого викриття. І все ж урешті-решт, якщо плата за послуги буде достатньо високою, можливо, чиказькі муніципальні радники виявляться хоробрішими за спрінгфілдських законодавців? Може, вони ризикнуть? Так, якщо він їх змусить.

І ось у результаті відчайдушного тиску на членів законодавчих зборів, умовлянь та нашіптувань народився інший законопроект, який — після відхилення першого більшістю ста чотирьох голосів проти сорока дев'яти — пішов доволі складним шляхом, через юридичну комісію, внесений на розгляд законодавчих зборів, і його таки прийняли, а губернатор Арчер після важких роздумів і вагань підписав. Людина обмежена та недалеко, він не в змозі був оцінити силу суспільного обурення й усі наслідки свого вчинку. Крім цього, за його плечима стояв Ковпервуд. Він сміявся своїм ворогам у вічі, його сталевий погляд виблискував домінуванням, немов вітаючи вже здобуту перемогу, і вселяв у губернатора впевненість, що всім цим газетним крикунам скоро доведеться підібгати хвости.

І ще одна деталь: Френк пообіцяв губернатору зробити його — після прийняття законопроекту — людиною багатю та незалежною, за допомогою значної винагороди в п'ятсот тисяч доларів.

## 59. КАПІТАЛ І ПРАВА НАРОДУ

Скільки інтриг, підступів, змов і газетних істерик спостерігав Чикаго в період між 5 червня 1897-го, коли законодавчі збори прийняли законопроект Мірса, названий так за іменем сміливця, котрий зважився внести його на розгляд, і груднем того ж року, коли законопроект був представлений чиказькій муніципальній раді! Хоча громадська думка була дуже роз'ятрена проти Ковпервуда, в місцевих комерційних колах усе ж знайшлося чимало спокійних, врівноважених людей, котрі не бачили причин ставитися до нього упереджено. Бо ж і самі були махлярами. Лінії міських залізниць, що належать Френкові, проходили повз їхні будинки чи підприємства. Чим, власне,

ці лінії так уже помітно відрізняються від інших? Так думали ті, хто у відвертій корисливості Ковпервуда бачив виправдання власному практицизму і не боявся в цьому зізнатися. Але проти них щільною шеренгою стояли моралісти — бідні, нерозумні підспівувачі, котрі вміють тільки повторювати те, про що сурмлять чутки, люди, як пилюка, звіяна вітром.

Крім них ще були й анархісти, соціалісти, прихильники єдиного податку та поборники націоналізації. Нарешті були просто злидарі, і для них Френк із його нечуваним багатством, із його колекцією картин і казковим нью-йоркським палацом, про який розповідали найфантастичніші побрехеньки, був живим прикладом жорстокого та бездушного експлуататора. А час був такий, коли Америкою все ширше та ширше точилася звістка про те, що назрівають фундаментальні політичні й економічні зміни, що залізній тиранії капіталістичних магнатів має прийти на зміну життя вільніше, щасливіше та забезпеченіша для простої людини система. Уже чулися голоси, що ратували за введення в Америці восьмигодинного робочого дня та націоналізацію підприємств громадського користування. А тут могутня трамвайна компанія, яка обслуговує півтора мільйона жителів, обплутала своєю мережею мало не всі вулиці міста та змушувала платити їй данину тих самих простих, небагатих городян, без котрих не було б ні вулиць, ні трамвая, і викачувала з населення таким шляхом від шістнадцяти до вісімнадцяти мільйонів доларів річно.

І при таких колосальних прибутках, репетували часописи, обслуговування — гірше нікуди, вагони, так і дивись, розвалюються, в години пік тиснява, сісти ніде. Зробив пересадку — знову плати, а місто не отримує від цих нечуваних прибутків жодного centa! Скромні трударі, читаючи ці викриття при тьмяному світлі газового ріжка у себе на кухні або в убогій вітальні своєї маленької квартирки, відчували, що їх грабують, забирають те, що справедли-

во мало б належати їм. Це почуття тільки посилювалося, коли вони читали в тій же газеті описи веселого, пишного та безхмарного життя багатіїв.

Але ж усе, здавалося, зводиться до того, щоб змусити Френка Алджернона Ковпервуда виконати свій обов'язок щодо простих людей. Позбавити можливості підкупувати депутатів. Не дати вирвати концесію на п'ятдесят років. Позбавити його цього привілею, який він уже встиг купити собі в законодавчих зборах штату шляхом розбещення чесних людей! На коліна його! Нехай схилить, нарешті, голову перед силами закону та порядку! Законопроект Мірса — результат зухвалого підкупу. Вони там усі підкуплені — і в законодавчих зборах, і в сенаті. Всі, аж до губернатора штату! (Особи, котрі стверджували це, навіть самі не підозрювали, наскільки близькими вони є до істини.) Ковпервуд — корупціонер, яких ще світ не бачив. Прямих доказів проти нього не було, але всі знали, що це так.

У газетах друкувалися карикатури, що зображували махляра то на капітанському містку піратського судна, котрий віддає своїм матросам наказ потопити інше судно — «Човен народних прав», то у вигляді гвалтівника і бандита в чорній масці, котрий намагається викрасти у прекрасної діви «Чикаго» і честь, і гаманець. Чутки про цю боротьбу вже поширилися різними країнами. У Монреалі та Кейптауні, в Буенос-Айресі і Мельбурні, в Лондоні та Парижі преса інформувала своїх читачів про небачене протистояння, що відбувається в Чикаго. Ім'я Ковпервуда отримало широку популярність по всій Америці і навіть за її межами. Мрія його збулася, хоча і в дещо зміненому силою обставин вигляді.

Між тим місцеві фінансові магнати, котрі надихали ці шалені атаки на Френка, самі злякалися, побачивши на власні очі результати власних зусиль. Правда, їм вдалося, нарешті, рішуче об'єднати громадську думку проти Ков-

первуда, але хіба вони самі не отримували таких же колосальних прибутків і не полювали за такими ж привілеями, як він? І ось тепер вони своїми руками вбивають курку, яка несла їм золоті яйця. Гекелмаер, Готлеб, Фішел та інші могутні капіталісти східних штатів, котрі стояли на чолі трансконтинентальних залізничних компаній, міжнародних банкірських домів та інших найбільших підприємств країни, були вражені: як могли часописи й усі ці супротивники Ковпервуда в Чикаго так знахабніти? Де ж повага до капіталу? Невже вони там не знають, що довготермінові концесії — основа основ капіталістичного процвітання? Якщо не покласти цьому край, ідеї, що стали проповідуватися в Чикаго, поширяться і на інші міста. Америка, так і дивись, стане країною антикапіталістичною, соціалістичною. Чого доброго, вони ще всерйоз задумають все передати народу — і що тоді?

— Усі вони там, у Чикаго, поведуться занадто нерозумно, — зауважив якимось пан Гекелмаер пану Фішелу, представнику банкірського дому «Фішел, Стоун і Сімонс». — Не бачу, чим пан Ковпервуд відрізняється від інших підприємців. Мені здається, що він — чоловік позитивний та енергійний. Усі його підприємства дають прибутки. Кращого застосування для капіталу, ніж «Північна» та «Західна» компанії чиказьких міських залізниць, і не знайдеш. Вважаю, що варто було б злити всі чиказькі міські залізниці в одну компанію і на чолі її поставити пана Ковпервуда. Він зможе задовольнити вкладників. Як видно, він розуміється на міському залізничному транспорті.

— Уявіть, що я й сам уже про це думав, — відказав пан Фішел, такий же сивий і солідний, як Гекелмаер. Він, мабуть, цілком поділяв точку зору колеги. — Треба покласти край цій гризні. Вона дуже шкодить діловим операціям! Дуже! Варто цій нісенітниці поширитися — маю на увазі балаканину про націоналізацію тощо, — і спробуйте тоді

заткнути галасунам пельку. Навіть зараз уже справа зайшла задалеко.

Пан Фішел був збитий і круглий — зовсім як пан Гекелмаер, тільки зменшений до мініатюрних розмірів. Часом здавалося, що це навіть не людина, а ходяча математична формула і під його черепною коробкою знаходять собі місце лише фінансові комбінації та рівняння другого, третього та четвертого порядків.

І ось справи набувають абсолютно нових обертів. Запалення легенів раптово зводить у могилу пана Тімоті Арніла, а всі його акції «Південних доріг» переходять у спадок його старшому синові — Едварду Арнілу. Пан Фішел і пан Гекелмаер спочатку через своїх довірених осіб, а потім і особисто обходжують пана Меррила з метою схилити його на бік пана Ковпервуда. Адже йдеться насамперед про прибутки, кажуть вони, про те, що чиказькі міські залізниці під сприятливим керівництвом пана Ковпервуда дають набагато вищі прибутки, ніж під егідою пана Шрайхарта. Водночас пан Фішел бажає вколошкати соціалістичних баламутів. Того ж бажає тепер і пан Меррил. Слідом за цим пан Гекелмаер починає обробляти пана Едварда Арніла, котрий наразі ще не такий сильний, як був його батько, але котрому пристрасно хочеться досягти такої ж могутності. Тут з'ясовується, як це не дивно, що пан Едвард Арніл певною мірою вважає себе навіть шанувальником пана Ковпервуда й уже принаймні не бачить жодної користі в тій політиці, яка може призвести тільки до муніципалізації міських залізниць. Тепер пан Меррил, на прохання пана Фішела, приступає до пана Генда.

— Ні, ні, ще раз ні! — заявляє пан Генд. — Ніколи!

Тоді за пана Генда береться сам пан Гекелмаер.

— Ні, ні, ще раз ні! Ніколи! До біса вашого Ковпервуда!

Але тут на сцену виступає пан Морган Фанкгаузер — ще один агент панів Гекелмаера та Фішела і компаньйон пана Генда з прокладання міських залізниць у містах Мін-



неаполісі та Сент-Полі, підприємстві, оціненому в сім мільйонів доларів. Чому пан Генд так упирається? Хіба не обурливо з мотивів особистої помсти розбурхувати народ, вкорінювати в головах ідею муніципалізації та додавати стільки прикрощів усім впливовим капіталістам? Чому б пану Генду не поступитися пану Френкгаузеру своєю часткою в «Чиказьких міських залізницях» в обмін на «Пітсбурзькі міські залізничні», акція за акцією, а потім воювати з Ковпервудом, скільки його душі заманеться?

Пан Генд уражений і здивований, він чухає кулясту голову, б'є важким п'ястуком по столу.

— Ніколи, хай йому грець! — кричить він. — Ніколи, нехай я краще здохну!

І... поступається. «Дивні речі викидає іноді життя! — думає він, зосереджено втупившись в одну точку. — Хто б тільки міг подумати!»

— Шрайхарт ніколи на таке не піде, — каже він Френкгаузеру. — Помре, а не погодиться. Ах, бідний, старий Тімоті! Якби він був живий, він би також нізащо не погодився.

— Та облиште ви Шрайхарта в спокої, заради Бога! — благає пан Френкгаузер, напوماджений панок, одягнений за західноєвропейською модою. — Чи мені бракує клопотів і без нього!

Пан Шрайхарт розлючений. Ніколи, ніколи, ніколи! Так він швидше викине всі акції на ринок! Але — один у полі — не воїн, а пан Френкгаузер радісно купує всі акції пана Шрайхарта для пана Фішела або пана Гекелмаера.

Й ось восени 1897 року всі лінії чиказьких залізниць, що належать конкурентам пана Ковпервуда, підносяться йому, як на таці, на золотім тарелі.

— Ну, ми все це залагодили, — довірливо повідомляє пан Готлеб Френкові за вишуканим обідом в окремому кабінеті нью-йоркського клубу «Метрополітен», доступного тільки для обраних. Час — 8:30 пополудні, вино —

іскристе бургундське. — Сьогодні отримали телеграму від Френкгаузера. Милий чоловік цей Френкгаузер. Треба буде вас познайомити. Так ось — Генд продає свій пакет йому. Меррил і Едвард Арніл працюватимуть із нами. Ми з ними чудово порозумілися. Друзі пана Фішела скуплять для нього у місцевих власників усі акції, які тільки можливо, і таким чином разом із цими трьома головними акціонерами ми отримуємо контроль над усім підприємством. Шрайхарт усувається. Він заявив, що виходить зі складу правління. Ви, мабуть, не дуже будете цим засмучені? Отже, все тепер залежить від вас — чи вдасться вам добитися в муніципалітеті концесії на п'ятдесят років? Гекелмаєр каже, що він вважав би за краще бачити вас на чолі підприємства, а не когось іншого. Він хоче все передати у ваші руки. Френкгаузер поділяє його думку. Маю вам сказати, що Гекелмаєр — людина слова. Ну, ось і все. Тепер справа — за вами. Бажаю вам успіху. Завдання у вас нелегке — доведеться передусім залагодити справи з пресою, а панове Генд і Шрайхарт будуть, як і раніше, встромляти вам палиці в колеса. Пан Гекелмаєр просив мене кланятися вам і спитати, чи не пообідаєте ви у нього наступного тижня? Або, якщо вам завгодно, він сам навідає вас.

Посаду мера міста Чикаго займав у ті дні один честолюбний кар'єрист на ім'я Волден Лукас. Йому було тридцять вісім років і він користувався відчутною популярністю. В усілякому разі, йому якось вдавалося завжди бути на видноті. Він був дуже самовпевнений, статечний, мав міцне здоров'я, тверезий, розважливий розум і холодно-розсудливий дар мовлення. Потай він марив високими почестями та посилено вербував прихильників, причому намагався діяти обачно і бути, так би мовити, знаменом чесноти та справедливості, втім, не надто утискаючи прихильників низьких почуттів. Словом, це був молодий Макіавеллі зі західних штатів, котрий викликає великі спо-

дівання — якраз такий чоловік, що, якби захотів, міг би добре прислужитися в боротьбі проти Ковпервуда.

Стурбований Френк поспішив навідати мера в його канцелярії.

— Пане Лукас, мені хотілося б з'ясувати, чим я можу допомогти? Я цілком до ваших послуг. Може, у вас є бажання зайняти в подальшому набагато вищу посаду?

— Ви нічим не можете бути мені корисні, пане Ковпервуд. Ми з вами розмовляємо різними мовами і ніколи не порозуміємося. Ви не можете зрозуміти мене, бо я — людина чесна.

— Це ж треба! — здивувався Ковпервуд. — От уже воістину виняткова зарозумілість і не менш непересічна глибина розуму! Гарного вам дня!

Незабаром після цього мера відвідав пан Каркер — один із лідерів Демократичної партії штату Нью-Йорк — холодний, розважливий, свідомий своєї сили політик. Каркер сказав:

— Бачите, пане Лукас, великі банківські установи східних штатів зацікавилися тим протистоянням, що відбувається тут, у вас, у Чикаго. Так, наприклад, «Гекелмаєр, Готлеб і Ко» вважають, що всі ваші міські залізничні колії необхідно об'єднати, щоб вони могли стати спокусливою приманкою для інвесторів із найширших верств населення. Природно, що інтересів міста мають при цьому дотримуватися. Однак, на їхню думку, двадцять років — надто короткий термін для такого об'єднання. П'ятдесят років — мінімальний термін, який міг би їх вдовольнити, але, безумовно, вони вважали б за краще концесію на сто років. Для підприємства з такими значними витратами і цей термін — не надто великий. Політика, яка у вас тут проводиться, може призвести тільки до муніципалізації підприємств громадського користування, що зараз американська Демократична партія ніяк, звісно, вітати не може.

Це мобілізувало б проти нас усіх багатих і впливових людей від берегів Атлантичного океану до берегів Тихого. Кожен політичний діяч, котрий буде так чи інак причетний до цих небезпечних ідей, може поставити хрест на своїй кар'єрі. Він ніколи не буде обраний на жодну впливову посаду. Ви зрозуміли мене, або, можливо, я висловлююся недостатньо зрозуміло?

— Цілком зрозуміло.

— Прибрати небажану особу з посади мера міста Чикаго не важче, ніж із посади губернатора в Спрінгфілді, — продовжував пан Каркер. — Пан Гекелмаер і пан Фішел особисто просили мене побувати у вас. Якщо ви хочете, щоб вас обрали мером міста Чикаго ще на два роки, або якщо бажаєте вже наступного року зайняти посаду губернатора, поки не прийде час виставити вашу кандидатуру на президентських виборах — що ж, усе залежить тільки від вас. Однак при цьому я вважав би вкрай нерозсудливим зв'язуватися зараз із тими, хто проповідує ідею муніципалізації підприємств громадського користування. Газети в боротьбі з Ковпервудом торкнулися питання, про яке аж ніяк не слід було згадувати.

Незабаром після цього до мера з'явився пан Едвард Арніл, котрий має вплив у місцевому світі, а за ним — пан Джейкоб Бутол, лідер демократів у Сан-Франциско. Обидва хотіли одного і того ж і обіцяли меру всіяку підтримку, якщо він дослухається до їхньої поради. Їх змінила делегація, що складалася з впливових республіканців Міннеаполіса та Філадельфії. І навіть голови «Лейк-сіті Нейшнл» і «Прері-Нейшнл» — колись затяті противники Ковпервуда — вшанували мера своїми відвідинами, щоб повторити те, що було вже не раз сказано до них. Всі відстоювали одне й те ж. Лукаса взяли сумніви. Чи не ризикує він своєю політичною кар'єрою? Чи варто продовжувати встромляти палиці в колеса Ковпервудові? Чи вигідно тепер захищати інтереси виборців? Запам'ятаються його за-

слуги? А що коли часописи поступляться, якщо їх змусять піти на поступки, як прогнозував пан Каркер? Яка плутанина! У цих політичних інтересах сам дідько роги зламає!

— Ну що, Бессі, — запитав він увечері свою русяву, пишнотілу красуню-дружину, — як би ти вчинила?

У Бессі були сірі очі та весела вдача. Ця вельми практична особа володіла колосальним честолюбством, прекрасними зв'язками та надзвичайно пишалася високим становищем свого чоловіка. Вона вірила в його зірку. У мера увійшло в звичку радитися з дружиною, коли на його шляху виникали труднощі.

— Ось що я тобі скажу, Воллі, — озвалася Бессі. — Треба вже, друже мій, триматися чогось одного. Мені здається, маси мають цього разу взяти гору. По-моєму, преса, здійнявши стільки гармидеру, вже не зможе тепер сурмити відбій. Тобі зовсім нема чого ратувати за націоналізацію чи ще щось подібне — це було б несправедливо стосовно людей заможних. Але я б стояла на тому, що концесія на п'ятдесят років — це вже занадто. Нехай виплачують усе, що належить місту, й отримують свої концесії без усіляких хабарів... Це вже вони можуть зробити! Я б на твоєму місці трималася колишньої лінії. Без підтримки виборців ти не можеш і кроку ступити, Воллі. Без них ніяк не обійдешся. Якщо ти втрапиш їхню довіру, ніякі політичні верховоди, та й ніхто в світі тобі не допоможе.

Було ясно, що настав час, коли з масами доводиться рахуватися. Тож, хочеш не хочеш, а дослухатися доведеться!

## 60. ПАСТКА

Буря обурення, викликана махінаціями Френка в Спрінгфілді навесні 1897 року, гриміла невтомно до самої осені, і газети східних штатів день у день висвітлювали

всі її перипетії. «Френк Алджернон Ковпервуд — проти штату Іллінойс» — так визначила це єдиноборство одна з нью-йоркських газет. Будь-яка популярність має велику притягальну силу. На кого не справить враження ореол популярності, що оточує декотрих людей, надаючи їм особливого блиску? Попалася на цей гачок і Береніс. Якийсь чиказький часопис, забутий Ковпервудом на столі, привернув її увагу. У розлогій редакційній статті перелічувалися розмаїті злочини Френка — зокрема, його інтриги в законодавчих органах штату. Далі писалося так: «Цей чоловік вирізняється вродженим, закоренилим, невмирущим презирством до мас. Люди для нього — лише пігмеї, раби, приречені тягнути на своєму горбу величний трон, на якому він сидить. Ще жодного разу в житті Френк Ковпервуд не зійшов до прямого та чесного звернення до простих людей, коли йому потрібно було щось від них отримати. Так, у Філадельфії він прагнув заволодіти конкою шахрайським шляхом — через підкупленого ним міського скарбника. У Чикаго повторилися ті ж спроби — за допомогою хабарів заволодіти найприбутковішими підприємствами міста, використовувати їх у своїх корисливих цілях, тоді як вони мали служити на благо суспільства. Френк Алджернон Ковпервуд не вірить у силу народу, не покладає на нього ніяких надій. Суспільство для нього — це тільки нива, з якої він хоче збирати рясні жнива. Він подумки бачить перед собою ряди зігнутих спин: люди повалені на коліна, в багно. Вони схилилися ниць, припавши обличчям до землі, а він крокує цими зігнутими спинами вперед, до панування. У схованках своєї душі він не визнає нікого і нічого, крім себе. Він цурається мас, остерігаючись, аби потреба та злидні не відкинули на нього похмурі тіні, не потривожили його егоїстичний добробут. Френк Алджернон Ковпервуд не вірить в народ!»

Це грізне викриття, що прогрімало в спрінгфілдських газетах у час, коли в законодавчих зборах йшли вирішаль-

ні бої, і підхоплене чиказькою пресою, а потім і іншими газетами, справило сильне враження на Береніс. Вона думала про Ковпервуда — про те, як він провадить цей відчайдушний поєдинок, роз'їжджає з Нью-Йорка в Чикаго і назад, будує свій розкішний палац, збирає картини, воює з Ейлін — і мало-помалу він перетворювався в її очах в істоту майже легендарну, що набувала рис якоїсь надлюдини, або навіть напівбога. Як же можна вимагати від нього, щоб він ішов уторованою стежкою, підпорядковувався якимось раз і назавжди встановленим трафаретним правилам? Це неможливо, і цього ніколи не буде! І цей чоловік домагається як милості її прихильності, вдячний їй за кожну скороминущу посмішку, готовий покірно виконувати будь-які забаганки та примхи.

Що не кажіть, а будь-яка жінка ховає в серці мрію про героя — свого майбутнього обранця. Якщо одні люди створюють собі ідолів із каменю або дерева, то іншим потрібна якась подоба справжньої величі. І в тому, і в іншому випадку спостерігається язичницьке обожнювання ілюзії.

Береніс жодною мірою не оцінювала ще Френка як свого майбутнього коханого, але його недозволене поклоніння лестило їй. Звідки не глянь, це була данина з боку чоловіка, котрий зумів, мабуть, прикувати до себе погляди людей цілого світу. А Ковпервуд між тим, бачачи, що пожежа грандіозної битви, яку він вів на Середньому Заході, осяяла вже шпальти нью-йоркських часописів, і вони починають звинувачувати його в підкупках, неправдивих свідченнях, у спробі потоптати волю народу і таке інше, вважав за краще забігти вперед і виправдати себе в очах Береніс. Відвідуючи її будинок або супроводжуючи в театр, він тихцем повідав їй усю історію своєї чиказької боротьби. Окреслив перед нею характери Генда, Шрайхарта й Арніла, описав заздрість і мстивість цих людей, котрі спонукали їх так завзято боротися проти його діяльності в Чикаго.

— Та не народилася ще така людина, котра могла б домогтися чогось у чиказькому муніципалітеті, не вдаючись до хабарів, — сказав махляр. — Хто викладе гроші на стіл, той і отримає те, що йому потрібно.

Він розповів Береніс, як Трумен Леслі Мак-Дональд безуспішно намагався вичавити з нього п'ятдесят тисяч доларів, а потім преса, до слова сказати, значно розширила коло своїх передплатників і нажила чималих грошенят, обравши його своєю мішенню. Він відверто зізнався коханій у тому, як був відкинутий світськими колами Чикаго, приписавши це частково недолугості Ейлін, а частково тому, що він сам, як якийсь Прометей, безстрашно кидав виклик суспільству.

— Я впораюся з ними і цього разу, — урочисто заявив він Береніс, коли вони снідали якось у напівпорожній залі ресторану «Плаза». Його холодні сірі очі відбивали в цю хвилину всю неприборканість його духу. — Губернатор не підписав ще законопроект про надання мені довготермінової концесії (розмова ця відбувалася в час, коли спрінгфілдський етап боротьби ще не був закінчений), але обов'язково підпише. Тоді мені залишиться тільки виграти один останній бій. Я повинен об'єднати всі чиказькі трамвайні лінії в одній системі управління. Я можу здійснити це краще, ніж будь-хто інший. А потім, якщо вже неодмінно захочеться, щоб місто само володіло цим господарством, воно може купити його у мене.

— І тоді? — спитала Береніс м'яко, задоволена наданою їй довірою.

— О, не знаю ще! Ймовірно, поїду за кордон. Моя доля, мені здається, не дуже цікавить вас. Буду поповнювати свою колекцію...

— Ну, а якщо ви зазнаєте поразки?

— Це — неможливо, — відповів він холодно. — Крім цього, за будь-яких обставин мені вистачить коштів до



кінця життя. Я вже добряче втомився від усього того гармидеру.

Він усміхнувся, але Береніс бачила ясно, що думка про можливість поразки затьмарила його розум. Душа Френка жадала перемоги, перемоги понад усе. Ця розмова справила сильне враження на Береніс — адже ім'я Френка Алджернона Ковпервуда приваблювало зараз до себе загальну увагу.

А тим часом зміцніли ще якісь зловісні сили, і це також лило воду на його млин. Мало-помалу пані Картер і Береніс стали помічати, що ультраконсервативні родини перестають посилати їм запрошення. Береніс була занадто помітною постаттю, щоб про неї можна було просто забути. Місяців п'ять після випадку з Білзеном Чедсі, на урочистому сніданку у Гегґертів, котрийсь заїжджий гість із Цинциннаті вказав пані Гегґерті на Береніс. «Про цю особу, — сказав він, — починають ширитися дивні чутки». Пані Гегґерті написала друзям у Луїсвіль і отримала звітти необхідну інформацію. А незабаром після цього відбувся званий вечір на честь першого виїзду у світ Джеральдіни Борджа, і Береніс — шкільна подруга її сестри — була дивним чином забута. Дівчина не залишила цей випадок без уваги. А потім і Гегґерті не включили її, всупереч звичаю, в число своїх гостей на літній сезон. Їхній приклад наслідували Зіглер і Демінг... Ніхто не дозволив собі жодних образ на її адресу — її просто перестали запрошувати. І, нарешті, розгорнувши якомсь уранці «Трибюн», Береніс прочитала, що пані Корскейден-Бетджер відпливла на пароплаві в Італію. Ця леді вважалася її найкращою подругою, і ось вона дізнається про її від'їзд із газет! Береніс уміла розуміти все без слів. Вона знала, звідки повіяло на неї цим холодним вітром і що він їй обіцяє.

Знайшлися, правда, і такі — найвідчайдушніші з найбільш емансипованих, — котрі залишилися при окремій думці. Пані Патрик Джілхенін, наприклад:

— Ні-ні! Не може такого бути! Сором який! Але все одно, я люблю Беві і завжди буду її любити. Вона така розумна. Двері мого будинку будуть, як і раніше, відчинені для неї. Те, що сталося, не її провина. Вона — природжена аристократка, цього у неї ніхто не відбере. Яка, проте, жорстока штука життя!

Або пані Огастас Тебріз:

— Невже це правда? Не можу повірити. Але байдуже, Беві занадто чарівна, щоб відмовитися від її товариства. Я, в усілякому разі, маю намір ігнорувати ці чутки стільки, скільки це буде можливо. Беві буде відвідувати мій будинок, навіть якщо від неї відвернуться всі.

Або пані Пеннінгтон Дрюрі:

— Що? Беві Флемінг? Хто це вигдавав? Ніколи не повірю! Я дуже її люблю. Подумати тільки — Герґерті перестали її приймати! Які пихаті! Ну, в моєму будинку вона завжди буде бажаною гостею, любі мої. Як може вона відповідати за минуле своєї матері?

Однак у зашкарублому світі грошових магнатів, котрі спираються на силу свого капіталу, умовностей, бундючної показності та невігластва, Береніс Флемінг перестала бути важливою персоною. Як же вона до цього поставилася? З усвідомленням своєї внутрішньої переваги, яку не можуть порушити ніякі життєві негаразди. Ті, хто наділений яскравою індивідуальністю, зазвичай знають собі ціну вже з дитячих років і, за рідкісними винятками, ніколи в собі не сумніваються. Життя з його руйнівними припливами та відпливами буває навколо, вони ж, як кручі, гордовиті, холодні, непохитні. Береніс Флемінг так свято вірила в те, що вона незрівнянно вища за своє оточення, що навіть тепер ухитрялася високо тримати підборіддя.

Проте становище було не з приємних, і панночка стала уважніше придивлятися до можливих претендентів на її руку. Так виглядало, що єдиним виходом могло бути заміжжя.

Брексмар пішов із її життя назавжди. Він був десь далеко на Сході — в Китаї, здається. Його захоплення нею, ймовірно, минуло. Кілмер Дьюелма зник також — потрапив у пастку. Це гідне надбання було здійснене однією з тих родин, які зачинили зараз свої двері перед Береніс. Але в тих світських салонах, де її ще продовжували приймати — хіба не були вони ярмарками наречених? — разів зо два перед нею відкривалася гіпотетична можливість влаштувати своє майбутнє: двоє молодиків, обидва багаті спадкоємці, робили спроби завоювати її прихильність. Доля, однак, розпорядилася так, щоб це скінчилося швидко і нічим. Один із цих жевжиків — Педро Ріцер Маркадо, бразилець, вихованець Оксфорда, здавалося, був щиро та пристрасно закоханий, але, на жаль, тільки до того часу, поки не дізнався, що у Береніс немає ні цента за душею і що вона... Хтось щось шепнув йому на вухо. Інший претендент був такий собі Вільям Дрейк Бауден, нащадок старовинного роду. Родина Бауденів проживала у власному особняку на Вашингтон-сквер. Береніс і Бауден зустрілися якось на балу, потім на музичному святі, потім ще десь. Після цього Бауден репрезентував Береніс своїм матері та сестрі, і ті були зачаровані.

— Янголе мій, моя богине! — в захваті вирвалося якось у юного Баудена. — Чи погоджуєтеся стати моєю дружиною?

Береніс подивилася на нього з цікавістю і сумнівом.

— Давайте зачекаємо трохи вирішувати це питання, друже мій, — запропонувала вона. — Хочу, щоб ви перевірили себе, чи справді ви мене кохаєте.

Незабаром після цієї розмови Бауден побачив у клубі одного зі своїх товаришів по коледжу, і той сказав йому приблизно наступне:

— Слухайте, Баудене, ви — мій друг. Бачу, що ви зустрічаєтеся з цією особою, панною Флемінг. Я, певна річ, не знаю, як далеко у вас зайшло, і не хочу бути нав'язливим,

але скажіть, чи достатньо добре ви обізнані про все, що стосується цієї персони?

— Що ви маєте на увазі? — поцікавився Бауден. — Будьте ласкаві висловитися ясніше.

— О, прошу вибачення, друже. Не хочу вас образити, повірте. Ви ж мене знаєте... Стара дружба, коледж і всіляке таке інше... Словом, дослухайтеся до моєї поради: рознюхайте все, поки не пізно. Ви можете почути дещо. Якщо це правда, вам слід знати. Якщо ні, то потрібно припинити ці плітки. Можливо, я помилився — тоді готовий відповісти за свої слова. Але, кажу вам, чутки є. Словом, із найкращими намірами, друже, повірте.

Розвідка. Ревниві, заздрісні язики працюють на повну силу. Всім відомо, що пан Бауден має успадкувати три мільйони. В результаті — вкрай невідкладний від'їзд кудись, і Береніс, сидючи перед дзеркалом, здивовано питає себе: що це таке? Які чутки ширяться за її спиною? Як усе це дико! Ну, що ж, вона молода та вродлива. Знайдуться інші. Але все ж... вона могла б, здається, покохати Баудена. У нього такий легкий, безтурботний характер і якась несвідома артистичність... Ет, вона була про нього кращої думки.

Але Береніс не впадала у відчай. Вона трималася замкнуто, гордовито, трохи сумувала часом, інколи була нестримно весела, але навіть у ці миті веселощів її все частіше і частіше охоплювало тепер дивне відчуття марноти та примарності всього існуючого. Якось усе не так у цьому житті! Позбавте квітку повітря та світла, і вона зів'яне. Вчинок її матері вже не здавався тепер Береніс таким незбагненним, як раніше. Врешті, хіба це не дало їй кошти утриматися на певному щаблі соціальної драбини та зберегти для своєї сім'ї місце під сонцем? Краса швидкоплинна, як сон, і так само ілюзорна, а людська особистість із усіма її перевагами не має, мабуть, великої ціни. Цінується інше — походження, багатство, вміння уникну-

ти фатальних випадків і пліток. Губи Береніс презирливо скривилися. Що ж, життя треба якось прожити. Потрібно вміти прикидатися та брехати — ось і все. Молодість — оптимістична, а Береніс при своєму зрілому не по літах розумі була ще дуже молода. Життя здавалося їй азартною грою, що приховує в собі багато можливостей. Головне в цій грі — не впустити удачу. Погляди Ковпервуда знаходили тепер відгук у її душі. Людина має сама будувати своє життя, робити собі кар'єру, інакше її доля — сумне і безрадісне існування за лаштунками чужого успіху. Якщо світ такий дріб'язковий і примхливий, якщо люди такі недалекі — що ж, вона знає, що треба робити. Життя належить їй, і вона зуміє його прожити. Гроші — ось що покликане їй у цьому допомогти.

До того ж Френк із кожним днем здавався їй усе привабливішим. «Він і справді дуже милий», — думала Береніс. Він був незрівнянно цікавіший за більшість тих кандидатів у наречені, котрі оточували її. У ньому відчувалася сила. Береніс була неприродно весела в ці дні, немов хотіла крикнути всім: «Перемога буде за мною!»

## 61. КАТАСТРОФА

Тепер Чикаго загрожувало те, чого він найбільше боявся. Гігантська монополія, як якийсь спрут, охопила місто своїми мацаками, готувалася задушити його, і грізна небезпека ця втілилася в особі Френка Алджернона Ковпервуда. Знайшовши опору в фундаментальній потужності банкірського дому «Гекелмаєр, Готлеб і Ко», Френк став нагадувати монумент, споруджений на вершині скелі. Для здійснення всіх його мрій чоловікові залишалось тільки отримати концесію на п'ятдесят років, а дарувати йому цю концесію мали сорок вісім депутатів, із загального числа шістдесяти восьми — в тому випадку, якщо

мер її не підпише. Ось коли переможе завзятість, із якою він домагався свого, незважаючи на всі перешкоди! Ось коли він буде винагороджений за те, що не здригнувшись зустрів усі бурі та шквали на своєму шляху! Інші на його місці давно б занепали духом, але не він. Яка удача, що цей переполох серед грошових магнатів, наляканих ідеєю муніципалізації, змусив їх добровільно віддати йому всю гігантську мережу міських залізниць Південної сторони в нагороду за його стійкий опір усіляким нав'язаним ідеям.

Впливові покровителі Ковпервуда дали йому можливість виступити перед різними місцевими комерційними та фінансовими організаціями: Товариством із продажу нерухомої власності, Об'єднанням великих домовласників, Лігою комерсантів і Спілкою банкірів, щоб він міг викласти їм свої цілі та завдання і залучити їх на свій бік. Але враження від його проникливих промов було зведено нанівець пресою, що невтомно насміхалася над ним. «Чи можна чекати добра з Назарета?» — питали вони знову і знову. Часописи, які виконували накази Генда та Шрайхарта, виступали проти нього з не меншим завзяттям, ніж раніше, та й більшість інших газет, нічим не пов'язаних із капіталістами східних штатів, цього разу визнали доречнішим виступати поборниками прав пересічного городянина. Вони давали досконалі математичні викладки, щоб наочно показати населенню, які фантастичні прибутки готувалося в недалекому майбутньому отримувати об'єднання міських залізниць. Вони побачили в цьому хижу руку фінансистів східних штатів і викривали їхні підступні наміри.

«Мільйони — кожному з учасників об'єднання, жодного цента — Чикаго», — так зображував ці наміри «Інкваерер». Знайшлися й такі альтруїсти, котрі в стані крайнього збудження оголосили, що в остаточному поваленні Ковпервуда бачать свій обов'язок перед Господом Богом, перед людством і демократією. Небеса розверзлися перед

їхніми очима, і світло Господнє просвітлило їхній розум. На противагу цим подвижникам, згряя політичних піратів, тих, хто засіли в ратуші та вершили справи (за винятком, утім, мера), готова була, як голодні свині, замкнені в хліві, накинутися на все, що потрапляло до неї в годівницю, лише б нажертися від пуза. У гострі моменти боротьби за наживу відкриваються як бездонні глибини нищості, так і недосяжні вершини ідеалу. Коли океан здійсмає вгору свої бурхливі вали, між ними утворюються зяючі безодні.

Нарешті літо добігло кінця, і міське самоврядування зібралось в ратуші. З першим прохолодним подихом осені все місто було охоплене передчуттям вирішальної битви. Френк, переконавшись, що всі його спроби здобути собі прихильність марні, вирішив вдатися до свого випробуваного методу — підкупу. Він установив твердий тариф: двадцять тисяч доларів за кожен голос, поданий на його користь. Це для початку. Надалі, якщо знадобиться, він мав намір підняти ціну до двадцяти п'яти і навіть до тридцяти тисяч і довести загальну суму, асигновану ним на хабарі, приблизно до півтора мільйона. І все ж ця винагорода була дуже невелика порівняно зі зиском, який обіцяла йому жадана угода. Депутатові Балленбергу — одному з найнадійніших поплічників Френка — було доручено внести проект на розгляд муніципальної ради та передати секретарю ради для оприлюднення. Після цього інший ковпервудівський посіпака мав рекомендувати цей проект об'єднаному комітету з благоустрою вулиць і проспектів, що складається з тридцяти чотирьох осіб — членів інших постійних комітетів. Цьому комітету належало впродовж тижня розглянути проект на відкритому засіданні в головній залі засідань муніципалітету. Френк сподівався заразити своєю зухвалою самовпевненістю своїх поплічників і влити в них відвагу, необхідну для майбутнього випробування, що обіцяло бути вельми серйозним. Депутатам уже доводилося витримувати справжню облогу — на мітингах

у виборчих округах, у клубах, навіть у себе вдома. Вони отримували цілі гори листів — образливих і непристойних.

Сусіди не давали їм проходу, діточок їхніх дражнили на вулиці. Священики писали їм довгі послання — застерігали та погрожували карами небесними. Часописи стежили за кожним кроком депутатів і практично щодня друкували нові викриття. Сам мер, загартований в інтригах політикан, знервований розбурханою боротьбою та наближенням ще грандіознішої битви, відчуваючи в своїх руках могутню зброю — страх, не вагаючись, закликав до найкрутіших заходів.

— Чекайте, поки проект не буде переданий на розгляд, — заявив він своїм прихильникам на нараді, скликаній у великій концертній залі.

Кілька тисяч людей зібралися тут, аби вирішити, як слід діяти проти ворохобників із муніципальної ради.

— Наскільки я розумію, ми загнали пана Ковпервуда в глухий кут. Коли його проект буде представлений на розгляд, він цілих два тижні не зможе нічого вдіяти, а ми в цей час маємо створити комітет охорони громадських інтересів, скликати мітинги по всіх округах, організувати бойові демонстрації протесту. В ніч із неділі на понеділок — тобто напередодні публічного обговорення проекту — ми скличемо грандіозний масовий мітинг і водночас — мітинги по всіх округах. Кажу вам, джентльмени, що в муніципальній раді знайдеться, я впевнений, достатньо чесних людей, котрі не дозволять ковпервудівській зграї протягнути проект усупереч моему вето, але ми до цього справу доводити не будемо. Ніколи не можна знати, на що можуть наважитися ті чи інші негідники, побачивши перед очима жирний шмат у двадцять-тридцять тисяч доларів. Більшість із них, навіть за найнечуванішої удачі, за все своє життя не зуміють нагарбати хоча б половину цієї суми. До того ж вони й не сподіваються на обрання вдруге. З них досить і одного разу. За їхньою спиною вже стоять інші,



також спрагли сунути своє рило в годівницю. Ідть у ваші округи та райони й організуйте мітинги. Покличте до себе обраних вами депутатів. Не давайте їм утекти, не дозволяйте їм морочити вам голову, прикриваючись гучними фразами щодо свободи особистості й усіляких там прав і обов'язків посадових осіб. Не вмовляйте їх, погрожуйте. Добром від цих мерзотників нічого не доб'єшся. Хапайте їх за горло, і коли вам удасться вирвати у них обіцянку не давати концесії Ковпервудові, стійте напоготові з міцною мотузкою в руках, щоб жоден із них не посмів відступитися від свого слова. Я — не прихильник насильницьких методів, але зараз нічого іншого не залишається. Наш супротивник озброєний до зубів і будь-якої миті готовий перейти в наступ. Він тільки й чекає, щоб ми зазівалися. Тож нехай чекає і не дочекається. Будьте напоготові. Боріться. Я — ваш мер і готовий допомогти вам усім, чим можу, але один у полі — не воїн, а право вето — моя єдина, і доволі жалюгідна, зброя. Ви маєте допомогти мені для того, щоб я міг допомогти вам. Ви повинні стояти за мене, а я буду стояти за вас.

Тепер уявіть безвихідне становище, в якому опинився один депутат на прізвище Пінський, прибувши в клуб свого виборчого округу, чотирнадцятого демократичного, наступного вечора після внесення проекту в муніципалітет. Червонопикий, пухкий, кулястий, в циліндрі та довгому чорному сюртуку, пан Пінський хоч і виглядав вельми представницьки, але був явно не в своїй тарілці, позаяк і сусіди, і ділові його друзі вже давно не давали йому спокою. У клуб пана Пінського пригнали погрозами — його ще можуть змусити відповідати за всі злодіяння та злочини, які він задумав. Майже всі депутати — хабарники та злочинці. Це стало вже загальним переконанням, і на цьому ґрунті об'єдналися прихильники всіх партій, на якийсь час забувши про ворожнечу. Не було більше демократів і республіканців, тільки «ковпервудівці» й «ан-

тиковпервудівці», — останніх була переважна більшість. На жаль для пана Пінського, він потрапив у число жертв, названих «Тренскриптом», «Інкваерером» і «Кронікл», і він мав одним із перших звітувати своїм виборцям.

Пан Пінський — єврей по батькові й американець по матері — народився і виріс у межах чотирнадцятого виборчого округу і розмовляв із характерним американським акцентом. Він був рудоволосий, невисокого зросту, але і не занадто малий, проникливий, блукливий погляд і ввічливі, улесливі манери відразу викривали в ньому пройдисвіта. Зараз пан Пінський мав якийсь войовничо-кострубатий і разом із тим розгублений вигляд, бо був доправлений сюди проти власної волі. Погляд його маслянистих поросячих очей був вперто і невідворотно прикутий до чарівного видива: тридцять тисяч доларів! Але його оточувала буйна, криклива юрба, вона загрожувала відняти у нього цю кругленьку суму, на яку він — так йому здавалося — мав уже незаперечні права.

Ця спокуса відбувалася у вузькій довгій залі, тьмяно освітленій п'ятьма дворогими газовими ріжками, що звисали з низької стелі, і спортивними та лотерейними афішами, що красувалися розклеєними на брудних, давно не білених стінах. Особливо впадали в очі строкаті оголошення, що сповіщали про те, що товариство «Веселе дозвілля», очолюване паном Пінським, влаштовує бал. Сам пан Пінський стояв на невисокій естраді в глибині зали, оточений двома-трьома десятками своїх більш-менш надійних соратників. Багряні, розпашілі обличчя їхні видавали хвилювання. Всі ці джентльмени були в чорних сюртуках або в своїх найкращих недільних костюмах, всі трималися напоготові, зухвало і всі при цьому неабияк страхалися. Пан Пінський навіть прихопив із собою пістолет. Промова мера, в якій згадувалися рушниці, мотузки, барабани, бойові демонстрації і таке інше, облетіла все

Чикаго, і населення, як видно, було не проти влаштувати собі веселе вуличне свято, яке могло б увінчатися такою приємною та захопливою розвагою, як розправа з кількома депутатами.

— Гей, Пінський! — чувся чийсь вигук над морем чужих і явно ворожих до цього депутата осіб.

Так, сьогоднішнє зібрання аж ніяк не складається з прихильників Пінського — це різнорідне, стихійне збіговисько, спаяне одним прагненням — примусити, нарешті, панів депутатів до дотримання елементарної порядності. Тут є й жінки — дехто з місцевих парафіянок, дві-три поборниці жіночого рівноправ'я, дві-три завзяті діячки товариства тверезості. Пан Пінський погодився постати перед цими людьми лише після того, як йому пригрозили: якщо він не прийде до них, то вони прийдуть до нього.

— Гей, Пінський! Старий хабарник! Скільки думаєш заробити на транспортних концесіях? — цей голос звучить десь із глибини зали.

**Пінський** (*різко повертаючи голову, немов його уціпили*). Хто посмів назвати мене хабарником? Це брехня! Всі мої гроші, до останнього долара, зароблені чесним шляхом, і кожна людина в чотирнадцятому виборчому знає це.

**П'ятсот осіб, присутніх у залі.** Ха! Ха! Ха! Пінський не взяв жодного долара! Хо! Хо! Хо! Ось це дивина!

**Пінський** (*червоніє, підводиться зі стільця*). Так, це справді так. І я не бажаю розмовляти з купкою нероб, котрі прибігли сюди стрімголов тому, що газети наказали їм цькувати мене. Я вже шість років обіймаю посаду депутата. Мене всі знають.

**Голос.** Ти ще смієш називати нас неробами? Ах ти ж негідник!

**Інший голос** (*у відповідь на заяву Пінського, що його всі знають*). Та вже як не знати, знаємо!

**Ще один голос** (*низенький, худий сантехнік у робочій куртці*). Гей ти, хапуга! Як будеш голосувати? За або проти концесії? Відповідай!

**Ще один** (*страховий агент*). То як будеш голосувати?

**Пінський** (*знову підіймаючись зі стільця. Він настільки розгублений, що раз у раз встає і знову сідає*). Я маю право чинити так, як вважаю за потрібне! І маю право обмірковувати свої дії! Для чого ж ви обирали мене депутатом? Наша конституція...

**Республіканець** — **противник Пінського** (*молодий суддівський чиновник*). До біса конституцію! Не заговорюй нам зуби, Пінський! Як будеш голосувати? За чи проти? Кажі!

**Голос** (*муляр — противник Пінського*). Відповість він вам, аякже! У нього вже, мабуть, усі кишені набиті грішми того пройдисвіта, з котрим він злигався.

**Голос із групи позаду Пінського** (*один із його зграї — дужий, задерикуватий ірландець*). Не давай їм залякати тебе, Симе! Стій на своєму! Нехай тільки спробують! Ми тебе в обиду не дамо!

**Пінський** (*знову підхоплюється*). Це — обурливо! Мені дозволять, нарешті, висловитися чи ні? Про кожній справі можна судити і так, і сяк. Так ось, я вважаю, що пан Ковпервуд, хоч би що там писала преса...

**Столяр-ремісник** (*передплатник «Інкваєрера»*). Тебе підкупили, злодюго! Нічого нас за ніс водити! Адже ти тільки й думаєш, як би продатися якнайдорожче.

**Худий сантехнік**. Правильно, точно, шахрай він! Покладе в кишеню тридцять тисяч і дасть драла. Хапуга!

**Пінський** (*зухвало — підбурюваний своїми прихильниками*). Я все роблю відповідно до своїх понять про честь і справедливість. Конституція надає кожному, в тому числі, сподіваюся, і мені, свободу слова. Я стверджую, що міські залізничні компанії мають користуватися відомими правами. Але, безперечно, у населення також є свої права.

**Голос.** Які ж це права, по-твоєму?

**Інший голос.** Та хіба він знає? Наші права для нього яйця виїденого не вартують.

**Ще один голос.** Плював він на них!

**Пінський** (*бачачи, що його життю поки що не загрожує небезпека, і ще більше осмілівши*). Повторюю, що населення також має права. Треба змусити компанії сплатити відповідний податок. Однак двадцять років — це занадто незначний термін для концесії. Законопроект Мірса дає тепер право видавати концесії терміном на п'ятдесят років, і мені здається, що, беручи до уваги...

**П'ятсот осіб** (*хором*). Злодій! Грабіжник! Хабарник! Повісити його! Несіть мотузку!

**Пінський** (*ховається за спину своїх соратників, кілька городян, стиснувши п'ястуки, насуваються на нього: їхні очі блищать, зуби зціплені — все це не віщує йому добра*). Друзі мої, стривайте! Дайте мені закінчити!

**Голос.** Зараз ми з тобою скінчимо, падлюко!

**Городянин** (*поляк, із густою бородою, наступаючи на Пінського*). Як будеш голосувати, га? Зізнавайся! Як? Ну?

**Інший городянин** (*єврей*). Гнида ти — і більше нічого! Шахрай! Злодій! Я вже тебе не перший рік знаю. Ти мене обібрав, коли ще тримав бакалійну крамницю.

**Третій городянин** (*швед, зумисне солодким голосом*). Скажіть, будь ласка, пане Пінський: якщо більшість громадян чотирнадцятого виборчого округу не бажає, щоб ви голосували за цю концесію, ви будете все ж таки голосувати за неї чи ні?

*Пінський вагається.*

**Усі п'ятсот.** От зараза! Гляньте на цього негідника! Йому заціпило! Він ще не вирішив, чи зробить він те, чого хочуть від нього виборці! Придушити його — і все! Довбонуть разок по голові, і край!

**Голос із групи Пінського.** Тримайся, Пінський! Не бійся!

**Пінський** (*зауваживши, що натовп налягає на сцену, і зовсім уже сторопівши*). Якщо виборці не хочуть, щоб я голосував за концесію, то я, безумовно, робити цього не стану. Навіщо мені це треба? Я завжди виконую волю виборців.

**Голос.** Так, після добрячого копняка!

**Інший голос.** Та ти рідну матір продаси, не те що нас, скотиняка ти така! Хіба ти можеш діяти чесно?

**Пінський.** Якщо половина виборців потребують, щоб я голосував проти концесії, я так і зроблю.

**Голос.** Гаразд, гаразд, будемо вимагати, будь певен. Дев'ять десятих підпишуться під цим ще сьогодні.

**Ірландець** (*парубок років двадцяти шести, контролер газової компанії, наступаючи на Пінського*). А якщо не будеш голосувати як годиться, то ми тебе повісимо. Я перший допоможу накинути мотузку.

**Один із охоронців Пінського.** А це хто такий? Треба буде почекати його на вулиці та дати прочухана добряче, щоб заткнути йому пельку.

**Ірландець.** Це ти заткнеш, чума червонопика? Виходь, подивимось!

Тут у суперечку вплутуються вже всі присутні. Здіймається неймовірний галас. Пінський під охороною своїх прихильників, котрі оточують його щільним кільцем, відступає за двері. Навздогін йому мчить свист, улюлюкання, крики: «Злодій! Хабарник! Грабіжник!»

Чимало таких драматичних сцен розігралося в Чикаго після того, як проект Ковпервуда був винесений на розгляд муніципальної ради.

Починаючи з цього дня, на вулицях Чикаго стали з'являтися натовпи людей. Демонстрації, організовані клубами, проходили по всіх виборчих округах — як у найглухіших куточках міста, так і в центральних кварталах. Ці зловісні процесії, покликані до життя лютими закличками

мера, складалися з пересічних непомітних людей — службовців, робітників, дрібних крамарів, а також усіляких поборників релігії та моралі, незалежно від типу їхніх занять. Вечорами, покінчивши з денною працею, вони крокували вулицями туди і сюди або збиралися в дешевих шинках і своїх партійних клубах і готувалися... До чого? До того, щоб увечері фатального понеділка, коли в муніципальній раді буде вирішуватися доля проекту Ковпервуда, з'явитися до ратуші та зажадати від загрузлих у гріхах законників виконати волю народу. Френк, прямуючи якось уранці в контору, сів у вагон своєї надземної залізниці і побачив там впливових, статечних городян. Вони поважно сиділи на лавах із газетами в руках, а на вилогах їхніх маринарок красувалися дивного вигляду значки: одні в формі шибениці з петлею, інші — у вигляді знаку запитання, оповитого написом: «Ти даси себе обікрасти?»

Шановні громадяни навіть не підозрювали, що той, кого вони так боялися та ненавиділи, перебуває зараз поруч із ними. На зборах, тумбах для розклеювання афіш і на глухих стінах будинків кидалися у вічі величезні плакати:

*Волден Х. Лукас — проти хабарників!  
Кожен громадянин міста Чикаго повинен  
СЬОГОДНІ, У ЧЕТВЕР, 12 ГРУДНЯ,  
прийти ввечері в ратушу і приходити туди  
щопонеділка до того часу, поки не вирішиться  
питання про міські залізничні концесії.  
Ми маємо відстояти інтереси міста  
та захистити його від ГРАБУНКІВ.  
ГРОМАДЯНИ, прокидайтесь  
і покінчіть із хабарниками!*

Крикливі газетні заголовки закликали до чогось подібного. В церквах, клубах та інших громадських місцях виголошувалися запальні промови. Люди, здавалося, сп'яні-

ли від лютого шаленства боротьби. Ні, вони не скоряться цьому титану, котрий намірився зазіхнути на їхні права, не дозволять цьому дракону, що залетів до них із східних штатів, зжерти місто. Він або чесно заплатить місту данину, або буде вигнаний із його меж. Нехай і не мріє про концесії на п'ятдесят років. Закон Мірса має бути скасований, і Ковпервуд повинен з'явитися в муніципалітет як скромний і чесний прохач. Жоден депутат, котрий отримав від нього хоча б долар, не може вважати своє життя в безпеці.

Треба було володіти неабияким запасом хоробрості, щоб протистояти таким загрозам. Депутати були героями. На засіданнях комітету, куди Френк мав вільний доступ, він пускав у хід усе своє красномовство, намагаючись довести справедливість своїх домагань. Він готовий платити, позаяк знає, що голоси в муніципалітеті продаються, але тим не менше депутати тільки виконують свій обов'язок. Непохитне нахабство та холодне серце Ковпервуда вселяли бадьорість у душі його поплічників, а думка про тридцять тисяч доларів була надійним щитом, здатним витримати найсуворіші удари. Проте багато депутатів меланхолійно задавали собі запитання: що будуть вони робити після того, як продадуть інтереси своїх виборців?

Й ось настав понеділок, день вирішальної битви. Уявіть високу грімздку будівлю з чорного граніту, що архітектурою своєю віддалено нагадує споруди Стародавнього Єгипту. Ця споруда вартує мільйони доларів і служить одночасно як міською ратушею, так і місцем засідань окружного суду. Того знаменного вечора всі чотири вулиці, на які виходить ця будівля, були запруджені юрмами народу. В їхніх очах Френк став уже легендарною особистістю: це була не людина, а демон — із кам'яним серцем, казковим багатством і злочинними намірами.

Саме цього вечора «Кронікл», добре розрахувавши день і годину, заповнила цілу шпальту вельми детальним, хоча і дещо перебільшеним описом нью-йоркського пала-



цу Ковпервуда. Нічого тут не було забуто — ні дивовижі зимового саду з його орхідеями, ні біло-рожева кімната з її немеркнучою зорею, ні басейни з рожевого та блакитного алебастру, ні мармурові статуї та фризи. Серед усієї цієї розкоші та млості, серед своїх книг і рідкісних скарбів, на пишному ложі, влаштованому на кшталт гойдалок, статечно сидів Френк Алджернон Ковпервуд. Далі слідували туманні натяжки, з яких можна було зробити висновок, що в години відпочинку одаліски веселять володаря танцями та розвагами, про які краще навіть не згадувати.

А в залі засідань ратуші зібралася водночас така згряя хижих, голодних і нахабних вовків, яка навряд чи коли-небудь збиралася разом. Зала була простора, вона освітлювалася високими вікнами в південній стіні і важкою, доволі химерною бронзовою люстрою, що спускалася зі стелі. Шістдесят шість лавок, зайнятих міськими райцями, розташовувалися півколом в кілька рядів, відполіровані до блиску чорні дубові лавки були прикрашені вигадливою різьбою, а на блакитно-сірих стінах виблискували золоті арабески, надаючи всьому, що відбувалося в залі, відтінку пишноти та величі.

Над кріслом голови висів величезний, написаний олійними фарбами портрет колишнього мера — препогано виконаний, запилений і тим не менш значний. У цій залі, завдяки його розмірам та облаштуванню, голоси ораторів зазвичай звучали чітко та чулися в усіх куточках, але того вечора їх заглушали тупіт крокуючих ніг і дріб барабанів, що рвалися в зачинені вікна. У вестибюль поруч із залом засідань набилося не менше тисячі людей — хто з палицями, а хто з мотузками. Вони привели з собою навіть невеличкий духовий оркестр, який час від часу намагався грати «Квітни, квітни, Колумбіє, щаслива земля», «Моя країно, оспівую тебе» чи «Діксі». Депутат Шлумбом скаржився, що виборці вимотали з нього всю душу. Він з'явився у ратушу в супроводі цілого натовпу в триста

осіб. «Охоронці» залишилися біля дверей, попередивши свою жертву, що після закінчення засідання він знайде їх тут у повному складі. Все це справило на пана Шлумбома напрочуд сильне враження.

— Що ж це таке? — спитав він свого колегу і сусіда по лаві, депутата Гейвегана, коли, сівши на місце, відчув себе, нарешті, в певній безпеці. — І це — вільна країна?

— Холера його знає! — відказав пан Гейвеган стомлено. — В житті ще не бачив такої зграї головорізів, що орудує зараз у нашому двадцятому виборчому. Нам тепер, хай йому грець, рота розкрити не дають. Що газети велять — те і роби, ось до чого дійшло.

Депутат Пінський і депутат Гоберкорн радилися в кутку. Обличчя цих двох джентльменів були похмурі.

— Ось що я вам скажу, Джо, — заявив пан Пінський своєму соратнику. — Все це накоїв наш шановний Лукас, це він збаламутив народ. Цієї ночі я навіть не ночував удома — боявся, аби ці шибеники не навідалися до мене. Ми з дружиною залишилися на ніч в конторі. А нещодавно прибіг син і каже, що навколо нашого будинку з шостої години стоїть уже ціла юрба, людей п'ятсот. Ну, що ви скажете?

— Те ж саме діється й у нас. Я, природно, не надаю значення цій балаканині щодо лінчування тощо. Але поручитися все ж ні за кого не можна. Я навіть не впевнений, що від поліції буде якась користь. Усе це просто нечувано, трясця його матері! Пропозиція Ковпервуда — цілком законна. Чого вони сказалися врешті-решт?

Відчинилися двері, і залогою з подвоєною силою рознеслося: «Ми крокуємо по Джорджії...». Увійшли депутати Зайнер, Надсен, Рівір, Роджерс, Тірнен і Керіген. З усіх названих тільки панове Тірнен і Керіген зберігали, мабуть, зовнішній спокій, хоча вулиці, загачені юрмами народу, палаючі факели й емблеми у вигляді шибениці з петлею, що бовтається на перекладині, виглядали досить переконливо.

— Скажу тобі чесно, Пете, — зауважив Веселий Майк, коли вони нарешті пробилися до дверей крізь натовп біснувальників, — мені це не подобається. Га? Як вважаєш?

— До дідька! — відповідав Керіген рішуче і злісно. — Поки що не вони керують моїм округом і мені не указ. Я буду голосувати так, як забажаю, хай їм грець!

— І я також, — явно збираючись із силами, заявив Тірнен. — Ти сказав слово в слово те, що й я думаю. Але справа буде спекотна, еге ж?

— Звісно, спекотна, — буркнув Керіген, із підозрою здивляючись у свого співрозмовника — чи не збирається він дати відбій? — Та мене цим не залякаєш.

— І мене теж, — підтакнув Веселий Майк.

Під звуки духового оркестру, що виконував марш, з'являється мер і сходить на трибуну. Зовні доносяться захоплені крики. Галерею заповнює спеціально підібрана публіка. Коли хтось із депутатів підіймає очі, він бачить перед собою море недружніх пик.

— Стати струнко перед гостями пана мера, — уїдливо шепоче один депутат іншому.

Поки ведеться обговорення дрібних поточних справ, на галереї перекидаються зауваженнями на адресу різних муніципальних знаменитостей, не соромлячись вказують один одному то на одного депутата, то на іншого.

— Он, дивіться — це Джонні Даулінг, он той товстун, білявий, голова, як куля. А ось Пінський — бачите ви цього пацюка? А он і Керіген. Моє шанування, пане Смарагде. Гей, Пете, ти все ще тягаєш свій скарб? Ну, сьогодні тобі не вдасться отримати хабар, Пете. Сьогодні не твій день.

**Депутат Вінклер** (*ковпервудівець*). З дозволу пана голови, галерею слід закликати до порядку, щоб ми мали можливість спокійно займатися своїми справами. Вважаю обурливим, що в таку хвилину, коли інтереси населення вимагають найбільшої уваги...

**Голос.** Ти ба — інтереси населення!

**Інший голос.** Сядь на місце! Тебе підкупили!

**Депутат Вінклер.** З дозволу пана голови...

**Мер.** Я змушений просити публіку, що займає місця на галереї, дотримуватися тиші, щоб ми могли зайнятися обговоренням чергових питань.

*Оплески, шум на галереї стихає.*

**Депутат Гуйґлер** (*депутатові Сумульському*). Добре він їх вишколив.

**Депутат Балленберг** (*ковпервудівець — товстий, вищещений, з рум'янцем на всю щоку — підіймається з місця*). Перш ніж подати на розгляд проект, названий моїм іменем, я хотів би, з дозволу присутніх, зробити заяву. Минулого тижня, пропонуючи цей проект, я сказав...

**Голос.** Та вже знаємо ми, що ти сказав.

**Депутат Балленберг.** Я сказав, що пропоную проект, бо мене про це попросили. Тепер хочу пояснити, що прохання це надійшло від ряду осіб, котрі виступали потім перед комітетом, на розгляд якого був переданий проект...

**Голос.** Гаразд, Балленбергу, годі. Ми знаємо, для кого ти стараєшся. Нічого даремно язиком молоти.

**Депутат Балленберг.** З дозволу пана голови...

**Голос.** Сідай на місце, Балленбергу. Дай сказати слово іншим хабарникам.

**Мер.** Прошу галерею не переривати оратора.

**Депутат Хвранек** (*схоплюється з місця*). Це обурливо! Вся галерея забита підозрілими особами, котрі прибули сюди, щоб погрозувати нам. Велика компанія, що користується широкою популярністю, яка впродовж багатьох років обслуговує наше місто, і обслуговує, маю сказати, чудово, вносить тепер цілком розумну пропозицію до муніципальної ради, а нас позбавляють навіть можливості спокійно обговорити цю пропозицію. Мер заповнив галерею своїми друзями та приятелями, а газети збурюють населення і збирають натовпи крикунів, намагаючись нас залякати. Я, зі свого боку...

**Голос.** Чого ти так розбуянився, Біллі? Не отримав ще своїх грошків?

**Депутат Хвранек** (*у нього інтелігентна, навіть вишукана зовнішність, його говірка видає в ньому поляка, він погрожує п'ястком комусь на галереї*). Давай, спустися сюди і повтори те, що сказав! Що, злякався?

**П'ятдесят голосів хором.** Хо! Хо! Біллі, давай звідси швидше драла!

**Депутат Тірнен** (*встає*). Послухайте, пане мере! Чи не час покласти край цьому неподобству?

**Голос.** Дивіться, а це хто? Та це сам Веселий Майк!

**Інший голос.** Скільки плануєш отримати, Майку?

**Депутат Тірнен** (*повертаючись до галереї*). Ану спустися сюди вниз, давай побесідумо сам на сам! Мене мотузками та рушницями не залякати. Я кажу: ця компанія багато доброго зробила для міста...

**Голос.** Ого!

**Депутат Тірнен.** Якби не наші міські залізничні компанії, у нас навіть міста пристойного не було б.

**Десять голосів хором.** Ого!

**Депутат Тірнен** (*хоробро*). У мене — своя думка, я чужим розумом не живу.

**Голос.** Воно й видно.

**Депутат Тірнен.** Я наполягаю, щоб місто отримало компенсацію за ті привілеї, які ми маємо намір дарувати.

**Голос.** А що ти за це отримаєш, злодого?

**Депутат Тірнен.** Я плюю на цих безхатченків і боягузів, котрі там горланять на галереї! Я кажу, що потрібно дати компанії те, на що вона має право. Вона допомогла створити місто.

**П'ятдесят голосів хором.** Ого! Скажи краще — тобі треба набити собі кишеню, ось що тобі потрібно! Дивись, будеш сьогодні голосувати за цю компанію — пошкодуєш!

Більшість депутатів — крім найзапекліших муніципальних вовків — вже явно злякалися перед обличчям

настільки грізного натиску. Який сенс сперечатися з галереєю? Як можна впоратися з цією юрбою, що оточила будівлю? Мер — проти них, репортери стенографують кожне випадково зронене слово.

— Не знаю, що тут можна вдіяти, — каже депутат Пінський депутату Хвранеку, своєму сусіді. — Мабуть, краще і не намагатися.

Підіймається депутат Джіллеран — худорлявий, блідий, схожий на вченого — антиковпервудівець. За попередньою змовою саме він покликаний піддати проект ще одному і, як незабаром з'ясується, — вирішальному випробуванню.

— Із дозволу голови, — каже Джіллеран, — пропоную переглянути винесене раніше рішення, згідно з яким проект Балленберга про видачу концесії терміном на п'ятдесят років був переданий на розгляд об'єднаного комітету з питань благоустрою, і передати цей проект на розгляд комітету міської ратуші.

Необхідно пояснити, що цей комітет вважався серед членів муніципалітету найубогішим і малозначущим. В його обов'язках було вигадувати нові назви для вулиць і визначати години роботи службового персоналу ратуші. В цьому комітеті зовсім нічим було поживитися — ні хабарів, ні заохочень. Тому при розподілі місць серед нових членів муніципальної ради всіх прихильників мера, всіх «неблагонадійних» радників найбезцеремоннішим чином спровадили в цей комітет. Й ось тепер вноситься пропозиція — вирвати проект із рук доброзичливців і передати його в комітет, де він, без сумніву, буде похований на віки вічні. Насувалася остання проба сил.

**Депутат Гоберкорн** (його кодло завжди випускає цього оратора як найпідкутішого в процедурних питаннях). Рішення не може бути переглянуте.

Далі йде розлоге пояснення причин, що переривається свистом.

**Голос.** Скільки тобі заплатили?

**Інший голос.** Та ти все життя годувався хабарами.

**Депутат Гоберкорн** (*кидає викличний погляд на галерею*). Ви прийшли сюди, щоб залякати нас, але вам це не вдасться. Ми вас зневажаємо!

**Голос.** А ти чуєш, як гримлять барабани?

**Інший голос.** Ти тільки проголосуй за ту компанію, Гоберкорне, — тоді побачиш. Ми тебе не перший день знаємо.

**Депутат Тірнен** (*про себе*). А справа тут кепська, як я подивлюся...

**Мер.** Заперечення необґрунтоване. Відхиляється.

**Депутат Гуйґлер** (*розгублено*). Ми що — будемо зараз голосувати джіллеранівську пропозицію?

**Голос.** Саме так. І гляди — голосуй як годиться.

**Мер.** Так, приступаємо до голосування. Секретар зробіть підрахунок голосів за списком.

**Секретар** (*вижує імена, починаючи з літери «а»*). Олтваст? (*Це — ковпервудівець.*)

**Депутат Олтваст.** За (*страх виявився сильнішим за нього*).

**Депутат Тірнен** (*представник Керігена*). Ну ось, одне немовля вже залякали.

**Депутат Керіген.** М-да...

— Балленберг? (*також ковпервудівець — той самий, хто вніс на розгляд проект*).

— За.

**Депутат Тірнен.** Що це? І Балленберг у кущі?

**Депутат Керіген.** Схоже, що так.

— Кенія?

— За.

— Фогарті?

— За.

**Депутат Тірнен** (*йому явно не по собі*). Ну ось — тепер Фогарті.

— Хвранек?

— За.

**Депутат Тірнен.** І Хвранек!

**Депутат Керіген** (*про своїх малодушних колег*). Душа в п'яти і хвості підібгали!

Рівно через вісімдесят секунд голосування було закінчено. Ковпервуд зазнав поразки сорока одним голо- сом проти двадцяти п'яти. Тепер уже було зрозуміло, що проєкт його повністю провалився.

## 62. ПРИЗ

Чи траплялося вам бачити людину, пригнічену важкою невдачею, що спіткала її? Згаслий погляд, душа в знемо- зі, скута крижаним диханням біди. О десятій тридцять того пам'ятного вечора Ковпервуд, сидючи сам-один у бібліотеці свого будинку на Мічиган-авеню, змушений був поглянути правді у вічі і визнати, що зазнав пораз- ки. Занадто багато було поставлено на карту. І тепер уже не варто говорити собі, що можна зачекати, поки вщухне буря, і через тиждень-другий з'явитися в муніципальну раду з новим, видозміненим проєктом концесії. Френко- ві не було потрібне самозаспокоєння такого стибу. Він бився довго та відчайдушно, пускаючи в хід усі засоби, всі хитрощі свого спритного розуму. Цілий тиждень, день у день, проводив він в одній із зал ратуші, де йшли засідання комітету. Невелика втіха знати, що шляхом нескінченних позовів, касацій, апеляцій, переглядів постанов та інших кляуз можна затягнути цю справу на роки, зробити її здо- биччю законників і прокляттям для міста, створити таку плутанину та безлад, що її безуспішно будуть намагати- ся розплутати, коли і він, і його недруги давно зітліють у могилах. Остання сутичка назривала повільно та довго, він готувався до неї роками і дуже старанно. Здобувши



перемогу, його вороги збадьорилися. Всі його посібники з муніципалітету — нахрапісті, жадібні, загартовані бійці (адже він підбирав їх, немов римський імператор свою особисту охорону, з найбільш шалених, нахабних і таких же рішучих, як і він сам) — не вистояли в останньому бою, здригнулися та здалися. Як зміцнити їхній знесилений дух для нової сутички, як дати їм сили витримати гнів і лють жителів, котрі пізнали солодкий смак звитяги?

Іншим слід тепер втрутитися в цю справу — Гекелмаеру, Фішелу, комусь із числа могутньої шістки східних фінансистів. Утрутитися й усмирити стихію, що розбуялялася, лють якої пробудив він, Ковпервуд. Сам же він втомився, Чикаго йому остогидло! Остогидла і ця нескінченна боротьба. Чоловік навіть дав собі слово: якщо його справа завалиться, ніколи не пускатися більше в настільки ризиковані авантюри, які вимагають таких титанічних зусиль. Навіщо? При його багатстві в цьому немає жодної потреби. Крім цього, незважаючи на всю свою неприборкану енергію, Френк відчував, що починає старіти.

Після розриву з Ейлін він був зовсім самотній — із його життя пішли всі, кого пов'язували з ним спогади молодості. Чарівна Береніс — вінець усіх його бажань — продовжувала його цуратися. Правда, в останні дні вона ніби стала проявляти до нього трохи більше сердечності, але що було тому причиною? Поблажливе співчуття чи вдячність? Чи інші, ніжніші почуття могли прокинутися в ній? — із гіркотою думав Ковпервуд. Зазираючи в майбутнє, він похмуро казав собі, що має боротися, змагатися до кінця, що б не трапилося, а потім...

Так він сидів у самоті своєї величезної бібліотеки, і тільки дзвінки по телефону порушували час від часу безрадісний хід його думок. Але ось хтось подзвонив біля парадного входу, і слуга, подаючи Френкові візитівку, доповів, що якась молода особа очікує його внизу і не сумнівається, що буде негайно прийнята. Ковпервуд глянув

на картку, схопився і кинувся вниз сходами, поспішаючи до тієї, котра була йому зараз потрібнішою за всіх на світі.

Важко буває часом простежити весь складний і заплутаний хід найтонших, ледве вловимих змін, що поступово відбуваються в свідомості людини та приводять його врешті-решт до душевного компромісу. Коли Береніс Флемінг уперше побачила Френка, вона одразу ж відчула силу, що випромінювалася з нього, і зрозуміла, що має справу з особистістю непересічною. З того часу тишком-нишком йому вдалося прищепити їй погляди достатньо ризиковані та небезпечні з точки зору тих умовностей, в яких вона була вихована, — прагнення до свободи вчинків і презирство до загальноприйнятих норм поведінки та моралі. Потім, подумки слідуючи за ним у всіх перипетіях чиказької боротьби, Береніс мимоволі захопилася грандіозністю його задуму: вона бачила, що магнат перебував на шляху до того, щоб стати одним із фінансових гігантів світу. Під час його останніх наїздів у Нью-Йорк він, здавалося, весь перебував у владі своєї честолюбної мрії, але Береніс читала в його очах, що вінцем усіх його прагнень є вона сама. Так він запевняв її якось. І, нарешті, Ковпервуд завжди був щедрий, підвладний їй, відданий і терплячий.

Й ось Береніс приїхала надвечір у Чикаго, зупинилася у своїх друзів у готелі «Рішельє» і тепер постала перед Френком.

— То це ви, Береніс! — вигукнув Ковпервуд, широким прихильним жестом простягаючи їй руку. — Коли ви приїхали в місто і що привело вас сюди?

Він згадав раптом, як умоляв її одного разу — негайно, будь-яким шляхом, дати йому знати, якщо в її ставленні до нього стануться зміни. Й ось вона тут, перед ним, але з якою метою? Йому кинувся в очі гарнітур Береніс — коричневий шовковий костюм, оздоблений оксамитом. Як він підкреслює її м'яку котячу грацію!

— Ви привели мене сюди, — пояснила Береніс. У словах її прозвучав і ледь вловимий виклик, і визнання себе переможеною. — Я прочитала вечірні часописи та подумала, що, можливо, я і справді потрібна вам зараз.

— Ви хочете сказати... — почав було Ковпервуд і замовк. Очі його спалахнули.

— Так, я погоджуюся. До того ж, рано чи пізно, мені ж доведеться розплачуватися з вами.

— Береніс! — вигукнув він із докором.

— Ні, ні, я не те сказала, — поспішно виправилася Береніс. — Не сердьтеся! Мені здається, я тепер краще розумію вас. Ну, словом, — весело додала вона, немов намагаючись себе підбадьорити, і голос її задзвенів, — я тепер сама цього хочу.

— Береніс! Це правда?

— Хіба ви не бачите? — спитала вона.

— Що ж, тоді... — сказав він, посміхаючись і простягаючи до неї руки, і, на його подив, вона зробила крок уперед.

— Я сама не розумію, що зі мною, — промовила вона скоромовкою, приглушеним голосом, насилу пригнічуючи хвилювання. — Але я не могла більше залишатися далеко від вас. Мені все здавалося, що ви цього разу можете зазнати поразки. І, якщо це трапиться, хочу, щоб ви поїхали звідси кудись — у Лондон або в Париж... У світі нас не розуміють, певна річ, але тепер я дивлюся на все інакше.

— Береніс! — він ніжно гладив її щоки та волосся.

— Ні, зачекайте ще. І вам доведеться тепер забути про інших дам, інакше я візьму своє слово назад.

— Ніхто, ніхто мені більше не потрібен, крім вас! Ви маєте розділити зі мною все, що я маю...

У відповідь Береніс... Як дивно виглядають мрії, коли вони втілюються в життя!

## ОЗИРАЮЧИСЬ НАЗАД

Людство одурманене релігією, тоді як жити потрібно вчитися у життя, і професійний мораліст у кращому випадку фабрикує фальшиві цінності. Врешті-решт, Бог або творча сила — не що інше, як прагнення рівноваги, яке для людства знаходить своє приблизне вираження в суспільній угоді. Визначальність цієї сили полягає в тому, що вона породжує окремі особистості в усьому їхньому нескінченному та сліпучому розмаїтті, а також породжує маси з притаманними їм проблемами. Але і тут рано чи пізно неминуче настає рівновага, коли маси підпорядковують собі окрему особистість чи окрема особистість — маси... на якийсь термін. Бо океан вічно кипить, вічно рухається.

Тим часом народжуються на світі нові соціальні поняття, слова, що виражають потребу в рівновазі. Право, справедливість, істина, моральність, чистота душі та чесність розуму — всі вони свідчать про одне: рівновага має бути досягнута. Сильний не має бути занадто сильним, а слабкий — дуже слабким. Але ж, перш ніж прийти в рівновагу, шальки терезів мають хитатися! Нірвана! Нірвана... Кінцевий спокій, рівновага.

Подібно до метеора, який, прокресливши небо, залишає за собою вогняний слід, Ковпервуд на якийсь короткий термін показав людям своє «я» — дивовижне та моторошне. Але і йому диктує свою волю той самий закон вічної рівноваги, і йому судилося зробити трагічне відкриття, що навіть гіганти — всього лише пігмеї, і що вічної рівноваги буде досягнуто. А що сказати про розгубленість, переляк, муки, про душевне сум'яття тих, хто, потрапивши в орбіту його польоту, був вибитий зі звичної колії буденного? Хто вони? Члени законодавчих зборів, числом близько ста, вигнані з арени політичної діяльності, зацьковані зійшли в могилу. Члени муніципальних рад різних скликань, у кількості близько п'ятдесяти,

повернуті, незважаючи на їхні обурені чи жалібні крики, до смутного, безрадісного існування та піддані забуттю. Величний губернатор, котрий марив ідеалами, але поступився матеріальній необхідності, катуючи себе сумнівами та тавруючи того, хто прийшов йому на допомогу. Ще один губернатор, тямущіший, котрому випало на долю бути освистаним народом, відійти від справ і, після похмурих і болючих роздумів, накласти на себе руки. Шрайхарт і Генд, сповнені мстивою злістю, не в змозі розкумекати, чи вдалося їм перемогти Ковпервуда, так і померли, не отримавши відповідь на це запитання. Мер насолодився своїм тріумфом, який зруйнував плани того, хто так його зневажав, усе життя потім твердив: «Це — загадка. Він — дивовижний чоловік». Величезне місто ще багато років поспіль намагалося розплутати те, що нікому і ніколи не вдалося розплутати, — гордіїв вузол.

Сам же титан, вічна жертва своїх пристрастей, як і раніше, кидається з однієї сутички в іншу, долає нові перешкоди, нові труднощі в іншій країні з давнішою історією, але не може знайти спокою, не може досягти справжнього пізнання життя. Тільки жадібність — жадібність і жадібна цікавість штовхають його вперед. Гроші, гроші, гроші! Знову гігантські авантюри, знову боротьба за їхнє здійснення. Знову колишня неспокійна жага відчуттів і новизни, яку йому ніколи не вгамувати до кінця. У Дрездені — палац для якоїсь пані, в Римі — ще один, для іншої. У Лондоні — третій палац, для його коханої Береніс, чия врода не перестає спокушати його. Двом жінкам непоправно понівечено життя, десятки інших жертв оплакують свою з ним зустріч. Сама Береніс усе ще сліпуче гарна, але серце її зів'яло. Красуні нічим винагородити себе за безплідно розтрачену юність. А він і мириться з цим, і ні — люблячи, сумніваючись, співчуваючи — зачарований цією жінкою, першою і єдиною, котрій він не може протистояти.

Підбиваючи підсумок, що ж нам сказати про життя? Спокій, затишок, відпочинок? Вирішимо наполегливо боротися за ту рівновагу, котра, як ми знаємо, має настати, і — будемо ми боротися за неї чи ні — все одно настане час, коли сильний не зможе стати занадто сильним і слабкий занадто слабким? Або, можливо, переситившись тьмяною буденністю, скажемо: «Годі. Ми хочемо досягти цього або померти!» І померемо? Чи будемо жити?

Кожен діє відповідно до свого темпераменту, яким він не сам себе наділив, і тому не завжди вміє ним керувати й яким не завжди вміють за нього управляти інші. Хто вказує нам шлях, то підносячи нас до сліпучих вершин слави і почестей, то ламаючи, калічачи, наділяючи темною, відразливою, суперечливою або трагічною долею? Душа, що всередині нас? А чие ж вона породження? Бога?

У темряві невідомого зріють зародки нескінченного смутку... і нескінченних радощів. Можеш ти зруйнувати полум'ям стіни Трої? Чи це зумовило плач Андромахи? На якому відьомському шабаші вирішилася доля Гамлета? І чому віщі сестри прорекли загибель кривавому шотландцеві?

Закипай, казан! Сичи! Вируй!  
Вогонь, палай! Вари! Готуй!

У темряві невідомого зріють зародки нескінченного смутку... і нескінченних радощів. Можеш ти звернути свій погляд до сходу сонця? Тоді радій. І якщо врешті-решт воно засліпить тебе — все одно тішся! Бо ти — живий.

## ЗМІСТ

1. Нове місто . . . . .	3
2. Розвідка . . . . .	8
3. Вечір у Чикаго . . . . .	18
4. «Пітер Лафлін і Ко» . . . . .	25
5. Про справи родинні . . . . .	33
6. Ейлін сходить на престол . . . . .	37
7. Газові підприємства Чикаго . . . . .	47
8. Військові дії розпочалися . . . . .	55
9. У гонитві за успіхом . . . . .	63
10. Випробування . . . . .	77
11. Плоди сміливих починань . . . . .	87
12. Новий союзник . . . . .	96
13. Жереб кинуто . . . . .	109
14. Підводні течії . . . . .	124
15. Нове кохання . . . . .	139
16. Фатальна інтермедія . . . . .	147
17. Щось не клеїться . . . . .	159
18. Зіткнення . . . . .	164
19. Немає в пеклі фурії, настільки злої... . . . .	178
20. Людина та надлюдина . . . . .	186

21. Афера з тунелем .....	192
22. Міські залізниці .....	206
23. Сила преси .....	215
24. З'являється Стефані Плейт .....	232
25. Екзотична квітка .....	243
26. Кохання та боротьба .....	249
27. Закоханий фінансист .....	262
28. Стефані виводять на чисту воду .....	270
29. Родинна сварка .....	282
30. Перепони .....	293
31. Непередбачені викриття .....	303
32. Вечір у гральному домі .....	312
33. Пан Лінд поспішає на допомогу .....	324
34. Хосмер Генд виходить на арену .....	333
35. Політична угода .....	344
36. Вибори наближаються .....	356
37. Помста Ейлін .....	363
38. Перед обличчям поразки .....	377
39. Новий мер міста Чикаго .....	393
40. Поїздка в Луїсвіль .....	405
41. Донька пані Флемінг .....	417
42. Френк Алджернон Ковпервуд у ролі опікуна .....	423
43. Планета Марс .....	432
44. У погоні за концесією .....	446
45. Нові обрії .....	454



46. Злети та падіння . . . . .	464
47. «Американський сірник» . . . . .	474
48. Паніка . . . . .	488
49. Рада олімпійців . . . . .	501
50. Нью-йоркський палац . . . . .	518
51. Воскресіння Хетті Стар . . . . .	526
52. Не для ваших очей . . . . .	541
53. Зізнання в коханні . . . . .	548
54. Потрібна концесія на п'ятдесят років . . . . .	560
55. Ковпервуд і губернатор штату . . . . .	574
56. Випробування Береніс . . . . .	586
57. Остання ставка Ейлін . . . . .	595
58. Розкрадачі майна народу . . . . .	610
59. Капітал і права народу . . . . .	619
60. Пастка . . . . .	628
61. Катастрофа . . . . .	636
62. Приз . . . . .	655
Озираючись назад . . . . .	659

*Літературно-художнє видання*

ДРАЙЗЕР Теодор

**ТИТАН**

*Роман*

*Переклад з англійської*

Головний редактор *О. В. Красовицький*

Відповідальна за випуск *Г. С. Таран*

Художній редактор *О. А. Гугалова*

Комп'ютерна верстка *О. Я. Шевцов*

Коректор *Р. Є. Панченко*

Підписано до друку 12.06.17. Формат 84×108 <sup>1</sup>/<sub>32</sub>.  
Умов. друк. арк. 50,0. Облік.-вид. арк. 50,05.  
Тираж 1500 прим. Замовлення № .

ТОВ «Видавництво Фоліо»  
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
ДК № 3194 від 22.05.2008

Електронна адреса:  
[www.folio.com.ua](http://www.folio.com.ua)  
E-mail: [market@folio.com.ua](mailto:market@folio.com.ua)  
Інтернет-магазин:  
[www.bookpost.com.ua](http://www.bookpost.com.ua)

Надруковано з готових позитивів  
у ТОВ «Видавництво Фоліо»  
вул. Римарська, 21А, м. Харків, 61057  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
ДК № 3194 від 22.05.2008

**Драйзер Т.**

Д72 Титан: роман / Теодор Драйзер; пер. з англ. Є. М. Тарнавського; худож.-оформлювач О. А. Гугалова. — Харків: Фоліо, 2017. — 664 с.

ISBN 978-966-03-7862-9.

Теодор Драйзер (1871—1945) — відомий американський письменник і громадський діяч, чиїми творами вже понад сто років захоплюються читачі в усьому світі. «Титан» (1914) — друга частина циклу «Трилогія бажання», в основу якого покладено історію життя американського мільйонера Чарлза Йеркса.

Френк Ковпервуд, вийшовши із філадельфійської в'язниці, разом з Ейлін переїжджає до Чикаго, де знову намагається створити власну імперію. Низка вдалих спекуляцій під час біржевої паніки робить його мільйонером. В особистому житті Френк віддаляється від Ейлін, змінює безліч коханок, поки не закохується у Береніс Флемінг — юну красуню з гарними манерами. Людина, яка добилася успіху в житті, накопичивши мільйони, людина, яка не зупиниться ні перед чим, добиваючись вищих щаблів влади, людина, яка має магнетичну харизму, що підкорює всіх, хто зустрічається на її шляху... — саме таким постає в романі «Титан» Френк Ковпервуд.

УДК 821.111(73)  
ББК 84(7Спо)